

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SİRİ DERYA BOYU KAZAK AĞIZLARI
(KIZILORDA VE TÜRKİSTAN ARASI)

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
ZHUMAGALI İBRAGİMOV
3441210Y01

DANIŞMAN
PROF. DR. ALİ AKAR

MAYIS, 2020
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SİRİ DERYA BOYU KAZAK AĞIZLARI
(KIZILORDA VE TÜRKİSTAN ARASI)

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
ZHUMAGALI İBRAGİMOV
3441210Y01

DANIŞMAN
PROF. DR. ALİ AKAR

MAYIS, 2020
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANABİLİM/ANASANAT DALI

SİRİ DERYA BOYU KAZAK AĞIZLARI
(KIZILORDA VE TÜRKİSTAN ARASI)

ZHUMAGALI İBRAGİMOV
3441210Y01

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Doktora”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 28.05.2020

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 05.05.2020

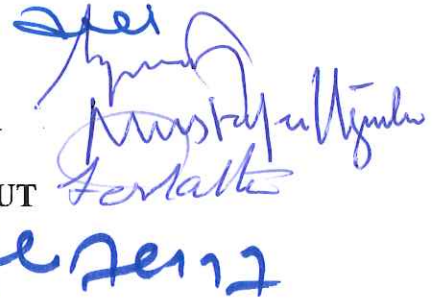
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali AKAR

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Turgut TOK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mustafa UĞURLU

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ferhat KARABULUT

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kenan KOÇ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Bayram COŞKUN

MAYIS, 2020

MUĞLA

TUTANAK

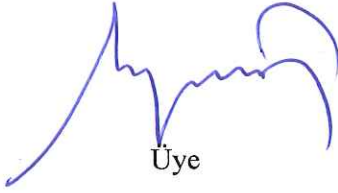
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 26.02.2020 tarih ve 934/5 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 39. maddesine göre, Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Zhumagali İbragimov'un "Siri Derya Boyu Kazak Ağzları (Kızılorda ve Türkistan Arası)" adlı tezini incelemiş ve aday 05/05/2020 tarihinde saat 13:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine Öy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ali AKAR

Üye

Prof. Dr. Turgut TOK

Üye

Prof. Dr. Mustafa UĞURLU

Üye

Doç. Dr. Ferhat KARABULUT

Üye

Doç. Dr. Kenan KOÇ

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum “*Siri Derya Boyu Kazak Ağızları (Kızılorda ve Türkistan Arası)*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18.05.2020

Zhumagali İBRAGİMOV

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : İBRAGİMOV

Adı : Zhumagali

Referans No: 10272206

TEZİN ADI

Türkçe: Siri Derya Boyu Kazak Ağzları (Kızılorda ve Türkistan Arası)

Y. Dil: The Kazakh Dialect Around Siri Derya River (Between Kızılorda And Turkistan)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AKAR, Ali

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 778

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Kazak Türkçesi'nin Güney Bölgesi Ağzı (Kızılorda ve Türkistan Arası)

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1. Ağız
2. Kızılorda ve Türkistan
3. Fonetik
4. Morfolojik
5. Dizin-Sözlük

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Dialect
2. Kızılorda and Turkistan
3. Phonetics
4. , Morphology
5. Index-Dictionary

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 18/05/2020

SİRİ DERYA BOYU KAZAK AĞIZLARI (KIZILORDA VE TÜRKİSTAN ARASI)

ÖZET

Bir dilin tarihî geçmişini, farklı gramer yapısını ve söz varlığını takip edebileceğimiz tek yol ağızlardan geçer. Bu sayede dillerin tarihî gelişim dönemlerini tespit etmek mümkün hale gelir. Ağızlarla ilgili yapılan çalışma ve belgelenen malzemeler ağız atlaslarının oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Dillerin belgelenerek atlaslarının çıkarılması, birbirine uzak coğrafyalarda hayatını sürdüren lehçelerin birbiriyle karşılaştırılmasına olanak sağlar.

Bu bağlamda Türk dilinin çeşitli coğrafyalarında yapılan ağız araştırmaları daha da önemlidir. Türk dilinin henüz aydınlatılmayan bazı meselelerine çözüm olabileceği düşüncesiyle tezimizde Kazakistan'ın Güney bölgesindeki Kızılorda ve Türkistan vilayetleri arasında yaşayan Kazak Türklerinin ağızını temel aldık. Söz konusu ağız “ses bilgisi”, “şekil bilgisi” ve “söz varlığı” bakımından incelenecek ve standart Kazak Türkçesi'nden farklılıkları ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Kızılorda ve Türkistan, Fonetik, Morfolojik, Dizin-Sözlük

**THE KAZAKH DIALECT AROUND SIRI DERYA RIVER
(BETWEEN KIZILORDA AND TURKISTAN)**

ABSTRACT

The only way we can follow the history of a language, its different grammatical structure and vocabulary is through the dialects. In this way, it becomes possible to identify the historical development periods of languages. The study and documented materials related to the dialects have an important place in the creation of dialect atlases. Documenting the languages and removing their atlases enables comparison of the dialects that continue their lives in distant geographies.

In this context, dialect research in various geographies of the Turkish language is even more important. In our thesis, we based on the dialects of Kazakh Turks living between the provinces of Kizilorda and Turkistan in the Southern region of Kazakhstan, with the idea that by means of this thesis, Turkish language might find a solution to some of the problems that have not yet been clarified. The dialect will be examined in terms of “phonetics”, “morphology” and “vocabulary” and its differences from the standard Kazakh Turkish will be revealed.

Keywords: Dialect, Kizilorda and Turkistan, Phonetics, Morphology, Index-Dictionary

ÖN SÖZ

Ağızlar, dildeki tabii seyri açısından değerlendirildiğinde, dilin kendine özgü belirgin özelliklerinin tespit edilmesi, dildeki gelişmenin ve değişimin takip edilmesi ve dilin söz varlığının ortaya konulması açısından son derece önemlidir (Sakhipova, 2007: 1262).

Yazı dilinde unutulup gitmiş birçok sese, eke ve kelimeye ait veriler ağızlarda yaşamaya devam etmektedir. Bu yüzden, dilin tarih içinde geçirdiği değişme ve gelişme süreçlerini tespit etmede ağız metinleri önemli rol oynar. Ağızlarda ilgili derlenen metinlerde ve bunlarla ilgili yapılan çalışmalarda ölçünlü dilin çeşitli düzeydeki sorunlarının çözümüne ait ciddi veriler bulunmaktadır (Akar, 2016: 171-172).

Kazak Türkçesinin ağız çalışmaları, Kazak dil biliminin diğer alanlarına göre daha geç araştırılmaya başlanan bilim dalıdır. 1937’de Kazak Türkçesinin ağız özelliklerinin incelenmesi amacıyla İ. Kenesbayev’in başkanlığında ağız araştırma ekibi kurulmuştur. Kazak ağız özelliklerinin derlenmesi için Kazakistan’ın çeşitli vilayetlerine Kazak diyalekt uzmanları gönderilmiş ve derlenen dil malzemeleri üzerinde ses bilgisi, şekil bilgisi, kelime hazinesi açısından incelenmeler yapılmıştır. Daha sonra 1945 yılında Kazak Bilimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Bölümünün yanında Kazak dilinin tarihini ve diyalektolojisini araştıran bir bölüm açılmıştır. Bugüne kadar 80 senelik bir geçmişi olan Kazak Türkçesi ağızları üzerinde monografî, makale, ders kitapları, tez, diyalektoloji sözlükleri ve sınıflandırmalar gibi birçok çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmalarda yalnızca söz varlığı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalarda Türkoloji ağız çalışmaları için gereken inceleme metotlarının eksik olduğu görülmektedir. Bu tez çalışmasındaki amacımız Kazak Türkçesinin ağız araştırmalarındaki eksiklikleri gidermek ve incelediğimiz bölge ağızlarının Türk dili ve Kazak ağızları içindeki konumunu belirlemektir. Bu eksiklikleri şu şekilde açıklayabiliriz:

Ağız çalışmalarının en önemli aşamasından biri kaynak kişinin konuşmasını doğru şekilde kaydetmektir. Genel olarak Kazak ağızlarının dil malzemeleri 1940’la 1980 yılları arasında derlenmiştir. Ağız malzemelerinin kaydı o zamanın imkanlarına göre

çoğunlukla kağıda yazılarak yapılmıştır. Fakat, tarafımızdan derlenmiş olan malzemeler, çağımızın imkanları doğrultusunda ses ve görüntü kaydeden cihazlarla tespit edilmiştir.

İkincisi ise, ağız çalışmalarında bir başka önemli alan olan yazıya aktarma aşamasıdır. Ağız çalışmasında bölge ağzının kendine özgü ses özelliklerini transkripsiyon işaretleriyle (çevriyazı alfabe) belirlemek son derece önemlidir. Bununla birlikte transkripsiyon işaretleriyle yazılan derlemeler dilin tarihî seyri açısından, dilin gelişme ve değişme yönlerinden ve diğer Türk lehçeleriyle karşılaştırma imkânını verir. Ancak, yapılan Kazak ağız çalışmalarında tespit edilen dil malzemelerini yazıya aktarmada standart Kazak alfabesi kullanılmıştır. Oysa bu alfabe seslerin asli şeklini vermede yetersizdir. Biz bu çalışmamızda Türkiye Türkolojisi'nde tercih edilen Latin harfli diyalektolojik çevriyazı sistemini kullanmış bulunmaktayız.

Üçüncüsü ise, Kazak ağız çalışmalarında fonetik ve gramer incelemelerinden daha çok kelime hazinesi üzerinde incelemeler yapılmasıdır. Fakat tarafımızdan yapılan bu çalışmada, incelediğimiz bölge ağzının kendine özgü ses bilgisi, şekil bilgisi ve kelime hazinesi bakımından durumunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamız, Kazak Türkçesi ağızlarına bir katkı sunmak amacıyla, Kazakistan'ın Güney bölgesinde yer alan Kızılorda vilayeti merkezi ile Türkistan vilayeti merkezi arasını kapsamaktadır. Nakısbekov¹ tarafından yapılan çalışmada Güney bölgesi ağzının şu altı alt gruba ayırdığı görülmektedir:

1. Jetisu ağzı. (Almatı vilayeti)
2. Çu ağzı. (Jambıl vilayeti)
3. Şimkent ağzı. (Çimkent vilayeti)
4. Kızılorda ağzı. (Kızılorda vilayetinin doğusundan Siri Derya boyundan Türkistan'a kadar)
5. Taşkent ağzı. (Özbekistan'ın Taşkent ve Buhara vilayetlerindeki Kazak köyleri girer)
6. Tacik ağzı. (Tacikistan'da yaşayan Kazak köyleri girer)

¹ Nakısbekov, O. (1910) Kazak Tiliniñ Oñtüstik Govorlar Tobı. s. 5. Almatı: Gılım.

Tez çalışmamızda bu tasnife göre Güney bölgesi ağzının Kızılorda ağız grubu esas alınmıştır.

Kazakistan'ın Kızılorda ve Türkistan arası ağızlarının özelliklerini ve bugünkü durumunu tespit etmek amacıyla araştırma bölgesine gidilerek ses kaydı yapılmıştır. Metinler, çoğunlukla yaşlı kadın ve erkeklerden derlenmiştir. Derleme konularımız şu başlıklar altında toplanmıştır: 1. Tarımsal sulama ve su sorunu, 2. Hatıralar (gençlik, askerlik, seferberlik), 3. Kazak milli yemeklerinin hazırlanması, 4. Dünden bugüne kız isteme adetleri, 5. Gelin alma adetleri, 6. Çobanlıkla ilgili bilgiler, 7. Açlık dönemi, 8. Tellallık mesleği hakkında, 9. Kazak at oyunları, 10. Arıcılık ve arı yetiştirilmesi, 11. Çiftçilikle ilgili bilgiler, 12. At sütü ve deve sütü hazırlama süreçleri, 13. At, inek, keçi, koyun hayvanlarını besleme, 14. Evliya menkıbeleri, 15. Köyün tarihi geçmişi, sosyal ve ekonomik durumu, 16. Halk sağlığı ile ilgili inanışlar ve uygulamalar, 17. Bayramlar.

Tez çalışmamız “Giriş”, “İnceleme”, “Metinler”, “Sonuç”, “Dizin-Sözlük” ve “Kaynakça” bölümlerinden oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde Siri Derya bölgesinin tarihçesi, Kazak Türklerinin Tarihi, Kızılorda ve Türkistan İllerinin Fiziki Coğrafyası, Araştırma Yapılan Köylerdeki Yerleşim Birimleri, Kazak Türkçesinin Ağız çalışmaları tarihi ele alınmıştır.

“İnceleme” kısmında Kızılorda ve Türkistan arası ağızlarının fonetik ve morfolojik yapısı incelenmiştir.

“Metinler” kısmında derlenen metinler transkripsiyon alfabesiyle yazılarak numaralandırılmıştır. Bu bölümde sahadan derlenen 26 metin ve çevri yazıya aktarılan metinler 150 sayfadan oluşmaktadır.

“Sonuç” kısmında Kızılorda ve Türkistan arası ağızlarında farklılık gösteren fonetik ve morfolojik yapılar belirtilmiştir.

“Dizin-Sözlük” kısmında Türkistan ve Kızılorda Arası Ağızlarından derlenen metinlerin söz varlığı sözlük maddesi şeklinde Türkiye Türkçesiyle verilmiştir. Dizin-Sözlük *TürkSözDiz* programıyla oluşturulmuş ve bu bölümdeki kelimeler metindeki satır numaralarıyla gösterilmiştir.

Kaynakça kısmında ise, tezde kullanılan kaynakçalar verilmiştir.

Tez çalışmam sırasında beni her zaman destekleyen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mustafa Uğurlu'ya, Doç. Dr. Kenan Koç'a ve Araş. Gör. Dr. Ceyhun Sarı'ya şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca tez konusunun belirlenmesinden başlayarak doktora öğrenimim boyunca yol gösteren ve karşılaştığım her problemin çözümünde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, Prof. Dr. Ali Akar'a teşekkürlerimi sunmak isterim.

Zhumagali İBRAGİMOV

Muğla 2020

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar DİZİNİ.....	XIV
KISALTMALAR.....	XV
ÇEVİRİAZI İŞARETLERİ.....	XVIII

GİRİŞ

1. KAZAK TÜRKLERİNİN TARİHİ	1
1.1. Siri Derya Bölgesinin Tarihçesi	1
1.2. Kazak Hanlığı Öncesi Dönemi.....	4
1.3. Kazak Hanlığı Dönemi.....	8
1.4. Rus Hâkimiyeti Dönemi.....	11
1.5. Kazakistan Cumhuriyeti Dönemi	16
1.5.1. Siyasi Sistemi	16
1.5.2. Kazakistan Coğrafyası ve Siyasi Konumu	19
2. TÜRKİSTAN VE KIZILORDA İLLERİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI.....	22
2.1 Siri Derya Nehrinin Adlandırılması	22
2.2. İllerin Konumu ve Yüzölçümü.....	23
2.3. Yeryüzü Şekilleri	23
2.3.1. Dağlar	23
2.3.2. Ovalar	24
2.3.4. Akarsular	24
2.4. İklim	25
2.5. Araştırma Yapılan Köyler	25
3. KAZAK TÜRKÇESİ AĞIZLARI	34
3.1. Kazak Türkçesi Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	34
3.2. Kazak Türkçesi Ağızlarının Tasnifi	37

BİRİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ.....	43
1. ÜNLÜLER.....	43
1.1. Ünlü Türleri.....	43
1.1.1. Alafon ünlüler.....	43
1.1.2. Uzun Ünlüler.....	45
1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler.....	46
1.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler.....	47
1.1.2.2.1. Ünsüz Düşmesi ve Erimesi Sonucu Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler.....	47
1.1.2.2.2. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler.....	47
1.1.2.2.3. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Uzun Ünlüler.....	48
1.1.2.2.4. Alıntı Kelimelerde Korunan Uzun Ünlüler.....	48
1.1.2.2.4.1. Alıntı Kelimelerde Korunmayan Uzun Ünlüler.....	49
1.1.3. Kapalı /è/ ünlüsü.....	49
1.1.4. Kısa Ünlüler.....	50
1.1.4.1. Kelime Başında Kısa Ünlüler.....	50
1.1.4.2. Çeşitli Ses Hadiselerden Ortaya Çıkan Kısa Ünlüler.....	51
1.1.5. İkiz Ünlüler (Diftong).....	52
1.1.5.1. Eşit İkiz Ünlüler.....	52
1.1.5.2. Alçalan İkiz Ünlüler.....	53
1.1.5.3. Yükselen İkiz Ünlüler.....	53
1.2. Ünlü Değişmeleri.....	55
1.2.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	55
1.2.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	56
1.2.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	57
1.2.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	61
1.2.5. Geniş Ünlülerin Daralması.....	61
1.2.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	62
1.3. Ünlü Uyumu.....	62
1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	62
1.3.1.1. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu.....	62

1.3.1.1.1. İlerleyici Ünlü Benzeşmesi	62
1.3.1.1.2. Gerileyici Ünlü Benzeşmesi	63
1.3.1.1.3. Alıntı Kelimelerin Kalınlık - İncelik Uyumuna Uymaması	65
1.3.1.2. Birleşik Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumuna	65
1.3.1.3. Kök ve Eklerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Uymaması	66
1.3.1.4. Birleşik İsimlerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Uymaması	67
1.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna	67
1.3.2.1. Düz Ünlülü Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna	67
1.3.2.1.1. Düz Ünlülü Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Uymaması ...	67
1.3.2.2. Yuvarlak Ünlülü Kelimelerde Düzlük - Yuvarlaklık Uyumuna	68
1.4. Ünlü Türemesi.....	70
1.4.1. Başta Ünlü Türemesi	70
1.4.2. İçte Ünlü Türemesi	71
1.4.3. Sonda Ünlü Türemesi	72
1.5. Ünlü Düşmesi	72
1.5.1. Kelime Başında Ünlü Düşmesi	72
1.5.2. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi	72
1.5.3. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi	72
1.5.4. Bağlantı Kelimelerde Ünlü Düşmesi	73
2. ÜNSÜZLER.....	74
2.1. Ünsüz Türleri	74
2.2. Ünsüzlerde Ses Olayları	78
2.2.1. Ünsüz Türemeleri	78
2.2.1.1. Başta Ünsüz Türemesi	78
2.2.1.2. İçte Ünsüz Türemesi	78
2.2.1.3. Sonda Ünsüz Türemesi	79
2.2.2. Ünsüz Değişmeleri	79
2.2.2.1. Tonlulaşma	79
2.2.2.2. Tonsuzlaşma	82
2.2.2.3. Süreklileşme	83
2.2.2.4. Süreksizleşme	85

2.2.2.5. Akıcılaşma.....	88
2.2.2.6. Sızıcı Ünsüzler Arasında Yer Değiştirme	89
2.2.2.7. Akıcı Ünsüzler Arasında Yer Değiştirme	89
2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi.....	91
2.2.3.1. İlerleyici Benzeşmesi	91
2.2.3.1.1. Kelime İçinde İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi	92
2.2.3.1.2. İki Kelime Arasında İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi.....	93
2.2.3.2. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi.....	94
2.2.3.2.1. Kelime İçinde Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi.....	94
2.2.3.2.2. İki Kelime Arasında Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi	96
2.2.4. Ünsüz Düşmesi.....	99
2.2.4.1. Başta Ünsüz Düşmesi.....	99
2.2.4.1.1. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi	99
2.2.4.2. İç Seste Ünsüz Düşmesi	99
2.2.4.2.1. Akıcı ünsüzlerin Düşmesi	99
2.2.4.2.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi	101
2.2.4.2.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi.....	101
2.2.4.3. Sonda Ünsüz Düşmesi.....	103
2.2.4.3.1. Akıcı ünsüzlerin Düşmesi	103
2.2.4.3.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi	104
2.2.4.3.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi.....	104
2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi.....	105
2.2.6. Ünsüz Tekleşmesi.....	106
2.2.7. Ünsüzlerde Yer Değiştirme	106
2.2.8. Hece Yutumu.....	107
2.2.9. Hece Kaynaşması	107

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ	108
1. İSİMLER.....	108
1.1. Yapım Ekleri	108
1.1.1. İsimden İsim Türetme Ekleri.....	108

1.1.2. Fiilden İsim Türetme Ekleri	116
1.1.3. İsimden Fiil Türeten Ekler	121
1.1.4. Fiilden Fiil Türeten Ekler	122
1.2. İsim Çekim Ekleri	126
1.2.1. Çokluk Ekleri	126
1.2.3. Hâl Ekleri	131
1.2.3.1. İlgi Eki	131
1.2.3.2. Belirtme Hâli Eki	132
1.2.3.3. Yönelme Hâli Eki	134
1.2.3.4. Bulunma Hâli Eki	136
1.2.3.5. Ayrılma Hâli Eki	137
1.2.3.6. Eşitlik Hâli Eki	138
1.2.3.7. Araç Hâli Eki	139
1.2.4. Aitlik Eki	139
1.2.5. Soru Eki	141
2. SIFATLAR	142
2.1. Niteleme Sıfatları	142
2.2. Belirtme Sıfatları	142
2.2.1. İşaret Sıfatları	143
2.2.2. Sayı Sıfatları	145
2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	145
2.2.2.2. Sıralama Sayı Sıfatları	146
2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	146
2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	147
2.3. Soru Sıfatları	147
2.4. Belirsizlik Sıfatları	148
3. ZARFLAR	149
3.1. Yer ve Yön Zarfları	149
3.2. Zaman Zarfları	150
3.3. Niteleme ve Durum Zarfları	151
3.4. Azlık-Çokluk Zarfları	151

3.5. Soru Zarfları	152
4. ZAMİRLER	154
4.1. Şahıs Zamirleri	154
4.2. Dönüşlülük Zamiri	158
4.3. İşaret Zamirleri	159
4.4. Soru Zamirleri	161
4.5. Belirsizlik Zamirleri	162
5. FİİLLER.....	163
5.1. Şahıs Ekleri	163
5.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....	168
5.2.1. Bildirme Kipleri	168
5.2.1.1. Geniş Zaman.....	168
5.2.1.2. Bilinen Geçmiş Zaman.....	170
5.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	173
5.2.1.4. Şimdiki Zaman	176
5.2.1.5. Gelecek Zaman.....	180
5.2.2.Tasarlama Kipleri	182
5.2.2.1. Emir Kipi.....	182
5.2.2.2. İstek Kipi	184
5.2.2.3. Şart Eki	185
5.2.2.4. Gereklilik Eki	186
5.2.3. Fiillerin Birleşik Çekimleri	188
5.2.3.1. Hikâye	188
5.2.3.1.1. Bilinen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	188
5.2.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	188
5.2.3.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	189
5.2.3.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi	189
5.2.3.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi	189
5.2.3.2. Rivayet.....	189
5.2.3.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti	189
5.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti.....	190

5.2.3.2.3. Geniş Zamanın Rivayeti	190
5.2.3.2.4. Gelecek Zamanın Rivayeti	190
5.3. Birleşik Fiiller	191
5.3.1. İsim+Fiil Yapısında Olanlar	191
5.3.2. Fiil+Fiil Yapısında Olanlar	192
5.4. Ek Fiil	192
5.4.1. Ek-Fiilin Geniş Zamanı	192
5.4.2. Ek-Fiilin Hikâyesi	193
5.4.3. Ek-Fiilin Rivayeti	193
5.4.4. Ek Fiilin Olumsuzu	194
5.5. Fiilimsiler	195
5.5.1. İsim-Fiiller	195
5.5.2. Sıfat-Fiiller	195
5.5.3. Zarf-Fiiller	197
6. EDATLAR	201
6.1. Ünlemler	201
6.1.1. Seslenme Edatları	201
6.1.2. Gösterme Edatları	201
6.2. Bağlama Edatları	202
6.2.1. Sıralama Edatları	202
6.2.2. Denkleştirme Edatları	202
6.2.3. Karşılaştırma Edatları	203
6.2.4. Cümle Başı Edatları	203
6.3. Çekim Edatları	204
SONUÇ	206

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER	212
----------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN-SÖZLÜK	345
KAYNAKÇA	771
ÖZGEÇMİŞ	779

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Kazak Türkçesi'nin Ünlü Tablosu

Tablo 2: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarındaki Ünlü Tablosu

Tablo 3: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarındaki Ünsüz Tablosu

Tablo 4: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının İyelik Eki Tablosu

Tablo 5: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının Şahıs Zamirleri Tablosu

Tablo 6: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının I. Tip Şahıs Ekleri Tablosu

Tablo 7: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının II. Tip Şahıs Ekleri Tablosu

Tablo 8: Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının Emir Kipi Tablosu

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı
Alm.	Almanca
Ar.	Arapça
AT.	Ana Türkçe
Az.	Azerbaycan Türkçesi
bk.	bakınız
C.	Cilt
CC	Codex Cumanicus
Çağ.	Çağatay Türkçesi
Çev.	Çeviren
DLT.	Dîvânü Lugâti't Türk
ECO	Bölgesel Kalkınma Teşkilâtı
ET.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Haz.	Hazırlayan
IMF	Uluslararası Para Fonu
İAEA	Uluslararası Atom Enerji Kurumu
İLO	Uluslararası Çalışma Teşkilâtı
İng.	İngilizce
İt.	İtalyanca
Jap.	Japonca
KazSSC	Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

km.	kilometre
km²	kilometre kare
krş.	karşılaştırmız
KTDS	Kazak Türkçesinin Diyalektoloji Sözlüğü
Lat.	Latince
m.	metre
MDD	Metin dışı değerlendirme
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
Moğ.	Moğolca
ÖK.	Ölçünlü Kazak Türkçesi
Örn:	Örnek
öz. is.	Özel isim
Rum.	Rumca
Rus.	Rusça
s.	sayfa
S.	Sayı
T.	Türkçe
TDK.	Türk Dil Kurumu
Trkm.	Türkmen Türkçesi
Ttü	Türkiye Türkçesi
UN	Birleşmiş Milletler Teşkilâtı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
ünl.	ünlem
vb.	ve devamı, ve diğerleri

Yak.

Yakutça

Yun.

Yunanca

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ā: normalden uzun a

á: a-ı arası a

ä: normal e'den açık fakat a'ya kaçmayan bir e ünlüsü

ã: normalden uzun ä

ē: normalden uzun e

è: e-i arası (kapalı) e

ê: e-ö arası e

ī: normalden uzun ı

í: normalden kısa (düşmek olan) ı

i: düz, dar ve ince (kapalı) ünlü

^wo: o ünlüsü kelime başında telaffuz edildiğinde w sesi ile işitilmektedir.

ō: normalden uzun o

^wö: ö ünlüsü kelime başında telaffuz edildiğinde w sesi ile işitilmektedir.

ō: normalden uzun ö

u: yuvarlak, dar, kalın bir ünlüdür

ǔ: düşmekte olan b ünsüzü

ǔ: düşmekte olan d ünsüzü

ǔ: süreksiz, tonlu, art damak ünsüzü

ǔ: tonlu ve sızıcı, art damak ünsüzü

ǔ: hırıltılı, sızıcı ve tonsuz, dip damak ünsüzü

K: tonsuz, ön damak k-g arası ünsüzü

q: süreksiz, tonsuz, art damak ünsüzü

Q: yarı tonlu, art damak q-ǔ arası ünsüzü

ǔ: düşmekte olan l ünsüzü

ñ: geniz akıcısı, ön damak ünsüzü

ń: düşmekte olan n ünsüzü

P: yarı tonlu b-p arası ünsüzü

ř: düşmekte r ünsüzü

T: yarı tonlu d-t arası ünsüzü

ť: düşmekte olan t ünsüzü

/~/: denklik, eşitlik

/</: gelişme yönü

GİRİŞ

1. Kazak Türklerinin Tarihi

1.1. Siri Derya Bölgesinin Tarihçesi

Bu bölümde çalışmamızın önemli bir bölümünü teşkil eden derleme bölgesiyle ilgili bilgilere yer vereceğiz. Çalışma yapılan bölgenin tarihi geçmişi ve bölgede yaşayan halkaların etnik yapısı mutlak surette dili de etkilemektedir. Derleme çalışmalarımız sırasında tespit ettiğimiz dildeki saklantı unsurları ve bölge ağızları arasındaki geçişler bunu destekler niteliktedir. Bu açıdan öncelikle bölgenin tarihî geçmişi ve yaşayan halklarla ilgili bilgiler bu bölümde ifade edilecektir.

Geniş bozkırlarda yaşayan Türk boyları Orta Asya'nın çeşitli bölgelerinde köklü bir geçmiş bırakmıştır. Bu bölgelerin coğrafi ve tarihî özellikleri dil araştırmalarında önem arz etmektedir. Bu bölgelerin başında gelen yerlerden biri de Siri Derya ve çevresidir. Milat öncesi dönemden başlayıp milat sonrası döneme kadar bu bölgede birçok devlet kurulmuş ve ardında zengin bir kültür mirası bırakmıştır. Siri Derya havzasında tarihsel süreçte (M.Ö. VII-IV.y.y) ilk siyasi birlik kuranlar İskitler (Sakalar) olmuştur. İskitler Siri Derya ve çevresi olmak üzere Tanrı Dağları ve Hazar Denizi arasına kadar yayılmışlardır (Çınar, 2016: 88). Bu dönemde Siri Derya ve çevresi merkez alınarak bütün Kazakistan bozkırlarına dağılan Sakaların bu bölgede on boy hâlinde yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunlar sırasıyla 1. *Tissaget* 2. *Giperbarey* 3. *Day* 4. *Sarmat* 5. *Massaget* 6. *Agripiy* 7. *İssedon* (*Asılar-Arsaklar*) 8. *Nevr* 9. *Budinderdi* 10. *Hunsaklar* (*Hun, Hunnu, Syunnu*) boylarından oluşmaktadır. Bu boylar içerisinde *Agripyler*, Arıs nehri civarında, diğer bir boy olan *İssedonlar* ise Küçük Karatav'ın eteklerinde yaşadıkları bilinmektedir (Aşan, 2002: 629). Saka tigrakhauda konfederasyonuna mensup olan *Massaget* ve *Yaksart* kavimleri: Gök (mavi) Denizin (Aral Gölü) güney ve kuzey-doğu bölgesinde, Siri Derya'nın güney sahilindeki topraklarda bulunuyordu. Konfederasyonun diğer üyelerinden *Day* ve *Dahay* kavmi aşağı Siri Derya bölgesinin ve Aral Gölünün etrafını yurt edinmişti (Şalbayev, 2000: 18).

İskitlerin bölgede siyasi birliklerini kurdukları sıralarda, Makedonya Kralı Büyük İskender büyük Asya seferine çıkmıştı. İskender bu sırada M.Ö. 331 yılında

Ahmenişleri yenip, Orta Asya'yı ele geçirmek için Siri Derya çevresinde yaşayan Sakaları egemenliği altında almak amacıyla bugünkü Orta Siri Derya bölgesinde bulunan Semerkand çevresine kadar gelmiştir. Buradan kuzey bozkır bölgesine doğru bir sefer hazırlığı esnasında Siri Derya'nın bir kolu ve bugünkü Farab şehri bünyesinde bulunan Arıs Nehri çevresinde yaşayan İskit kabilesi *Agripiy*'li bir askerinin oku ile yaralanınca buradan geri dönmek zorunda kalmıştır (Aşan, 2002: 957-958).

Bundan sonra Siri Derya bölgesinin büyük bir kısmı Kañlıların etkisi altında kaldı. Kaynaklarda onların yaşadığı esas saha Orta Siri Derya bölgesi ve Kara Dağ'ın batı yamaçları olarak gösteriliyor. Bizans elçisi Zemarhos 568 senesinde Türk kağanı İstemi'ye gittiğinde, Hazar Denizi ve Aral Gölü arasındaki topraklar üzerinden geçmiştir. O bu toprakların Kañlıların yönetiminde olduğunu yazmaktadır (Şalbayev, 2000: 19).

M.Ö.II.yy'da Çin sınırlarında Doğu Hun devletinin yükselişi ve yıkılması üzerine, Hun Birliğinden kopan bazı boylar Çi-çi yabgu önderliğinde Orta Asya'ya, bugünkü Yedisu ve Siri Derya havzasına göç etmişlerdir. Bölgedeki Kanglıları itaat altına alan Çi-çi'nin merkez karargâhı Yedisu'da olmak üzere M.Ö. 41'den M.S. 91'e kadar bölgedeki siyasi hâkimiyeti eline aldığı anlamaktayız (Çınar, 2016: 88).

VI. yüzyılın ikinci yarısında Yedisu ve Güney Kazakistan, Kore'den Kara Denize kadar uzanan geniş topraklar üzerinde hakim olan Göktürk Devletinin sınırları içinde idi. Kağanlık VI. yüzyılda Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştı. Siri Derya havalisi bu tarihten sonra Batı Türk Kağanlığının hakimiyet sahası oldu. Bu tarihten itibaren Siri Derya bölgesi gelişmeye başladı. Çünkü M.Ö. II. yüzyıl ortalarından itibaren ticaretin can damarı hâline gelen "İpek Yolu"nun Çin'den Fergana vasıtasıyla batıya ulaşan eski kısa yol güzergâhı VI-VII. yüzyıllarda buralardaki çatışmalar yüzünden Yedisu ve Güney Kazakistan topraklarına kaydı (Şalbayev, 2000: 19). Bu nedenle Siri Derya bölgesi yarı göçebe ve yerleşik hayatın daha da gelişerek şehirler oluşmaya başlamıştır.

Batı Türk Devleti VIII. yüzyılda zayıfladı ve Türgiş'ler tarafından ortadan kaldırıldı. Bundan sonra Siri Derya havalisi Türgiş'lerin eline geçti. Bu arada İslâm dinini yaymaya çalışan Arap orduları Maveraünnehiri fethederek, Siri Derya ve Yedisu

bölgelerine yeni seferler yapmaya başladılar. Neticede, Siri Derya havalisindeki şehirler ve yerleşik mekânlarda İslam dinini yaymaya çalışan misyonerler ve tüccarlar çoğaldı (Sümer, 1992: 95).

X. yüzyılın birinci yarısında Oğuzlar, Hazar Denizi'nden Sir (Seyhun, İnci) ırmağının orta yatağındaki Fârâb (XI. yüzyıldaki Türkçe adı ile Karaçuk) ve İsficab yörelerine kadar olan yer ile bu ırmağın kuzeyindeki bozkırlarda yaşıyorlardı. Oğuz ülkesi batıda Hazar Denizi'ne dayanıyordu. Siri Deryanın sol kıyısında, Karaçuk dağlarının eteğinde ve Yesi'ye bir günlük mesafede bulunan müstahkem Savran (Sabran), Müslümanların Oğuzlara karşı sınır şehri idi. Siri Derya, Savran'dan itibaren, Oğuzlara ait bozkır bölgesine giriyordu (Sümer, 1992: 62).

XI. yüzyılın ikinci çeyreğinde Kıpçak boyları Oğuzları Siri Derya'nın aşağı ve orta akışına doğru sürüp Aral ve Hazar bölgelerinden çıkartmaya başladı. Oğuz Yabgu Devletinin Siri Derya boyundaki şehirleri *Cent, Rabat, Barşınkent, Cankent* ve diğer yerleşim bölgeleri Kıpçak boylarının hâkimiyetine geçmiştir (Mahanbetov, 1998: 41). Siri Derya bölgesi geçmiş tarihten itibaren stratejik noktada bulunması ve İpek yolu denetimini ellerine geçirmek için sürekli savaş noktasında olması sebebiyle de XII. yy. bölgenin hakimiyeti horezmşah Devletinde, 1215 tarihinden itibaren ise Moğol İstilasına uğramıştır. Özellikle Siri Derya nehrinin kenarında yer alan şehirler Cengiz Han'ın oğlu tarafından zapt edilerek yağmalanmıştır.

Ancak XVI. yy. itibaren Karakalpak boylarının Siri Derya nehrinin aşağı kesiminin sol yakasına yerleşerek hayvancılık ve tarımcılıkla uğraşmaya başlayacaktır. Bu tarihten itibaren bölgede tekrar yerleşim yerleri kurdukları bilinmektedir. Karakalpak boylarının bölgeye yerleşmesi dönemlerinde nehrin sağ yakasında Kazak Hanlığı'nın Küçük Orda devleti kurulmuştur. Bu dönemde Küçük Jüz Kazak Hanı Tevekel tarafından Siri Derya nehrinin üst kesimin ve Taşkent, Türkistan gibi şehirlerin idaresi altına girmiştir (Koshenova, 2019: 11).

Kadim devletlerin merkezi olan Siri Derya kendine özgü bir tarih ve kültür zenginliği olarak bugün de önemini korumaktadır. Bugün büyük ölçüde Kazakistan sınırları içerisinde bulunur ve Kazak tarihiyle ilgili araştırmalara kaynaklık eder.

1.2. Kazak Hanlığı Öncesi Dönemi

Tarihte Kazak toplumunun oluşması uzun bir zaman diliminde olmuştur. Ancak tarihî, arkeolojik ve antropolojik veriler onun bir millet oluşunun son aşamasının XIV-XV. asırlarda tamamladığını göstermektedir. Bu XIV-XV. yüzyıllara kadar uzanan uzun dönemde tarihe baktığımızda Kazakistan'ın topraklarında ilk olarak M.Ö. IV-VII. yüzyıllarda göçebe milletler sıfatıyla Sakalar, Hunlar, Yüsünler ve Kanlılar ortaya çıkmıştır. Z.V. Toğan bu kavimlerin Türk kavimlerinin ecdatları olduklarını söylemektedir (Togan, 1981: 23-39).

M.Ö. VII-IV. yy'da Kazakistan coğrafyasında yaşayan Saka boyları genellikle hayvancılıkla uğraşmalarına rağmen üç ayrı yaşam tarzına sahiplerdi: Göçebe, yarı göçebe, yerleşik hayat. Avcılık ve balıkçılıkla geçinen Saka boyları da vardı. Hayvancılıkla uğraşan Sakalar, batı ve orta Kazakistan'da Yedisu'da, Tanrı ve Altay dağarının eteklerinde varlıklarını devam ettirmişlerdir (Saray, 2004: 19). Kazak Türkçesinde Sakaların adı "Sak" olarak geçmektedir. Şimdiki Kazak halkını oluşturan Argın ve Kıpçak boylarının içinde *Bessak*, *Borsak*, *Karsak*, *Cersak* gibi boy adları kullanılmaktadır. Çinli tarihçi Su Bei Hai, Çin ve Fars kaynaklarını inceleyerek, M.Ö. IV-VI. yy. arasında Kazakistan'ın kuzeyindeki Sakaların Türkçe konuştuğunu, güneydeki Sakaların ise Farsça konuştuğunu yazmıştır. Kazakistan'da, Saka damgası taşıyan çeşitli eşyalar bulunmuştur. Bunlar, silâhlar, binek ve koşum takımları, kaplar, vazolar, kemer tokaları, kopçalar, aynalar ve çeşitli süs eşyalarıdır (İsmail, 2002: 14-15). "Kazakların kökeni" konusu üzerinde çalışan Kazak, Rus ve diğer milletlere mensup ilim adamları Saka'ları, Kazak ve diğer Türk topluluklarının aslı olarak görmektedirler. Bu kavim üzerinde çalışan tarihçi, etnograf, antropolog ve arkeologların çoğunluğu bu fikri savunmaktadır (Moladabayeva, 2000: 5).

M.Ö. I. yy'da Yedisu ve İli bölgelerinde yaşadıkları tespit edilen Üysinlerin eski Türk dilini konuşan bir Türk boyu olduğu bilinmektedir. Daha çok yerleşik hayat tercih eden Üysinler tarım, bağ ve bahçe işleriyle uğraşmışlardır ve oldukça zengin bir hayat yaşamışlardır. Yapılan kazılarda ortaya çıkan bulgular halkın hayat seviyesinin iyi olduğunu göstermektedir (Saray, 2004: 21). Üysinler aynı devirde Siri Derya ve Karatav bölgelerinde yaşayan Kanglılar adlı diğer bir Türk kabilesinin güney Kazakistan'da yaşadığını görüyoruz. Tamamen yerleşik hayatı tercih eden Kanglılar ticaretle uğraşmışlar, getirdikleri Çin mallarını İran ve Kafkaslara götürüp

satmışlardır. M.Ö. önceki devrin sön dönemlerinde Kazakistan bölgesine gelen Hun Türklerine karışan bu Türk kavmi varlığını böyle devam ettirmişlerdir (Saray, 2004: 21).

M.Ö. 2. yüzyıldan başlayarak Kazakistan doğudan gelen Hunların göçüne sahne oldu. Hunlar çoğunlukla Hazar denizi ile Aral Gölü'nün etrafına, kısmen de Yedisu bölgesine yerleştiler. Hunların bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. Teoman, birbirinden ayrı yaşayan Türk boylarını birleştirerek ilk Türk birliğini gerçekleştirdi. Çin'deki iç karşılıklardan yararlanarak buraya akınlar yaptı. Çinliler, Türk akınlarına karşı daha önce kuzey sınırlarında yaptıkları kaleleri birleştirdiler. Böylece Çin Seddi adı verilen savunma hattı meydana getirildi. Ancak, yapımı 100 yıl kadar süren Çin Seddi de Türk akınlarını durduramadı (İsmail, 2002: 16). Güney Hun Devleti, Çin baskısına dayanamadı. Çin egemenliğini tanıyarak, onların seçtiği hakanlar tarafından idare edildi. Çin M.S. 216 yılında Güney Hun Devleti topraklarını işgal ederek bu devlete son verdi. Kuzey Hun Devleti ise, bir süre Çin'e karşı savaştı. Kuzey Hunların büyük bölümü batıya; Aral gölünün doğusuna göç ettiler. Bu bölgedeki Hunlar, daha sonra batıya göç ederek Avrupa Hun Devletini kurdular (İsmail, 2002: 17). Daha sonraki yüzyıllarda Hunların batıya göçü sürdü. M.S. 4. yüzyılda Doğu ve Orta Avrupa'ya ulaştılar (Kesici, 2003: 25). Balamir önderliğindeki Hunların 374'e İdil'i geçmesi, Karadeniz'in kuzeyindeki Germen kavimlerini yerinden oynatması ve birkaç yıl içinde Doğu ve Batı Roma sınırlarına dayanması Avrupa tarihinin dönüm noktalarından biridir. 1000 yıl kadar sürecek olan kavimler göçünü başlatan bu hareket, Batı Roma'nın yıkılmasında ve Avrupa'nın etnik şekillenmesinde birinci derecede rol oynayacaktır. Roma İmparatorluğunun 395'te ikiye bölünüşü, 100 yıl geçmeden, 476'da Batı Roma'nın yıkılışı ve böylece Orta Çağ'ın başlaması, Hunların ve onların yerinden oynattığı Germen kavimlerinin hareketlerinin sonucudur (Ercilasun, 2013a: 69). Daha sonraki yüzyıllarda Avrupa'daki Hun hakimiyetinin sona ermesi ile tarih sahnesine onların mirasçıları Avarlar, Bulgarlar, Kıpçaklar, Peçenekler ve Uzlar (Oğuz) çıkacaktır (Moldabayeva, 2000: 15).

“Ulusların Büyük Göçleri” adlandırılan II-V. yüzyıllar arasında, Kazakistan ve Orta Asya'nın siyasi ve etnik haritası oldukça değişmişti. Bu dönemde Kuzey Moğolistan'dan Doğu Avrupa'ya kadar geniş bir sahaya Türk kabilelerinin

yerleşmeye başlaması, etnogenetik olayların yeni bir devri sayılmıştı. Türkler, Saka, Üysün, Kañlılarla hızlı bir şekilde kaynaşmış ve bu bölgelerde Türk dilinin daha üstün bir dil konumuna geçmesini sağlamıştı (Sakhipova, 2007: 42). Kuzey Hun Devletinin yıkılmasından sonra Türklerin bir kısmı Altay dağlarının doğusuna çekilmişlerdi. Bu sırada Orta Asya'da egemenlik, önce Moğol soyundan olan Siyenpiler'in, daha sonra Türk olan Avarların eline geçmişti (İsmail, 2002: 23).

Göktürkler, M.S. VI. yüzyılın ilk yarısında Altay dağlarının doğusunda yaşamakta ve maden üretilen bölgelerde, geleneksel olan demircilikle uğraşmaktaydılar. Siyasi bakımdan Avarlara bağlıydılar ve başlarında Bumin Han bulunuyordu. Avarlar, Töles Türk boylarının isyanını bastıramayınca, bu görevi Bumin'e verdiler. Bumin, isyanı kısa zamanda bastırdı. Bu başarı, Bumin'in gücünü iyice arttırdı. Bumin bu hizmetinin karşılığı olarak Avar hakanının kızıyla evlenmek istedi. İsteği kabul edilmeyince, Avarların üzerine yürüdü ve onları ağır bir yenilgiye uğrattı. Bundan sonra bağımsızlığını ilân eden Bumin, "İl-Kağan" unvanını alarak 552 yılında Göktürk devletini kurdu. Bumin Ötüken'i kendine merkez yaptıktan sonra kısa zamanda bütün Türk boylarını bir yönetim altında topladı. Devletin batı bölgesinin yönetimini kardeşi İstemi'ye verdi. Göktürkler kuvvetli bir teşkilâta sahip olmaları nedeniyle bütün Orta Asya'yı egemenlikleri altına aldılar "Türk" adı ilk defa Göktürkler tarafından kullanılmış ve zamanla bütün bir millete isim olmuştur (İsmail, 2002: 23).

200 yıla yakın siyasi varlığı boyunca, (552-630, 682-745) yaptığı fetihlerle güneyde Çin sınırlarından batıda Hazar Denizi ve Karadeniz kıyılarına kadar uzanarak Bizanslara da komşu bir ülke genişliğinde ulaşmış olan Köktürk Devleti, o zamana kadar Orta Asya'da kurulmuş olan devletlerin en büyüğü ve geniş bir imparatorluğudur (Korkmaz, 2013: 19).

Batı Türk Kağanlığı dağıldıktan sonra Kazakistan topraklarında birbirinin yerine geçen birkaç devlet ortaya çıkmıştı. Örneğin, bu devletler güneydoğusundaki Türgeş Kağanlığı (VIII. yüzyıl) ve Karluk Devleti (VII. yüzyılın II. yarısı-X.yüzyıl), güneybatı ve batısındaki Oğuz Devleti (IX.-XI. yüzyılın başı), Yedisu'nun büyük bir kısmında gelişen Karahanlı Devleti (X.-XIII. yüzyılın başı), doğusundaki Kimek Kağanlığı (VIII. yüzyılın II. yarısı-XI. yüzyıl), Kereyit ve Nayman Ulusları (X.-XII.

yüzyıllar) ve Kıpçak Hanlığı (XI.-XIII. yüzyılın başı)'dır. Kimekler, Kañlılar, Kıpçaklar, Naymanlar ve Kereyitler Kazak Türkleri etnogenezinde, halk olarak oluşmasında büyük rol oynayan kabilelerden sayılmaktadırlar. XI. yüzyılın ortalarından XIII. yüzyılın ilk yarısına, yani Moğol istilâsına kadarki devrede Kazakistan toprakları, Kıpçak kabileleri birlikleri, daha doğrusu Kıpçak Hanlığı hâkimiyeti altındaydı. Doğu belgelerinde “Deşt-i Kıpçak” adıyla bilinen bu göçebe devletin asıl sınırı, İrtiş'ten İdil'e kadar uzanan geniş topraklar olmuştur (Sakhipova, 2007: 43).

13. yy.'ın başında Moğol İmparatorluğun kurulması Merkez ve Orta Asya'nın Kazakistan ve Doğu Avrupa Halkları ile devletlerinin tarihî kaderini ağır şekilde etkiledi. Bu istilâ Avrasya sınırları içinde yaşayan boyların, halkların önceden kalıplaşmış olan kendi aralarındaki ilişkilerini bozdu. Bununla beraber onların etnik, siyasi, ekonomik ve kültürel gelişimini de değiştirdi (Kayyum, 2003: 28; İsmail, 2002: 39-40).

1218-1219 yılında Moğollar Yenisey Kırgızları ile Buryatları kendi idaresine aldı, Tangutlar devletini de tarihten sildi. Turfan, Uygur Devleti kendi isteğiyle teslim oldu. Çin'in Pekin şehrini ve Sarı ırmağının kuzeyini alan Cengiz Han'ın planı ise Orta Asya, Yakın Doğu, Kafkasya ve Doğu Avrupa'yı ele geçirmek oldu. 1221 yılının ilkbaharına doğru Moğollar Orta Asya ile Kazakistan'ı istilâ etme planın sonuçlandırdıktan sonra İran, Afganistan, Güney Hindistan topraklarına yöneldi. Arap, Fars kaynaklarına göre istilâcılar otuza yakın şehri yerle bir edip, halkını hunharca katletmiştir. Bunların içinde Güney Kazakistan'ın Otırar, Sığanak, Aşinas gibi şehirleri de yer almaktadır. Bütün olarak ele aldığımızda Moğol istilâcı ve egemenliği, Yedisu ile Güney Kazakistan'daki çeşitli alanlar ile onların halklarının kendi aralarındaki ticari, etnik, kültürel bağlarının gelişmesine engel oldu. Moğollar zorla ele geçirdiği diğer devletler gibi Kazakistan'ın da sosyal ve ekonomik gelişmesini gerilettiler (İsmail, 2002: 39-40).

Cengiz Han, daha sağlığında imparatorluğunu oğulları arasında paylaştırdı. Ural dağlarından doğuda İrtiş ırmağına ve güneyde İran ve Afganistan içlerine kadar uzanan geniş ülkeyi büyük oğlu Cuci Hana; Maverâünnehri, şimdiki Afganistan'ı, Orta Tıyanşan bölgesini ve Doğu Türkistan'ı ikinci oğlu Çağatay Hana; Batı

Moğolistan, Yukarı İrtiş ve Tarbagatay bölgelerini üçüncü oğlu Ögedey Hana verdi. Bunun sonucu, şimdiki Kazakistan toprakları da üçe bölünmüş oldu. Orta ve Kuzey Kazakistan Cuci ulusuna; güney ve güneydoğu Kazakistan Çağatay ulusuna; Yedisu bölgesinin kuzeydoğusu Ögedey ulusuna verildi (Kayyum, 2003: 28-29; Kafalı, 1993: 367-369).

Cuci Han babası Cengiz Han ile aynı yıl (1227), ancak ondan önce öldü. Cuci'nin yerine Batu geçti. Batu Han (1227-1255), Cuci ulusunun topraklarını daha da genişleterek Altın Orda imparatorluğunu kurdu. Altay dağlarından Tuna nehrine kadar geniş bir alana yayılan bu imparatorluğun doğu kısmına Ak Orda denirdi. Şimdiki Kazakistan'dan ibaret olan Ak Orda hanlığında, Cucinin büyük oğlu Orda-Esen (İçen) ve varisleri hüküm sürerdi. Orda-Esen oğulları, Batu oğullarına tabi idiler (Kayyum, 2003: 28-29; Kafalı, 1993: 367-369).

14. yüzyılda Altın Orda imparatorluğu iyice zayıfladı. Ak Orda ondan ayrılarak, bağımsız oldu. Cuci ulusunun doğu ve batısını birleştirme politikası güden Altın Orda hanı Toktamış'ın döneminde Ak Orda bağımsızlığını yeniden yitirdi ise de, bu durum uzun sürmedi. Çünkü Toktamış Han 1395 yılında Maverâünnehir emir Timur ile yaptığı savaşta yenilerek Sibiry'a kaçmak zorunda kalmıştı. Böylece Altın Orda toprakları üzerinde daha önce kurulan Kırım, Kazan ve Nogay hanlıklarından başka Astrahan ve Sibir hanlıkları ortaya çıkmış oldu (Kayyum, 2003: 28-29; Kafalı, 1993: 367-369).

1.3. Kazak Hanlığı Dönemi

Kazak Hanlığı, XIII. asırda Altın Orda Devleti bünyesinde kurulan Ak Orda'nın devamı niteliğindedir. Ak Orda, aynı zamanda Altın Orda Devleti'nin de merkezidir. Asıl kurucusu Cengiz Han'ın torunu Orda Ecen'dir. Batu Han, 1227'de Cuci öldükten sonra, Altın Orda'yı sağ ve sol kanatlara taksim etmiş, toprakların batı kesimini bizzat kendisi yönetirken, doğu bölümünü ise ağabeyi Orda Ecen'e emanet etmişti. Devletin daha sonra Ak Orda adını alacak bu doğu kısmı, 1395 yılında Emir Timur'un hâkimiyeti altında kalmış, 1428'den 1466 yılına kadar ise Ebülhayır'ın idaresinde olmuştur. 1466 yılında Barak Han'ın oğulları Kerey ve Canibek, Ebülhayır'a isyan ederek "Yedi Su" etrafına göç etmişler, yani bir anlamda "kazak

çıkılmışlar” ve kendi müstakil hanlıklarını ilan etmişlerdir. Bu tarihten sonra Ak Orda Hanlığı, “Kazak Hanlığı” diye adlandırmaya başlanmıştır (Koç ve Doğan, 2004:2-3).

Kazak Hanlığı, Cengiz Han’ın 11. göbekten torunu olan Barak Han’ın oğulları Kerey Han ve Canıbek Han önderliğinde 15. yy’ın ikinci yarısında örülmeye başladı. 15. yy. sonlarına kadar tam bir siyasi birlik temin edilememiş ve mütekâmil bir bağımsız devlet konumuna ulaşılamamış olmakla birlikte, anılan dönemde özellikle Canıbek Han Hazar Denizi’nin doğusu ile Aral Gölü’nün kuzeyindeki bölgelerde (bugünkü Kazakistan Cumhuriyetinin batı kesimlerinde) yaşayan toplulukları etrafında toplamaya başardı (Budak, 1999: 25).

Kerey ve Canıbek Handan sonra, Kazak Hanlığı’nın hakimiyeti Burındık Hanın (1480-1511) eline geçti. Bu dönemde Burındık pek çok hanları yenip Sozak, Sıganak ve Savran gibi şehirleri kendi sınırları içine aldı (İsmail, 2002: 50, Saray, 2004: 32, Kayyum, 2003: 33).

Kazak hanlığı en parlak devrini, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde; özellikle Kasım Han (1511-1523) döneminde yaşadı. Canıbek Han’ın oğlu olan Kasım, daha Burındık Han zamanında yönetimi eline almıştı. Bu dönemde Kazak Hanlığının sınırları, batısı Cayık’a güneybatısı Sır’ın sağ sahillerine, Aral’dan Mangıstağ’a kadarki sahaya uzandı. Bunun içerisinde Sır boyundaki pekçok şehirler dâhil edildi. Kuzeyde Kasım Han’ın idaresi altındaki Kazakların yaylak mekânları, Aladağ’ı geçti. Güneydoğuda Yedisu’yun Çu, Talas, Karatal, İli gibi bölgeleri bağlandı. Orta Asya, İdil boyu, Sibiryaya ile ticari ve diplomatik bağlantılar kurup Rusya’yla da ilişkilerde bulundu. Kazaklar kendi başına bağımsız bir halk olarak Batı Avrupa’da tanındı (İsmail, 2002: 50, Saray, 2004: 32, Kayyum, 2003: 33).

Kasım Han’ın çıkardığı ve “Beş Tüzük” (Bes Jarğı) adını verdiği kanuni düzenlemelerle, bu denli geniş bir coğrafyaya yayılmış Türk boyları tam anlamıyla birlik altına alınmıştır (Koç ve Doğan, 2004: 3). Kasım Han’ın 1523 baharında ölmesi üzerine büyük oğlu Mamaş (1523-1524) devlet yönetimine geçti. Kazak sultanları kendi aralarında mücadele etmeye başladı. Bu çatışmaların birinde Kasım Han’ın yerine geçen oğlu Mamaş öldürüldü. Kazak hanlığında karşılıklar baş gösterdi, siyasal istikrarsızlık arttı. Bu duruma gelinmesinde, Kazaklara karşı işbirliği yapan Özbek ve Moğol hanlarının da payı vardı. Siri Derya boyundaki kentlerin çoğu

elden çıktı. “Türkistan vilayeti Şeybani oğullarından Übeydullah sultanın eline geçti” (Kayyum, 2003: 52).

Mamaştan sonra Kasım Han’ın kardeşinin oğlu Tahir (1523-1533) Kazak hanı oldu. Bundan sonra sırasıyla Buydaş (1529-1533), Ahmet (1533-1535), Toğım (1535-1537) gibi Kasım Hanın sülaleleri Kazak Hanlığının hanı oldular. Bu dönemlerde ülkedeki karşılıklardan dolayı fazla gelişme göstermedi (İsmail, 2002: 50).

1538 yılında Kasım Han’ın oğlu Haknazar Kazak hanlığının başına geçti. 1580 yılına kadar hüküm süren Haknazar, Kasım Han’dan sonra meydana gelen karşılıklar sonucu zayıflayan Kazak hanlığını yeniden eski güçlü yapısına kavuşturmak ve birliği sağlamak için çok çalıştı. Noğay Hanlığı yöneticilerin arasındaki kargaşadan yararlanarak, Nogay beylerini kendi üzerine çekmeyi başardı. Böylece Cayık nehrinin sağ kıyısındaki toprağı kendi sınırı içerisine kattı. Rusya ile siyasi ve ekonomik yönden ilişkiler gittikçe yoğunlaştı. XVI. yy.’ın ikinci yarısında Kazakların Orta Asya halklarıyla olan serbest ticari bağlantılar canlandı. Haknazar Han, Özbeklerin kendi arasındaki sürtüşmelerinde onların Abdullah Hanın tarafını tutarak, Siri Derya boyundaki Savran, Türkistan gibi şehirleri kendi hâkimiyeti altına aldı. Abdullah’la olan dostluktan korkan Baba Sultan casus gönderip Haknazar’a zehir vererek öldürttü (İsmail, 2002: 51, Saray, 2004: 34, Kayyum, 2003: 55).

Haknazar’ın yerine Canıbek Han’ın torunu Şıgay (1580-1582) sultan geçti. Şıgay Han sıhhatinin bozulması üzerine, yerine kabiliyetli oğlu Tevekkel Han (1583-1598) Kazak hanı oldu. Kazak Hanlığı’nın başına geçer geçmez Tevekkel Han, Haknazar Han zamanında başlayan güney istikametindeki genişlemeyi devam ettirdi. Siri Derya havzasındaki kentler için Buhara hanlığı ile Kazak sultanları yeniden savaşmaya başladı. Tevekkel Han Taşkent’i aldıktan kısa bir süre sonra, 1598 yılında öldü (Kayyum, 2003: 55).

Ondan sonra Kazak Hanlığı’nı Esim Han (1598-1628) yönetti. Esim Han 1598 yılının sonbaharında Buhara Devletiyle resmi bir antlaşma yaptı. Bu antlaşmaya göre önceleri işgal edilen bütün topraklar Kazaklara iade edilmiştir. Böylece Siri Derya’nın etrafındaki Türkistan, Otrar, Savran olmak üzere otuza yakın şehirle birlikte, Taşkent şehri ve vilayeti, Andican, Fergana’nın kuzey bölgesi, Kazak Hanlığı sınırına girdi (İsmail, 2002: 51, Saray, 2004: 35).

Esim Han'ın ölümünden sonra yerine oğlu Cangir Han (1645-1652) geçti. Cangir Han zamanında dış tehlikelere daha açık bir şekilde karşı karşıya kaldı. Çin'de başa geçen Mançu Hanedanı kendilerini rahatsız eden Moğol kabilelerini batıya doğru sürmeye başladı. Çin baskısından kaçan Moğol kabilelerinden Kalmaklar ve Jungarlar (Oyratlar), Kazak Hanlığı sınırlarını zorlamaya başladılar (Saray, 2004: 35-36).

Bundan sonra Kazak Hanlığının yönetimi Cangir Han'ın oğlu Tavke Han (1680-1718) eline geçti. Tavke Han bilgili, âdil, mahir bir devlet adamıydı. O önde gelenlerin, beylerin desteklerini toplayarak halkı bölenleri, devletin bütünlüğünü bozanları, vatan hainlerini cezalandırıp milletin birliğini sağladı. Tavke Han devletin onurunu yükseltmek ve ona bağlı Üç Cüz'ün boylarını itaat etmesine yönelik çözüm getirdi. "Jeti Jargı" (Yedi Yasa) adı verilen çeşitli maddelerden oluşan yazılı Kazak anayasasıyla hukuk kuralları yürürlüğe koyuldu. Çıkardığı "Jeti Jargı" (Yedi Yasa) ile Kazak halkını medeni ve müreffeh bir hayat yaşatmak mücadelesi veren Tavke Han gibi büyük bir insanın zamanında bu Moğol istila ve işgalinin gerçekleşmesi, hem Tavke ve hem de Kazak halkı için büyük bir talihsizlik olmuştur. Böylece arka arkaya gelen acımasız Moğol istilaları Kazak halkına büyük kayıplar verdirmiştir. Kazak halkı parçalanmak ve yok olmak tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Moğollara karşı Kazak halkı bütün XVII. yüzyıl boyunca direndiyse de XVIII. yüzyılda, yaklaşık bir asır devam eden istila, saldırı, yağma ve zulümlere Rusların Kazak Halkı arasında soktuğu bir takım nifaklar da eklenince XVIII. yüzyıl başlarında Kazak Hanlığı tekrar sarsılmaya başladı. Bu dönemde Ruslar Kazak beyleriyle ayrı ayrı ilişki kurarak devletin birliğini yıkmaya muvaffak oldular.

Rusya'nın Kazan Hanlığına (1552) ve Astrahan Hanlığına (1556) son vermesi Noğay hanlığına siyasi yönden üstünlük sağlaması sonucu Rusya'nın sınırı direk Kazakistan toprak sınırına dayandı. Ticari bağlantılar, siyasi gelişmeler ve Jongar'ın saldırısı, Kazak Hanlığını Rusya ile iyi ilişkide bulunmak zorunda bıraktı (Moldabayeva, 2000: 101, İsmail, 2002: 54, Saray, 2004: 37-38).

1.4. Rus Hâkimiyeti Dönemi

Ruslar, üç asra yakın Altın Orda Devleti'nin idaresi altında yaşadıkdan sonra bu devletin 1480'de tamamen parçalanması neticesinde hem istiklâllerine kavuşmuşlar,

hem de Altın Orda'dan sonra kurulan Hanlıkları bir bir yenerek Orta Asya'ya doğru ilerlemeye başlamışlardır. Ruslar ilk büyük başarılarını 1552'de, Kazan Hanlığını işgal etmek suretiyle göstermişlerdir. Kendilerine Asya'nın kapılarını açan bu başarıdan sonra Ruslar, Hazar denizine kadar bütün İdil Vâdisine hâkim olma fırsatını buldular. 1556'da Astrahan'ı işgal ederek Orta Asya Müslümanları ile Osmanlı Devleti arasındaki irtibatı da kesen Ruslar Müslümanlar için büyük sıkıntılar yaratmaya başlamıştır (Saray, 2004: 39).

Bu sırada Oyratlar'ın Moğolistan'da kalan kısmı ile birleşen Jungarlar, Khungtayji Batur önderliğinde bütün Doğu Türkistan'ı ve Taşkent'i işgal ederek Çin içlerine kadar uzanan bir devlet kurdular. Fakat Çin'e hâkim olan Mançu idaresinin direnişi üzerine bu defa batıya yani Kazakistan'a doğru ilerlediler. Kazaklar bu yeni tehlikeye karşı başlangıçta başarıyla mücadele ettilerse de Jungarlar önce Büyük Jüz'e ve ardından Orta Jüz'e saldırılar düzenlediler. Küçük Jüzün başında bulunan Ebülhayır Han Ruslardan yardım istedi. Bunun üzerine yıllardır bölgedeki zengin kaynaklara sahip olmak ve ticaret sahalarına ulaşmak isteyen Ruslar, Başkurt mirzalarından Kutlu Muhammed Tevkelev'i fevkalâde elçi olarak Kazaklar nezdinde gönderdiler. Tevkelev Küçük Jüzde Ebülhayır, sultan ve beylerden Rusya'ya sadakat yemini alacak, bu sadakate uyulmasını sağlamak üzere hükümdarın yakınlarından birinin Rus başşehrine rehine olarak gönderilmesini temin edecekti. Nitekim Ebülhayır'ın Tevkelev ile yaptığı görüşme sonunda 10 Ekim 1731'de toplanan Han Şûrası'nda Rus himayesi yerine Rusya ile barış içinde yaşanması kararı alındı. Ancak Tevkelev'in Rus tâbiyetinin kabul edilmemesi hâlinde Rusya'ya bağlı Kalmuk, Başkurt, Kossak ve Sibiryalıların hücum edeceğine dair tehdidi Bökenbay Batur, Eset Batur ve Hudaynazar adındaki bazı liderlerin sadakat sözü vermelerine yol açtı. Ayrıca herhangi bir saldırıya karşı Or ile Ural nehirlerinin en çok yaklaştığı noktada bir askerî kale inşasına izin verildi (Budak, 1999: 33-34, Saray, 2002: 121, Gömeç, 2006: 77).

Tevkelev'in elde ettiği bu sonuç Rusya tarafından memnuniyetle karşılandı ve Or ile Ural nehirleri arasında Orenbyrg Kalesi'nin yapımına başlandı. Bir yıl içinde tamamlanan kale (1735) amaç dışı kullanıldı ve özellikle Rusya'nın Başkurtlar ülkesini işgalinde önemli rol oynadı. Bu sebeple ileri gelenleri Kazak Jüzlerine elçi göndererek Ruslara topraklarında üs vermemelerini istediler. Ebülhayır Han,

Orenburg Kalesi'nin Başkurlara karşı kullanılmasını önlemek için birlikte hareket etmek üzere Orta Jüz hanına çağrıda bulundu. Ancak çağrı reddedilince kendisi tek başına Ruslara karşı savaşmaktan çekinerek onlarla Başkurların aralarını bulmaya çalıştı, fakat bunda da başarılı olamadı (Budak, 1999: 34, Saray, 2002: 122, Gömeç, 2006: 77).

Ebülhayır'ın rakipleri tarafından 1748'de öldürülmesinin ardından yerine bir zamanlar Ruslara rehin bıraktığı büyük oğlu Nur Ali (1748-1775) getirildi. Ruslar, 1760'ta çıkarılan bir fermanla Küçük Jüz Kazakların en verimli otlak yeri olan Ural nehri kıyılarını yasak bölge ilân ettiler. Bu durum onların Ruslara karşı düşmanlığını açık hâle getirdi. Nitekim halkının çıkarlarının korumaya çalışan Don Kossaklar'ın lideri Emelyan İvanoviç Pugaçev'in 1773'te başlattığı isyan başta Kazaklar olmak üzere Başkurlar ve Kalmuklar'ca da desteklendi. Ancak isyan bastırıldı ve Küçük Jüz yavaş yavaş Rus hâkimiyetine girdi. Bu sırada Irgız ve Turgay nehirlerinden Siri Derya'ya, Altay ile Tarbagatay dağlarından Balkaş gölüne kadar uzanan toprakları içine alan Orta Jüz Kalmaklar ve Ruslar tarafından tehdit edilmekteydi. Bir denge olması düşüncesiyle Çinlilerle yaklaşan Orta Jüz hanı Abılay'ın kendilerine tâbi olmasını istemeleri aranının açılmasına sebep oldu. Abılay Han, kendilerini Orta Jüzü işgal etmekle tehdit eden Çinlilere karşı 1739'da Ruslardan yardım istedi. Fakat Rusların Küçük Jüzde olduğu gibi Orta Jüz Kazaklarını da Rus idaresine sokmaya kalkışması ve Kazak topraklarında bazı askerî kalelerin inşasını talep etmesi Abılay Han'ı yeniden müttefik değiştirmeye sevk etti. Bu sırada daha olumlu bir tavır içine giren Çin'le Kazak-Çin ittifakı kuruldu. Orta Asya'daki hâkimiyetlerine önemli bir darbe sayılan bu ittifak üzerine Ruslar Kazaklara karşı yumuşak bir siyaset izleyerek Abılay Han'ın dostluğunu kazanmaya çalıştılar. Bundan faydalanan Abılay Han Sayram, Çimkent ve Suzak gibi kültür merkezlerini yönetimi altına aldı. Siri Derya'dan İli ve Çu vadilerine kadar uzanan geniş sahada huzur ve asayiş sağlandı.

Bu huzur dönemi Abılay Han'ın 1781'de vefatıyla sona erdi. Yerine geçen oğlu Abdullah Han zamanında Ruslar Orta Jüze baskıya başladılar. Abdullah Han, babası gibi Çin tarafına meylederek Rus baskısını önlemeye çalıştıysa da bunda başarılı olamadı ve 20 Nisan 1782'de bir seyahat esnasında Ruslar tarafından esir alındı. Bunun üzerine Orta Jüz hanı olan Veli Han Ruslara karşı açıkça mücadele başlattı. Buhara Emirliği ve Çin ile dostane ilişkiler kurarak güney ve güneydoğu sınırlarını

emniyete aldı. Ruslar ise bir yandan askerî tedbirlere başvururken öte yandan Kıpçak, Arğın, Nayman, Kerey, Vak ve Kongırat gibi Kazak boyları arasında karışıklık çıkarmak için harekete geçtiler. Nihayet Arğın boyu sultanı Bökey, 1812’de hanlığını ilân ederek Orta Jüz Kazakların iki hanlı bir duruma düşürdü. İki hanın birbiriyle mücadelesi Kazaklara büyük zarar verdi. 1817’de Bökey Han’ın, 1819’da Veli Han’ın ölümü Kazakları bu sıkıntıdan kurtardıysa da başa dirayetli bir hanın gelmeyişi, Rusların Balkaş gölüne kadar Kazak topraklarını işgaline sebep oldu. Ruslar, Kazakların birleşmesine engel olmak için her Kazak boyunun sultanını o boyun hanı olarak tanıdılar. Bu durum Kazak boylarını birbiriyle mücadeleye sevk etti. Sonunda Ruslar bütün Orta Jüz Kazak topraklarını ellerine geçirdiler. Almatı, Evliya ata, Çimkent, Talas, Yedisu bölgelerini kapsayan ve on bir Kazak boyunu içine alan Büyük Jüz, Moğolistan sınırına yakın olması dolayısıyla Moğol kabilelerinden Kalmakların hücumuna uğramış ve 1723’te Kalmaklara boyun eğmişti. 1750 başlarına kadar Kalmak hâkimiyetinde kalan Kazaklar bu defa Çinlilerin saldırısıyla karşılaştılar ve topraklarının doğu kesimini Çinlilere bıraktılar. Ülkenin diğer kısmındaki Kazaklar ise düşmanlarına karşı Türkistan hanlıklarıyla iş birliği yollarını aradılar. Nitekim Türkistan şehrine kadar olan güney toprakları Taşkent Hanlıkları’na katıldı. Öte yandan Hokand ordusu Büyük Jüze davet edildi. Bu gelişmeler karşısında Ruslar harekete geçerek Soyuk Han önderliğinde ayakta kalmaya çalışan ülkenin kuzey kesimini hâkimiyetleri altına aldılar. Böylece XIX. yüzyılın ilk yarısında Orta Jüzle Büyük Jüzün kuzey kısmı Rus hâkimiyetine girdi.

Bütün Kazak jüzlerini himayeleri altına alan Ruslar bir müddet sonra Kazaklara bir tebaa muamelesi yapmaya başladılar. Daha 2 Eylül 1756’da bir tebliğ yayımlayarak Kazakların Ural’ın sağ yakasına geçmelerini, ayrıca Rus askerî mevkilerine 12-15 kilometreden fazla yaklaşmalarını yasaklamışlardı. 1800 yılından itibaren seçilen her Kazak hanının Rus hükümeti tarafından tasdiki şartı getirildi. Böylece Ruslar Kazakların Han seçimini 1845 yılına kadar idare ettiler. Bu tarihten sonra yeni han seçimine izin verilmedi. Rus subaylarının yönetiminde Rus taraftarı bazı Kazak ileri gelenlerinden meydana gelen bir şûra teşkil edildi ve 1917 Bolşevik İhtilâli’ne kadar yönetim şu şekilde sürdü.

Ruslar, artık istedikleri yerde yeni kaleler inşa etmeye, bazı bölgelerde Kazakların girişini yasaklamaya, Kazak halkına bazı haksızlık ve ağır vergiler uygulamaya

başladılar. Bu, çok uzun zamana yayılması planlanmış, tarihte eşine ender rastlanan bir istila yöntemi idi (Budak, 1999: 37).

Kazak halkının Rus işgaline karşı ilk topyekun millî direnişi Sırım Batur adındaki bir halk kahramanı önderliğinde başladı. Kazak halkının geniş desteğine ilâve olarak bazı boy beylerinin de desteğini alan Sırım Batur 1780'li ve 1790'li yıllarda büyük ve organize Rus ordularına çok zor günler yaşattı. Sırım Batur önderliğinde uzun yıllar boyunca süren bu millî direnişin kırılmasından bir kaç yıl sonra 19. yy'ın ilk yıllarından itibaren Kazak halkı önce Sultan Arıngazı etrafında ve sonra da Tilence Bey liderliğinde toplanarak işgalci Rus ordularına karşı nice mücadeleler verdiler. Bu mücadeleler sırasında Rus ordularına karşı bazı muharebelerin kazanılmasına rağmen, sonuç olarak silah ve teçhizat yönünden çok üstün olan Rus orduları karşısında kesin bir sonuç alınamadı (Budak, 1999: 38).

Rusya bütün gücünü kullanarak Kazak ülkesinin işgalini tamamlamaya yöneldi. 19. yy'ın son çeyreği öncesi Kazakistan topraklarındaki istila sürecinin hızla tamamlandığı bir dönem oldu. 20. yy'ın ilk çeyreğinde, nüfus dengesinin Ruslar lehine çevrilmesi için Slav köylülerinin kitleler hâlinde Kazakistan'a göç ettirilmesi için plânları gerçekleştirildi (Budak, 1999: 49).

Rusların baskıya dayanan yönetimleri ve Rus göçmenlerin iskânı bir müddet sonra Kazaklarda yeniden millî şuurun uyanmasına sebep oldu. 1916'da başlayan ayaklanma kısa sürede bütün ülkeye yayıldı. 1917'de çıkan Bolşevik İhtilâli ve bunun getirdiği yeni prensipler ayaklanmayı yeni bir safhaya soktu. Ülkede seçim kararı alındı ve yapılan seçimi her tarafta milliyetçiler kazandı. 1917 başlarında Aktöbe, Ural ve Orenburg'da toplanan Umumi Kazak Kurultayı memleketin modern bir ülke olarak teşkilâtlanması için kararlar aldı. Bu kararlar doğrultusunda Alaş Partisi kuruldu. Daha sonra oluşturulan hükümetin adı Alaş Orda oldu. Rusya'da iç savaş devam ederken Kazakistan muhtariyetini ilân etti (Aralık 1917). İç savaşın sona ermesinden sonra 1919'da Kızılordu birlikleri Kazakistan'ı işgal ederek Özerk Kazakistan'ın yerine 20 Ağustos 1920'de Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu cumhuriyete 1924'te yeni Sovyet cumhuriyetlerinin teşkili esnasında bazı topraklar ilâve edildi, böylece Kazakistan'ın bugünkü sınırları belirlenmiş oldu.

Ruslar, Kazakistan'ı tamamen idareleri altına aldıktan sonra burada büyük bir asimilasyon siyaseti uyguladılar. Halkın ibadet hürriyeti kaldırıldı, camiler kapatıldı. Müslüman halk ateistlik konferanslarına katılmaya mecbur bırakıldığı gibi ateistlik okullara ders olarak konuldu. 1948-1975 yılları arasında 126 adet din aleyhtarı kitap Kazak Türkçesi'ne çevrildi. Rus yönetimi bununla da yetinmeyerek Türk lehçeleri arasındaki farklılıkları arttırıp her birini ayrı bir dil şekline sokmaya çalıştı. Kiril alfabesi kabul ettirildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra eğitim ve bilim dili olarak Rusça kullanılmaya başlandı. Öte yandan millî kültürü aksettirecek edebî eserler de yasaklandı (Saray, 2002: 125).

300 yıllık Rus sömürgeciliği önce Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma faaliyeti başladı ve arkasından dinsizleştirme hareketi takip etti. Bu süreç Kazakistan'ın bağımsızlığını yeniden kavuştuğu 1991 yılına kadar sürdü.

1.5. Kazakistan Cumhuriyeti Dönemi

1.5.1. Siyasi Sistemi

1 Aralık 1991'de Kazakistan tarihinde ilk kez halkoyuyla seçilmek üzere Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı. Nursultan Nazarbayev, tek aday olarak katıldığı seçimde, oyların %98'ni alarak Cumhurbaşkanı seçildi. Nazarbayev, 10 Aralık 1991'de halkoyu ile seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı olarak görevine başladı. Aynı gün, Kazak parlamentosu aldığı bir kararla Cumhuriyetlerinin "Sovyet Sosyalist" adını bıraktığını ve sadece "Kazakistan Cumhuriyeti" olarak anılacağını ilan etti (Kayyum, 2003: 232-233).

Harita 1. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Haritası

Kaynak: <https://tr.maps-kazakhstan.com>

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 16 Aralık 1991 tarihinde diğer Türk cumhuriyetleri gibi Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı hakkındaki kanunun kabulüyle Kazakistan Cumhuriyeti bağımsız ve laik bir hukuk devleti olarak ilân edildi. Bağımsız ve egemen devlet olarak Kazakistan Cumhuriyeti 2 Mart 1992'de UN (Birleşmiş Milletler Teşkilâtı)'na üye oldu. IMF (Uluslararası Para Fonu)'na, WB (Dünya Bankası)'na, AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı)'na, ILO (Uluslararası Çalışma Teşkilâtı)'na, ECO (Bölgesel Kalkınma Teşkilâtı)'na, IAEA (Uluslararası Atom Enerji Kurumu)'na ve UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) gibi uluslararası kuruluşların tamamına üyeliği tescil edildi (Budak, 1999: 91). Kazakistan'ın bağımsızlığını başta Türkiye olmak üzere yüzden fazla ülke tanıdı. Bunların çoğuyla elçilik ya da temsilcilik düzeyinde diplomatik ilişkiler kuruldu.

Sovyetler döneminde Kazakistan'da resmî dil Rusça idi. Sovyet hükümetleri, Kazak dilinin eğitim dili olmadığını ileri sürerek onu sadece köylerde konuşulan bir dil olarak benimsetmeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Sovyetler zamanında Kazak Türkçesi ile eğitim veren okullar açıldıysa da bu okullardan mezun olanlar

çoğunlukla kolhozlarda ve köylerde çalıştırılmıştır. 28 Ocak 1993'te kabul edilen anayasanın 7. maddesinin birinci fıkrasında devletin resmî dilinin Kazakça olduğu belirtilmekle birlikte ikinci fıkrasında devletin yönetim birimlerinde Kazakça ile Rusçanın eşit olarak kullanılacağı vurgulanmıştır. Bunun sebebi, Kazak dilinin unutulmuş olması yanında Kazakistan'da Rus nüfus oranının yüksek oluşudur. Yine 28 Ocak 1993'te de, hukuk devleti kurmanın ana ilkesi olarak bağımsız Kazakistan Anayasası kabul edildi. Anayasada yurttaşların yasalar önünde eşit olduğu belirtilerek, Kazakistan'ın üniter bir devlet olduğu ilan edildi. Aynı yıl içerisinde Kazakistan için yeni bir millî para sistemi oluşturulması hazırlıkları tamamlanarak, Kazak Tenge'si 15 Kasım 1993 tarihinde tedavüle sokuldu (Budak, 1999: 91).

Ekim 1997'de, Cumhurbaşkanı Nazarbayev Kazakistan halkına Cumhuriyet'in gelişimi için 2030 yılına kadar belirlenen bir strateji planı yayınlanmıştır. Bu belge bağımsız Kazakistan'ın modern tarihini analiz etmekte ve önümüzdeki 30 yıl boyunca ülkenin geliştirmek zorunda olduğu başlıca hususların taslağını çizmektedir. Aşağıdaki uzun vadeli öncelikler olarak sıralanmıştır:

- 1) Ulusal güvenlik,
- 2) İç siyasi istikrar ve toplumsal birlik,
- 3) Yüksek düzeyde dış yatırım ve yurtiçi tasarruflar ile açık piyasa ekonomisine dayalı ekonomik büyüme,
- 4) Kazakistan vatandaşlarının sağlık, eğitim ve refahı,
- 5) Enerji kaynakları,
- 6) Altyapı, özellikle ulaştırma ve iletişim,
- 7) Profesyonel devlet.

30 Eylül 1998'de, Cumhurbaşkanı, halka yaptığı yıllık hitabında toplum yaşamının daha demokratik hâle getirilmesine yönelik bir programdan söz etmiştir. Bu program çerçevesinde, yasama ve yargı gücünün rolünü daha da güçlendirmek, hükümet üyelerinin resmî yetkililerini genişletmek, parti yapılanması için gerekli olan siyasi şartları yaratmak ve sivil toplum örgütlerinin, Anayasa'yı değiştirmek ve erken cumhurbaşkanlığı seçimleri için uygulanacak olan şartları duyurmuştur. Bu seçim 10 Ocak 1999'da yapılmış ve Nursultan Nazarbayev 2005 yılına kadar Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak yeniden seçilmiştir. 4 Aralık 2005'de

Cumhurbaşkanlığı seçiminde Nursultan Nazarbayev, adaylarının karşısında tekrar 7 yıllık devlet başkanı seçilmiştir (İsmail, 2002: 114-116).

Nazarbayev 21 Şubat 2019 günü yaptığı basın açıklamasıyla, ülkedeki sosyo-ekonomik dönüşüm programlarında yetersiz kalınması gerekçesiyle 2016 yılı Eylül ayında göreve başlamış olan hükümetin istifasını istemişler. Bu kapsamda, Başbakan birinci yardımcısı Askar Mamin yeni Başbakan olarak atanmış ve yeni hükümet kurmuştur.

26 Nisan 2015 tarihinde 5 yıl için Cumhurbaşkanlığına seçilen ve görev süresi normal koşullarda Nisan 2020'de dolan Nazarbayev, 19 Mart 2019 günü yaptığı bir açıklamayla, Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılacağını, Anayasa uyarınca Senato Başkanı Tokayev'in Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenerek seçimlere kadar bu görevi sürdüreceğini açıklamış, kendisinin ise Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı, Nur Otan Genel Partisi Başkanı ve Anayasa Komitesi üyeliği görevlerine devam edeceğini duyurmuştur. Bu kapsamda, Tokayev 20 Mart 2019 günü Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiş ve Astana'nın ismini Nur-Sultan olarak değiştirmiştir.²

1.5.2. Kazakistan Coğrafyası ve Siyasi Konumu

Kazakistan, 46°-87° doğu enlemi ile 40°-56° kuzey boylam arasında Orta Asya'nın geniş bozkırları ile eski Türk anayurdu Altaylara kadar uzanan sahayı içine alır. Yüz ölçümü 2.742.900 km² olan Kazakistan, Avrasya'nın kalbinde yer almaktadır. Geniş bozkırlara yayılan ülke, dünyada kapsadığı alan bakımından 9. sıradadır. Arazi çöl (%40), yarı çöl (%23), bozkır (%20), ormanlar (%7) ve dağlardan (%10) oluşmaktadır. Alçak Sarıarka Dağları Orta Kazakistan'da yükselir. Altay, Tarbagatay ve Cungar sıradağları, Tien Şan sıradağının batı kolları gibi ülkenin doğusunda ve güneydoğusunda yer alırlar. Kazakistan'ın en yüksek zirvesi, Han Tengri (6.995 m), uzak güneydoğudadır.

Kuzeyden Rusya Federasyonu, doğudan Çin Halk Cumhuriyeti, güneyden Özbekistan ve Kırgızistan cumhuriyetleri, batıdan Hazar denizi ve güneybatıdan Türkmenistan Cumhuriyeti ile çevrilmiştir. Nüfusu 18.528.900 ve başşehri 2019

² Ayrıntılı bilgi için bk. <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?1e80d0ed-4933-4bbd-bd4b-7aa02fb37f35> (Erişim Tarihi: 01.12.2019)

yılından itibaren Nur-Sultan'dır. Ülke sınırlarının toplam uzunluğu 12.187 km olup, Rusya Federasyonu ile 6.467 km. (dünyanın en uzun kara sınırır), Özbekistan ile 2.300 km., Çin Halk Cumhuriyeti ile 1.460 km., Kırgızistan ile 980 km., Türkmenistan ile 380 kilometredir. Ayrıca Hazar denizi ile Azerbaycan ve İranla doğrudan çıkış noktaları mevcuttur. 46-87 Doğu ve 40-56 Kuzeybatı enlemi üzerinde bulunan ülke, Batıdan Doğuya 3.000 km; Güneyden Kuzeye 2.000 km. Kazakistan'ın okyanuslardan uzak kalması ve deniz etkisini iç kısımlara girmesini engelleyen büyük dağların olması, Kazakistan iklimini sert kıtasal kara iklim yapmaktadır. Ülke genelinde yaz ve kış ayları arasında ısı farkı çok büyüktür. Ocak ayında ortalama -35 dereceden -4 dereceye kadar; Temmuz ayında ise +19 dereceden +35 dereceye kadar farklılık göstermektedir.

Kazakistan'da 85022 akarsu bulunmaktadır, 8.000 tanesinin uzunluğu on kilometreyi geçmektedir. Bunların büyük bir bölümü, Hazar Denizi (sahası 374 bin kilometrekare, dünyanın en büyük tuzlu gölüdür/kıyı şeridinin 2,430 kilometresi Kazakistan'dadır), Aral Denizi (yüzölçümü 46,64 bin kilometrekare) ve Balkaş Gölü (yüzölçümü 18,2 bin kilometre karedir) su toplama havzalarında yer almaktadır. Ayrıca Kazakistan 48.000 civarında büyük ve küçük göllere sahiptir. Ülkeyi boydan boya geçen başlıca akarsular Ertis (Kazakistan toprakları içinde uzunluğu 1700 km.), Esil (1400 km.), Siri Derya (1400 km.) ve Ural /Jayık/ - 1082 kilometredir. Kazakistan'daki en büyük gölleri doğu ve güneydoğudadır.

Kazakistan'da yaklaşık 6,500 çeşit bitki yetişir. Kazakistan'a özgü 158 cins memeli, 485 cins kuş ve 150 cins balık türü vardır. Birçok değişik türde besi hayvanı cinsi, av kuşu cinsleri ve nadir hayvanlar vardır. 70'ten fazla bitki ve 129'dan fazla hayvan türü ve alt türleri "Kazakistan'ın Kırmızı Kitabı'nda" koruma altındaki türler olarak kayıtlıdır. Onlar dokuz doğal koruma alanında korunmaktadırlar; Aksu, Jabagılı, Almatı, Alakol, Korgaljin, Batı Kazakistan, Barsakelmes, Ustyurt, Nauruzum ve Markakol.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin 14 yönetim bölgesi bulunmaktadır. Bunlar: Akmola, Aktöbe, Almatı, Atrau, Batı Kazakistan, Jambıl, Karagandı, Kostanay, Kızılorda, Mangıstau, Pavlodar, Kuzey Kazakistan, Türkistan, Doğu Kazakistan. 3 millî önem

taşıyan şehir (Almatı, Shymkent ve Nur-Sultan), 175 ilçe, 86 şehir, 35 kasaba, 2467 köy vardır.

Harita 2. Kazakistan'ın İdarî Taksimât ve Bölge Merkezleri.

Kaynak: <http://www.turkosfer.com/kazakistan-cumhuriyeti/>

Doğal kaynaklar yönünden Kazakistan'da periyodik tablodaki 105 elementten 99 tanesi keşfedildi. 60 tanesi hâlen işletilen 70 elementin rezervi bulundu. 1,225 mineral tipte 493 rezerv vardır. Özellikle ülkenin batısında 250 den fazla petrol ve gaz sahası bulunmuştur. Bunların en büyükleri Tengiz (1 milyar tondan fazla ulaşılabilir petrol kaynağı), Karaçaganak petrol ve gaz sahası (1,3 trilyon metreküp gaz kaynağı) ve 7 milyar ton petrol kaynağıyla dünyanın en büyük sahalarından biri olan Kaşagan, sahalarıdır. Kazakistan bilinen dünya rezervlerinden; çinko, tungsten ve baryum rezervlerinde dünyada birinci, gümüş, kurşun ve kromit rezervlerinde ikinci, bakır ve florit rezervlerinde üçüncü, molibden rezervinde dördüncü ve altın rezervinde altıncıdır. Ana maden rezervleri; petrol (5,4 milyar ton), doğal gaz (3 trilyon metreküp), kömür (31,3 milyar ton), çinko (237,3 bin ton), bakır (444,8 bin ton), krom (dünya rezervinin %30'u), manganez (dünya rezervinin %25'i), kalay (3,6 bin ton), altın (16,9 bin ton), gümüş (396,4 bin ton), fosforit (2005 yılında 83,4 bin ton fosfor üretilmiştir), uranyum (4,3 milyon tondan fazla) ve demir (bilinen dünya rezervlerinin %10'u) bulunmaktadır (Doğusoy, 1998: 19).

2. Türkistan ve Kızılorda İllerinin Fiziki Coğrafyası

2.1 Siri Derya Nehrinin Adlandırılması

Günümüz kaynakları ve tarihi kaynaklarda Siri Derya'nın ismi konusunda çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Grekler tarafından *Yaksart*, *Oxus*, Romalılar *Oxus*, Çinliler *Yao Sha Shui*, *Chen chu he*, Türkler İncili nehir (*Yinçü-öğüz*) adlandırmalarını kullanmıştır. İslamiyet sonrası bölgenin yerli halkı *Khaşarat* adlandırırken Araplar ise *Seyhun* olarak ismini eserlerinde kullanmışlardır.

Bu bölgede yaşayan en eski kavim olarak Saka ve İskitlerdir. İskitler hakkında bilgi veren Strabon ve tarihçi Herodotos'un eserlerinde bu bölgeye ait isimler geçmektedir. Herodotos İskitlerin sınır bölgelerini anlatırken "*Tanais nehrini geçtikten sonra İskitya sona ermektedir*" der (Moldabayeva, 2005: 4). İskitler zamanında Siri Derya'nın diğer bir adlandırması tarihî kaynaklarda "*Silis*" olarak geçer (Durmuş, 2008: 28).

Makedonyalı İskender'in bu bölge için "*Jaxartes (Yaksartes)*" diye bahsetmesi Yunan kaynaklarında geçmektedir (Çınar, 2016: 83). Çin kaynaklarında da Siri Derya'nın değişik isimlerle kaydedildiğini görüyoruz. Bunlardan "Hsin T'ang Shu" (Yeni T'ang Tarihi)'de "*Yao Sha Shui*" şeklinde, Yüan Shih (Yüan Tarihin)'de Hu Chang (Khojend) diye kaydedilmiştir. Siri Derya'nın yukarı bölümleri Hsin T'ang Shu (Yeni T'ang Tarihi) nin 221. bölümünde Şaş Devleti ile ilgili metinlerde "*Chen chu he*" (Noryn) diye kaydedilmiştir (Moldabayeva, 2005: 5).

Siri Derya adlandırmasının Türkçe isimlerini açıklamak gerekirse farklı isim tespit edilmiştir. Göktürklerin *Yinçü Öğüz-Yençü Öğüz* adlandırmasıdır. Bilindiği gibi Göktürkler nehir ve ırmaklar için "*Öğüz*" tabirini kullanmaktaydılar (Çınar, 2016: 84). Kaşgarlı Mahmud'un eserinde "*Ökü*"den bahsederken şöyle diyor: "*Ökü*" kelimesi yalnız olarak söylendiği zaman Oğuzlarca Benegit ırmağı anlaşılır. Nitekim şehirleri bu mevzu bahis nehrin kenarındadır; Çünkü şehirleri onun kenarındadır. Göçebeleri dahi bu ırmağın kenarına inerler" (Şalbayev, 2000: 26).

Arapların bölgeye gelmesiyle Arap coğrafyacı ve tarihçileri Siri Derya nehri için "*Seyhun*", Amuderya için "*Ceyhun*" diye adlandırmışlardır. Bu isimlerin aslının Tevrat'ın Tekvin bölümünde geçen cennet nehirlerinin adı olan *Geyhun* ile *Peysun*

veya *Feysun* olabileceğini söylemektedir. Yani *Ceyhun Geyhun*'un bozulmuş şekli; *Feysun* da *Seyhun*'un aslıdır (Moldabayeva, 2005: 6).

Çeşitli kaynakların taranması sırasında Siri Derya ile ilgili olarak tespit ettiğimiz adlandırmalar şunlardır: *Tanais*, *Silis*, *Yaksart*, *Oxus*, *Yinçü-öğüz*, *Khaşarat*, ve *Seyhun*. Bütün bu incelemeler neticesinde yaygın kullanılan isim *Siri Derya* şeklinde olması gerektiği kanaati oluştuğu için çalışmamızda bu adlandırmayı kullandık.

2.2. İllerin Konumu ve Yüzölçümü

a) Kızılorda Vilayeti'nin Konumu

Kızılorda vilayeti Kazakistan Cumhuriyeti'nin güneyinde bulunan idari bölge birimidir. Kızılorda eyaletinin güneyi boydan boya Özbekistan sınırlarını kapsamaktadır. Güney doğusunda ise Türkistan eyaleti, batısında Aktöbe ve kuzeyinde Karaganda eyaletleri ile komşudur.

Arazi alanı 226.076 km²'dir. Kızılorda vilayetinin konumu yaklaşık olarak 44°51 boylam ve 65°31 enlemi arasında bulunmaktadır.³

a) Türkistan Vilayeti'nin Konumu

Türkistan vilayeti Kazakistan Cumhuriyeti'nin güneyinde bulunan idari bölgedir. Türkistan vilayetinin kuzeyinde Karaganda eyaleti, doğusunda Janbıl, batı tarafında Kızılorda ve güneyde Özbekistan Cumhuriyeti ile komşudur.

Arazi alanı 16.280 km²'dir. Türkistan vilayetinin konumu yaklaşık olarak 43°00 boylam ve 68°00 enlemi arasında bulunmaktadır.⁴

2.3. Yeryüzü Şekilleri

2.3.1. Dağlar

Kızılorda vilayetinde şu dağlar bulunmaktadır: *Belgitöbe Dağı*, yüksekliği 225 m, *Kölqaraşoqı Dağı*, yüksekliği 239 m, *Karajide Dağı*, yüksekliği 148 m, *Karjaubay Dağı*, yüksekliği 109 m, *Kosmurın Dağı*, yüksekliği 244 m, *Ögizmüyiz Dağı*, yüksekliği 449 m'dir.

Türkistan vilayetinde ise, *Alatau Silemi Dağı*, yüksekliği 2000-3000 m, *Aktau Jotası Dağı*, yüksekliği 1287 m, *Boralday Dağı*, yüksekliği 1813 m, *Maşat Dağı*, yüksekliği 1601 m, *Mınjılka Dağı*, yüksekliği 2176 m, *Kazıgurt Dağı*, yüksekliği

³ Ayrıntılı bilgi için bk. <https://e-kyzylorda.gov.kz/?q=kk> (Erişim Tarihi: 05.12.2019)

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. <http://turkistan.gov.kz/kk> (Erişim Tarihi: 05.12.2019)

1768 m, *Karatau*, yüksekliği 2175 m, *Karjantau*, yüksekliği 2828 m, *Kaskasu Dağı*, yüksekliği 2000-3000 m,

2.3.2. Ovalar

Turan Ovası: Kazakistan ovasının orta kısmı, Turan ovasının bir kısmını teşkil eden kumluk sahadır. Turan ovasının Güneydoğu istikametinden Karatau silsilesini Siri Derya ile u nehri havzalarını birbirinden ayırır.

2.3.4. Akarsular

Kızılorda ve Türkistan bölgelerinde su kaynakları son derece düzensiz dağılmıştır. Çoğunlukla dağlık bölgelerde yer almaktadır. Ovalarda az, çöllerde ise hiç yoktur. Bölgede sulamanın ana kaynağı Siri Derya Nehri ve Arıs Nehri'dir. Bu kaynaklara ek olarak, Karatau Dağlarından çıkan küçük nehirler vardır (Tolbaev, 2014). Vejetasyon dönemi boyunca Siri Derya hariç, tüm kaynakların suları tarım sulaması için kullanılır. Yaz sonunda, kaynaklardaki akış hızı azalır, küçük kollar kurur. Su kaynaklarının yetersizliği, Kazakistan'ın Güney Bölgesi'nde tarımın gelişmesine engel olmaktadır. Su eksikliğinden dolayı, sulama şebekesine sahip arazinin önemli bir kısmı kullanılamamaktadır. Son zamanlarda doğal su rejiminin bozulmasına bağlı olarak kış mevsiminde Siri Derya Havzası'nda taşkınlar gözlenmektedir. Suların tamamı neredeyse tatlıdır ve acı su sadece bazı geçici rezervuarlar ve bataklıklarda bulunmaktadır (Umerbekova, 2019: 7).

Kızılorda vilayetinde bulunan irili ufaklı 85 adet göl bulunmaktadır. Bunlar: *Jaqsıqılış, Qalıñterek, Qaraköl, Tebis, Birqazan, Sagız, Aşşıköl, Kilemjaygan* v.b. göllerdir. Bunlardan en büyüğu olarak *Aral gölü, Jaqsıqılış ve Qamıtbas*'dır. Genel olarak Kızılorda'nın nehirleri kısa ve ensizdir. Genelde bu nehirlerin kaynağı Karatau'dan gelmektedir. Orta Asya'nın büyük nehirlerinden olan Siri Derya ise, eyaletin orta kısmından geçerek Aral Gölü'ne dökülür. Siri Derya Nehri'nin başlıca dört kolu vardır. Bunlar: *İnkarderya, Janaderya, Kuanderya ve Eskiderya* olmak üzere dört kola ayrılmaktadır. Bunula birlikte Kartau'ın kuzey ve batı tarafından başlayan yazın kuruyan nehirler bulunmaktadır. Bunlar: *Besarıq, Teles, Jideli, şuqıroy ve şolaq* nehirleridir (Baltayev, vd. 2000: 13-14).

Türkistan eyaletinin güneyinden kuzeybatıya doğru Siri Derya Nehri geçer. Siri Derya Nehri'ne *Arıs, Keles ve Kurkeles* nehirleri dökülür. Arıs Nehri'nin *Badam,*

Sayramsı, Aksu, Jabagılı, Maşat, Daulbaba ve Boralday gibi kolları bulunmaktadır. Bununla birlikte Karadağ'dan başlayan *Bögen, Şayan, Arıstandı, Şılbır, Bayıldır ve Köksaray* gibi nehirler bulunmaktadır. Türkistan eyaletinde büyüklü ve küçüklü göller bulunmaktadır. Bunlar: *Akjaykın, Kızılköl, Qaldıköl, Şüynekköl ve Tuzdıqdüme* gölleridir.

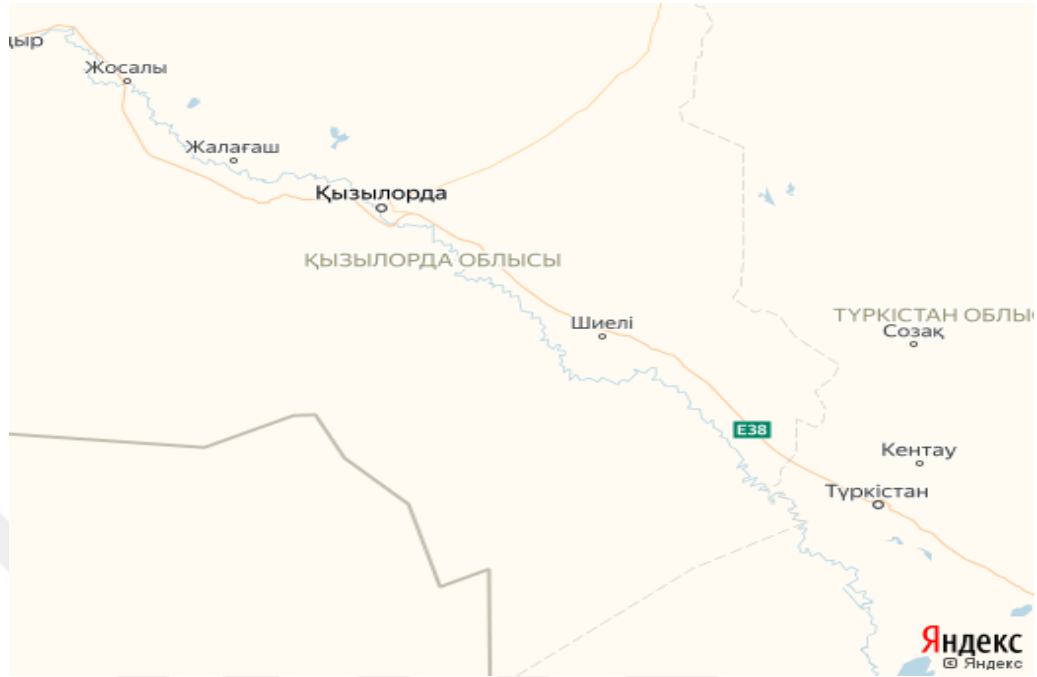
2.4. İklim

Kızılorda ve Türkistan arası bölgelerinin iklimi birbirine çok yakındır. Kışın nispeten soğuk, yazları ise uzun, sıcak ve kuraktır. Yağış son derece azdır ve yüksek buharlaşma gözlenir. Bölgedeki yıllık ortalama hava sıcaklığı 10-12 °C'dir, dağlık kısımda ise 7-8 °C'dir. Kışın Sibiryaya, İran ve Hazar Denizi'nden gelen hava kütlelerinin etkisi altındadır. İran hava kütlelerinin soğuk Sibiryaya havasıyla buluşması dengesiz bir hava yaratır. Arktik hava kütlelerinin bölgeye yayılmasına kuvvetli rüzgârlar ve kar şeklinde yağış eşlik eder. Sonra sıcaklık derecesi hızla düşer ve soğuk hava hâkim olur. Sonbahar ve ilkbaharda soğuk kutup hava kütleleri buzlanmalara neden olur (Tenlesbaeva, 2013). Yaz aylarında bölge üç tür hava kütesinin etkisinde kalır: ılık ve nemli karasal kutupsal hava, soğuk ve kuru kutupsal hava ve son olarak Orta Asya ve İran üzerinden tropik hava. Belirli bir alanın iklim özelliklerinin oluşumundaki ana rol yerel termal sirkülasyona bağlıdır (Tolbaev, 2014). Yağış miktarı doğal koşullara bağlı olarak yılda 154 ila 300 mm arasında değişmektedir. Dağ eteklerinde yağış miktarı 350 ila 450 mm, bölgenin düz kısmında ise 184 mm'dir. Ortalama yağış Mart ve Kasım aylarında görülmektedir. Yaz yılın en kurak mevsimidir. Yağışlı gün sayısı yıllık toplam gün sayısının % 16-20'sidir. Temmuz aylarında ortalama sıcaklık 36-39 °C'dir. Bazı bölgelerde ise 44-49 °C'dir. Kışın Ocak ayında en soğuk -35 -36 °C'dir (Umerbekova, 2019: 6).

2.5. Araştırma Yapılan Köyler

Bu tez çalışması kapsamında Kızılorda ve Türkistan arasındaki 26 yerleşim biriminden metinler derlenmiştir. Bu bölge Türkistan'dan Kızılorda şehrine kadar toplam 314 km uzunluğunda bir alanı kapsamaktadır. Bu bölümde derleme yapılan köy bilgileri üzerinde durulacaktır.

Harita 3. Kızılorda ve Türkistan arası ağız bölgesi haritası.

Kaynak: <https://www.google.com/maps>

Teke Köyü

Teke, Türkistan vilayetine bağlı bir köydür. Türkistan şehrinin güneybatısındaki Karaçuk Nehri'nin 8 km uzaklığında bulunmaktadır. Teke köyünün koordinatı 43°-13° boylam ve 68°-07° enlemleri arasındadır. 1929 yılında Kırıpuskaya adındaki tahıl yetiştirme kuruluşun merkezi olmuştur. Arkeolojik verilere göre XVI-XVIII. yy'a ait materyaller çıkmış olsa da Teke ismi orta Siri Derya çevresindeki en önemli Oğuz toponimleri arasında bulunması sebebiyle Oğuzlar tarafından da kullanılan bir kışlak olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 2576 kişi yaşamaktadır. 1 ortaokul, 1 kreş, 1 sağlık ocağı, 1 kütüphane ve 1 cami bulunmaktadır. Teke köyü toplam 6542 hektar alana sahiptir. Otlak yer 1160 hektar ve ekinlik alan 17 hektardır.

Karnak Köyü

Karnak, Türkistan vilayetine bağlı bir köydür. Türkistan şehrinin kuzeydoğusuna doğru 25 km uzaklıkta Karadağ yamaçlarında bulunmaktadır. Karnak köyünün koordinatı 43°-30° boylam ve 68°-20° enlemleri arasındadır. Kaşgarlı'nın haritasında Sıgnak, SütKent ve Karaçuk ile birlikte zikrettiği Oğuz şehirlerinden biridir. Karnak şehir harabeleri günümüzde Türkistan şehrinden kuzeybatı istikametinde 25 km

uzaklıkta bulunan İşkan vilayeti, Atabay kasabası çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda tespit edilmiştir. Karnak köyü toplam 41277 hektar alana sahiptir. Ekinlik alanı 2800 hektar, otlak alanı 34560 hektar ve çayırılık alanı 576 hektardır. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 15020 kişi yaşamaktadır. 5 ortaokul, 1 kulüp, 1 kütüphane, 1 postane ve 5 cami bulunmaktadır.

Karaşık Köyü

Karaşık, Türkistan şehrine bağlı bir köydür. Türkistan şehrinin kuzeyine doğru 5 km uzaklıkta bulunmaktadır. Karaşık köyünün koordinatı 43°-22° boylam ve 68°-17° enlemleri arasında bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmud'un Orta Siri Derya bölgesi içerisinde gösterdiği Oğuz şehirlerindedir. VIII. yy'da Kıpçakların, IX-X. yy'da Oğuzların, XI-XII. yy'da Karahanlıların eline geçmiştir. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 8424 kişi yaşamaktadır. 1 ortaokul, 1 kültür evi, 1 kütüphane, 1 sağlık ocağı ve 1 postane bulunmaktadır. Karnak köyü toplam 6439,8 hektar alana sahiptir. Ekinlik alanı 3971 hektar, otlak alanı 2104 hektardır.

Savran Köyü

Sauran, Türkistan eyaletine bağlı bir köydür. Sauran köyünün koordinatı 43°-26° boylam ve 67°-55° enlemleri arasında bulunmaktadır. Türkistan şehrinin kuzeybatısına doğru 27 km uzaklıktadır. Kaşgarlı Mahmud'un *Sapran* dediği Oğuz şehridir. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 1526 kişi yaşamaktadır. 2 ortaokul, 1 kreş, 1 kulüp, 1 sağlık ocağı, 1 kütüphane ve 1 postane bulunmaktadır. Sauran köyü toplam 11996 hektar alana sahiptir. Ekinlik alan 122 hektar, otlak yer 9645 hektardır.

Kandöz Köyü

Kandöz, 1997 yılına kadar Türkistan şehrine bağlı olup, daha sonra Kızılorda eyaletine bağlanmıştır. Türkistan şehrine 68 km uzaklıkta olup, Siri Derya Nehri'nin sol yakasında bulunmaktadır. 1964-1997 yılları arasında "karaköl" cinsli koyun yetiştirme merkezi olmuştur. 1964 yılında kurulan Kandöz köyünün halkı hayvancılıkla uğraşır. Kandöz köyünün koordinatı 43°-17° boylam ve 67°-40° enlemleri arasında bulunmaktadır. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 1518 kişi yaşamaktadır. 1 ortaokul, 1 kreş, 1 kütüphane, 1 hastane, 1 kulüp ve 1 postane

bulunmaktadır. Kandöz köyü toplam 3916 hektar alana sahiptir. Ekinlik alanı 10 hektar, otlak alanı 2619 hektardır.

Şornak Köyü

Şornak, Türkistan eyaletine bağlı bir köydür. Türkistan şehrinin kuzeybatısına doğru 20 km uzaklıkta Arıs-Türkistan su kanalının yakasında bulunmaktadır. Şornak köyünün koordinatı 43°-23° boylam ve 68°-01° enlemleri arasında bulunmaktadır. Burada pamuk kolektifinin pamuk temizleme ve tahıl kabul tesisi noktası olmuştur. Söz konusu yerleşim biriminde dikdörtgen yapıda küçük bir kale *Şornak Tepe* bulunmaktadır. Arkeolojik veriler az olmakla birlikte iyi tarihlenmemiştir. Kalenin yapılış tarzı bakımından bir Oğuz müstahkem alanı olarak kabul edilebilir. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 2855 kişi yaşamaktadır. Şornak köyü toplam 10494 hektar alana sahiptir. Otlak yer 6105 hektar ve çayırılık alan 7 hektardır. 1 ortaokul, 1 kreş, 1 kütüphane ve 1 sağlık ocağı bulunmaktadır.

Sultanbek Kojanov Köyü

Sultanbek Kojanov, Türkistan eyaletine bağlı bir köydür. Türkistan şehrinin güney batısına doğru 16 km uzaklıkta bulunmaktadır. Sultanbek Kojanov köyünün koordinatı 43°-10° boylam ve 69°-04° enlemleri arasında bulunmaktadır. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 836 kişi yaşamaktadır. Sultanbek Kojanov köyü toplam 40855 hektar alana sahiptir. Ekinlik alan 1125 hektar, otlak yer 29826 hektardır. 1 ortaokul, 1 kreş ve 1 sağlık ocağı bulunmaktadır.

Şiyeli Köyü

Şiyeli, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Kızılorda şehrinin güneydoğusuna doğru 128 km uzaklıkta, Siri Derya Nehri'nin sağ tarafında bulunmaktadır. Şiyeli köyünün koordinatı 44°-10° boylam ve 66°-43° enlemleri arasında bulunmaktadır. Köyün inşaatı 1904 yılında Orenburg-Taşkent demiryolunun yapımı sırasında kuruldu. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 28621 kişi yaşamaktadır. 2 ortaokul, 2 kreş, 1 kültür evi, 1 kulüp, 1 kütüphane ve 1 sağlık ocağı bulunmaktadır. Şiyeli köyü toplam 11771 hektar alana sahiptir. Ekinlik alanı 2556 hektar, otlak alanı 4113 hektar, çayırılık alanı 39 hektardır.

Kojakent Köyü

Kojakent, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Kojakent, Janakorgan şehrinin

güneyinde 38 km uzaklıktadır. Kojakent köyünün koordinatı 43°-41° boylam ve 67°-18° enlemleri arasında bulunmaktadır. Kojakent 1931 yılına kadar “Oktyabr” daha sonra “Mıyalı” diye adlandırılmıştır. 1967’den 1996’a kadar pirinç yetiştirme merkezi olmuştur. Köyün ismi boy isminden kaynaklanmaktadır. VIII-IX. yüzyıllarda Siri Derya bölgesine ilk İslam dinini getiren din temsilcilerinin oturduğu köy olduğu söylenir. Bu yerleşim bölgesinde “İmaş Gölü”, “Moldakorgan” kalesi, “Algır-Salgır” kalesi, “Tarawız” göleti ve “Belarık” ve “Şolakarık” gibi tarihi mekânlar bulunmaktadır. 2019 yılın 1 Ocak nüfus sayımına göre 3317 kişi yaşamaktadır. Kojakent köyü toplam 15676 hektar alana sahiptir. Bunu içinde 11736 hektar ekinlik alan ve 4948 hektar alan ise otlak yerdir. Bu köyde 2 ortaokul, 1 hastane, 1 kulüp, 1 kütüphane, 1 postane ve 1 cami bulunmaktadır.

Özgent Köyü

Özgent, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Özgent Janakorgan şehrinin güneyine doğru 18 km uzaklıktadır. Köy halkı esas olarak tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Özgent köyünün koordinatı 43°-44° boylam ve 67°-14° enlemleri arasında bulunmaktadır. 2018 yılın 1 Ocak nüfus sayımına göre 1810 kişi yaşamaktadır. Özgent köyü toplam 6473 hektar alana sahiptir. Bunun içinde ekinlik yer 3923 hektar, otlak alan 2296 hektar ve çayırılık alan 13 hektardır. 2 ortaokul, 2 kreş, 1 hastane, 1 kulüp ve 1 kütüphane bulunmaktadır.

Tügisken Köyü

Tügisken, Kızılorda eyaletine bağlı köydür. Tügisken köyü Kızılorda eyaletinin güneydoğusunda yer almaktadır. Tügisken köyünün koordinatı 43°-35° boylam ve 67°-24° enlemleri arasında bulunmaktadır. 1967 yılında Tügisken sovhozu olarak, 1972 yılında ise Tügisken köy birliği olarak kurulmuştur. 1 Ocak 2018 itibariyle köy nüfusu 4872’dir. Köyde 2 orta öğretim okulları bulunmaktadır. Ayrıca 2 devlet anaokulu ve 5 özel kreş bulunmaktadır. Tıbbi kurumların sayısı - 1, kültür kurumları - 1 ve 1 kütüphane bulunmaktadır.

Talap Köyü

Talap, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Janakorgan şehrinin güney-doğusunda 36 km uzaklıktadır. Talap köyünün koordinatı 43°-38° boylam ve 67°-31° enlemleri arasında bulunmaktadır. Talap bölgesine 1904 yılında Orenburg-Taşkent demiryolu

inşaatı sırasında demiryolları aileleri yerleşime taşınmıştır. Ondan sonra iş kaynakları çoğaldıkça aile sayısı artmıştır. Coğrafi bölgeye göre, 2005 yılına kadar Besarık bölgesinin bir parçasıydı. Nisan 2005 yılından itibaren bağımsız bir bölge olarak ayrılmıştır. Nüfusun ana faaliyetleri demiryolu istasyonu ve hayvan yetiştirmektir. Suyun yetersizliğinden ziraat çalışmaları azdır. Bu günde, Talap kırsal bölgesinin toplam nüfusu 1.320 olan 257 aile vardır. Kırsal bölgenin toplam alanı 4258 hektar olup, 3094 hektarı tarım arazisidir. Talap köyünde 1 ortaokul, 1 kreş, 1 sağlık ocağı, 1 kültür kurumu, 1 kütüphane ve 1 cami bulunmaktadır.

Tömenarık Köyü

Tömenarık, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Tömenarık, Janakorgan şehrinin kuzeybatısında 25 km uzaklıktadır. Tömenarık köyünün koordinatı 44°01 boylam ve 67°-01 enlemleri arasında bulunmaktadır. Tömenarıkla ilgili tarihi bilgiler 1400-1401 yıllarında Emir Timur'un emriyle Siri Deryadan Sıganak şehrine 10 000 kişi arık kazılmıştır. Bu arık - Tömenarık diye adlandırılmıştır. 1901-1905 yılları arasında Orenburg-Taşkent demiryolu inşa edilip ve burada istasyon açılmıştır. O sıralarda Tömenarıkta 4 yıllık bir okul, 5 tuğla fabrikası, 2 kireç taşı fabrikası ve bir su kulesi vardı. 1978'den 1996'ya kadar bahçelikle uğraşan "Almalı" devlet çiftliliği olmuştur. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre kişi sayısı 4500'dür. Tömenarık köyünde 1 kulüp ve 1 kütüphane bulunmaktadır. 2 orta okul, 5 kreş, 1 hastane ve 1 sağlık ocağı vardır. Halkın ana faaliyetleri hayvan yetiştirmek ve ziraattır. Tömenarık köyünün toplam alanı 11808 hektar olup, 8203 hektarı otlak yer ve 69 hektarı çayırılık yerdir.

Besarık Köyü

Besarık, Kızılorda eyaleti, Siri Derya ilçesine bağlı köydür. Bu köy Terenözek köyünün güneydoğusunda 56 km uzaklıkta. Besarık köyünün koordinatı 44°-41° boylam ve 65°-23° enlemleri arasında bulunmaktadır. 1929'da Besarık kırsal yürütme komitesi olarak kurulup bünyesinde Oktyabr, Kenes ve Voroşilov kolhozları olmuştur. Besarık köyünde 2 orta okul, 1 hastane, 1 kulüp evi, 4 kreş, 1 sanat okulu, 2 cami bulunmaktadır. 2019 yılını 1 Ocak ayının nüfus sayımına göre 3540 kişi yaşamaktadır. Besarık köyünün toplam alanı 33335 hektardır.

Kelintöbe Köyü

Kelintöbe, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Kelintöbe, Janakorgan şehrinin

güney-doğusunda 70 km uzaklıkta, Siri Derya Nehri'nin sol yakasında bulunmaktadır. Kelintöbe köyünün koordinatı 43°-49° boylam ve 67°-10° enlemleri arasında bulunmaktadır. 1964 yılında Tügisken ekinliğı için Siri Derya su kazısı sırasında Kelintöbe köyü kurulmaya başlamıştır. 1964-1997 yılları arasında Kelintöbe pirinç yetiştirme çiftliklerinin merkezi olmuştur. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 3707 kişi yaşamaktadır. Köyde 1 ortaokul, 1 hastane, 3 kreş, 1 kulüp ve 1 kütüphane bulunmaktadır. Kelintöbe köyünün toplam alanı 26801 hektar olup, otlaklık yer 14845 hektar, ekinlik yer 4457 hektardır.

Köktöbe Köyü

Köktöbe, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Köktöbe Janakorgan şehrinin güney-doğusuna doğru 110 km uzaklıkta Siri Derya Nehri'nin sol yakasında bulunmaktadır. Köktöbe köyünün koordinatı 43°-12° boylam ve 67°-47° enlemleri arasında bulunmaktadır. Köktöbe köyü 2005 yılında Kandöz köyünden ayrılarak bağımsız Köktöbe köyü olmuştur. Köktöbe köyünün toplam alanı 3612 hektar olup, 11 hektarı ekinlik, otlak yer 58 hektardır. 2019 yılının 1 Ocak ayının nüfus sayımına göre 621 kişi yaşamaktadır. Köyde 1 ortaokul, 1 kreş, 1 sağlık ocağı, 1 kulüp ve 1 kütüphane bulunmaktadır.

Janaarık Köyü

Janaarık, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Janaarık Janakorgan şehrinin güney-batısında 14 km uzaklıkta Siri Derya Nehri'nin sol yakasında bulunmaktadır. Janaarık köyünün koordinatı 43°-49° boylam ve 67°-10° enlemleri arasında bulunmaktadır. 1929'da düzenlenen "1-May" kolhozunun bünyesine Janaarık, Kenesarık, Jayılma kolhozları birleştirilmiştir. Bu kolhozların içerisinde 1932'de bağımsız olarak ayrılmıştır. 2019 yılının 1 Ocak ayının nüfus sayımına göre 2035 kişi yaşamaktadır. Janaarık köyü toplam 9730 hektar alana sahiptir. Bunların içerisinde tarım arazisi 7653 hektar, otlak yerler 4498 hektardır. Janaarık köyünde 1 ortaokul, 2 kreş, 1 sağlık ocağı, 1 kulüp, 1 kütüphane ve 1 veteriner bulunmaktadır.

Manap Köyü

Manap, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Manap köyü Janakorgan şehrinin güneydoğusunda 45 km uzaklığında Karadağ'ın eteklerinde bulunmaktadır. Manap köyünün koordinatı 43°-39° boylam ve 67°-36° enlemleri arasında bulunmaktadır.

1935 yılında Manap kolhozu temelinde kurulmuştur. 1977-1996 yıllarında “Yubileyni” bahçe ürünlerini yetiştirme ve tarım merkezi olmuştur. 2019 yılın 1 Ocak nüfus sayımına göre 1185 kişi yaşamaktadır. Manap köyü toplam 9521 hektar alana sahiptir. Bunun içinde 2 hektar ekinlik ve 6330 hektar otlak yerdir. Köyde 2 ortaokul, 1 kulüp, 1 kütüphane, 1 kreş ve 1 veteriner bulunmaktadır.

Akjol Köyü

Akjol, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. 2005 yılına kadar Akjol köyü “Politeddel” olarak adlandırıldı. Akjol, Janakorgan şehrinden güneye doğru 11 km uzaklıktadır. Akjol köyünün koordinatı 43°-47° boylam ve 67°-11° enlemleri arasında bulunmaktadır. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 1105 kişi yaşamaktadır. Akjol köyü toplam 7138 hektar alana sahiptir. Ekinlik alanı 1476 ve otlak alanı 3818’dir. 1 ortaokul, 1 kreş, 1 kulüp, 1 kütüphane ve 1 sağlık ocağı bulunmaktadır.

Ekpindi Köyü

Ekpindi, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Ekpindi Janakorgan şehrinin güneyine doğru 30 km uzaklıktadır. Ekpindi köyünün koordinatı 44°-05° boylam ve 66°-55° enlemleri arasında bulunmaktadır. 1930 yılında Tömenarık keneşine bağlı “Ekpindi” birliği oldu. 1965-2005 yıllarında Sunakata kırsal bölgesinin bir bölümü olmuştur. 2005 yılında bağımsız Ekpindi köyü olmuştur. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 963 kişi yaşamaktadır. Ekpindi köyü toplam 3305 hektar alana sahiptir. Bunun içinde ekinlik alan 850 hektar, otlak alan ise 1127 hektardır. 1 ortaokul, 1 kreş ve 1 kütüphane bulunmaktadır.

Sunakata Köyü

Sunakata, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Sunakata, Janakorgan şehrine 38 km uzaklıktadır. Sunakata köyünün koordinatı 44°-08° boylam ve 66°-58° enlemleri arasında bulunmaktadır. Sunakata köyü 1965 yılı “Sunakata” pirinç sovhozu olarak Tömenarık köy keneşine bağlı bir köy idi. 1976 yılında bağımsız Sunakata köyü olmuştur. Bu yerleşim biriminde Akorda devletinin başkenti olan Sıganak şehrinin kalesi, cami ve medrese bulunmaktadır. 2019 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 2482 kişi yaşamaktadır. 1 ortaokul, 1 kreş, 2 sağlık ocağı, 1 kulüp, 1 kütüphane ve 1 postane bulunmaktadır. Sunakata köyü toplam 45907 hektar alana sahiptir. Ekinlik alan 1625 hektar, otlak yer 8034 hektardır.

Janakorgan şehri

Janakorgan, Kızılorda eyaletine bağlı bir şehirdir. Kızılorda şehrinin güney-doğusunda 178 km uzaklıktadır. Janakorgan kentinin koordinatı 47°-54° boylam ve 67°-15° enlemleri arasında bulunmaktadır. Bu şehir Oğuzların idari merkezi olup, X. yüzyılda Oğuzların burayı yurt edindikleri anlaşılmaktadır. Kaşgarlı Mahmud'a göre "Türk ülkesi Yeni-Kent'ten başlar" demektedir. 1928 yılında tren istasyonu olarak kurulmuştur. 1992 yılından itibaren Janakorgan olarak adlandırılmaktadır. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 32 334 kişi yaşamaktadır. 1997 yılına kadar çakıl fabrikası, yağ fabrikası, inşaat ve araç şirketleri çalışmıştı. 8 ortaokul, 47 kreş, 4 kütüphane, 4 cami, 2 kültür evi, 1 sinema, 1 müze, 2 sanatoryum, 2 hastane, 2 sağlık ocağı ve 8 eczane bulunmaktadır. Janakorgan şehrinin toplam 27261 hektar alana sahiptir. Ekinlik alan 562 hektar, otlak yer 90 hektar ve çayır alan 16202 hektardır.

Maylıtogay Köyü

Maylıtogay, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Kızılorda vilayetine 71 km uzaklıkta bulunmaktadır. Orenburg-Taşkent demiryolu boyunca bulunmaktadır. Maylıtogay köyünün koordinatı 44°-30° boylam ve 66°-11° enlemleri arasında bulunmaktadır. Söz konusu köy 1962-1996 yılları arasında "karaköl" cinsli koyunu yetiştiren "Pervomayskiy" üretim evinin ana merkezi olmuştur. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 1083 kişi yaşamaktadır. 2 ortaokul, 2 kreş, 2 kütüphane ve 1 hastane bulunmaktadır. Maylıtogay köyü toplam 11725 hektar alana sahiptir. Ekinlik alanı 102 hektar, otlak alanı 2601 hektardır.

Tasböget Köyü

Tasböget, Kızılorda eyaletine bağlı bir köydür. Kızılorda şehrinin güney-doğusunda, Siri Derya Nehri'nin sağ tarafında bulunmaktadır. Tasböget köyünün koordinatı 44°-30° boylam ve 66°-11° enlemleri arasında bulunmaktadır. 1946 yılında Katınköl ve Tasarıq köylerinin yerine Kızılorda su kanalı inşaatı sırasında kurulmuştur. 1956 yılında köyün yanında Siri Derya barajı yapılmıştır. 1959-1997 yılları arasında Siri Derya bölgesinin merkezi olmuştur. 2018 yılının 1 Ocak nüfus sayımına göre 16922 kişi yaşamaktadır. 3 ortaokul, 1 teknik bilimler meslek ortaokulu, 1 spor ve müzik okulu, 1 hastane ve 1 sağlık ocağı, 1 eczane, 1 cami ve 1 otel bulunmaktadır. Maylıtogay köyü toplam 39593 hektar alana sahiptir. Çalılık alanı, 11178 hektar, otlak alanı ise 115 hektardır.

3. Kazak Türkçesi Ağızları

3.1. Kazak Türkçesi Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kazak Türkçesi ağız çalışmalarını genel olarak üç döneme ayırabiliriz: 1) Ekim İhtilali'ne kadar yapılan çalışmalar. 2) Sovyet döneminde yapılan çalışmalar. 3) Kazakistan Cumhuriyeti döneminde yapılan çalışmalar.

1) Ekim İhtilali'ne Kadar Yapılan Çalışmalar

Kazak Türkçesinin ağızları ile ilgili Ekim devriminden (1917) önce Türkoloji dalında çalışan bilim adamlarından ayrıntılı bir bilgi kalmamıştır. Çünkü yerli ve yabancı Türkologlar, Kazak Türkçesindeki ağız özellikleriyle bizzat ilgilenmemişlerdir (Kaliyev, Sarıbayev, 2002: 129).

Bu dönemde yayımlanan bazı kitaplarda ağız belirtisi olan malzemelere rastlamak mümkündür. Bu malzemeler, bazı Türkologların Kazak Türkçesi'nde ağızların olup olmadığı konusunda farklı fikirler ileri sürmelerine de yol açmıştır. Örneğin W. Radloff, P. M. Melioranskiy (sonradan görüşünü değiştirmiştir), A. M. Pozdneev başta olmak üzere bir grup dilbilimci Kazak ağızlarının mevcut olmadığını bildirmiştir. İkinci grup N. İlminskiy, N. F. Katanov, P. M. Melioranskiy, M. Terent'yev Kazak topraklarının tümünde olmasa da bir kısmında ağız özelliklerinin bulunduğunu bildirmişlerdir. Ekim devriminden önce yayımlanan A.V. Vasil'yev, N. N. Pantusov, Ş. Valihanov, A. A. Divayev vd.nin çalışmalarında Kazak ağızlarını incelemede kullanılacak önemli dil malzeme vardır (Shakhipova, 2007: 156). W. Radlov ve A. M. Pozdneev Kazak Türkçesinde ağızların olmadığı görüşündedirler (Koç, 2014: 16).

Yabancı Türkologların aksine Kazak Türkçesinde “yerli dil özellikleri” terimini ilk defa kullanan ve hatta bu konuyla ilgili ilk bilimsel makaleyi yazan J. Aymavıtulu'dur. Aymavıtulu, makalesinde hem Kazakistan'daki yerel dil özellikleri hem de Kazak ağızlarının tarihi, siyasi ve toplumsal oluşum süreçleri üzerinde durmuştur (Atmaca, 2016: 596).

2) Sovyet Döneminde Yapılan Çalışmalar.

Kazak Türkçesi ağızlarının fonetik, gramatik ve leksikolojik açıdan ciddi olarak incelenmesi Sovyet döneminde başlamıştır. Sovyet döneminde Kazakistan'ın yerel dil özelliklerinin derlenmesi için ilk araştırma grubu, 1937 yılında Prof. İ.

Kenesbayev'in yönetiminde kurulmuş, fakat teorik açıdan inceleme çalışmaları daha sonra başlamıştır. Bu araştırmalar sonucunda elde edilen dil malzemeleri ile Kazak diyalektolojisi bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Teorik bakımından genelleşme ve ağızların daha yoğun olarak derlenmeye başlama dönemi ise, 1940'lı yıllardan sonra başlamıştır. 1945 yılında Kazakistan Bilimler Akademisi, Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün yanında Kazak Dili Tarihi ve Diyalektolojisi Bölümü açılmış ve halk dilindeki kültür zenginlikleri geniş ölçüde incelenmeye başlanmış ve 1946 yılından itibaren bazı makaleler yayımlanmıştır (Kaliyev ve Sarıbayev, 2002:129).

Sovyet Bilimler Akademisinin Kazak Bölümü, 1937 yılında Almatı vilayetinin *Kegen Narıngol'a*, Güney Kazakistan vilayetinin *Maktaaral* ilçesine, Karagandı vilayetinin *Nura* ilçesine üç ayrı uzman ekip göndererek ağız incelemelerini başlamıştır. Bu çalışmalar, 1939 yılında Mangıstav, *Torgay*'da 1940 yılında *Sarısu*, *Aral*, *Orda*'da devam etmiş ve bu bölgelerden pek çok ağız malzemesi derlenmiştir. Derlenmiş bu ağız malzemeleri, 1953 yılından sonra S. Amanjolov, J. Doskarayev, N. T. Savranbayev ve G. Musabayev gibi Kazak diyalekti uzmanlarının Kazak diyalektini sınıflandırma çalışmalarına kaynaklık etmiştir (Atmaca, 2016: 596).

Kazak diyalektolojisi tarihinde ilk olarak, 1944 yılında J. Doskarayev *Güney Ağızlarının Bazı Meseleleri* adlı yüksek lisans tezini, 1948 yılında S. Amanjolov *Kazak Dilinin Başlıca Problemleri* adlı doktora tezini savunmuşlardır. 1948 ve 1949 yıllarından itibaren KazSSC Bilimler Akademisi'nin Dil Bilimi ve Edebiyat Enstitüsü'nün diyalektoloji uzmanları yerel dil özelliklerini derlemek için sistemli bir şekilde gezilere çıkmaya başlamışlardır. Bazı uzak bölgelere bazen iki veya üç kere gitmişler ve böylece diyalektoloji malzemeleri çoğaltmışlardır. 1951 yılında J. Doskarayev ve G. Musabayev tarafından küçük bir diyalektolojik sözlük ve 1953 ve 1954 yıllarında *Voprsı Yazıkoznaniya* dergisinde S. Amanjolov ve J. Doskarayev'in Kazak ağızlarıyla ilgili makaleleri yayımlanmıştır. Bu alandaki ayrıntılı bilimsel çalışmalar, 1955 yılında J. Doskarayev ve 1959 yılında S. Amanjolov tarafından yapılmıştır. 1956 yılında Kazak Türkçesi yerel dil özelliklerini derleme çalışmasında yardımcı olması için bir kılavuz çıkmıştır. Bu yıllarda diyalektoloji uzmanlarının sayısı artmış ve J. Bolatov, O. Nakısbekov, S. Omarbekov, G. Kaliyev ve başka genç araştırmacılar çalışmaya başlamıştır (Shakhipova, 2007: 158).

1953 yılından itibaren Kazak diyalektinin önemli isimleri halk ağızları üzerinde çalışmaya başlamıştır. 1954 yılında G. Kaliyev, *Aral Ağzı*'ni, 1960 yılında S. Omarbekov, *Mangıstav Ağzı*'ni, 1963 yılında O. Nakısbekov *Şuv Ağzı*'ni, 1964 yılında E. Bayjolov *Kostanay Obılısındaki Kazak Türklerinin Diyalekti*'ni, E. Nurmagambetov 1965 yılında *Türkmenistan'daki Kazak Türklerinin Diyalekti*'ni, N. Junisov 1965 yılında *Karakalpak SSR'indeki Kazak Türklerinin Diyalekti*'ni, E. Böribayev, 1966 yılında *Orda Kazak Türklerinin Diyalekt Özellikleri*'ni, T. Aydarov, 1967 yılında *Özbek SSR'inin Tamdı Avdanındaki Kazak Türklerinin Diyalekti*'ni, Yu. Ebduevliyev, 1967 yılında *Kazak Türkçesi Taşkent Ağzının Fonetik-Gramatik Özellikleri*'ni, Ş. Bektırov, 1968 yılında *Kızılorda Ağzı*'ni, B. Beketov, 1969 yılında *Karakalpakistanın Güzneyindeki Kazak Türklerinin Diyalekt Özellikleri*'ni, A. Tasımov, 1975 yılında *Edil Boyundaki Kazak Türklerinin Diyalekt Özellikleri*'ni tespit etmiştir (Atmaca, 2016: 599).

1950'li yıllardan itibaren elde edilen malzemelerden geniş ölçüde yararlanarak, KTDS'nün deneme çalışmaları yapılmaya başlamıştır. Türklük bilgisinin bu alandaki deneme sözlüklerinden biri, J. Doskarayev'in 1955 yılında yayımladığı 1.500'e yakın kelime içeren kısa bir sözlüktür. 1959 yılında yayımlanan S. Amanjolov'un diyalektoloji sözlüğünde ise kelime sayısı 4.000'e yaklaşmıştır. Bu iki sözlük de bazı eksiklikleri olmalarına rağmen o dönemin taleplerine uygun olarak yazılmıştır. 1969 yılında ise diyalektologların ortak çalışmaları sonucunda 6.000'den fazla kelimeyi içeren "Kazak Tilinin Diyalektologiyalık Sözdigi" yapılmıştır (Shahhipova, 2007: 159).

3) Kazakistan Cumhuriyeti Döneminde Yapılan Çalışmalar

Bu dönemde dünyanın dört tarafına yayılan Kazakların dil özellikleri daha fazla çalışılmıştır. Çünkü adı geçen KTDS'lerde yurt dışında yaşamakta olan Kazak Türklerinin dil özellikleriyle ilgili bilgiye yer verilmemiştir. Bu eksiklik, diyalektologların ortak çalışmaları neticesinde 2005 yılında yayımlanan ve 22.000'den fazla kelime içeren *Kazak Dilinin Bölgesel Sözlüğü* adlı çalışma ile giderilmiştir. Bu güne kadar yapılan tüm çalışmaların neticeleri bir araya getirilerek yapılan bu sözlüğün, bölgesel olarak nitelendirilmesinin nedeni, Çin, Moğolistan, Afganistan, İran, Rusya vd. ülkelerde yaşamakta olan Kazak Türklerinin dil

özelliklerini de kapsamındadır. 2007 yılında ise *Diyalektologiyalık Sözdik* adında ağız sözlüğü yayınlanmıştır (Shakhipova, 2007: 160).

Kazakistan dışında yaşayan Kazakların dil ve ağız özelliklerini inceleme işi de dil bilimcilerinin ilgisini çekmiştir. Çünkü ülke dışında yaşayan Kazakların dil özellikleri pek fazla incelenmemiştir. Son yıllarda geniş kapsamlı diyalektoloji çalışmaları B. Bazılhan, F. Sagındıkova, J. Bisenbayeva, K. Kurmanaliyev, B. Ötebekov, S. Mustafa ve N. Biray'ın çalışmaları da yayımlanmıştır. Bununla birlikte Kazakların yerel halk ağızlarıyla ilgili doktorluk tez çalışmaları da yapılmıştır. Bunlar: M. K. Esimbova, B. Jüsipova, A. Z. Esenbay, K. S. Kalıbayeva, M. S. Atabayeva ve F. Shakhipova'nın çalışmaları olmuştur.

3.2. Kazak Türkçesi Ağızlarının Tasnifi

Kıpçak grubuna dahil edilen Kazak Türkçesi, Türkistan lehçeleri içerisinde çok geniş bir sahada konuşulmaktadır. Türklük bilimi araştırmacılarına göre Kazak Türkçesi, Nogay Türkçesi ve Karakalpak Türkçesi ile birlikte Türk dilinin Batı Hun dalının Kıpçak-Nogay alt grubunda yer almaktadır (Atmaca, 2012: 276).

Ağızları kesin çizgilere birbirinden ayırmanın zorluğu sebebiyle Kazak Türkçesinin kendi içerisindeki tasnifi de çok kolay değildir. Bu konuda Kazak dilbilimcileri de fikir birliğine varmış değildir. Kazak Türkçesinin ağızları uzun süre tartışma konusu olmuştur (Demirci vd. 2016: 317-318).

Kazak ağızlarının tasnifi denemesini G. Kaliyev ve Ş. Sarıbayev'in *Kazak Diyalektologiyası* adlı çalışmasına dayandırmaktayız. Bu çalışmada Kazak diyalekti uzmanları S. Amanjolov, J. Doskarayev, N. Savranbayev ve G. Musabayev derlenen dil malzemelerine dayanarak Kazak ağızlarını sınıflandırmaya çalışmıştır. Bu bilim adamlarının Kazak ağızlarının sınıflandırma konusundaki görüşlerini şöyle sıralayabiliriz:

- a) S. Amanjolov 3 gruba ayırmıştır: Kuzeydoğu, Güney, Batı.
- b) J. Doskarayev 2 gruba ayırmıştır: Güneydoğu, Kuzeybatı.
- c) N. Savranbayev 2 gruba ayırmıştır: Güneydoğu, Kuzeybatı.
- ç) G. Musabayev 2 gruba ayırmıştır: Değişmeli Ağız (Avıspalı Söyleniş), Mahallî Ağız (Jergilikli Söyleniş).

Kazak Türkçesinin ağızlarını tasnif etmesi ilk olarak S. Amanjolov yapmıştır. S. Amanjolov, Kazak ağızlarının ortaya çıkışını Kazak bölgesindeki boy birlikleriyle *jüzlerin* ilişkilerine bağlar. Ona göre üç Kazak jüzünün şekillenışı ile beraber üç yerel ağız ortaya çıkmıştır. Ulı Jüz (Kuzeydoğu ağız), Orta Jüz (Güney ağız), Kişi Jüz (Batı ağız) sınırları içerisinde konuşulduğunu bildirmektedir. Bunlar:

1. Kuzeydoğu diyalekti: *Akmola, Pavlodar, Semey, Doğu Kazakistan, Kökşetav, Karagandı, Kuzey Kazakistan'ın bazı bölgeleri ve Kostanay ile Taldıkorgan vilayetinin bazı ilçeleri*. Amanjolov'un Kuzeydoğu ağız grubuna Kerey, Nayman, Argın, Koñırat ve Kıpçak boylarını dâhil etmiştir. Bu boylar erken dönemlerden itibaren Ertiş, Esil, Tobol, Torgay nehir boyunu, Altay Tarbagatay'ın uçsuz bucaksız bölgelerini mekân tutmuşlardır. Bunlar güneyde Ulı jüz boylarıyla, batıda Küçük jüz boyları ve Tatar, Başkurlarla; kuzeyde Altaylar, Barabin ve Tobol Tatar Türkleriyle, doğuda Moğol, Çin ve Uygur Türkleriyle komşudur. S. Amanjolov, Kuzeydoğu ağzının, Kazak edebî dilinin temelinde bulunan ağız olduğunu, ses bilgisi, gramer ve sözvarlığı yönünden diğer ağızlarla karşılaştırdığında yazı diline çok yakın durduğunu ifade etmiştir. Amanjolov, bu grubun herhangi bir analizini yapmamıştır. Bunun başlıca sebebi de Kuzeydoğu ağzının, yazı diline temel teşkil ettiği görüşüdür.
2. Güney diyalekti: *Almatı, Janbıl, Güney Kazakistan şehirleri ve Taldıkorgan ve Kızılordanın bazı güney ilçeleri*. S. Amanjolov, Kazak Türkçesinin güney diyalektine eski Üysin, Kañlı, Duvlat ve Jalayır boylarının dillerini dâhil eder. Bu boylar erken devirlerden itibaren Yedisu, Sirderya ve Alataw'ın düzlüklerinde başka bir deyişle bugünkü Almatı, Taldıkorgan, Janbıl, Güney Kazakistan ve Kızılorda illerinin bulunduğu yerlerde yerleşmişlerdir. Doğuda Uygurlar, kuzeydoğuda Nayman, Kerey, Koñırat boylarıyla kuzeybatıda Alşın boylar grubu, güneyde Özbek ve Kırgız Türkleriyle sınır komşusudur. Moğol istilasına kadar XVI. yüzyılda Kazak halkına katılan bu boy "Ulı Jüz" olarak adlandırıldı. Başlangıçtan itibaren bu boyların sosyal, ekonomik ve kültürel şartları ortak olduğundan zamanla konuşma dilleri bir yerel ağız hâlini almıştı. Ulı Jüze giren boyların çeşitli doğal ve tarihî sebeplerle diğer Kazak boylarıyla ilişkilerinin zayıf kalması da etkili olmuştur. Bu boyların kuzeyindeki Balkaş Gölü, Betpak-Dala bozkırları, kuzeybatısında Ulan-Baytak bozkırları, Kızılkum ve Aral Denizi doğal engellerdir. Ayrıca bu diyalektlerin oluşmasında Uygur ve Kırgız Türklerinin dili de etkili olmuştur. Ulı Jüzün 17-19.

yüzyılda Hokand, Hive hanlıklarının egemenliği altında kalmasıyla Özbek Türkçesinin etkisinden söz edilebilir. Güney grubunun ses bilgisi bakımından başlıca ses değişmeleri olarak şunları belirtmiştir:

1. /s/ > /ş/ değişmesi: *mısıq* > *mışıq*, *esek* > *eşek*, *masqara* > *maşqara*.
2. /ş/ > /ç/ değişmesi: *şurqırav* > *çurqırav*, *şana* > *çana*, *şege* > *çege*, *şiyki* > *çiyki*.
3. /d/ > /l/ değişmesi: *teñdik* > *teñlik*, *tıñda* > *tıñla*, *mañday* > *mañlay*, *añdamav* > *añlamav*.
4. /b/ > /p/ değişmesi: *bolat* > *polat*, *bitiriv* > *pitiriv*, *beynet* > *peynet*, *baqır* > *paqır*, *bayqav* > *payqav*.
5. /ñ/ > /n/ değişmesi: *erteñ* > *erten*, *öleñ* > *ölen*, *köbeñ* > *köben*, *qalıñ* > *qalın*.
6. /m/ > /p/ değişmesi: *mañay* > *pañay*, *maqta* > *pahta*, *meşpet* > *peşpent*.
7. /k/ > /g/ değişmesi: *küriş* > *güriş*, *köñ* > *göñ*.

Şekil bilgisi bakımından başlıca özellikler şunlardır:

- 1) Fiilin teklik II. şahıs emir kipi, -ğın/-gin, -qın/kin, -iñ/-iñ ekleriyle yapılır: *suvırğın* (*suvır-*), *aytqın* (*ayt-*), *kelgin* (*kel-*), *barıñ* (*bar-*), *körin* (*kör-*) vb.
- 2) Emir kipinin I. çokluk şahısı -lı/-li ekleriyle yapılır: *baralı* - *barayıq*, *keleli* - *keleyik* vb.
- 3) Vasıta hâl ekinde +*mınan*, +*bınan*, +*pınan* biçimleri kullanılması: *atpınan kelıw* < *atpen kelıw*, *poyızbınan barıw* < *poyızben barıw* gibi özellikler verilmiştir.

3. Batı diyalekti: *Batı Kazakistan, Aktöbe şehri ve Kızılorda'nın güney bölgesi, Kostanay'ın batıdaki bazı ilçeleri*. S. Amanjolov Kazak Türkçesinin Batı diyalektini, Alşın boylar grubunun diline ait olduğunu düşünür. Bu boylar çok eski devirlerden itibaren Aral ve Hazar kıyılarını, Yayık ve Or nehirlerinin boylarını mekan tutmuşlardır. Buna göre bugün bu ağız, Oral, Gurev, Mañgıstaw, Aktöbe vilayetinin bütün ilçelerini kapsar. Alşın boylar birliğinin güneyinde Kazak Türkçesinin güney diyalekti ve Karakalpak Türkleri, güney batısında Türkmen Türkleri, kuzeybatısında Tatar Türkleri, Nogay Türkleri, kuzeydoğu diyalekti ve Başkurt Türkleriyle sınır komşusudur. Alçın boy birliği kendi içinde Alımulı (6 ata), Bayulı (12 ata), Jetruv (7 ata) olmak üzere üç boydan oluşmuştur. Alçınlar öteden beri diğer Kazak boylarından ayrı kalmıştır. XVII. yy. başlarına kadar Nogay Ordasının hâkimiyetinde

olmuş, diğer Kazak jüzlerine sonradan katılmıştır. Batı ağzının şekillenmesinde Tatar ve Başkurt Türkçelerinin de etkisi olmuştur. Batı grubunun ses bilgisi açısından en önemlileri olarak şunları belirtmiştir:

1. /ş/ > /s/ değişmesi: *şeker* > *seker*, *keleşek* > *kelesek*, *şoqayu* > *soqayu*, *şujiq* > *süjik*.

2. /ş/ > /j/ değişmesi: *keleşek* > *kelejaq*, *bereşek* > *berejaq*, *şaň-şuň* > *jaň-juň*.

3. /d/ > /b/ değişmesi: *dodalav* > *bodalav*, *jedeğabil* > *jebeğabil*.

4. /d/ > /j/ değişmesi: *domalav* > *jomalav*.

5. /n/ > /y/ değişmesi: *qanda* > *qayda*.

6. /o/ > /u/ değişmesi: *soraqı* > *suraqı*, *sonar* > *sunar*, *qoldanuv* > *quldanuv*.

7. /ö/ > /ü/ değişmesi: *ögey* > *ügey*, *möñirev* > *müñirev*, *dönen* > *dünen vb*.

Şekil bilgisi özellikleri olarak şunları belirtmiştir:

1) Geçmiş zamanın *-uvlı/-uvli* ekleriyle yapılmaktadır: *barıvlı* “*bardı*”, *keliüvli* “*keldi*” vb.

2) Kazak Türkçesi yazı dilinde dönüşlülük yapılmayan bazı kelimelerde *-ın / -in / -n* ekleriyle dönüşlülük yapılmaktadır: *oqıv* > *oqınv*, *şıǵıv* > *şıǵınv*, *bolıv* > *bolınv* vb.

J. Doskarayev, Kazak Türkçesini iki büyük ağız grubuna ayırmıştır:

1. Güneydoğu ağız grubu: *Güney Kazakistan, Jambıl, Almatı vilayeti, Taldıkorgan şehrinin güneybatı ilçeleri ve Kızılorda'nın güneydoğu ilçeleri girer.*

2. Kuzeybatı ağız grubu: *Batı Kazakistan, Guryev, Aktöbe, Kostanay, Karagandı, Tselinograd, Pavlodar, Kuzey Kazakistan vilayetinin batı ilçelerindeki (Kazalı, Aral vb.) ve Semey vilayetinin kuzeybatı şehirleri girer.*

Bu iki şive grubunun tarihî gelişme seyirlerinin daha net bir şekilde incelenmediğine dikkat çekerek, kendi tasnifini fonetik, morfolojik ve kelime türleri hususiyetlerine dayalı olarak sınıflamıştır. Örneğin, bu ağızlar arasında farklılıkları şöyle belirtmektedir:

1. Güneydoğu ağzında /a/ > /ä/ seslerinin değişmesi: *mazmun* > *mäzmun*, *qaytedi* > *käytedi*, *qarıya* > *käriyä*.

2. Kuzeybatı ağızlarında düz-geniş sesleri, güneydoğu ağızlarında yuvarlak-geniş olarak söylenmektedir: *bıqtırır - buqtırır, kebe - köbe, inemi - ünemi, kevirt - kükirt vb.*

3. Kuzeybatı ağızlarında /ş/ ünsüzü güneydoğu ağızlarında /ç/ olarak söylenmektedir: *çeşe - şeşe, çal - şal, çabın - şabın, äñçi - äñşi, malçı - malşı vb.*

4. Kuzeybatı ağızlarında /ı/ ünlüsü güneydoğu ağızlarında /a/ olarak söylenmektedir: *sayaz - sıyaz, ayqara - ayqıra, arqalı - arqılı vb.*

5. Kuzeybatı ağızlarında /d/ ünsüzü ile söylenen kelimeler güneydoğu ağızlarında /l/ olarak söylenmektedir: *tañlay - tañday, tıñlav - tıñdav, teñlik - teñdik vb.*

6. /o/ > /u/ değişmesi: *soraqı > suraqı, sonar > sunar, qoldanuv > quldanuv vb.*

7. /ö/ > /ü/ değişmesi: *ögey > ügey, möñirev > müñirev, dönen > dünen vb.*

Doskarayev şekil bilgisi hususiyetleri olarak, Kuzeybatı grubunda şunları bildirmektedir:

1) Fiilin geçmiş zamanın *-uvlı / -üvlü* eklerinin eklenmesiyle yapılacağını bildirmektedir. Örneğin: *baruvlı, jayuvlı, bağuvlı v.b.*

2) Sıfat-fiil *-jaq / -şaq* ekleri bulunduğunu bildirmektedir: *barajaq // baraşaq, alajaq // alaşaq.*

Güneydoğu grubunda şu özellikler bulunmaktadır:

1) Emir kipi teklik II. şahsının – *qın / - kin, - ğın / - ğin* ekleriyle yapılmaktadır: *aytqın vb.*

2) Vasıta hâli eki *+mınan / + bınan / + pınan* ekleriyle yapılması. Örneğin: *Men atpınan keldim.*

N. Savranbayev, Kazak Türklerinin ağızlarını Güneydoğu ve Kuzeybatı ağızları olarak tasnif etmiştir. Savranbayev'in belirttiği sınıflaması genel olarak J. Doskarayev'in tasnifine yakındır. Ancak Savranbayev, “şive” yerine “ağız” terimini kullanmayı tercih etmiştir. Savranbayev, Kuzeybatı grubu için *ş, d* (örneğin, *şapan, şal, manday*) ve Güneydoğu grubu için *ç, l* (örneğin, *çapan, çal, manlay*) seslerini ayırıcı belirtiler olarak göstermiştir (Shakhipova, 2007: 150).

Musabayev, Kazak Türkçesindeki diyalektik özellikleri iki gruba ayırmıştır. Bunlar: Değişmeli Ağız (Avuspalı Söyleniş) ve Mahallî Ağız (Jergilikli Söyleniş).

a) Değişmeli Ağız: Musabayev bu grupta, başka lehçelerden ve dillerden giren yerli halkın bir bölümünde kullanılan kelimelere yer vermiştir. Örneğin: Kazak Türkçesine Güneyde Özbek ve Kırgız Türkçelerinden, batıda Tatar ve Başkurt Türkçelerinden, doğuda Altay Türkçesi ve Çince'den kelime girmiştir. Türk dilinin şivelerinden ve Çince'den kelimelerin alındığı yerlerde değişmeli ağız ortaya çıkmıştır. Mesela: Özbek Türkçesinden geçen *pahta* (*maqta*), *kättä* (*ülken*), Kırgız Türkçesinden *tayǵn* (*tazı*) kelimeleri gibi.

b) Mahallî Ağız: Musabayev, mahallî ağzın oluşmasında *eski boy dillerinin etkisi* ve *yerel ekonomi durumunun* birbiriyle ilişkisi olduğunu düşünür. Musabayev, mahallî ağızda *yer*, *hayvan*, *bitki isimleri* ve *mesleki* kelimelerin edebî dile yansımalarını ele almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

1. Ünlüler

1.1. Ünlü Türleri

Kazak Türkçesinde kullanılan ünlü sayısı 9 adetten oluşmaktadır. Bunlar: *a, ä, e, ı, i, o, ö, u, ü* (Janpeisov, 2002: 14; Buran ve Alkaya, 2014: 97).

Kazak Türkçesinde ünlüler çıkış yerine göre, dudakların aldığı duruma göre ve çene açısına göre üç gruba ayrılır. Ünlülerin tablosu aşağıda gösterilmektedir:

Tablo 1. Kazak Türkçesi'nin Ünlü Tablosu

	Düz		Yuvarlak	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e, ä	i	ö	ü

1.1.1. Alafon ünlüler

Kazak Türkçesinin temel ünlüleri yanı sıra Türkistan ve Kızılorda arasındaki köyleri ağızlarında türlü sebeplerle meydana gelen alafon ünlüler bulunmaktadır.

/á/ ünlüsü: Yarı geniş, yarı dar, düz kalın /a/ ile /ı/ arası bir ünlüdür. Geniş ünlülerin yarı daralması bazı /y/, /d/, /z/, /l/, /r/, /n/ ünsüzlerin tesiriyle oluşmaktadır.

aráda ~ ÖK. *arada* “arada, arasında” (1-39)

ánōw ~ ÖK. *anaw* “şu, o” (1-77, 12-68)

amáy ~ ÖK. *almay* “almadan” (2-75)

qılawızáta ~ ÖK. *qılawızata* “Qılavızata (kişi ismi)” (12-53)

ádam ~ ÖK. *adam* “insan” (12-68)

aynalásında ~ ÖK. *aynalasında* “etrafında” (12-69)

/ê/ ünlüsü: Yarı yuvarlak, yarı düz, geniş, ince /e/ ile /ö/ arasında bir ünlüdür. Düz ünlü e'nin yarı yuvarlaklaşması yuvarlak /o/, /ö/, /ü/ ünlülerin veya dudak /b/, /w/ ünsüzlerinin nedeniyle yarı yuvarlaklaşma oluşmaktadır.

köwëygeni ~ ÖK. *köbeygeni* “çoğaldığı” (5-110)

yekëwmüz ~ ÖK. *yekewmiz* “ikimiz” (7-41)

şöbëre ~ ÖK. *şöbere* “torunun çocuğu” (7-58)

wölügbën ~ ÖK. *ölikpen* “ölüyle” (8-11)

tömën ~ ÖK. *tömen* “aşağı” (8-273)

tölëw ~ ÖK. *tölew* “ödemek” (1-98)

dünyë ~ ÖK. *dünye* “dünya” (1-145)

/i/ ünlüsü: Düz, dar, kalın, düşmekte olan /i/ ünlüsüdür. Bu olay vurgusuzluk nedeniyle kelime ortası ve kelime sonunda görülmektedir. Araştırma bölgesi ağızlarında bol örneklerle rastlamaktayız.

arasına ~ ÖK. *arasına* “arasına” (4-85)

qadınas ~ ÖK. *qatınas* “irtibat, ilişki” (5-78)

joldarına ~ ÖK. *joldarına* “yollarına” (5-106)

atınan ~ ÖK. *atınan* “atından” (6-57)

qasına ~ ÖK. *qasına* “yanına” (6-156)

sonımen ~ ÖK. *sonımen* “kısaca” (7-68)

nandı ~ ÖK. *nandı* “ekmeği” (7-99)

/i/ ünlüsü: Düz, dar, ince, düşmekte olan /i/ ünlüsüdür. Bu olay vurgusuzluk nedeniyle kelime ortası ve kelime sonunda görülmektedir. Araştırma bölege ağızlarında bol örnekler bulunmaktadır.

kelİNimiz ~ ÖK. *kelinimiz* “gelinimiz” (24-94)

üstİne ~ ÖK. *üstine* “üstüne” (24-132)

yendİ ~ ÖK. *yendi* “şimdi” (5-170, 7-87)

gisİler ~ ÖK. *kisiler* “kişiler” (8-16)

bārİ ~ ÖK. *bāri* “hepsi” (9-13)

tölİne ~ ÖK. *töline* “hayvan yavrusuna” (9-18)

diydi ~ ÖK. *deydi* “diyor” (12-119, 21-12)

/ü/ ünlüsü: Yarı yuvarlak, yarı düz, dar, kalın /i/ ile /u/ arasında bir ünlüdür. Yarı yuvarlaklaşmanın sebebi yuvarlak ünlüler veya dudak ünsüzlerin tesiriyle oluşmaktadır.

turûb ~ ÖK. *turıp* “yaşayıp” (8-109, 5-93, 7-43)

nurûn ~ ÖK. *nurın* “nurunu” (8-106)

qudûq ~ ÖK. *qudıq* “kuyu” (1-33, 5-218)

bunûñ ~ ÖK. *bunıñ* “bunun” (1-71)

urûlar ~ ÖK. *urılar* “hırsızlar” (3-16)

burûb ~ ÖK. *burıp* “çevirip” (5-203)

ulûm ~ ÖK. *ulım* “oğlum” (6-2)

/û/ ünlüsü: Yarı yuvarlak, yarı düz, dar, ince /i/ ile /ü/ arasında bir ünlüdür. Yarı yuvarlaklaşmanın sebebi yuvarlak ünlülerin tesiriyle oluşmaktadır.

üstünön ~ ÖK. *üstinen* “üstünden” (5-87)

közüne ~ ÖK. *közine* “gözüne” (12-32)

üyüne ~ ÖK. *üyine* “evine” (12-73)

bölüned ~ ÖK. *bölinedi* “ayrılır” (12-104)

qusöyün (< Ar. *husein*) “Hüseyin” (21-15)

/ü/ ünlüsü: Yuvarlak, dar, kalın, düşmekte olan /u/ ünlüsüdür. Daraltma özelliği olan /y/ ünsüzünün önünde bulunduğu kısılmaktadır.

ıyalam ~ ÖK. *ıyalamın* “utanırım” (7-39)

/ü/ ünlüsü: Yuvarlak, dar, ince, düşmekte olan /ü/ ünlüsüdür. Daraltma özelliği olan /y/ ünsüzünün önünde bulunduğu kısılmaktadır.

üylöndürüw ~ ÖK. *üylendiriw* “evlendirmek” (7-21)

üylörün ~ ÖK. *üyelerin* “evlerini” (15-99)

üyrötösün ~ ÖK. *üyretesiñ* “öğreteceksin” (22-33)

1.1.2. Uzun Ünlüler

Boğumlanma süresi normal bir ünlünün süresinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlü: /ā/ /ī/ /ī/ /ō/ /ū/ /ō/ /ū/ (Korkmaz, 2007: 221).

Kazak Türkçesi ve ağızlarındaki birincil uzun ünlüler kalıntılarına genel olarak bakıldığında, birincil uzun ünlülerin korunmadığı bilinmektedir. Derlediğimiz metinlerde ise genellikle Türkçenin normal ünlüleri vardır ve Ana Türkçedeki bazı birincil uzun ünlülerin izi bulunduğu tespit edilmiştir. Arapça ve Farsça gibi alıntı

kelimelerin içerisinde kendi uzunluğunu koruyan kelimeler de vardır. Bazı Kazakça kelimeler çeşitli ses olayları sonucunda uzun ünlüleri meydana getirmiştir. Kaynak kişilerin konuşmalarında, vurgu ve tonlamadan meydana gelen uzunluklar da bulunmaktadır.

1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler

Yakut Türkçesi tek heceli sözcüklerdeki birincil uzun ünlüleri oldukça düzenli şekilde korumuştur. Ana Türkçe /ā/, /ī/, /ū/ ve /ü/ ünlüleri değişmeden kaldıkları halde /ē/, /ō/, /ō̄/ ünlüleri /ie/, /uo/, /üö/ tarzında ikizleşmişlerdir (Tekin, 1995: 39). Ana Türkçedeki birincil /ē/, /ō/, /ō̄/ uzun ünlülerin Yakut Türkçesinde ikiz ünlü olarak geliştiği gibi Kızılorda ve Türkistan ağız konuşmasında aslî uzunluklar /ye/, /^wo/, /^wö/ şeklinde telaffuz edilmektedir. Birincil uzun ünlülerin izleri sadece kelime başında görülmektedir. Kızılorda ve Türkistan arası ağızında asli uzun ünlülerin örnekleri şunlardır:

a) /e/ ünlüsüyle başlayan kelimelerde:

- yèKi* (< AT. *ēki) “iki” (1-94, 2-30, 17-49)
- yèl* (< AT. *ēl) “halk, millet” (1-139, 2-91, 18-18)
- yèrte* (< AT. *ēr) “erken” (1-125, 8-212, 12-48)
- yègesi* (< AT. *ēdi) “sahibi” (3-54, 8-98)
- yèsik* (< AT. *ēşik) “kapı” (7-196, 6-87)
- yègedi* (Yak. *ieḡ* < AT. *ēk-) “ekecek” (1-83, 2-56, 5-36, 9-37)
- yèni* (Yak. *ien* < AT. *ēn) “eni, genişliği” (6-97, 14-133)

b) /o/ ünlüsüyle başlayan kelimelerde:

- ^w*on* (Yak. *uon* < AT. *ōn) “on” (1-95, 4-115, 5-211, 6-9, 7-218)
- ^w*oy nab* (< AT. *ōyna) “oy nap” (19-73, 1-59, 21-19)
- ^w*oy* (< AT. *ōy) “fikir, düşünce” (7-190, 8-255, 1-146, 4-39)
- ^w*oy* (< AT. *ōy) “oymak” (25-38, 12-57, 5-133, 5-95, 15-101)
- ^w*ot* (Yak. *uot* < AT. *ōt) “ateş” (7-147, 1-182, 14-113, 15-96)
- ^w*oşaq* (< AT. *ōçak) “ocak” (4-6, 21-61)
- ^w*orta* (< AT. *ōtra) “orta” (23-55, 25-2, 6-9)
- ^w*ol* (Yak. *uol* < AT. *ōl) “ol” (9-21, 23-5, 6-8, 11-211)

c) /ö/ ünlüsüyle başlayan kelimelerde:

^wökirib (< AT. *ōki) “öğürüp” (8-295)

^wösgeŋ (Yak. üöske < AT. *ōs) “büyümüş” (5-42, 7-45, 2-14, 11-23)

^wöz (< AT. *ōz) “öz, kendi” (1-11, 6-80, 2-2, 4-16, 11-138)

1.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler

Metinlerde ikincil uzun ünlüler ünsüz düşmesi, ünsüz erimesi, hece kaynaşması ve vurgu, tonlama gibi sebeplerle uzamış olan ünlülerdir.

1.1.2.2.1. Ünsüz Düşmesi ve Erimesi Sonucu Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları* adlı eserinde: “İç seste bir ünlü ile akıcı, sızıcı ve patlayıcı tonlu ünsüzlerden biri arasında bulunan ve buldukları heceyi kapayan -k (>-g-), -g-, -ğ-, -l-, -ñ-, -l- ünsüzleri düştükleri ya da eriyerek ünlüleşip kayboldukları zaman, kendilerinden önceki ünlüleri uzatırlar” (Korkmaz, 1994: 38) demektedir.

Derlediğimiz metinlerde /l/, /n/, /ñ/, /r/, /ğ/ ünsüzlerin yanında açık ünlülerin bulunması nedeniyle bu ünsüzler kaybolarak önündeki ünlüyü uzatmaktadır.

^wotırġāmız ~ ÖK. ^wotırġanbız “oturuyorduk” (11-3)

qāhı ~ ÖK. halqı “halkı” (12-133)

tāi da ~ ÖK. taġı da “yine de” (22-87)

āma ~ ÖK. alma “elma” (25-63)

mēmin ~ ÖK. menmin “benim” (1-7)

^wolādan ~ ÖK. olardan “onlardan” (4-93)

tōız ~ ÖK. toġız “dokuz” (5-2)

jōıŧha ~ ÖK. jōñıŧqa “yonca” (9-32)

1.1.2.2.2. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler

İki ünlü arasındaki /ğ/ [< /g/ /ğ/] ve /y/ ünsüzlerinin süreklileşip kaybolması sonucu iki ayrı heceyi tek hece haline getirmesiyle meydana gelen uzunluklardır (Akar, 2004: 36). Koç ve Doğan (2014), “aslı uzun ünlülerin Kazak Türkçesinde istisnalar dışında bulunduğunu ve bu uzatmaların ses yığılmasına bağlı ses düşmeleriyle oluştuğu çok açıktır” (s. 134) demektedir.

İncelediğimiz metinlerde iki ünlü arasında /l/, /n/, /y/, /r/, /g/, /b/ ünsüzlerin

süreklileşerek iki veya üç sesin birleşmesinden ve ses yığılmasından doğan uzun ünlüler bulunmaktadır. Uzun ünlülerin bulunduğu kelimeler şunlardır:

bāturdiñ (Tü. / Moğ. *bağa+tor*) “yiğitin, cesurun” (1-36)

āri (< **anğaru*) “hem, öte” (3-39)

ās ~ ÖK. *alıs* “uzak” (8-29)

sōmenen ~ ÖK. *sonimenen* “kısacası” (13-13)

bāmız ~ ÖK. *babamız* “babamız” (14-47)

yēb ~ ÖK. *yegip* “ekip” (20-16)

1.1.2.2.3. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Uzun Ünlüler

Vurgu bir kelimedede diğerlerinden kuvvetli bir şekilde çıkarılan hece üzerindeki baskıdır. Vurgulu hece çıkarılırken üzerine hususi bir şekilde basılır. Bir hece üzerinde basılan bu baskı, bu vurgu onu diğer hecelerden kuvvetli bir söylenişe sahip kılar (Ergin, 2013: 103).

Kaynak kişilerimizin konuşmasında görülen uzun ünlüler şahısların ağız hususiyetlerine göre uzatılmaktadır.

qālīqtiki ~ ÖK. *qalıqtiki* “halka ait” (1-69)

bārimtaşılar ~ ÖK. *barımtaşılar* “gaspçılar” (3-15)

bārlıgınıñ ~ ÖK. *barlıgınıñ* “hepsinin” (3-37)

ārнайı ~ ÖK. *arnayı* “özel” (4-32)

bōrşımdı ~ ÖK. *borışımdı* “vazifemi” (2-17)

kōbşülüğü ~ ÖK. *köpşiligi* “çoğunluğu” (9-31)

1.1.2.2.4. Alıntı Kelimelerde Korunan Uzun Ünlüler

Derlediğimiz metinlerde bazı alıntı kelimeler uzunluklarını korumaktadır. Ancak bu uzun ünlüler Arapça ve Farsçadaki gibi uzunluk değil, normal ünlülerden biraz uzun olan ünlülerdir.

kāzir (< Ar. *hāzir*) “şimdi” (1-134)

zōrğa (< Far. *zūr*) “zorla” (7-99)

künāhār (< Far. *gunāhkār*) “günahkâr” (12-33)

duwāna (< Far. *divāne*) “divane” (8-17)

ārım (< Ar. *ār*) “arım, namusum” (7-143)

nāmısumız (< *Ar. nāmūs*) “namusumuz” (7-144)

dāri (< *Far. dāru*) “ilaç” (5-15, 20-27)

padişası (< *Far. pādşāh*) “padişah” (8-100)

1.1.2.4.1. Alıntı Kelimelerde Korunmayan Uzun Ünlüler

Derlediğimiz metinlerde alıntı kelimelerdeki uzunlukların normal süreye dönüştüğü görülmektedir. Metinlerde oldukça bol örneklere rastlamaktayız.

dāstür (< *Far. destūr*) “âdet, gelenek” (7-71)

tāwib (< *Ar. tabīb*) “tabip” (15-64)

bāle (< *Ar. belā*) “belâ” (7-158)

namaz (< *Far. namāz*) “namaz” (6-114, 8-109)

ükümed (< *Ar. hūkūmet*) “devlet” (8-97)

keremet (< *Ar. kerāmet*) “keramet” (6-110, 4-14)

1.1.3. Kapalı /è/ ünlüsü

/è/ ünlüsü: Kapalı /e/, /i/ - /e/ değişikliğinin bir safhası olup açık /e/ ile /i/ arasında bir vokaldir (Ergin, 2013: 103). Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde, ön seste ve ilk hecede *i* ünlüsü yanında kapalı *e* (è) ünlüsünün varlığı da bilinmektedir (Korkmaz, 2013: 138).

Kazak Türkçesi yazı dilinde bulunmayan Kapalı /e/ bölge ağızlarında rastlanmaktadır. Kapalı /e/ genellikle ilk hecede görülmektedir. Kapalı /e/ şeklinde konuşulan örnekler şunlardır:

bēs “beş” (1-65)

yēndi “şimdi” (1-69)

jēr “yer” (1-81)

yēmes “değil” (2-55)

dēgen “diyen” (5-11)

yēgin “ekin” (5-196)

kēyin “sonra” (6-49)

yēgiz “ikiz” (6-78)

jēti “yedi” (7-65)

1.1.4. Kısa Ünlüler

Kısa söylenen ünlüler, genellikle dar ünlülerde görülmektedir. Derlediğimiz metinlerde kısa ünlüler kelime başında söylenen kısa ünlüler ve çeşitli ses olaylarından oluşan ünlüler olmak üzere iki başlık altında değerlendirilir.

1.1.4.1. Kelime Başında Kısa Ünlüler

/i/ ünlüsü: Normal /i/ ünlüsünden daha kısa bir ünlüdür. /l/ ve /r/ ünsüzleriyle başlayan kelimelerin önünde görülür. Genellikle bu örnekler alıntı kelimelerde rastlanmaktadır.

iras (< *Far. rāst*) “rast, gerçek” (2-33, 7-128)

irayarı (< *Rus. rayon*) “bölgesi” (8-5)

iradyoğa (< *Fr. radio*) “radyoya” (12-9)

ilaḥab (< *Ar. laqab*) “lakap” (12-51)

/i/ ünlüsü: Normal /i/ ünlüsünden daha kısa bir ünlüdür. /l/ ve /r/ ünsüzleriyle başlayan alıntı kelimelerin önünde duyulur. Genellikle alıntı kelimelerde görülür.

ileviy (< *Rus. leviy*) “sol” (3-64)

iriyza (< *Ar. rāzī*) “razi” (4-23, 4-33)

iräsım (< *Ar. resm*) “tören” (24-80)

irenjip (< *Far. rencide*) “rencide” (11-101)

iletanat (< *Fr. leytenant*) “teğmen” (11-100)

iräziz (< *Rus. razezd*) “bölge” (12-119)

/u/ ünlüsü: Normal /u/ ünlüden daha kısa bir ünlüdür. /y/ ünsüzünün önüne geldiğinde kısalmaktadır.

üyalam ~ *ÖK. uyalamın* “utanırım” (7-39)

/ü/ ünlüsü: Normal /ü/ ünlüden daha kısa bir ünlüdür. /y/ ünsüzünün önüne geldiğinde kısalmaktadır.

üylöndürüw ~ *ÖK. üylendiriw* “evlendirmek” (7-21)

üylörün ~ *ÖK. üylerin* “evlerini” (15-99)

üyrötösüñ ~ *ÖK. üyretesiñ* “öğreteceksin” (22-33)

1.1.4.2. Çeşitli Ses Hadiselerden Ortaya Çıkan Kısa Ünlüler

a) Orta hecedeki dar ünlülerin vurgusuzluk nedeninden ünlüler kısalmaktadır.

/i/ ünlüsü:

malımız ~ ÖK. *malımız* (< Ar. *māl*) “mal mülkümüz” (15-9), *atımen* ~ ÖK. *atımen* “adı ile” (1-61), *qasına* ~ ÖK. *qasına* “yanına” (6-102), *jañağiday* ~ ÖK. *jañağiday* “deminki gibi” (7-196), *awdanındağı* ~ ÖK. *awdanındağı* “ilçesindeki” (9-4), *atında* ~ ÖK. *atında* “adında” (9-84), *baldarına* ~ ÖK. *baldarına* “çocuklarına” (11-232).

/i/ ünlüsü:

birbirine ~ ÖK. *birbirine* “birbirine” (4-86), *ketkenin* ~ ÖK. *ketkenin* “gittiğini” (4-113), *ödizedin* ~ ÖK. *ötkizetin* “geçiriyordu” (5-88), *kegenime* ~ ÖK. *kelgenimen* “geldiğime” (7-74), *iytine* ~ ÖK. *iytine* “köpeğine” (7-80), *gelini* ~ ÖK. *kelini* “gelini” (7-83).

b) Kelime sonu ünlü ile bitip ünlü ile başlayan kelime geldiğinde iki ünlünün birisi kısılır ya da ikisi de kısılır.

/i/ ünlüsü:

minanı alamin ~ ÖK. *minanı alamin* “bunu alacağım” (11-81), *qarsı alarsıñ* ~ ÖK. *qarsı alarsıñ* “karşılarsın” (12-40), *ağadı eken* ~ ÖK. *ağadı eken* “akıyormuş” (12-55), *tāği arasında* ~ ÖK. *tağı arasında* “yine arasında” (15-27), *balıqşı eken* ~ ÖK. *balıqşı eken* “balıkçıymış” (6-132), *atadı eken* ~ ÖK. *atadı eken* “ateş ediyormuş” (8-43).

/i/ ünlüsü:

yekı üş ~ ÖK. *eki üş* “iki üç” (5-96), *yeldi aralab* ~ ÖK. *eldi aralab* “yurdu gezip” (15-56), *yekı ortada* ~ ÖK. *eki ortada* “iki arada” (7-31, 12-118), *ärnärsenı äytäd* ~ ÖK. *ärnärseni aytadı* “her şeyi söyler” (7-95), *yekı aparıb* ~ ÖK. *eki aparıp* “iki sefer götürüp” (11-191).

c) -p zarf-fiil ekiyle yapılan iki heceli kelimelerin ikinci hecesindeki dar ünlülerde kısalma olur.

bārīb ~ ÖK. *barıp* “gidip” (3-16)

alīb ~ ÖK. *alıp* “alıp” (6-133)

tamīb ~ ÖK. *tamıp* “damlayıp” (8-130)

salīb ~ ÖK. *salıp* “koyup” (5-107)

pisīb ~ ÖK. *pisip* “pişip” (4-53)

qalīb ~ ÖK. *qalıp* “geride kalıp”
(6- 46)

d) Kaynak kişinin ünlüyle biten birden çok heceli kelimeleri vurgusuz konuşma sonucuda kısalma ortaya çıkmaktadır.

diydi “diyor” (21-12, 12-119, 8-29)

bārī “hepsi” (9-13)

nandī “ekmeği” (7-99)

gozi “kuzu” (4-72)

aytadī “söylüyor” (4-110),

yëndi “şimdi” (5-170, 7-87)

ālī “hâla” (4-28, 5-20)

arnayī “özel” (6-37)

janaspaydī “yaklaşmıyor” (3-86)

qalasī “şehri” (5-28)

1.1.5. İkiz Ünlüler (Diftong)

Kelimelerin veya eklerin bünyesinde bulunan *-ğ-*, *-h-*, *-h-*, *-n-*, *-ñ-*, *-v-*, *-y-* ünsüzleri eriyip kaybolduktan sonra, bu ünsüzlerin iki tarafında bulunan ünlüler yan yana gelmektedir. Yan yana gelen iki ünlünün bir nefeste veya aynı hecede telâffuz edilmesine ikiz ünlü adı verilir (Demir, 2006: 62b). Derlediğimiz metinlerde /ğ/, /q/, /ñ/, /l/, /y/ ünsüzlerin erimesi sonucunda tespit edilen ikiz ünlü örnekleri şunlardır:

1.1.5.1. Eşit İkiz Ünlüler

Boğumlanma süresi eşit olan aynı türden iki ünlünün yan yana gelmesi eşit ünlü türüdür. İnceleme alanımızda görülen eşit ünlüler şunlardır:

aa: *maan* ~ ÖK. *mağan* “bana” (11-76)

vala şaam ~ ÖK. *bala şağam* “çoluk çocuğum” (2-6)

qaan ~ ÖK. *qalğan* “kalan” (3-11, 23-27)

aam ~ ÖK. *ağam* “abiyim” (3-42)

caa ~ ÖK. *jaña* “demin” (12-112)

anaan ~ ÖK. *anağan* “ona” (12-176)

ää: *jääldegi* ~ ÖK. *jaña älgidegi* “az önceki” (25-10)

ee: *kee jatıb* ~ ÖK. *kele jatıp* “gelirken” (4-129)

deen ~ ÖK. *degen* “diyen” (23-52)

oa: *qoad* ~ ÖK. *qoyadı* “koyacak” (4-74, 21-81)

- boan* ~ ÖK. *bolğan* “olmuş” (5-88)
soan ~ ÖK. *soğan* “ona” (14-30)
^woaħda ~ ÖK. *^wol jaqta* “o tarafta” (19-26)
^woan ~ ÖK. *^woğan* “ona” (21-107)
ea: *mean* ~ ÖK. *mağan* “bana” (3-67)
déatırım ~ ÖK. *dép jatırın* “diyorum” (4-73)
ao: *jañaorğandı* ~ ÖK. *jañaqorğandı* “Janakorganı (şehir ismi)”
(5-164)

1.1.5.2. Alçalan İkiz Ünlüler

İkiz ünlünün birincisi ikinciye göre daha vurgulu ve daha geniş olan ikiz ünlülerdir. İnceleme bölgemizde görülen ikiz ünlüler şunlardır:

- aı: *jañaıday* ~ ÖK. *jañağı älgidegidey* “az önceki gibi ” (2-5)
süyteddāını ~ ÖK. *solay etedi tağı onı* “yine onu öyle yapacak” (3-28)
tamaına ~ ÖK. *tamağına* “boğazına” (4-100)
bérjaında ~ ÖK. *bérjaıǵında* “bu tarafında” (19-23)
tāı da ~ ÖK. *tağı da* “yine de ” (22-90)

1.1.5.3. Yükselen İkiz Ünlüler

İkiz ünlülü olan seslerin ikincisi vurgulu olan veya birinci öğeye göre daha geniş olan ikiz ünlülerdir. İnceleme bölgemizde görülen ikiz ünlüler şunlardır:

- ıa: *şıar* ~ ÖK. *şıǵar* “belki” (3-88, 23-91)

ÜNLÜLER TABLOSU

Tablo 2. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarındaki Ünlü Tablosu

	Düz				Yarı yuvarlak		Yuvarlak			
	Geniş	Yarı geniş	Dar	Dar kısa	Geniş	Dar	Geniş	Yarı geniş	Dar	Dar kısa
Kalın	a	á	ı	í		û	o	^w o	u	ú
İnce	e, ä	è	i	ï	ê	ï	ö	^w ö	ü	û

1.2. Ünlü Değişmeleri

1.2.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

/a/ ~ /ä/ değişmesi: İncelediğimiz bölge ağızlarında inceltici /y/, /n/, /ş/, /t/, /l/ ünsüzlerinin tesiriyle veya ince ve kalın ünlülerin aynı kelimedede bulunduğu damak uyumunu sağlamak için incelme meydana gelmektedir. Bu değişim alıntı kelimelerde de görülmektedir.

dälä ~ ÖK. *dala* “bozkır, dışarı” (8-165), *biydäy* ~ ÖK. *biyday* “buğday” (15-30), *äydäyd* ~ ÖK. *aydaydı* “sürecek” (12-142), *äytäm* ~ ÖK. *aytamın* “söyleyeceğim” (5-156), *iyä* ~ ÖK. *iya* “evet”, *bişärä* ~ ÖK. *bişara* (< *Far. bişäre*) “biçare” (7-181), *näşär* ~ ÖK. *naşar* (< *Far. nāçār*) “naçar” (8-96), *täriyh* ~ ÖK. *tarih* (< *Ar. tāriḥ*) “tarih” (12-103, 15-93), *jänimiz* ~ ÖK. *jan* (< *Far. cān*) “canımız” (7-163).

Bazı kelimelerin incelediğimiz bölge ağızı ile Kazak Türkçesi arasında benzerlik göstermektedir.

kinäli ~ ÖK. *kinäli* (< *Far. gunāh*) “suçlu” (4-189), *älem* ~ ÖK. *älem* (< *Ar. ‘alem*) “dünya” (11-147), *tälim* ~ ÖK. *tälim* (< *Ar. ta‘lim*) “talim” (21-20).

/a/ > /e/ değişmesi: Genellikle alıntı kelimelerde bulunmaktadır. Damak uyumuna uymayan alıntı kelimeler uyuma girmektedir. İncelediğimiz bölge ağızı ile Kazak Türkçesi arasında aynı konuşulmaktadır.

meken (< *Ar. mekân*) “mekân” (1-3), *payda* (< *Ar. fā‘ide*) “fayda” (1-112), *apat* (< *Ar. āfet*) “afet” (2-38, 8-188), *zeketi* (< *Ar. zekāt*) “zekât” (3-37), *talab* (< *Ar. taleb*) “talep” (6-127), *qabar* (< *Ar. ḥaber*) “haber” (23-37).

/ı/ ~ /i/ değişmesi: Genellikle /y/, /n/ ünsüzlerin yanında öndamaksıllaşma gerçekleşmiştir.

siyir ~ ÖK. *sıyır* (< *ET. sığır*) “inek” (3-6).

/u/ > /ü/ değişmesi: Genellikle alıntı kelimelerde bulunmaktadır. Arka damakta dar, yuvarlak /u/ ünlüsünün öne doğru gelerek /ü/ ünlüsüne dönüşmesidir. Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölge ağızları arasında benzerlik göstermektedir.

müsäpir ~ ÖK. *müsäpir* (< Ar. *musāfir*) “misafir” (21-86), *dästür* ~ ÖK. *dästür* (< Far. *destūr*) “destur” (24-12), *sündet* ~ ÖK. *sündet* (< Ar. *sunnet*) “sünnet” (17-10).

/o/ > /ö/ değişmesi: İnce olarak telâffuz edilen /l/ ünsüzünün tesiriyle arka damakta geniş, yuvarlak /o/ ünlüsü ön damak /ö/ ünlüsüne değişmektedir. Kazak Türkçesi ve araştırdığımız bölge ağzı ile aynıdır.

nöl ~ ÖK. *nöl* (< Rus. *nol*) “sıfır” (1-39)

1.2.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Kazak Türkçesinin dil uyumuna aykırı olan alıntı kelimeler ilerleyici ünlü uyumu ya da gerileyici ünlü uyumu yoluyla söz konusu uyuma girmişlerdir.

/e/ > /a/ değişmesi: Genellikle alıntı kelimelerde dil uyumunu sağlama sonucunda görülen değişmedir. Aşağıdaki kelimeler Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

dawa ~ ÖK. *dawa* (< Ar. *devā*) “deva” (1-109), *amal* ~ ÖK. *amal* (< Ar. *amel*) “amel” (16-20), *mazarat* ~ ÖK. *mazarat* (< Ar. *mezār*) “mezar” (6-57, 21-155), *bäle* ~ ÖK. *bäle* (< Ar. *belā*) “bela” (7-158), *toba* ~ ÖK. *toba* (< Ar. *tevbe*) “tövbe” (7-198), *payęambar* ~ ÖK. *payęambar* (< Far. *peygāber*) “peygamber” (8-92).

/i/ > /ı/ değişmesi: Art damak /q/ ünsüzünün kalınlaştırıcı özelliği sebebinden bazen gerileyici ünlü benzeştirilmesi sonucunda oluşmaktadır. Kazak Türkçesi ile araştırdığımız bölge ağızları arasında aynı konuşulmaktadır.

qızmet ~ ÖK. *qızmet* (< Ar. *ḥidmet*) “ḥidmet” (6-3), *qıdır* ~ ÖK. *qıdır* (< Ar. *ḥizr*) “hızır” (1-151), *qazınanıñ* ~ ÖK. *qazına* (< Ar. *ḥazine*) “hazinenin” (21-76), *zıyanı* ~ ÖK. *zıyan* (< Far. *ziyān*) “ziyanı” (1-106, 8-140), *zıyarad* ~ ÖK. *zıyarat* (< Ar. *ziyāret*) “ziyaret” (6-70), *ıhılas* ~ ÖK. *ihılas* (< Ar. *ihlās*) “ihlas” (17-4).

1.2.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Düz ünlülerin yuvarlaklaşma konusunda standart Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölgenin ağız arasında farklılıklar vardır. Benzetme olayı sonucunda ortaya çıkan yuvarlaklaşma; yanındaki dudak ünsüzü ya da kelime içinde yuvarlak ünlü etkisiyle yuvarlak bir ünlüye dönüşmektedir. Kelimenin ilk hecesi /o/, /ö/, /u/, /ü/ ile başlayan ve /a/, /e/, /ı/, /i/ devam eden hecelerde /a/ > /o/, /e/ > /ö/, /e/ > /ü/, /ı/ > /u/, /i/ > /ü/ şeklinde yuvarlaklaşma olur. Yuvarlaklaşma olayının tarihi gelişimiyle ilgili Banguoğlu (2015), “Türkçede damak uyumunun çok eski zamanlarda oluştuğu kabul edilse de dudak uyumu için aynı şey söylenemez. Dudak uyumu ancak tarihî zamanlarda oluşmuştur ve bu uyumun, Doğu Türkçesinde daha Eski Türkçe devresinde yavaş yavaş ilerlemiş olduğu anlaşılmaktadır. Batı Türkçesinde ise daha geç ortaya çıkmıştır” demektedir (s. 88). Düz ünlülerin yuvarlaklaşması konusunda incelediğimiz bölge ağız ile Kırgız Türkçesi arasında benzerlik görülmektedir. Kırgız Türkçesinde⁵ kelimenin ilk hecesinde yuvarlak ünlü ise yuvarlak ünlülerin takip etmesi gerekmektedir. İncelediğimiz bölge ağızlarında düz ünlülerin yuvarlaklaşması konusunda bol örnekler bulunmaktadır.

/a/ ~ /o/ değişmesi: Kazak Türkçesi ve alıntı kelimelerinin içinde çift dudak /m/, /b/ veya /w/ ünsüzlerinin yanında düz ünlü yuvarlaklaşmaktadır.

qolob qoğan ~ ÖK. *qalap qoyğan* “örmüş” (5-154), *malğa ğumor* ~ ÖK. *malğa qumar* (< Ar. *kimār*) “hayvan bakmaya istekli” (11-53), *palwon* ~ ÖK. *palwan* (< Far. *pehlevan*) “pehlivan” (21-13).

/e/ ~ /ö/ değişmesi:

a) kelime kökünde:

cügör ~ ÖK. *jügeri* “mısır” (1-83), *ülkön* ~ ÖK. *ülken* “büyük” (8-108), *özön* ~ ÖK. *özen* “nehir” (12-152), *töwö* ~ ÖK. *töbe* “tepe” (14-80), *tüyö* ~ ÖK. *tüye* “deve” (17-18), *töböm* ~ ÖK. *töbem* “tepem” (22-41), *köylök* ~ ÖK. *köylek* “gömlek” (4-36).

⁵ *bölmö* “bölme”, *köpöktördön* “kelebeklerden”, *koopsuzduk* “emniyet”, *kamır* “hamur”, *körsötküç* “dizin” (Buran, A. ve Alkaya, E. 2013: 169).

b) yönelme hâli ekinde:

jürüwgö ~ ÖK. jüriwge “yürümeye” (2-20), *törgö ~ ÖK. törge* “töre” (8-273),
şübörögö ~ ÖK. şüberekke “beze” (11-36), *üygö ~ ÖK. üyge* “eve” (11-108),
gölgö ~ ÖK. kölge “göle” (12-150).

c) bulunma hâli ekinde:

gündö ~ ÖK. künde “her gün” (2-65), *üydö ~ ÖK. üyde* “evde” (4-102),
ʷömürdö ~ ÖK. ömirde “hayatta” (23-22), *söyördö ~ ÖK. sol jerde* “o tarafta”
(8-109), *biüyördö ~ ÖK. bul jerde* “bu yerde” (11-181).

ç) ayrılma hâli ekinde:

göldön ~ ÖK. kölden “gölden” (12-144), *üstümüzdön ~ ÖK. üstimizden*
“üzerimizden” (14-8), *ʷömürdön ~ ÖK. ʷömirden* “hayattan” (15-84), *sözdön ~*
ÖK. sözden “sözden” (23-3), *söyördön ~ ÖK. sol jerden* “o taraftan” (11-204).

d) gelecek zaman ekinde:

körörmis ~ ÖK. körerimiz “bakacağız” (3-26).

e) geçmiş zaman ekinde:

körgön ~ ÖK. körgen “görmüş” (3-7), *tüskön ~ ÖK. tüsken* “inmiş” (6-40),
jürgön ~ ÖK. jürgen “yürümüş” (6-78, 11-69), *ʷölgön ~ ÖK. ölgen* “ölmüş”
(11-71), *ʷösürgön ~ ÖK. ösirgen* “büyütmüş” (13-11).

f) ettirgen ekinde:

üylöndürd ~ ÖK. üylendirdi “evlendirdi” (1-125)

g) çokluk ekinde:

sözdöri ~ ÖK. sözderi “sözleri” (8-81)

ğ) 2. tekilik şahıs ekinde:

körgösün ~ ÖK. körgensiñ “görmüşsün” (4-74)

h) 3. teklik kişi iyelik ekinde:

töñürögünde ~ ÖK. töñireginde “etrafında” (3-14)

ʷölügün de ~ ÖK. öligin de “cesedini de” (12-133)

/e/ ~ /ü/ değişmesi: Dudak, /m,/ /p/ ünsüzlerinin etkisiyle düz ünlüler yuvarlaklaşmaktadır.

kömüg ~ ÖK. kömek “yardım” (2-36)

tüspüyd ~ ÖK. tüspeydi “inmeyecek” (5-47)

/ı/ ~ /u/ değişmesi: İlerleyici benzeşme yönüyle ilk hecede bulunan yuvarlak ünlü sonraki hecede takip eden düz ünlüleri yuvarlaklaştırmaktadır.

a) kelime kökünde:

ujum ~ ÖK. ujım “kurum” (1-94), *quduq ~ ÖK. qudıq* “kuyu” (1-33, 5-118), *durus ~ ÖK. durıs* (< *Far. durust*) “dürüst” (1-29), *jumus ~ ÖK. jumıs* “iş” (1-18), *qawun ~ ÖK. qawın* “kavun” (2-71), *dosum ~ ÖK. dosım* (< *Far. düst*) “dostum” (3-47), *toğuz ~ ÖK. toğız* “dokuz” (6-12), *otuz ~ ÖK. otız* “otuz” (6-15), *tuñğuş ~ ÖK. tuñğış* “ilk” (22-61).

Çift dudak /m/ ünsüzünün kendisinden sonra gelen /ı/ ünlüsünü yuvarlaklaştırması:

*minaw **muñ** metir ~ ÖK. minaw **muñ** metir* “bu bin metre” (1-30)

b) ilgi hâli ekinde:

bunuñ ~ ÖK. bunıñ “bunun” (1-113), *qumnuñ ~ ÖK. qumnuñ* “kumun” (3-103), *muzduñ ~ ÖK. muzdıñ* “buzun” (5-87), *jurdduñ ~ ÖK. jurttıñ* “halkın” (9-60), *suwduñ ~ ÖK. suwdıñ* “suyun” (1-21).

c) belirtme hâli ekinde:

undu ~ ÖK. undı “unu” (25-12)

ç) 3. tekilik kişi iyelik ekinde:

turğunu ~ ÖK. turğını “sakini” (1-7), *tuzu ~ ÖK. tuzı* “tuzu” (4-50), *jolu ~ ÖK. johı* “yolu” (22-18), *ustunu ~ ÖK. ustını* “sütünü” (5-134).

d) 1. çokluk kişi iyelik ekinde:

tusumuzda ~ ÖK. tusımızda “yanımızda” (5-62)

/i/ ~ /ü/ değişmesi: Düz ünlünün yuvarlaklaşması, ilerleyici ünlü benzeşmesi sonucunda meydana gelmektedir. İlk hecede bulunan yuvarlak ünlü sonraki hecede gelen düz ünlüyü yuvarlaklaştırmaktadır.

a) kelime kökünde:

^wözü ~ ÖK. özi “kendi” (1-118), ^wönüm ~ ÖK. önim “ürün” (2-71), kölüg ~ ÖK. kölik “araç” (3-13), küştü ~ ÖK. küşti “muhteşem” (4-72, 22-67), ^wömür ~ ÖK. ömir (< Ar. ‘umr) “ömür” (5-50), köpür ~ ÖK. köpir “köprü” (5-68, 14-80).

b) ilgi hâli ekinde:

döñün ~ ÖK. döñniñ “tepenin” (1-76), ^wözümniñ ~ ÖK. özimniñ “kendimin” (1-136), köldüñ ~ ÖK. köldiñ “gölün” (5-31).

c) belirtme hâli ekinde:

^wögüzdü ~ ÖK. ögizdi “öküzü” (1-49), köpürdü ~ ÖK. köpir di “köprü” (5-77), tüyönü ~ ÖK. tüyeni “deveyi” (24-120), süddü ~ ÖK. sütti “sütü” (24-165).

ç) görülen geçmiş zaman ekinde:

kördüg ~ ÖK. kördik “gördük” (1-136), jürdüg ~ ÖK. jürdik “yürüdük” (5-50), tüstüg ~ ÖK. tüstik “indik” (5-50).

d) 2. tekilik şahıs ekinde:

jürsüñ ~ ÖK. jürsiñ “yürüyorsun” (3-82)

e) 3. tekilik şahıs ekinde:

körgösün ~ ÖK. körgensiñ “görmüşsin” (4-75)

g) 1. çokluk iyelik ekinde:

jolumuz ~ ÖK. jolumız “yolumuz” (3-31), dosumuz ~ ÖK. dosımız “dostumuz” (3-54), ^woyumuz ~ ÖK. oyumuz “düşüncemiz” (9-27), kölümüz ~ ÖK. kölimiz “gölümüz” (12-155), közümüz ~ ÖK. közimiz “gözümüz” (11-118).

ğ) 3. teklik iyelik ekinde:

^wömürü ~ ÖK. ömiri “ömrü” (4-88), sözü ~ ÖK. sözi “sözü” (8-89), gülü ~ ÖK. güli “gülü” (8-121), közü ~ ÖK. közi “gözü” (11-158).

h) isimden isim yapma ekinde:

şöpörlüğ ~ ÖK. şopırlıq (< Alm. schaffer) “sürücülük” (1-130)

ı) aitlik ekinde:

büğüñgü ~ ÖK. *bul küngi* “bugünkü” (4-16)

1.2.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

/o/ ~ /ı/ değişmesi: Bazı kelimelerin yuvarlak ünlüleri gerileyici benzeşme yoluyla düzleşmektedir.

bimasa ~ ÖK. *bolmasa* “olmazsa” (2-66, 5-87), *bilad* ~ ÖK. *boladı* “olacak” (8-211), *miñ* ~ ÖK. *oniñ* “onun” (9-88).

/u/ ~ /ı/ değişmesi: Kazak Türkçesi veya alıntı kelimelerin yuvarlak ünlüleri gerileyici benzeşme yoluyla düzleşmektedir.

bırın ~ ÖK. *burın* “önce” (1-20), *bırada* ~ ÖK. *bul arada* “burada”(1-48), *tırad* ~ ÖK. *turadı* “oturuyor” (4-24), *jımsağ* ~ ÖK. *jımsaq* “yumuşak” (4-76), *ısta* ~ ÖK. *usta* (< *Far. ustād*) “usta” (4-106), *ınatıb* ~ ÖK. *unatıp* “beğenip” (4-171), *bızılıp* ~ ÖK. *buzılıp* “bozulup” (5-131), *ıstab* ~ ÖK. *ustap* “tutup” (6-39).

/u/ ~ /i/ değişmesi: Damak uyumunu sağlamak amacıyla uyuma girmektedir.

biyil ~ ÖK. *bul jil* “bu sene” (19-55)

/ü/ > /i/ değişmesi: Alıntı kelimelerde gerileyici benzeşme yoluyla yuvarlak ünlü düzleşmektedir.

kinäli ~ ÖK. *künä* (< *Far. gunāh*) “suçlu” (4-189).

1.2.5. Geniş Ünlülerin Daralması

/a/ ~ /ı/ değişmesi: Genellikle akıcı ünsüzlerin /m/, /r/, /n/, /ñ/, /y/, /l/ yanında daralma oluşmaktadır.

sorıda ~ ÖK. *sol arada* “o arada” (5-130), *ınaw* ~ ÖK. *anaw* “o, işte” (6-35), *bırad* ~ ÖK. *baradı* “gidecek” (1-38), *bomısa* ~ ÖK. *bolmasa* “olmazsa” (1-38), *ıytadı* ~ ÖK. *aytadı* “söyleyecek” (1-103), *ılamız* ~ ÖK. *alamız* “alamız” (8-25), *ırlab* ~ ÖK. *aralap* “dolaşıp” (8-30), *jıñağı* ~ ÖK. *jañağı* “deminki” (4-30), *arılar* ~ ÖK. *aralar* “arılar” (20-61).

/e/ ~ /i/ değişmesi: Bu değişim çoğunlukla /y/ ünsüzünün daraltıcı özelliğinden oluşmaktadır.

diymiz ~ ÖK. *deymiz* “diyoruz” (22-48, 1-165), *kiyde* ~ ÖK. *keyde* “bazen” (4-28), *kiyin* ~ ÖK. *keyin* (< ET. *kidin*) “sonra” (4-171), *diyd* ~ ÖK. *deydi* “diyor” (4-177), *jetpiy* ~ ÖK. *jetpey* “yetmeden” (6-158), *tölemyd* ~ ÖK. *tölemeydi* “ödemez” (25-7), *üzülmiydi* ~ ÖK. *üzilmeydi* “koparılmaz” (26-17).

1.2.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

/u/ > /ö/ değişmesi: Alıntı kelimedede yarı geniş şekilde görülmektedir. Sadece bir örneği bulunmaktadır.

öKümed ~ ÖK. *ükimet* (< Ar. *hukümet*) “hükümet” (1-56)

1.3. Ünlü Uyumu

1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kazak Türkçesinin kalınlık-incecik uyumu kuralına göre kelime kökünün ilk hecesi kalın sıradan /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlü ile başlarsa, buna eklenecek eklerin de kalın sıradan olur. Kelime kökünün son hecesi ince sıradan /ä/, /e/, /i/, /ö/, /ü/ ünlü ise, buna eklenecek eklerin de ince sıradan olur.

İncelediğimiz bölge ağızlarında bazı istisnalar dışında tamamen kalınlık-incecik uyumunun düzenli olduğu görülür. Arap, Fars ve Rus dillerinden alınan alıntı kelimelerin de çoğunluğu kalınlık-incecik uyumuna girmektedir.

1.3.1.1. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

İncelediğimiz metinlerde bulunan alıntı kelimeler, genel olarak kalınlık-incecik uyumuna uyumaktadır. Bu uyum ilerleyici benzeşme ve gerileyici benzeşme yolu ile oluşmaktadır.

1.3.1.1.1. İlerleyici Ünlü Benzeşmesi

Derlediğimiz metinlerde alıntı kelimelerin ilerleyici benzeşme yönüyle uyuma girmesi daha çok karşılamaktayız. Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölge konuşması arasında farklılık bulunmamaktadır. Alıntı kelimelerin kalınlaşma yönüyle oluşan örnekler şunlardır:

/a - a/ < /a - e/ kalınlaşma yönündeki ilerleyici benzeşme:

talab (< *Ar. taleb*) “talep” (6-127), *h̄abar* (< *Ar. h̄aber*) “haber” (6-145), *payda* (< *Ar. f̄ā'ide*) “fayda” (5-14), *apat* (< *Ar. āfet*) “afet” (2-38, 8-188), *amal* (< *Ar. 'amel*) “amel” (16-20), *maḥala* (< *Ar. maqāle*) “makale” (14-71), *qazına* (< *Ar. h̄azine*) “hazine” (21-76).

/ä - ä/ < /e - a/ incelleme yönündeki ilerleyici benzeşme:

äwlädi (< *Ar. evlād*) “sülalesi” (8-19).

/a - ı/ < /a - i/ kalınlaşma yönündeki ilerleyici benzeşme:

alim (< *Ar. 'alim*) “âlim” (11-160), *aḥır* (< *Ar. āḥir*) “sonu” (7-137), *payızı* (< *Ar. f̄ā'iz*) “faizi” (25-27), *ılayıḥ* (< *Ar. lāyiq*) “layık” (15-5), *muḡalım* (< *Ar. mu'allim*) “muallim” (9-88).

/e - e/ < /e - a/ incelleme yönündeki ilerleyici benzeşme:

zeketi (< *Ar. zekāt*) “zekât” (3-37), *meKen* (< *Ar. mekân*) “mekân” (2-4, 1-3), *nekesi* (< *Ar. nikāḥ*) “nikâhi” (12-105), *bäle* (< *Ar. belā*) “belâ” (7-158).

/i - ä/ < /i - a/ incelleme yönündeki ilerleyici benzeşme:

kitāb (< *Ar. kitāb*) “kitap” (6-27).

1.3.1.1.2. Gerileyici Ünlü Benzeşmesi

Alıntı kelimeler, gerileyici benzeşme yönünde kalınlık-incelik uyumuna girmektedir. Metinlerde bol örneklere rastlamaktayız. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağızlarında aynı şekilde duyulmaktadır. Gerileyici ünlü benzeşmesi uyumuna giren kelimeler şunlardır:

/a - a/ < /e - a/ kalınlaşma yönündeki gerileyici benzeşme:

mazarat (< *Ar. mezār*) “mezar” (6-57, 21-155), *almas* (< *Ar. elmās*) “elmas” (25-89), *azan* (< *Ar. ezān*) “ezan” (7-211, 6-51), *dawa* (< *Ar. devā'*) “deva” (1-109), *tarazı* (< *Far. terāzū*) “terazi” (20-86), *dastan* (< *Far. destān*) “destan” (8-247).

/ı - a/ < /e - a/ kalınlaşma yönündeki gerileyici benzeşme:

şıraşılığ (< *Far. çerāg*) “çırakçılık” (6-14)

şınar (< *Far. çenār*) “çınar” (5-139)

/ı - a/ < /i - a/ kalınlaşma yönündeki gerileyici benzeşme:

ıymān (< *Ar. imān*) “iman” (8-12), *iḥılas* (< *Ar. iḥlās*) “ihlas” (17-4), *ziyan* (< *Far. ziyān*) “ziyan” (8-135), *şıpasın* (< *Ar. şifā*) “şifa” (15-68), *mıyğıraraj* (< *Ar. mi'rāc*) “miraç” (21-58), *nışan* (< *Far. nişān*) “nişan” (8-183, 14-130), *iltıypad* (< *Ar. iltifāt*) “iltifat” (24-25).

/u - a/ < /i - a/ kalınlaşma yönündeki gerileyici benzeşme:

qumār (< *Ar. kımār*) “kumar” (11-58), *muḥuyād* (< *Ar. iḥtiyāt*) “ihtiyat” (24-60), *duwal* (< *Far. dīvār*) “duvar” (15-72).

/a - a/ < /i - a/ kalınlaşma yönündeki gerileyici benzeşme:

ayan (< *Ar. iyān*) “belli, açık” (21-101).

/ä - i/ < /a - i/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

tāwib (< *Ar. tabīb*) “tabip” (15-64), *şäkird* (< *Far. şāgird*) “şakirt” (22-43), *nāsib* (< *Ar. naşib*) “nasip” (8-279), *tāriyh* (< *Ar. tāriḥ*) “tarikh” (12-103, 15-93), *tālim* (< *Ar. ta'lim*) “talim” (21-20).

/ä - e/ < /a - e/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

däret (< *Ar. tahāret*) “abdest” (6-114, 12-35).

/e - i/ < /a - i/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

nesib (< *Ar. naşib*) “nasip” (9-91).

/ü - e/ < /u - e/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

ükümed (< *Ar. hukūmet*) “hükümet” (8-97).

/ü - ä/ < /u - e/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

ümmäd (< *Ar. ummet*) “ümme” (8-83).

/ü - e/ < /u - e/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

süwret (< Ar. *şūret*) “suret” (11-111)

sündet (< Ar. *sunnet*) “sünnet” (17-10)

/a - u/ < /e - u/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

marḥum (< Ar. *merḥūm*) “merhūm” (25-62)

irasul (< Ar. *resūl*) “resul” (8-281).

/ä - e/ < /a - e/ incelleme yönündeki gerileyici benzeşme:

däret (< Ar. *ṭahāret*) “abdest” (6-114).

1.3.1.1.3. Alıntı Kelimelerin Kalınlık - İncelik Uyumuna Uymaması

İncelediğimiz metinlerde kalınlık-incecik uyumuna uymayan bazı alıntı kelimelerin bazen kaynak dillerdeki yapı ve biçimini koruduğu görülmektedir.

qasiyed (< Ar. *ḥuṣūṣiyyet*) “hususiyet” (6-24), *kabiynet* (< Fr. *cabinet*) “çalışma odası”(6-26), *defuwdad* (< Lat. *deputatum*) “milletvekili” (7-12), *medal* (< Fr. *medaille*) “madalya” (7-17), *qiyamed* (< Ar. *qiyāmet*) “kıyamet” (8-86), *qajet* (< Ar. *hācet*) “hācet” (8-142), *deldal* (< Ar. *dellāl*) “tella” (15-35), *meymandar* (< Far. *mihmān*) “mihman” (21-143), *qızmet* (< Ar. *ḥidmet*) “hizmet” (6-3).

1.3.1.2. Birleşik Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

İncelediğimiz metinlerde kalın ve ince sıralı sözcüklerin yan yana gelerek kaynaştığı görülmektedir. Böylece yan yana gelen sözcüklerin birleşerek kalınlık-incecik uyumuna uymaktadır. Kaynaşmış kelimeler bazen öndeki kelime arkada bulunan kelimeyi kendisine benzetmektedir. Bazı durumda arkada bulunan kelime öndeki kelimeyi etkileyerek kendisine benzettiği görülmektedir. Kızılorda-Türkistan arası ağzında yaygın olarak kullanılan kaynaşmış, birleşik kelimelerin örnekleri şunlardır:

äperem ~ ÖK. *alıp berem* “alıp vereceğim” (4-170), *biyted* ~ ÖK. *bılay etedi* “böyle yapar” (4-174), *jetpiyätir* ~ ÖK. *jetpey jatr* “yetmiyor” (6-37), *kelätir* ~ ÖK. *kele jatr* “geliyor” (6-133), *gelätḥana* ~ ÖK. *kele jathannan* “gelirken” (6-140), *käytem* ~ ÖK. *qalay etem* “nasıl yaparım” (7-41), *jürämäy* ~ ÖK. *jüre almay* “yürüyemeden” (7-126), *iş _ämäyimiz* ~ ÖK. *işe almayımız* “içemiyoruz”

(7-145), *äkeñder* ~ *ÖK. alıp keliñder* “alıp geliniz” (8-74), *türegeb* ~ *ÖK. tura kelip* “ayağa kalkıp gelip” (7-202).

1.3.1.3. Kök ve Eklerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Uymaması

Derlediğimiz metinlerde kök ve eklerin kalınlık-incelik uyumuna aykırı olan kelimeler vardır.

a) İsimlerin araç hâli olan {- menen}, {- benen}, {- penen} eklerinin veya onun kısaltmış şekli {- men}, {- ben}, {- pen} ekleri kalın sıradan ünlü getirildiği zaman ünlü uyumuna uymamaktadır. Bu ekin sadece ince şekilleri bulunmaktadır. Kaynak kişilerin konuşmalarında oldukça bol örnekler görülür.

ağammen “abiyimle” (4-170), *minamen* “şununla” (1-119), *balamen* “oğlumla” (1-126), *Qayığben* “kayıkla” (1-160), *tārımen* “darı ile” (2-4), *qayıqben* “kyıkla” (5-63), *ağısımen* “akışıyla” (5-200), *arbamenen* “araba” (7-26), *malmenen* “malla” (13-3), *balamızbeneñ* “oğlumuzla” (13-24), *sonımenen* “kısacası” (16-18), *arasımen* “ortasıyla” (19-28), *quyruğben* “kuyrukla” (19-7), *peynetpenen* “meşakatla” (7-44).

b) Devlet ve ülke adlarına eklenen Farsça kökenli {-stan} kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır.

türkimestan “Türkmenistan” (14-15), *täjigistan* “Tacikistan” (14-16), *özbekistan* “Özbekistan” (14-16, 5-83), *türkistanda* “Türkistan’da” (3-2).

c) Şehir adlarına eklen {- kent} eki.

barşinkent “Barşinkent (köy ismi)” (12-104)

ç) İyelik ve aitlik bildiren {-niki}, {-diki}, {-tiki} eklerinde.

qalıqtiki “halkın” (1-70), *jağtiki* “tarafındaki” (6-95), *olardiki* “onların” (8-36), *oniki* “onun” (8-271), *awılıniki* “köyün” (9-10), *bunuñki* “bunun” (11-7), *ujumtiki* “kolektifin” (1-93).

d) İsimden İsim türeyen {-tay}, {-hana}, {-ger} eklerinde.

şildehana “doğan bebek için düzenlenen eğlence” (24-21), *adamgerşiligi* “insaniyeti” (7-92), *kişkentay* “küçücük” (12-199), *sawdager* “tüccar, tacir” (15-31).

f) Kaynak kişinin konuşmak istediği adama saygı gösterirken ismine eklenen {-ke}, {-eke} eklerinde:

dusseke “Dos bey” (11-14), *qojeke* “Hoca bey” (12-42)

1.3.1.4. Birleşik İsimlerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Uymaması

Derlediğimiz metinlerde kalınlık - incelik uyumuna uymayan kalıplaşmış şehir, köy ve göl isimleri bulunmaktadır.

Baltagöldiñ ~ ÖK. *Baltaköl* “Baltagöl’ün” (11-11), *Belariğ* ~ ÖK. *Belariq* “Belarik” (11-196), *Jalañtös* ~ ÖK. *Jalañtös* “Calantös” (11-119), *Qalgıñgöl* ~ ÖK. *Qalganköl* “Kalgangöl” (12-136).

1.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük - yuvarlaklık uyumunun ilk kısmı düz ünlülerdir. Kazak Türkçesinin kuralına göre kelimenin ilk hecesinde düz /a/, /e/, /ä/, /ı/, /i/ ünlülerinden sonra devam eden hecelerde /a/, /e/, /ä/, /ı/, /i/ ünlüleri gelmelidir. Derlediğimiz metinlerde düzlük benzeşmesi kuvvetli olduğu halde bazı durumlarda uyumun bozulduğu görülmektedir.

1.3.2.1. Düz Ünlülü Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Derlediğimiz metinlerde kök hecede bulunan ünlü düz ise sonraki hecede gelen ünlüler düz olmaktadır.

qayıq “kayık” (1-15), *qırmañğa* “harmana” (2-66), *satamız* “satacağız” (2-74), *canımızda* “yanımızda” (3-50), *şındıqqa* “gerçeğe” (3-85), *multıqqa* “tüfeğe” (5-13), *ağaşımız* “ağacımız” (6-35), *aşarşılıq* “açlık” (6-131), *bawızdañdar* “boğazlayımız” (11-163), *äkimşilig* “valilik” (1-10), *kişipeyil* “alçak gönüllü” (1-178), *işemiz* “içeceğiz” (1-207), *jiberemiz* “göndereceğiz” (2-32), *äkemniñ* “babamın” (3-2), *käzirgi* “şimdiki” (3-4), *barımtaşılar* “yağmacı” (3-15), *qarın* “karın, mide” (3-24), *jeytinimiz* “yiyeceğimiz” (8-126), *kelistiremiz* “uzlaştırırız” (11-78).

1.3.2.1.1. Düz Ünlülü Kelimelerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Uymaması

Derlediğimiz metinlerde /w/ dudak ünsüzünün yanındaki düz ünlülerin yuvarlaklaşma eğilimi görülmektedir. Yani dudak /w/ ünsüzü /e/ ünlüsünü /ö/’ye, /ı/

ünlüsünü /u/’ya, /i/ ünlüsünü /ü/’ye yuvarlaklaştırmaktadır.

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan yuvarlaklaşma olayı, Karahanlı Türkçesinden⁶ başlayarak Harezmi Türkçesi⁷, Eski Anadolu Türkçesi⁸ ve Çağatay Türkçesi⁹ dönemlerinde kendini göstermiştir. İncelediğimiz bölge ağzında dudak ünsüzlerinin düz ünlüleri yuvarlaklaştırması Kazak Türkçesi yazı dilinden ayıran karakteristik özelliğinden biridir.

/-e-/ ~ /-ö-/ değişimi:

biröw ~ ÖK. *birew* “bir tane” (7-79), *äytöwir* ~ ÖK. *äytewir* “nihayet” (1-88),
yököw ~ ÖK. *ekew* “iki tane” (13-24).

/-ı-/ ~ /-u-/ değişimi:

tawub ~ ÖK. *tawıp* “bulup” (1-88, 3-98), *awul* ~ ÖK. *awıl* “köy” (1-11), *qawun*
~ ÖK. *qawın* “kavun” (2-71), *sawub* ~ ÖK. *sawıp* “sağıp” (7-28), *awuz* ~ ÖK.
awız “ağız” (8-79), *tawduñ* ~ ÖK. *tawdıñ* “dağın” (1-158).

/-i-/ ~ /-ü-/ değişimi:

yeliw ~ ÖK. *eliw* “elli” (4-2), *qawübdı* ~ ÖK. *qawıptı* “tehlikeli” (5-94), *seniw*
~ ÖK. *seniw* “inanmak” (8-266).

1.3.2.2. Yuvarlak Ünlülü Kelimelerde Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu

Kazak Türkçesi yazı dilinde dudak benzeşmesi kuralına göre, ilk hecedeki ünlü yuvarlak /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlü ise devam eden bütün hecelerdeki ünlüler düz /a/, /e/, /ä/, /ı/, /i/ olmalıdır.

Dudak uyumu Türk şiveleri içerisinde özellikle Kazak Türkçesi için, yazı dili ile konuşma dili arasında çok büyük farklar gösterir. Kazak halk diliyle taban tabana zıt bir durum gösteren bu dudak uyumu, yine konuşma dilindeki hâliyle Kırgız yazı

⁶ Hacıeminoğlu Karahanlıca’da, dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan yuvarlaklaşmalara şu örnekleri vermiştir: dudak ünsüzlerinin ilerleyici yakın benzeşme olarak *awuç* “avuç”, *kapug* “kapı”, *çagmur* “şalgam”, *tamuz* “damlatmak”, *tapuz* “buldurmak”; ilerleyici uzak benzeşme olarak: *yamgur* “yağmur” (1996: 9,12,19,147).

⁷ Eckmann Harezmi Türkçesi’nde dudak ünsüzlerin nedeniyle ortaya çıkardığı yuvarlaklaşmalara şu örnekleri vermiştir: *münāra* (<Ar. *manāra*, *mināra*) “minare”, *zümām* (Ar. *zimām*) “dizgin”, *sabur* (< *sabır* <Ar. *sabr*) “sabır”, *kapuğ* (ET. *kapığ*) “kapı”, *tapuğ* (ET. *tapığ*) (2014: 7).

⁸ Akar, Eski Anadolu Türkçesinde şu örnekleri vermiştir: *ağzum*, *yalanum*, *kardaşum*. (2018: 109).

⁹ Eckmann Çağatay Türkçesinde şu örnekleri vermiştir: -v ile biten fiill köklerinden sonra: *qav-dum* “kovdum”, *qav-up* “kov-up”, *kav-uş* “kavuşmak”, *siv-düm* “sevdim”, *siv-üp* “sevip”, *siv-ün* “sevinmek” (2014: 85).

diline daha yakındır (Koç ve Doğan, 2004: 134). Derlediğimiz metinlerle Kazak Türkçesi yazı dili arasında dudak benzeşmesi yönünden farklılıklar göstermektedir. İncelediğimiz bölge ağızlarında yuvarlak /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlülerden sonra dar-yuvarlak /u/, /ü/ düz-dar /ı/, /i/ veya düz geniş /a/, /e/ gelmektedir. Yani kelimenin ilk hecesi kalın yuvarlak /o/ ve /u/ ünlüleri ile başlarsa, sonraki heceler yuvarlak /u/ ve düz /ı/ ünlülerle sıralanmaktadır. Kelimenin ilk hecesi ince-yuvarlak /ö/ ve /ü/ ünlü ile başlarsa sonraki heceler yuvarlak /ü/ ve /i/ ünlülerle oluşmaktadır. Metinleride genel olarak ilk hecede yuvarlak ünlü ile başlayan kelime üç heceye kadar yuvarlaklık uzanmaktadır. Metinlerde oldukça bol örnekleri vardır.

İlk Hecesinde /o/ Ünlüsü Bulunan Kelimede:

^woyumuz ~ ÖK. oyımız “düşüncemiz” (9-28), sosun ~ ÖK. sosın “sonra” (3-51), boyunda ~ ÖK. boyında “boyunda” (3-84, 4-14), qoyulğan ~ ÖK. qoyılğan “koyulan” (1-3), ^worun ~ ÖK. orın “yer” (1-65), boldu ~ ÖK. boldı “oldu” (3-66), bolub ~ ÖK. bolıp “olup” (4-103), ^wonu ~ ÖK. onı “onu” (5-132), sonu ~ ÖK. sonı “sonu” (5-211), ^wotuz ~ ÖK. otız “otuz” (6-15), toğuz ~ ÖK. toğız “dokuz” (6-15), dostum ~ ÖK. dostım “dostum” (8-107), toyunda ~ ÖK. toyında “düğününde” (11-44).

İlk Hecesinde /ö/ Ünlüsü Bulunan Kelimede:

bölünüb ~ ÖK. bölünip “bölünüp” (11-17), köröyün ~ ÖK. köreyin “göreylim” (11-21), köbügün ~ ÖK. köbigin “köpüğünü” (4-48), göröd ~ ÖK. köredi “görecek” (6-23), ^wöndürüstik ~ ÖK. öndiristik “endüstriyel” (10-32), tülögüm ~ ÖK. tüleğimin “mezunuyum” (1-5), körgönder ~ ÖK. körgender “görenler” (1-51), ^wözümüzge ~ ÖK. özimizge “kendimize” (1-98, 6-9), bölüb ~ ÖK. bölip “bölüp” (1-94), kökömniñ ~ ÖK. kökemniñ “ağabeyimin” (3-24), körgöndey ~ ÖK. körgendey “gördüğü gibi” (3-6), köylök ~ ÖK. köylek “gömlek” (4-36).

İlk Hecesinde /u/ Ünlüsü Bulunan Kelimede:

quduqtıñ ~ ÖK. qudıqtıñ “kuyunun” (16-39), burun ~ ÖK. burın “eskide” (1-19, 5-96), ujum ~ ÖK. ujım “kolektif” (1-96), jumus ~ ÖK. jumıs “iş” (1-133, 7-7, 25-97), buruñğı ~ ÖK. burıñğı “önceki, evvelki” (5-5), muzduñ ~ ÖK. muzdıñ “buzun” (5-87), julub ~ ÖK. julıp “koparıp” (4-156), musulmaşa ~ ÖK.

musılmanşa “müslümanca” (5-162), *bunuñ* ~ ÖK. *buniñ* “bunun” (6-136), *uşunda* ~ ÖK. *uşında* “ucunda” (6-138).

İlk Hecesinde /ü/ Ünlüsü Bulunan Kelimede:

üstümüzödön ~ ÖK. *üstimizden* “üzerimizden” (14-8), *günümüzdü* ~ ÖK. *künimizdi* “günümüzü” (16-12), *oñtüssügden* ~ ÖK. *oñtüstikten* “güneyden” (4-77), *küdüg* ~ ÖK. *küdik* “şüphesiz” (6-32), *üylöndüreyin* ~ ÖK. *üylendireyin* “evlendireyim” (4-177), *jügörü* ~ ÖK. *jügeri* “mısır” (9-30), *jürdüg* ~ ÖK. *jürdik* “yürüdük” (2-27), *jürüwgö* ~ ÖK. *jüriwge* “yürümeye” (2-20), *gündö* ~ ÖK. *künde* “her gün” (2-65), *töñüregden* ~ ÖK. *töñireginde* “etrafında” (3-39), *küdüg* ~ ÖK. *küdik* “şüphesiz” (6-32), *tüskön* ~ ÖK. *tüsken* “inmiş” (6-40), *ümit* ~ ÖK. *ümit* “umut” (6-94), *ülkön* ~ ÖK. *ülken* “büyük” (1-7), *jürüwgö* ~ ÖK. *jüriwge* “yürümeye” (2-20).

Alıntı kelimelerde: Kızılorda-Türkistan arasındaki dudak uyumu, Arapça ve Farsçadan giren kelimelerde de görülür.

dünyö ~ ÖK. *dünye* (< Ar. *dünya*) “dünya” (1-145), *ömür* ~ ÖK. *ömir* (< Ar. *‘umr*) “ömür” (4-89), *qupuya* ~ ÖK. *qupıya* (< Ar. *ḥafı*) “gizli” (8-35), *musulman* ~ ÖK. *musılman* (< Ar. *müslim*+Far. *ān*) “müslüman” (8-155), *qudurötü* ~ ÖK. *qudireti* (< Ar. *ḳudret*) “kudreti” (8-99), *mümkün* ~ ÖK. *mümkın* (< Ar. *mumkin*) “mümkün” (3-87), *şükür* ~ ÖK. *şükır* (< Ar. *şukr*) “şükür” (7-131).

1.4. Ünlü Türemesi

1.4.1. Başta Ünlü Türemesi

Kazak Türkçesinde tarihî gelişim sürecinde bazı durumlarda düzenli, bazı durumlarda ise istisnai olarak ünlü türemesi gerçekleşmiştir. Bu türemelerden bazıları Türkçenin ses karakterine uymayan alıntı sözcükler üzerinde gerçekleştirilirken; bazıları ise Genel Türk Dili içerisinde Kazak Türkçesinin geliştirdiği kendisine has ses düzenine uygun olarak, yine Türkçe asıllı sözlerde ortaya çıkmıştır (Doğan, 2015: 275). İncelediğimiz ağızlarda başta ünlü türemesi yabancı dilden kopyalanan kelimelerde bulunmaktadır. Kelime başı /l/, /r/ ünsüzleri ve /sp/, /st/ çift ünsüzleri ile başlayan kelimelerin önüne düz-dar /l/, /i/, düşmekte

olan düz-dar /i/, /i/, yuvarlak-dar /u/, /ü/ veya yuvarlak, yarı geniş, yarı dar /^wo/ ünlüsü türemektedir.

/l/ ünsüzü ile başlayan yabancı kelimelerde:

ileviy (<Rus. *leviy*) “sol” (3-81), *iletinat* (<Fr. *leytenant*) “teğmen” (11-96), *ilahab* (<Ar. *laqab*) “lakap” (12-51), *ilayih* (<Ar. *lāyiq*) “layık” (15-5, 24-63), *ilödçüg* (<Rus. *lētçik*) “pilot” (25-57).

/r/ ünsüzü ile başlayan yabancı kelimelerde:

iriyza (<Ar. *rāzi*) “razi” (4-23), *irenjimiyd* (<Far. *rencide*) “rencide” (4-27), *uruhsat* (<Ar. *ruhsat*) “ruhsat” (6-29), *iräzez* (<Rus. *razezd*) “bölge” (5-116) *öristiñ* (<Rus. *ruws*) “rusun” (5-24), *ırahattarın* (<Ar. *rāhat*) “rahat” (7-44), *ırız* (<Ar. *rizq*) “rızik” (8-31), *oraza* (<Far. *rūze*) “oruç” (8-106), *ırasul* (<Ar. *resül*) “resul” (8-294), *ıras* (<Far. *rāst*) “rast” (11-82), *ıradiyo* (<Fr. *radio*) “radyo” (15-49).

/s/ ünsüzü ile başlayan yabancı kelimedede:

ustunu (<Far. *sutūn*) “sütun” (5-134), *üstel* (<Rus. *stol*) “masa” (15-70).

/sp/ ve /st/ çift ünsüzleri ile başlayan yabancı kelimelerde:

ıspord (<Fr. *sport*) “spor” (22-13, 17-36), *ıstiribiytil* (<Rus. *istrebitel*) “savaş uçağı” (25-55), *ıstüwdend* (<Lat. *student*) “yükseköğrenim öğrencisi” (22-59), *ıspirttiñ* (<İt. *spirito*) “ıspirto” (20-58), *ıstıraşnyı* (<Rus. *straşnyı*) “korkunç” (3-107), *ıstansa* (<Lat. *statio*) “ıstasyon” (8-183).

1.4.2. İçte Ünlü Türemesi

Kelime ortasında ünlü türemesi, alıntı kelimelerde çift ünsüzle yazılan ünsüzlerin arasına dar bir ünlü türemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

ihılasın (<Ar. *ihlās*) “ihlas” (17-4), *metir* (<Fr. *metre*) “metre” (6-168), *qādir* (<Ar. *qadr*) “kadir” (8-94, 24-87), *parız* (<Ar. *farz*) “farz” (8-146, 24-68), *qalıq* (<Ar. *halq*) “halk” (8-316), *pikirim* (<Ar. *fikr*) “fikir” (8-255), *pitir* (<Ar. *fitra*) “fitre” (8-269), *pires* (<Fr. *presse*) “pres” (10-29), *pılan* (<Fr. *plan*) “plan” (11-118), *sahara* (<Ar. *şahrā*) “sahra” (12-39), *şähär* (<Far. *şehr*)

“şehir” (12-109), *zikir* (<Ar. *zıkr*) “zikir” (12-129), *ğasır* (<Ar. ‘aşr) “asır” (15-84), *waht* (<Ar. *vaqt*) “vakit” (15-84).

1.4.3. Sonda Ünlü Türemesi

Derlediğimiz metinlerde sonda ünlü türemesine rastlanmamıştır.

1.5. Ünlü Düşmesi

İncelediğimiz ağızda ünlü düşmesi çeşitli ses olayları sonucunda kelime başı, kelime ortasında ve kelime sonunda görülmektedir.

1.5.1. Kelime Başında Ünlü Düşmesi

Kelime başı ünlü düşmesi, araştırdığımız bölge ağızında ulama sırasında veya kelime dar ünlüyle başladığında görülmektedir.

aluw_şün ~ ÖK. *alıw üşin* “almak için” (3-80)

seniwge (<DLT. *işendi*) “inanmaya” (3-88)

1.5.2. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi

İncelediğimiz metinlerde orta hecedeki vurgusuz düz-dar /ı/, /i/ ünlülerinin düşmesi ve düz-geniş /a/ ünlüsünün /a/ > /ı/ daralma aşamasıyla düşmektedir. İç seste ünlü düşmesi akıcı ünsüzle bir ünsüzün arasında bulunmasından oluşmaktadır.

qolmen ~ ÖK. *qolimen* “eliyle” (5-63), *salnıb* ~ ÖK. *salınıp* “yapılıp” (11-30), *atasna* ~ ÖK. *atasına* “dedesine” (14-53), *kelnim* ~ ÖK. *kelinim* “gelinim” (21-108), *köterlib* ~ ÖK. *köterilip* “yükselip” (18-7), *bärnen* ~ ÖK. *bärinen* “hepsinden” (8-281), *üyne* ~ ÖK. *üyine* “evine” (1-32), *jařs* ~ ÖK. *jarıs* “yarışma” (22-63), *wözenne* ~ ÖK. *özenine* “ırmağına” (1-24), *bölniwge* ~ ÖK. *böliniwge* “bölünmeye” (20-44), *kisniñ* ~ ÖK. *kisiniñ* “kisiniñ” (10-43), *ballar* ~ ÖK. *balalar* “çocuklar” (24-34).

1.5.3. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi

Kelime sonunda ünlü düşmesi Kazak Türkçesi kelimelerde ve alıntı kelimelerde görülmektedir. Kazak Türkçesi kelimelerde kelime sonunda ünlü düşmesi düz-dar /ı/ ve /i/ ünlüleri kaynak kişinin hızlı konuşması sonucu ortaya çıkar. Araştırdığımız bölge ağızda kelime sonu dar ünlülerin düşmesi çok rastlanan olaydır. Kelime sonu ünlü düşmesi örnekleri şunlardır:

diyd ~ *ÖK. diydi* “diyecek” (4-36), *asırayd* ~ *ÖK. asıraydı* “besleyecek” (9-69), *bomayd* ~ *ÖK. bolmaydı* “olmayacak” (11-76), *alad* ~ *ÖK. aladı* “alacak” (21-78), *aparad* ~ *ÖK. aparadı* “götürecek” (21-79), *beynes* ~ *ÖK. beynesi* “görünüşü” (23-46), *arhıl* ~ *ÖK. arqılı* “vasıtasıyla” (24-32).

1.5.4. Bağlantı Kelimelerde Ünlü Düşmesi

Ünlü ile bitip ünlü ile başlayan kelimelerde birinci kelimenin sonundaki ünlüsü veya ikinci kelimenin ilk ünlüsünün düşme olayı metinlerde çok rastlanmaktadır. Yan yana gelen iki ünlünün biri düşmesi kaynak kişinin hızlı konuşmasından kaynaklanır.

misal_üşün ~ *ÖK. misalı üşün* “misal olarak” (11-14), *jügürt_amaym* ~ *ÖK. jügürte almaymın* “koşturtamıyorum” (11-103), *qar_eşek* ~ *ÖK. qara eşek* “kara eşek” (11-142), *qars_alıb* ~ *ÖK. qarsı alıb* “karşılıyıp” (12-41), *töbes_oyıq* ~ *ÖK. töbesi oyıq* “tepesi oyuk” (12-53), *toba_rıq* ~ *ÖK. toba arıq* “tevbe arık” (12-63), *os_arada* ~ *ÖK. osı arada* “bu arada” (12-160), *alt_ay* ~ *ÖK. altı ay* “altı ay” (14-73), *ast_üsüne* ~ *ÖK. astı üstine* “altı üstüne” (18-12), *uru_mespın* ~ *ÖK. urı emespın* “hırsız değilim” (21-80), *at_ananıñ* ~ *ÖK. ata ananıñ* “anne babanın” (24-20), *ne_stiyd* ~ *ÖK. ne istiyd* “ne yapar” (24-52).

2. ÜNSÜZLER

2.1. Ünsüz Türleri

Kazak yazı dilinde 25 ünsüz bulunmaktadır. Bunlar: *b, v, g, ğ, d, j, z, y, k, l, m, n, p, r, s, t, w, f, h, x, ts, ç, ş, q, ñ* (Mırzabekov, 1999: 53).

Derlediğimiz metinlerde yazı dilindeki ünsüzler dışında şu ünsüzler bulunmaktadır:

/b/ ünsüzü: düşmekte olan /b/ ünsüzüdür.

ábay ~ ÖK. *abay* “Abay (kişi ismi)” (3-2), *cürüb* ~ ÖK. *jürüp* “yürüyerek” (3-20), *jiber* ~ ÖK. *jiber* “gönder” (3-29), *déb* ~ ÖK. *dep* “diye” (4-3), *qurbambēkib* ~ ÖK. *qurbanbekov* “Qurmanbekov (soyadı)” (5-2), *bolıb* ~ ÖK. *bolıp* “olup” (7-10), *sebébi* ~ ÖK. *sebebi* “sebebi” (8-82), *aynalıb* ~ ÖK. *aynalıp* “dönüp” (11-14), *kelıb* ~ ÖK. *kelip* “gelip” (11-14).

/d/ ünsüzü: düşmekte olan /d/ ünsüzüdür.

yēgedin ~ ÖK. *egetin* “ekerdin” (1-24), *bizdiñ* ~ ÖK. *bizdiñ* “bizim” (4-101), *görüdin* ~ ÖK. *köretin* “görüyordun” (4-102), *jérinde* ~ ÖK. *jerinde* “yerinde” (4-107), *yeldiñ* ~ ÖK. *eldiñ* “elin” (7-122), *bardım* ~ ÖK. *bardım* “gittim” (14-126), *kezimizde* ~ ÖK. *kezimizde* “zamanımızda” (15-49), *boladın* ~ ÖK. *bolatın* “olurdu” (15-49), *sırdıñ* ~ ÖK. *sırdıñ* “Siri Derya'nın” (16-33).

/ğ/ ünsüzü: tonlu ve sızıcı dip damak ünsüzü.

tülögüm ~ ÖK. *tülegimin* “mezunuyum” (1-5), *kāzirği* ~ ÖK. *kāzirgi* “şimdiki” (1-8, 3-5), *yēgedi* ~ ÖK. *egedi* “eker” (1-84), *seğsen* ~ ÖK. *seksen* “seksen” (2-6), *dēgen* ~ ÖK. *degen* “diyen” (2-39), *neğiz* ~ ÖK. *negiz* “temel” (4-52), *yēgin* ~ ÖK. *egin* “ekin” (5-158, 13-6), *kegen* ~ ÖK. *kelgen* “gelen” (5-176), *şığıb* ~ ÖK. *şığıp* “çıkıp” (7-56), *betindegi* ~ ÖK. *betindegi* “yüzündeki” (8-61), *seğiz* ~ ÖK. *segiz* “sekiz” (8-100).

/K/ ünsüzü: tonsuz, ön damak /k/ - /g/ arası ünsüzü.

jeKeşe ~ ÖK. *jekeşe* “özel” (1-91), *meKenı* ~ ÖK. *mekeni* “mekânı” (2-4), *yēKi* ~ ÖK. *eki* “iki” (2-18, 7-6), *seKsen* ~ ÖK. *seksen* “seksen” (2-30, 17,39), *jeKe* ~ ÖK. *jeke* “özel” (2-53), *Kisi* ~ ÖK. *kisi* “kişi” (3-15), *yēKen* ~ ÖK. *eken* “imiş” (4-73), *äKem* ~ ÖK. *äkem* “babam” (5-39, 10-19), *işKimniñ* ~ ÖK. *eşkimniñ* “hiç kimsenin” (7-71), *meKtebimiz* ~ ÖK. *mektebimiz* “okulumuz”

(10-43), *äKetip* ~ *ÖK. alıp ketip* “götürüp” (11-53), *köKbardı* ~ *ÖK. kökbardı* “kökbarı” (17-53).

/K/ ünsüzü: yarı tonlu, art damak /q/ - /ğ/ arası ünsüzü.

qayıK ~ *ÖK. qayıq* “kayık” (1-11), *qurluK* ~ *ÖK. qurlıq* “kıta” (1-159), *dıyhanşılıKben* ~ *ÖK. dıyqanşılıqben* “çiftçilikle” (2-5), *Kayttım* ~ *ÖK. qayttım* “döndüm” (2-30), *uzaK* ~ *ÖK. uzaq* “uzak” (3-33), *tamaK* ~ *ÖK. tamaq* “yemek” (4-107), *Kızı* ~ *ÖK. qızı* “kızı” (4-123), *Koja* ~ *ÖK. qoja* “Hoca (boy ismi)” (5-154), *bésarıK* ~ *ÖK. besarıq* “Besarik (köy ismi)” (6-2), *qawaKtı* ~ *ÖK. qauaqtı* “kavaklı” (8-52), *qızıKtı* ~ *ÖK. qızıqtı* “ilginçli” (8-185).

/L/ ünsüzü: düşmekte olan /l/ ünsüzü.

äkimşilig ~ *ÖK. äkimşilik* “valilik” (1-10), *bolğan* ~ *ÖK. bolğan* “olan” (1-19), *alıb* ~ *ÖK. alıp* “alıp” (2-26, 3-26), *awılğa* ~ *ÖK. awılğa* “köye” (2-99), *awılmızğa* ~ *ÖK. awlımızğa* “köyümüze” (3-31), *qalátın* ~ *ÖK. qalatin* “kalacaktı” (4-187), *negılib* ~ *ÖK. ne qılıp* “ne yapıp” (4-188), *malşı* ~ *ÖK. malşı* “çoban” (25-13), *boládın* ~ *ÖK. bolatin* “olacaktı” (24-21), *kelisken* ~ *ÖK. kelisken* “anlaşan” (15-43), *sāñgülmin* ~ *ÖK. sañgülmin* “Sangılım (boy ismi)” (13-8).

/P/ ünsüzü: yarı tonlu /b/ - /p/ arası ünsüzü.

alıPüş ~ *ÖK. alpıs üş* “altmış üç” (2-8), *böPeler* ~ *ÖK. böpeler* “bebekler” (24-21), *kemPirım* ~ *ÖK. kempirim* “eşim” (1-137), *şıyPasin* ~ *ÖK. şıypasin* “şifasını” (1-100), *jalPı* ~ *ÖK. jalpı* “genel” (2-5, 18-36), *oyPıma* ~ *ÖK. oypırmay* “eyvah!” (5-149), *qälPesin* ~ *ÖK. qälpesin* “yardımcısın” (6-52), *jalPalama* ~ *ÖK. jalpılama* “genel olarak” (8-113), *oyPatı* ~ *ÖK. oypatı* “düzlük yer” (12-56), *urPağım* ~ *ÖK. urpağımın* “nesliyim” (12-40).

/N/ ünsüzü: düşmekte olan /n/ ünsüzü.

qayıhbeń ~ *ÖK. qayıqpen* “kayıkla” (1-15, 5-88), *bäriń* ~ *ÖK. bärin* “hepsini” (1-25, 2-44), *mońşa* ~ *ÖK. mońşa* “banyo” (1-58), *qańşa* ~ *ÖK. qanşa* “ne kadar” (1-126), *birinşi* ~ *ÖK. birinşi* “birinci” (1-143, 2-53, 4-47), *deńsawlıq* ~ *ÖK. densawlıq* “sağlık” (1-143), *sondıhdań* ~ *ÖK. sondıqtan* “onun için” (2-85), *joldarmeń* ~ *ÖK. joldarmen* “yolarıyla” (3-12), *mägäzinşi* ~ *ÖK.*

magazınşı “dükkançı” (4-114), *kiyın* ~ ÖK. *kiyin* “sonra” (4-160), *neşinşi* ~ ÖK. *neşinşi* “kaçıncı sırada” (4-168), *sāwınşı* ~ ÖK. *sawınşı* “sağıcı” (7-11).

/r/ ünsüzü: düşmekte olan /r/ ünsüzü.

äytöwir ~ ÖK. *äyrewir* “nihayet” (1-88), *osařanıñ* ~ ÖK. *osı aranıñ* “buranın” (1-131), *jérǵe* ~ ÖK. *jerge* “yere” (1-135), *otırǵısı* ~ ÖK. *oturǵısı* “oturması” (1-184), *kāzir* ~ ÖK. *kāzir* “şimdi” (4-98), *berseg* ~ ÖK. *bersek* “verirsek” (4-18), *kiyigder* ~ ÖK. *kiyikter* “geyikler” (5-105), *jeşinde* ~ ÖK. *jerinde* “yerinde” (5-111), *tuşıb* ~ ÖK. *turıp* “durarak” (6-27), *bařdıñ* ~ ÖK. *baldarıñ* “gittin” (6-38), *körsetiwge* ~ ÖK. *körsetiwge* “göstermeye” (7-47).

/T/ ünsüzü: yarı tonlu /d/ - /t/ arası ünsüzü.

ƘaTıstıq ~ ÖK. *qatıstıq* “katıldık” (2-16), *Talas* ~ ÖK. *talas* (2-25) “tartışmak”, *ħalıqTıñ* ~ ÖK. *halıqtıñ* (2-89) “halkın”, *şıřTıñdar* ~ ÖK. *şıqtıñdar* (3-39) “çıktınız”, *geTibdi* ~ ÖK. *ketipti* “gitmiş” (3-102), *keseTin* ~ ÖK. *kesetin* “kesecek idi” (4-103), *ıymanlıqTıñ* ~ ÖK. *ımandıqtıñ* “imanlılığın” (8-183), *arTınan* ~ ÖK. *artınan* (17-56) “arkasından”.

/t/ ünsüzü: düşmekte olan /t/ ünsüzü.

üstıne ~ ÖK. *üstine* “üstüne” (5-66, 6-4), *arıǵ* ~ ÖK. *artıq* “fazla” (5-70), *veretin* ~ ÖK. *beretin* “verecekti” (7-68), *beybitşilig* ~ ÖK. *beybitşilik* “barış” (7-101), *arımızğa* ~ ÖK. *artımızğa* “sonumuza” (1-204).

ÜNSÜZLER TABLOSU

Tablo 3. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağzlarındaki Ünsüz Tablosu

						SÜREKLİ				
		SÜREKSİZ			SIZICI		AKICI			
							Geniz	Yanak	Titreyici	Yarım Ünlü
		Tonlu	Yarı Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz	Patlayıcı	Sızıcı	Sızıcı	Sızıcı
Dudak	Çift-dudak	b, b̂	P	p	w		m			
	Diş-Dudak				v	f				
Diş	diş	d, d̂	T	t, t̂	z	s	n, n̂			
	Diş-Damak	c		ç	j	ş				
Damak	Ön-Damak	g	K	k			ñ	l, l̂	r, r̂	
	Art-Damak	ğ	Q	q	ğ̂					
Gırtlak						ĥ				

2.2. Ünsüzlerde Ses Olayları

2.2.1. Ünsüz Türemeleri

2.2.1.1. Başta Ünsüz Türemesi

/y-/ ~ /ø-/

Derlediğimiz metinlerde kelime başı /e/ ile başlayan kelimelerde /y/ ünsüzü türemektedir.

Kelime başında -y sesi türemesi bakımından Eski Türkçede¹⁰ y-'li ve y-'siz örnekler vardı.

yèndi ~ ÖK. endi “şimdi” (9-45), *yèlimiz ~ ÖK. elimiz* “yurdumuz” (18-19), *yèñbeg ~ ÖK. eñbek* “emek” (18-28), *yèl ~ ÖK. el* “memleket” (19-30), *yèliw ~ ÖK. eliw* “elli” (20-87), *yèrik ~ ÖK. erik* “erk” (8-256), *yèrteg ~ ÖK. ertegi* “masal” (11-17), *yègtiñiz ~ ÖK. ektiñiz* “ektiniz” (12-4), *yèrtedegi ~ ÖK. ertedegi* “eskideği” (12-158), *yeKen ~ ÖK. eken* “imiş” (6-61).

/w-/ ~ /ø-/

Derlediğimiz metinlerde kelime başında telaffuz sırasında /o/ ve /ö/ ünlüsü ile başlayan kelimelerde kendinden önce /w/ sesi türemektedir.

^wosınday ~ ÖK. osınday “böyle” (1-28), *^wotız ~ ÖK. otız* “otuz” (1-93), *^wol ~ ÖK. ol* “o” (10-68), *^wosırada ~ ÖK. osı arada* “bu arada” (12-101), *^wotbastariñ ~ ÖK. otbasularıñ* “ailelerin” (17-65), *^woylamız ~ ÖK. oylaymız* “düşünürüz” (18-8), *^wözü ~ ÖK. özi* “kendi” (1-118), *^wösürdi ~ ÖK. ösirdi* “büyüttü” (1-127), *^wözümüz ~ ÖK. özimiz* “kendimiz” (9-36), *^wözgeris ~ ÖK. özgeris* “değişiklik” (11-238), *^wöltürüb ~ ÖK. öltirip* “öldürüp” (12-73).

2.2.1.2. İçte Ünsüz Türemesi

/-y-/ < /-ø-/

İçte ünsüz türemesi, alıntı kelimelerdeki uzunluklarının korunması amacıyla meydana gelmektedir.

¹⁰Korkmaz, Eski Türkçede ön seste /y/ türemesiyle ilgili şu örnekleri vermektedir: *ém~yem*, *ıgla~yıgla*, *ır~yır* “şarkı”, *ig~yig* “hastalık”, *ir~yir/yér* “yer”, *iñçe~yinçe*. (2013: 47).

süyreti ~ ÖK. *süret* (< Ar. *şūret*) “resim, fotoğraf” (12-78)

Aşağıdaki örneklerde hem Kazak Türkçesinde hem incelediğimiz bölge ağızında kelime içi /y/ türemesi bulunmaktadır.

payızı ~ ÖK. *payız* (< Ar. *fā'iz*) “faiz” (25-27)

bişsärä ~ ÖK. *bişsara* (< Far. *biçāre*) “biçare” (12-60)

2.2.1.3. Sonda Ünsüz Türemesi

/-y/ < /-ø/

Sonda ünsüz türemesi alıntı kelimelerdeki uzunluklarının koruması amacıyla meydana gelmektedir. Bu sonda /y/ türemesi Kazak Türkçesinde ve incelediğimiz bölge ağızında da duyulmaktadır.

quday (< Far. *ḥudā*) “Tanrı” (1-29, 7-94)

kedey (< Far. *gedā*) “dilenci, fakir” (8-289)

2.2.2. Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.1. Tonlulaşma

/k-/ ~ /g-/ değişmesi:

Derlediğimiz metinlerde tonsuz /k/ ünsüzünün tonlulaşarak /g/'ye dönüşmesi birkaç sebepten oluşmaktadır. Birincisi, kelime içinde akıcı ünsüz bulunursa, gerileyici benzeşme yoluyla kelime başı /k/ ünsüzü tonlulaşmaktadır. İkincisi, ön damak /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında veya ünlüyle başlayan bir ek aldığında kurallı olarak tonlulaşmaktadır. Üçüncüsü ise, /k/ ünsüzüyle sonlanan kelimedenden sonraki kelime akıcı, sızıcı ünsüzlerle başlarsa gerileyici benzeşme yoluyla tonlulaşmaktadır. Söz başında tonlulaşma Oğuz lehçesinde görülen bir değişikliktir.¹¹ Bununla birlikte, Kazakistanın Güney bölgesine sınır olan Türk lehçelerinde de bu özellik görülür.¹²

¹¹ krş. *kün-gün, köç-göç, köyünmek-göyünmek*. (Ergin, 2013: 88-89); *Ttü: kol, AzT. gol, Trkm. gol*, Oğuz ağızları *gol* “*kol*” (Akar, 2018: 121).

¹² krş. Omarbekov, Kelime başında tonlulaşmayı geniş ölçüde kullanılan bölgeler, Özbekistan, Karakalpakistan ve Türkmenistan diye biliriz, demektedir ve Karakalpak lehçesinden şu örnekleri vermiştir. *güz, gümbez, gürös, gedey, göz, gilem*. (1978: 32); Mirzabekov, Kazak ağızında söz başı, söz içi, söz sonu tonlulaşma için bu örnekler vermektedir. *şelegi (şelek-i), kepegi (kepek-i), oygeldi (oy keldi), qaragöz (qara köz), keregedi (kerek-edi), kögeltiri (kök eltiri)*. (1999: 66).

a) Söz başı: *gereg* ~ ÖK. *kerek* “gerek” (1-97), *giyin* ~ ÖK. *keyin* “sonra” (2-37), *giyimderim* ~ ÖK. *kiyimderim* “elbiselerim” (3-49), *görsetsin* ~ ÖK. *körsetsin* “göstersin” (7-45), *gilemge* ~ ÖK. *kilemge* “kilime” (8-49), *göl* ~ ÖK. *köl* “göl” (10-6).

b) Söz içi: *şegarada* ~ ÖK. *şekarada* “sınırdı” (2-27), *segsen* ~ ÖK. *seksen* “seksen” (5-212), *tilegi* ~ ÖK. *tilek* “dileği” (8-63, 4-180), *kelinşegi* ~ ÖK. *kelinşek* “gelini” (9-88).

c) Söz sonu: *yëmbeg jolımdı* ~ ÖK. *eñbek jolımdı* “iş hayatımı” (1-123), *kördüg yëndi* ~ ÖK. *kördik endi* “ardık gördük” (1-136), *wötirig aytamaym* ~ ÖK. *wötirik ayta almaymın* “yalan konuşmam” (1-151), *keleşeg meniñ* ~ ÖK. *keleşek meniñ* “gelecek benim” (12-40).

/q-/ ~ /ğ-/ değişmesi:

Derlediğimiz metinlerde yan yana gelen kelimelerin birinci kelimenin sonunda veya ikinci kelimenin başında bulunan /q/ ünsüzü iki ünlü arasında kalırsa, tonlularak /ğ/’ya dönüşmektedir. İkinci olay, /q/ ünsüzü ünlü ve akıcı veya sızıcı ünsüzün arasında kaldığında tonlulamaktadır. Metinlerde bol örneklere rastlamaktayız.

körpe ğıladı ~ ÖK. *körpe qıladı* “yorgan yapacak” (4-38), *bastıĝ ed* ~ ÖK. *bastıq edi* “müdüdü” (10-70), *sarıĝtı ğozĝab* ~ ÖK. *sarıqtı qozĝap* “eskiye değinip” (15-55), *kepe ğazılĝan* ~ ÖK. *kepe qazılĝan* “barınak kazılmış” (15-84), *bëri ĝaray* ~ ÖK. *beri qaray* “buraya doğru” (7-2), *suwnaĝ ata* ~ ÖK. *suwnaq ata* “Suwnak ata (kişi ismi)” (19-33), *qışĝa ĝarsı* “kışa doğru” (20-66), *iri ĝaraĝa* “büyükbaş hayvana” (24-18).

/-q-/ ~ /-ğ-/ değişmesi:

Tonsuz /q/ ünsüzü ile sonlanan kelime ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda tonlularak /ğ/’ya daha sonra süreklileşerek /ğ/’ya dönüşmektedir.

bārlıĝınıñ ~ ÖK. *barlıq-ınıñ* “hepsinin” (3-37), *şıĝasındar* ~ ÖK. *şıq-asıñdar* “çıkacaksınız” (3-40), *ne ĝılam* ~ ÖK. *ne qılamın* “ne yapacağım” (3-80), *ayaĝım* ~ ÖK. *ayaq-ım* “ayağım” (7-34), *şıraĝım* ~ ÖK. *şıraq-ım* “yavrum, canım” (15-100), *baĝın* ~ ÖK. *baq-ın* “bahtın” (16-20), *āzıĝım* ~ ÖK. *azıq-ın* “yiyeceğini” (1-83).

/-p/ ~ /-b/ değişmesi:

Metinlerde, /-p/ zarf-fiil ekiyle biten bir kelime sonraki kelime ünlü ile başlarsa kurallı olarak tonlulaşmaktadır.

coğältıb aldığ ~ ÖK. joğaltıp aldıq “kaybettik” (2-34), *tartıb ağan ~ ÖK. tartıp alđan* “çekip almış” (2-26), *jıynab alamıs ~ ÖK. jıynap alamız* “toplarız” (2-67), *aytıb ^wotırs ~ ÖK. aytıp otırsız* “söylüyorsunuz” (3-36), *töleb alam ~ ÖK. tölep alamın* “ödeyerek alacağım” (3-57).

/t-/ ~ /d-/ değişmesi:

İncelediğimiz bölgede *t ~ d* değişimi Oğuz lehçesinin etkisi olduğunu çeşitli Kazak bilim adamları kendi görüşlerini bildirmiştir. Tomonov, “Güney ve Batı bölgeleri Kazaklarının ağzındaki kelime başı /d/ ünsüzü Oğuz lehçeleriyle ilişki kurmasından olabilir” demektedir (1988: 73). Omarbekov ve Junisov, “XI. yüzyıldan önceki devirlerde Siri Derya boyu, Küzey Hazar, Aral gölünün etrafı ve Karadağ, Jetisu bölgeleri Oğuz devletinin yaşıadığı topraklar olduğu tarihten bellidir. Kazak toprağında Oğuz birliğinin dağılmasıyla bazı Oğuz uruk, taifeleri Kazaklarla karışmıştır” (1985: 86-87). Jusipova ise, Kazak Türkçesinin diyalektoloji bilim uzmanları S. Amanjolov, J. Doskarayev tonsuz /t/ ünsüzünün /d/ ünsüzüne tonlulaşması Kazak toprağında IX-XI. yüzyılda yaşıayan Türk dilinin Oğuz grubunun tesiri olarak değerlendirmiştir (2013: 18).

/t/ ~ /d/ değişimi incelediğimiz bölge ağızları ile standart Kazak Türkçesi arasında farklılık gösteren başlıca özelliklerinden biridir. Derlediğimiz metinlerde kelime başı sözcüklerin hem /t/’li, hem de /d/’li şekilleri kullanılmaktadır.

duramız ~ ÖK. turamız “duracağız” (20-85), *dürmöge ~ ÖK. türmege* “hapishaneye” (23-11), *doy ~ ÖK. toy* “düğün” (24-79), *durad ~ ÖK. turadı* “duracak” (24-160, 8-28), *deñizine ~ ÖK. teñizine* “denizine” (25-51), *duradın ~ ÖK. turatın* “duracak olan” (25-17), *dalas ~ ÖK. talas* “tartışma, dalaş” (2-16), *dolıb ~ ÖK. tolıp* “dolup” (2-61), *darı ~ ÖK. tarı* “darı” (2-81), *damağdı ~ ÖK. tamaqtı* “yemeği” (4-97), *dam ~ ÖK. tam* “dam” (5-186), *dört ~ ÖK. tört* “dört” (7-98), *dizze ~ ÖK. tize* “diz” (1-108).

Kelime içi /-t-/ ~ /-d-/ değişimi iki ünlü arasında, akıcı /m/, /n/, /r/, /y/ ünsüzleri yanında tonlulaşmaktadır.

bekiddi ~ *ÖK. bekitti* “kapattı” (1-20), *keddi* ~ *ÖK. ketti* “gitti” (1-52), *“ökümeddiñ* ~ *ÖK. ökimettiñ* “devletin” (2-19), *“özgendden* ~ *ÖK. özgentten* “Özgentten (köy ismi)” (5-12), *jurdduñ* ~ *ÖK. jurttuñ* “halkın” (9-60), *sırdğa* ~ *ÖK. sırtqa* “dışarıya” (19-19), *aydadın* ~ *ÖK. aytatın* “söyleyecek olan” (19-26), *sırdada* ~ *ÖK. sırtta* “dışarıda” (19-63), *gesedin* ~ *ÖK. kesetin* “kesecekti” (24-54), *tardıb* ~ *ÖK. tartıp* “çekip” (2-26).

Alıntı kelimelerin tonsuz /t/ ünsüzü ile sonlandığında kurallı olarak /-t/ > /-d/ değişimi oluşmaktadır.

jännäd ~ *ÖK. jännät* (<Ar. *cennet*) “cennet” (8-215), *ümmäd* ~ *ÖK. ümbet* (<Ar. *ummet*) “ümme” (8-83), *ükümed* ~ *ÖK. ükimet* (<Ar. *hukümet*) “hükümet” (8-97), *ziyarad* ~ *ÖK. ziyarat* (<Ar. *ziyāret*) “ziyaret” (6-70), *ibadad* ~ *ÖK. gıybadat* (<Ar. *ibādet*) “ibadet” (8-145), *qābiled* ~ *ÖK. qabilet* (<Ar. *qābiliyyet*) “kabiliyet” (8-213), *qıyamed* ~ *ÖK. qıyamet* (<Ar. *qiyāmet*) “kıyamet” (8-86), *defuwdad* ~ *ÖK. depwtat* (<Lat. *dēputātus*) “milletvekili” (7-12), *qasiyed* ~ *ÖK. qasiyet* (<Ar. *huşūşiyet*) “hususiyet” (6-24).

2.2.2.2. Tonsuzlaşma

/b-/ > /p-/ değişmesi:

İncelediğimiz bölgede /b/ > /p/ değişimi alıntı kelimelerde bulunmaktadır. Ancak alıntı kelimelerdeki /b/ > /p/ değişimi kurallı değildir. Kaynak kişilerin konuşmasından kaynaklanmaktadır. Kelimede tonsuz, patlayıcı /k/, /p/, /t/, /h/ veya sızıcı /s/ ünsüzlerinin etkisiyle değişmektedir.

pıssımıla ~ *ÖK. bismillah* (<Ar. *bismillah*) “bismillah” (6-39)

puharada ~ *ÖK. buhara* “buharada” (8-53).

Bazı kelimeler Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağızlarında aynı şekildedir.

tāwip ~ *ÖK. tāwip* (<Ar. *tabib*) “tabip” (15-87), *pändä* ~ *ÖK. pende* (<Far.

bende) “köle” (21-13, 11-193), *kitāp* ~ *ÖK. kitap* (<Ar. *kitāb*) “kitap” (8-62).

/-z/ ~ /-s/ değişmesi:

Derlediğimiz metinlerde şahıs zamirinin fiil çekimi şimdiki zaman ve geniş zaman 1. çokluk ekinde, iyelik 1. çokluk çekiminde ve dönüşlülük zamirinin 1. çokluk

çekiminde görülmektedir. Kızılorda-Türkistan arası ağzında bol örnekleri bulunmaktadır.

a) Şahıs Zamirinin 1. Çokluk Ekinde:

dëymis ~ ÖK. *dëymiz* “diyoruz” (1-13), *salamıs* ~ ÖK. *salamız* “koyarız”(2-66), *adamdarmıs* ~ ÖK. *adamdarmız* “insanlarınız” (5-49), *turamıs* ~ ÖK. *turamız* “oturuyoruz” (5-194, 9-16), *balamıs* ~ ÖK. *balamız* “çocuğuz” (7-45), *qojamıs* ~ ÖK. *qojamız* “Hocayız (boy ismi)” (8-19), *baramıs* ~ ÖK. *baramız* “gideriz” (14-80), *tastaymıs* ~ ÖK. *tastaymız* “bırakırız” (20-16).

b) İyelik 1. Çokluk Şahıs Ekinde:

jërimis ~ ÖK. *jerimiz* “vatanımız” (1-81), *küñgörsimis* ~ ÖK. *küñkörsimiz* “geçimimiz” (2-81), *äkemis* ~ ÖK. *äkemiz* “babamız” (22-12), *yëñbegimis* ~ ÖK. *eñbeğimiz* “emeğimiz” (7-34), *balamıs* ~ ÖK. *balamız* “çocuğumuz” (7-45), *jağdayımıs* ~ ÖK. *jağdayımız* “durumumuz” (7-54), *uyatımıs* ~ ÖK. *uyatımız* “ayıbımız” (7-152).

c) Dönüşlülük zamiri 1. Şahıs Ekinde:

^w*özimis* ~ ÖK. ^w*özimiz* “kendimiz” (26-6)

^w*özimisiñ* ~ ÖK. ^w*özimizdiñ* “kendimizin” (15-46)

2.2.2.3. Süreklileşme

/b-/ ~ /v-/ değişmesi:

Derlediğimiz metinlerde /b-/ ~ /v/ değişimi, iki ünlü arasında kalan /b/ ünsüzü /v/’ye dönüşmektedir. Bir ünlü ve akıcı ünsüz arasında kaldığı veya bir ünlü ve sızıcı ünsüzün arasında kaldığı durumlarda da süreklileşmektedir. Metinlerde /bar-/ , /bol-/ , /baq-/ , /ber-/ , /köp/ kelimelerinde görülür.

suwı var ~ ÖK. *suwı bar* “suyu var” (1-37), *jeKeşe vob* ~ ÖK. *jekeşe bolıp* “özel olup” (1-53), *jaħsı vold* ~ ÖK. *jaqıı boldı* “iyi oldu” (2-71), *dästürinde var* ~ ÖK. *dästürinde var* “âdetinde var” (4-137), *meKtebmiz var* ~ ÖK. *mektebmiz bar* “okulumuz var” (1-53), *doğdırımız var* ~ ÖK. *doğdırımız bar* “doktorumuz var” (1-63), *qız vosın* ~ ÖK. *qız bolsın* “kız olsun” (24-18), ^w*oñay volad* ~ ÖK. ^w*oñay boladı* “kolay olacak” (3-45), *mal vaqqan* ~ ÖK. *mal baqqan* “hayvan gütmüş” (5-86), *araldar var* ~ ÖK. *araldar bar* “adalar var”

(5-91), *qalay vered* ~ ÖK. *qalay beredi* “nasıl verecek” (3-78), *köbnese* ~ ÖK. *köbnese* “çoğunlukla” (3-3).

/-q-/ ~ /-h-/ değişmesi:

Tonsuz, süreksiz /q/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında veya akıcı ve sızıcı ünsüzlerin yanında /h/ ünsüzüne değişmektedir. Bu değişim Kazak Türkçesi ve alıntı kelimelerde görülmektedir.

başhası ~ ÖK. *başqası* “diğeri” (1-71), *jaında* ~ ÖK. *jaında* “yakın zamanda” (1-98), *jan jağa* ~ ÖK. *jan jağa* “her tarafa” (2-80), *qazaıy* ~ ÖK. *qazaıy* “Kazaklara mahsus” (4-8), *oıdı* ~ ÖK. *oıdı* “okudu” (5-118), *turmüşa* ~ ÖK. *turmışa* “evlenmeye” (7-14), *bosha* ~ ÖK. *bosqa* “boşuna” (7-186), *baıy* ~ ÖK. *baıy* (<Ar. *bāqī*) “sürekli” (12-118), *mahsat* ~ ÖK. *maqsat* (<Ar. *maqşad*) “maksat” (20-74), *taıwa* ~ ÖK. *taqwa* (<Ar. *taqvā*) “takva” (22-9), *ılayıh* ~ ÖK. *ılayıq* (<Ar. *lāyiq*) “layık” (15-5), *mağala* ~ ÖK. *maqala* (<Ar. *maqāle*) “makale” (14-71), *aııl* ~ ÖK. *aqıl* (<Ar. *‘aql*) “akıl” (7-76).

/-k-/ ~ /-ğ-/ değişmesi:

Tonsuz, ön damak /k/ ünsüzü kelime başında veya kelime içinde iki ünlü arasında veya akıcı, sızıcı ünsüzün yanında süreklileşmektedir.

so ğezde ~ ÖK. *sol kezde* “o zaman” (4-160)
arlaspay ğettim ~ ÖK. *aralaspay kettim* “ilişki kurmadan döndüm” (11-23)
ärğim ~ ÖK. *ärkim* “herkes” (2-86)
bir ğün ~ ÖK. *bir kün* “bir gün” (4-116)
yereğşe ~ ÖK. *erekşe* “özel” (6-22)
üylembey ğetti ~ ÖK. *üylenbey ketti* “evlenmeden gitti” (11-85)

/-ğ-/ ~ /-ğ-/ değişmesi:

Kelime içinde süreksiz, art damak /ğ/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında ve akıcı, sızıcı ünsüzlerin yanında sızıcı, art damak /ğ/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir.

şığadıın ~ ÖK. *şığatın* “çıkacak olan” (1-30)
ağın ~ ÖK. *ağın* “akan (su)” (1-37)
bārlığınñ ~ ÖK. *barlığınñ* “hepsinin” (3-37)

mağan ~ ÖK. *mağan* “bana” (3-58)
bastalğan ~ ÖK. *bastalğan* “başlanmış” (1-118)
jağdayğa ~ ÖK. *jağdayğa* “duruma” (5-111)
calğız ~ ÖK. *calğız* “yalnız” (8-90)
şabandozğa ~ ÖK. *şabandozğa* “at binicisine” (26-24)

/ç-/ > /ş-/ değişmesi:

Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında /ç/ > /ş/ değişimi yalnızca bir alıntı kelimeye görülür.

şempionu ÖK. *çempion* (<Fr. *champion*) “şampiyonu” (22-61)

Alıntı kelimelerde tonsuz, süreksiz /ç/ ünsüzü Kazak Türkçesi yazı dilinde de inceleme alanımızda da sistemli şekilde tonsuz, sürekli /ş/ ünsüzüne dönüştürülmüştür.

şıraşılığ (<Far. *çerāg*) “çıraklık” (6-14), *şınar* (<Far. *çenār*) “çınar” (5-139), *bişärä* (<Far. *biçāre*) “biçare” (12-60), *iş* (<Far. *hīç*) “hiç” (8-21), *näşär* (<Far. *nāçār*) “naçar” (8-100).

/c-/ > /j-/ değişmesi:

Alıntı kelimelerde tonlu, süreksiz /c/ ünsüzü incelediğimiz metinlerde tonlu, sızıcı /j/ ünsüzüne dönüşmektedir. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

şejire (<Ar. *şecere*) “şecere” (22-4)

täjiriybe (<Ar. *tecribe*) “tecrübe” (25-81)

2.2.2.4. Süreksizleşme

/ş-/ ~ /ç-/ değişmesi:

Kazak Türkçesi yazı dilinde /ç/ ünsüzüyle kullanılan kelimeler genellikle alıntı kelimelerde görülür. Ancak Kazak Türkçesinde kelime başı ve kelime sonu /ş/ ünsüzüyle söylenmesi gereken kelimeler incelediğimiz bölgede /ç/ ünsüzüyle telaffuz edildiği tespit edilmiştir. Bu konuda Prof. I.K. Kenesbayev, “Rus alfabesine kadar yazılan yazılarımızda /ç/ sesi olmazsa bile bu sesin Kazak ağızlarında eskiden beri kullanıla gelmiştir” demektedir (Nakisbekov, 1972, 33). Bu görüşe dayanarak

incelediğimiz bölge ağızlarında Eski Türkçedeki /ç/ ünsüzünün korunduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte Eski Türkçedeki /ç/ ünsüzünü Oğuz lehçeleri ve Özbek, Kırgız, Uygur lehçeleri korunduğu bilinmektedir. Ancak metinlerde /ş/ ünsüzünü kullanma sıklığı /ç/ ünsüzünden daha fazladır.

çığarıb ~ ÖK. *şığarıp* “çıkartıp” (7-184), *çamalı* ~ ÖK. *şamalı* “az, biraz” (11-209), *çıgamaysız* ~ ÖK. *şıgamaysız* “çıkamazsınız” (11-234), *çayılğaylaw* ~ ÖK. *şalgaylaw* “biraz uzak” (9-25), *çarwa* ~ ÖK. *şarwa* “iş, çalışma” (9-31), *çoqparın* ~ ÖK. *şoqparın* “çomak, sopa” (12-62), *çawamayd* ~ ÖK. *şawamaydı* “dörtnele gidemez” (3-111), *biriñç gilasğa* ~ ÖK. *birinşi kilasğa* “birinci sınıfa” (25-25).

/f-/ > /p-/ değişmesi:

Kızılorda-Türkistan arası ağızında yabancı sözcüklerde bulunan /f/ ünsüzü kurallı olarak /p/ ünsüzüne dönüşmektedir. Alıntı kelimelerdeki tonsuz, sızıcı /f/ ünsüzü iki ünlü arasında veya akıcı ünsüzlerin etkisiyle değişmektedir. Bu değişim incelediğimiz bölge ağızında söz başı ve söz içinde görülür.

a) Söz başı: *payda* (<Ar. *fā'ide*) “fayda” (1-112, 8-286), *payızı* (<Ar. *fā'iz*) “oran, yüzde” (25-27), *parasat* (<Ar. *ferāset*) “feraset” (8-158), *pālen* (<Ar. *fulān*) “filan” (1-135, 8-102), *parız* (<Ar. *farz*) “farz” (8-146), *pārişte* (<Far. *firişte*) “ferişte” (8-289), *pasfirddarme* (<Fr. *paseport*) “pasaport” (10-2), *perması* (<İt. *ferma*) “çiftliği” (15-23).

b) Söz içi: *apat* (<Ar. *āfet*) “afet” (2-38, 8-188), *kāpir* (<Ar. *kāfir*) “kâfir” (21-37), *şıpasın* (<Ar. *şifā'*) “şifa” (15-66), *müsāpir* (<Ar. *musāfir*) “misafir” (21-86), *taypasın* (<Ar. *tā'ife*) “tayfa” (22-4), *topan* (<Ar. *tūfān*) “tufan” (1-158).

/-m-/ > /-p-/ değişmesi:

Kelime içinde tonsuz, sürekli /m/ ünsüzünün tonsuz /s/ ünsüzünün yanında tonsuz /p/ ünsüzüne dönüştürmektedir. Sadece bir örneği bulunmaktadır.

^w*ospan* (<Ar. *uṣmān*) “osman” (12-116)

/m-/ > /b-/ değişmesi:

Bu değişim alıntı kelimelerde bulunmaktadır. Tonsuz /s/, /t/ ünsüzlerin yanında tonlu, çift dudak /m/ ünsüzü benzeşme yolu ile tonlu, süreksiz /b/ ünsüzüne değişmektedir.

bısalğa ~ ÖK. mısalı (<Ar. *meşelā*) “örnek olarak” (5-83, 20-45)

batormeñ geled ~ ÖK. mator (<Fr. *moteur*) “motorla gelir” (1-84)

/h-/ > /q-/ değişmesi:

Derlediğimiz metinlerde birtakım yabancı sözcüklerdeki boğazsı /h/ sesi /q/ sesine dönüşmektedir. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağız arasında aynı konuşulmaktadır.

qajet (<Ar. *hācet*) “hācet” (8-142), *qanar* (<Ar. *ḥarār*) “büyük çuval” (7-208), *qurma* (<Far. *ḥurmā*) “hurma” (8-290), *qabar* (<Ar. *ḥaber*) “haber” (23-37), *qazına* (<Ar. *ḥazine*) “hazine” (21-76), *qasiyed* (<Ar. *ḥuṣūsiyyet*) “hususiyet” (6-24, 24-127), *qızmet* (<Ar. *ḥidmet*) “hizmet” (6-3), *quzuruna* (<Ar. *ḥuzūr*) “huzuruna” (22-9).

/-l- ~ /-d-/ değişmesi:

sodar ~ ÖK. solar “onlar” (11-45).

/ʿ-/ (ayın) > /ğ-/ değişmesi:

Alıntı kelimelerde bulunan /ʿ-/ (ayın) Kazak Türkçesinde ve incelediğimiz bölge ağızında üç şekilde değişim olmuştur. Birincisi değişim /ʿ-/ (ayın) > /ø/ sifıra dönüşmüş, ikincisi değişim /ʿ-/ (ayın) > /y/ akıcılılaşma olmuş, üçüncüsü ise, /ʿ-/ (ayın) > /ğ/ sesine dönüşmüştür. /ʿ-/ (ayın) > /ğ/’ye dönüşmesi incelediğimiz bölge ağızında bol örneklere rastlamaktayız.¹³

a) Söz başı: *ğulama* (<Ar. *‘ulemā*) “ulema” (22-17), *ğalam* (<Ar. *‘alem*) “alem” (8-223), *ğasır* (<Ar. *‘aşr*) “asır” (15-84), *ğaşıq* (<Ar. *‘aşq*) “aşk” (11-159).

¹³krş. *ädilet*>*ğädilet*, *älem*>*ğalam*, *ibadat*>*ğibadat*, *aşıq*>*ğaşiq*/*asıq*, *ömir*>*ğumır*/*qumır* (Omarbekov, Junisov 1985: 108).

b) Söz içi: *māğınası* (<Ar. *ma'nā*) “anlamı” (8-37), *mıyğırāj* (<Ar. *mi'rāc*) “miraç” (21-58), *sağad* (<Ar. *sā'at*) “saat” (7-24, 8-240), *qanağat* (<Ar. *qanā'at*) “kanaat” (7-43), *waḥıyğa* (<Ar. *vaq'a*) “olay” (8-134), *muğalım* (<Ar. *mu'allim*) “öğretmen” (9-88), *wağız* (<Ar. *va'z*) “vaaz” (22-31), *yağmıy* (<Ar. *ya'nī*) “yani” (24-68).

/v-/ > /b-/ değişmesi:

Alıntı kelimelerde bulunan sürekli /v/ ünsüzü genellikle süreksiz /b/ ünsüzüne değişmektedir. Kazak yazı dilinde alıntı kelimeler orijinal şekilde korunmuştur. Bölge ağızlarında ise, /v/ > /b/ şeklinde değişmektedir.

sabğoz ~ ÖK. *sovhoz* (<Rus. *sovhoz*) “devlet çiftliği” (1-59), *sibed* ~ ÖK. *svet* (<Rus. *svet*) “ışık” (7-25), *säbsem* ~ ÖK. *sovsem* (<Rus. *sovsem*) “hiç” (1-39), *bertölüdben* ~ ÖK. *vertalyot* (<Rus. *vertalyot*) “helikopterle” (1-164).

2.2.2.5. Akıcılaşma

/-j-/ ~ /-y-/ değişmesi:

Kazakistan'ın Güney bölgesine has özelliklerinin biri /j/ ünsüzünün yerine /y/ ünsüzünü kullanmasıdır. Genellikle bu değişiklikler kelime içinde değil iki kelime arasında rastlanır. İncelediğimiz bölgede işaret zamirleri /osı/, /mini/, /ol/, /ana/, /sol/, /bul/ ve soru /qay/ zamirinden sonra /jaq/, /jer/ kelimeleri geldiğinde /j/ ~ /y/ değişimi olmaktadır.

osıyaqtı ~ ÖK. *osı jaqtı* “bu yeri” (5-217), *minyaqta* ~ ÖK. *mına jaqta* “bu tarafta” (5-84, 8-214), *oyaqta* ~ ÖK. *ol jaqta* “o yerde” (8-91), *anıyaqqa* ~ ÖK. *ana jaqta* “o tarfta” (19-46), *söyerdi* ~ ÖK. *sol jerdi* “o yeri” (6-54), *miniyerge* ~ ÖK. *mına jerge* “bu yere” (11-102), *qäylerden* ~ ÖK. *qay jerden* “nereden” (11-70), *büyerde* ~ ÖK. *bul jerde* “bu yerde” (11-107, 21-129, 8-13), *söyer* ~ ÖK. *sol jer* “o yer” (8-193, 11-116, 21-60), *qayahtasın* ~ ÖK. *qay jaqtansın* “neredensin” (1-215), *biyil* ~ ÖK. *bul jil* “bu yıl” (2-70).

/-h-/ > /-y-/ değişmesi:

Alıntı kelimedeki gırtlak /h/ ünsüzü kelime içinde akıcılaşarak ön damak /y/ ünsüzüne dönüşmektedir.

meymandar (<Far. *mihmān*) “misafirler” (21-143).

/-d-/ ~ /-l-/ değişmesi:

Kazak Türkçesinde daha ileri safhada ünsüz uyumu görülmektedir. Teorik olarak /l/ ünsüzünün önce /d/’ye daha sonra ünsüz uyumuna göre /t/’ye değişmektedir. İncelediğimiz bölge ağzında ünsüz uyumuna uymayan bazı örnekler bulunmaktadır.

tñla ~ ÖK. *tñda* “dinle” (11-145, 17-52)

añlib ~ ÖK. *añdıp* “takip edip” (12-176)

ballar ~ ÖK. *balдар* “çocuklar” (23-22)

tañlab ~ ÖK. *tañdap* “seçip” (21-146)

(ayın) / -‘-/ > /-y-/ değişmesi:

Arapça kelimelerde bulunan (ayın) /‘/ sesinin, incelediğimiz metinlerde akıcılaşarak /y/ ünsüzüne dönüşmektedir.

taypasın (<Ar. *tā‘ife*) “tayfa” (22-4)

payız (<Ar. *fā‘iz*) “oranı, yüzdesi” (25-27)

peyilñe (<Ar. *fi‘l*) “davranışına”(4-83)

/m-/ ~ /b-/ değişmesi:

mıra ~ ÖK. *bul ara* “bu ara” (1-28)

2.2.2.6. Sızıcı Ünsüzler Arasında Yer Değiştirme

/-z-/ > /-j-/ değişmesi:

Kelime içinde sızıcı, diş /z/ ünsüzü sızıcı, diş damak /j/ ünsüzüne dönüşmektedir.

yějelden (<Ar. *ezel*) “ezel” (12-82)

2.2.2.7. Akıcı Ünsüzler Arasında Yer Değiştirme

/-n-/ ~ /-ñ-/ değişmesi:

Kelime sonunda diş /n/ ünsüzüyle sonlanan kelimelere ön damak /g/ ünsüzüyle veya art damak /ğ/ ünsüzünden başlayan ek geliyorsa, gerileyici benzeşme yoluyla /n/ ünsüzü ön damak /ñ/ ünsüzüne değişmektedir. Bu değişim araştırdığımız bölge ağzında kurallı şekildedir.

qazañğa ~ ÖK. qazanğa “tencereye” (4-5), *bosañğanımdı ~ ÖK. bosanğanımdı* “doğum yaptığımı” (4-117), *qırmañğa ~ ÖK. qırmañğa* “harmana” (2-66), *bügüñgü ~ ÖK. bügingi* “bugünkü” (4-17), *üylöñgen ~ ÖK. üylengen* “evlenmiş” (7-61), *sêgseñge ~ ÖK. seksenge* “seksene” (8-2), *keyiñgi ~ ÖK. keyingi* “sonraki” (24-36), *alıñğan ~ ÖK. alınğan* “alınmış” (6-37), *toħsañğa ~ ÖK. tohsanğa* “doksana” (6-96), *baylañğan ~ ÖK. baylangan* “bağlanmış” (8-215).

/-r/ > /-l/ değışmesi:

Kelime sonunda sürekli, akıcı /r/ ünsüzünün /l/ ünsüzüne dönüşmesi olayıdır. Bununla ilgili örnek yalnızca bir kelimedede bulunmaktadır.

duwal (<Far. *dīvār*) “duvar” (15-70)

/-l/ ~ /-r-/ değışmesi:

gerğeh ~ ÖK. *kelgen* “gelen” (1-20)

/-l/ ~ /-ñ-/ değışmesi:

Bu kelimedede art damak /ğ/ ünsüzü, iç seste yakın benzeştirme yoluyla, akıcı /ñ/ ünsüzünü kendisine benzetmiştir.

cañgız ~ ÖK. *jalğız* “yalnız” (20-26, 12-5)

/-n/ ~ /-l-/ değışmesi:

Kelime içinde bulunan akıcı /n/ ünsüzü, akıcı, ön damak /y/ ünsüzünün yanında /l/ ünsüzüne dönüşmektedir.

qalday ~ ÖK. *qanday* “nasıl” (11-91)

mılanday ~ ÖK. *mınanday* “böyle” (1-48)

/-n/ ~ /-y-/ değışmesi:

Kelime içinde akıcı, dış ünsüzü /n/’nin akıcılaşarak, ön damak /y/ ünsüzüne dönüşmektedir. Metinlerde sadece bir örneğı bulunmaktadır.

tıyış ~ ÖK. *tınış* “sessiz, sakin” (1-139)

/-m-/ ~ /-n-/ değişmesi:

Kelime içinde çift dudak /m/ ünsüzünün diş /n/ ünsüzüne dönüşme sebebi, diş /d/ ünsüzünün yanında gerileyici ünsüz benzeşmesi yoluyla oluşmaktadır.

sunduq ~ ÖK. sumdıq “korkunç” (8-173)

/-n/ ~ /m-/ değişmesi:

İki kelime arasında birinci kelime diş /n/ ünsüzü ile sonlanıp sonraki kelime çift dudak /b/ ünsüzüyle başlamasından gerileyici benzeşme sonucunda çift dudak /m/’ye dönüşmektedir.

ustañğanım bilmeym ~ ÖK. ustanğanın bilmeymin “tuttuğunu bilmiyorum” (3-5)

/-ñ-/ ~ /-m-/ değişmesi:

Kelime içinde ön damak /ñ/ ünsüzü dudağa doğru kayması sonucunda, çift dudak /m/ ünsüzüne dönüşmektedir.

işteme ~ ÖK. eřteñe “hiçbir şey” (8-196)

2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazan yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir (Ergin, 2013:52). İncelediğimiz bölge ağızlarında ünsüz benzeşmesi ilerleyici benzeşme ve gerileyici benzeşme olarak ikiye ayrılır.

2.2.3.1. İlerleyici Benzeşmesi

Söz içinde seslerden birinin kendinden sonrakini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayı, ilerleyici benzeşmedir (Karaağaç, 2013: 121). İlerleyici benzeşme yönüne göre kelime içi ve kelime arası ünsüz benzeşmesi olarak iki kısma ayrılmaktadır.

2.2.3.1.1. Kelime İçinde İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

/-sq-/ ~ /-ss-/ değişmesi:

Tonsuz diş ünsüzü olan /s/ sııcısının, tonsuz art damak /q/ ünsüzünü kendisine benzetmektedir.

soğıssa ~ ÖK. *soğısqa* “savaşa” (1-125)

/-st-/ ~ /-ss-/ değişmesi:

Tonsuz diş ünsüzü olan /s/ sııcısının, kendisine benzeyen tonsuz, art damak /q/ ünsüzünü kendisine benzetmektedir.

tassadı ~ ÖK. *tastadı* “bıraktı” (1-169), *tiyissi* ~ ÖK. *tiyisti* “gerekli” (2-39), *üssüñe* ~ ÖK. *üstine* “üzerine” (4-78), *soęısnñ* ~ ÖK. *soęıstñ* “savaşın” (5-12), *isseseğ* ~ ÖK. *isteseğ* “yapsak” (8-145), *assanağa* ~ ÖK. *astanağa* “başkente” (8-179), *besse* ~ ÖK. *beste* “beşte” (19-106), *jemisserin* ~ ÖK. *jemisterin* “meyvelerini” (24-113), *bassasağ* ~ ÖK. *bastasağ* “başlasak” (9-36).

/-lę-/ ~ /-ll-/ değişmesi:

Bir ön damak /l/ ünsüzü, önündeki art damak /ę/ ünsüzünü etkileyerek onu kendisi gibi /l/’ye dönüştürmesiyle ortaya çıkan ilerleyici benzeşmedir.

aralla ~ ÖK. *aralęa* “adaya” (5-91)

qallanın ~ ÖK. *qalęanın* “kalanın” (9-91)

/-řs-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz diş-damak /ř/ sıızıcısının, kendisine benzeyen tonsuz, diş /s/ ünsüzünü etkilemesiyle oluşan ilerleyici benzeşmedir.

işşin ~ ÖK. *içsin* “içsin” (5-194)

işşem ~ ÖK. *içsem* “içsem” (7-156, 11-112)

/-řt-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz diş-damak /ř/ sıızıcısının, önündeki tonsuz diş /t/ ünsüzünü etkileyerek kendisi gibi /ř/’ye dönüştürmektedir.

ağaşşan ~ ÖK. *ağaştan* “ağaçtan” (6-36)

qılıřřñ ~ ÖK. *qılıřtñ* “kılıcın” (8-89, 14-86)

/-şk-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz diş-damak /ş/ sızıcısının, yanındaki tonsuz, ön damak /k/ ünsüzünü etkilemesiyle oluşmuş ilerleyici benzeşmedir.

täşşennem ~ ÖK. *taşkentten* “Taşkent’ten (şehir ismi)” (8-26)

kişşentay ~ ÖK. *kişkentay* “küçücük” (24-26)

işşe ~ ÖK. *işke* “içe doğru” (1-180)

/-rl-/ ~ /-rr-/ değişmesi:

birri ~ ÖK. *birli* “bir kaç” (5-107)

/-mb-/ ~ /-mm-/ değişmesi:

adamımız ~ ÖK. *adambız* “insanız” (8-274)

2.2.3.1.2. İki Kelime Arasında İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

/-nb-/ ~ /-mm-/ değişmesi:

Tonlu bir çift dudak ünsüzü olan /b/ ünsüzünün, önündeki bir kelimenin sonundaki tonlu, diş /n/ ünsüzünü önce gerileyici benzeşme yoluyla çift dudak /m/ ünsüzüne değiştirmektedir. Daha sonra çift dudak /m/ ünsüzü ilerleyici benzeşme yoluyla önündeki /b/’ye etkilemektedir.

atınnam molıb ~ ÖK. *atınnan bolıp* “benim ismimle olup” (3-76)

osılarmem birge ~ ÖK. *osılarmen birge* “bunlarla birlikte” (11-22)

/-sj-/ , /-şj-/ ~ /-şş-/ , /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz, diş-damak ünsüzü olan /ş/ sızıcısı ve tonsuz, diş /s/ sızıcısı kendisinin tonlu, diş-damak eşi olan /j/ ünsüzünü etkileyerek ilerleyici benzeşme oluşturmaktadır.

keles şıl ~ ÖK. *kelesi jıl* “sonraki sene” (4-156, 21-144)

üş şasar ~ ÖK. *üş jasar* “üç yaşında” (7-137)

aş şatam ~ ÖK. *aş jatamın* “aç yatıyorum” (7-150)

ağaş şoq ~ ÖK. *ağaş joq* “ağaş yok” (8-24)

büş şıl ~ ÖK. *bes jıl* “beş yıl” (17-49)

/-bk-/ ~ /-bb-/ değişmesi:

Tonlu, çift dudak /b/ ünsüzünün, sonraki gelen bir yapının önündeki tonsuz, ön damak /k/ ünsüzünü ilerleyici benzeşme yoluyla kendisine benzetmektedir.

*qıy**ı**b beddi ~ ÖK. qıy**ı**b ketti* “kesti” (5-80)

*wös**ı**b beddi ~ ÖK. ös**ı**b ketti* “büydü” (7-45)

*şığ**ı**b betti ~ ÖK. şığ**ı**b ketti* “çıkıp gitti” (7-132)

*köş**ü**b beldik ~ ÖK. köş**ü**b keldik* “göç ederek geldik” (11-4)

*tay**ı**b betedi ~ ÖK. tay**ı**b ketedi* “kayabilir” (11-33)

2.2.3.2. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

Söz içinde seslerden birinin kendinden öncekisini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayı, gerileyici benzeşmedir (Karaağaç, 2013: 121). Gerileyici benzeşme yönüne göre kelime içi ve kelime arası ünsüz benzeşmesi olarak iki kısma ayrılmaktadır.

2.2.3.2.1. Kelime İçinde Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

/-ng-/ , /-nğ-/ ~ /-ñg-/ , /-ñğ-/ değişmesi:

Kelime sonu dış /n/ ünsüzü ile sonlanan kelimelere ön damak /g/ ünsüzüyle veya art damak /ğ/ ünsüzüyle başlayan ek ekleniyorsa gerileyici benzeşme yoluyla /n/ ünsüzü ön damak /ñ/ ünsüzüne değişmektedir.

*üylö**ñ**gen ~ ÖK. üylengen* “evlenmiş” (7-61)

*sęse**ñ**ge ~ ÖK. seksenge* “seksene” (8-2)

*keyi**ñ**gi ~ ÖK. keyingi* “sonraki” (24-36)

*qırma**ñ**ğa ~ ÖK. qırmanğa* “harmana” (2-66)

*buru**ñ**gu ~ ÖK. burıngı* “evvelki” (3-93)

*paydala**ñ**ğan ~ ÖK. paydalanğan* “kullanılmış” (5-215)

/-ts-/ ~ /-ss-/ değişmesi:

Tonsuz, dış /t/ patlayıcı ünsüzünü tonsuz, dış /s/ sızıcı ünsüzünün etkisiyle gerileyici benzeşme oluşmaktadır.

*süys**s**em ~ ÖK. süyts**s**em* “öyle yapsam” (4-124, 15-77)

*jass**s**ındar ~ ÖK. jatsı**s**ındar* “yatıyorsunuz” (7-206)

/-zş-/ , /-zs-/ ~ /-şş-/ , /-ss-/ değişmesi:

Tonlu, dış /z/ ünsüzü, tonsuz dış-damak /ş/ ünsüzünün ve tonsuz, dış /s/ ünsüzünün etkisiyle gerileyici benzeşme yoluyla bu seslere dönüşmektedir.

berîñişşi ~ ÖK. *berîñizşi* “verebilir misiniz” (8-294)

söşşeñ ~ ÖK. *sözşeñ* “konuşkan” (14-53)

qassañ ~ ÖK. *qazsañ* “kazsan” (1-33)

qızsızğa ~ ÖK. *qızsızğa* “kızsız” (23-5)

/-sş-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz, dış /s/ ünsüzünün, tonsuz dış-damak /ş/ ünsüzünü kendisine benzeterek gerileyici benzeşme oluşmaktadır.

jumışşu ~ ÖK. *jumışşı* “işçi” (1-124)

başşı ~ ÖK. *başşı* “başkan” (15-9, 11-263)

/-sj-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz, dış /s/ ünsüzü ile tonlu, dış-damak /j/ ünsüzü ile yan yana geldiğinde önce ilerleyici benzeşme yoluyla /j/ ünsüzü tonsuz, dış-damak /ş/ ünsüzüne sonra gerileyici benzeşme yoluyla /s/ ünsüzü /ş/ ünsüzüne değişmektedir.

yüşşan ~ ÖK. *yesjan* “Yesjan (kişi ismi)” (12-118)

/-nm-/ ~ /-mm-/ değişmesi:

Tonlu, çift dudak /m/ ünsüzü kendisinden önce gelen tonlu, dış /n/ ünsüzünü gerileyici benzeşme yoluyla kendisine benzetmektedir.

memmin ~ ÖK. *menmin* “benim” (1-7)

tuwılğāmmín ~ ÖK. *tuwılğanmın* “doğdum” (2-13, 5-3)

dégemmenen ~ ÖK. *degenmenen* “kısacası” (24-117)

/-nb-/ ~ /-mb-/ değişmesi:

tarumbasañ ~ ÖK. *tarımbasañ* “cimrilik yapmazsan” (4-27)

2.2.3.2.2. İki Kelime Arasında Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

/-nq-/ ~ /-ñq-/ değişmesi:

ülköñ qoydıñ yeti ~ ÖK. *ülken qoydıñ eti* “büyük koyunun eti” (4-71)

bār niyetimeñ qarasa ~ ÖK. *bar niyetimen qarasa* “içtenlikle bakarsa” (4-82)

ülköñ qayıñ ~ ÖK. *ülken qayıq* “büyük kayık” (5-65)

buruñ qızdı ~ ÖK. *burın qızdı* “önceden kızı” (12-192)

/-nk-/ ~ /-ñk-/ değişmesi:

otırğanañ kiyin ~ ÖK. *otırğannan keyin* “oturduktan sonra” (4-85)

üyge gegeneñ kiyn ~ ÖK. *üyge kelgennen keyin* “eve geldikten sonra” (4-95)

qurañ kitäpti ~ ÖK. *quran kitäpti* “Kur’an-ı Kerim’i” (6-27)

/-tb-/ ~ /-bb-/ değişmesi:

Tonsuz, diş ünsüzü olan /t/’nin tonlu, çift dudak /b/ ünsüzünün etkisiyle gerileyici benzeşme oluşmaktadır.

wañıb boldı ~ ÖK. *waqıt boldı* “vakit geldi” (22-16)

niyeb bolad ~ ÖK. *niyet boladı* “niyet olacak” (24-53)

törb bes ~ ÖK. *tört bes* “dört beş” (3-20)

/-ts-/ ~ /-ss-/ değişmesi:

Tonsuz, diş ünsüzü olan /t/’nin tonsuz, diş /s/ ünsüzünün etkisiyle gerileyici benzeşme oluşmaktadır.

meşis saldı ~ ÖK. *meşit saldı* “mescit yaptı” (5-133)

/-zs-/ ~ /-ss-/ değişmesi:

Tonlu, diş /z/ ünsüzü tonsuz, diş /s/ ünsüzünün etkisiyle gerileyici benzeşme olayı oluşmaktadır.

awus suwına ~ ÖK. *awız suwına* “suya” (1-26, 2-48)

aytamıs sosın ~ ÖK. *aytamız sosın* “sonra söyleriz” (3-26)

awus saldım ~ ÖK. *awız saldım* “istekte bulundum” (11-76)

/-ñm/ ~ /-mm/ değişmesi:

Tonlu, çift dudak /m/ ünsüzü kendisinden önce gelen ön damak, geniz /ñ/ ünsüzünü gerileyici benzeşme yoluyla kendisine benzetmektedir.

qalum mal ~ ÖK. *qalıñ mal* “başlık parası” (24-101)

/-sj-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

Tonsuz, dış /s/ ünsüzü ile tonlu, dış-damak /j/ ünsüzü ile yan yana geldiğinde önce ilerleyici benzeşme yoluyla /j/ ünsüzü tonsuz, dış-damak /ş/ ünsüzüne sonra gerileyici benzeşme yoluyla /s/ ünsüzü /ş/ ünsüzüne değişmektedir.

alış şerleden ~ ÖK. *alış jerlerden* “uzak yerlerden” (1-109)

bêş şasar ~ ÖK. *bes jasar* “beş yaşında” (11-95)

bêş şıl ~ ÖK. *bes jıl* “beş sene” (16-34)

/-sş-/ ~ /-şş-/ değişmesi:

jaş şıgar ~ ÖK. *jas şıgar* “belki gençtir” (1-33)

nesiveş şıgar ~ ÖK. *nesibesi şıgar* “nasibidir belki” (1-34)

jälänbâş şüred ~ ÖK. *jalañbas jüredi* “şapkasız yürüyor” (7-174)

duruş şıgar ~ ÖK. *durıs şıgar* “doğrudur belki” (22-60)

/-zj-/ ~ /-jj-/ değişmesi:

Tonlu, dış-damak /j/ ünsüzü kendinden önce gelen tonlu, dış /z/ ünsüzünü gerileyici benzeşme yoluyla kendisine benzetmektedir.

köj jaş ~ ÖK. *köz jası* “göz yaşı” (1-33)

biraj jıl ~ ÖK. *biraz jıl* “biraz yıl” (1-40, 1-110)

habarmij joğ ~ ÖK. *habarmız joq* “haberimiz yok” (2-32)

bij jaqtā ~ ÖK. *biz jaqta* “bizim tarafta” (3-10)

seğij jıl ~ ÖK. *segiz jıl* “sekiz sene” (5-40)

muj jüred ~ ÖK. *muz jüredi* “sel gidiyor” (5-77)

/-nb-/ ~ /-mb-/ değişmesi:

sorpasım bir kersenge quyıb ~ ÖK. *sorpasın bir kersenge quyıb* “çorbasımı bir kaba doldurup” (4-9)

peyiliñmem berseñ ~ ÖK. *peyiliñmen berseñ* “iyi niyetle versen” (4-22)

*w*öletim boldı ~ ÖK. *w*öletin boldı “ölecek oldu” (4-118)

qıyım boğandıǵdan ~ ÖK. *qıyım boğandıǵdan* “zor olduǵundan” (5-76)

bırım bırada ~ ÖK. *bırım bırada* “eskiden burada” (5-109)

şeñgelder basha ~ ÖK. *şeñgelder basha* “çalıdan başka” (8-24)

/-np-/ ~ /-mp-/ deǵışmesi:

keyim pıyaz tuwrab ~ ÖK. *keyin pıyaz tuwrab* “sonra soǵan doǵrayıp” (4-55)

/-ns-/ ~ /-ss-/ deǵışmesi:

biyesis semirtib qopyutu ~ ÖK. *biyesin semirtip qoyıptı* “kısrasını semirtmiş” (11-198).

2.2.4. Ünsüz Düşmesi

2.2.4.1. Başta Ünsüz Düşmesi

2.2.4.1.1. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/ø-/ < /-h-/ düşmesi:

Alıntı kelimelerde kelime başında bulunan tonsuz, sızıcı /h/ ünsüzü Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında kurallı olarak düşer.

aram (<Ar. *ḥarām*) “haram” (8-165), (8-165)

ihmät (<Ar. *ḥikmet*) “hikmet” (8-46)

äybattılıǵı (<Ar. *heybet*) “heybetliliği” (12-79)

älim (<Ar. *ḥāl*) “gücüm” (12-70)

äzir (<Ar. *hāzır*) “hazır” (1-120, 9-82)

ār (<Far. *her*) “her” (19-120)

ükümed (<Ar. *hukūmet*) “hükümet” (8-97)

iş (<Far. *hiç*) “hiç” (8-20)

2.2.4.2. İç Seste Ünsüz Düşmesi

2.2.4.2.1. Akıcı ünsüzlerin Düşmesi

/-ø-/ ~ /-l-/ düşmesi:

Kazakistan’ın güney ağızında /l/ ünsüzünün sabit olmadığı bilinmektedir. /l/ ünsüzünün düşmeye meyilli olduğuna S.Amanjolov, J. Doskarayev, Ğ. Musabayev, Ş. Sarıbayev v.b. dil uzmanları Güney ağızına ait bir olay olduğu görüşündedir (Nakısbekov, 2010: 20).

Bu özellik Eski Anadolu Türkçesinde¹⁴ de görülmektedir. Derlediğimiz bölge ağızlarında bol örnekleri bulunmaktadır.

bosın ~ ÖK. *bolsın* “olsun” (17-65)

kesem ~ ÖK. *kelsem* “gelsem” (14-78)

awıdñ ~ ÖK. *awıdñ* “köyün” (13-12)

amay ~ ÖK. *almay* “almadan” (11-79)

sasaq ~ ÖK. *salsaq* “koysak” (9-27)

¹⁴ ET. *keltür-* > *getür-*, *oltur-* > *otur-* (Akar, 2018: 124)

/-ø-/ ~ /-r-/ düşmesi:

Düşme eğiliminde bulunan akıcı /r/ ünsüzü bölge ağlarında sık görülen olaylardan biridir.

wotımız ~ ÖK. oturmız “oturuyoruz” (1-29)

işnäse ~ ÖK. eşnärse “hiçbirşey” (20-77)

basa ~ ÖK. barsa “gitse” (12-78)

woypımay ~ ÖK. oypırmay “eyvah” (11-62)

aşaşılığ ~ ÖK. aşarşılıq “açlık” (11-242)

wolādan ~ ÖK. olardan “onlardan” (4-94)

jätümüz ~ ÖK. jaturmız “yatıyoruz” (2-18)

/-ø-/ ~ /-n-/ düşmesi:

Genellikle kelime ortası tonlu, diş, akıcı /n/ ünsüzünün düşmesi tonsuz, sızıcı, diş-damak /ş/ ünsüzünün yanında oluşmaktadır.

birışı ~ ÖK. birinşi “birinci” (4-166, 22-43, 6-148),

äşeyin ~ ÖK. änşeyin “öylesine, boşuna” (19-76)

boyışa ~ ÖK. boyınşa “boyunca” (14-129)

qaşa ~ ÖK. qanşa “kaç” (11-90)

toğızış şılı ~ ÖK. toğızınşı jılı “dokuzuncu yılı” (9-15)

sawıışı ~ ÖK. sawınışı “sağıcı” (1-16)

altışı ~ ÖK. altınşı “altıncı” (5-119)

musulmaşa ~ ÖK. musulmanşa “müslümanca” (5-162)

/-ø-/ ~ /-ñ-/ düşmesi:

Tonlu, ön damak, geniz /ñ/ ünsüzü konuşmacının hızlı konuşmasından düşmektedir. Bazen yerine uzun ünlü bırakmaktadır.

jaalde ~ ÖK. jañalde “az önce” (1-35)

jōişıha ~ ÖK. joñışqa “yonca” (9-32),

/-ø-/ ~ /-y-/ düşmesi:

Bu olay Kazak Türkçesi ve alıntı kelimelerde görülmektedir. Kelime içinde tonlu, akıcı, ön damak /y/ ünsüzü düşme olayıdır.

qoğan ~ ÖK. *qoyğan* “koymuş” (1-68, 8-233)

qoad ~ ÖK. *qoyadı* “koyacak” (21-81, 4-75)

jäläp ~ ÖK. *jäyläp* “yavaş” (20-55)

ken ~ ÖK. *keyin* “sonra” (4-9)

qābiled (<Ar. *qābiliyyet*) “kabiliyet” (8-223)

zerād (<Ar. *ziyāret*) “ziyaret” (6-17)

ävle (<Ar. *evliyā*) “evliya” (5-148)

2.2.4.2.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø-/ < /-h-/ düşmesi:

Bu olay genellikle alıntı kelimelerde görülür. Standart Kazak Türkçesinde de incelediğimiz bölge ağızlarında da kurallıdır.

däret (<Ar. *ṭahāret*) “abdest” (6-114)

bäte (<Ar. *fātiha*) “fatiha” (6-129)

meymandar (<Far. *mihmān*) “mihman, misafir” (21-143)

palwon (<Far. *pehlevān*) “pehlivan” (21-13)

/-ø-/ ~ /-ğ-/ düşmesi:

Tonlu, süreksiz, art damak /ğ/ ünsüzünün, ünlüler ve diğer akıcı ünsüzlerin etkisiyle düşmektedir.

şıraım ~ ÖK. *şırağım* “canım” (1-147)

boan ~ ÖK. *boğan* “olmuş” (5-88, 12-120)

maañ ğaray ~ ÖK. *mağan qaray* “bana doğru” (23-26)

jalız ~ ÖK. *jalğız* “yalnız” (23-89)

ayain ~ ÖK. *ayağın* “ayağını” (14-63)

2.2.4.2.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø-/ ~ /-k-/ düşmesi:

Kelime içinde tonsuz, ön damak /k/ ünsüzünün düşme nedeni, kelimedeki iki veya daha çok ünsüzler bulunduğu takdirde tonsuz, patlayıcı /k/ ünsüzü süreklileşerek düşmektedir.

- w*ötzed ~ ÖK. ötkizedi “geçirir” (5-120)
sesewil ~ ÖK. seksewil “bir ağaç türü” (25-41)
kişāntayınan ~ ÖK. kişkēntayınan “küçüklüğünden” (19-84)
kārtōşū yēggen ~ ÖK. kartoşka ekken “patates ekmiş” (5-201)
täjistanda ~ ÖK. täjikistanda “Tacikistan’da” (19-102)

/-ø-/ ~ /-g-/ düşmesi:

Kelime içinde bulunan tonlu, süreksiz, ön damak /g/ ünsüzünün düşme nedeni, akıcı ünsüzlerin yanında bulunması ve kelime içinde çift ünlünün bulunmasından düşmektedir.

- āñme ~ ÖK. āñgime “sohbet” (5-128, 23-3)
deen ~ ÖK. degen “diyen” (23-52)
yēsimni ~ ÖK. esigimniñ “kapımın” (9-49)

/-ø-/ ~ /-t-/ düşmesi:

Kelime içinde tonsuz, süreksiz, diş /t/ ünsüzünün düşme sebebi, kelimedede birden fazla ünsüzün kesintisiz konuşmaya etkili olduğundan, çift /t/ ünsüzlerin birisi, bazen patlayıcı /t/ ünsüzün düşmesi neden olmuştur. Bu örnek bölge ağzında ve alıntı kelimelerde rastlanmaktadır.

- iseymiz ~ ÖK. isteymiz “yaparız” (25-80)
tasab ~ ÖK. tastap “bırakıp” (14-8)
basab ~ ÖK. bastap “başlayıp” (14-21)
jawğaşı ~ ÖK. jawğaştı “Jawqaştı (boy ismi)” (9-59)
ätistād ~ ÖK. attestat (<Lat. attestatus) “lise diploması” (14-13)

/-ø-/ ~ /-d-/ düşmesi:

Kelime içinde tonlu, patlayıcı, diş /d/ ünsüzünün düşmesi akıcı veya sızıcı ünsüzle yan yan bulunmasından dolayı düşme olayı gerçekleşmektedir.

- w*osınay ~ ÖK. osınday “böyle” (1-66)
biziñ ~ ÖK. bizdiñ “bizim” (5-9, 24-32)
jolas ~ ÖK. joldas “arkadaş” (19-73)
äkemiziñ ~ ÖK. äkemizdiñ “babamızın” (9-63)
alumen ~ ÖK. aldımen “öncelikle” (8-106)

jastaymızan ~ ÖK. jastayımızdan “gençliğimizden” (5-43)
yeliñ ~ ÖK. eldiñ “memleketin” (7-46)

2.2.4.3. Sonda Ünsüz Düşmesi

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında sonda ünsüz düşmesi, akıcı ünsüzlerde görülmektedir. Bununla birlikte çift ünsüzle sonlanan alıntı kelimelerin son ünsüzü düşer.

2.2.4.3.1. Akıcı ünsüzlerin Düşmesi

/-ø/ < / -‘/ (ayın) düşmesi:

Kelime sonunda bulunan /‘-/ (ayın) sesi son hecedeki ünlünün bünyesinde zayıflayarak düşmektedir.

dawa (<Ar. *devā*) “deva” (1-109)

käte (<Ar. *ḥatā*) “hata” (23-74)

şıpasın (<Ar. *şifā*) “şifa” (15-66)

/-ø/ ~ /-l/ düşmesi:

Metinlerde kelime sonu akıcı /l/ ünsüz düşmesi zaman zaman görülmektedir.

awı awı ~ ÖK. awıl awıl “köy köy” (12-8)

o ~ ÖK. ol “o” (5-180)

tügü ~ ÖK. tügil “de, bile” (8-196)

/-ø/ ~ /-n/ düşmesi:

Metinlerde tonlu, diş, akıcı /n/ ünsüzünün kelime sonunda düşme olayı iki şekilde görülmektedir. Birincisi, konuşmacının bir kelimeyi sonraki kelimeyle birleştirerek söylediği durumda. İkincisi ise, 1. teklik şahıs eki *-mın*, *-min*, bir kelimeye eklendiğinde ekin sonundaki akıcı /n/ ünsüzü ile yanındaki dar /ı/ veya /i/ ünlü düşmektedir.

a) İki kelime arasında düşme:

aḥşame _şığıb ~ ÖK. aqşamen şığıb “yanıma para alıp” (7-37)

ozenne _suw ~ ÖK. özennen suw “ırmaktan su” (21-36)

aldımna _kessa ~ ÖK. aldımnan kessa “önümden geçse” (7-80)

algana _keyin ~ ÖK. algannan keyin “aldıktan sonra” (17-55)

şıqqana _ *keyin* ~ ÖK. *şıqqannan keyin* “çıktıktan sonra” (17-59)

arbame _ *şöb saldıq* ~ ÖK. *arbamen şöb saldıq* “el arabasına odun yükledik” (7-26)

b) 1. teklik şahıs -*min*, -*min* ekinde düşme:

qılam ~ ÖK. *qılamın* “yapacağım” (7-131)

bolam ~ ÖK. *bolamın* “olacağım” (1-196)

turam ~ ÖK. *turamın* “oturuyorum” (3-2)

jayam ~ ÖK. *jayamın* “yayacağım” (4-56)

aytam ~ ÖK. *aytamın* “söyleyeceğim” (5-153)

baram ~ ÖK. *baramın* “gideceğim” (6-82)

/-ø/ ~ /-r/ düşmesi:

İncelediğimiz bölge ağızında kelime sonunda tonlu, akıcı /r/ ünsüzünün düşme bol rastlanmaktadır.

malşıla ~ ÖK. *malşılar* “çobanlar” (25-21)

qoñsilā ~ ÖK. *qoñsılar* “komşular” (24-23)

şeşele ~ ÖK. *şeşeler* “anneler” (22-76)

bi ~ ÖK. *bir* “bir” (14-65)

atala ~ ÖK. *atalar* “dedeler” (8-77)

köresiñde ~ ÖK. *köresiñder* “göreceksiniz” (7-52)

2.2.4.3.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø/ < /-h/ düşmesi:

Alıntı kelimelerde görülmektedir. İnceleme alanımızda kurallı şekilde düşmektedir.

allā (<Ar. *allāh*) “Allah” (7-105, 11-133)

paşamız (<Ar. *pādşāh*) “padişahımız” (8-133)

kināli (<Far. *gunāh*) “suçlu” (4-190)

nekesi (<Ar. *nikāh*) “nikâhı” (12-105)

2.2.4.3.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø/ < /-q/ düşmesi:

Derlediğimiz metinlerde alıntı kelimenin çift ünsüzle tamamlandığında son ünsüzünün düşmesi kaideleşmiştir.

ırız (<Ar. *rizq*) “rızık” (8-31)

/-ø/ < /-t/ düşmesi:

Çift ünsüzle sonlanan alıntı kelimeler kurallı şekilde son /t/ ünsüzü düşmektedir.

iras (<Far. *rāst*) “rast, gerçek” (2-33, 7-128)

dosum (<Far. *dūst*) “dostum” (3-47)

baq (<Far. *baht*) “baht” (17-64)

berekesi (<Ar. *bereket*) “bereket” (1-143)

durus (<Far. *durust*) “dürüst” (1-29)

jurnalıs (<Fr. *jurnalıst*) “gazeteci” (23-78)

/-ø/ < /-d/ düşmesi:

Çift ünsüzle sonlanan alıntı kelimenin son /d/ ünsüzü düşmektedir.

ırıziz ~ ÖK. *razezd* (<Rus. *razezd*) “bölge” (12-119)

2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin boğumlanmalarındaki tekrarlanma (Korkmaz, 2007: 134). Ünsüz ikizleşmesi bölgemiz ağızlarında şu ünsüzlerde görülür:

/-zz-/ ~ /-z-/

dizze ~ ÖK. *tize* “diz” (1-108)

^w*özzi* ~ ÖK. *özi* “kendisi” (2-64)

/-ss-/ ~ /-s-/

arassı ~ ÖK. *arası* “arası” (2-64)

ässiresse ~ ÖK. *äsirese* “özellikle” (3-104)

pıssıq ~ ÖK. *pısıq* “becerikli” (4-146)

kissi ~ ÖK. *kisi* “kişi” (1-155, 8-282)

qıssılıp ~ ÖK. *qısılıp* “sıkışıp” (11-77)

tissim ~ ÖK. *tisim* “dişim” (11-172)

/-şş-/ ~ /-ş-/

kesşe ~ ÖK. *keşe* “dün” (4-91)

yêşşek ~ ÖK. *eşek* “eşek” (11-149)

işşibdi ~ ÖK. *işipti* “içmiş” (15-72)
aşşıq ~ ÖK. *aşıq* “acık” (3-45)

/-tt-/ ~ /-t-/

attam ~ ÖK. *atam* “dedem”(4-140)

/-ll-/ ~ /-l-/

bullaq ~ ÖK. *bulaq* “pınar” (9-50)

2.2.6. Ünsüz Tekleşmesi

Türkçe kelime köklerinde, birkaç istisna hariç, aynı türden iki ünsüz yan yana bulunamaz. Doğal olarak Türkçe kelimelerde ikiz ünsüzlerin tekleşmesi söz konusu değildir. Yabancı dillerden geçen bazı ikiz ünsüzlü kelimelerdeki ünsüzün biri erir veya düşer (Demir ve Şen, 2006: 137). İncelediğimiz metinlerde ikiz ünsüzlerin tekleşmesi sadece alıntı kelimelerde bulunmaktadır.

/-k-/ < /-kk-/

täwekel (<Ar. *tevekkul*) “tevekkül” (7-193)

/-r-/ < /-rr-/

paran (<Fr. *perron*) “peron” (11-27)

/-w-/ < /-vv-/

äwel (<Ar. *evvel*) (18-26)

/-m-/ < /-mm-/

kamanda (<Fr. *commande*) “kumanda” (22-64)

/-y-/ < /-yy-/

niyetine (<Ar. *niyyet*) “niyet” (4-185)

pensiyener (<Fr. *pensionnaire*) “emekli” (1-63)

/-y-/ < /-yy-/

ösiyädben (<Ar. *vaşiyyet*) “vasiyet” (12-46)

2.2.7. Ünsüzlerde Yer Değiştirme

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayı (Korkmaz, 2007: 117). Derlediğimiz metinlerde az örneği bulunmaktadır.

dayra (ÖK. *darya* <Far. *deryā*) “derya” (11-227)

aylanıp ~ ÖK. *aynalıp* “dönüp” (5-78)

2.2.8. Hece Yutumu

Bir sözcükte boğumlanma noktaları aynı yahut birbirine yakın hece gruplarından birinin kaybolması ve iki hecenin tek heceye dönüşmesi olayıdır (Akar, 2013: 76). İncelediğimiz bölge ağızında sadece bir örneğe rastlamaktayız.

bāmız ~ ÖK. babamız “dedemiz” (14-48)

2.2.9. Hece Kaynaşması

Hece Kaynaşması, Kızılorda-Türkistan arası ağızında bolca görülen bir ses olayıdır. Kelime içerisinde bulunan *l, y, n, ñ, g, ğ, b, q* gibi ünsüzler eriyip kaybolurlar. Metinlerde hece kaynaşması sık görülmektedir.

äkeb ~ ÖK. alıp kelip (25-17, 20-71), *buñ ~ ÖK. bunıñ* “bunun” (21-25), *qayb ~ ÖK. qalay etip* “nasıl” (21-112), *bob ~ ÖK. bolıp* “olup” (1-72, 14-19), *soñ ~ ÖK. sonıñ* “onun” (1-206), *qob ~ ÖK. qoyıp* “koyup” (3-10), *qoñdar ~ ÖK. qoyıñdar* “koyunuz” (3-36), *qıb ~ ÖK. qılıp* “kılıp” (4-156), *gep ~ ÖK. kelip* “gelip” (4-168), *äñme ~ ÖK. äñgime* “sohbet” (5-128), *sorda ~ ÖK. sol arada* “o arada” (14-13), *äper ~ ÖK. alıp ber* “alıp vermek” (15-80), *arañ ~ ÖK. aranıñ* “aranın” (20-24), *meñ ~ ÖK. meniñ* “benim” (21-117), *jā ~ ÖK. jaña* “az önce” (1-26), *bala şā ~ ÖK. bala şağa* “çoluk çocuk” (1-165), *āb ~ ÖK. alıp* “alıp” (1-213), *nē ~ ÖK. nege* “niye” (1-106), *tā ~ ÖK. tağı* “yine” (2-8), *ār ~ ÖK. arğı* “öbür tarafı” (3-95), *yēb ~ ÖK. yegip* “ekip” (20-16), *bayāda ~ ÖK. bayagıda* “eskiden” (15-79), *oyā ~ ÖK. ol jaqqa* “o tarafa” (14-12), *sōmenen ~ ÖK. sonimenen* “böylece” (13-13), *ās ~ ÖK. alıs* “uzak” (8-29).

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

1. İSİMLER

1.1. Yapım Ekleri

1.1.1. İsimden İsim Türetme Ekleri

{+lXq / +dXq / +tXq}

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında bu ekin hem düz, hem de yuvarlak şekilleri görülmektedir. Kazak Türkçesi yazı dilinde ise, sadece düz ünlülü şekilleri bulunmaktadır. Eklendiği isimlere farklı anlamlar kazandıran bu ek, araştırdığımız ağızlarda yer, mekân, eşya, alet, meslek, sahiplik, miktar, ölçü fonksiyonlarında kullanılmaktadır.

Eski Türkçede işlek olan ektir.¹⁵ Söz konusu ek, Kırgız Türkçesi¹⁶ ile incelediğimiz bölge ağızı arasında düzlük ve yuvarlaklık şekilleri yönünden benzerlik göstermektedir.

Yer, mekân isimleri yapar.

yëgistig “ekinlik” (1-84)

oñtüsdüg “güney” (25-4)

ortalıgında “merkezinde” (14-5)

öndiristik “endüstriyel” (10-73)

üylüg “evli” (12-101)

Eşya ve alet isimleri yapar.

beldigi “kemer” (21-40)

jemtigsiz “yemliksiz” (6-139)

Sıfatlardan isim yapar.

jeñildig “kolaylık” (2-19)

cahsılıq “iyilik” (8-112),

şındıg “gerçeklik” (11-201)

ülkendigi “büyüklüğü” (8-130)

zeregdigimiz “zekiliğimiz” (14-14)

ädildigi “dürüstlüğü” (8-183)

¹⁵krş. *ağılık* “ambar, hazine”, *yimişlik* “meyve bahçesi, bahçe”, *kunlık* “hapishane”, *suwlık* “su kabı” örneklerini vererek Gabain ekin Moğolcada da olduğunu söylemektedir (A. von Gabain, 1988: 44).

¹⁶krş. *eelik* “iyelik”, *koyluk* “koyunluk”, *cıldık* “yıllık”, *endik* “enlik”, *körkömdük* “güzellik” (Buran, A. ve Alkaya, 2013: 190).

biyikligi “yüksekliği” (12-111)
iygilig “iyilik” (15-42)

äybattılıgı “heybetliliği” (12-78)
kelistiligin “güzelliğin” (23-44)

Meslek, uğraşılan isimler yapar.

şäpörlüg “şöfurlük” (1-130)
kelindik “gelinlik hizmet” (7-143)
yëginşilik “ekincilik” (13-13)

qaraqşılıg “yağmacılık” (6-106)
şıraşşılıg “türbedarcılık” (6-14)
yëgistig “ekincilik” (1-84)

Sahiplik, aitlik, bağlılık yapar.

şıypalıgı “şifalıgı” (1-113)
deñsawlıq “sağlık” (1-143)
yëgemendig “eğemenlik” (2-28)
ıymandılıq “imanlılık” (8-190)
biylikti “yönetimi” (4-147)
izgilik “iyilik” (8-313)
keremeddiği “kerametliği” (1-170)
zeynedgerligge “emekliğe” (24-9)

mamandıgım “mesleğim” (1-132)
azamatıg “vatandaşlık” (2-17)
bahlıq “çocukluk” (2-34)
qajılıqqa “hacılığa” (21-62)
kisilikke “büyüklüğe” (4-163)
birliğ “birlik” (5-6)
yërekşeligi “özelliği” (10-36)
yëmdig “şifalı” (24-125)

Miktar ve ölçü yapar.

qanşalıq “kaçlık” (3-85)
om bestik “on beşlik” (9-54)
kündeligdi “günlük” (24-15)

aylıq “aylık” (4-4)
metirliğ “metrelik” (14-130)
birinşiligi (22-62)

{+şX}

İncelediğimiz bölge ağzında sık kullanılan isimden isim yapma ekidir. Bu ek, Eski Türkçede de oldukça işlek olan bir ektir.¹⁷ Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ekin yuvarlak değişkesi bulunmamaktadır. Derlediğimiz metinlerde hem düz, hem de yuvarlak değişkeleri vardır. Bu ekin yuvarlak şekli Kırgız Türkçesi¹⁸, Tuva Türkçesi¹⁹, Türkiye Türkçesi²⁰, Azerbaycan Türkçesi²¹, Türkmen Türkçesi²²

¹⁷krş. *añçı* “avcı”, *yadçı* “büyücü, yağmur büyücüsü”, *içräki orunçı* “saray memuru, teşrifatçı” (A. von Gabain, 1988: 43).

¹⁸ Kırgız Türkçesinde: *motorçu* “motorcu”, *dökönçü* “dükkanacı”, *ötükçü* “kunduracı”, *koyçu* “koyun çobanı” (Buran, A. ve Alkaya, E., 2013: 190);

¹⁹ Tuva Türkçesinde: *çurukçu* “ressam”, *körükçü* “seyirci” (Buran, A. ve Alkaya, 2013: 215).

²⁰ Türkiye Türkçesinde: *oduncu*, *ucuzcu*, *uykucu*, *atatürkçü*. (Buran, A. ve Alkaya, 2013: 52).

²¹ Azerbaycan Türkçesinde: *kolhozçu* “kolhozcu”, *ovcu* “avcı”, *döyüşçü* “dövüşçü”, *üzümçü* “bağcı” (Buran, A. ve Alkaya, 119).

lehçelerinde bulunmaktadır. Metinlerde bu ek, bir meslekle uğraşan şahısların hareketini karşılar.

añşılar “avcılar” (10-15)

mägäziñşi “dükkançı” (4-115)

kömekşisi “yardımcısı” (10-54)

jumuşşu “işçi” (1-124)

yemşi “tabip” (14-49)

qoyşı “çoban” (4-128, 3-104)

kütivşü “bakıcı” (4-153)

yëginşi “çiftçi” (5-178)

azanşı “muezzin” (6-51)

qayıhşı “kayıkçı” (8-197)

yësebşi “muhasibeci” (15-24)

{+IX / +dX / +tX}

Türkiye Türkçesinde +*li*, *li* olan bu ekin Kazak Türkçesi yazı dilinde ünsüz uyumuna bağlı olarak /d/’lı ve /t/’lı değişmeleri vardır. Ayrıca Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ekin sadece düz değişmeleri bulunmaktadır. Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında hem düzlü hem yuvarlaklı değişmeleri vardır. Metinlerde bu ek bağlılık, sahiplilik görevindedir.

Eski Türkçede bu ek +*liğ*, +*lig*, + *luğ*, +*lüğ* şeklindedir.²³ Ek sonundaki /g/ sızılarak önce /w/ olmuş daha sonra bu ses düşmüştür. Kırgız Türkçesinde²⁴ sadece yuvarlak şekli bulunmaktadır.

paydalı “yararlı” (1-112)

tawlı “dağlı” (3-10)

ilimdi “bilgili” (6-21)

üylü “evli” (9-87)

jüktü “hamile, gebe” (8-137)

bızawlı “buzağılı” (25-79)

qızığdı “ilginç” (3-3)

bërekeli “bereketli” (17-11)

bedeldi “itibarlı” (22-12)

tütündü “dumanlı” (12-101)

küştü “güçlü” (4-73)

{+sXz}

Bu ekin Türkiye Türkçesinde olduğu gibi incelediğimiz bölge ağızlarında hem düz hem yuvarlak değişmeleri bulunmaktadır. Kazak Türkçesi yazı dilinde ise bu ekin sadece düz şekli vardır.

²² Türkmen Türkçesinde: *guşçu* “kuşçu” (Buran, A. ve Alkaya: 215).

²³ Bu ekle ilgili Gabain, bir şeyle teçhiz edilmiş olmayı bildirir ve Moğolca da aynıdır demektedir. *ilig* “hükümdar”, *tnlığ* “canlı”, *kullığ* “esirli, esir sahibi, hükmettiği kimseleri olan, kullu” (1988: 44).

²⁴ Tarihi + *liğ* ekinin son sesi erimesi sonucunda -g >w>Ø gelişmesine bağlı olarak ikiz ünlüye dönmüştür: *ardaktuu* “değerli”, *cergiliktüü* “yerel”, *iygiliktüü* “hayırlı”, *ayaniçtuu* “acıklı” (Başdaş ve Kutlu, 2016: 116).

Bu ek, Eski Türkçeden beri kullanılan ektir. Eski Türkçede ünlü uyumuna bağlı hem düz, hem yuvarlak şekli vardı.²⁵

älsiz “hâlsiz” (1-41)

ulsuzğa “evladsız” (23-5)

sädsiz “şanssız” (3-27)

suwsız “susuz” (5-195)

belgisiz “belirsiz” (6-46)

jumussuz “işsiz” (18-5)

däredsiz “abdestsiz” (23-91)

ıñğaysız “uygunsuz” (5-151)

ümütsüz “ümitsiz” (6-91)

medalsız “madalyasız” (7-121)

{+şA}

İsimlere gelen bu ek, lehçe, din, küçültme ve benzetme isimlerini türetir. Kızılorda-Türkistan arası konuşmasında yazı dilinden farksızdır.

Eski Türkçede küçültme ve kuvvetlendirme bildiren bu ek *+ça*, *+çe* şeklinde idi.²⁶

Genel Türkçede /ç/ sesinin Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzında /ş/ olmasıyla birlikte kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır. Derlediğimiz metinlerde şu fonksiyonlarda kullanılmaktadır.

a) Lehçe, din isimlerini yapar.

qazahşa “Kazakça” (7-77)

musulmanşa “Müslümanca” (5-162)

b) Küçültme ve kuvvetlendirme isimlerini yapar.

onşa (<ET. *ança*) “o kadar” (5-135)

c) Kelimenin kökü ile ek kaynaşarak kalıplaşmış isim yapar.

jeKeşe “ayrıca” (1-53)

ağşa “akçe” (1-70)

yereğşe “ayrıca” (6-22)

tötenşe “olağanüstü” (15-85)

bılayşa “böylece” (1-76)

pälənşe “filanca” (3-101)

qosımşa “ilâve” (7-39)

qaraşa “karaca” (5-34)

{+das}

Bu ekin Kızılorda-Türkistan arası ağzı ile Kazak Türkçesi yazı dili arasındaki kullanımı farklı değildir. Ekin fonksiyonu, ortaklık, eşlik, birlik ve bağlılık ifade

²⁵ krş. *körksüz* “çirkinlik”, *ögsüz* “öksüz”, *ıgsüz* “sıhhatli, sağ” (A. von Gabain, 1988: 45).

²⁶ krş. *ança* “biraz, o kadar”, *azrakça* “az çok”, *antaca* “tam o esnada, tam orada”, *azuça* “veyahut”, *barça* “bütün, hep” (A. von Gabain, 1988: 43).

eden isimler yapar.

Eski Türkçede de aynı işlevi gören ektir.²⁷

qarındasım (<ET. *karındaş*) “kız krdeşim” (25-66)

joldasım “arkadaşım” (19-121)

{+nşX / +nç}

Derlediğimiz metinlerde bu ekin düz ve yuvarlak ünlülü değişkeleri bulunmaktadır. Kazak Türkçesi yazı dilinde ise sadece düz ünlülü değişkeleri vardır. Bununla birlikte konuşmacının sıra sayısını {+nç} şeklinde telaffuz etmesi Kazak Türkçesi yazı dilinden farklılık göstermektedir. Metinlerde bu ekin fonksiyonu asıl sayı isimlerden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmaktır.

Bu ek Eski Türkçeden²⁸ beri kullanılan ektir. İncelediğimiz ağızda bu ekin yuvarlak şekli Kırgız Türkçesinde²⁹ de bulunmaktadır.

birinç “birinci” (25-25)

yekinşi “ikinci” (5-117)

üşünşü “üçüncü” (6-60, 14-6)

törtünşü “dördüncü” (10-5)

bësinş şılı “beşinci yılı” (6-5)

jëtinşi “yedinci” (1-127)

altınş şılı “altıncı yılı” (17-47)

seğizinsi “sekizinci” (4-2)

{+Aw / +öw}

Kazak Türkçesinde bu ekin düz değişkeleri vardır. İncelediğimiz bölge ağızlarında hem düz hem yuvarlak şekilleri görülmektedir. Aynı zamanda aynı kelimeyi bazı yerlerde düz, bazı yerlerde yuvarlak söylediği tespit edilmiştir. Kazak Türkçesinde ve incelediğimiz bölge ağızlarında bu ekin görevi sayılara gelerek topluluk sayı isimleri yapmaktır. Bu ek Kazak Türkçesinde *bir*, *iki*, *üç*, *tört*, *beş*, *altı*, *yedi* sayılarına kadar eklenir. İncelediğimiz bölge ağızlarında bu topluluk ekinin “on”

²⁷ krş. *kadaş* “akraba”, *karındaş* “kardeş” (A. von Gabain, 1988: 46); Eski Uygur Türkçesinde: *atdaş* “adaş”, *işteş* “aynı iş mensubu”, *koldaş* “arkadaş” (Eraslan, 2012: 96). Karahanlı Türkçesinde: *koldaş* “arkadaş”, *köngüldeş* “gönül arkadaşı, dost” (Hacıeminoğlu, 1996: 14). Kıpçak Türkçesinde, *boydaş* “aynı boyda olan”, *emildeş* “süt kardeş”, *evdeş* “ev kadını”, *qocadaş* “aynı efendinin köleleri”, *kökdeş* “aynı cinsten olan” (Karamanlıoğlu, 1994: 26).

²⁸ Ek, Eski Türkçede +Xnç şeklindeydi: *törtünç* “dördüncü”, *bişinç* “beşinci” (Tekin, 2003: 84).

²⁹ *üçünçü* “üçüncü”, *törtünçü* “dördüncü”, *toğuzunçu* “dokuzuncu”, *onunçu* “onuncu” (Başdaş ve Kutlu, 2016: 144).

sayısına da kullandığı görülmektedir.
Bu ek Eski Türkçede³⁰ görülmektedir.

birew “bir tane” (1-101)

biröw “bir tane” (7-79)

yékewi “iki tanesi” (3-109)

yéköw “iki tane” (13-24)

üşew “üç tane” (7-129)

üşöw “üç tane” (9-14)

törtöwi “dört tanesi” (8-280)

bésew “beş tane” (7-120)

altaw “altı tane” (18-16)

onaw “on tane” (9-44)

{+rek}

Bu ek sıfatlara gelerek iki nesne arasında karşılaştırma yapar. Metinlerde sadece ince şekilli örnekleri görülmektedir.

Eski Türkçede, isimlere gelerek karşılaştırma anlamındadır.³¹

kövürek “daha çok” (4-66)

qättirek “daha sert” (4-70)

yérterek “daha eski” (24-166)

{+Ker}

Bu ek, Farsçadan Kazak Türkçesine geçmiş bir ektir. İncelediğimiz bölge ağızlarında da yazı dilinden farklılık göstermemektedir. İsimlere eklenen bu ek kişinin mesleğini, görevini bildirmektedir.

täwipkerşiligi “tabipliği” (7-71)

qızmedger “hizmetçi” (24-64)

sawdager “tüccar” (15-37)

bilimger “bilim sahibi” (25-72)

{+şik / +şük}

Bu ek, isimlere ve sıfatlara gelerek küçültme, sevgi ve acıma anlamlarını bildirir. Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ekin düz ünlülü değişkeleri bulunmaktadır. İncelediğimiz bölge ağızlarında bu ekin hem düz hem yuvarlak değişkeleri görülmektedir. Ancak metinlerde bu ekin kalın ünlülü şekli bulunmamaktadır. Çok

³⁰ Tekin şu örnekleri vermektedir: *ikägü* (<*ekägü) “iki parça”, *üçägü* “üçü birlikte” (2003:132); Uygur Türkçesinde *biregü* (< *bir* + *egü*) “her biri, biri”, *ikigü*, *ikegü*, *ékkigü* (< *iki* + *egü*) “her ikisi, ikisi birden” (K. Eraslan, 2012: 197); Karahanlı Türkçesinde: *biregü* < *bir-e-gü* “her birisi, birisi”, *üçegü* < *üç-e-gü* “her üçü” (Hacıeminoğlu, 1996: 63) Kıpçak Türkçesinde: *biregü~birevü~birev*, *ikegü~ikevü~ikkev*, *üçegü~üçevü~üçev~üçöv*, *bişegü~bişevü*, *altağu~altavü*, *yidegü~yedevü*, *toqsavü* (Karamanoğlu, 1994: 102-103).

³¹krş. *artuğrak* “çok fazla, mükemmel”, *aşnurağ* “daha önce, çok önce”, *külçügreg* “çok güçlü, daha güçlü”, *öküşrek* “pek, çok” (Eraslan, 2012: 101).

az örneği vardır.

Bu ek, Eski Türkçede de küçültme bildiren bir ektir.³²

töbeşik “tepecik” (12-109)

kölşük “gölcük” (12-138)

{+lAw / +dAw +taw}

Bu ek, yazı dili ile incelediğimiz bölge ağızları arasında farklılık göstermemektedir. İnsanları veya nesnelere karşılaştırmada kullanılan işlek bir ektir.

köbdew “daha çok” (1-95)

artıqtaw “daha fazlası” (3-65)

qımbattaw “daha pahalı” (4-132)

äşşilew “daha acı” (5-213)

modalaw “daha geniş” (7-92)

qıstaw “kışlık yer” (12-124)

azdawı “daha azı” (1-95)

uzaqtaw “daha uzak” (4-68)

siyregdew “daha nadir” (5-101)

hattılaw “daha sert” (6-60)

jastaw “daha genç” (21-62)

{+ dAy / +däy / +diy / +tay}

Bu ek Kazak Türkçesinde benzerlik ifade etmekle birlikte Türkiye Türkçesinde “kadar” ve “gibi” edatlarını karşılar. İncelediğimiz bölge ağız ile standart Kazak Türkçesi arasında farklılık yoktur.

Eski Türkçede *täg* “gibi” edatıdır.³³ Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağızında eklenerek yapım eki görevini almaktadır.

minändäy “bunun gibi” (7-97)

ʷon jılday “on sene kadar” (1-129)

kädimgidey “her zamanki gibi” (113)

mendi “benim kadar” (7-33)

kişkändäy “küçücük” (1-156)

ʷosınday “bunun gibi” (1-110)

körgöndey “görmüş gibi” (3-6)

sağattay “saat kadar” (4-57)

boqtay “bok gibi” (7-186)

Bazı durumlarda /d/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir:

ʷosınay ~ ÖK. *osınday* “bunun gibi” (1-66)

{+degen}

³²krş. *қаңчуқ* “nere, nereye”, *неңүк* “nasıl”, *яңчуқ* “para kesesi”. Bu ek, +*çuk*, +*çük*, +*çu*, +*çü*, +*ok*, +*ök* unsurlarından oluşmuştur. (Eraslan, 2012: 96).

³³krş. *яйд ыпар тәг* “misk gibi”, *бизни тәг* “bizim gibi”. (A. von Gabain, 1988: 99).

Sayılarla kullanılan bu ek tahmin, topluluk bildiren sayı sıfatlarını yapar. İncelediğimiz bölge ağlarında sadece bir örnekte karşılamaktayız.

jüzdegen “yüzlerce” (1-25)

{+şII}

Bu ek, Kazak Türkçesinde de incelediğimiz bölge ağlarında da eklendiği kelimelere alışkın olma, düşkün olma, ilgili olma, mübalağa anlamlarını katmaktadır. İncelediğimiz metinlerde az örnekleri vardır. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık yoktur.

Bu ek, Eski Türkçede yaygın olmayan bir ektir.³⁴

kövşil “herkesle rahatlıkla anlaşabilen” (4-108)

qanağatşıl “kanaatkâr” (7-194)

{+gänä}

Kazak Türkçesinde ve incelediğimiz bölge ağlarında kullanılan bu ek eklendiği isme küçültme anlamı katar. İncelediğimiz bölge ağzında Kazak Türkçesi yazı dilinden farklı olan +gänä eki bulunmaktadır. Sadece bir örnekte karşılamaktayız. Ek, Eski Türkçede küçültme isimleri türetir.³⁵ Bu ek, incelediğimiz bölge ağzına benzer Özbek Türkçesinde³⁶ de rastlamaktayız.

kişgänä “küçücük” (1-26)

{+şeñ}

Ek, eklendiği isime bir iş veya harekete yatkınlık anlamını bildirir. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede bulunmamaktadır.

söşşeñ “konuşkan” (14-53)

³⁴ Bu ek Eski Türkçede birkaç örnekte renk isimlerine geldiği bilinmektedir: *akçıl* “akça”, *kırçıl* “kır” (Eraslan, 2012: 95).

³⁵ Tekin, Orhun Türkçesinde küçültme işlevi olarak *azkiña* “azıcık (nüfusu) pek az” şeklinde tek örneği verir; (2003: 83). Eraslan, Orhun Türkçesinde +*kınyā*/*+kinye*, Uygur Türkçesinde *n*’li ve *y*’li ağzında +*qaya*/*+qıya*/*+qıye*/*+qıa*/*+kie*/*+qıyan*/*+kiyen* şekillerinde geçen ek, pekiştirme, sevgi ve küçültme ifadeli isim, sıfat ve zarflar türettiğini belirtmiştir (2012: 98). Bu ek, Çağatay Türkçesinde isim ve sıfatlara gelerek küçültme anlamını bildirir: *ésrükkine* “sarhoşça”, *hücregına* “hücrecik”, *kéntkine* “küçük kent”, *kuşgına* “küçük kuş”, *targına su* “daha dar su” (Eckmann, 2017: 49).

³⁶ Özbek Türkçesinde küçültme ekidir: *azgına* “azıcık”, *quruqqınā* “küp kuru”, *tüzkkinä* “iyice”, *kiçkinā* “küçücük” (Buran ve Alkaya, 2014: 57).

{+z}

İşlek olmayan, kalıplaşmış bir ektir. Metinlerde sadece bir örneği bulunur. Bu ek, Eski Türkçede de bulunmaktadır.³⁷

yëgiz “ikiz” (6-78)

{+h̡a / +ge}

Bu ek işlek olmayan bir ektir. Kalıplaşmış bir, iki kelimedede bulunur. Eski Türkçede de görülmektedir.³⁸

başh̡a (<ET. *başka*) “başka” (1-69)

özgeris “değişiklik” (11-238)

{+şek}

İsimlere eklenen bu ek, küçültme, sevgi anlamlı sıfatlar türetir. İncelediğimiz bölge ağzında Kazak Türkçesinden farklı olarak +şeg değişkesi bulunmaktadır.

Eski Türkçede de küçültme anlamındadır.³⁹

kelinşeg “taze gelin” (6-94)

1.1.2. Fiilden İsim Türetme Ekleri

{-ma / -pA}

Fiilin gösterdiği oluş, kılış ve durumları yalın birer iş olarak belirten adlar yapar (Korkmaz, 2007:91). Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede seyrek kullanılan ektir.⁴⁰

qışıma “kaşınrı” (1-107)

kespe “erişte” (4-103)

qospa “katkı” (9-9)

tuwma “akraba” (9-9)

qoymasın “deposunu” (19-52)

³⁷Gabain bu ekin ikilik bildirdiğini ve artık canlı olmadığını ifade etmektedir: *kögüz* “gögüs”, *köz* “göz”, *biz* “biz”, *siz* “siz”, *müyüz* “boynuz”, *tiz* “diz”, *mähiz* “beniz”, *ağız* “ağız”, *boğuz* “boğaz” (1988: 46).

³⁸Gabain bu ekin yönelme hâli eki ile aynı olduğunu ama belirli kelimelerde isim türettiğini bildirmektedir. *başka* “başka”, *ürka* “daima”(1988: 45).

³⁹krş. *bıçaq*, *biçäk* “çakı” (bı “bıçak”), *qalıçaq* “kolcuk” (qol “kol”) (A. von Gabain, 1988: 43). Eckmann, *béqçek* “küçük bey”, *çukurçak* “küçük çükür, çukurcuk”, *alınçaq* “atın altın süsü”, *yançak* “atın yanlarına bağlayan zırh” (2017: 48).

⁴⁰Tekin, Orhun Türkçesinde şu örneği vermektedir: *yälmä* “keşif müfrezesi” (2003: 92) Eraslan, Uygur Türkçesi Gramerinde: *belgürtme* “belirtme”, *kabarma* “kabarık”, *kesme* “kesme” örneklerini vermektedir (2012: 107).

{-Is / -üs}

Bu ek, fiillerden hareket ve iş isimleri yapar. Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ek dar ünlülü şeklindedir. Ancak incelediğimiz bölge konuşmasında yuvarlak ünlülü değişkesi bulunmaktadır.

Eski Türkçede çoğunlukla dönüşlü fiil tabanlarından sonra geleceği bildirilmiştir.⁴¹

<i>küñgörüs</i> “geçim” (1-48)	<i>yëgis</i> “ekin” (1-76)
<i>qurlıs</i> “inşaat, kuruluş” (1-200)	<i>qayıts</i> “ölmek” (3-98, 1-137)
<i>ağıs</i> “akış” (1-45)	<i>wotırıs</i> “oturma” (1-66)
<i>şığıs</i> “çıkış” (12-135)	<i>tuwıshın</i> “akraba” (20-34)

{-w}

Bu ek, iş adları yapmakla yanı sıra, fiillerin hareket isimlerini de yapar. Kazak Türkçesinde ve incelediğimiz bölge ağzında mastar ekidir. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge konuşması arasında farklılık göstermemektedir.

Eski Türkçede -ğ/-g ya da -ağı/-egü’den gelmektedir⁴². Bu ek sızıcılaşarak -g/-ğ > -v > -w sürecini geçirerek Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzındaki şeklini almıştır.

<i>saluwğa</i> “koymaya” (1-200)	<i>aluwğa</i> “almaya” (2-39)
<i>oylaw</i> “düşünmek” (2-84)	<i>aparuwğa</i> “götürmeye” (3-102)
<i>aytuwğa</i> “söylemeye” (4-20)	<i>kaynaw</i> “kaynamak” (4-69)
<i>dayındaw</i> “hazırlamak” (1-79)	<i>seniwge</i> “inanmaya” (3-88)
<i>asuw</i> “geçit” (4-46)	<i>şarşaw</i> “yorulmak” (7-227)
<i>joqtaw</i> “ağıt” (8-245)	<i>şahırırw</i> “çağırarak” (24-97)
<i>quyuw</i> “dökmek” (24-123)	<i>qabıldaw</i> “teslim almak” (6-25)
<i>qıstaw</i> “kışlak” (12-124)	

{-n}

Yaptığı isimler fiilin gösterdiği hareketi yapanı, olanı ve daha çok, yapılanı ifade eder (Ergin, 2013: 189). Bu ekin kullanışı yazı diliyle incelediğimiz bölge ağzıyla

⁴¹krş. *ögrünç*, *ögrünçü* “sevinmek, neşelenmek”, *abınç* “teselli, avunma”, *bulunçsuz* “bulunamaz”, *irinç* “sefalet”, *kirtgünç* “inanç, iman” (Eraslan, 2012: 104).

⁴²krş. *tapıg* “hürmet, hizmet”, *ötüg* “ibadet, rica”, *ayg* “söz, kelime”, *sürüg* “sürü”, *bilig* “bilgi, malumat”, *ög* “akıl” (A. von Gabain, 1988: 51).

aynıdır.

Eski Türkçede bu ek seyrek kullanılmaktadır.⁴³

ağın “akın” (1-45)

sawın “sağma” (7-24)

tütün “duman” (1-182)

qorğan “kale” (19-3)

şıgın “harç, masraf” (1-85)

kelin “gelin” (7-131)

yéginge “ekine” (5-47)

jawındı “yağışlı” (24-158)

{-gun / -hın}

Fiile eklenen bu ek çok yapan, olan veya yapılan nesnelere yahut yapılan işi karşılar. Kazak Türkçesinde düz ünlülü şekilleri vardır. İncelediğimiz metinlerde hem düz ünlülü hem yuvarlak ünlülü şekilleri vardır.

Eski Türkçede soyut isimler ve alet isimleri karşılar.⁴⁴

turğunu “bir yerleşim biriminin sakini” (1-7)

toshın “baraj” (8-200)

{-m}

M. Ergin (2013), bu ek için şöyle demektedir: “Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hâl, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, âlet, yer v.s. gibi çeşitli isimler de yapar” (s. 188). Bu ekle ilgili Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede yaygın olarak kullanılan soyut ve somut isimleri karşılar.⁴⁵

keşirim “bağışlama” (3-40)

qısum “basınç” (8-136)

kütüm “bakım, özen” (24-152)

üyürüm “girdap” (5-126)

wönim “mahsul, ürün” (12-5)

{-K}

M. Ergin (2013) ekin işlevi için: “Yaptığı isimler umumiyetle fiilin gösterdiği harekete uğramış olan, bazan da o hareketten doğmuş bulunan veya o hareketi yapan

⁴³krş. *tütün* “duman”, *tirin* “kalabalık”, *tügüm* “düğüm”, *yalın* “alev, meşale” (A. von Gabain 1988: 54).

⁴⁴ *täzkin* “mülteci”, *tirgin* “kalabalık, dernek”, *bazğan* “çekiç, basan” (A. von Gabain 1988: 52).

⁴⁵krş *talım* “yağma”, *kädım* “giyim, elbise”, *tuğum* “yeniden doğuş”, *istäm* “istek” (A. von Gabain, 1988: 53).

çeşitli nesnelere karşılar” (s, 188) demektir. Bu ekin kullanışı yazı diliyle aynıdır. Eski Türkçede daha çok sıfatlar türeten bir ektir.⁴⁶

tolıq “dolu” (5-214)

jazıq “ova, yazı” (3-95)

yëriq “erk” (8-152)

buzuq “yaramaz” (10-37)

şavıq “çalama” (7-115)

tilegi “dileği” (4-180)

qızığ “ilginç” (4-173)

tükrüg “tükrük” (8-191)

salıq “vergi” (19-92)

{-aq}

M. Ergin (2013), bu ekin konusunda şunları kaydetmektedir: “Yaptığı isimler fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, olanı, yapılanı; o hareketin yapıldığı yeri, âleti; o hareketle yapılan şeyi; hasılı fiilin tesirinde kalan çeşitli nesnelere karşılar” (s, 188) demektir. Bu ekin kullanışı yazı diliyle aynıdır.

Bu ek, Kıpçak Türkçesinde görülmektedir.⁴⁷

qonaq “misafir” (4-20)

{-Kiş}

Genellikle bu ek fiilin ifade ettiği hareketi ve alet isimleri yapar. Bu ekin kullanışı Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölge ağzında farklılık yoktur.

Bu ek, DLT’te birkaç kelimedede kullanıldığı görülmektedir.⁴⁸

tütündetkiş “dumanlama aleti” (20-62)

yëskerdgiş “heykel” (14-48)

{-eşek}

Bu ek, Türkiye Türkçesinde gelecek sıfat-fiil olarak kullandığından “gel-” fiilinde klişeleşerek isim olarak kullanılmaya başlamıştır. Kazak Türkçesinde de bu ek kalıplaşmış bir kaç kelimedede bulunmaktadır. Aynı durumda incelediğimiz bölge ağzında da sadece bir örnekte rastlamaktayız.

keleşek “gelecek” (20-21)

⁴⁶krş. *anuk* “hazır, hazırlık”, *közünük* “pencere”, *barq* “mal, mülk”, *yanlıq* “yanlış”, *yok* “yok, yokluk”, *tok* “tok” (A. von Gabain, 1988: 54).

⁴⁷krş. *bıçaq* “bıçak”, *kışkıraq* “bağırmaq”, *korkaq* “korkak”, *kuçaq* “kucak”, *ölçek* “ölçek, ölçe”, *turaq* “durak” (Karamanlıoğlu, 1994: 40-41).

⁴⁸krş. *arguç* “yalan”, *bıçguç* “makas”, *örgüç* “kadınların saç örgüsü” (Bozkurt, 2012: 57, 95, 301).

{-kür}

Fiile eklenen bu ek belli bir harekete yatkınlığı bildirmektedir. Kazak Türkçesinde düz ünlülü şekiller vardır. İncelediğimiz metinlerde yalnız yuvarlak şekli görülmektedir.

Çağatay Türkçesinde özellikle düşkünlük bildiren sıfat yapar.⁴⁹

ötkürlüğü “keskinliği” (11-204)

{-şök}

Fiillere gelen bu ek sıfat türetir ve nesne isimlerini bildirir. Kazak Türkçesinde sadece düz ünlülü değişkesi vardır. İncelediğimiz ağızda sadece bir örnekte yuvarlak değişkesi görülmektedir.

Eski Türkçede görünmeyen bu ek Kıpçak Türkçesi⁵⁰ ve Çağataycada⁵¹ birkaç örnekleri bulunmaktadır.

bölşögi “parçası” (21-3)

{-l}

İncelediğimiz bölge ağzında sadece bir örnekte görülmektedir. Bu ek, Orhon Türkçesi⁵² ve Uygur Türkçesi⁵³ metinlerinde rastlanmaktadır.

tügöl ~ *ÖK. tügel* (<DLT. *tükäl*) “tamamı” (21-18)

{-ş}

Kazak Türkçesiyle incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık yoktur. Fiillere gelen bu ek fazlalık, aşırılık isimler yapar.

Eski Türkçede çoğunlukla dönüşlü fiil tabanlarından sonra gelmektedir.⁵⁴

quwanış “kıvanç, sevinç” (8-154)

⁴⁹krş. *çıkğur* “hücum, saldırı”, *ötgür* “keskin”, *tayğur* “kaygan”, *toyğur* “kolayca doya bilen” (Karaağaç, 2009: 53).

⁵⁰krş *emçeki*, *imçek* “meme”, *erinçek*, *irinçek* “tembel, tembellik” (Karamanlıoğlu, 1994: 36).

⁵¹Bu ek, Çağataycada nesne ve alet adları, özellikle soyut adları yapar: *avunçak* “teselli, yardım, avuntu”, *bürünçek* “örtü, yaşmak”, *silkinçek* “tılsım, büyü, uğur”, *tüfürçek* “tükürük”, *yastançak* “dinlenme yeri, sedir” (Karaağaç, 2009: 52).

⁵²Gabain, bu ekle ilgili Eski Moğolcada da aynı olan şekildedir demektedir: *mal* “bakan gibi yüksek bir mevki ünvanı”, *kısl* “boğaz, vadi”, *tükäl* “bütün, hep”, *osal* “ihmalkar” (1988: 53).

⁵³krş. *mal* “yüksek bir mevki, mutemat”, *kısl* “boğaz, vadi”, *osal* “ihmalkar”, *tükel* “bütün, hep” (Ercilasun, 2012: 106).

⁵⁴krş. *örgünç*, *örgünçü* “sevinmek, neşelenmek”, *abınç* “teselli, avunma”, *irinç* “sefalet”, *kirtgünç* “inanç, iman” (A. von Gabain, 1988: 54).

1.1.3. İsimden Fiil Türeten Ekler

{+IA/+dA}

Bu ek isimden fiil yapma eklerinin en işlek olanıdır. Hemen hemen her çeşit ismin sonuna gelerek yapma veya olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2013: 180). Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede sınırsız kullanılma imkanı vardır⁵⁵. Bu eki Kıpçak Türkçesinde de rastlamaktayız.⁵⁶

maydalāb “ufalamak” (4-103)

awlawğa “avlamaya” (4-154)

ğabıldap “teslim alıp” (4-161)

asarladı “imeceledi” (1-31)

wöğbeleb “üzülüp” (1-144)

bawlab “destelemek” (5-124)

azdab “azar azar” (5-201)

buwladı “buharladı” (8-75)

paydalan “faydalan” (2-80)

äldeniv “güçlenip” (3-26)

{+öy}

Derlediğimiz metinlerde bu ekin Kazak Türkçesinden farklı olarak sadece yuvarlak değişkesi görülmektedir. Metinlerde yalnız örneği bulunmaktadır.

Bu ek Kıpçak Türkçesi döneminde görülmektedir.⁵⁷

köwöydi “çoğaldı” (1-34)

{+ğar/+gör}

İsime gelen bu ek olma ve yapma ifade eden fiiller yapar. İncelediğimiz ağızda Kazak Türkçesinden farklı olarak yuvarlak şekli kullanılmaktadır.

Eski Türkçede çok kullanılmayan ektir.⁵⁸

suwğarıb “suvarıp” (6-149)

wözgörmeyd “değişmeyecek” (1-203)

⁵⁵krş. *yilwilä* “büyülemek”, *buzagula* “buzağılamak”, *atlan* “ata binmek”, *munıla-yu* “böyle, bunun gibi” (A. von Gabain, 1988: 49).

⁵⁶krş. *çiçeklen* “çiçek açmak”, *iglen* “hastalanmak”, *katulan* “sabır ve tahammül etmek”, *kizlen* “gizlenmek”, *sayrılan* “hastalanmak”, *söylen* “söylemek”, *telilen* “deli olmak”, *yoksullan* “yoksul olmak” (Karamanlıoğlu, 1994: 52-53).

⁵⁷krş. Karamanlıoğlu +ay- (<+ad-) şeklinde rastlanan CC’tan bir örnek vermektedir. *ulğay* “gelişmek, büyümek” (1994: 45); Eckmann, -ay/-ey (*Eski Türk. -ad/-ed, Orta Türk. -ad/-ed-*) şeklinde geliştiğini göstermektedir. *körkey* “güzel olmak”, *mungay* “bunalmak, sıkılmak, üzülme”, *ulğay* “büyümek, uzamak” (2017: 57).

⁵⁸krş. *köjülkär* “düşünmek”, *tüpkär* “tahkik etmek, aslını araştırmak”, *birgär-ü* “beraber”, *koğıkartur* “kıymetten düşürmek”, *çınğar-u* “tam”, *tözkär-inçsiz* “bilinemez, temelsiz” (A. von Gabain, 1988: 49); Tekin, bu ekin geçişli fiiller türettiğini söylemektedir. *içgär* “bağımlı kılmak”, *taşğar* “orduyu sefere çıkarmak” (2003: 86).

{+ör}

Renk isimlerine gelerek fiil yapma fonksiyonunu taşıyan bir ektir. Kazak Türkçesinde düz ünlülü şekli bulunmaktadır. Derlediğimiz metinlerde bu ekin yuvarlak şekilli bulunmaktadır. Yalnız örneği rastlanmaktadır.

Bu ek, Eski Türkçede daha çok renk isimlerden sonra gelmektedir.⁵⁹ Bu ekin yuvarlak şekli incelediğimiz bölge ağızında olduğu gibi Kırgız Türkçesinde de bulunmaktadır.⁶⁰

gögörmey “yelermeden” (8-242)

{+q}

Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağızında farklılık bulunmamaktadır. Bu ekin sadece bir örneği bulunmaktadır.

Eski Türkçede de bu ek mevcuttur.⁶¹

tariqtı “darlık çekti” (7-99)

1.1.4. Fiilden Fiil Türeten Ekler

{-mA / -mö / -bA / -bö / -pa}

Fiillerin tamamına gelen bu ek, fiillerin olumsuz şekillerini yapar. Kazak Türkçesinde sadece düz ünlülü deyişkeleri bulunmaktadır. İncelediğimiz bölge ağızında hem düz, hem yuvarlak ünlülü şekilleri vardır.

Genel Türkçenin olumsuzluk ekidir.⁶²

barmağañ “gitmemiş” (1-109)

körmegeñ “görmemiş” (4-89)

qambaydı “kanaat etmeyecek” (4-90)

tabımay “bulamadan” (1-134)

arılaturmağañ “karıştırılmamış” (4-148)

kemeydi “gelmeyecek” (1-149)

tabbay “bulamadan” (3-23)

aldamay “kandırmadan” (3-36)

soyılmaı “kesilmeden” (4-29)

öşpesin “sönmesin” (6-62)

körmögön “görmeyen” (11-72)

üylembögön “evlenmeyen” (11-141)

⁵⁹krş. *sarğar* “sararmak”, *karar* “kararmak” (A. von Gabain, 1988: 51); Tekin, *tañlar* “şafak sökmek, tan ağarmak”.(2003, 86); Eraslan, “daha çok renk adlarında kullanılan ve geçişsiz fiil teşkil eden isimden fiil yapma ekidir” demektedir. *alar* “gözü kızarmak”, *karar* “kararmak”, *ongar* “tamir etmek”, *sarğar* “sararmak” (Eraslan, 2012: 113).

⁶⁰krş. *boz+or* “rengi solmak, kül rengine dönmek”, *tün+ör* “uzakta kararıp görünmek” (Ercilasun, 2012: 505).

⁶¹krş. *içik* “içeri girmek, emri altına girmek”, *tağık* “çıkmaq, dağa çıkmaq”, *yolk* “karşılaşmaq” (A. von Gabain, 1988: 49). Tekin şu örnekleri vermektedir: *içik* “bağımlı olmak, tabi olmak”, *taşık* “çıkmaq”, *tağık* “dağ çıkmaq”, *birki* “birleşik”, *yoluk* “yolda karşılaşmaq” (2003: 87).

⁶²krş. *turğurma* “kaldırmamak, durdurmamak” (A. von Gabain, 1988: 59).

{-l}

Derlediğimiz metinlerde yaygın olarak kullanılan fiilden fiil yapma ekidir. Kazak Türkçesinde *edilgen eki* olarak kullanılan bu ek kimin tarafından yapıldığı belli olmayan ektir. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede aynı görevle fiiller türetir.⁶³

<i>qoyulğan</i> “koyulmuş” (1-3)	<i>tuwılıb</i> “doğulup” (1-6)
<i>işiledi</i> “içilecek” (1-47)	<i>jārılıb</i> “yarılıp” (1-111)
<i>jeñilib</i> “yenilip” (1-129)	<i>tartıladı</i> “çekilecek” (2-59)
<i>quyılğan</i> “dökülmüş” (4-7)	<i>soyılad</i> “kesilecek” (4-29)
<i>qortılad</i> “sindirilecek” (4-66)	<i>tıgılıb</i> “gizlenip” (1-135)
<i>aşıldı</i> “açıldı” (5-74)	<i>üyüle</i> “yığıla” (5-170)
<i>üzülmedi</i> “koparılmadı” (7-76)	<i>buzıldı</i> “bozuldu” (7-172)

{-n}

Bu ek, dönüşlülük fonksiyonu taşımaktadır. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık yoktur.

Eski Türkçede de aynı görevle fiiller türetir.⁶⁴

<i>urlanatın</i> “çalınacak olan” (3-11)
<i>qoldanıb</i> “kullanıp” (4-28)
<i>bilined</i> “bilinecek” (5-222)
<i>juwındıratını</i> “yıkandıracak olanı” (20-77)

{-s}

Bu ekin fonksiyonu ortaklık anlamını taşımaktadır. Kazak Türkçesi ve araştırdığımız bölge konuşması arasında farklılık yoktur.

Eski Türkçede de ortaklık işlevi ile kullanılmıştır.⁶⁵

<i>stılaşhañ</i> “bir birine değer veren” (4-157)
<i>qağıs</i> “çarpış” (4-178)
<i>tanışhan</i> “tanışmış” (4-184)

⁶³krş. Orhun Türkçesinde: *katıl* “katılmak”, *örtül* “örtülmek, örtünmek”, *saçal* “saçılmak”, *tägil* “körletilmek, dokunulmak”, *tiril* “yaşamak” (A. von Gabain: 59); Eski Uygur Türkçesinde: *bilil* “bilinmek”, *katıl* “katılmak”, *kısil* “kısılmak”, *yarıl* “yarılmak” (Eraslan, 2012:110).

⁶⁴krş. *alın* “alınmak”, *bilin* “biinmek”, *ötün* “rüca etmek”, *kılın* “hazırlanmak” (A. von Gabain, 1988: 59).

⁶⁵krş. *amraş* “sevişmek”, *tapış* “bulmak, yeniden bulmak”, *körüş* “görüşmek, selamlaşmak” (A. von Gabain, 1988: 60).

{-dXr /-tXr}

İncelediğimiz bölge ağzında yaygın olarak kullanılan bir ektir. Bu ek, *ettirgen fiil* yapma görevi taşımaktadır. Kazak Türkçesinde düz ünlülü değişkeleri vardır. İncelediğimiz ağızda hem düz, hem yuvarlak değişkeleri bulunmaktadır.

Eski Türkçede yaptırma anlamını taşımaktadır.⁶⁶

<i>üylöndürd</i> “evlendirdi” (1-125)	<i>qaldırğan</i> “bırakmış” (1-165)
<i>toltırıb</i> “doldurup” (4-6)	<i>uhsattırır</i> “benzetip” (4-16)
<i>awıstırıb</i> “değiştirip” (4-131)	<i>bastırıb</i> “bastırıp” (4-56)
<i>qazdırtıb</i> “kazdırtıp” (10-46)	<i>qondurdım</i> “kondurdum” (13-4)
<i>wöltir</i> “öldür” (19-105)	<i>wöltürgen</i> “öldürmüş” (11-121)

{-giz /-ğuz /-güz / -kiz}

Araştırdığımız bölge ağzında yaygın olarak kullanılan bu ek ettirgenlik eklerinden biridir. Yazı dilinde düz ünlülü değişkeleri vardır. İncelediğimiz bölge ağzında hem düz, hem yuvarlak değişkeleri bulunmaktadır.

Orhon Türkçesi ve Uygur Türkçesinde bulunmayan bu ek, Karahanlı Türkçesinde rastlanmaktadır.⁶⁷

<i>jedkizedin</i> “ulaştıracaktı” (3-105)
<i>turğuzub</i> “diktirip” (7-162)
<i>işgizeyin</i> “içtiryim” (15-75)
<i>wödgüzib</i> “geçirtip” (1-49)

{-r}

Bu ekin fonksiyonu *ettirgen fiil* yapmaktır. Kazak Türkçesi ve incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede yaptırma anlamını vermektedir.⁶⁸

<i>keşirim</i> “bağışlama” (3-40)
<i>wösürgen</i> “büyüten” (4-130)
<i>köşirgeñ</i> “göçürmüş” (21-129)

⁶⁶krş. *yidür* “yedirmek”, *amriltur* “teskin etmek, rahatlatmak”. (A. von Gabain, 1988: 60); Eski Uygur Türkçesinde: *akıtdur* “akıttırmak”, *kıltur* “kıldırmak”, *biltürt* “bildirmek”, *tapındur* “hizmet ettirmek” (Eraslan, 2012: 109).

⁶⁷krş. *körgüz* “göstermek, anlatmak”, *olturğuz* “oturmak”, *turğuz* “durdurmak”, *ürgüz* “bitirmek”, *kirgiz* “giydirmek”, *tirgiz* “diriltmek”, *sergiz* “ehliileştirmek” (Karamanlıoğlu, 1994: 50).

⁶⁸krş. *ölür* “öldürmek”, *basur* “ezilmiş olmak, yani birinin emrine girmek”, *bütür* “bitirmek”, *kıtar* “gidirmek, uzaklaştırmak” (A. von Gabain, 1988: 60).

{-t / -d}

Derlediğimiz metinlerde işlek olarak kullanılan bir ektir. Fiillere gelen bu ek ettirgenlik anlamını vermektedir. Kazak Türkçesi fiilden fiil yapan /-t/ ekinin incelediğimiz bölge ağızında tonlu /-d/ şekli bulunmaktadır.

Bu ek, Eski Türkçede yaptırma, oldurma anlamını karşılamaktadır.⁶⁹

ğaradıb “baktırıp” (1-98)

darıdhan “tesir ettirmiş” (1-151)

wözgertib “değiştirip” (5-25)

saylatpadı “seçtirmede” (7-14)

terletib “terletip” (16-26)

tünetib “geceletip” (20-51)

bağalatad “hürmet ettirecek” (7-197)

{+z}

Bu ek, ettirgenlik fonksiyonu taşımaktadır, Kazak Türkçesi ve incelediğimiz dölge arası ağızında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçede örneği az olan ettirgenlik eklerinden biridir.⁷⁰

yemizbegen “emizmeyen” (23-91)

ağızıb “akıtıp” (5-142)

⁶⁹krş. *okıt* “okutmak”, *olurt* “tayın etmek”, *säwit* “sevilmek” (A. von Gabain, 1988: 60).

⁷⁰krş. *tutuz* “tutturmak, teslim etmek”, *utuz* “yenilmek, üttürmek”, *tütüz* “tüttürmek” (A. von Gabain, 1988: 64).

1.2. İsim Çekim Ekleri

1.2.1. Çokluk Ekleri

Kazak Türkçesinde çokluk eki diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi *+lar* ve onun fonetik türevlerinden oluşmaktadır: *+lar*, *+ler*, *+dar*, *+der*, *+tar*, *+ter* ünsüz uyumu kuralına bağlı olarak ismin çokluğunu bildirir (İsayev, 2007: 46). Kazak Türkçesi yazı dilinde çokluk ekinin yuvarlak şekilleri bulunmamaktadır. Derlediğimiz metinlerde ise çokluk eki hem düz hem yuvarlak şekilleri vardır: *+lar*, *+ler*, *+lör*, *+lır*, *+dar*, *+där*, *+der*, *+dör*, *+dö*, *+tar*, *+ter*, *+tör*. İncelediğimiz bölge ağızında kullanılan çokluk ekinin yuvarlak şekilleri Kırgız Türkçesi⁷¹ ve Altay Türkçesi⁷² de yuvarlak biçimlere sahiptir. Bölge ağızında rastlanan düz, geniş *+lär* değişkesi Özbek Türkçesinde⁷³ de rastlanmaktadır.

Türkçede eskiden beri çokluk eki *+lar*, *+ler*'dir (Ergin, 2014:220).

{+lar, +lär, +ler, +lır, +lör}

Ekin bu değişkeleri kelime sonu ünlü veya /y/, /w/, /r/ ünsüzleriyle biten kelimelere gelir.

bişärilär “çaresizler” (8-146)

qoylar “koyunlar” (4-70)

periştelər “melekler” (17-63)

baylar “zenginler” (7-253)

üylörün “evlerini” (15-99)

girämitilär “takdirnamalar” (7-17)

so güslörden “o kişilerden” (23-23)

awıldağılar “köydekiler” (3-74)

äkelerimiz “babalarımız” (5-106)

birewler “biriler” (6-79)

suwlar “sular” (5-212)

käryälär “yaşlılar” (8-237)

bırıñgılır “evvelkiler” (1-18)

Sadece bir kelimedeki kelime sonu /t/ ünsüzü ile biten kelimeye **{+lar}** çokluk eki getirilmiştir:

⁷¹krş. *üylör* “evler”, *coldor* “yollar”, *coldştor* “yoldaşlar”, *süröttör* “resimler” (Buran ve Alkaya, 2014: 171).

⁷²krş. *tostor* “tozlar”, *möştör* “çamlar”, *söstör* “sözler”, *sooktor* “soğuklar” (Buran ve Alkaya, 2014: 38).

⁷³krş. Özbek Türkçesinde çokluk eki *+lär*'dir. *okıtıvçılär* “öğretmenler”, *bulär* “bunlar” (Buran ve Alkaya, 2014: 35).

dostlarım “dostlarım” (11-21)

Bazı durumlarda çokluk ekinin akıcı ünsüzü /r/ düştüğü görülmektedir.⁷⁴

birewle “birileri” (1-101)

atala “dedeler” (8-77)

{+dar, +där, +der, +dir, +dör}

Kelime sonu /l/, /n/, /ñ/, /m/, /z/ ünsüzle biten kelimelerde gelir.

körgönder “görenler” (1-51)

joldarmen “yollarla” (3-12)

qızdar “kızlar” (4-170)

maldardı “hayvanları” (4-178)

qağazdar “kağıtlar” (7-18)

sözdör “sözler” (12-11)

tyımdar “yasaklar” (24-31)

kündördün “günlerin” (21-71)

gäzdär “gazlar” (8-224)

işiñdir “içiniz” (7-229)

kitäbdär “kitaplar” (8-60)

{+tar, +ter, +tör}

Kelime sonu tonsuz ünsüzle biten kelimelerde gelebilmektedir.

jastar “gençler” (2-88)

ağaştar “ağaçlar” (5-135)

salttarı “âdetleri” (7-77)

oristar “ruslar” (8-177)

azamattar “vatandaşlar” (15-51)

şırahtarım “yavrularım” (15-81)

attar “atlar” (16-29)

tesikterin “deliklerin” (20-66)

şoşaqtar “çıkıklar” (20-70)

tuwıstarı “akrabaları” (24-104)

jaşılıqtarı “iyilikleri” (8-177)

şöptör “otlar” (24-154)

Birkaç tonlu ünsüzle biten kelimelere geldiği de görülmektedir.

qazağtar “Kazaklar” (12-19)

gegtar “hektar” (12-108)

iyigilgeriñe “iyiliklerine” (15-44)

özegterge “köklerine” (12-183)

1.2.2. İyelik Ekleri

Kızılorda-Türkistan arası ağızları ile Kazak Türkçesi yazı dili arasında iyelik ekleri konusunda farklılık bulunmaktadır. Kazak Türkçesinde nezaketlik bildiren teklik 2. şahıs iyelik eki *-ñız, -ñiz*’dir. İncelediğimiz bölge ağızında ise *-ñız, -ñiz* ve yuvarlak ünlülü *-ñuz, -ñüz* şekilleri bulunmaktadır. Kazak Türkçesinde teklik 3. şahıs iyelik eki *-ı, -i, -sı, -si*’dir. İncelediğimiz bölge ağızında ise *-ı, -i, -sı, -si* ve yuvarlak ünlülü -

⁷⁴krş. Karaçay-Balkar Türkçesinde çokluk eki +la, +le’dir. *ındırla* “harmanlar”, *qızla* “kızlar”, *ögüzle* “öküzler”, *otla* “otlar” (Buran ve Alkaya, 2014: 549).

u, -ü, -su, -sü şekilleri bulunmaktadır. Bazı durumlarda teklik 3. şahıs iyelik eki *i,ı > Ø* düştükleri görülmektedir. Kazak Türkçesinde çokluk 1. şahıs iyelik eki *-mız, -miz*, incelediğimiz bölge ağızlarında yuvarlak ünlülü *-muz, -müz* şekilleri de vardır. Derlediğimiz metinlerde iyelik ekleri şu şekildedir:

Tablo 4. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının İyelik Eki Tablosu

KİŞİ	EK
1. teklik	<i>-m</i>
2. teklik	<i>-ñ</i> <i>-ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz</i>
3. teklik	<i>-ı, -i, -u, -ü, -sı, -sı, -sı, -s, -su, -sü, -Ø</i>
1. çokluk	<i>-mız, -miz, -muz, -müz, -mus, -wiz</i>
2. çokluk	<i>-larıñ, -leriñ, -dariñ, -deriñ, -tariñ, -teriñ</i> <i>-larıñız, -leriñiz, -dariñiz, -deriñiz, -tariñiz, -teriñiz</i>
3. çokluk	<i>-ları, -leri, -darı, -deri, -tarı, -teri</i>

I. Teklik Şahıs

-m

cılhılarınmdı “atlarımı” (3-33)

dosum “dostum” (3-47)

keseneme “türbeme” (6-62)

künämdi “günahımı” (12-29)

urPağım “neslim” (12-40)

qolım “elim” (12-70)

II. Teklik Şahıs

-ñ

awılñ “köyün” (3-71)

şöbüñ “otun” (3-51)

jumusuñ “işin” (22-26)

jumısıñ “işin” (15-54)

üyüñe “evine” (4-24)

köziñdi “gözünü” (21-73)

II. Teklik Şahıs

-ñız, -ñiz (saygı)

qasıñızğa “yanınıza” (6-59)

äkeñiz “babanız” (8-42)

balañızdı “evladınızı” (6-153)

kezdigiñiz “bıçağınız” (12-71)

yeliñiz “halkınız” (22-85)

-ñüz

sözünüz “sözünüz” (12-7)

batañiz “duanız” (23-70)

tüsünüz “rüyanız” (21-60)

III. Teklik Şahıs

-ı, -i, -Ø

ustazı “hocası” (6-22)

şıypalığı “şifası” (1-113)

kölemi “hacimi” (2-83)

qasiyeti “özelligi” (6-29)

ülKön “büyüğü” (1-7)

zıyanı “zararı” (1-112)

sabanı “samani” (2-67)

tilegi “dileği” (4-182)

meşiti “mescidi” (6-51)

-u, -ü

boyunda “boyunda” (3-4)

üstünde “üstünde” (3-103)

tuzu “tuzu” (4-51)

dästüründe “âdetinde” (4-137)

tusunan “tarafınan” (3-96)

jünü “tüyü” (24-128)

quruğu “sırıği” (6-156)

sözü “sözü” (8-89)

köbügün “köpüğünü” (4-49)

^wömürü “ömürü” (4-89)

ulu “oğlu” (6-7)

töñüröğünde “etrafında” (3-14)

^wötkürlüğü “keskinliği” (11-204)

şöbşöğü “torunun çocuğunun

çocuğu” (11-174)

-sı, -si

berekesi “bereketi” (1-143)

cılhısı “atı” (3-16)

sorpası “çorbası” (4-10)

kömekşisi “yardımcısı” (10-54)

şamasına “gücüne” (2-85)

yegesine “sahibine” (3-52)

^wönegesi “terbiyesi” (4-18)

babası “dedesi” (12-25)

-su, sü

köbüsü “fazlası” (10-34)

şöbörösü “torunun çocuğu” (11-173)

töwösü “tepesi” (5-145)

-sı, -s

äkemniñ äkes “babamın babası” (5-130)

^womurtqas “omurgası” (6-99)

qalası “şehri” (5-29)

jağas “yakası” (12-135)

I. Çokluk Şahıs

-mız, -mıs, -miz, -wiz

jastarımızın “gençlerimizin” (2-91)

denemiz “bedenimiz” (4-15)

balamıs “çocuğumuz” (7-45)

suwmız “suyumuz” (2-49)

babamız “dedemiz” (12-51)

yénewiz “kaynanamız” (7-138)

-muz, -müz, -mus

küñ görsümüs “geçimimiz” (1-44)

wözümüzge “kendimize” (1-98)

quduğumuz “kuyumuz” (1-207)

jolumus “yolumuz” (1-172)

dosumuz “dostumuz” (3-54)

sözümüz “sözümüz” (8-92)

II. Çokluk Şahıs

-larıñ, -dariñ, -deriñ, -tariñ

jürgenderiñ “yürüdükleriniz” (15-56)

babalarıñ “dedeleriniz” (6-119)

jağdaylarıñ “durumlarınız” (22-48)

artuwlariñ “yüklemeniz” (3-45)

şaldariñ “yaşlılarınız” (23-12)

jumustariñ “işleriniz” (8-26)

II. Çokluk Şahıs (saygı)

-larıñız, -dariñız

baylarıñız “zenginleriniz” (11-245)

joldariñız “yollarınız” (22-70)

III. Çokluk Şahıs

-ları, -darı, -döri, -teri

toyların “düğünlerini” (24-79)

baldarı “çocukları” (11-180)

qulundarın “kulunlarını” (19-11)

ayağdarımen “ayaklarıyla” (20-71)

janwarları “hayvanları” (24-151)

bastıhdarı “müdürleri” (19-95)

äwletteri “sülâleleri” (12-41)

sözdöri “kelimeleri” (8-84)

1.2.3. Hâl Ekleri

1.2.3.1. İlgî Eki

Kızılorda-Türkistan arası ağzında ilgi hâli eki şu şekildedir: +niñ, niñ, +nuñ, +nüñ, +diñ, +diñ, +duñ, +düñ, +tuñ, +tiñ, +tuñ, +tüñ. Kazak Türkçesi yazı dilinde yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmamaktadır. İncelediğimiz bölge ağzında yuvarlak şekillerinin bulunması Kazak Türkçesi yazı diliyle bölge ağızları arasında farklılık göstermektedir. Ünlüyle veya /m/, /n/, /ñ/ ünsüzleriyle sonlanan kök ve gövdelerden sonra +niñ, +niñ, +nuñ, +nüñ}; /l/, /r/, /w/, /y/, /z/ ünsüzlerden sonra +diñ, +diñ, +duñ, düñ; tonsuz ünsüzlerden sonra +tuñ, +tiñ, +tuñ, +tüñ ekleri gelir.⁷⁵

-niñ, -niñ:

ujumniñ “kurumun” (1-96), *o gisiniñ* “o kişinin” (1-190), *qalqınıñ* “halkının” (2-45), *äkemniñ* “babamın”(3-2), *kökömiñ* “ağabeyimin” (3-24), *qolıñniñ* “elinin” (7-114), *atalarıñniñ* “dedelerinin” (8-307), *qumniñ* “kumun” (12-91).

-nuñ, -nüñ:

özümniñ “kendimin” (1-136), *töldüñ* “hayvan yavrusunun” (4-12), *onuñ* “onun” (6-16), *bunuñ* “bunun” (6-136), *küñniñ* “güneşin” (8-243), *tövönüñ* “tepenin” (10-8), *sonuñ* “onun” (22-6), *türünüñ* “yüzünün” (12-79), *şöbörönüñ* “torun çocuğunun” (15-101).

-diñ, -diñ:

awıldıñ “köyün” (1-62), *suwdıñ* “suyun” (1-118), *duwaldıñ* “duvarın” (1-176), *üydıñ* “üyün” (2-83), *qamırdıñ* “hamurun” (4-61), *qırğızdıñ* “kırgızın” (8-193), *qızıldıñ* “kızılın” (8-247).

-duñ, -düñ:

köldüñ “gölün” (5-31), *muzduñ* “buzun” (5-87), *şöldüñ* “çölün” (14-102), *tawduñ* “dağın” (1-158), *töldüñ* “hayvan yavrusunun” (4-12), *üş jüzdüñ* “üç yüzün” (12-25), *küzdüñ günü* “güz günü” (18-33).

⁷⁵Eski Türkçede ilgi hâli kitabelerde ve yer yer *ñ* ağzında +*ñ* şeklinde: yazmalarda yaygın olarak +*nXñ* şeklinde kullanılmıştır. *munçuq-uñ, ilig-niñ, bæg-näñ*. (A. von Gabain, 1988: 63); Tekin, ekin ünsüzle biten gövdelerde +*nñ*, ünlü ile bitenlerde ise +*nñ* şeklinde olduğunu belirtmiştir (Tekin, 2003: 106-107).

-tiñ, -tiñ:

şöptiñ “otun” (3-52), *özbehtiñ* “Özbek’in” (4-85), *yettiñ* “etin” (4-86), *öristuñ* “Rus’un” (24), *qalıhtıñ* “halkın” (5-82) *peynettiñ* “zorluğun” (7-51), *senim joqtıñ* “inancı olmayanın” (8-152), *attıñ* “atın” (16-20).

-tuñ, -tüñ:

jurttuñ “halkın” (7-103), *dostuñ* “dostun” (11-130), *sogıstuñ* “savaşın” (11-225), *quduqtuñ* “kuyunun” (16-39).

Bazı kelimelerde ilgi hâli eki {-in}, {-in} olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, bu bölgeye Oğuz etnik yapısının etkisi olduğunu düşündürmektedir.

-in, -in ~ ÖK. -niñ, -niñ:

äkemiñ “babamın” (6-64), *mekenıñ* “mekanın” (1-3), *döñün* “tepenin” (1-76), *azarbayjaniñ* “Azerbaycan’ın” (2-24), *kamazın* “kamyonun” (3-44), *apamuñ* “ninemin” (4-19), *qazanıñ* “sucuğun” (4-50), *adamıñ* “insanın” (4-83), *äzze sultanın* “hazreti sultanın” (8-59), *señin* “buzların bozulamasının” (14-112).

-in, -in ~ ÖK. -diñ, -diñ:

biziñ “bizin” (15-20, 21-88), *balañızın* “çocuğunuzun” (6-151), *sözün* “sözün” (1-210), *jastarımızın* “gençlerimiz” (2-91), *awlumuzın* “köyümüzün” (3-75), *jeriñ* “yerin” (5-219), *közümüzüñ* “gözümüzün” (14-5), *özimiziziñ* “kendimizin” (15-46).

-in ~ ÖK. -tiñ:

yërkekiñ “erkeğin” (8-137).

1.2.3.2. Belirtme Hâli Eki

Kızılorda-Türkistan arası konuşmasında belirtme hâli eki şu şekildedir: +ni, +ni, +nu, +nü, +dı, +dı, +du, +dü, +tı, +tı, +tu, +tü, +n, +ni. Kazak Türkçesi yazı dilinde ekin yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmamaktadır. İncelediğimiz bölge ağzında hem yuvarlak, hem düz şekilleri vardır. Ünlüyle biten kelimelere +ni, +ni, +nu, +nü; tonlu ünsüzlerle biten kelimelere +dı, +dı, +du, +dü; tonsuz ünsüzlerle biten

kelimelere *+tı, +ti, +tu, +tü*; iyelik teklik ve iyelik çokluk 3. şahıs eklerini alan isimlerden sonra *+n* eki gelir.⁷⁶

-nı, -ni:

qozını “kuzuyu” (4-4), *mantını* “mantıyı” (4-99), *uyhını* “uykuyu” (8-145), *berekeni* “bereketi” (1-154), *tārını* “darıyı” (2-56), *qozını* “kuzuyu” (4-4), *kespeni* “erişteyi” (4-107).

-nu, -nü:

bunu baylab “bunu bağlayıp” (6-109), *onu bir dosum* “onu bir arkadaşım” (3-47), *onu buzıb* “onu bozup” (5-132), *sonu qazıb alıb* “sonu kazıp alıp” (5-211), *onu aytsañ* “onu söylersen” (11-37), *tüyönü* “deveyi” (24-118).

-dı, -di:

jolımdı “yolumu” (1-123), *tirligiñdi* “işini” (3-63), *arıstandı* “arslanı” (3-88), *qamırdı* “hamuru” (4-8), *namazdı* “namazı” (6-127).

-du, -dü:

köpürdü “köprüyü” (5-76) *ögüzdü* “öküzü” (1-49), *sözümüzdü* “sözümüzü” (8-97), *öz günümüzdü* “kendi hayatımızı” (16-12).

-tı, -ti:

ağaştı “ağacı” (5-136), *kitäpti* “kitabı” (6-27), *yésikti* “kapıyı” (6-87), *köylekti* “gömleği” (7-172), *aştıqtı* “açlığı” (7-192), *qamıstı* “kamışı” (11-219), *qılıştı* “kılıcı” (8-91), *jumıstı* “işi” (10-31), *mektepti* “okulu” (15-20).

-tu, -tü:

süttü “sütü” (15-76) *kökönüstü* “sebzemizi” (9-49).

-n:

ulun “oğlunu” (6-8), *berekesin* “bereketini” (4-81), *awzın* “ağzını” (8-75), *gülün* “gülünü” (8-128), *buyruğun* “buyruğunu” (8-149), *qamın* “endişesini” (8-248), *awhatın* “yemeğini” (11-11), *jünün* “tüyünü” (4-156) *qızın* “kızını”

⁷⁶Eski Türkçede belirtme hâli eki nin üç şekilli kullanımı olmuştur. İsim kökü ve gövdelerden sonra *+ğ/+g*, zamirlerden sonra *+nı/ni*, iyelik eklerinden sonra *+n* ekleri gelmektedir. *ada+ğ, sabım+in, ayalat+nı*. (A. von Gabain, 1988: 64; Tekin, 2003: 108).

(12-44), ^wölügün “ölüğünü” (12-133), *tapqanın* “bulduğunu” (15-14), *buzulğanın* “bozulduğunu” (14-111).

Kazak Türkçesinde iyelik teklik 3. şahıs eklerini alan isimlerden sonra +n eki geleceğini söylemiştik. Ancak incelediğimiz bölge ağzındaki bazı kelimelerde iyelik 3. teklik şahıs ekinden sonra +nı, +ni ekleri geldiği görülmektedir. Bu bölgede Oğuz etnik yapısının olabileceğini düşündürmektedir.

-nı, -ni:

sırrını “sırını” (8-60), *sözünü* “sözünü” (8-315).

1.2.3.3. Yönelme Hâli Eki

Kızılorda-Türkistan arası ağzında yönelme hâli eki şu şekildedir: -ğa, -ge, -go, -gö, -ğä, -qa, -ke, -kö, -ğa, -a, -e.⁷⁷ Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ekin sadece düz ünlülü şekilleri vardır, yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmamaktadır. İncelediğimiz bölge ağzında yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmasıyla Kazak Türkçesi yazı dilinden farklılık göstermektedir. Genellikle yuvarlak ünlülü ekler kelime kökünde yuvarlak ünlü bulunan kelimelerde gelmektedir. Ünlülerden ve tonlu ünsüzlerden sonra -ğa, -ge, -go, -gö, -ğä; tonsuz ünsüzlerden sonra -qa, -ke, -kö, -ğa; iyelik ekli gövdelerinden sonra yönelme hâli -a, -e eki gelir.

-ğa, -ğä, -gä, -ge, -ğä, -ğä:

malğa “hayvana” (1-79), *qırmañğa* “harmana” (2-66), *türküstañğa* “Türkistan’a” (2-74), *aparuwğa* “götürmeye” (3-102), *yêşkimge* “hiçmimseye” (4-108), ^wözümüzge “kendimize” (6-9), *adamğa* “insana” (8-60), *kursğa* “kursu” (1-131), *qalağa* “şehire” (1-179), *jağdayğa* “duruma” (5-111), *mäşinäğä* “arabaya” (5-183), *mähämmädgä* “Muhamed’e” (8-88), *ärmiyägä* “askere” (1-125).

⁷⁷Eski Türkçede +kA şeklindedir. Tekil birinci ve ikinci kişi iyelik eki almış sözcükler +A ekini alır. Üçüncü kişi iyelik ekli adların verme-bulunma durumu ise +ña eki ile kullanır. *taş+ka*, *bastıkı+ña*, *olortokum+a*. (A. von Gabain, 1988: 63; Tekin, 2003: 110).

Sadece bir örnekte iyelik eklerinden sonra yönelme hâli eki /a/ ve /e/ gelmesi gereken yerde yönelme hâli eki /ge/ geldiği görülmektedir. Bu özellik Özbek Türkçesinde de bulunmaktadır.⁷⁸

me işimge sıymay baratır “benim içime sığmıyor” (5-152).

-ğo, -gö:

jürüwgö “yürümeye” (2-20), *tawgo* “dağa” (5-85), *bü jörgö* “bu yere” (7-5), *şüböröggö* “kumaşa” (11-35), *yég güñgö* “iki güne” (11-79), *üygö* “eve” (11-103), *gölgö* “göle” (12-150), *dünyögö* “dünyaya” (14-3), *törgö* “evin baş köşesine, töre” (8-286), *sündödögö* “sünnete” (24-74).

-qa, -ke, -ha:

şındıqqa “gerçeğe” (3-85), *qarmaqqa* “oltaya” (6-132), *qalıqqa* “halka” (1-205), *yётke* “ete” (4-65), *tamaqqa* “yemeğe” (4-98) *multıqqa* “tüfeğe” (5-13) *qayıqqa* “kayığa” (5-64) *şöbke* “ot biçmeye” (7-29), *jumışha* “işe” (4-119), *soğışha* “savaşa” (5-15), *osıyağa* “buraya” (5-85), *soyağa* “oraya” (5-92), *buyağa* “buraya” (7-2), *turmışha* “kocaya” (7-9), *alpışha* “altmışa” (7-19).

-kö:

töbölöskö “dövüşmeye” (22-33).

/ğ/ düşmesi: Bazı kelimelerde yönelme hâli ekinin ünsüzü sızıcılaşarak düştüğü görülmektedir. Bu durum, bu bölgeye Oğuz etnik yapısının etkisi olduğunu düşündürmektedir.

jaylawa “yaylaya” (5-85), *qıstawa* “kışlığa” (5-48), *qolmıza* “elimize” (21-124), *qızılordaa* “kızılordaya” (19-28), *osırā* “buraya” (7-74), *awıla* “köye” (1-175), *malmıza* “hayvanımıza” (5-191), *adama* “insana” (5-195).

-a, -e: 1. 2. ve 3. şahıs iyelik ekleri almış kelimelere getirilir.

qasıma “yanıma” (6-59), *keseneme* “türbeme” (6-62), *türmesine* “hapishanesine” (12-132), *aldıña* “önüne” (12-127), *qasına* “yanına” (6-156).

⁷⁸ *bälä-m-gä, baş-ing-gä, qol-i-gä.* (Ercilasun, 2012: 312).

1.2.3.4. Bulunma Hâli Eki

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında bulunma hâli eki şu şekildedir: *-da, -dä, -de, -dö, -ta, -te*. Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ekin yalnızca düz ünlülü şekilleri bulunmaktadır. İncelediğimiz bölge ağızlarında yuvarlak ünlülü kelimelerin yanında yuvarlak ünlülü şekilleri de bulunduğu tespit edilmiştir. Ünlü ve tonlu ünsüzlerden sonra *-da, -de, -dö*; tonsuzlardan sonra *-ta, -te* gelmektedir.⁷⁹

-da, -dä, -de:

almatıda “Almatı’da” (1-64), *boyunda* “boyunda” (1-117), *aralda* “aralda” (1-163), *mına jérde* “bu yerde” (2-48), *keleşegde* “gelecekte” (2-50), *türkistanda* “Türkistan’da” (3-2), *aldımızda* “önümüzde” (3-6), *tönürögünde* “etrafında” (3-14), *dalada* “dışarıda” (3-98), *üstünde* “üstünde” (6-97), *üyde* “evde” (4-41), *şahtıda* “maden ocağında” (8-179), *däryädä* “deryada” (5-50), *“öähä* “o tarafta” (1-58), *giräniydsädä* “sınırdı” (2-26), *fämiylämdä* “soyadımda” (7-5).

-dê: Bazı kelimelerde bulunma hâli ekinin ünlüsü gerileyici benzeşme sonucunda *e-ö* arasında konuşulduğu görülmektedir.

tübündê “dibinde” (11-3), *büyördê* “bu yerde” (8-40).

-dö:

gündö “her günde” (2-65, 4-102), *sözdö* “sözde” (6-40), *üydö* “evde” (4-102), *“o gözdö* “o zamanda” (7-209), *söyördö* “orada” (8-110), *jürgöndö* “yürüdüğünde” (11-70), *“oş şördö* “bu yerde” (11-114), *büyördö* “burada” (11-175), *türmödü* “hapishanede” (23-10).

/d/ düşmesi: Bazı kelimelerde bulunma hâli ekinin ünsüzü düştüğü görülmektedir. Bu durum /d/ ünsüzüyle aynı özellikte bulunan ötümlü, dış /n/, /z/ ünsüzlerinin yanında bulunduğu düşmektedir.

ma arıtımıza var “işte bu arkamızda var” (1-204), *qujatı da var ma hıltasına?* “cebinde evrakları var mı?” (3-99), *senimniñ arhasına adam yekemis* “inancın

⁷⁹Eski Türkçede bulunma ve ayrılma hâli için aynı ek kullanmıştır. *+da, +dä, +ta, +tä* ekleri her iki hâl ekini belirtmiştir. Beş balık+*da, äb+dä, yurt+ta, il+tä*. (A. von Gabain, 1988: 64; Tekin, 2003: 113).

sayesinde insanmışız” (8-145), “*odızı günü ja’rs piddi bize*” “bizde yarışma otuzu günü bitti” (22-62).

-ta, -te:

jumusta “işte” (2-45), *soğısta* “savaşa” (5-15), *qabatta* “katta” (8-62).

1.2.3.5. Ayrılma Hâli Eki

Kızılorda-Türkistan arası ağzında ayrılma hâli eki şu şekildedir: *-dan, -den, -dön, -tan, -ten, -nan, -nän, -nen, -nön*. İncelediğimiz bölge ağzı yuvarlak ünlülü şekilleriyle Kazak Türkçesi yazı dilinden farklılık göstermektedir. Ünlü ve tonlu ünsüzle biten kelimelere *-dan, -den, -dön*; tonsuz ünsüzle biten kelimelere *-tan, -ten* kullanılır. İyelik eklerinden sonra (çokluk 1. ve 2. şahıs hariç) ayrılma hâli eki *-nan, -nän, -nen, -nön* ekleri gelmektedir.⁸⁰

-dan, -dän, -dın, -den, -dön, -dun:

jolumuzdan “yolumuzdan” (3-62), *jerden* “yerden” (1-21), *awıldağılardan* “köydekilerden” (3-101), *jañadan* “yeniden” (5-145), *qoyşıdan* “çobandan” (6-56), *büyördön* “buradan” (21-129), *yeg gözdön* “iki gözden” (11-141), *göldön* “gölden” (12-144), *üstümüzdön* “üstümüzden” (14-8), *ömürdön* “hayattan” (19-84), *däryädän* “deryadan” (1-81), *äydän giyin* “bir aydan sonra” (6-82), *biräzdän këyin* “birazdan sonra” (8-78), *muzdun* “oyub ağan” “buzdan oyup almış” (5-95), *qanşadın* “kaçtan” (3-65), *türkiyädän* “türkiyeden” (12-56).

-tan, -ten:

bulahtan “kaynaktan” (6-62), *meşitten* “mescidden” (6-129), *qayıqtan* “nereden” (8-115).

-nan, -nen, -nän, -nön:

tarapınan “tarafından” (2-22), *uyalgannan* “utandıktan” (3-40), *arhamnan* “arkamdan” (3-82), *tusunan* “yanından” (5-209), *balasınan* “çocuğundan” (6-147), *közümnen* “gözümnden” (7-149), *üstünön* “üstünden” (5-87), *jäyinnän* “yayın balığından” (19-9), *kişKäntäyimmän* “küçüklüğümnden” (2-12).

⁸⁰Eski Türkçede ayrılma hâli, *+tın, +tin, +dın, +din*; *n* ağzında *+tan. ada+tın, äw+tın, balıq+tın, bulut+dın*. (A. von Gabain, 1988: 64).

1.2.3.6. Eşitlik Hâli Eki

Kazak Türkçesinde isimlerin eşitlik ve benzerlik hâlini yapmak üzere *-day*, *-dey*, *-tay*, *-tey* eki ile *-şa*, *şe* eki kullanılır (Ercilasun, 2012: 445). İncelediğimiz bölge ağzında *-şa*, *-şe*⁸¹, *-day*, *-däy*, *-dey*, *-diy*, *-tay*, *-tey*⁸² ekleri yanında *-lay*⁸³ şekli görülmektedir.

-day, -däy, -diy, -dey:

munday “bunun gibi” (8-135), *dégendey* “dediği gibi” (9-45), *muñday* “bin civarı” (12-148), *yéliwdey* “elli civarı” (16-2), *jet jılday* “yedi sene gibi” (16-37), *wonday* “onun gibi” (5-61), *körgöndey* “görmüş gibi” (3-6), *tırday* “çırıl çıplak gibi” (8-172), *bayağıday* “eskisi gibi” (8-202), *änändäy* “onun gibi” (5-45), *üş_egtardäy* “üç hektar gibi” (2-83), *kişkändäy* “küçücük” (5-88), *minändäy* “bunun gibi” (7-97), *mendiy* “benim gibi” (7-33).

-de: Bazı durumlarda söz konusu ekinin son akıcı ünsüzü düştüğü görülmektedir:

kädimgide “normal gibi” (5-126), *bıla garay* “bu tarafa doğru” (5-171), *bês şüzde* “beş yüz civarı” (3-54).

-tay, -tey:

yeki sağattay “iki saat civarı” (4-57), *boqtay* “bok gibi” (7-186), *alPıstay* “altmış civarı” (9-55), *ultarahtay* “küçücük” (12-97), *ädettey* “her zamanki gibi” (20-57).

-lay:

bılay “böyle, bunun gibi” (5-29), *solay* “öyle, onun gibi” (24-125), *wosılay* “böyle, bunun gibi”(3-8).

-şa, -şe:

balasha “çocukça” (2-68), *wözünşe* “kendince” (14-42), *qarşa* “kar gibi” (26-25), *uzunşa* “uzunca” (12-23), *kökşe* “mavi gibi” (6-48), *pirşe* “pir gibi” (6-7).

⁸¹Eski Türkçede eşitlik hâli *+ça*, *+çä*'dir. Gabain, aynı zamanda kelime teşkil eden bu ek, muhtemelen, sakatlanmış eski bir son çekim edatıdır. Artık, tek başına bir manası olmadığı için hâl ekleri içine almıştır demektedir. *aya+ça*, *törü+çä*. (1988: 65).

⁸²Gabain, bu eki hâl ekleri içine almamıştır. *+täg*, nadiren de *+tağ*: eşitlik, gibilik bildirir; daha ziyade bir son çekim edatı olarak görülebilir demektedir (1988: 105).

⁸³Ergin, Eski Türkçede gerundiumun *-u*, *-ü* şekli ile ekin ilk şeklini *-layu*, *-leyü* olarak görüyoruz: *ançulayu* “öylece” misalinde olduğu gibi demektedir. (2013: 174).

1.2.3.7. Araç Hâli Eki

Kızılorda-Türkistan arası ağızında araç hâli eki şu şekildedir: *-men*, *-min*, *-menen*, *-ben*, *-benen*, *-pen*, *-penen*. Bu ekin incelediğimiz bölge ağızında dar ünlülü şekli bulunması, Kazak Türkçesi yazı dili arasında farklılık göstermektedir. Ünlüyle veya tonlu ünsüzlerle (*z* ve *j* dışında) sonlanan isimlerden sonra *-men*, *-menen*; kelime sonu */z/* ve */j/* ünsüzle bitenlere *ben*, *-benen*; tonsuz ünsüzlerle sonlanan kelimelere *-pen*, *-penen* kullanılır.⁸⁴

-men, -min, -menen:

osimenen “bu ile” (1-119), *tirägdirmenen* “traktör ile” (2-60), *suwmenen* “su ile” (4-7), *somenen* “onunla” (4-140), *betkeymenen* “dağ yamacıyla” (5-220), *bularmenen* “bunlarla” (11-23), *inisiemenen* “küçük kardeşi ile” (12-127), *balamen* “çocukla” (1-126), *maşnamen* “arabayla” (3-106), *qaqpamen* “kapanla” (5-105), *mahtawmen* “övmekle” (8-180), *tahtaymen* “tahta ile” (11-35), *köşemiñ göşe* “sokakla sokak” (2-49).

-ben, -benen:

niyedbenen “niyetle” (24-36), *kög gağazbenen* “mavi kağıtla” (10-36), *kölügben* “arabayla” (2-78), *izimizben* “izimizle” (3-17), *qıyamedben* “kıyametle” (8-86).

Bu ek, bazı kelimelerde tonsuz ünsüzle biten kelimelerde de geldiği görülmektedir: *qayıqben* “kayıkla” (5-63), *kirpişben* “kerpiçle” (5-154), *şarwaşılıhben* “çiftçilikle” (9-6). *ihilasbenen* “ihlasla” (24-25).

-pen, -penen:

peynetpenen “zorlukla” (7-44), *tasarıqpenen* “taş arıkla” (10-80), *atpen* “atla” (21-58), *kezekpen* “sırayla” (10-81).

1.2.4. Aitlik Eki

Türk dilinin *+ki* aitlik eki, Kazak Türkçesi yazı dilinde *+ğı*, *+gi*, *+qı*, *+ki* şeklinde yaşamakta olup, Kazak dil bilimcileri bu ekin *+nİñ*, *+dİñ*, *+tİñ* ilgi eki ile

⁸⁴Eski Türkçede araç hâli eki, *+n*; *+ın*, *+in*; *n* ağızında bazen *+an*, *+än* ve yuvarlak ünlülerden sonra yer yer *+un*, *+ün* olur. *yadağ+(t)n*, *arığ+ın*, *öz+in*, *ot+ın*, *bärgä+n*, *küri+n*. (A. von Gabain, 1988: 64).

kaynaşmasından oluştuğu tahmin edilen *+niki*, *+diki*, *+tiki* ekini tek aitlik eki olarak kabul etmektedirler (Koç ve Doğan, 2004: 202). Derlediğimiz metinlerde aitlik ekinin *+gı*, *+gi*, *+qı*, *+ki* şekli ve iyelik ekiyle kaynaşmış *+niki*, *+diki*, *+tiki* şekilleri bulunmaktadır. Kazak Türkçesi yazı dilinde aitlik ekinin düz ünlülü şekilleri vardır. İncelediğimiz bölge ağızlarında ise hem düz ünlülü, hem yuvarlak ünlülü (*-gı*, *-gi*, *-ği*, *-gu*, *-gü*, *-ğü*, *-qı*, *-hı*, *-ki*, *-kü*) aitlik ekleri bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu ek Eski Türkçede de bulunur.⁸⁵ Bu ekin kullanışı şu şekildedir:

-gi, -ği, -gü:

Kelimede süreksiz /g/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında sızılışp /ğ/ ünsüzüne dönüşüp, *gi* > *ği* şeklinde olmaktadır. Yuvarlak ünlü bulunan kelimelerden sonra aitlik ekinin yuvarlaklaşarak ilerleyici benzeşme yoluyla *gi* > *gü* şekline dönüştüğü görülmektedir

käzirgi “şimdiki” (1-35, 12-182), *tömengi* “aşağıdaki” (1-81), *jaaldeği* “deminki” (1-44), *betindeği* “yüzündeki” (8-63), *keşeği* “dünkü” (15-63), *so gözdöğü* “o zamandaki” (11-199), *küzgü* “güz vakti” (18-34), *tübgü* “dipki” (24-53), *“öyördögülermen* “o yerdekilerle” (21-64), *üydegi* “evdeki” (7-160), *keyingi* “sonraki” (10-30), *bügüñgü* “bugünki” (4-16).

-gı, -gu:

Bazen düz ünlülü aitlik eki /gı/ ünsüzünün ilerleyici benzeşme yoluyla yuvarlak /gu/ şekline dönüşmektedir.

toğaydağı “düğünündeki” (4-178), *jağasındağı* “yakasındaki” (5-31), *boyındağı* “boyundaki” (3-3), *qurandağı* “kurandaki” (8-65), *qolındağı* “elimdeki” (9-85), *türKistandağı* “Türkistandaki” (24-4), *burungu* “çok önceki” (11-201, 9-51).

⁸⁵ krş. *söki* “eskiden”, *suw üzäki* “su üzerindeki”, *ilkisizdinbärüki* “ezeli olana ait (yani ezelden beri)”, *içräki* “içeriki, içerdeki”, *yirdäki* “yerdeki, dünyadaki”, *dört yıñaqdaki* “4 gök çevresindeki”, *oñdınki tizi* “sağ dizi” (A. von Gabain, 1988: 47). Eraslan bu ekin yuvarlak şekillerinden örnekler verir. *edgü* “iyi, güzel”, *esengü* “sıhhat, afiyet”, *inçkü* “huzur”, *mengigü* “mutluluk, ebedi”, *oğlangu* “körpe, nazik” (2012: 97).

-qı, -hı, -ki, -kü:

Metinlerde ilgi hâline {-ki} eklendiği durumlarda ilgi hâli ekinin son /ñ/ ünsüzü düşmektedir. Bazı durumlarda aitlik eki olan {-qı} eki tonsuz, sızıcı /s/, /ş/ ünsüzlerinin yanında {-hı} ekine değişmektedir.

öKümedtiki “devlete ait” (1-56), *qālıqtiki* “halka ait” (1-69), *köptiki* “çoğunluğun” (1-91), *ujımtiki* “kurumun” (1-93), *bızdiki* “bizimki” (9-89), *olardiki* “onlarınki” (8-36), *oniki* “onunki” (8-271), *seniki* “seninki” (12-43), *olardiki* “onlarınki” (8-36), *qıshı* “kışa ait” (4-66), *algashı* “ilke ait” (5-5), *artqı* “arka taraftaki” (12-65), *tüpkü* “dipteki” (14-94).

1.2.5. Soru Eki

İncelediğimiz bölge ağızlarında soru eki *-ma*, *-mä*, *-me*, *-ba*, *-be*, *-va*, *-pa*, *-pe* şeklindedir. Kelime sonu ünlüyle veya tonlu ünsüzlerle (*m*, *n*, *ñ*, *z* dışında) biten kelimelerden sonra *-ma*, *-mä*, *-me*; sonu tonlu /m/, /n/, /ñ/ ve /z/ ünsüzlerden sonra *-ba*, *-be*, *-va*; tonsuz ünsüzlerle biten kelimelerden sonra *-pa*, *-pe* gelmektedir.

-ma, -mä, -me:

boldı ma “oldu mu?” (1-82), *qıjatı da var ma* “dokümanı var mı?” (3-99), *alla qabil gıldı ma* “Allah kabul etti mi?” (6-90), *adam tirile ma* “insan dirilir mi?” (8-262), *ata bar ma* “ata var mı?” (8-68), *bağ qona ma* “mutluluk gelir mi?” (11-172), *bügüñ yæg kiylä äkeldi mä* “bugün iki kilo getirdi mi?” (20-86), *bügün biri mä* “bugün (tarih) biri mi?” (22-62).

-ba, -be, -va:

omırtqas şıb ketkem ba “omurgası çıkmış mı?” (6-99), *tüspegem ba* “inmemiş mi?” (4-125), *mıhtılaw boğan ba* “daha güçlü olmuş mu?” (6-108), *jağday jağsı ma* “durumu iyi mi?” (6-115), *az ba, köb ba* “az mı, çok mı” (4-21), *yeki adam ba* “iki kişi mi?” (8-111), *mini kördüñ ba* “işte gördün mü?” (8-144), *sol iras ba* “o gerçek mi?” (12-58), *bildiñ ba* “bildin mi?” (21-2), *tüsünüñ ba* “anladın mı?” (21-18).

-pa:

emes pa “değil mi?” (24-62).

2. SIFATLAR

Sıfatlar, isimlerin önüne gelerek onları niteleyen ve belirten isim soylu sözcüklerdir (Akar, 2013, 105). Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında sıfatların durumu yazı dilinden farklılık göstermemektedir. Metinlerde bazı ses değişkeleri yönünden yazı dilindeki şekillerinden değişiklik bulunmaktadır.

2.1. Niteleme Sıfatları

Kızılorda-Türkistan arası ağızında genellikle niteleme sıfatları, canlı ve cansız varlıkların şekil, tat, biçim, huy, renk, yetenek, beceri gibi çeşitli özelliklerini bildirmektedir. Derlediğimiz metinlerde kullanılan niteleme sıfatları, bazı ses değişikleri dışında Kazak Türkçesi yazı diliyle benzerlik göstermektedir. Metinlerde geçen sıfatlar şunlardır:

dāw Kazañ “Büyük tencere” (4-5), *dāmdi tamağ* “Lezzetli yemek” (4-17), *ādemi köyleg* “Güzel gömlek” (4-34), *jas mal* “Küçük koyun” (4-53), *ülkōñ qoy* “Büyük koyun” (4-71), *ülkōñ gisi* “Büyük kişi” (4-164), *jāhsı ād* “İyi at” (26-22), *ağ suıubdan* “Beyaz kumaştan” (25-15), *suyug may* “Sıvı yağ” (25-16), *qara töve* “Kara tepe” (25-37), *joğar bilim* “Yüksek eğitim” (24-6), *jaḥsı azamād* “İyi delikanlı” (24-63), *iysi kisi* “İyi kişi” (24-66), *ülkēn jıyın* “Büyük toplantı” (24-72), *jaḥsı wodbası* “İyi aile” (24-94), *mayda mal* “Küçük hayvan” (24-116), *iri janwar* “İri hayvan” (24-127), *kiyeli janwar* “Kutsal hayvan” (24-29), *jawındı, şaşındı gün* “Yağmurlu, yağışlı gün” (24-159), *jalğız gız* “Yalnız kız” (23-14), *sözge şeşen kisi* “Söze usta kişi” (23-49), *jalız bala* “Yalnız oğlu” (23-86), *bedeldi azamat* “İtibarlı şahsiyet” (22-12), *bereKeli adam* “Bereketli insan” (21-154), *dāw qara boşki* “Büyük siyah fiçı” (25-17).

2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesnelere belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler. Nesneyi bir kaç bakımdan belirtmek mümkündür. Nesnenin ya yerine işaret edilir, ya da sayısı gösterilir, ya nesne soru şeklinde belirtilir veya belirsiz şekilde ifade edilir. İşte belirtme sıfatları bu belirtme şekillerine göre dört çeşide ayrılırlar: *işaret sıfatları*, *sayı sıfatları*, *soru sıfatları*, *belirsizlik sıfatları* (Ergin, 2013: 247).

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında kullanılan belirtme sıfatları, bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilindeki şekilleriyle benzerlik göstermektedir.

2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları nesnelere yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına işaret zamirleridir. Bu zamirler, ismin önüne gelerek onu belirttikleri zaman işaret sıfatı olurlar (Ergin, 2013: 247). Kazak Türkçesi yazı dilinde *bul, osı, minaw, mina, sol, ol, anaw, ana* işaret sıfatları Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında bazı ses değişikliklerine uğradıkları görülmektedir. Yakında bulunan nesnelere işaret etmek için kullanılan *bul, ^wosı, minaw, mina* işaret sıfatları şu şekilde ses değişikliklerine uğramaktadır: ünsüz düşmesi *bul ~ bu*, yuvarlak ünlünün düzleşmesi *bul ~ bıl*, düz ünlünün yuvarlaklaşması *^wosı ~ ^wosu, ^wösü*, ünlü düşmesi *^wosı ~ ^wos*, hece düşmesi *minaw ~ naw, mina ~ na*, kalın ünlünün incilmesi *mina ~ minä, mini, mänä* şekillerinde söylenmektedir. Uzaktaki nesnelere işaret etmek için kullanılan *sol, ol, anaw* işaret sıfatları şu şekilde değişik göstermiştir: ünsüz düşmesi *sol ~ so, ^wol ~ ^wo*, kalın ünlünün incilmesi *so ~ sö* şeklinde konuşulmaktadır. Metinlerde bulunan işaret sıfatları şunlardır:

Yakın için kullanılan işaret sıfatları

bul, bıl, bu

bul darya “Bu derya” (3-84)

bu jerge adamdar “Bu yere insanlar” (6-68)

bıl meşşid “Bu mescit” (6-5)

bul köktöbe yeldi meKenı “Bu kötebe kenti” (2-4)

^wosı, ^wosu, ^wösü, ^wos

^wosı awıl “Bu köy” (10-44)

^wosı sırdarya “Bu Siri Derya” (19-5)

^wosu ^wözgend “Bu Özkent (köy ismi)” (5-41)

^wosu ata “Bu dede” (9-2)

^wösü gün “Bu gün” (4-100)

^wos mal “Bu hayvan” (9-3)

^wos köpür “Bu köprü” (5-74)

^wos awıl “Bu köy” (10-25)

minaw, naw

minaw taw “Bu dağ” (5-215)

minaw köpür “Bu köprü” (11-27)

naw sotki “Bu telefon” (23-88)

mına, minä, mini, mänä, na, ma

mına därya “Bu derya” (5-61)

na jër “Bu yer” (3-81)

minä jërde “Bu yerde” (26-4, 23-18)

minä äziret sultan “Bu hazreti sultan” (7-169)

mini yëgiz “Bu ikiz” (6-91)

mänä mekteb “Bu okul” (1-198)

ma suwdıñ “Bu suyun” (1-117)

Uzak için kullanılan işaret sıfatları**sol, so, sö**

sol üy “O ev” (4-182)

sol ağaş “O ağaç” (5-136)

so jër “O yer” (19-8)

so qazan “O tencere” (4-5)

sö jër “O yer” (5-25-34)

^wol, ^wo

^wol adam “O adam” (5-101)

^wol ağaş “O ağaç” (6-34)

^wo kisi “O kişi” (7-85)

^wo astana “O başkent” (9-83)

anaw, anow, ana, ōw

anaw tütiñ “O duman” (1-181)

anaw bala “O çocuk” (21-123)

ana şöb “O ot” (3-49)

ana qum “O kum” (3-107)

ōw bılay barıb toḥdab dur “O işte böyle gidip duruyor” (1-119)

2.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları nesnelere sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına sayı isimleridir. Sayı sıfatları nesnelere sayı bakımından ya yalnız adet olarak, ya dereceli olarak, ya bölük bölük, ya parça halinde veya topluluk şeklinde belirtirler. Bu fonksiyonlarına göre sayı sıfatları *asıl sayı sıfatları*, *sıra sayı sıfatları*, *üleştirme sayı sıfatları*, *kesir sayı sıfatları*, *topluluk sayı sıfatları* olmak üzere beşe ayrılırlar (Ergin, 2013: 249).

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında yazı dilindeki sayı sıfatları kullanılmaktadır. Ancak bu kelimelerde *bir* ~ *bi*, *tört* ~ *dörd*, *üşinşi* ~ *üşünşü* örneklerinde olduğu gibi bazı ses değişiklikleri bulunmaktadır.

2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

İncelediğimiz metinlerde bazı ses değişiklikleri dışında yazı diliyle aynıdır.

bir julan “Bir yılan” (6-85)

bi tam “Bir ev” (14-65)

yeki qız “İki kız” (14-26)

yeki bala “İki bala” (19-77)

üş qayıq “Üç kayık” (1-15)

üş awul “Üç köy” (1-11)

tört äyel “Dört kadın” (6-43)

dört quduq “Dört kuyu” (5-218)

dörd şıl “Dört sene” (15-27)

bés arıg “Beş arık” (19-15)

bés üy “Beş ev” (25-32)

altı gız “Alti kız” (16-6)

jëti tazı “Yedi tazi” (11-53)

segiz üy “Sekiz ev” (11-195)

toğız tüye “Dokuz deve” (26-11)

ʷon adam “On insan” (10-82)

2.2.2.2. Sıralama Sayı Sıfatları

Kazak Türkçesinde sayı sıfatlarına *-nşı, -nşi* isimden isim yapma eki getirilerek sıra sayı sıfatları yapılır. Kazak Türkçesi yazı dilinde yalnızca düz ünlü şekilleri bulunmaktadır. İnceledimiz bölge ağızında düz ünlü şekillerinin yanında yuvarlak ünlü şekilleri bulunmaktadır.

- birışı kegen* “Birinci gelen” (4-164)
birinç gılas “Birinci sınıf” (25-25)
birinşi jılı “Birinci sene” (25-33)
yekinşi kılās “İkinci sınıf” (4-117)
üşüşü mektep “Üçüncü okul” (14-6)
törtünşü partsiyez “Dördüncü parti kongresi” (10-5)
törtinşi ferma “Dördüncü çiftlik” (5-6)
dördinş şılı “Dördüncü sene” (14-9)
bësinş şılı “Beşinci sene” (20-17)
altınş şılı “Altıncı sene” (17-47)
jëtinşi iräziz “Yedinci bölge” (12-120)
segiziş şıl “Sekizinci sene” (14-59)
toğızış şılı “Dokuzuncu sene” (8-15)
om bësinşi “On beşinci” (24-8)
alpuş şettinşi “Altmış yedinci” (25-25)

2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

İki sayı tekrar edilerek ikinci sayı olan asıl sayı sıfatına *+dan, +den, +tan, +ten, +nan, +nen* çıkma hâlie eki getirilmek suretiyle yapılır. Derlediğimiz metinlerde üleştirme sayı sıfatları bulunmaması nedeniyle metin dışı değerlendirme yapmış bulunmaktayız.

- bir birden* “birer”, *eki ekiden* “ikişer”, *üş üşten* “üçer”, *tört törtten* “dörder”, *bes besten* “beşer”, *altı altıdan* “altışar”, *jeti jetiden* “yedişer”, *segiz segizden* “sekizer”, *toğız toğızdan* “dokuzar”, *on onnan* “onar”.

2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesir sayı sıfatları sözcük grubu hâlinde oluşturularak söz konusu ilk sözcüğe çıkma hâli eki getirilerek yapılır. Derlediğimiz metinlerde kesir sayı sıfatları bulunmaması nedeniyle metin dışı değerlendirme yapmış bulunmaktayız.

üşten bir “Üçte bir”, *törtten eki* “Dördde iki”, *onnan bir* “Onda bir”, *mıñnan eki* “Binde iki”.

2.3. Soru Sıfatları

Kazak Türkçesinde soru sıfatları varlık ve nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır. İncelediğimiz bölge ağız ile yazı dili arasında farklılık göstermemektedir.

qalay “nasıl”

qalay dünyege “Nasıl dünyaya” (8-311)

qalay önim “Nasıl ürün” (12-5)

qalay suw “Nasıl su”(12-160)

qanday “nasıl”

qanday adam “Nasıl bir insan” (11-177), *qanday yēski söz* “Nasıl bir eski söz” (12-12), *qanday salhın saya* “Nasıl bir serin” (12-94), *qanday jēr* “Nasıl bir yer” (3-100), *qanday salt dāstūr* “Nasıl bir âdet” (7-71).

qanşa “kaç”

qanşa jil “Kaç sene” (4-158), *qanşa güim* “Kaç gün” (6-136), *qanşa köp* “Ne kadar çok” (8-92), *qanşa tam* “Kaç ev” (8-210), *qanşa gegdar* “Kaç hektar ” (12-4), *qanşa meyman* “Kaç misafir”(21-152).

qay “hangi”

qay jil “Hangi sene” (21-91, 11-42), *qay wağda* “Hangi vakitte” (24-151), *qay nārse* “Hangi şey” (1-28), *qay awılğa* “Hangi köye” (3-83).

neşe “kaç”

neşe jil “Kaç sene” (7-117, 14-67)

neşe türül “Kaç çeşitli” (23-10)

2.4. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelere belirsiz olarak gösteren sıfatlardır. İncelediğimiz bölge ağzlarında belirsizlik sıfatları şu şekildedir:

ürbir “her bir”

ürbir üyde “Her bir evde” (24-71)

ürbir qorağa “Her bir ahıra” (24-153).

ürbir “her bir”

ürbir sözi “Her bir sözü” (25-68)

bir “bir”

bir gün “Bir gün” (4-117)

bir jıldarı “Bir seneleri” (12-112).

biraz “biraz”

biraz jumıs “Bira iş” (15-5)

biraz cılı “Biraz at” (19-77)

bir neşe “bir kaç”

bir neşe gasır waht “Bir kaç yüzyıl önce” (15-86)

keybir “bazı”

keybir gezde “Bazı zamanda” (22-52)

pälen “falan”

pälen jil bold “Falan (bir kaç) sene oldu” (21-108)

3. ZARFLAR

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlere (Korkmaz, 2009: 451).

3.1. Yer ve Yön Zarfları

Kızılorda-Türkistan arası ağızları ile yazı dili arasında pek farklılık bulunmamaktadır.

ald “ön”

aldıma kese “Önüme gelse” (21-106)

arjağ “öbür taraf”

arjağına sabgoz aşıldı “Öbür tarafına sovhoz açıldı” (25-34)

ast “alt”

jèrdiñ astına^w ornadħan “Yerin altına yerleştirmiş” (19-59)

beri “beriyeye”

kiyigder beri tüstüv “Geyikler beriyeye (buraya) inip” (5-105)

joğarı “yukarı”

joğarığa şıq “Yukarıya çık” (12-43)

qas “yan”

^wo da qasında julab jür “O da yanında ağlıyor” (21-116)

^worta “orta”

^wortada boldı “Ortada oldu” (5-33)

sırt “dışarı”

sırttan gegenderge “Dışarıdan gelenlere” (1-70)

tömen “aşağı”

tömen tüsdi “Aşağı indi” (5-179)

iş “iç”

işinde^w otrasın “İçinde oturacaksın” (1-176)

3.2. Zaman Zarfları

Kızılorda-Türkistan arası ağız ile yazı dili arasında birkaç ses değişikliği dışında pek farklılık bulunmamaktadır.

äli “hâlâ”

äli köjen jaḥsı göred “Hâlâ çorbayı seviyor” (4-102)

äli jurttuñ atın atamaymıs “Hâlâ büyük kişilerin ismini söylemiyoruz” (7-80)

äli iygeramay jatırmız “Hâlâ beceremiyoruz” (9-26)

anda sanda “ara sıra”

anda sanda barıb körüb turdım “Ara sıra gidip bakıyordum” (4-50)

bayağı “çok eski zaman”

bayağı sabğoztuğun “Eski sovhoz idi ” (1-49)

burın “eskiden, önce”

burın quda şaḥırıb goydıǵ “Önce dünürü davet ettik” (24-102)

qojalardıñ mēken cāyı tuǵum burın “Eskiden hocaların mekânı idi” (8-7)

burun “eskiden, önce”

sonday bolǵam burun “Eskiden öyle olmuşum” (1-19)

bir güim burun aytıb qoydı “Bir gün önce söylemişti” (4-78)

bügün “bugün”

bügün, yērteñ äkeled “Bugün, yarın getirecek” (24-92)

bıltır “geçen sene”

bıltır vardım “Geçen sene gittim” (25-39)

bıltır qosdıǵ “Geçen sene kattık” (26-39)

bıltır salındı “Geçen sene yapıldı” (11-27).

yērte “erken”

men yērte üylöndürd “Beni erken evlendirdi” (1-125)

yērteñ “yarın”

yērteñ barayın “Yarın gideyim” (4-78)

yērteñ meşit pited “Yarın mescit bitecek” (8-37)

yērteñ kögtemge ğaray bolad “Yarın ilkbahara doğru olur” (10-84)

jaḥın “yakın”

jaḥında Qaytıs boldı “Yakın zamanda vefat etti” (23-47)

jiña “şimdi, az önce”

jiña apamiñ qoy sorpasına uhsas sorpa voldı “Az önce ninemin koyun etinden yapılmış çorbasına benzer çorba oldu” (4-80)

jazda “yazın”

jazda tawğa garay göşed “Yazın dağa doğru göç edecek” (5-85)
şöbün tasıymız jazda “Yazın odun taşıyoruz” (1-133)

güzir “şimdi”

bär jeKeşe vob geddi “Hepsi özel oldu” (1-52)

keşe “dün”

keşe^w oñtüssügden kegen “Dün güneyden gelmiş” (4-77)

qısta “kışın”

qıstı günü şengel şawıb “Kışın çalı biçip” (25-17)

3.3. Niteleme ve Durum Zarfları

Kızılorda-Türkistan arası ağız ile yazı dili arasında birkaç ses değişikliği dışında pek farklılık bulunmamaktadır.

qattı qaynab getpêw gerek “Çok kaynamaması gerek” (4-47), *ciñişkê gıp kesed* “İnce şekilde kesecek” (4-106), *şamalı işiñkireb jürdü* “Biraz içki içiyordu” (4-189), *demde pise bastadı* “Hemen pişmeye başladı” (4-53), *oyı aşığ, yérkin ayt_alad* “Fikrini açık, serbest konuşa bilir” (24-84), *tiyş^w otırad* “Sakin oturacak” (23-43).

3.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında birkaç ses değişikliği dışında yazı dilindeki gibi kullanılmaktadır.

artıq “fazla”

artıq berseñiz “Fazla verseniz” (4-133)

az “az”

suw az boğan “Su az olmuş” (19-56)

az fiyned körgön joqbız “Az zorluk çekmedik” (7-201)

dım “hiç”

dım qağan joq “Hiç kalmadı” (25-71)

yēñ “en”

yëñ kişändäy ilimdi vala bar tuğun “En küçük bilimli çocuk var idi” (19-83)

köbnese “çoğunlukla, genellikle”

köbnese qamis aralasğan şöbdi jahsı jeydi “Genellikle kamış karışık olan odu severek yer” (24-146)

köbnese şirigen “Çoğunlukla çürümüş” (25-41)

köp “çok”

suw köb bolğan “Su çok olmuş” (1-19)

köp^w oħıytın “Çok okuyordu” (11-180)

köp söylewge bomayd “Çok konuşmak olmaz” (7-45).

köb “çok”

köb uyıhtawdıñ qajet joq eken “Çok uyumanın gereği yokmuş” (7-147)

köb jerdı alıbatır “Çok yeri kapsıyor” (12-110).

qattı “pek, çok”

qattı qaynab “Çok kaynayıp” (4-48)

qattı äser yëdgen “Çok etkilemiş” (4-149)

qattı qısıb “Çok sıkıştırıp” (14-67)

säl “biraz”

säl naşarlağan “Biraz kötüleşmiş” (20-9)

3.5. Soru Zarfları

Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında yazı dilindeki gibi kullanılmaktadır.

qalay “nasıl”

qalay^w ösken “Nasıl büyümüş” (7-22), *qalay qoldanıb jür* “Nasıl kullanıyor” (12-13), *qalay üylenemis* “Nasıl evleniriz” (14-25), *men qalay ğaytam* “Men nasıl döneceğim” (21-68), *qalay asıraystıñ* “Nasıl beslersin” (24-82), *qalay^w ösken* “Nasıl büyümüş” (7-21).

qanday “nasıl”

qanday volad “Nasıl olacak” (15-83)

qanşadın “kaçtan”

qanşadın avadsın “Kaçtan alıyorsun” (3-35)

qayda “nereye”

qayda kelem “Nereye geleceğim” (14-81)

nege “niye”

nege bermeyd “Niye vermiyor” (21-116), *nege barad* “Niye gidecek” (23-94),
nege amaysın “Niye alımıyorsun” (1-214), *nege geldim* “Niye geldim” (3-42).

4. ZAMİRLER

Zamirler kişileri veya nesnelere işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. Kızılorda-Türkistan arası başlıca zamir türleri şunlardır:

4.1. Şahıs Zamirleri

Kızılorda-Türkistan arası ağızındaki şahıs zamirleri ve çekimlerini şu tablo ile gösterebiliriz:

Tablo 5. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının Şahıs Zamirleri Tablosu

	I. Teklik Kişi	II. Teklik Kişi	II. Teklik Kişi (saygı)	III. Teklik Kişi	I. Çokluk Kişi	II. Çokluk Kişi	II. Çokluk Kişi (saygı)	III. Çokluk Kişi
Yalın Hâli	men (1-196) me (22-54)	sen (12-31) se (3-72)	siz (7-205)	^w ol (24-88) ^w o (25-7)	biz (21-102) viz (1-166)	sender (3-32)	sizder (MDD)	^w olar (4-38)
İlgi Hâli	meniñ (5-26) meni (5-101) menim (5-188)	seniñ (4-24)	sizdiñ (6-58) siziñ (6-151)	^w oniñ (26-50)	bizdiñ (10-65) biziñ (24-130)	senderdiñ (6-118)	sizderdiñ (MDD)	^w olardiñ (8-31)
Belirtme Hâli	meni (11-237) men (1-125)	seni (23-100)	sizdi (6-48) sizi (21-21)	^w onı (5-8)	bizdi (6-86) bizi (21-3)	senderdi (MDD)	sizderdi (MDD)	^w olardı (3-37)
Yönelme Hâli	mağan (5-51) maan (23-71) mağın (7-99) meğan (14-22)	sağan (12-193) saan (12-153) seğan (4-26)	sizge (6-62)	^w oğan (15-96) ^w oan (21-107) ^w oğ (11-5)	bizge (20-11) bize (2-21)	senderge (11-191)	sizderge (MDD)	^w olarga (4-95)
Bulunma Hâli	mende (14-35)	sende (3-81)	sizdi (MDD)	^w onda (1-117)	bizde (26-51) bize (22-62)	senderde (8-268)	sizderde (MDD)	^w olarda (19-52)
Ayrılma Hâli	menen (6-49) mene (22-88)	senen (MDD)	sizden (MDD)	^w odan (7-28) ^w onan (21-29)	bizen (14-37) bizden (7-204)	senderden (8-286)	sizderden (MDD)	^w olardan (MDD)
Araç Hâli	menimen (MDD)	senimen (6-50)	sizben (MDD)	^w onimen (9-48)	bizben (MDD)	sendermen (MDD)	sizdermen (MDD)	^w olarmen (11-23)

Kullanışları:

I. Teklik şahıs

- men naymam bolam* “Ben Naymanım (boy ismi)” (1-196)
me^w özüm “Ben kendim” (22-54)
meniñ ākem qurbambeg “Benim babam Kırbanbek” (5-26)
meni ākem qaqqanşı voldı “Benim babam ava tuzak kurucu oldu” (5-101)
bawızdañdar meni “Boğazlayın beni” (11-163)
men yerte üylöndürd şeşem “Annem beni erken evlendirdi” (1-125)
mağan iñğaysız bolad “Bana uygunsuz olur” (5-51)
mağıñ ğarav ilahtırad “Bana doğru atacak” (7-99)
biriñşi aylığın maan bëresinder “İlk maaşını bana vereceksiniz” (14-33)
bir mende bir qalğan yëstelig “Bir bende kalan hatıra” (14-35)
ayıb menen “Suç benden” (6-49)
mene surayd “Benden sorar” (22-88)

II. Teklik şahıs

- seniñ üyüñe qonaq köb geled* “Senin evine misafir çok gelir” (4-24)
sağan bir ğızdı ayttırıb qoysa “Sana bir kızını nişanlasa” (12-193)
işkim yënd senbeyd dëgen saan dëgen “Şimdi hiç kimse sana inanmaz demiş” (12-153)
sende qanday avuroy volad “Sende nasıl değer kalır” (3-81)
senimem birge “Seninle beraber” (6-50)

II. Teklik şahıs (saygı)

- siz qalay^w ozıp ketez bizden diyd* “Siz nasıl bizden geçersiniz diyor” (7-205)
sizdiñ qasıñızğa jätäyin “Sizin yanınıza uzanıyım” (6-58)
siziñ balañızıñ joğalganna köb jıl boğan “Sizin çocuğunuzun kayb oluşuna çok sene olmuş” (6-151)
sizdi ħarıyalar şaħırvatır “Sizi büyükler çağırıyor” (6-48)
sizi şaħırvatır dëb keld “Sizi çağırıyor diye geldi” (21-21)
sizge bergen kömögim dëpti “Size gösterdiğim yardımım olsun demiş” (6-62)

III. Teklik şahıs

- ^wol so jërde* “O bu yerde” (24-88)
^wo geze aħşa da tölemiyd yëKen “O dönemde para bile ödemiyoş” (25-7)

qazanad ^w*oniñ tuhum başa bolad* “Kazanat (uzun yola koşan at) onun cinsi farklı olur” (26-50)

onu jël gayıgbeñ tomar gayıgbeñ ^w*ödgizib* “Onu yelkenli kayıkla kütük kayıkla geçirip” (5-8)

oğan ^w*od jağıv äwre vomayd* “Ona ateş yakıp uğraşmaz” (15-96)

uruşhad etpiyd ^w*oan* “Ona izin vermez” (21-107)

onda da bar suw “Onda da su var” (1-117)

odan sağat bës, toğız, ^w*ondarda sawub bolamız* “Ondan sonra saat beş, dokuz, on civarında sağıp bitiririz” (7-28)

jö, ^w*ol yësigimizin aldın kögörtemiz gö* ^w*onimen* “Hayır, onunla kapımızın önün yeşillendiririz” (9-48)

oğö şeyim mınaw “Ona kadar bu” (11-5)

I. Çokluk şahıs

biz bimeymiz “Biz bilmiyoruz” (21-102)

bizdiñ ^w*os awıl siyahdı jetimder degen bir ıruw var* “Bizim bu köyümüz gibi Jetimder (boy ismi) diyen bir boy var” (10-65)

biziñ ^w*özimiziñ ıstaydınımız köbnese iri gara yemes* “Bizim genellikle beslediğimiz büyük başlı hayvan değil” (24-115)

bizdi görd da işke garay girdi “Bizi gördü ve içe doğru girdi” (6-86)

bizi pir sanağan göy ^w*olar* “Onlar bizi pir olarak görmüş” (6-75)

daryadam beri bizge ^w*on giylämetir* “Bize Siri Deryadan buraya kadar on kilometredir” (20-11)

bize jeñildig nëgiz beriliw kereg göy “Bize aslında kolaylık verilmesi gerekir” (2-21)

bizde minbiydi göy “Bizde binmiyor işte” (26-51)

odızı günü jaırs piddi bize “Bize otuzu günü yarışma bitti” (22-62)

onu yënd bizen tömendew “O bizden daha aşağı” (14-37)

qalay bizden ^w*ozıb geted* “Nasıl bizden geçer” (7-204)

yëndi viz yer adambız “Şimdi biz erkeğiz” (1-166)

II. Çokluk şahıs

sender şarşadıñdar göy debdi “Sizler yorulduz demiş” (3-32)

senderdiñ babalarıñ ^w*osınaday keremeti bar* “Sizlerin dedelerinizin bunun gibi

kerameti vardır” (6-118)

cañağı jêrdi kôrsödüg göy senderge “Sizlere sizlere deminki o yeri gösterdik” (11-190)

senderde anas dëgen kisi boğan yëken balam “Oğlum, sizlerde Enes diyen kişi olmuş” (8-280)

qız veriw mennem bolsın, qız aluw senderden bolsın dëpti “Kız vermek benden olsun, kız almak sizlerden olsun demiş” (8-285)

III. Çokluk şahıs

birag^wolar köyleg tik dëb^woyladı ma? “Ama onlar gömlek dik diye mi düşündü?” (4-38)

alla tala^wolardıñ ırız nesivesin şāş jivergen yëken dëpti “Allah taala onların rızkısını saçmış demiş” (8-31)

olardı işKim alıb ketamayd “Onları kimse götüremez” (3-37)

olarğa varğanda üyüb tögüv asad “Onlara gittiğimizde kazanda bol et pişirir” (4-95)

olarmen de arlasam “Onlarla da ilişkim var” (11-23)

4.2. Dönüslülük Zamiri

Dönüslülük zamiri öz isminin üzerine iyelik eki getirilerek yapılır. Kızılorda-Türkistan ağzında dönüslülük zamiri, yazı dilinden ses farklılığı bulunmaktadır. öz sözcüğünün önüne /w/ türemesi yapılarak ^wöz şeklinde telaffuz edilir. Dönüslülük zamirinin çekiminde hem düz, hem yuvarlak şekilleri görülmektedir.

I. Teklik şahıs

özüm “Kendim” (22-19)

özimniñ “Kendimin” (24-2)

II. Teklik şahıs

özün “Kendin” (21-117)

II. Teklik şahıs (saygı)

öziñizde “Kendinizde” (6-105)

III. Teklik şahıs

özin “Kendini” (22-44)

özünüñ “Kendinin”(23-74)

^wözüne “Kendine” (21-102)

^wözünen “Kendinden” (20-42)

I. Çokluk şahıs

^wözümüz “Kendimiz” (23-83)

^wözümüs “Kendimiz” (20-38)

^wözimiziñ “Kendimizin” (24-143)

^wözümüzdiñ “Kendimizin” (24-12)

^wözümüzge “Kendimize” (24-15)

^wözimize “Kendimize” (25-14)

II. Çokluk şahıs

^wözderiñ “Kendilerin” (7-201)

II. Çokluk şahıs

^wözderiñiz “Kendileriniz” (21-152)

III. Çokluk şahıs

^wözderi “Kendileri” (22-57, 20-77)

4.3. İşaret Zamirleri

Kızılorda-Türkistan arası ağızda kullanılan işaret zamirleri şunlardır:

Yakın mesafe için kullanılan işaret zamirleri:

bul, bu, bü, bıl, bular

bu gisi “Bu kişi” (1-187)

bü jède “Bu yerde” (6-3)

bunuñ ağasınıñ balası “Bunun abisinin çocuğu” (21-7)

bunu bilib göyubdi “Bunu kim olduğunu öğrenmiş” (8-59)

bu da sêgiz ağayındı “Bu da sekiz kardeşlidir” (7-221)

bu adam “Bu adam” (8-58)

bir birne kirmeyd yêKen bulariñ “Bunlar bir-birine girmiyormuş” (1-176)

bular meni kilastastardiñ bāri aldab “Bunlar sınıfarkadaşlarımın hepsi beni kandırıp” (4-180)

bularmenen köb árlaspay ğettim “Bunlarla çoktan ilişki kurmadan gittim” (11-23)

men bulardan kem ba diydi “Ben bunlardan eksik miyim dedi” (8-276)
bıl jërde “bu yerde” (5-100)

^wosi, ^wosu, ^wos, ^woş, ^wosılar

sol jağdayımız ^wosi “İşte durumumuz bu” (16-31)

^wosi nemermme amam bosın “Bu torunum sağ salim olsun” (17-32)

^wosığan ad bërrib ^wösü günde şabdırıbatır mı goy “Buna at verip şu günlerde yarışa katıldırıyorum” (17-37)

^wosimen tohtaymız “Bununla dururuz” (21-104)

^wosınday baldardı buzuhtığa üyrötösüñ “Bunun gibi çocuklara yaramazlığı öğretiyorsun ” (22-33)

men yëndi ^wosılgā bölünüb kettim “Ben bunlardan ayrılarak gittim” (11-17)

^wosın alam “Bunu alacağım (evleneceğim)” (11-78)

^wosu jalpı “Bu genel olarak” (5-104)

^wos keyine geldi “Bu sonra geldi” (5-109)

^woş waqqa şeyiñ “Bu güne kadar” (7-71)

mınaw, mına, mini, mınalar

mınaw kılastastarım “Bu sınıf arkadaşlarım” (11-63)

mına turğan aygoja babamız “Bu önümüzdeki Aygoja dedemiz” (6-6)

mini ursun “İşte, hırsızısın” (21-79)

mınalardıñ atın atawğa iymenib turamız “Bunların adını söylemeye utanırız” (7-72)

mına qulaħmed äkesiniñ āTı gim ed “Bu Kulahmetin babasının ismi kim idi?” (23-17)

mına kisin äkes de jaħında Ķaytıs boldı “Bu kişinin babası da yakın zamanda vefat etti” (23-47)

mınağan sen nāb bërmediñ “Sen buna niye vermedin” (11-254)

mem mınadan käyt qutılam dëgen “Sen bundan nasıl kurtulurum demiş” (23-70)

mınanıñ äpşesi “Bunun ablası” (11-69)

anamen de söylesiv jatamıs, mınamen de söylesiv jatamıs “Onunla da konuşuyoruz, bununla da konuşuyoruz” (1-177)

nalar bāri “Bunlar hepsi” (23-21)

Uzak mesafe için kullanılan işaret zamirleri:

sol, so, sö, solar

sol kisi jriyza “O kişi memnun” (4-22)

so dosum “O arkadaşım” (3-47)

so kökem batır “O Kökem (kişi ismi) kahraman” (6-44)

soniñ baldarı “Onun çocukları” (11-180)

soniñ arhasınan ^wol дәрежеге jetti diydi “Onun sayesinde o dereceye ulaştı diyor” (8-212)

sonı afarad da talğa baylab qoad “Onu götürür ve ağaça bağlar” (21-81)

solardıñ qoldarında goy “İşte onların elinde” (13-21)

sö jër “o yer” (6-67)

anaw, ana, now, analar

anaw kökömniñ “O ağabeyimin” (3-24)

anaw kelisti “O kabul etti” (4-134)

mi alımda tır inōw “İşte o önümde duruyor” (1-31)

anaw üyümdegiler “O evimdekiler” (6-81)

ana balamdı “O oğlumu” (4-177)

anıyañda analar ^wotur “O trafta onlar oturuyor” (22-87)

^wol, ^wo, ^wö, ^wolar

^wol adamğa “O insana” (3-12)

^wol qalay vered “O nasıl verecek ” (3-78)

^wo gisi jas gezinde “O kişi gençken” (1-191)

^wo kisi cılda “O kişi her sene” (4-4)

^wolardı işKim alıb ketamayd “Onları kimse götüremez” (3-37)

^wolarmen de arlasam “Onlarla da ilişki kurarım” (11-23)

^wö jërde “O yerde” (5-98)

4.4. Soru Zamirleri

Kazak Türkçesinde soru zamirleri başlıca *kim, ne*'dir. Nesnelere soru şeklinde karşılaman zamirlerdir. Kızılorda-Türkistan arası konuşmasında kullanılan soru zamirleri bazı ses değişiklikleri dışında yazı diliyle aynıdır.

kim taratad^w onu “Onu kim dağıtır” (8-276)
kim^w ölgisi geled “Kim ölmek istiyor” (14-50)
äkesin ätı gim “Babasının ismi nedir?” (23-16)
minaw ne näse “Bu nedir” (23-58)

4.5. Belirsizlik Zamirleri

Kızılorda-Türkistan arası tespit edilen belirsizlik zamirleri şunlardır:

ärbir “herbir”

ärbir azamad “Herbir vatandaş” (24-50)
ärbir pahtaşı “Herbir çoban” (24-154)

bäri “hepsi”

bärne küwä völdig “Hepsine şahit olduk” (25-35)

bir “bir”

bir qazaq “Bir Kazak” (4-87)
bir kisi balıgşı eken “Bir kişi balıkçı imiş” (6-13)
qay jılı bir äyel keldi “O bir sene bir kadın geldi” (21-106)
bir döñün üstü “Bir tepeciğin üstü” (1-76)

birew “birisi”

birew şabuwl jasasa “Birisi saldırırsa” (6-108)
birewdiñ jalgız valasın “Birisinin yalnız çocuğunu” (23-14)

keybir “bazısı”

keybir qonağdarğa “Bazı misafirlere” (4-98)
keybir at_ana “Bazı anne baba” (24-37)

pälenbay “birkaç”

pälembäy jil boldı “Birkaç sene oldu” (1-104)

pälenşe “falan”

pälenşe atpa deb ayttı “Falan kişi kullanba diye söyledi” (8-53)
pälenşe degen kisige “Falan kişiye” (24-68)
pälen jérge “Falan yere” (1-135)

5. FİLLER

5.1. Şahıs Ekleri

a) Birinci Tip Şahıs Ekleri

Şahıs zamiri kökenli olan bu ekler, geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinde kullanılır. Bazı şahıs ekleri arasında Kazak Türkçesi yazı dili ile incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar şunlardır:

a) I. teklik şahıs ekleri arasında {-mIn} değişkesinde görülmektedir. Bu ekin önünde /a/, /e/, /ö/ ünlüleri veya akıcı /r/, /y/ ünsüzleri bulunursa, bu ek ses kaybına uğrayarak *mın* > *mı* > *m* şeklinde kısaltılmaktadır. Örn: *al-a-m* ~ *al-a-mın* “alırım”, *äKel-e-m* ~ *äkel-e-min* “gelirim”, *kül-ö-m* ~ *kül-e-min* “güleceğim”.

b) II. teklik şahıs ekinde, ek sonunda bulunan geniz /ñ/ ünsüzünden daha çok /n/ ünsüzü şeklinde duyulmaktadır. Bununla birlikte bu ekin, Kazak Türkçesi yazı dilinde yalnızca düz ünlülü şekilleri vardır. İncelenen ağızda hem düz, hem yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmaktadır. Örn: *ket-e-sin* ~ *ket-e-siñ* “gideceksin”, *kör-gö-sün* ~ *kör-gen-siñ* “görmüşsün”.

c) II. teklik şahıs (nezaket) /-sIz/ ekinin kısaltılmış olan /-s/ şekli bulunmaktadır. Örn: *siz ne bil-e-s?* ~ *siz ne bil-e-siz?* “siz ne bilirsiniz?”, *nege cahsı gör-e-s?* ~ *nege jaqsı kör-e-siz?* “niye seviyorsunuz?”.

ç) Eski Türkçeden beri kullanılan *turur* yardımcı fiili Kazak Türkçesi yazı dilinde III. teklik ve III. çokluk şahıslar dışında düşmüştür. III. şahıslarda *turur* yapısı önce *tur* daha sonra *r* düşerek bu fiil *-dl*; *-tl* şeklinde eklenmiştir. İncelediğimiz bölge ağızlarında ise III. teklik ve çokluk şahıs {-dl} ekinin son dar ünlüsü düşen /-d/ şekli bulunmaktadır. Örn: *ağ-a-d* ~ *ağ-a-dı* “akar”, *aydā-y-d* ~ *ayda-y-dı* “sürer”.

d) I. çokluk şahıs ekinde, ek sonunda bulunan tonlu, sızıcı /z/ ünsüzünün tonsuz, sızıcı /s/ ünsüzüne değiştiği görülmektedir. Örn: *“otı-mis* ~ *otur-mız* “otuyoruz”, *soy-ğam-bis* ~ *soy-ğan-bız* “kesmişiz”.

e) I. çokluk şahıs {-mIz} ekinin, ilk /m/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında *m* < *v* şekline dönüşen bir örneğe rastlamaktayız. Örn: *yég-e-vis* ~ *eg-e-miz* “ekeriz”.

f) II. çokluk şahıs ekinde genizli /ñ/ yerine /n/ ünsüzüne değişen şekli bulunmaktadır.
Örn: *bër-e-sinder* ~ *ber-e-siñder*.

İncelediğimiz bölge ağzında birinci tip şahıs ekleri şu şekildedir:

Tablo 6. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının I. Tip Şahıs Ekleri Tablosu

Şahıs	Ek
I. teklik şahıs	<i>-mIn, -bIn, -pIn, -m</i>
II. teklik şahıs	<i>-sXñ, -sXn</i>
II. teklik şahıs (nezaket)	<i>-sIz, -s</i>
III. teklik şahıs	<i>-dI, -d</i>
I. çokluk şahıs	<i>-mIz, -bIz, -mIs, -bIs, -vis</i>
II. çokluk şahıs	<i>-sIndAr</i>
II. çokluk şahıs (nezaket)	<i>-sIzdAr</i>
III. çokluk şahıs	<i>-dI, -d</i>

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

men^wosı türkistanda turam “Ben bu Türkistan’da oturuyorum” (3-2)

men ballarımdı üyretivatırm “Ben çocuklarıma (bir şeyler) öğretiyorum” (21-22)

ñgekda jër alam “On hektar arazi alırım” (7-112)

keşge äKelem dedim “Akşam getiririm dedim” (11-90)

yëñbegime şığam dev^woylappın “Emeğimle çıkacağım diye düşünmüşüm” (7-35)

sarağašta tuwğanmın “Saragaş’ta doğmuşum” (21-128)

bayağıda atalarımız maldı qalay ustañğanım bilmeym “Eskiden atalarımızın hayvanı nasıl güttüğünü bilmiyorum” (3-4)

quda üyge gegeneñ kiyn külöm “Dünür eve geldikten sonra gülüyorum” (4-95)

II. Teklik Şahıs

biyil barıpsuñ *ğoy sen koktemde* “Bu sene sen ilkbaharda gitmişsin” (11-19)

qıyratıb getibsuñ “Bozup gitmişsin” (2-59)

televizirdi görsön tısünesuñ “Televizyonu görürsen anlarsın” (8-268)

şalhar_radyosına söylöysüñ “Şalhar radyosuna konuşacaksın dedi” (12-3)

wol täşkeñe ğaray şığasın “Taşkent’e doğru çıkacaksın” (12-89)

yëgin yëgesin, mal bağasın “Ekin ekeceksin, hayvan güdeceksin” (14-100)

qustırıp işkizesin “Kusturup içtirirsin” (15-83)

qudağalasa yëgiz bosonosuñ “İnşallah ikiz doğacaksın” (6-80)

ana qözini yëtin körgösün “O kuzunun etini görmüşsün” (4-25)

awdarıp ketesin “Döküp gideceksin” (19-80)

II. Teklik Şahıs (nezaket)

neäğıb qaytabatsız “Niye tekrarlıyorsunuz” (4-110)

tükistanğa varsañız tavasız “Türkistan’a gitseniz bulursunuz” (4-153)

qaytarmasa qoyasız “İade etmezse sormazsınız” (5-161)

söyürdö isteysiz “Orada çalışıyorsunuz” (11-98)

wol tüsse çığamaysız “O inse çıkamazsınız” (11-234)

nege cağsı ğores “Niye seviyorsunuz” (6-24)

ne aytıp wotırs? dëbdi “Ne konuşuyrsunuz? demiş” (3-35)

siz ne biles? diyd “Siz ne bilirsiniz? diyor” (14-40)

III. Teklik Şahıs

kişğänä şılıjırav ağad “Azıçık akar” (1-26)

adamme söylösöd “İnsanla konuşacak” (6-58)

jërdi aydäyd “Yeri sürer” (2-58)

qaraşığdan suw gölöd “Karaçuk’tan su gelir” (11-114)

toltırıp quyad “Dolduracak” (4-6)

I. Çokluk Şahıs

kiriwfiskä teke dëymis “Kırıupuskaya’nı Teke diyoruz” (1-12)

bir qırdıñ basında wotumis “Bir tepenin başında oturuyoruz” (1-29)

quwramız ağşāğa “Para karşılığında kavruyoruz” (2-44)

biz tölki matorme Kuwamis “Biz sadece motorla çıkartırız” (2-52)

*saltımız ustabotır**bis*** “Âdetimizi kullanıyoruz” (7-87)

ʷoş şeʳde tuw ʷöskemis “Burada doğup büyümüşüz” (15-4)

tarı yēgevis “Darı ekeriz” (2-44)

qara gözın soygambis “Siyah kuzuyu kesmişiz” (4-77)

II. Çokluk Şahıs

payda boğasındar “Fayda olmuşsunuz” (8-293)

birinşi aylığın maan bëresinder “Birinci maaşımı bana vereceksiniz” (14-33)

II. Çokluk Şahıs (nezaket)

qaşan esikti aşasızdar? “Ne zaman kapıyı açarsınız” (MDD)

kelgensin köresizder “Gelince görürsünüz” (MDD)

III. Çokluk Şahıs

anı körgönder sened “Onu görenler inanır” (1-51)

bës semyanı asıraydı “Beş aileyi besler” (26-22)

b) İkinci Tip Şahıs Ekleri

İyelik kökenli ikinci tip şahıs ekleri bilinen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılmaktadır. Bazı iyelik kökenli şahıs ekleri, Kazak Türkçesi yazı dili ile incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar şunlardır:

a) II. teklik genizli /-ñ/ şahıs ekinin genizsiz /-n/ şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Örn: *kör-di-n* ~ *kör-di-ñ*.

b) II. teklik şahıs nezaketlilik bildiren /-ñiz/ eki, genizsiz /-niz/ şeklinde kullanılmaktadır: *bil-di-niz* ~ *bil-di-ñiz*.

c) I. çokluk şahıs bildiren /-k/, /-q/ eklerinin tonlu /-g/, /-ğ/ değişkeleri bulunmaktadır. Örn: *bol-dı-ğ* ~ *bol-dı-q*, *ʷös-tü-g* ~ *ös-ti-k*.

İncelediğimiz bölge ağzında ikinci tip şahıs ekleri şu şekildedir:

Tablo 7. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının II. Tip Şahıs Ekleri Tablosu

Şahıs	Ek
I. teklik şahıs	-m
II. teklik şahıs	-ñ, -n
II. teklik şahıs (nezaket)	-niz
III. teklik şahıs	-
I. çokluk şahıs	-k, -q, -ğ, -g
II. çokluk şahıs	-ñdAr
II. çokluk şahıs (nezaket)	-ñIzdAr
III. çokluk şahıs	-

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

- yekinşi kılassı sond_ohıdım* “İkinci sınıfı orada okudum” (5-117)
kişkändäy gezimde gördüm “Küçüklüğümde gördüm” (5-132)
bës balan^woquddım “Beş çocuğu okuttum” (14-109)
süytüb aydsam “Öyle sölesem” (3-78)

II. Teklik Şahıs

- tek tarımbasañ boldı* “Sadece daralmazsan oldu” (4-27)
üy minaw, kördin “Ev işte bu, gördün” (16-31)

II. Teklik Şahıs (nezaket)

- mini gördiniz ba?* “İşte gördün mü” (11-155)
bildiniz ba? “Bildiniz mi?” (1-16)

I. Çokluk Şahıs

- qaqpame ustadıq* “Kapanla yakaladık” (5-102)
^wöz aldına bir ogrug boldığ “Kendimize ayrı bir bölge olduk” (5-113)
minan pämiylesine^wöttik “Bunun soyadına geçtik” (7-7)
toğayda küttük^wo kisilerdi “O kişileri çalılıkta bekledik” (7-85)

söytüb jürüb ^w*östüg* “Öylece büyüdük” (14-11)

aştıqtı da görük, toqtıqtı da gördük “Açlılığı da gördük, tokluğu da gördük” (7-192)

yeñ kişkântäymis dä üylöndürdük “Şimdi küçüğümüzü de evlendirdik” (13-12)

II. Çokluk Şahıs

uzaq joldan geldiñder “Uzak yoldan geldiniz” (3-33)

meşis saldıñdar “Cami yaptınız” (6-62)

II. Çokluk Şahıs (nezaket)

üydi sattıñızdar ma? “Evi sattınız mı?” (MDD)

qaşan keldiñizder? “Ne zaman geldiniz?” (MDD)

5.2. Şekil ve Zaman Ekleri

5.2.1. Bildirme Kipleri

5.2.1.1. Geniş Zaman

Kazak Türkçesi yazı dilinde geniş zaman çekimi, *fiil* + *-A/-y zarf fiil eki* + *turur* + *zamir kökenli şahıs eki* ile yapılmaktadır. İncelenen bölge ağızında ise Kazak Türkçesi yazı dilinde olan geniş zaman {-A/-y}⁸⁶ eklerinin yanında {-ö} değişkesi bulunmaktadır. Ek ünlüsü yuvarlak ünlülü fiillerden sonra yuvarlak telâffuz edilir. Örn: *külöm* ~ *kül-e-min* “gülerim”.

Türk dilinin tarihi lehçelerinde geniş zaman çekimi genellikle {-Ar; -r; -Ur} biçiminde görülür⁸⁷. Kazak Türkçesindeki geniş zaman çekim eki olarak kullanılan -A eki ise Eski Türkçede -A(-I/-U) zarf-fiil ekinden gelmektedir.

⁸⁶ Koç ve Doğan şu örnekleri vermektedir: *üyret-e-min, ayt-a-siñ, kör-e-siz, qara-y-dı* (2003: 132).

⁸⁷ a) Eski Türkçede: -ar/-er; -r; -ur/-ür. Örn: *tut-ar men, sév-er mén, kıl-ur men, işle-y-ür sen* (Eraslan, 2012: 334); b) Karahanlı Türkçesinde geniş zaman ekleri: -r; -ur/ür; -ır/-ir; -ar/-er'dir. Örn: *aç-ar men, ay-ur men, bar-ır men, küse-r men* (Hacıeminoğlu, 2019: 182); c) Kıpçak Türkçesinde, -ar/-er; -r; -ur/-ür. Örn: *aç-ar, sew-er, al-ur, bil-ür* (Ercilasun, 2013a: 348); ç) Eski Anadolu Türkçesinde geniş zaman ekleri: -Ar, -(y)Ur. Örn: *korqaram, görürsin, düzerler* (Akar, 2018: 170). d) Çağatay Türkçesinde, -r; -Ar; -Ur ekleridir. Örn: *ir-ür min, bit-i-r, kéc-er* (Eckman, 2017: 95).

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

w õñ gekda jër alam “On hektar arazi alırım” (7-112)

men üylenemin “Ben evlenirim” (11-83)

men yen anıg gölg_asam üfiyt-süfiyt déb diymin “Şimdi ben gerçek elime alırsam üf-süf derim” (11-214)

üyge gegeneñ kiyn külöm “Eve geldikten sonra gülürüm” (4-95)

II. Teklik Şahıs

minaw tördgöl vilesiñ goy “Bu Törtgöl’ü bilirsin işte” (1-77)

qalay teresin yeküjden asırıb “Nasıl toplarsın ikiyüzden geçirip” (7-211)

anıyağa Karasañ yendi tüñülesin “Oraya baksan üzülürsün” (1-142)

yék aħ gese şäy işesin “Sadece iki bardak çay içersin” (1-210)

qaħa aparasın? diyd “Nereye götürürsün? diyor” (3-68)

jayaw gelesin “Yaya gelirsin” (11-200)

II. Teklik Şahıs (nezaket)

qaytarmasa qoyasız “İade etmezse koyarsınız” (5-161)

söyürdö isteyesiz “Orada çalışırsınız” (11-98)

siz w õş şerde qalasız “Siz burada kalırsınız” (11-100)

yëñbigdeb şığasız “Emekleyerek çıkarsınız” (11-234)

siz ne biles? diyd “Siz ne bilirsiniz? diyor” (14-40)

jaħsı göres “Seversiniz” (6-23)

ne iruw bolas “Hangi boydan olursunuz” (22-84)

III. Teklik Şahıs

toğayğa aydayd “Çalılıya sürer” (5-46)

balañız keled dépti “Oğlunuz gelir demiş” (6-154)

nan jabadı “Ekmek yapar” (7-161)

neme şekaralasadı “Neyle sınırlaşır” (3-96)

soğan tölтіrib asad “Ona doldurarak yemek yapar” (4-6)

qaytıs boğan adamme söylösöd “Ölen kişiyle konuşur” (6-58)

I. Çokluk Şahıs

däryanı yëndi biz bilemis “Şimdi biz deryayı biliriz” (5-49)

şamalı suw aştıb turamıs “Azıcık suyu açarız” (5-194)

kükürtbe şağıb bızaw tanıymız “Gece çakmakla buzağıyı buluruz ” (7-25)

II. Çokluk Şahıs

köresiñde ma körmeysiñder ma? “Bakar mısın bakmaz mısın?” (7-52)

biriñşi aylıgın maan bêresinder “İlk maaşını bana verirsiniz” (14-33)

III. Çokluk Şahıs

kişgänä şıljırav ağad “Azıcık akar ” (1-26)

o gözde awı awı bob *otradı* “O zaman köy köy olarak oturur” (11-8)

onu yèsed tüye de saladı “Onu eser ve deve de koyar” (8-190)

Olumsuz

işaha bar_amaydı “Hiçbir yere gidemez” (20-44)

yüş wahtta joyılmaydı “Hiçbir zaman kaybolmaz” (17-24)

iyşhanday bul *özgörmeyd* “Bu hiçbir zaman değişmez” (1-202)

yëginge tüspüyd “Ekine düşmez” (5-47)

bilmiysiñ “bilmezsin” (14-41)

sırdaryadan kemeyd “Siri Derya’dan gelmez” (2-52)

joñ deb ayt_amaysın “Hayır diye söyleyemezsin” (19-80)

5.2.1.2. Bilinen Geçmiş Zaman

Kazak Türkçesi yazı dilinde bilinen geçmiş zaman çekimi, *fiil + -DI + iyelik eki kökenli kişi eki* kalıbıyla yapılmaktadır. İncelediğimiz bölge ağızında Kazak Türkçesi yazı dilinden farklı olarak hem düz, hem yuvarlak */-dı/, /-di/, /-tı/, /-ti/, /-du/, /-dü/* şekilleri de bulunmaktadır. Ek ünlüsü yuvarlak ünlülü fiillerden sonra yuvarlak telâffuz edilmektedir. Örn: *tuwdum ~ tuwdım* “doğdum”, *gördüm ~ kördim* “gördüm”. Bu ekin hem düz, hem yuvarlak şeklinde kullanılması Tuva, Kırgız, Başkurt, Kumuk, Karaçay-Balkar, Uygur, Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçelerinin yazı dilinde de bulunmaktadır.⁸⁸ Bölge ağızının bazı örneklerinde III.

⁸⁸ Tuva Türkçesinde *{-DI, -DU}*, Kırgız Türkçesinde *{-DI, -DU}*, Başkurt Türkçesinde *{-DI, -DU, -nI, -nO, -zI, -zO}*, Kumuk Türkçesinde *{-DI, -DU}*, Karaçay-Balkar Türkçesinde *{-DI, -DU}*, Uygur

teklik ve III. çokluk şahıslarda ekin dar ünlüsü düşerek /-d/ şeklinde telâffuz edilmektedir.

Türk dilinin tarihî lehçelerinde bilinen geçmiş zaman çekimi genellikle {-DI, -DU} biçimlerinde görülür.⁸⁹

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

qarapayım jumuşşu vob istedim “Normal işçi olarak çalıştım” (1-124)

anamdı ayādtım “Anneme acıdım” (1-128)

so qoydı köbeyttim “O koyunu çoğalttım” (4-136)

geşedem bëri yëKi şövörö gördüm “Dünden beri iki torun çocuğuna sahip oldum (7-63)

qudayın bërgen wönin tuwdum men “Allahın verdiği onunu doğurdum” (7-22)

jin gördüm, peri gördüm “Cin gördüm, peri gördüm” (12-78)

suw Kuydum “Su döktüm” (4-47)

betindeki köbügün alıb sütüb jāy qoyub göydum “Üzerindeki köbügünü alıp yavaşça koydum” (4-49)

keşe muhtardiñ toyunda boldum “Dün Muhtar’ın düğününde oldum” (11-44)

wözüm sol ādğa gumar boldum “Kendim ata kumar oldum” (11-51)

men so señin buzulğanın gördüm “Ben buzların bozulduğunu gördüm” (14-112)

II. Teklik Şahıs

jä kördüñ go jold_ä? “Az önce yoldan gördün değil mi?” (1-13)

wol yëşegdi nege woday gılduñ “O eşeğe niye öyle yaptın?” (11-151)

täte, keldiñ ba? “Abi, geldiniz mi?” (11-182)

Türkçesinde {-DI, -DU}, Türkiye Türkçesinde {-DI, -DU}, Türkmen Türkçesinde {-DU} ekiyle yapılır (Buran ve Alkaya, 2014: 1-581)

⁸⁹ Orhon Türkçesinde iyelik eki almış {-D} ekidir. Örn: *yabrut-dım* (Tekin, 2013: 184); Eski Uygur Türkçesinde *-dı/-di, -tı/-ti* şeklindedir. Örn: *yıgla-dı-m, tur-dı* (Eraslan, 2012: 338); Karahanlı Türkçesinde {-DI, -DU}, ekleriyle yapılmaktadır. Örn: *ay-dım, uç-tum* (Hacıeminoğlu, 2019: 184); Eski Anadolu Türkçesinde {-di} şeklindedir. Örn: *bekledüm, yaşladuñ, döküldi* (Akar, 2018: 168). Kıpçak Türkçesinde *-DI, -DU* şeklindedir. Örn: *yaratdım, bitidim, aldük, keldük*, (Ercilasun: 2013a: 399); Çağatay Türkçesinde {-DI, -DU}, ekleridir. Örn: *aldımı okudum, tüştüm, keti* (Eckman, 2017: 125).

üy minaw, kördün “Ev işte bu, gördün” (16-31)
bizder bildiñ ba? “Bizi bildin mi?” (21-2)

II. Tekil Şahıs (nezaketli)

palaw bergendi kördüñiz va? “Pilav verdiği gördünüz mü” (4-94)
qalay^wönim aldıñız “Nasıl ürün aldınız” (12-5)
qırqınş şıl köşirgeñ goy bildiñiz ba? “Kırkinci yılları göçürmüş anladınız mı?”
(21-131)
^wöziz ayddiñiz “Kendiniz söylediniz” (22-78)

III. Teklik Şahıs

tegseriv kördü “Kontrol etti” (1-105)
soğissa joq bob keddi “Savaşta kayboldu” (1-125)
^wözgend sabhozi gıb^wornatti “Özgend sovhozunu yaptı” (5-30)
meşid sald “Cami yaptı” (5-141)
jaña äñme qozğald “Az önce konuşmada söylendi” (23-3)
mına täläbda cılhı bağıb jürdü “Bu Talap’ta at bakıyordu” (23-48)
közüm gördü “Gözüm gördü” (5-187)

I. Çokluk Şahıs

bıl suwdı jağında äldiğ “Bu suyu yakında aldık” (1-98)
biz kördüg yendi “Biz kördük işte” (1-136)
mator Qayığben Qatınadığ “Motorlu kayıkla gidip geldik” (1-160)
bir goy soydıq “Bir koyun kestik” (4-79)
birge bārdıq “Birlikte gittik” (3-50)

II. Çokluk Şahıs

sender şarşadıñdar “Siz yoruldunuz” (3-33)
käyerge istediñder “Nerede yaptınız” (11-19)
uzaQ joldan geldiñder “Uzun yoldan geldiniz” (3-33)

III. Çokluk Şahıs

yëgemendi yëlder tarhad “Bağımsız devletler dağıldı” (7-103)

Olumsuzu

minağan sen nāb bērmediñ “Sen buna niye vermedin ” (11-254)

biz bilmediğ “biz bilmedik” (3-41)

5.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman çekimi, Kazak Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi incelediğimiz bölge ağızında iki şekilde yapılır:

I. Tip Öğrenilen Geçmiş Zaman

Kazak Türkçesi yazı dilinde I. şekil öğrenilen geçmiş zaman çekimi, *fiil* + *-(I)p turur* + *zamir kökenli şahıs eki* ile kurulur. İncelenen bölge ağızlarında öğrenilen geçmiş zaman ekinde bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilinden farklılık bulunmamaktadır. Bu ekin *-p ~ -b* değişimi sonucunda meydana gelen tonlu *{-b}* şekli vardır. Ekin *-p ~ -b* değişimli örneklerinin bir çoğu kelime içinde tonlu ünsüzlerin nedeniyle oluşmaktadır. Bu ekin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde tonlu şekilde kullanılması Azerbaycan ve Özbek Türkçelerinde de bulunmaktadır.⁹⁰ Ek, Köktürk, Uygur ve Karahanlı dönemlerinin dışında diğer Türk dilinin tarihî lehçelerinde görülmektedir.⁹¹

I. Teklik Şahıs

men yēnd sol yēñbegime şığam dēv “oylappın” “Ben emeğimle çıkarım diye düşünmüşüm” (7-35)

bosañğanımdı umıtıb ketippin “Doğum yaptığımı unutmuşum” (5-117)

II. Teklik Şahıs

qıyratıb gedıbsıñ “Bozup gitmişsin” (3-59)

biyil barıpsıñ “Bu sene gitmişsin” (11-19)

⁹⁰ Azerbaycan Türkçesinde *{-İb}* ekiyle yapılır. Örn: *gelibsen, oxuyubsan*; Özbek Türkçesinde *{-İb}* ekiyle yapılır. Örn: *kelibsän, işläbmiz* (Buran ve Alkaya, 2014: 38, 108).

⁹¹ Harezmi Türkçesinde umumiyetle *-miş* eki, nadiren ise *-p+tur-ur* kullanılmaktadır. Örn: *yığıp turur men, öltürüp turur sen, kötrüp turur siz* (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 200); Kıpçak Türkçesinde geçmiş zaman *-(X)p turur* şeklinde kurulur. Örn: *alıp turur sen, alıp turur miz* (Ercilasun, 2013a: 399); Çağataycada geçmiş zaman *-p tur/dur* + *şahıs zamiri* ile kurulur. Örn: *birip tur min, birip tur sin, birip tur* (Eckmann, 2017: 106).

III. Teklik Şahıs

pälenşe dēgen jērde qab geTibdi “Falan yerde kalmış” (3-101)

ˆotij jıldan asıb ketipti “Otuz seneden geçmiş” (4-112)

bunu bilib ğoyubdı “Bunu bilmiş” (8-59)

sonda äytipiti “O zaman söylemiş” (8-62)

jımıyb külüpti “Tebessüb ederek gülmüş” (8-279)

bir julan işşibdi “Bir yılan içmiş” (15-73)

Olumsuzu:

jolamabbın “Yaklaşmamışım” (7-37)

ˆonu bilmēbiz “Onu bilmemişiz” (7-102)

Kazak Türkçesindeki öğrenilen geçmiş zamanı bildiren *-p + zamir kökenli şahıs eki* yapısı Türkiye Türkçesinde {-mXş} ekini karşılamaktadır. Bu ek, incelediğimiz ağızda bazı örneklerde görülmektedir. Fakat bölge ağızında bulunan {-mIş} eki artık bir zaman eki olarak değil, kuvvetlendirme edatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani bu ek incelediğimiz ağızda öğrenilen geçmiş zaman ekinden sonra getirilerek anlamı daha da kuvvetlendirdiği görülmektedir. Bu örnek sadece III. teklik şahıs ekinde kullanılır. Bu yapının bölge ağızımızda bulunması Oğuz kalıntıları olarak düşünmekteyiz. Örn:

kögşetäwdiñ üstüm beribtimiş diydi “Kökşetavın üst (tarafını) vermişmiş” (12-93)

üş solvarıs bobdımuş “Üç kaplan olmuşmuş” (12-48)

II. Tip Öğrenilen Geçmiş Zaman

Kazak Türkçesi yazı dilinde II. tip öğrenilen geçmiş zaman çekimi, *fiil + -GAn + zamir kökenli şahıs eki* ile yapılmaktadır.⁹² İncelediğimiz bölge ağızında, Kazak Türkçesinin yazı dilinde kullanılan {-GAn} ekinin yanında bu ekten gelişen *-kin, -gön, -kön* ve *-ğa, -ge, -ke, -ğa, -gö, -an* şekilleri de kullanılmaktadır. Kazak Türkçesi yazı dili ile incelediğimiz bölge ağızı arasında bulunan farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Kazak Türkçesi yazı dilinde bu ekin yalnızca düz ünlülü şekilleri vardır. Bölgemiz

⁹² İsayev şu örnekleri vermektedir: *oqı-ğan, bol-ğan* (2007: 102).

ağzında hem düz, hem yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmaktadır. /ö/ ve /ü/ ünlülü fiillerden sonra ek ünlüsü yuvarlak telâffuz edilir. Örn: *jürgön* ~ *jürgen*, *görgön* ~ *körgen*. Bu ekin yuvarlak ünlülü şekilleri Kırgız ve Altay Türkçelerinde bulunmaktadır.⁹³

b) I. ve II. teklik şahıs ve I. ve II. çokluk şahıs eklerine {-GAn} geçmiş zaman eki eklendiği zaman ekin son /n/ ünsüzü düşürülerek telâffuz edilmektedir. Örn: *calğastırğam* ~ *jalğastırğanmın*, *algamıs* ~ *alğanbız*.

c) Bazı durumlarda ünlü ile biten fiillere {-GAn} öğrenilen geçmiş zaman eki eklendiğinde /g/ erimesiyle -an şeklinde duyulmaktadır. Örn: *tastaan* ~ *tastağan*. Tuva Türkçelerinde ünlülerle biten kelimelerden sonra ek ünsüzü düşerek ve uzun ünlü şeklinde kullanılmaktadır.⁹⁴

Bu ek, Çağatay Türkçesinde geçmiş zaman bildiren ek olduğu görülmektedir.⁹⁵

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

çetiñşi gılas "oñıb jürgöndö bir görgöm “Yedinci sınıf okurken bir sefer gördüm” (11-69)

mamanıgımdı arğayır calğastırğam “Mesleğimi yine devam etmişim” (24-4)

sarağaşta tuwğanmın “Sargaş’ta doğdum” (21-129)

osı awılда tuwılğammın “Bu köyde doğdum” (5-3)

sol äke täyägün ustağam “İşte dede mesleğini devam ettim” (9-61)

II. Teklik Şahıs

körgösün “Gördün” (4-25)

kelgesin “Geldin” (7-176)

III. Teklik Şahıs

suw mol boğan “su bol olmuş” (1-17)

özgend değen qala voğan “Özgent adında şehir olmuş” (5-9)

yëgin yëgiwmene jürgön “Ekin ekmekle uğraşmış” (5-136)

⁹³ Kırgız Türkçesinde {-GAn, -GOn} ekleriyle yapılır; Altay Türkçesinde de {-GAn, -GOn} ekleriyle yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 44, 177).

⁹⁴ *baglaan men, baglan sen, baglaan* (Buran ve Alkaya, 2014: 204).

⁹⁵ *kılğan men, kılğan sen, kılğandur, kılğan biz, kılğan siz, kılğandurlar* (Eckmann, 2009: 135).

süydib küñ görgön “Öylece hayat sürmüş” (5-201)

kämersänt bob jürgön “Tüccar olmuş” (6-78)

äkem jumıstı ^w*oş şörde bastağan* “Babam işe burada başlamış” (10-31)

öz basınma ^w*ötkön* “Kendi başımdan geçmiş” (15-104)

uzunşa tilib tastaan “Uzunca dilmiş” (12-23)

I. Çokluk Şahıs

oş ördö ^w*otırğamız* “Burada oturmuştuk” (21)

gıramıt alğamıs “Takdirname almıştık” (2)

bir qara gözın soyğambıs keşe “Dün kara kuzu kesmiştik” (4-77)

II. Çokluk Şahıs

payda boğasındar “Fayda olmuşsunuz” (8-293).

Olumsuz

bıyahda ^w*oşımağam* “Burada okumadım” (19-101)

küm batıb qamağan “Güneş batmadı” (3-18)

ağaş tabılmağam bırada “Ağaç bulunmadı burada” (5-138)

minaw üylönbögön “Bu evlenmedi” (11-144)

jağday jasamağan “Durumunu sağlamadı” (8-213)

cılhı görgön joğbız “Yılkı görmedik” (3-35)

5.2.1.4. Şimdiki Zaman

Kazak Türkçesi yazı dilinde şimdiki zaman çekimi, *fiil* + *-p, -a, -e, -y* + *jatır, jür, otur, tur* + *zamir kökenli şahıs ekiyle* yapılır.⁹⁶ Şimdiki zaman çekiminde yazı dilinde olduğu gibi zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. İncelediğimiz bölge ağızında şimdiki zaman çekiminin bazı ses değişimlerine uğramasıyla Kazak Türkçesi yazı dilinden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar şu şekildedir:

I. tip şimdiki zaman çekimi /jatır-/ ile yapılır. Şimdiki zaman çekimi, fiil tabanına *-p zarf-fiil eki* + *jatır* yardımcı fiilinin eklenmesiyle kurulur. Örn: *bastap jatırmin* “başlıyorum”. İncelenen bölge ağızında *-p zarf-fiil eki*, iki ünlü arasında veya bir ünlü ve sızıcı ünsüzün arasında kaldığında sızıcı, diş-dudak /v/ ünsüzüne veya patlayıcı,

⁹⁶ İsayev şu örnekleri vermektedir: *Traktor jer jurtıp jür, Nurlan hat jazıp otur* (2007: 102).

çift dudak /b/ ünsüzüne dönüşür. Sızıcı, diş-dudak /v/ ve patlayıcı, çift dudak /b/ ünsüzünün yanında sızıcı, diş-damak /j/ ünsüzü j ~ y'ye dönüşerek erimektedir. Bazı durumlarda /jatur/ fiilin son akıcı /r/ ve dar /i/ ünlüsünün düştüğü görülmektedir. İncelediğimiz bölge ağzında zarf-fiil eki /-p/'nin etkisi ile -Xp jatur- ~ batır-/batı- /bat-/vatır-/vatı-/vāti-/vat-/vad-/ değişkeleri meydana gelmektedir.

Eski Türkçede /yat-⁹⁷ fiilinin tasvir fiil olarak kullanıldığı bilinmektedir. Eski Türkçedeki söz başındaki /y/'ler Kazak Türkçesi yazı dilinde ve incelenen bölge ağzında /j/ olmuştur. /yat-/ fiilin Kıpçak lehçelerinde şimdiki zaman olarak kullanılması Kırım, Başkurt, Nogay, Kırgız, Karakalpak Türkçeleri ve Karluk grubundan Özbek, Uygur Türkçeleri ve Oğuz grubundan Türkmen Türkçesinde ve Kuzeydoğu grubundan Hakas ve Tuva Türkçesinde bulunmaktadır.⁹⁸

II. tip şimdiki zaman çekimi /otur-/ ile yapılır. Şimdiki zaman çekimi, fiil tananına -p zarf-fiil eki +otur yardımcı fiilinin eklenmesiyle kurulur. Örn: *qara-p oturmın* “bakıyorum”. İncelenen bölge ağzında -p zarf-fiili, iki ünlü arasında p ~ b olarak değişmektedir. /^wotur-/ yardımcı fiilinin son akıcı /r/ ünsüzü düşen ve daha sonra dar /i/ ünlüsü düşen /^woti-/, /^wot-/, /^wod-/ değişken şekilleri bulunmaktadır.

Eski Türkçede⁹⁹ /olur-/ fiilinin tasvir fiili olarak kullanıldığı bilinmektedir. Tarihi metinlerde tasvir fiili olarak ve çok rastlanan *olur-/oltur-* yardımcı fiili bugün Kıpçak grubundan Kırım, Başkurt, Nogay, Kırgız, Karakalpak Türkçelerinde, Oğuz grubundan Türkmençe ve Karluk grubundan Uygur Türkçesi ve Kuzeydoğu grubundan Altay, Hakas, Tuva Türkçeleri şimdiki zaman yapmaktadır.¹⁰⁰

⁹⁷ *unaqaya ölgeli yatur erdi* “neredeyse ölecekti”, *kılgalı yatur men* “hemen yapacağım” (Gabain, 1988, 92: 110).

⁹⁸ Kırım Türkçesinde -(I)p yata. Örn: *başlap yatam*; Başkurt Türkçesinde -(I)p yata/ -(U)p yata. Örn: *bulup yatamın*; Nogay Türkçesinde -(I)p yatur. Örn: *kelip yaturman*. Kırgız Türkçesinde -(I)p cata(t)/ -(U)p cata(t). Örn: *kelip catamın*; Karakalpak Türkçesinde -(I)p atr. Örn: *istep atr*. Özbek Türkçesinde -(ä) yatur. Örn: *biläyatirmän*; Uygur Türkçesinde -(i)p yäti(du)/ -(U)p yäti(du). Örn: *başlap yatidu*. Türkmen Türkçesinde -(I)p yatur/ -(U)p yatur. Örn: *alıp yarır*; Hakas Türkçesinde -pçA(đır). Örn: *pastapçam*; Tuva Türkçesinde -(I)p çıdır/ -(U)p çıdır. Örn: *ujup çıdır* (Ercilasun, 2013b: 247).

⁹⁹ *çöküd-ü olur* (Gabain, 1988: 90).

¹⁰⁰ Kırım Türkçesinde -(I)p otura. Örn: *bilip otura*; Başkurt Türkçesinde -(I)p ultıra/ -(U)p ultıra. Örn: *bulup ultramın*; Nogay Türkçesinde -(I)p oltıra. Örn: *başlap olturımız*; Kırgız Türkçesinde -(I)p otura(t)/ -(U)p otura(t). Örn: *okup oturat*; Karakalpak Türkçesinde -(I)p otr. Örn: *başlap otr*; Altay Türkçesinde -(I)p otur(u), -(U)p otur(u); Hakas Türkçesinde -p odr. Örn: *pastap otr*; Tuva Türkçesinde -(I)p olur, -(U)p olur. Örn: *ujup olur*; Türkmen Türkçesinde -(I)p otur/ -(U)p otur. Örn: *işläp otur* (Ercilasun, 2013b: 247).

III. tip şimdiki zaman çekimi /tur-/ ile yapılır. Şimdiki zaman çekimi, fiil tabanına *-p zarf-fiil eki + tur* yardımcı fiilin ekleşmesiyle kurulur. Örn: *toqta-p tur* “duruyor”. Metinlerde *-p zarf-fiil eki* kelime sonunda *p ~ b* değişimine uğramaktadır. İncelediğimiz bölge ağzında yardımcı fiilinin */dur-/* değişkesi bulunmaktadır. Eski Türkçeden beri kullanılmakta olan *tur-* yardımcı fiili, Türk dilinin tarihî dönemlerinde değişik yapıların çatısı altında çeşitli işlevlerde kullanılmıştır.¹⁰¹

IV. tip şimdiki zaman çekimi /jür-/ ile yapılır. Şimdiki zaman çekimi, fiil tabanına *-p zarf-fiil eki + jür* yardımcı fiilin ekleşmesiyle kurulur. Örn: *iste-p jür* “yapıyor”. İncelenen bölge ağzında *-p zarf-fiil eki* sızıcı */j/* ünsüzünün yanında *p ~ b*'ye değişmektedir.

Bu yapı Eski Türkçede¹⁰², Eski Anadolu Türkçesinde, Kıpçak Türkçesinde görülmektedir.¹⁰³

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

paydasın ayıbatım “Yararını söylüyorum” (1-112)

avaturm “Alıyorum” (3-66)

bereyin devaturım “Vermeye çalışıyorum” (4-35)

ʷoş şerge şırahşılıh qızmet aḥarıbatım “Burada çeraklık hizmeti yapıyorum” (6-16)

şövörö görüv ʷoturmin “Torundan çocuk görüyorum” (7-62)

men ʷoturib teribatım “Ben oturup topluyorum” (7-206)

¹⁰¹ Gabain, *-(y)U+tur-* ve *-Ip+tur-* biçimleriyle tasvir fiili olarak hareketin sürekliliği belirtilmiştir. Örn: *alta-y-u tur* “aldatıp tur”, *anca sözlä-y-ü turur ärkän*, *anıñ arasında çştani iligkä yakın... ün yañku tæg äşitildi* “böyle konuşup turur iken, hükümdar Caştana’ya yakın yankıya benzer bir ses işitildi” (1988: 90, 120); Karahanlı Türkçesinde *-A+tur-* ve *-U+tur-* şekilleri tasvir fiili olarak hareketin sürekliliği belirtilmiştir. Örn: *sanga men kereking baq-a turğa men* “Senin için gerekli olan şeyleri ben takip edeceğim”, *budunka bir-ü turdı edgü törü* “Halka iyi kanunlar vaz’etmekte devam etti” (Ercilasun, 2014: 86); Harezmi Türkçesinde şimdiki zaman *-A/-U turur-* biçiminde kullanılmıştır. Örn: *baru turur men* (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 198); Eski Anadolu Türkçesinde *-Ip dur/Ip durur* hareketin sürekliliğini gösteren yapıdır. Örn: *bir kuzu pişürüp dururam* “bir kuzu pişiriyorum” (Akar, 2018: 173); Kıpçak Türkçesinde *-A+tur* yapısı şimdiki zaman bildirmektedir. Örn: *ala-dır-men* (Karamanlıoğlu, 1994: 128-129); Çağatay Türkçesinde *-A dur-* şahıs zamiri biçimiyle şimdiki zaman ifade edilir. Örn: *tapa dur min* “biliyorum, bulurum” (Eckmann, 2017: 105).

¹⁰² Eski Türkçede süreklilik anlatan bir tasvir fiil olarak kullanılmaktadır. Örn: *yat-ıp yür* “yatmaya âdet haline getirmek, yatıp durmak” (Gabain, 1988: 91).

¹⁰³ Eski Oğuz Türkçesi Metinlerinde *-Ayorır/-Ayorur* seyrek olarak görülür. Örn: *Yol erenleri göçüp yola girdi/döge yorır /döge yorır âhur dünbeği servân*; Kıpçak Türkçesinde *-Ayor, -Ayorur, -Ayyorur* kipli şimdiki zaman bulunmaktadır (Ercilasun, 2013b: 239-240).

meñ satıw abaturm “Ben satın alıyorum” (11-55)

körüw ^w*odsıñ* “Görüyorsun” (1-87)

II. Teklik Şahıs

iyilib tösek bow ^w*otsıñ* “Eğilip döşek oluyorsun” (7-154)

minanıñ işinde jañağı addardı körivadsıñ “Bunun içinde az önceki atları görüyorsun” (26-25)

minam bārinigin alayın devatsıñ ba? “Bunun hepsini alıyormusun?” (3-58)

ne deb ^w*odsın* “Ne diyorsun” (11-247)

durus aytıw ^w*odsın* “Doğru söylüyorsun” (21-156)

qañşadın avadsın “Kaçtan alıyorsun” (3-65)

II. Teklik Şahıs

neäğıw qaytabatsız? “Niye tekrarlıyorsunuz?” (4-110)

III. Teklik Şahıs

mına jağda aytıbatır “Bu tarafta söylüyor” (3-92)

jērdiñ astınan şıǵıbatır “Yerin altından çıkıyor” (5-212)

muw da hatıbatǵan jo aǵıbatı “Buz da katılaşmamış akıyor” (8-204)

^w*odbas köbeyıbatı* “Aileler çoğalıyor” (2-89)

^w*ornalasıvatır* “Yerleşiyor” (2-88)

yēndi suw kevatır “İşte su geliyor” (5-169)

tahsır sizdi harıyalar şahırvatır “Efendim sizi yaşlılar çağırıyor” (6-48)

yēgis yēgıvatı “Ekin ekiyor” (2-53)

mına káz kelıvatı qalıdan “İşte şimdi geliyor” (1-212)

minändäy ^w*oyñävüti äniyähä* “Böyle oynuyor o tarafta” (1-59)

tohdab dur “Duruyor” (1-119)

qasımna keb dur “Yanıma gelip duruyor” (4-176)

jılab jür “Ağlıyor” (21-116),

jügürüb jür “Koşuyor” (4-35)

I. Çokluk Şahıs

qazılǵalı veri işıvotırmsı “Kazıldığından beri içiyoruz” (1-104)

^w*osı qazılǵalı veri işıvotırmsı* “Bu kazıldıktan beri içiyoruz” (1-104)

aytbotumuz “Söylüyoruz” (1-100)

sonday küñ keşivatımız valam “Böyle hayat yaşıyoruz oğlum” (1-139)

bälen bār körüvatımız “Bütün belayı görüyoruz” (1-140)

jaħsısın, jāmān bārin körübatımız yēndi “İyisini, kötüsünü hepsin görüyoruz” (7-86)

II. Çokluk Şahıs

kögbar berivatır, körivatısdar “Kökbar veriyor, görüyorsunuz” (26-4)

III. Çokluk Şahıs

jastar tam salıb^wornalasivatır “Gençler ev yapıp yerleşiyorlar” (2-88)

Olumsuz

baruwğa waħıt bomayatır “Gitmeye zaman olmuyor” (7-53)

qırğıstan suw vermeyatır “Kırgızistan su vermiyor” (19-48)

5.2.1.5. Gelecek Zaman

Kazak Türkçesi yazı dilinde gelecek zamanın iki şekilde yapıldığı görülmektedir. Gelecek Zaman çekiminde yazı dilinde olduğu gibi zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır.

I. Tip Gelecek Zaman

I. tip gelecek zaman kipi, fiil+ -A/ -y zarf-fiil + kişi eki getirilerek yapılır (İsayev, 2007: 97). İncelediğimiz bölge ağızında bu ekin yuvarlak {-ö} değişkesi bulunmaktadır. Ek ünlüsü yuvarlak ünlülü fiillerden sonra yuvarlak telâffuz edilir. Örn: *“ötöd ~ öt-e-di* “geçecek”.

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

keşge äKelem dedim “Akşam getireceğim dedim” (11-94)

mınanı alamın dedim “Bunu alacağım dedim” (11-77)

II. Teklik Şahıs

so şalħar_radyosına söylöysin dedi “O şalħar radyosuna konuşacaksın dedi” (12-3)

*w*oğan sen qalay gız beresiñ “Ona sen nasıl kız vereceksin” (8-14)
televizirdi görsöñ tūsünesiñ “Televizyonu görseñ anlayacaksın” (8-267)
birağ sen moyniña alasiñ “Ama sen sorumluluğu alacaksın” (19-66)
mäşine jōq, jayaw gelesin “Araba yok, yaya geleceksin” (11-200)
bir teleşki şöbti äkelesin “Bir kamyon otu getireceksin” (19-80)
bastapqıda barıv ab kelesin “İlk seferde gidip getireceksin” (20-47)
qalay gız beresiñ, üy bolasın “Nasıl kız vereceksin, aile olacaksın” (8-14)

III. Teklik Şahıs

*qāyığbeñ w*ötöd “Kayıkla geçer” (5-87)
*batormeñ geled w*ol “O matorla gelecek” (1-84)
biräg naloğun tölēyd “Ama vergisini ödeyecek” (1-97)
*w*ökümed teğseredi “Devlet kontrol edecek” (1-106)
jérdi aydāydy “Yeri sürececek” (2-58)
minaw qaraşıhdan suw gölöd “Bu karaçuktan su gelecek” (11-114)
sarı gumırsğa basad “Sarı karınca basacak” (12-98)
kögöred “Yeşerecek” (-254)

I. Çokluk Şahıs

biz tölki matorme Kuwamıs “Biz sadece matorla kovalayacağız” (2-52)
basamıs “Basacağız” (2-58)
aldımızda kezdisdiremis “Önümüzde karşılaştıracacağız” (3-8)
tastab ketemiz “Bırakıp gideceğiz” (3-27)
tünde sağad üşte turub sawın sawamız “Gece saat üçte kalkıp hayvan sağacağız” (7-24)

II. Çokluk Şahıs

bilesiñder “Bileceksiniz” (14-39)

III. Çokluk Şahıs

bés semyanı asıraydy “Beş aileyi besleyecek” (26-22)

Olumsuzuz

işkim y nd senbeyd “şimdi kimse inanmayacak” (5-153)

suw muzday  ste quysań jılı jawramaysıń “Su buz gibi  st ne d ksen  ř m yeceksin” (23-103)

w  lmeydin “ lmeyeceksin” (11-150)

qudaşalasa jaman bomaysın “İnşallah k t  olmayacaksın” (23-72)

II. Tip Gelecek Zaman

II. tip gelecek zaman kipi, *fiil+ -Ar, -r + kişi eki* getirilerek yapılır. Bu ekin, incelediğimiz b lge ağzında yuvarlak  nl l  {- r} değişkesinin bulunması Kazak T rk esi yazı dilinden farklılık g stermektedir. B lge ağzlarında yuvarlak  nl l  fiillerden sonra ekin  nl s  yuvarlak tel ffuz edilmektedir.  rn: *k r rmis ~ k rermiz* “g receğiz”. Gelecek zaman  ekim eki metinlerde az kullanılmaktadır.

Kullanışları:

k m batar “G neş batacak” (3-17)

tawıb berer “Bulup verecek” (6-147)

ş y işer “ ay i ecek” (7-28)

meniń aytar  ńgimem “Benim s leyecek konuřmam” (1-139)

pitirer “Bitirecek” (14-12)

k r rmis “G receğiz” (3-26)

ketermiz “Gideceğiz” (9-92)

5.2.2. Tasarlama Kipleri

5.2.2.1. Emir Kipi

Kazak T rk esi yazı dilinde emir kipinin  ekiminde şahıslara g re farklı eklerle yapılır. Emir kipinde incelediğimiz b lge ağzı ile Kazak T rk esi yazı dili arasında farklılıklar bulunmaktadır. Kazak T rk esinde yazı dilinde teklik I. şahıs eki yalnızca d z  nl l  iken b lge ağzında hem d z, hem yuvarlak  nl l  {- yin, - y n} şeklidir. Bununla birlikte I. teklik şahısta /y/  ns z n n inceltici etkisinden {- yin} değişkesi de bulunmaktadır.

Tablo 8. Kızılorda ve Türkistan Arası Ağızlarının Emir Kipi Tablosu

Şahıs	Ek
I. teklik şahıs	-ayın, -äyin, -eyin, -üyin, -öyün
II. teklik şahıs	-
III. teklik şahıs	-sın, -sin
I. çokluk şahıs	-ayıq, -eyig
II. çokluk şahıs	-ñdAr
III. çokluk şahıs	-sın, sin

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

buranıñ yën küñ görsün aytayın “Buranın yaşantısını söyleyeyin” (1-48)

äytäyın dedim “Söyleyeyim dedim” (1-62)

köşüyın abıroyım barında “Değerim varken taşınayım” (6-46)

sonı yertib jivereyın “Onu beraberinde göndereyim” (6-52)

sol bayağı dostlarım köröyün “O eski dostlarımı göreyim” (11-21)

qızmet jasayın “Hizmet edeyim” (12-28)

II. Teklik Şahıs

ınañ ğara “Ona bak” (4-13)

minyağdan Kes dedi “Bu taraftan kes dedi” (21-45)

III. Teklik Şahıs

aş, mal suw işşın “Aç, hayvan su içsin” (5-194)

sonıñ irahattarın görsetsin “Onun rahatını göstereyin” (7-44)

alla şıpasın bersin “Allah şifasını versin” (15-44)

aydhanıñ gesin şırağım “Söylediğin gelsin yavrum” (15-103)

awdarıspaq bosun soğan beriñder “At oyunu olsun ona veriniz” (22-37)

qudured görsün “mucize görsün” (21-78)

I. Çokluk Şahıs

küm batarda urlayıq “Gün batarken çalalım” (3-17)

aydab geteyig “Sürüp gidelim” (3-18)

bir goy soyayıq “Bir koyun keselim” (4-79)

II. Çokluk Şahıs

jür, jür aparıñdar “Yürü, yürü götürün” (11-163)

mèniñ qabıldawıma keliñder “Bana görüşmeye gelin” (6-25)

üyge gürüñder äy, şäy işiñder “Eve girin, çay için” (7-228)

iygiliğteriñe jumsañdar “İyiliğinize harcayın” (15-44)

III. Çokluk Şahıs

aman bosın “Sağ salim olsun” (1-140)

quday berekesim bersin “Bereketini versin” (3-9)

sonıñ irahattarın görsetsin “Onun iyiliğini göstersiz” (7-44)

Olumsuzu

atpa dedı “Kullanma dedi” (8-55)

qazahtıñ^w osı saltı joyulmasın “Kazağın âdeti sönbese” (17-33)

minyağdan kespe “Burdan kespe” (21-44)

atı^w öşpesin “İsmi sönbese” (6-62)

5.2.2.2. İstek Kipi

Kazak Türkçesi yazı dilinde istek kipi çekimi, *fiil + -GI + iyelik kökenli şahıs eki +kel-* şeklinde kurulur (İsayev, 2007: 109). İncelediğimiz bölgede bazı ses değişiklikeleri dışında yazı diliyle farklılık bulunmamaktadır. Bölge ağızlarında istek kipinin örnekleri oldukça azdır.

Kullanışları:

awıla gelğim geled “Köye gelmek istiyorum” (1-175)

isteğim geled “Yapmak istiyorum” (4-16)

^wotırğısı geled “Oturmak istiyor” (1-184)

qalağa varsam^w otırğım gemeyd “Şehire gitsem oturmak istemiyorum” (1-174)

5.2.2.3. Şart Eki

Kazak Türkçesi yazı dilinde şart eki, Kazak Türkçesi yazı dilinde *-sa*, *-se*'dir (İsayev, 2007: 107). İncelenen ağızda bu ekin düz ünlülü şekilleri yanında dudak uyumu gereği olarak geniş-yuvarlak ünlülü {-sö} şekli ve düz-dar ünlülü {-si} şekilleri bulunmaktadır. Bu ek, iyelik menşeli şahıs eklerini alır.

Şart eki, Eski Türkçedeki *-sAr*'dan gelmektedir. *-sAr* Köktürk Yazıtlarında zarf-fiil eki olarak şahıs ekine bağlanmadan kullanılmıştır. Eski Uygurcada'da bu ek, *-sAr* olarak kullanılmaktaydı. Ancak bazı örneklerde şahıs ekine bağlanan ve bağlanmayan örnekler de vardı. Karahanlı Türkçesinde şart ekinin /r/ sı düşmüştür. Fakat bu çekim zamir kökenli şahıs ekleriyle kullanırdı. Harezm, Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçelerinde artık iyelik kökenli ekler alır. Günümüzdeki bütün Türk lehçelerinde (Saha Türkçesi hariç) son ses /r/ sı düşmüştür.

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

aydsam "Söylesem" (3-78)

kesem "Gelsem" (7-145)

istesem "Yapsam" (11-102)

disem "Desem" (3-66)

II. Teklik Şahıs

jürseñ "Yürüsen" (1-298)

işşen "İçsen" (1-210)

aytsan "Söylesen" (5-153)

görsöñ "Görsen" (8-268)

disiñ "Desen" (1-173)

yégseñ "Eksen" (2-85)

tastasañ "Bıraksan" (4-50)

qarasañ "Baksan" (12-185)

III. Teklik Şahıs

sasa "Olsa" (2-41)

barsa "Gitse" (11-142)

bosansa “Çözülse” (12-70)

silkesse “Silkelese” (8-88)

asıhsa “Acele etse” (8-182)

şöldese “Susasa” (15-78)

äkese “Getirse” (15-96)

I. Çokluk Şahıs

suwarsağ “Su versek” (2-61)

worindasaq “Yerine getirsek” (8-142)

jayaw kele jatsaq “Yaya geliyorsak” (4-128)

II. Çokluk Şahıs

kelseñder “Gelseniz” (MDD)

alsañdar “Alsanız” (MDD)

III. Çokluk Şahıs

otırsa “Otursa” (MDD)

berse “Verse” (MDD)

Olumsuzu

amasaq “Almasak” (3-26)

sembeseñ “Güvenmesen” (8-215)

istemese “Yapmasa” (15-97)

tarımbasañ “Daralman” (4-27)

ğuymasañ “Dökmesen” (4-60)

jaymasañ “Açman” (9-42)

gedbeseg “Gitmesek” (11-249)

wötpeseg “Geçmesek” (7-3)

aytpasaq “Söylemesek” (8-85)

5.2.2.4. Gereklilik Eki

Kazak Türkçesi yazı dilinde gereklilik çekimi, *fiil* + *-(U)w isim-fiil eki* + *iyelik eki* + *kerek/tiyis* edatlarıyla yapılır. Bu ek, bölge ağzında yazı dilinde olduğu gibi kullanılmaktadır. İncelenen bölge ağzında */kerek/* edatının, */gereg/*, */görök/*, */görög/*, */görü/* değişken şekilleri bulunmaktadır.

Kullanışları:

I. Teklik Şahıs

quran ^w*oşuwım gerek* “Kur’an okumalıyım” (19-88)

II. Teklik Şahıs

sen de bilüwiñ gerek “Sende bilmelisin” (11-207)

ğamawıñ gerek “Kalmaman gerek” (19-117)

III. Teklik Şahıs

bunu aluw görög dedim “Bunu almak gerek dedim” (11-76)

küñ görüw görö “Geçinmek gerek” (21-66)

qañ şıǵaruw görög “Kan çıkartmak gerek” (21-118)

^w*onu biliwi tiyis* “Onu bilmeli” (24-50)

may ǵuyuw gerek “Benzin doldurmalı” (19-70)

tamaǵ işüw gerek “Yemek içmeli” (21-66)

şöb jıynaw gerek “Ot toplamalı” (24-163)

jëm äkelüw gerek “Yem getirmeli” (24-162)

suwğa tölêw gerek “Suya ödemeli” (1-97)

I. Çokluk Şahıs

senüwimiz gerek “İnanmalıyız” (8-255)

jasawımız gerek “Yapmamız gerek” (8-262)

urpäğ süyümüz gerek “Çocuk sahibi olmalıyız” (23-20)

barıwmız gerek “Gitmeliyiz” (3-101)

namaz ^w*oquwmız gerek* “Namaz kılmalıyız” (8-147)

senüwimiz gerek “Güvenmeliyiz” (8-263)

quday deb jasawımız gerek “Allah diye yapmalıyız” (8-261)

tawsuwmız gerek “Taşmalıyız” (19-116)

bilüwmüz gerek “Bilmeliyiz” (22-79)

II. Çokluk Şahıs

baruwlariñ kerek “Gitmelerin gerek” (MDD)

alıwlariñ tiyis “Almaların gerek” (MDD)

III. Çokluk Şahıs

keliwi kerek “Gelmesi gerek” (MDD)

kütiwi kerek “Beklemesi gerek” (MDD)

5.2.3. Fiillerin Birleşik Çekimleri

5.2.3.1. Hikâye

Kazak Türkçesi yazı dilinde birleşik fiil Eski Türkçedeki /er-/ ek fiilinin -DI görülen geçmiş zaman ekiyle kurulmuş olan *erdi*'nin Kazak Türkçesi yazı dilindeki *edi* ile yapılıdır. İncelediğimiz bölge ağzında *edi* ek-fiilinin kişi eklerini almış şekilleri olan {*edim*}, {*ediñ*}, {*edik*}, {*ediñiz*} yapılarında, birleşik çekimler sırasında {*di*} hecesinin düştüğü ve bu yapıların {*em*}, {*eñ*}, {*ek*, *eg*}, {*eñiz*} şekillerinde kullanılmaktadır.

5.2.3.1.1. Bilinen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Kullanışları:

aparib tastab_em “Götürmüş idim” (7-52)

keşe gana görüv_em “Dün görmüş idim” (21-7)

alayıştı dev_em “Alalım demiştim” (4-124)

soğam baram goy deb_em “Ona gideceğim demiş idim” (11-42)

at äkeb em “At getirmiş idim” (6-115)

törd balası da qaytısov_ed “Tört oğlu da vefat etmiş idi” (21-25)

defuwdadğa saylaymız dev_ed “Milletvekili seçeceğiz demiş idi” (7-13)

biytib umtılıb qab_ed “Böyle ileri atılmak istemiş idi” (4-144)

sonday adamdar süyt jasab ed “Bunun gibi kişiler yaşamış idi” (8-247)

narın tuwrab eg “Narın doğramış idik” (4-140)

yěstiwş_ek “Duymuş idik” (15-63)

mınan kişşe aytıb_eñiz “Siz bunu dün söylemiş idiniz” (4-109)

5.2.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Kullanışları:

barğan em “Gitmiş idim”(MDD)

suragan eñ “Sormuş idin” (MDD)

jibergen ek “Göndermiş idik” (MDD)

alğan eñiz “Almış idiniz” (MDD)

5.2.3.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Kullanışları:

iynternadda jatqan edim “Pansiyonda yatıyor idim” (5-182)

wos daryädän cüzü wötiv jürdüim “Bu deryadan yüzerek geçiyor idim” (5-88)

şal toğayda şöv woruvatır_ed “Yaşlı çalıda ot biçiyor idi” (7-106)

5.2.3.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi

Kullanışları:

äkelgeniñde volatın_ed “Getirdiğinde olurdu” (2-35)

tuwğızatın_ed “Doğdururdu” (11-178)

aytıb wotiratın_ed “Konuşup otururdu” (11-143)

yëg ğazanan tamağdanadın_ed “İki kazandan beslenirdi” (21-143)

yëgis yëğedin_ed “Ekin ekerdi” (1-26)

besinşi ğılas wohıydın_em “Beşinci sınıf okurdum” (5-165)

äkelgeniñde volatın_ed “Getirdiğinde olurdu” (2-35)

5.2.3.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Kullanışları:

minadan qutqarsañız men bārin qoyar_em dëgen “Bundan kurtarırsanız hepsini bırakırdım” (6-110)

atımdı berer_em “Atımı verecek idim” (6-120)

keler_edi “Gelecek idi” (12-198)

bunı bolsa körör_ek “Bu olursa bakacaktık” (8-53)

5.2.3.2. Rivayet

Kazak Türkçesi yazı dilinde birleşik çekim, Eski Türkçedeki /erken/ yapısının, fonetik değişkesi /eken/ ile yapılır. İncelediğimiz bölge ağızında /eken/ yapısından türemiş olan /egen/, /ökön/ değişken şekilleri bulunmaktadır.

5.2.3.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

Kullanışları:

*w*odan da dāw jāyin tūskön **eken** “Ondan da büyük yayın düşmüşmüş” (6-140)

*w*özderi *w*ösürgen **eken** “Kendileri büyütmüşmüş” (4-130)

tayağ sızib kete vergen **eken** “Sopasıyla (yeri) çizip gitmişmiş” (19-34)

meniñ urPağım barsa qarsı alarsıñ dēb jibergen **eKen** “Benim neslim gelse beklersin diye göndermişmiş” (12-40)

babañgoja dēgen goja voğan **eKen** “Babanhoca diyen hoca olmuşmuş” (5-146)

äwle kisi boğan **eken** “Evliya kişi olmuşmuş” (5-148)

täşkende boğan **egen** “Taşkendde olmuşmuş” (1-190)

5.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Kullanışları:

qoyşı qoy bağıb jür **eken** “Çoban koyun güdüyormuş” (4-127)

kişkāntāy qızbala tur **ökön** “Küçük kız duruyormuş” (12-196)

babamızı awzında bir jılan jatır **yēgen** “Dedemizin (türbesinin) kapısının önünde bir yılan yatıyormuş” (6-86)

sol üyde jatıp *w*oñıb jür **ökön** “O evde kalarak okuyormuş” (11-75)

5.2.3.2.3. Geniş Zamanın Rivayeti

Kullanışları:

adben gātinayd **yēgen** “Atla gidip gelirmiş” (11-200)

narın tuwrayd **eken** “Narın doğrarmış” (4-138)

qamırdın arasına jasıb qoyad **yeken** “Hamurun içine saklayıp koyarmış” (4-86)

ustazı yēreğşe cāhşi göröd **eken** “Hocası ayrıca severmiş” (6-22)

suwdı jibermeydi **eken** “Suyu göndermezmiş” (5-170)

suraydı **yēken** qoyşıdan “Çobandan sorarmış” (6-55)

qazağdarıñ da biled **yēken** “Kazaklar da bilirmiş” (25-78)

5.2.3.2.4. Gelecek Zamanın Rivayeti

Kullanışları:

alīstān qoyşılar keled **yēken** “Uzaktan çobanlar gelecekmiş” (4-115)

quwırdaq qıb bered **yēken** “Kavurma yapıp verecekmiş” (4-155)

ulı joqqa ul bēred **yēken**, qıjıj jaqqa qız vēred **yēken** “Oğlu olmayana oğul

verecekmiş, kızı olmayana kız verecekmiş” (8-10)

*“ōniñ begimbed balası “ölügbēn söylösed **yēKen** “Onun begimbet diyen oğlu ölüyle konuşacakmış ” (8-11)*

*adamniñ süyegi jılna bir mārte “ösed **yēken** “İnsanın kemiği senede bir santimetre büyüyecekmiş” (14-60)*

5.3. Birleşik Fiiller

5.3.1. İsim+Fiil Yapısında Olanlar

ğıl-/qıl yardımcı fiiliyle oluşturulanlar:

*şükürşülük **qılam** “Şükürlük ederim” (7-131)*

*tēreñ **ğib** qazğan “Derin (edip) kazmış” (12-130)*

*tōy **ğılıp** süytüb uzatıp aldığ “Düğün edip uzatıp aldık” (13-25)*

*yēşşek qılıb yēk közüñ soħır **ğib** qoyam “Eşek edip iki gözünü kör ederim” (11-149)*

*mazaq **qılad** yēken ātamızdı “Alay edermiş dedemizi” (8-14)*

*birāz jıl qızmed **qıldıq** “Biraz sene hizmet ettik” (10-29)*

*kügbarın kāsib **qılıb** jürgen kisiler “Kökbarı meslek eden kişiler” (26-21)*

yēt- yardımcı fiilliyle oluşturulanlar:

*“ol ziKir **yētüwşi** dēdi “O zikr edici dedi” (21-97)*

*taħsır uruħsat **yētseñiz** “Efendim ruhsat etseniz” (6-29)*

bol- yardımcı fiilliyle oluşturulanlar:

*bedeldi azamat **boldu** “İtibarlı kişi oldu” (22-12)*

*altı balaşağalı **boldım** “Altı çocuklu oldum” (24-7)*

*“o geze müñgüşülüg **boldı** “O zamanda fırsat oldu” (1-82)*

*keremed dāmdi tamağ **bolad** “Güzel lezzetli yemek olacak” (4-17)*

*sol üyge kelin **boldım** “O eve gelin oldum” (4-182)*

*“öte sawatı adam **bolğan** “Daha çok bilgili insan olmuş” (5-147)*

*“özüm sol ādğa ğumar **boldu** “Kendim ata istekli oldum” (11-53)*

5.3.2. Fiil+Fiil Yapısında Olanlar

al-, a- yeterlik fiiliyle oluşturulanlar:

- satıb alamayd işKim* “Satın alamaz kimse” (1-149)
işKime söyles_ amaysın “Kimseyle konuşamazsın” (1-175)
jiynab alamus “Toplayıp alırız” (2-67)
bir şäy_şiv alıb “Bir çay içip alıp” (3-26)
awulmızğa jetiv alayığ “Köyümüze yetişelim” (3-31)
işKim alıb ket_ amayd “Kimse götüremez” (3-38)
şıday amadım “Sabır edemedim” (4-76)

jiber-, sal-, ber-, be-, -ver tezlik fiilleriyle oluşturulanlar:

- qaşa vergen* “Koşuvermiş” (3-23)
sawda jassab tura bebbin “Ticaret yapıp duruvermişim” (4-116)
özüm sala verdim “Kendim koyu vermişim” (4-145)
aytsan ayta ver “Söylesen söyleyi ver” (5-153)
ağızıb jiber gen “Akızı vermiş” (11-249)
tüsürüb jiber gen “İndirivermiş” (19-37)
jibere salad “Gönderiverir” (19-62)
’otıra salad “Oturuverir” (20-61)
yètti juwıb saldım “Eti yıkayıp salıverdim” (4-47)
şığarıb saldıq “Yolcu ediverdik” (4-80)

5.4. Ek Fiil

Eski Türkçeden beri kullanılan /er-/ ek-fiili incelediğimiz metinlerde /e-/ şeklindedir. Kızılorda ve Türkistan arası ağzında ek fiilin geniş zaman, bilinen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimleri kullanılmaktadır.

5.4.1. Ek-Fiilin Geniş Zamanı

İncelediğimiz bölge ağzında ek-fiilin geniş zaman çekiminde /er/ fiilinin düştüğü görülmektedir. Bu çekimde zamir menşeli şahıs ekleri kullanılır.

Kullanışları:

awul oKriğın tırğınımın “Bu bölgenin sakiniyim” (2-2)

w orta jüzbüz “Orta yüzüz (boy)” (1-196)

biziñ äkelerimis “Bizim babalarımız” (5-12)

sender baysındar biz kedeymis “Siz zenginsiniz biz fakiriz”(8-287)

arman dëgen dosumuz “Arman diyen dostumuz” (3-54)

sonda jaspız “O zaman gençiz” (7-96)

w ömür sürgen adamdarmıs “Hayat sürmüş insanlarız” (5-49)

5.4.2. Ek-Fiilin Hikâyesi

İncelediğimiz bölge ağızında *e-* fiiline *-DI* bilinen geçmiş zaman eki getirilerek */edi/* sözcüğüyle yapılır. Metinlerde teklik. I. şahıs ekinde */edi/* birleşik çekimin */di/* geçmiş zaman eki erimesiyle meydana gelen */e/* şekli bulunmaktadır. Teklik ve çokluk III. şahıs kullanımında */edi/* birleşik çekiminin son dar */i/* ünüsü düştüğü */ed/* değişkesi de bulunmaktadır. Bu çekimde iyelik menşeli şahıs ekleri kullanılır.

Kullanışları:

besinşi gılas w ohiydın em “Beşinci sınıfta okuyor idim ” (5-165)

burın şağal dëgen nãrse joğ ed “Eskiden çakal denen şey yok idi” (5-110)

yëki etajdıq qışta şoğılan meşid ed “İki katlı kerpiçten yapılan cami idi” (5-132)

ıbray dëgen kisi bastığ ed “Ibray denen kişi müdür idi” (10-70)

jumus köb ed “İş çok idi” (1-133)

5.4.3. Ek-Fiilin Rivayeti

İncelediğimiz bölge ağızında */e-/* fiiline */-ken/* sıfat-fiil eki getirilerek yapılır. Metinlerde */eken/* şeklinin yanında ilerleyici benzeşme yoluyla oluşan */ökön/* değişken şekli bulunmaktadır. Bu çekimde zamir menşeli şahıs ekleri kullanılır.

Kullanışları:

qorğasın göb eKen “Kurşun çokmuş” (1-101)

şınar dëgen ağaş eKen “Çınar diyen ağaçmış” (5-139)

anı at atağdı ad eken “O at ünlü atmış” (6-122)

köb uyıhtawdıñ qajet joq eken “Çok uyumanın faydası yokmuş” (8-142)

biräğ sol masa jaḥsı_eken “Ancak o sivrisinek iyiymiş” (8-232)

sündet toy_ökön “Sünnet düğünmüş” (17-10)

ülköñ kiss_eken “Büyük kişiymiş” (4-77)

qazaqtıñ дәstüründe var_eken “Kazak’ın âdetinde varmış” (4-137)

qozın yēti jımsağ, әdem_eken “Kuzunun eti yumuşak, lezzetli imiş” (4-76)

5.4.4. Ek Fiilin Olumsuzu

Kazak Türkçesinde ek-fiilin olumsuzu, /emes/ şeklinde yapılır. İncelediğimiz bölge ağzında ek-fiilin olumsuzunun başında /y/ ünsüzü türemiş olan “yemes” değişik şekli vardır.

Kullanışları:

ʷoybay, sen namaz ʷoḥımasañ musulman yēmessin “Eyvah, sen namaz kılmazsan Müslüman değilsin” (8-154)

bizge ʷol suw jaḥsı yemes “Bize o su iyi değil” (8-137)

qoy vosın, sıyır vosın jaman yēmes “Koyun olsun, inek olsun kötü değil” (9-18)

men bir aḥodniyg yēmespin “Ben bir avcı değilim” (14-104)

ʷözimiziñ istaydınımız köbnese iri ğara yēmes “Bizim beslediğimiz büyük baş değil” (24-115)

mınaw jāḥsi ād bir yēmes bēs semyanı asıraydı “Bu iyi at, bir değil beş aileyi besler” (26-22)

5.5. Fiilimsiler

5.5.1. İsim-Fiiller

-w

Kazak Türkçesi yazı dilinde -w şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 92). Kazak Türkçesi yazı dili ile incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır. Bu ek, Eski Türkçede,¹⁰⁴ Karahanlı Türkçesinde, Harezmi Türkçesinde ve Kıpçak Türkçesine ait eserlerde görülmektedir.¹⁰⁵

Kullanışları:

bunu aluw görög “Bunu almak gerek” (11-73)

wötirig aytuw joq “Yalan konuşmak yok” (11-169)

nemere bağuw “Torun bakmak” (9-89)

tamağ işüw gerek “Yemek yemek gerek” (21-66)

bārin ākeliwim gerek “Hepsini getirmem gerek” (4-178)

5.5.2. Sıfat-Fiiller

-GAn, -gön, -ken, -kin

Kazak Türkçesi yazı dilinde -gan, -gen, -qan, -ken şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 86). Kazak Türkçesinde ekin düz ünlü şekilleri bulunmaktadır. İncelediğimiz bölge ağzında ekin hem düz, hem yuvarlak şekilleri vardır.

Ek, Eski Türkçede,¹⁰⁶ Karahanlı Türkçesinde,¹⁰⁷ Harezmi Türkçesinde,¹⁰⁸ Eski Anadolu Türkçesinde,¹⁰⁹ Kıpçak Türkçesinde¹¹⁰ ve Çağatay Türkçesinde¹¹¹ kullanıldığı görülmektedir.

¹⁰⁴ Gabain, bu ekin ana kaynağı olarak Eski Türkçe döneminde somut ve soyut adlar üreten bir ek olarak gösterdiği -g, -g ekinden bahseder (1988: 51).

¹⁰⁵ Karahanlı Türkçesine ait eserlerde -g, -g eki bulunmaktadır. Örn: *kuruğ, arıg, yaylağ, kışlağ*; Harezmi Türkçesine kullanımı azalmaya başladığı görülen ek, *yunuğ, soluğ* gibi kalıcı isim yapmıştır; Kıpçak Türkçesine ait eserlerde -g, -g biçimleriyle tespit edilen ek, kalıcı isimler yapmıştır. Örn: *bitig, aliğ, satıg* (Bayraktar, 2018: 41-43).

¹⁰⁶ Gabain, bu ekle ilgili olarak: “-gan: geç zamanlarda görülen nadir bir şekil” diyerek bu ekin daha sonraları ortaya çıktığını belirtmiştir (1988: 146).

¹⁰⁷ Karahanlı Türkçesine ait eserlerde -gan, -gen biçiminde geçmektedir (Hacıeminoğlu, 2019: 167).

¹⁰⁸ Harezmi Türkçesinde, isim-fiil -Gan, -kan, -An şeklinde olup sedalılık-sedasızlık uyumunun dışındadır (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 206).

¹⁰⁹ Eski Anadolu Türkçesinde {-An} en yaygın geniş zaman ve şimdiki zaman sıfat-fiil ekidir (Akar, 2018: 192).

¹¹⁰ Kıpçak Türkçesinde -Gan geçmiş zaman sıfat-fiilidir. Kalıplaşarak kalıcı isimler de türetebilir (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 345).

Kullanışları:

quyılğan suwmenen “Doldurulmuş suyla” (4-7)

anı körgönder senedi “Onu görenler inanır” (1-51)

“ömürü körmegen qazaq “Hayatında Kazak görmemiş” (4-89)

“ömirden “ötken adam “Hayattan geçmiş insan” (6-20)

hala “ölögönder “Şehir görenler” (1-184)

“öskin awlımda “Köyümde büyüyen” (3-73)

-Adın, -ödin

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-atın, -etin, -tın, -tin* şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 86). İncelediğimiz bölge ağızında bu ekin yazı dilinden farklı olarak yuvarlak değişken şekilleri vardır.

Mustafa Öner (2013), bu ekin oluşumuyla ilgili olarak: “ *-atın sıfat-fiili aslında yeni bir ektir ve tarihi olarak da birleşik fiil kuruluşuna dayanır: bar-a tur-gan > > baratın vs. Görüldüğü gibi, bu birleşik fiilde asıl fiil ünlü zarf-fiili ile devamlılık bildiren tur- yardımcı fiiline bağlanmış ve nihayet buna -gan sıfat-fiil eklenmiştir. Nitekim bu kuruluştan gelişen -atın eki de, bu -gan sıfat-fiili dolayısıyla geçmiş zaman ifade etmektedir. Ancak bu eski kuruluşu bağlayan ünlü zarf-fiili ve hareketin sürdüğünü gösteren -tur yardımcı fiili de -atın ekine bir geniş zaman ifadesi yüklemiştir”* (s. 151) diyerek kullanımının nedenini açıklamaktadır.

Kullanışları:

birada yègis yègedin jèr joq “Burada ekin ekecek yer yok ” (1-76)

bizdiñ atamıñ cahsı görödin tamağı “Bizim dedemin sevdiği yemeği” (4-102)

tamağ işiv “otradın wahtımij joq “Yemek yeyip oturacak zamanımız yok” (3-30)

-ar, -ör

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-ar, -er, -r* şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 86). İncelediğimiz bölge ağızında bu ekin yazı dilinden farklı olarak yuvarlak değişken şekili vardır.

¹¹¹ Çağatay Türkçesinde *-ğan, -gen*, sert konsonantlardan sonra ekseriyetle *-qan, -ken* biçimindedir (Eckmann, 2017: 145).

Bu ek, Eski Türkçede¹¹², Karahanlı Türkçesinde¹¹³, Eski Anadolu Türkçesinde¹¹⁴, Harezm Türkçesinde¹¹⁵, Kıpçak Türkçesinde¹¹⁶ ve Çağatay Türkçesinde¹¹⁷ görülmektedir.

Kullanışları:

qaytus bolar şağında “Ölecek vaktinde” (6-54)

tāg şığıb aydab körörmis “Yine çıkararak sürüp göreceğiz” (3-26)

5.5.3. Zarf-Fiiller

-p

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-p*, *-ıp*, *-ip* şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 90). İncelediğimiz bölge ağızında ekin bazı ses olayları sonucunda meydana gelen *-p ~ -b ~ -v ~ -w* değişken şekilleri bulunmaktadır. *-p* eki iki ünlü arasında veya bir ünlü ve sızıcı ünsüz arasında kaldığında *-p ~ -v*'ye değişmektedir. İkincisi, *-p* eki iki ünlü arasında kaldığında *-p ~ b* olmaktadır. Üçüncüsü, *-p* kendinde sonra dudak ünlü ile başlayan kelime geldiğinde *-p ~ w*'ye dönüşmektedir.

Ek, Eski Türkçede¹¹⁸, Karahanlı Türkçesinde¹¹⁹, Eski Anadolu Türkçesinde¹²⁰, Kıpçak Türkçesinde,¹²¹ Harezm Türkçesinde¹²² ve Çağatay Türkçesinde¹²³ görülmektedir.

Kullanışları:

inim alıb baratır “Kardeşim götürüyor” (11-145)

jëm, şöb satıv alamıs “Yem, ot satın alırsız” (18-11)

söylesiv jatamıs “Konuşuyoruz” (1-177)

aynalsıw^w otırmıs “Uğraşıyoruz” (2-45)

¹¹² Eski Türkçede *-r*, *-ar*, *-er*, *-ur*, *-ür* biçimleri kullanılmaktadır (Eraslan, 2012: 393).

¹¹³ Karahanlı Türkçesinde *-r*, *-ar*, *-er*, *-ur*, *-ir*, *-ur*, *-ür* ekleri bulunmaktadır (Hacıeminoğlu, 2019: 165).

¹¹⁴ Eski Anadolu Türkçesinde *{-Ir}*, *{-Ar}*, *{-Xr}* şeklindedir (Akar, 2018: 192).

¹¹⁵ Harezm Türkçesinde *-r*; *-ar*, *-er*; *-ur*, *-ür* ekleri kullanılmaktadır (Bayraktar, 2018:64).

¹¹⁶ Kıpçak Türkçesinde *-Ar*, *-Ir*, *-Ur* ekleri kullanılmaktadır (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 345).

¹¹⁷ Çağatay Türkçesinde *-r*; *-ar*, *-er*; *-ur*, *-ür* şeklindedir (Eckmann, 2017: 150).

¹¹⁸ Gabain, ünlü ile biten tabanlara *-p* şekli, ünsüzle bitenlere, eskerya, *-ıp*, *-ip*, son hece yuvarlak ünlü olanlardan sonra *-up*, *-üp* gelir (1988: 84).

¹¹⁹ Hacıeminoğlu, Türk dilinin her safhasında kullanılan bu ek, *-p*, *-(Ip)*, *-(U)p* (2019: 171).

¹²⁰ Eski Anadolu Türkçesinde *-(Up)* şeklindedir (Akar, 2018: 200).

¹²¹ Kıpçak Türkçesinde *-p*, *-ban*, *-ben* biçimindedir (Yılmaz, 1998: 141).

¹²² Bu ek Harezm Türkçesinde *-p*, *-(Ip)*, *-(U)p* şeklindedir. *-p*'nin biraz daha genişletilmiş olan *-pan* eki de bulunmaktadır (Eckmann, 2017: 26).

¹²³ Çağatay Türkçesinde *-p*, *-ban*, *-ben* biçimindedir (Karaağaç, 2009: 141).

*w*öz *tuwuw* *w*ös^{kin} *awlumda* “Kendisi doğup büyümüş köyümde” (3-73)
tastab ketemiz “Brakıp gideriz” (3-27)

Bazı kelimelerde *-p* zarf-fiil ekinin düştüğü görülmektedir.

jët jadhan suw “Yeterli olan su” (1-25)

-mAy, -bAy, -pAy

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-may*, *-mey*, *-bay*, *-bey*, *-pay*, *-pey* şeklinde kullanılmaktadır (Tomonov, 1988: 227). Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölge ağız arasında farklılık bulunmamaktadır.

Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde bu ekin kullanım şekli bulunmamaktadır. Bu ek, Harezmi Türkçesinde,¹²⁴ Kıpçak Türkçesinde¹²⁵ ve Çağatay Türkçesinde¹²⁶ görülmektedir.

Kullanışları:

jumus tabımay jür “İş bulamadan” (1-134)

bilmey galdım “Bilemedim” (11-122)

bosambay jürgön “Doğum yapamıyordu” (6-84)

üylembey gëtti “Evlenmeden gitti” (11-85)

árlaspay gëttim “İlişki kurmadan gittim” (11-23)

*tappay w*otırım “Bulamıyorum” (21-19)

-a, -e, -ö, -y

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-a*, *-e*, *-y* şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 90). Ünsüzle sonlanan fiillere *-a*, *-e* ekleri getirilir. Ünlüyle sonlanan fiillere *-y* eki getirilir. İncelediğimiz bölge ağızında yazı dilinden farklı olan yuvarlak *-ö* şekli bulunmaktadır.

Bu ek, Eski Türkçede,¹²⁷ Karahanlı Türkçesinde,¹²⁸ Eski Anadolu Türkçesinde,¹²⁹

¹²⁴ Harezmi Türkçesinde nadiren *-mayın* şeklinde kullanılmıştır. *-p*, *-pan* ve *-a*, *-u*, *-yu* zarf-fiillerinin olumsuzunu yapar (Eckmann, 2017: 26).

¹²⁵ Kıpçak Türkçesinde bu eke, hem *-mayın/-meyin*, hem de *-ça* eşitlik ekiyle genişlemiş bir yapı olan *-mayınça/-meyinçe* şekliyle rastlanır (Karamanlioğlu, 1994: 147).

¹²⁶ Çağatay Türkçesinde bu ek *-may*, *-mey*; *-mayın*, *-meyin* gerundiumu, sadece şiirde vezini sağlamak için kullanılır (Eckmann, 2017: 113).

¹²⁷ Eski Türkçede *-u*, *-ü*; *-a*, *-ä*; *-ı*, *-i*; *-yu* vs. kullanımı bulunmaktadır. Bu zarf-fiilin *-u*, *-ü* ile teşkil edilene çok rastlanırken, *-a*, *-ä* ile nadiren yapılır (Gabain, 1988: 85).

¹²⁸ Karahanlı Türkçesinde *-ı*, *-i*; *-u*, *-ü*; *-a*, *-e* şeklinde kullanılır (Hacıeminoğlu, 2019: 173).

Harezm Türkçesinde,¹³⁰ Çağatay Türkçesinde¹³¹ ve Türk lehçelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kullanışları:

ayday amasaq “Kandıramazsak” (3-26)

jolay almaydı “Yaklaşamaz” (12-70)

tirliq jasay amadı “İş yapamaz” (8-266)

tüse vered “Sürekli düşer” (5-48)

jahında vermeyid “Yaklaştırmaz” (5-97)

bola vered “Sürekli olur” (1-144)

qazastan yelimiz körköyö verisin “Her zaman kazakistan devletimiz gelişsin” (18-18)

jüre vermeydi “Her zaman yüremez” (3-90)

-GAndA, -göndö, -qanda

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-ğanda*, *-gende*, *-kanda*, *-kende* şeklinde kullanılmaktadır (Koç ve Doğan, 2004: 315). Kazak Türkçesi yazı dilinde düz ünlülü şekli bulunmaktadır. İncelediğimiz bölge ağızında hem düz, hem yuvarlak ünlülü değişkesi vardır.

Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde,¹³² Harezm Türkçesinde¹³³ ve Kıpçak Türkçesinde¹³⁴ görülür.

Kullanışları:

kölügbem barğanda “Arabayla gidince” (3-100)

oħıb jürgöndö “Okurken” (11-69)

qonaq kegende “Misafir gelince” (4-20)

astanağa barğanda “Astanaya gelince” (4-32)

meşitten şıqqanda “Camiden çıkınca” (6-129)

üyden şıqqanda “Evden çıkınca” (7-111)

¹²⁹ Eski Anadolu Türkçesinde *{-A}*, *{-U}* şeklinde kullanılmaktadır (Akar, 2018: 198).

¹³⁰ Harezm Türkçesinde bu ek, *-a*, *-u*, *-yu* biçimindedir (Eckmann, 2017: 26).

¹³¹ Çağatay Türkçesinde *-a*, *-e*, *-y* şeklindedir (Karaağaç, 2009: 139).

¹³² Eski Anadolu Türkçesinde *{-AndA}* biçimindedir (Akar, 2018: 196).

¹³³ Harezm Türkçesinde *-GandA* ekidir (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 207).

¹³⁴ Kıpçak Türkçesine ait eserlerde *-ğanda*, *-gende*, *-kanda*, *-kende* biçimleri kullanılmıştır (Bayraktar, 2018: 223).

üş üret söylögende “Üç defa konuşunca” (12-9)

qalhoz vob quralğanda “Kolhoz olup kurulunca” (15-21)

ülken boğanda “Büyük oluna” (19-11)

süyb jürgöndö “Öyle yürüyünce” (14-22)

-ğalı, -qalı

Kazak Türkçesi yazı dilinde *-ğalı, -geli, -qalı, -keli* şeklinde kullanılmaktadır (İsayev, 2007: 90). Kazak Türkçesi ile incelediğimiz bölge ağzı arasında farklılık bulunmamaktadır.

Ek, Eski Türkçede,¹³⁵ Karahanlı Türkçesinde,¹³⁶ Eski Anadolu Türkçesinde,¹³⁷ Harezmi Türkçesinde,¹³⁸ Kıpçak Türkçesinde¹³⁹ görülmektedir.

Kullanışları:

wosı qazılğalı veri işivotırmıs “Bu kazıldıktan beri içiyoruz” (1-104)

yegemendig alğalı beri biraz körKeydi awıl “Bağımsızlık aldıktan beri köyümüz gelişti” (2-87)

sen tuwılğalı giyib cürsiñ “Sen doğduğundan beri giyiyorsun” (14-10)

közüm aşqalı veri malda gelätürim “Gözümü açtığımdan beri hayvan güdüyorum” (14-17).

¹³⁵ Eski Türkçede *-ğalı, -gäli*; nadiren *-qalı, -käli* biçimindedir (Gabain, 1988: 86).

¹³⁶ Karahanlı Türkçesinde *-ğalı, -geli* şeklindedir (Hacıeminoğlu, 2019: 175).

¹³⁷ Eski Anadolu Türkçesinde *-(y)Alı* biçimindedir (Gülsevin ve Erdoğan, 2004: 148).

¹³⁸ Harezmi Türkçesinde *-GAlı, -GalU, -qalı* ekidir (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 207).

¹³⁹ Kıpçak Türkçesinde *-Galı* eki kullanılmaktadır (Argunşah ve Yüksekaya, 2014: 346).

6. EDATLAR

6.1. Ünlemler

mā! “işte!”

mā ^wol maşna bomasa, başha maşnalar baramayd eken “Eyvah, o araba olmazsa, diğer arabalar gidemiyormuş” (3-106)

^w**oybay!** “eyvah”

^w*oybay anday yeğen, minday yeğen* “Eyvah, öyleymiş böyleymiş” (1-113)

tū! “tüh!”

tū minyağıñ minay, minyağıñ minaw tēñiz “Vah, vah bu taraf böyle, şu taraf şöyle deniz” (1-171)

6.1.1. Seslenme Edatları

äy “ey”

äy, bu adam adamğa hāyib bala bered diyd “Ey, bu insan insana nasıl çocuk verir diyor” (8-58)

ey “ey”

ey, mean ^wonday aramdığıñ gerek joq “Ey bana böyle kötü niyetliliğin gerreği yok” (3-67)

ēy “ey”

ēy, caş şigit “Ey genç delikanlı” (11-135)

ē “ey”

ē men art_amaym “Ey ben yükleyemem” (3-49)

6.1.2. Gösterme Edatları

ōw “işte o”

ōw bilay barıb tohdab dur “İşte bu tarafta duruyor” (1-119)

mini “işte bu”

mi alımda tır inōw, mini mini “İşte önümde dur işte bu bu” (1-31)

mänä “işte bu”

mänä mänä minaw mekteb “İşte bu okul” (1-197)

6.2. Bağlama Edatları

ürî “hem”

sodam beri jurd köwöydi dağı ürî durussalıb qald “Ondan beri halk çoğaldı hem düzeldi” (1-34)

da, dü, de, te “de/de”

mal da bāğdım, şöp te şabdım “Hayvan da güttüm, ot ta biçtim” (1-129)

bār kirib gited dü biziñ babamız kirmey turad “Hepsi girer ve bizim babamız girmez” (6-28)

yēñ kişkāntāymis dü üylöndürdük “En küçüğümüzü de evlendirdik” (13-12)

biylikti de alıv_ağan “Yönetimi de almış” (4-147)

ye... ye... “ya... ya...”

ye ul, ye qız perzend joq dēd “Ya oğul, ya kız çocuk yok dedi” (21-108)

6.2.1. Sıralama Edatları

menen “la, le”

mal mene malşı “Hayvan ile çoban” (13-3)

şımır menen zaħar kezdesib ğalad “Şımır ile zahar karşılaşır” (21-36)

inisi menen jāmīr iyşān “Kardeşi ile Jamir işan” (12-127)

mene “la, le”

mal mene malşı “Hayvan ile çoban” (13-3)

6.2.2. Denkleştirme Edatları

äytbese “yoksa”

äytbese neĝe amaydı “Yoksa niyene almıyor” (1-170)

biraq “ama”

wötirig aytamaym biraq caman jēr yēmes “Yalan konuşamam ama kötü bir yer değil” (1-151)

biraq biziñ jeñildig artıma jiberemiz dēgen jivermed “Bizim arkamızdan

yardım göndeririz demişti fakat göndermedi” (2-32)

amudaryan yèni ülken biraq ılay ılay sayaz yèken goy “Amuderya’nın eni

büyük fakat çamurlu, derin değil” (14-133)

segsen metirden şıqqan suw biraq aşşilew “Seksen metreden çıkmış su fakat biraz acı” (5-212)

nemese “veya”

yèKi sağad sayın nemese üş sağad sayın sawıla vered “Her iki saat veya her üç saat boyunca sağılır” (24-119)

ülken pireziynen nemese teriden jasalğan “Büyük bezden veya deriden yapılmış” (24-121)

6.2.3. Karşılaştırma Edatları

sonda da “ancak”

sonda da bir gün cumistañ galğan yemesbiz “Ancak bir gün işten kalmadık” (7-23)

6.3.4. Cümle Başı Edatları

äytewir “nasıl olsa, nihayet”

äytewir qāy jërde mahta vosa so jërde terib bala şagamızven “Nihayet nerede pamuk olursa orda topladık çoluk çocuğumuzla” (7-110)

paydas äytewir biz yènd töline garaymız “Nasıl olsa da biz kârımızı hayvan yavrusuna göre belirleriz” (9-17)

äytew “nasıl olsa, nihayet”

biz jastayımızdan äytew istedik yèñbektı “Nasıl olsada biz gençliğimizden çalıştık” (7-190)

tapqanın malday, malday bağıb äytew tirşilig isteb jadır goy “Kazandıklarını hayvan alıp nasıl olsa da hayat sürüyor” (15-14)

ägär “eğer”

ägär dä mınaw “Eğer de bu” (1-205)

wonda “öyleyse”

wonda sözüñüz tındañız “O zaman sözünüzü dinleyiniz” (12-7)

öytkeni “çünkü”

öytkeni artıyan bunıñ atamızdıñ qazdırıb gedgen “Çünkü artezyen dedemizin kazdırdığı” (10-51)

üydönü “çünkü”

üydönü jäldeğdey anamdı ayādım “Sebebi anneme acıdım” (1-128)

söytüb “böylece, öylece”

söytüb jañadan tam saldı “Öylece yeniden ev yaptı” (5-186)

söytüb sütti qolmeñ suwıttıq “Öylece sütü elimizle soğuttuk” (7-27)

söytüb yèndi viz yèr adambız “Böylece şimdi biz er kişiyiz” (1-166)

tek “sadece”

tek tarımbasañ boldı diyd “Sadece daralmassan oldu diyor” (4-26)

ol kissi tek qonaq “O kişi sadece misafir” (4-153)

yèndi “şimdi, artık”

yèndi me şıyPasin aytayın “Şimdi ben şifasını söyleyeyim” (1-100)

yèndi o kisini ayta verseñ “Şimdi o kişi hakkında konuşsan” (4-43)

yèndi cılhınıñ yètin kövürek jemis qışlı günderi “Şimdi kışın yılmının etini çok yiyoruz” (4-65)

yèndi daryanı yèndi biz bilemis “Şimdi biz Siri Derya’yı biliyoruz” (5-49)

6.3. Çekim Edatları

beri “beri”

bıltırdam beri tam sab jatır “Geçen seneden beri ev inşa ediyor” (15-100)

daryadam beri “Derya’dan beri” (20-11)

deyin “kadar, değin”

marıdha deyin istedim “Mart’a kadar çalıştım” (25-93)

keşege dèyin mäsñäsi ayādım “Düne kadar arabasını sürdüm” (1-131)

äli güñgö dèyin “Bu güne kadar” (12-166)

ğoy “işte”

şekken yèt jañsı ğoy “Kıymalı et iyidir ” (4-100)

giyin “sonra”

miynistirge äkgeneñ giyin “Bakana getirdikten sonra” (2-37)

ken “sonra”

piskene ken “Piştikten sonra” (4-9)

sayın “her”

yèKi sağad sayın nemese üş sağad sayın “Her iki saat veya her üç saat” (24-119)

şeyin “kadar, değin”

azanañ keşge şeyin “Sabahtan akşama kadar” (16-28)

tayaw “doğru”

küzge tayaw “Güze doğru” (4-13)

tuwralı “hakkında”

jazğan kitabdarı tuwralı “Yazdığı kitapları hakkında” (22-3)

özüm tuwralı “Kendim hakkında” (4-167)

üşün “için”

köbeyüw üşün “Çoğalmak için” (20-74)

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin siyasi baskıları altında uzun yıllar kalan Kazak Türkçesinin ağızlarına ait diyalektoloji çalışmaları gelişmemiştir. Toplumdaki siyasi baskı Türkolojinin çalışma imkânlarını da kısıtlamıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanmasıyla Kazak Türkçesinin diyalektoloji araştırılmasında ve incelenmesinde yol açılmıştır. Son yirmi, otuz yıl kadar Kazak Türkçesinin diyalektleri üzerinde birçok çalışma yapılmıştır.

Sanayileşmenin etkisiyle tarım ve hayvancılığın zayıflaması, kırsal kesimlerde yaşayan insanların iş bulma ümidiyle büyük şehirlere göç etmesine neden olmuştur. Radyo ve televizyonla beraber iletişim imkânlarının gelişmesi ağızlar üzerinde olumsuz etkilere yol açmıştır. Dolayısıyla yerel kültürü belirleyen en büyük unsurlardan biri olan ağız özelliklerinin bir an önce belirlenip değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareket ederek dilin kendine özgü özelliklerini kayıt altına alınması, dildeki değişimin takip edilmesi ve söz varlığının tespiti bu açıdan çok önemlidir.

Bu gerekçelerle biz de Kazak Türkçesi diyalektoloji alanına katkıda bulunabilmek amacıyla Kazakistan'ın güney bölgesindeki Kızılorda ve Türkistan arası ağzının ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı yönünden incelemeye çalıştık.

Bu çalışmamızda Kazak Türkçesinin güney bölgesinde daha önce yapılan ağız çalışmalarından farklı olarak şu yeniliklere yer verilmiştir.

a) Daha önce çalışma yapılmamış olan Kızılorda ve Türkistan arası ağızları tespit edilmiştir.

b) Kazak Türkçesi diyalektolojisine “metin” odaklı veri sağlanmıştır.

c) Kazak ağız çalışmalarında genellikle kelime hazinesini toplama çalışmaları yapılmıştır. Fakat, tarafımızdan yapılan bu çalışmada, incelediğimiz bölge ağzının kendine özgü ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı tespit edilmiştir.

b) Şekil Bilgisi bölümünde ekler üzerinde mümkün olduğu kadar art zamanlı ve eş zamanlı karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışma sahamızda yaşayan kaynak olarak seçtiğimiz kişilerden yaptığımız derlemelerden yola çıkarak ses ve şekil bilgisi yönünden incelemesini yapmaya

çalıştığımız Kızılorda ve Türkistan arası ağzının genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

A. Ses Bilgisi

- a) Kazak Türkçesi yazı dilinde birincil uzun ünlülerin korunmadığı bilinmektedir. Derlediğimiz metinlerde ise genellikle Türkçenin normal ünlüleri ile Ana Türkçedeki bazı birincil uzun ünlülerin izi bulunduğu tespit edilmiştir.

Ana Türkçedeki birincil /ē/, /ō/, /ō̄/ uzun ünlülerin Yakut Türkçesinde ikiz ünlü olarak geliştiği gibi Kızılorda ve Türkistan ağız konuşmasında aslı uzunluklar /ye/, /^wo/, /^wö/ şeklinde telaffuz edilmektedir. Birincil uzun ünlülerin izleri sadece kelime başında görülmektedir. Kızılorda-Türkistan arası ağzında asli uzun ünlülerin örnekleri şunlardır:

yègedi (Yak. *ieh* < AT. *ēk-) “ekecek”, *^won* (Yak. *uon* < AT. *ōn) “on”, *^wösge*n (Yak. *üöske* < AT. *ōs) “büyümüş”.

- b) Kazak Türkçesi yazı dilinde kelime başı ve kelime sonu /ş/ ünsüzüyle söylenmesi gereken kelimeler incelenen bölge ağzında /ç/ ünsüzüyle telâffuz edildiği tespit edilmiştir. Bu örneklerden incelediğimiz bölge ağzında Eski Türkçedeki /ç/ ünsüzünün korunduğunu görmekteyiz. Örn: *çığarıb* ~ ÖK. *şığarıp* “çıkartıp”, *çamalı* ~ ÖK. *şamalı* “az, biraz”, *biriñç* ~ ÖK. *birinşi* “birinci”.

- c) Kazak Türkçesi yazı dilinde daha ileri safhada ünsüz uyumu görülmektedir. Teorik olarak /l/ ünsüzünün önce /d/’ye daha sonra ünsüz uyumuna göre /t/’ye değişmektedir. İncelediğimiz bölge ağzında ünsüz uyumuna uyumayan bazı örnekler bulunmaktadır. Örn: *tıñla* ~ ÖK. *tıñda* “dinle”, *añlıb* ~ ÖK. *añdıp* “takip edip”.

- ç) Bölge ağzına has özelliklerden biri /j/ ünsüzünün yerine /y/ ünsüzünü kullanılmasıdır. Genellikle bu değişikliklere iki kelime arasında rastlanır. İncelediğimiz bölgede işaret zamirleri /osı/, /mini/, /ol/, /ana/, /sol/, /bul/ ve soru /qay/ zamirinden sonra /jaq/, /jer/ kelimeleri geldiğinde /j/ ~ /y/ değişimi olmaktadır. Örn: *söyer* ~ ÖK. *sol jer* “o yer”, *biyil* ~ ÖK. *bul jil* “bu yıl”, *anıyaqqa* ~ ÖK. *ana jaqta* “o tarafta”.

- d) Dudak uyumu: Kazak Türkçesi yazı dili ile incelenen bölge ağız arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kazak Türkçesi yazı diliyle taban tabana zıt bir durum gösteren bu dudak uyumu, bölge ağızında Kırgız yazı diliyle ortaklık göstermektedir. Örn: *oyumuz* ~ *ÖK. oyımız* “düşüncemiz” (9-28), *göröd* ~ *ÖK. köredi* “görecek” (6-23), *muzduñ* ~ *ÖK. muzdıñ* “buzun” (5-87), *üyürüm* ~ *ÖK. üyirim* “sürüm” (5-126).

B. Şekil Bilgisi

- a) Kazak Türkçesi yazı dilinde hâl eklerinin yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmamaktadır. İncelediğimiz bölge ağızında ise vasıta hâli dışında bütün hâl eklerinin hem düz, hem yuvarlak ünlülü değişken şekilleri bulunmaktadır. Örn: *özümnüñ* ~ *ÖK. özimniñ* “kendimin”, *tüyönü* ~ *ÖK. tüyeni* “deveyi”, *üygö* ~ *ÖK. üyge* “eve”, *gündö* ~ *ÖK. күнде* “her günü”, *göldön* ~ *ÖK. kölden* “gölden”.
- b) Şahıs ekleri arasında Kazak Türkçesi yazı diliyle incelediğimiz bölge ağız arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örn:
- I. teklik şahıs ekleri arasında {-mIn} değişkesinde görülmektedir. Bu ek ses kaybına uğrayarak *mın* > *mı* > *m* şeklinde kısalmaktadır. Örn: *al-a-m* ~ *ÖK. al-a-mın* “alırım”.
- II. teklik şahıs ekinde, ek sonunda bulunan geniz /ñ/ ünsüzünden daha çok /n/ ünsüzü duyulmaktadır. Örn: *ket-e-sin* ~ *ÖK. ket-e-siñ* “gideceksin”.
- II. teklik şahıs (nezaket) {-sIz} ekinin kısalmış olan {-s} şekli bulunmaktadır. Örn: *siz ne bil-e-s?* ~ *ÖK. siz ne bil-e-siz?* “siz ne bilirsiniz?”.
- III. teklik ve çokluk şahıs {-dI} ekinin son dar ünlüsü düşerek {-d} şeklini almıştır. Örn: *ağ-a-d* ~ *ÖK. ağ-a-dı* “akar”.
- I. çokluk şahıs ekinde, ek sonunda bulunan tonlu, sızıcı /z/ ünsüzünün tonsuz, sızıcı {-s} ünsüzüne değiştiği görülmektedir. Örn: *otı-mıs* ~ *ÖK. otur-mız* “oturuyoruz”.
- I. çokluk şahıs {-mIz} ekinin, ilk /m/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında *m* < *v* şekline dönüşen bir örneğe rastlamaktayız. Örn: *yég-e-vis* < *eg-e-miz* “ekeriz”.

II. çokluk şahıs ekinde genizcil (nazal) /ñ/ yerine /n/ ünsüzüne değişen şekli bulunmaktadır. Örn: *bër-e-sinder* ~ ÖK. *ber-e-siñder*.

- c) Şekil ve Zaman eklerinde Kazak Türkçesi yazı dilinde yalnızca düz ünlülü şekilleri bulunmaktadır. İncelediğimiz bölge ağızında ise hem düz, hem yuvarlak değişken şekilleri vardır. Örn: *külöm* ~ ÖK. *külemin* “gülürüm”, *kördüñ* ~ ÖK. *kördiñ* “gördün”, *jürgön* ~ ÖK. *jürgen* “yürümüş”, *körörmis* ~ ÖK. *körermiz* “görürüz”, *köşüyin* ~ ÖK. *köşeyin* “taşınayım”, *görsöñ* ~ ÖK. *körseñ* “görsen”.

C. Söz Varlığı

- a) “*Dizin-Sözlük*” bölümünde 7592 kelime tespit edilerek alfabetik sırayla Türkçe anlamı verilmiştir.

• Kızılorda-Türkistan Arası Ağızlarında Oğuzca Unsurlar

Çalışma yapılan bölgenin tarihi geçmişi ve bölgede yaşayan halkaların etnik yapısı mutlak surette dili de etkilemektedir. Derleme çalışmalarımız sırasında tespit ettiğimiz dildeki saklantı unsurları ve bölge ağızları arasındaki geçişler bunu destekler niteliktedir. Oğuz Türkleri Siri Derya nehrinin ağızından orta yatağına kadar olan kısmının her iki kıyısı ve Aral Gölü’nden Hazar denizine kadar uzanan bozkırları yurt tutmuşlardır. Siri Derya Oğuzlarının ilk kuruluşu Yedi Su bölgesinde oluştu ise de, batıya ilerlemesi sonucunda Oğuzlar güney ve batı Kazakistan topraklarındaki göçebe ve yarı göçebe toplulukları tarafından gelişmiştir. Bu bölgeye gelen Oğuz Türkleri Siri Derya boyunda yaşayan zümrelerle birleşerek Siri Derya Oğuzlarını oluşturmuşlardır. Bu bölgede bir arada yaşayan Oğuz, Kıpçak ve Karluk unsurlarının ağız ve lehçeleri birbirinden etkilenmiştir.

Kazak Türkçesinin Kızılorda-Türkistan arası ağızları ile standart Kazak Türkçesi arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu bölge ağzının bünyesinde bazı Oğuzca unsurlar bulunması ve bu bölgeye Oğuz etnik yapısının etkisi olduğunu düşündürmektedir. Kızılorda-Türkistan arası ağızlarında bulunan Oğuzca unsurlar şu şekildedir:

A. Ses Bilgisi

- a) İncelediğimiz bölge ağızında ünsüz değişimleri *tonlulaşma* yönünden kuvvetli ve belirgin şekildedir. Kazak Türkçesi yazı dilinde *tonsuz* ünsüzlerin incelenen bölge ağızında *tonlu* şekilde telâffuz edilmesi Oğuzca ile ortaklık göstermektedir. Bu durumu Oğuz lehçesinin etkisi olarak değerlendirebiliriz. Özellikle tonlulaşma olarak görülen ünsüzler şunlardır:

/t-/ ~ /d-/ değişmesi: *dalas* ~ ÖK. *talas* “tartışma, dalaş”, *durad* ~ ÖK. *turadı* “duracak”.

/k-/ ~ /g-/ değişmesi: *göl* ~ ÖK. *köl* “göl”, *gerek* ~ *kerek* “gerek”.

/q-/ ~ /ğ-/ değişmesi: *üş ğızım bar* ~ ÖK. *üş qızım bar* “üç kızım var”, *kepe ğazılğan* ~ ÖK. *kepe qazılğan* “barınak kazılmış” (15-84).

/p-/ ~ /b-/ değişmesi: *jıynab alamız* ~ ÖK. *jıynap alamız* “toplayıp alıruz”, *töleb alam* ~ ÖK. *tölep alamın* “ödeyip alırım” (3-57).

- b) Derlediğimiz metinlerde, iki ünlü arasında kalan /b/ ünsüzü /v/’ye dönüşmektedir. Bir ünlü ve akıcı ünsüz arasında kaldığı veya bir ünlü ve sızıcı ünsüzün arasında kaldığı durumlarda da süreklileşmektedir.

/b-/ ~ /v-/ değişmesi: *jaḡsı vold* ~ ÖK. *jaqıı boldı* “iyi oldu”, *meKtebmiz var* ~ ÖK. *mektebmiz bar* “okulumuz var”, *araldar var* ~ ÖK. *araldar bar* “adalar var”.

- c) Tonsuz, süreksiz /q/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığında veya akıcı ve sızıcı ünsüzlerin yanında /ḡ/ ünsüzüne değişmektedir.

/q-/ ~ /ḡ-/ değişmesi: *baḡsaı* ~ ÖK. *baqsası* “diğeri” (1-71), *jaḡında* ~ ÖK. *jaqında* “yakın zamanda” (1-98).

B. Şekil Bilgisi

- a) Kazak Türkçesi yazı dilinde ilgi hâli eki şu şekildedir: {+niñ, +niñ, +diñ, +diñ, +tiñ, +tiñ}. Bölge ağızında ilgi hâli eki {+Iñ}, {+Uñ} olarak kullanıldığı görülmektedir. Örn:

äkemiñ ~ ÖK. *äkemiñ* “babamın” (6-64), *döñün* ~ ÖK. *döñniñ* “tepenin”.

- b) Kazak Türkçesinde belirtme hâli iyelik teklik 3. şahıs eklerini alan isimlerden sonra $\{+n\}$ eki gelir. Ancak incelediğimiz bölge ağızındaki bazı kelimelerde iyelik 3. teklik şahıs ekinden sonra $\{+ni\}$, $\{+ni\}$ ekleri geldiği görülmektedir. Örn:

sırrını ~ ÖK. *sırın* “sırını” (8-60), *sözünü* ~ ÖK. *sözin* “sözünü” (8-315).

- c) Kazak Türkçesi yazı dilinde yönelme hâli eki şu şekildedir: $\{+ğa, +ge, +qa, +ke\}$ şeklindedir. Bölge ağızlarında yönelme hâli eki $\{+a\}$ şeklinde kullanılan örnekler bulunmaktadır. Örn:

jaylawā ~ ÖK. *jaylawğa* “yaylaya” (5-85), *adama* ~ ÖK. *adamğa* “insana” (5-195).

- d) Kazak Türkçesindeki öğrenilen geçmiş zamanı bildiren $-p + zamir kökenli şahıs eki$ yapısı Türkiye Türkçesinde $\{-mXş\}$ ekini karşılamaktadır. Bu ek, incelediğimiz ağızda bazı örneklerde görülmektedir. Örn:

beribtimiş “vermişmiş” (12-93), *bobdımış* (12-48) “olmuşmuş”.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

№ 1	Anlatan	Saparbay Cumanov (78)
	Derleme yeri	Sultanbek Kocanov köyü
	Konu	Köyün su sorunu

- *täte atı jöniñizdi aytasız ba?*

- ^wosına aytaberiyim ba? atım saparbāy, famiylām jumānīb. men ^wosı yeldi meken, bul kazırgı yeldi mekeniñ ātı sultambek qojanıb. atamızdıñ atnañ qoyulğan, mektemiz ze ^wosında, awlıbızıñ ātında ^wosındā, ^wosınıñ ^wosıranıñ turğunum men.
5 men bir muñ qırıq yekiñş_şılğı meñ ^wosıda tuwılgām men. ^wosırañ tülögüm men, ^wosıra tuwılıb ^wosken ıya. sodam bergi yésim bilgenin bārim bilem men yendi. men_en bilayş_aydħanda ^wosıran turğunu ^wosı memmin yend. yeñ ülKön de mēmin, cası ülKön de memmin ^wos āwıldıñ. iyā, mınaw yendi kāzirği turğan jērimis ja sultambeg qojanıw āwıl dēv ataladı. mınaw bügünde āKim dēgen şıħdı ākimşilig
10 tēydi. buru selsewed tēytin ēg. kāzi ākimşilig boldı. mına uşħayıg āwul āKimi diydi. sonım bir nesimiz qaraybız ıyā. ^wöz uş qayıq deb qoyılğan māñisi uş awul. birew ^wosıra ja birew ayıbdurğan inōw nurtas. birew mına jaa mınaw kiriwfiskā teke dēymis. jā kördüñ go jold ā.

- *qayıq dēp ne üşün qoyğan onda?*

15 - uş qayıq dēb so gezde suw bol boldı ma qayıħbeñ qadnağam bi jağdayı bar ^wo ğezderde, bildiniz ba? uş qayıq dēk qoyğam māś sol. mına uş awıldı ^wol teğın n_emes. suw mol boğan, qadınaş şoq. qayıgbeñ qadnağam bir birine jaa ildiñiz bā? so sewebdi uş ğayıg dēb qoyılğan aw dēb ^wözüm yēsebdiyim. bırıñgılır da aydaduğın, sonday bolğam burun. suw köb bolğan. kāzi şardaran beKiddi,
20 köğsaraydı bekiddi, bırım suw bizdim bala gezimize suw kādimgü ^wosu kez gerğeñ

jerden āgıb jadağın. kazi ^wo suw joq. toğan sađd da baylab ğoydı suwdıñ bärin. käs suwğa tafşımız kázir mini ^wosu.

- *sırdarya da tartılıp ketti, qaraşıq joq solay ma?*

25 - ıya, ıya qaraşı ^wözem mınaw. mına qaraşı ^wözenne qalhoz biydäy yeğedin. pälebäy kegdar jüzdegen, mahta yeğetuğın. som bärin jét jadhan suw kázir dım joq kázir. kişgänä şılıjırav ağad jā maldıñ awus suwına. mına yeğis yeğedin_ed ^wonum bär qoydı ğazir bär jurddım bär qarab Qaldı. suwı bomığasın ne pitedi. suwmem boladı ğoy qay narse vosa da. yeğın jōq mira biziñ ğotırğan jerimiz de ^wosınday. jan jamıza suw joq, ye ağın suw joq. bir qırdıñ basında ^wotımız. bizdi quday jarılıhab
30 memleked mınaw ıskıvajna deymiz mınaw muñ metirde şığadıñ suw Qazıb berdi, bil jetpis toğınş şılı ğazıb berdi. mi alımda tır inōw, mini mini. ^wogañ qalıq asarladı ^wo gezde. malım berdi, ja adamdarın üyne şahırdı. suw joQ birada aşşı suwı. jēr quduq qassañ aşşı. ^won iş_amaysın, mal da işpeyd. some äytü ^wos köbdiñ köj jaş şığar nesiveş şığar ^wos suwdı qazıb berdi sodam beri jurd köwöydi dağı äri durussalıb qald
35 bılayş_aydganda. al yēn mınaw jaalde nurtās awul diymiz mınaw jaaldegi kázirgi ne ğoy burun ātı ğōb tuğın ^wobşım muniñ. kázir ^wöybäy anaw_ir bätirdiñ atında ğoy bul, abdıla üsönüb awlu. bunda suwı var bılayş_aydında. ağın suwı var. anarırda var ana qaraşıhdam birağ üydgön. bira köb bomısa da bolad kişgändä küñ ğörüsge. a bizde ^wonday jōğ säbsem, joq säbsem nöl. ^wos yēnd jāhın aráda biltir da memleked
40 yēsKerib mınawmız yēndi mı káz cētpis toımıza Qaşa voadı, biraj jıl vob qaldı ğoy, bu da yēndi tartılıb jadır, tardılıb Qald päştiiy yēndi. älsiz älsiz, mınañ qazıb bērdi yeKi jıl boldı. minä_rdä var ^wos artımızda.

- *kázır sodan alıp jatırsızdar ma?*

45 - üyä, bu da miñ metirden jılı suw. iyä someñ jaaldeği küñ ğörsümüs ^wosı suw vob dur, başha bize ağıs suw joğ, ağın suw joq, başha jōq.

- *işetin suw, tamaqqa suw bärin osından alasızdar ma?*

- bāri ^wosdan işiledi iyä. mālımız da ^wosdan işed, jānımız ^wosdañ işed. yēndi bul mılanday yēnd jağday jaağı burañıñ yēn küñ ğörsün aytayın. birada küñğörüs deydin bayağı sabğoztuğın dürüldeb durğan ^wō kädim yēddi ^wödgüzib, ^wögüzdü
50 kädimgi miñdāb ^wom miñdab baylab minarda bazımız bar tuğın bär káz joğ bob geddi ğoy. ^wo sembeyd káz aydsa, casdar sembeydi, anı körgönder sened iya. ^woy

şirkin-ay qanday zabğoz yèd mınaw dèyd biledinder, gèzir jōq ^wo keddi tarhāb. bār jeKeşe vob geddi gèzir. yènd bırada teg gānā miñā meKtebmiz var, ambılatorıyamız bar jaagı, ^wos yèkki gānā nemiz var. ballarımız ^woııyd.

55 - *jaña qazıb berğen ıskvajına ökimettikima älde jekemenşık pa?*

- ^wöKümedtiki, ^wöKümed.

- *minaw şe, minaw monşa?*

- bul mōñşa ülösge tiygem moñşa. minam bāriğ ^wo gezde de vartuğun. ^wöähdä işKim joq. minändäy ^woynävati äniyähätä. sol yènd bılay_dhanda jaaldeg sabğoz tarhādı, qalhoz tarhādı biz ja sabğoz tuğumuz. atkorım sabğoz_eydın burāni. ^woni tarhağanañ keyin jaalde mina sultambeg qojanıbdın atımen qāldığ biz kazi. megdeb te ādı sol, awıldıñ da ādı sol. bında jaagı ne äytäyin dèdim. ja küñgörüsiñ äñgimesi bırada jäld muğālımdar bar, ja doğdırımız var, sosın qalğanı pensiyener, castarmızım barlığı astanada, almatıda, qalada küñgörüs_sün bār kedgen, joq. cumus soq bura, cumus ^worun joq, ıya. sonday, sosım burada şarwaşılıq bès, ^wom malı var, bir eğ_iş qarası var ja sawın sıyır dèğendey, soday ^wotırıs ^wosınay. suw memlekeddiñ suwı.

65

- *ökimedge aqşa tölep turasızdar ma?*

- āriyne, nalogın töleb dırad. ^wözbiziñ saylab qoğan adammız bār. jaa ay-may naloğun töleb dıradı. başqa jağday bāri bob duradı yèndi. birāq qālıqtiki bul, ^wos qalıqtiki, qālımız tēgin tüsed, aħşa almāydı ^wodan. yèn sırttan gegenderge käneşna alınad, mınaw iremontı wolad bunūñ, başhası volad sondayğa jaratadı. sosun jaalde biril jarım bob dursa qalıqqa yèKi miñnañ yèKi miñna ayına berıb durad. ^wosınay ^wosınay yènd.

70

- *kezinde su kop boldı dediñiz, ol kezde ne egiletin edi bul jèrlerge?*

- ^wo gezze men ja ayddım goy, bırıda dāl biziñ ^wosırada işnäse yègilmeydi. bura kēbir, bir dōñün üstü bılayşa_ydhanda. bırada yègis yègedin jèr joq. al yènd yègis yègedin jèrimiz ānōw tördgöl dèymiz. mınaw tördgöl vilesiñ goy, sonda biziñ jèrimiz var. üş miñ gegdar jèrimiz var, sabğozdıñ. ^wosardam bārib istēymiz. biydäy yègemiz, jügeri yègemiz malğa āzıq dayındaw_sün. coñırşhı yègemiz süyb isteytuğumuz, yènd ^wonum bār keddi alloğ ägbār. dāl mınarıda káz yègis yègedin jèr joq. mina tömengi jağda dar bar jèrimis, ^woni matormen neden dāryädän tårdad

80

bermañ ġaray. süyib soradıñ yed. yend ^wo geze müñgüşülüg boldı ma ^wöKümed äytüw bërïb tırdı ġoy. ^wonda da sonday jaa maldıñ äzıġın dayındaydı. cügör yègedi, coġaşha yègedi, biydäy yègedi yègıstıg jër bar jaalde batormeñ geled ^wol, ^wöz şıġa_mayd, sāmätög şıġa_mayd. ^wo da şıġın, māyıñ áħşasın ıstaydı, tekiniykan bilesiñ_oy ġäz jaġday. yèni mınaw adamdarme isteyin dèse ^woġa şaması gemiyd. mınaw äreñ, äreñ körüw ^wodsiñ_o jüsterim minikiy. ^wosınday, ^wosınday qıysalañ bıysalañ. äytöwir küñgörös äyte jaa kündeligdi jaa şäy fulun tawub dursa, soañ quwanadı. sözdıñ äşı ġoy casırad dım joq. mini ^wosınday äñgime. başha ne suraysın?

90 - *monşa öz özin aqtap jatır ma?*

- mōşa bıl jeKeşe yèsebinde ġo köptiki ġo. bul payda_üsüb bir ^woñdırıb cadħa payda tüspeydi. bı da ja küñgörös yèsebinde. sosın äytew qara ^wodbayd ^wos sımemmen tüsed ^wöz yèKi ujum, yèKi ujumtiki ^wosı. birewinde ^wotız jèti adam bar, birewine jrma jèti adam bar. sol yèKi ujum bir aydı bölüb isdiyd. anaw adam köbdew ^won söġüz_ün isteyddaġı ana azdawı ^won èġ ġüñ isteyd. bir ayda yèKi ne awsub dırad caaġ yèKi ujum. biräq so ujumñ ülösüne qaldırġam bunı bildiñiz bā? bira ^wöKümeddiġi yemes bul. biräġ naloġun tölèyd, bäriv mınaw suwħa tölèw gereġ ġoy. bıl suwdı jaħında äldiġ ^wözümüzge ġaradıb.

- *bul sudiñ şıpası bar ma?*

100 - al yèndi me şıyPasın aytayın yèndi, mınāw so aytıbotımız_o caaġı jetpis doġızdam bèri ^wosın işib geadħan adambız biz. birewle äytad ^woybay caa qorġasın göb_eKen diyd, birew aytad ^woybäy bir bālesi göb yèKen diyd. yènd köbdıñ awza qaġbaġ qoyamaysıñ ġoy ärgim ärtirli ıytadı. sosım biz aytamız da äy, biz mınaw pälembäy jıl boldı ^wosı qazılġalı veri işivotırmıs. sol yeni bir adam biyddi ye bir

105 adam ıñq dèdi yemäsä biräse dèġen coġ ġoy. biräq tegseriv kördü ^wöKümed, ^wöKümed teġseredi ġoy nē tegsemeyd, zıyanı joġ dèdi. al yèm bunu şıypālıġın aytayın. mınaw qışıma, qışımā cañaldegi, cāınday alapes diymiz_oy vayaġı, yègzema diymiz ^wonı kázir. börtüb ıya sonday caaġı, mınaw sırħıraġan ayaq, dizze sırħıraġan bul yènd soġan bıl dawa. sonōw alış şerleden geb barmagañ jèrimiz joq,

110 ^wosınday, ^wosınday dèb kēlib jātıb ^wossan pälem biraj jıl ıb geddi, caaldeġ kelib jātıb ^wosarda yèmdeliḡ, jaa qaħañdab kedgesin quwañġana ^wo bişaralar jürög jārılıb caaġı. suwdın jaaġı nes da paydalı paydasın aytıbatım ıya. biräġ adamġa zıyanı joġ

bunuñ. ^woybay anday yeğen, minday yeğen déb. yendi ^wosınday bun şıypalığı var ıya, suw jaman yemes suw jaħsı.

115 - *bul siyaqtı şıpalı sular bar ma, jaqın jèrlerde?*

- yendi minadan ^wosaran segiz kiylämetir jèrde bar tömendeb ^wodan ārı ánow bödeniy diydin jaantös diydin āwıl bar. dāryān boyunda, ^wonda da bar suw. ^wözü ma suwdıñ jolu bolamadı ma solay ğoy ^wözü. kırıwbıskädä bastałğan suw bar minda da. son ^wosdan kelib mini ^wosımenen keddi minamen ketib öw bılay barıb toħdab dur 120 āzir. aramañ ğaray qazğan joq. qassı mümkün şığa ma, jolu bola ma ^wonı.

- *öziñiz jaylı aytsañız, otbasıñız jaylı?*

- men yendi ^woħıb ^woħımıstı_mesbin äytew cā ayddım_oy tuwılğan jèrim ^wosıra dèdim. burın atkorım sabġozı yendi ^wol ketti ğoy yendi. men yembeg jolımdı ^wosardan qarapayım jumuşsu vob istedim. bir ^won jılday, ^wonda cas yèdim. men 125 āKem ārmıyāġā soġıssa joq bob keddi kemedi. men yèrte üylöndürd şeşem. bir qız bir balamen ġald şeşem. so geze jıyırma qańşa, cas qaġıñ_oy ^wotızġa jetpegeñ ğoy. sol bizdi qaġıb, bāġıb bizdi ^wösürdi somenen mende ^woħıwdı caaldeġi jètiñşi ġılasdı pitirib arman ^wondı ^woħıy amağım. üydkönü jāldeġdey anamdı ayādıım, cassay jumısġa jeñilib geddim. süytüb ^won jılday ärtürlü jumus_tedim. mal da bāġdıım, şöp 130 te şabdım dèġendey äytew ^wosımay. söydüb söydüb jètpis, alpıs seġiñiş şılı şäpörlüġ kursġa tūsüb, şaporlıġdı pitirib sodan keşege dèyin māşnāsi ayadıım ^wosařanıñ. māşnāsin aydab, mem mamandıġım sol yendi. şopır mamandıġım, malđım jèmin tasıymız, şöbün tasıymız jazda. qārab cadbay, jumus köb ed ^wol waġda. cumısan qaşāđın. kāzir jumus tabımay jür sāndalıb durus ba? ^wo geze qaşatuġun jumısdan. 135 pälen jèfġe vař dise ^woy kādım tıġılıb awrıvatırmin nemese bir_esätırmin déb inday āñmen biz kördüġ yendi. al yendi ^wözümnüñ ^wodbasıma ġesem seġiz, bès bala, üş ġızım bar, qudaydıım bergem. kemPiriñ cedde qäytıs bıb ketti biraq, cèti de yeKim cèdde. alpış şed casına ma qaytıs boldı. şükür jaaġı ballarım bar, nemerelerim bar, şövörelerim bār sonday küñ keşivatımız valam. meniñ aytar āñgimem ^wosı. yèl tiyiş, 140 curd aman bosın diymiz. äy, bālen bār körüvatırımız_oy kāzir. na telebiyzirden qarasañ janiñ tüñüled duşus ba? ^woġañ ġaraġana qudaya_şKür tova diymiz biz. äyte yèlimiz tıyiş ğoy. aştan ^wölübadġan işKim joq. anıyaħa Qarasañ yendi tüñülesin. bāri volad, yeñ biriñşi deñsawlıq kereg. sosın yèldiñ tıyiştıġı, berekesi gereg, mini sosın

arjağı bola vered ^wol. dünyə qoldıñ giri. birewler var ılapıldab caağı ^wögbeleb bir
145 bälege naıb jüd, dünüye_zdiyd da. äy şırahtarım dünyö ^wol ne vomayd. adamğa
dünye coldıs vomaydı. densawıñdı ^woyla, ^wodbasınd_oyla, yeliñd_oyla bold arja
pastiypen bola vered. minikiy solay şıraım aynılayın. jo ^wözün piriymerni bir jeri
awırsınş bāri ħaladı goy mal da Qalad, qatın da galad, bala da galad bir jānım üşün
ketesin dufs bā. ā āni mini ^wogoñ kemeydi, ħuday awırdbasın, ^wol deñsawlıg satıb
150 alamayd işKim. yendi biziñ āñme ^wosı valam. körgendiğimdi ayjtatırım, körmegen
^wötifig ayta_maym, biraq caman jēr yemes. bura quday baq, qıdır darıdħan jēr
bılayş_aythanda, ^wözüm talay kördüm keldi kādım nan jāeldegi āreñ jēb, birde bar,
birde joğ adımdar keld ħaladan. solar murna yeşäg ħurd tūsüb süytüb ketti. arjan
tūsüne ver. sonda baq berekeni barı ma joğ ba āni. ^wözēde ırza volad, ^woyboy biz
155 keğende mınanday yēdig goy, qudayğa üşür toba mınaday vob qayttıq qoy deb
cadğandard men ^wözüm közümmeñ kördi. bira qıdır darığan jēr. cāaldeg kişkänday
āwul bir töbön üstünde ^wotır diyd. al yēn biraniñ bir qasıyeti var. alpıs toğış şıl topan
suw aldı. topan suw dēgend bilesin ba? mınayaħtan tawduñ suwı geld, mıyağda
şoşğa göldün suwı göld, mıyam dāryān suw_ob ^wovşe birāda qurluQ juğ jē qağan
160 joq. jurt anow mator Qayığben Qatınadıg, bildiñ bā?

- üyler ne boldı?

- cāaldegi aytıb ^wotım ħo kārāmeddiñ sol ^wo şıqqan joğ goy ^wosıraa suw,
şıħQan joq. aynalamızıñ bāri bir aralda Qaldıg biz ^woserde. memleked, ^wökümed
qorħıb ^wo sayuwzın gezi goy. bertölüdben keb pala şağanıñ bārin ab geddi. qatım
165 bala şā qaldırğan joq. bir ^woris zaw uwjāski diymis so kisi var tuğun sol ħāldı sosun
nuħul yerKeg qaldıq, nuħul sağırlağan. söytüb yēdi viz yer adambız ay, bir nārese
vosaq bılay bılay sıtılıb şığamız_o. ana vala şaa şığamayd deb diyregdirimiz
ırsımetıb dēytin kis_ed, ^wözbeg Kisi sol alıb qālāga ārğim tuwışħanı var, balası var
jaa nesi var dēgendey sonı ab keddi. sol bir āptadan keyin qaytan ākeb tassadı suw
170 qāyddi. biraq buranı almadı. bunıñ yēn keremeddiği ^wosı yēdi. äytbese neğe amaydı.
tū mınyağıñ mınay, mınyağıñ mınaw tēñiz. buranı keremeddiği ^wosında bir quday
^wözü sonday nāğğan jēr. sosın qudayğa_şür qalamız jāħın, mına jolumus tur dāw jol
ğādımgi, künüge bēs barıb kilim disiñ de voad ^won barıb kilem disiñ de volad. ārğim
tuwğan jēr istıg goy. men ^wözüm ballarım da var qızdarım da var. qalağa varsam
175 ^wotrğim gemeyd. awıla gelğim geled dā. ana qala mağan birtürlü sıyaħdı ca. törd

duwaldiñ işinde ^wotirasın işKime söyles_amaysın barsañ. ^wol bir birne kirmeyd
yèKen bularıñ caağ. a bizde mınaw darhan. anamen de söylesiv jatamıs, mınamen de
söylesiv jatamıs qarapayım, kişipeyil. bul dalağa jedbeyd yègen balam. taza awa, al
yènd azında qalağa baramız_oy keyde, Keyd_emes künügê barsañda baramıs. ánow
180 kırıwpuwskädä ^wötkeneñ keyin arjañ qala körümbeyd. tuman, tütün son işşe giremiz
da bizde anaw tütün jèb qaytatınmız da. mına adam densaw qayığdam boladı? ádam
densaw sodan quruyd. qalañ iş jadğan tütün, gáz, mäşneniñ gäzi var, ^woddiñ gäzi var,
bäleniñ gäzi var. dala taza awa. bir yènd qasiyed dalan ^wos jañsı yèndi. me solay
yèsebdim. ^won bārid_aytad, dalağa jetpeydi goy diydi. hala ^wölgönder qada ^wotıfğısı
185 geled.

- sultanbeg qojanıb dep ne üşün qoyğan?

- bul sultambeg qojanıb dègen bu gisi ne goy bılayş_aydğanda geşegi ^wotij
jètide ketti_oy bugün arıstarımızın ba ātıv jivergen job ba? sottadı, bāle ğıldı sonım
biri so gisi. bu gisi istāliyme söyisKen gisi. istāliyn zamanda. ne goy caağ ne diymiz
190 gāzir mıht_adam boğan ğo bu gisi. tāşkende boğan yègen. ^wo gisi íruwı bojban ^wo
gisiniñ. ^worta jüz, so gisini āTinañ qoyıldı. ^wosında boğan yèken ^wo gisi jas gezinde,
^wos sır boyında. sosın caaldegi so ğisniñ ādimen qoyılıb ār megdebterdin ātı vola ār
jèrd var_oy. sosın ^wosarda köbşiliği caa bojban dèydin qālıq turadı. íruw köb bira
arlasıb geddi gāzir.

195 *- öziñiz qay rudan bolasız?*

- men naymam bolam, ^worta jüzbüz iyä. jüz jırmaday turğum bar dèym ^wos.
mekteb bar, balavañşa var, ambulatorya diymiz_oy caa doğdırhanamız var. mänä
mänä mınaw mekteb, mektebde ār jürseñ megtebdin işinde ca bala bañşa ^wonıñ
qasında ambulatorya. jōq bir töbe goy aytıbotım aynaldıra ğarasam bir töben üstü
200 ^wotımız biz. mınıyağımıs köl suw geled. buyağa qurlıs saluwğa bomayd.

- qanşa ğıraduspen şıǵıp jatır su?

- dāl ^wosime kāzi ^wotıs toğız ğıradılda tur, qıssı jazı. iyşhanday bul
^wözgörmeyd tura vered. bira mına caaldeg jil nağğasın dègen tömendeyd yèKen.
tömendeb suwdı azayğasım barıb ma arıtımıza var. ^wos yèKi jil vold qazıb berdi.
205 üytken bize aǵın suw joğ goy. äğär dā mınaw ^wosı tömendeb qurub gedse qalıqqa
suw gerek goy. soñ yèsebine mına qāzdı ^wögmed son yèsibdedi memleked dā. quday

jarılhab mınawmızdın işemiz mınadın da işemiz yæg quduğumuz var da ^woydağırda.
āl yēm mınaw turan qālāñ barīb suwın işşeg ^wol yēndi kermeg bolad qanşa degeme
kermeg. zıyandığı da varda, birağ adam mınan işKen adam üyren_ amaysın anan.
210 mınadan bēs kise işşeñ anıyağda yek ağ gese şay işesin mısılğa sözün āşığı.

- *su tasıp işetinter bar ma?*

- tāsıb işedi. mına kāz kelivatı qalıdan. bāri kādimgi piläg piläg caaldegi
bügünde bakılaşKı dēgen celim köb goy. bārin toltırtı āb keted. ayaysın ma al
alındar, nege amaysın? bosha ağıb jatır. qudayın bērgen suwı ıya. süytüb sonday
215 valam caday. ^wözün qayahtasın?

№ 2	Anlatan	Aliaskar Abdıraxmanov (55)
	Derleme yeri	Köktöbe köyü
	Konu	a) Askere gitmesi b) Köyü hakkında

- *atı-jöniñizdi aytasız ba?*

- ^wözüm yésim abdıramanıb äliyashar abdrayımıvıç. ^wözüm ^wossı köktebe awul oKrığın turğınımın. ^wos köktöbe awul ^wokrugıñ äkim ähbaradında qarawıl bob jumıs atħarāmin jumus_Tiym. bul köktöbe yeldi meKenı negis yegisfēn, tārımen aynasad

5 jañıday dıyħanşılıKben. küñgörüš sol, bılay jalPı jağday jaħsı. seğsen jēti ^wodbası var. ^wözüm ^wömür bayamdı aydhanda ^wözüm bēs vala şaam bar. barlımız jağdaymız qudayğa_şKür birewden arı birewdem bēri äytew küñ görüv_otırmıs jaman_emes. sol äytüw bēs jüz alPüş jötüdey ħālħı var buran, bēşün üstünde tā ne diym. ħalıqqın jağdayı jaman yēmes äytöwr. küñgörüb ^wotr bāri. qudayğa_şKür işħanday jālıb joq

10 işğimde. bold men aytarım ^wosı.

- *qayda tuwıb östiñiz, sodan bastab aytsañız?*

- men ^wossu tuw ^wöskenim kişKäntäyimnān ^wosı köktöbe yeldi meKen turğunımın. kişKätäyimnān ^wöş şerde tuwılğāmmın, ^wöş_şürde ^wöstim, ^wöş_şürde tuw ^wösib ^wöş_şifde keläTımız vurunnan. ärmiyağa da vārdıg, çernovülün nesne

15 Palygonında völdiq alt_ay. alt_ay ^wodan ärmenyame äzirbayjan tawlı garabağ soğısına Kātıstıq, jerge dalas. sodın yelge yeKi jıl sıluwjbamdı atħarıb geldim, azamatıg bōrşımdı. budam bēri de ^wöş şerdemin, ^wöş şerden cumuşħa Kirgemme yeKi jıl boldı qudayğa_şKür, äytew jaman yēmes. jumus_tev jātımız. biraq ^wökümeddiñ tarapınan men izdenib işħanday äl jeñildig ağan yēmesbin. men ādı

20 izdenedin aħşā iñğay bomadı, bılay bılay jürüwgö waħıd da bımayd äytew. some izden_amay jürm biraq. bize jeñildig nēgiz beriliw kereg goy nēgizi. äli işħanday ne avadhān coğbın, işħanday ^wökmed tarapınan.

- *sizderdi qay jağına soğısqa jiberdi?*

25 - armenyā men azərbaycanıñ tawlı karabağ dēgen jērinde. azərbaycan nēgizinde
azərbaycan armıyanmen āzerbaycan jerge Talas nēgis āzərbaycanıñ jēr armıyanda
tartıb ağan. son tiyştıñ saqtalıñdar dēb bārib sol yēK^w orda girāniydsādā ne_{ti} jürdüg
go biş şegarada, ahrana. āzərbaycan jağda tiysfesin dēb biz so girāniydsādā jürüg.
yēgemendig alardıñ aldında goy keyinne^w on aldı goy.

- *qay jılı?*

30 - seKsen toğızda gettiq tohsanij jil goy. tohsam birde K̄ayttım goy yelge, yeKi jil
bitirib. bildir uwKrayında da soğıs boldı viraz. karabağda da boldı biraz wañıd
soğıs. işşanday habarmij joğ. biraq biziñ jeñildig artıma jiberemiz dēgen
jivermed, işşanday ne joq. biraq gıramıt_{algamıs} soñışha K̄atışhan iras dēb. bul
gıramıtı kegenneñ gey coğaltıb aldıg go. balılıq şahben qarağan joğbiz, kereg aw
35 dēmedig dā. gıramıtı neğizi boganda vayanıkamad ākelgeniñde volatın_{ed} diyd.
^woğañ qayahtıñ. işşanday jeñildig alıvadhan joğbiz. ^wökmed tarapının yēndi kömüg
bosa bizge. biraq qorğanıs miynistirge ākgeneñ giyin hağaz geld mağan. sizdiñ^wos
şefnovil apatmen neğganızğa baylanıstı almaddağ ardagerler üyüne jadıb jeñildigiñiz
tiyissi jeñildigiñizi aluwğa volad dēgen. ^woğam men izdengenim joğ arğaray. bira
40 miñiysterstvağa jibergen miñiysterstvadañ keldi. muhtar altımbayıbdıñ wağında^wol
yēnd. bolatın ed yēndi bilmiym āle dē sätin sasa alla bılar köremiz izdenib āle de.

- *öziniz ne şarwaşılıqpen aynalıasız?*

- ^wözüm ^wöş_{şefde} jumus_{tiym}, balaşağam bası var, äytewür üyde tarı qarı tarı
neğilamıs, quwramız aħşağa. süytiñ küñgörüb^wotırıñ. tarı yēgisfen da, tarı yēgevis
45 sommen aynalsıv^wotırmıs. bu jērdiñ qalınıñ bār sonday tarı Kuwrad. sosın jumusta,
halğı jaman yemes malmen aynasad, maldarı bar.

- *suwdı qaydan alasızdar?*

- awus suwdı K̄ıdayğa_{şKür} ja minaw mina jērde awıldıñ şetinde bir kalonki istıñ
suwmız vır sonı köşemiñ göşe kirgen sodan ağılıb işib^wotımıs awus suwdan. negizi
50 mator bārin alıb goyğan diyd. bār yēndi qıdağhalasa keleşegde bolad kelēş şılı.

- *sırdaryadan kelmey ma?*

- sırdaryadan kemeyd biz tölki matorme Kuwamıs. matormeñ aydab āke. bāri
jeKe Kāz matorı var sonadaymen yēgis yēgivatı diyd küñgörüb. matormen Kuwub

gelib nägşa bolad yend keleşegde väri dāyin diyd. yend son qudaħalsa kögtömne
55 bassa isKe ħosadın jıar. bılayşa_ydħanda jālfi jağday jaħsı jaman yemes bılayşa
worta. mina tār yeggen tārını w oruv aldda yend joñışhalıb bob qaldı.

- *tarını qalay yegedi?*

- tārını jerdı aydāydı birinşi, jerdı aydab sosıñ kiyin mala basamıs sosıñ gin mala
basıb boğana kiyin bar sebēmiz won tārını. sēb boğana Kin mınanday ātız tartıladı
60 tirägdirmenen ārtına TirKeb. süyt ātız tārıtıb suw aydab ātız arıq Qılıb wöys suwarıb
yegemis tārını. sodan tōrd, bēs suw suwaramız. bēs suw suwarsağ jaħsı dān dolıb
bolad.

- *qanşa waqıtta suwğarasız?*

- jōq, arassı won gün, wom bēs gün sonday arasın, sol wözzi bir toħsañ günde pised
65 tārı. segsen jēti, segseñ gündö toħsañ günd tārı pised neğiz. so tārını pisKene Kiyn
son worıb qırmañğa salamıs. wō taħħır jerge aparıb bımasa paladkige salamız. so
paladkin tirägtirmem bāsıb bāsıb dān tūsürüb, suwır tazalab jıynab alamıs. sabanı
malğa şob bolad. wözü dān tüyüb satamız balaşa.

- *biyıl tarı jaqsı boldı ma?*

70 - biyıl qudayğa şKür yegıs yeggenderdin bāri jaman yemes tārın wönüm biyil
jaħsı vold, qawun da jaħsı vold, wönüm jaħsı voldı negizi. qawun da yegıs goy
agorıd. darbız, Qawın, kartöş.

- *negizi qay jaqqa satasızdar?*

- türküstañğa Qaray satamız biz. biziñ satadın jağımız türkissan. bılay ħaray bizge
75 teris goy. won afargamen woyıħda ala ma amáy ma diymiz_a türüssañ ħaray baramız.
wodañ ħasa qawundı kamazbe puwramen ab beted. írassıyağa jan jaħa ab geted.
wözzeri geb ab beted. biz tiyib bēremis. polyağa baramıyd ow jaħındayd camal qattı
jērıne baraladın jērıne dēyin puwra. sosın arjaqbi kölügben tasıb salamız wol puwrağa
süyt puwradan salıb artıb bēremis karabge salıb wözzeri ab geted. qayħa aparadın
80 wözzeri viledi. írassıyağa aparadı jan jaħa aparı satıb süytüb paydalan küñ görüw
woTımız sol biziñ küñgörsimis. qawın, dārbız, darı, kartöşki yegiled aşħabaq.

- *är üydiñ jer kölemi qanşa?*

- är üydiñ jër kölemi birew üş_egtardäy ärtürli. üş_egtardan yèged, bès gegtärdän yèged camas geğenşe. ^wol da ^woñay yèmes yèggene Ken. ^won jıynab alıwdı_oylaw.

85 köb yègseñ ^won jinab alamay ğasıñ boshā dalada ğılad. sondıñdañ şamasına ğarab ärgim ^wözzü yèged. üş gegtir yèged, yèg gegtir yèged ärgim şamasına ğarab yèged. sol ^wossu awıl jaman_emes ğudayġa úşKür. ^wos kázir yegemendig alġalı beri biraz körKeydi awıl. awıldıñ jaġdayı jaman yèmes jastar tam salıb ^wornalasıvatır. ħalıq köbeyib jatır, ^wodbas köbeyibatı. qudaħalasa tam salıb köbeyvatır ħalıqTıñ sanı da.

90 jaman yèmes bārlıġ nārse jañadan yendi ġudaħalasa keleşegde äkiymäd salınad dévatır. yélge yél ġosısa ħut bolad diyd yèlden yél getse tut bolad diyd. jastarımızın bāri awulġa turaħtanıvatır.

№ 3	Anlatan	Abay Kalilayev (55)
	Derleme yeri	Türkistan şəhri
	Konu	Hayvanlarına ot satın aldığı olayı

- atı jönüñiz kim?

- me atı jönüm abay yésim abay, äkemniñ atı äbdimälig. men ^wosı türkistanda turam. ^wosı şarwaşılığdarme kövnese ^wosı daryanıñ boyındağı qızığdı äñmelerim solardı aytadım bosam, mısaliğa bul jérlerde daryan boyunda kázirgi bayağıda
5 atalımız maldı qalay ustañğanım bilmeym. kázirgi mınaw kázirgi zamanda cılhıların bārin ^wözün körgöndey mini aldımızda bir siyir şıhtı mına vir qoñır sıyır. ^wos sıyağdı boş jürgen sıyır göb, cılhı göb tüyeni körgön coğbız yēni. tüyeni káz aldımızda kezdisdiremis. ^wosı cılhıñın bāri ^wosılay yēndi. kēñ, bōs jüred jañaday urlañğan urlanad. quday berekesim bersin dēb bāri caaday qudayğa semib tabsırıp
10 qob qoğan. bij jaqtā tawlı aymaqtā äsirese jaaday urlanaTındarı bıl cılhıların urlanatın siyreg kezdesed, sevevi taw jaqtardı da jaaday cılhı ^wöziniñ üyrenib qaan joldarmeñ qaşhan waqda jedkizviyd, ^wol adamğa da jedkizviyd. arhasnan quwıb jetetin kölüg de iñğayı vomayd. yēndi bu kövnese ^wosu ^wossınday toğaydıñ tōñürögünde volad. mınaw ^wosı daryanıñ boyunda bir Kisi bir bay kisi volğan yēKen.
15 so bay Kisiniñ nesine vir bārimdaşılar bargan yēken cılhısın urlawğa. barımtaşılar varğan yēken dainı ca cılhısı barımtaşı ca urular İya, solar bārib caaday cılhısınan urlawğa varıbdı dainı, keştetib küm batarda urlayıq, kelgen izimizben caaday aydab geteyig dēb kegeñ goy yēndi. süytüb caaday yēndi küm batıp qamağan kädimgi sāl kün carığda aydağan. sodan jaa cılhılardı aydab aldarna salıp, bir yēK üyür cılhını
20 aydayd diyd jaagı törb bēs gisi. süydse birāz jergi gigen_ogda anaw ^wözderin cürüb ^wodhan colınañ şığad diyd. qaytadān sol joldan şığad diyd. qısgası anaw şıhib getedin jold tabbay ^wözderi aynalıb biraj jerdi aynalıb şığa vergeñ goy caaday. cılhılar süytüb qaşhan_ogda süytüb aynalıb qaşa vergen jaa anaw şıhib getetin coldı tabbay da, süytüb yēndi e ne_steymiz qarın aşdı, şarşadıq caaday anaw kökömniñ üyne varayıg
25 yēndi. aytamız goy caada qudayı KonaKbiz dēv aytamız. qudayı KonaKbiz dēv aytamıs sosın bir şay_şiv alıp äldeniv alıp tāg şıgıb aydab körörmis ayday amasaq

tastab ketemiz bomadı go bul, sädsiz boldu go bul cağdaymız deb. süyted dāımı ana_yüge kired, kökö qudayı KonaQBız diyd. süydse keñder kiñder ^wotırınđar debdi. jaaday äyelne äytäd diyd ey bäybişe tamaq isteb jiber, qonağdar geb Qaldı deb.

30 süydse jaaday kökö bizge tamağ işiv ^wotıradın wahtımıj joq, bir nan awıs tiyib şäy işif näğsağ argata jolumuz uzaq, awulmızğa jetiv alayığ deb naldığ depdi caada qudayı KonaQBız deb aldab tur diyd da caa. sosin ē şarşadıñdar goy debdi, sender şarşadıñdar goy debdi. uzaq joldan geldiñder äri meniñ cılhılarınmdı quwēb quwıb şarşadıñdar debdi da caağ. süydse qalay köke deb közderi şıhıb getib jaaday

35 tañQalıb, ye qalay kökö biz cılhı Kuwğan nes? biz işhıñday cılhı görgön joğbiz, ne aytıb ^wotırs? debdi, süydse ēy sender aldamay aq qoñdar men debdi. men cılhılarınmıñ bārlıǵınıñ zeketi var debdi. ^wolar işhıyda kedbiyd debdi da jaağ. ^wolardı işKim alıb ket_amayd. mem bayhab ^wotırm go baanam bēri, sender cılhıları quwalāb āri şıhtıñdar aynalıb sō tōñüregden şığasındar, bēri şıhtıñdar aynalıb sō

40 tōñüregden şığasındar. ^wolar kedbeyd deb, sonda caağlar uyalğannan keşirim surab caaday kökö keşiriñiz biz bilmedig, biz ^wonday nārsen neäğmadığ deb. sosin ^wossi yēndi anaw qäybır jıldarı nege geldim şob sativ aluwğa geldim caa qanad dēgen aam, bıratam bar goy caağ, qanaddıñ awlına jañarığ biriñşi mayğa. sōha geldim kakraz. süytüb baana ayddım goy nede bir fuwranıñ arhasına kamazın arhas bēs balanı salıb

45 aldıq, kişkende kişkende baldar yē artuwlarıñ ^woñay volad qıyın yēmes anaw aşşıq kamaz sıyaq nāmaysındar tolkü şöbdi qalab qalab ciynay versinder vold deb, e māhıl deb. somen ^wonu bir dosum minib kelibdi awıldan, caan jaldab da. so dosum minib kebdı avay diyd ^wosınday ^wosınday bir şöv alayıq minyağdan deb. e mañıl dēv somem barıb ana şöbdi ē üstünde caħsı giyimderim bar ē men art_amaym bunu

50 disim, e canımızda tursay yēñ bomısa de, mañıl deb ana baldarmem birge bārdıq. süytüb ārtıb caamı sosun sorada cañıday e ana şöbdi ana polyan yēgesne aytam e şöbün satıb goyma men alam diym. ana şöptiñ polyasın anaw polyañ şöptiñ yēgesine aytam e şöbün satıb goyma men alam deb bārine aytıb gidgim go caanday. süydsem caa furanıñ yēgesi arman dēgen dosumuz tuğun. ^wol da cade bir bēş şüzde pires

55 aladım boğan. süytüb caaday kese, sat_amaymız dēgen anawsına varsa ^wol da sat_amaym dēgen. birew alam deb gedgen deb. ēy men alam dēgen adam aħşasın tōledi ma, men tōleb alam deb turum goy dēgen goy caaday. süydse abay dēgen cigid alam deb kedgen deb, mağan aytad ye mınam bārinigin alayın dēvatsıñ ba nemene

qıyratıb gedıbsıñ mınyaħdıñ bärin diyd. ala versey aħşañ töle dağın dëdim. me ^wom
60 bärin ala vermeym ğoy dëb. süytüb ^wöz kezegimde ^wözüm bir başa vir kamaz jaldab
bardım caağ. sosun mınaw neniñ ^wözgenddiñ ba baldarın jaldadım. äjebdewrim dad-
darday valdar jaağı. ye biz jolumuzdan ^wöd gedbiyig, äl tügüsge bar ğoy ya. süytüb
caaday dabdarday bir törd balan caldadım. a mına neniñ tügüskeniñ baldarın. süytüb
65 caa baldar anaw şöb satıbadħa ħäziyäyindi aldāyıq, ħleviy jassayıq diyd caanday
sağan bir ^wotıs, qırıq pırestı artıqtaw salayıq, aldayıq diyd da caağ. bizge qanşadın
avadsın. yëküj teñgedin avatırm disem, bizge cüz teñgedem berseñ boldu ^wotız
qırıgını bir törd mıñ teñge berseñ boldu diyd. ye, qoy ey, mean ^wonday aramdıgıñ
gereg joq, taza istey verş tirligiñdi dëdim. solay yëndi qaħa aparasın? diyd. ye, anaw
avay dëgen awulğa alıb baram dësem, ey, quwmaş bıratın diyd da caağ. ^wöziñ
70 avaysıñ diyd, awluñ avay ma diyd, iya dëdim. ye, qalay ^wo me sembeym diyd da. e,
nesin sembisiñ? avay dëgen awıldı bilmisiñ ma? bomay ma ne avay dëgen awul? e,
qalay volad, se ^wözün avay, atıñ avay, awılıñ avay diyd caaday. sosın me ayddım ē
cigıdder men awlımda caandey ^wöz tuwuw ^wöskin awlımda neniñ anday awluñ atın
abıroyum bolğana ken awılđağlar qöymay caaday atıñdı veriyg diyd. avay dëgen
75 addı sen awlumızın adın seniñ atıñnan bereyig dëb. e, kereg emes maan kereg yemes
dëv em qoymay so bergenneñ kiyn sol ^wözümniñ atıñnam molıb ketti, abay dëgen
awılđa turam dëdim dā caadey. ^wözüm tuwuw ^wösgen jërim so jağda. süytüb caaday
süytüb aydsam qalay ^wol qalay vered diyd dā caaday. mısıl meniñ atım maħsad dëb
qoyad ca birëw aytad, maħsad diyd. sol yëndi caaday men yëndi maħsad dëgen
80 mınaw caa tügüsgin yëlin maħsad dëb aluw_şüñ qalay ne ğılam me, qanday avuroy
gereg ^woğan diyd da. ye sende qanday avuroy volad na jërde ^wöñki ħleviy jassab
ħaram tirlig jassav jürsün dëdim da caa. qanday avuroy volad dëb. süytüb arħamnan
ızvandaydı ğoy caağ. anaw kamaziske ızvandayd ye qay awılğa alıb bardıñ dëb. ^wol
d_aytad avay dëgen aqılğa tãñgalıvatır ğoy ca ^woş şağdağlar. yënd anaw bul daryam
85 boyunda diystvıtnı ^wol cañağı añız ğoy, şındıqqa janasa ma qanşalığdı janasad,
qanşalıq janaspayd. ja barıs bar dëv jatır, anaw var, mınaw var dëb caıday yëlig bar,
bökem bar dëv jatır. ca yëligbem bökender boluw müñkün äbdem mümkün ^wonıñ.
^won seniwge bolad, bärıstı bilmiym yëndi, arıstandı bilmiym yëndi, bosa boğan şıar,
bayağı sol neniñ kezinde caaday atalarmızdıñ kezinde bir, bir kezderi bir ^woħıyğa
90 bärıs jüre vermeydi ğo me anan gözine görneyin mınan közine görneyin dëb jüre

vermeydi_oy caaday. sol sıyağdı bolsa boğan şar. biraq mına yêlig, bökenderdiñ boladın sevevi mınaw cañağı qumyan dēb mına jağda aytıbatır gōy caağı. daryanıñ buruñgu yēski arnası. sonıñ arşeti uwji qumyan dēdi_oy baana, jērdiñ atawı şıǵar yēndi ^wol. mınaw nede hıshası mına buruñgu daryanıñ caa ayddı gō daryanıñ

95 buruñgu yēski arnası dēb da caanday. sonıñ ār şeti uwj jazıq gō ār şeti. neme şekaralasadı gō na aral jaq tusúnan qaraǵalPastammen jazıq, aydalamen şekarılasad. ^woyağa bargam bir kisiler bayağda bir kisi caanday aydalada nede Qab ketibdi caaday qum dalada. bir qoyşı tawub aǵan yēken. qaytı bob gedkem bir gisini sonday jērde dēb caada qujatı da var ma hıltasına qısgası sol hıbar awılğa jetedi gō bizdiñ

100 awılğa. somen ye qum dala karoçe qanday jēr. ^woğa kölügbem barganda qanday kölügbem barıwmız gerek dēb bārin suraydı ca awıldaǵılardan. pālenşe dēgen jērde qab geTibdi. aparuwğa da caanday bolmaydı uwjı kādimgi adam nede qab kedken aydalada ğab gedken qumnuñ üstünde. sodan yēndi nemem bardıǵ diyd, bir ülken maşna var mına ässiressse keñes ükümeti gezinde mına qoyşılarga ğarita suw

105 jedkizediñ, banya ğıb banya varadın caaday monşa. şomıladı monşa ğıb baradın sonday neni maşnamen bargan. mā ^wol maşna bomasa, başa maşnalar baramayd eken diyd. ana qumda diyd ıstıraşnıy diydi gō caaday, maşna jüramayd diyd. süytüb so jağa barıb cañağ gisni alıb keldig diydi gōy, iyisten kedken. sol sıyaqtı ^wol sonday jērlerde jazıǵda jüredi_o ja bökender adasıb adasıb keb qalad bir yēkewi. adasēb

110 ^wosında qalıñ arasında adasıb keb qaan. baǵana anaw kimde aytıbatır gōy qoyandar qaşhan wağda ärnäsege soǵtıǵısıb ğalad dēb caandey. süytüb qat çawamayd al biz jaqtağı caaday naw daryan na şetinde jazıqqa şıqqan qoyandar kādimgi bir sekirgen waqta üş metirge sekired diyd. tazğa jetkizviy geted kādimgidey taz iydderge

№ 4	Anlatan	Ayzada Nakipova (62)
	Derleme yeri	Karaşık köyü
	Konu	a) Kaynanasından hatıralar b) Beş barmak yemeğinin hazırlanması

- atı-jöniñizdi, jasıñızdı aytsañız?

- meniñ casım yelüw seğizde, iylüw seğizinşi jılgımın. atım ayzadā, famiylām nakıyPıva. men apammıñ aythan añmelerin aytāyin deb ^woturmın, yēnemniñ aythan añmelerin. ^wo kisi cılda bir qozını bēs, alt_aylıq qozını soyaTın da süyb sō güyü
5 cañağın bölüb bölüb so qazañğa salad, sosın qazan dāw Qazañ göy end daladağ ^woşaq. soğan tōltırıp asad jañağı suwdı da toltırıp quyad. someñ üstıne başha suw Qıymaydı. sol ^wo basta quyılğan suwmenen qaynab qaynab pissed. sosın üstıne qamır salamız kādimgi qazañıy yēd sıyaqtı. sonı ākelib caağ qamırdı süzüb alıb piskene ken ana sorpasım bir kersenge quyıp ab geled. ana sorpan işkende yēndi
10 balğın Kozniñ sorpası diydi göy. ^woniñ dāmi ^wömiri awziññañ getpeyd yēn dāmdi boğanda. so göy äytāyin dēgenim. so yēsimde ğağan yēñ cılda bir_ed bizdi bārimizdi tōldüñ bası deb cañağı alt_aylıq qozı göy yēndi sonda jazda göy yēndi. kökteimde tuwsa küzge tayaw ıya, mañ ğara mēñ sorpamd_abadğan. so şilde de dekābirde tuwğan gözilar so may, iyiwn aylarında yēnd sol keremed bir cılda cañağı sorpan
15 işkeñ gezde tuwrı denemiz balhıp uyhtağımız geb getedi ğo jaağı jērde. sonday tamahtı bilmiym āzirde ^wözüm soğan uhsattırıp isteğim geled. bilmiym ^wonda bola ma bomay ma biraq. bögünģü istegenim cahsı boldı ma? keremed dāmdi tamağ bolad yēndi sonday tamaq bolad yēnd. apama sol nesi yēsimneñ kedbey ğaldı. ^wönegesi köb göy apamıñ ayta beşseg isteytin. biraq qonağ jaylığı sosun qonağ jay voanda
20 apamniñ bir nesi var jañağı nesi deb aytuwğa volad. apamniñ caağ kēzgelgen qonaq kegende sen bariñdı berseñ boldı diydi. ^wol az ba, köb ba üyde мүmküm başha nārsiler bomay ğalğan şığar birāq ne verseñ de bar peyiliñmem berseñ diyd sol kisi jriyza vob keted diyd. mağan aytatın awulda ^woturğanda tuwrı köşeniñ qıyılında ^wotırsıñ, seniñ üyüñe qonaq köb geled diytin. üytkeni jañağı astanovkige adamdar
25 şığıp tirad keyde qıstı gün cawrab keted da üyge gired da kēybirewleri. sonday gezze

seğan tuwru köşeniñ qıyısında ^wotursiñ sağan qonaq köb kiled, kelgeñ gezde sen tek tarimbasañ boldı diyd. qonaqqa bāriñdi berseñ boldı, ^wol sağan işşanday ĩrenjimiyd. soğan ırza vob keted diyd da. sol nesin āli de qoldanıb kelätürmız göy. kiyde mal soyılad, kiyde soyılmay ġalād birağ bārimızdı beremiz göy jañağı üydegin. süytüb
30 quwānıb jıñağı kisilerdi qarsalsağ soğan ^wolarda quwanıb jaağı keyvir kisiler cılıhvıy ağa jaa astanadan kegende so ırza vob ketken şıgar yēdi. ^wo gezde malımız da joğ. bārimızdı berdik qoy yēK_ış gün üyde woldı. keynen astanağa barganda meni üyne qonaqqa şaħırdı göy ārnayı. cılıqbay ağa izdeb kelib. so ĩriyza boğanı sonşalıqtı. süytüb āyelne köyleg ber, ādemi köyleg ber diydi göy jañağı. süydse bereyin
35 dēvatırım bereyin dēvatırım dēb āyeli bayħus jügürüb jür göy. jañağ süydse aytadı göy köylök ber, ādemi göylök ber diyd. ^wolar negizi astanağdar işliy matan köv alıv jürmeydi göy. birağ ana bir pulış matanı alıb kele jatır āyeli jügürüb. pulus yēdi bizde körpe ġıladı göy. birağ ^wolar köyleg tik dēb ^woyladı ma iyliy taza mata dēv ^woyla taza matağa jatadı göy yēnd pulış ziymiz göy. sōnı alıb cügürüb kele jatır me
40 sonda ^woyaladım yē so kisi apam aythanday ĩriyza boğan yēkeñ göy bizdiñ peylimizge, mal soyğan jobbiz birağ jaaday üyde mal joq ^wo gezde. so bar peylimizbeñ küttük göy. so meniñ aytayın dēgem apamıñ so yēki nesi. so qozınıñ jaa balğın ġozınıñ yēti, sosin jañağı bergen nesi. yēdi ^wo kisini ayta verseñ nesi köb göy virag.

45 - *etti qalay astıñız sol turalı aytıb berseñiz?*

- yēt asuw dēğen kādimgi bısmılahmanrahēm dēb qazandı alğanda so niyed jasadım ^wözüm birişi. süydım dā suw Kuydım. ^wodañ gen yētti juwıb saldım, sodañ kiyin bir qaynağañ gezde biriñşi qaynağañ gezde qattı qaynab getpēw gerek da. son jāylāb ġaynatım da betindegi köbügün alıb sūtüb cāy qoyub göydım. süytim dā
50 qazanıñ qaqpāğın şamalı negılıb qıya ġılıb, şiliy jawıb tastasañ da ġattı aynab geted. so şamal qıya ġıb qoyub qoydım da anda sanda barıb körüb turdım tuzun. tuzu durus bold_aw dēğıñ gezde negıldım. ^wodañ geyin bir sağat bir cārim sağat qaynağana keyin jas maldıñ yēti yēkem bıl demde pise bastadı göy. neğiz jılħınıñ yēti yēk_üş saat qaynaw gerek anday. bul yēdi cas mal boğana keyin ıwje yēkis sağat toje pişib
55 qaldı göy. sosıñ keyim pıyaz tuwrab padlivkisin alamsı betindegi mayın alıb, sos pıyaz tuwrab göyam da ^wodañ gim barıb qamır iyleb bastırıp qoyam. son jayam da sosıñ keyin yēt piskiñ gezde yēki sağattay jaag pissib qaldı göy. yēki sağatta süzüb

aldım göy yèddi. süytem da ja bir zuwaladay gana jay negıldım da iyledim qamırdı.
köb yemes yègir köb bosa ana suw az vob qalad da, so şamalab so bir zuwala
60 jeted_aw dègende hamır iyleb süyt soñ salıb aldım göy. ilajı bosa suw guymasañ jaña
ädem bolad da sorpası. sosın qamırdıñ jaña nesi de untağı köb bomaw gerek. ätpise
sorpa qoyuw wob keted. so meniñ işhanday seKretim joq.

- *qoydıñ, sıyırdıñ, jılqınıñ etteriniñ ayırmaşılığını aytsañız?*

- qoydıñ yetiniñ qorgasın diydi göy, qoydıñ yeti mıhtı negizi kaloryas cönnen da.
65 birağ yènd cassı gegen adamdar kövnese cèñildew yetke umtılamız göy. biz yèndi
cılhınıñ yetin kövürek jemis qışhı günderi. cılhınıñ yeti cahsı sosın tez qortılad da.
joğ, ^woniñ qaynatuwna baylanıstı äşirese aytıb ^wotım yèk_üş saat qaynaw gerek
yèger de. ülken cılhı vosa da yèger. sıyırdıñ yeti de sonday. ıya, qaramaldıñ yeti de
bular da uzaqtaw kaynaw gerek, qoydıñ yetiñe Karaganda. qoydıñ yeti de yèndi
70 ülkendew qoylar bosa ^wolardı da qättirek sender de qoydı jeyti şıgarsıñdar ä. ^wonda
köbürèğ qaynatasıña ülköñ qoydıñ yeti bosa. a qozın yeti demde bir sağattan assa
uwje pissib qalad. qozınıñ yeti tez pised. sosın äri jağımdı göy, qozınıñ yeti so aytıb
^wotırm gö ja balgın gozı dèb. demde pised äri jumsaq bolad dämi de küştü volad.
keşe ana kiñ ^woñtüstükteñ kegeñ kissi de yèndi negizi yetti köb cemeydi yèKen da
75 ^wol gisi. biriğ ana qozını yetin körgösün şıday amadı bir jiliğın jeb qoydım dèb qoad
jiligimeñ goyğan yetti dä. so jiligimen jedim şıday amadım körgönde sonday qozın
yeti jımsağ, ädem_eken diyd da. bir qara gozın soygambıs keşe ^woñtüssügden kegen
kisige ülköñ kiss_eken. ^won üssüne bir güm burun aytıb qoydı yèrteñ barayın
dèatırım dèb. qoy_yattı yèndi papañ coq bosa da bir göy soyayıq dèp. bir göy soydıq
80 göy, balğın gozı voldı jıña apamıñ qoy sorpasına uhsas sorpa voldı. süytüp şıgarıb
saldıq gö ^wo gisşini. ırza vob ketti göy. yet küştü voldı, berekesin bersin. so şın biriñşi
negizi adam bār niyetimeñ qarasa şe tamaq dämdi volad. men ^wözim solay tüşünem
da. istegen adamıñ niyetine, sö peyilñe so köb qaraydı.

- *etten basqa qanday tamğamdar bar qazaqta?*

- kädır mantı dèymiz, pelmen diymiz biz ^wözbektiñ arasında ^wotırğanañ kiyin ja
85 bayağ qazağdár külgen yekeñ göy, yettiñ arasına casırıp ä qamırdın arasına jasıb
qoyad yeken yetti dègeñ göy. bir qazaq ^wözbeg iykew dos bolıb iykew bir birñe
qonaqa şahıradı göy. süytse ana ^wözbek negıbtı göy cañağ pelmen jasab negığañ göy

şahırğaň goy. sonda ^wonday tamaħdı ^wömürü körmegen qazaq, ^wol qazağdar yètti
90 üyüb tögüv ^wortağa qoymay nessi qambaydı goy ^wol. ^wossı ässiresse mına kim ne jaq
jambıl ^wobılısı bar goy, jambıl ^wobılısında bizdiñ qudalar bar, kesşe keşe de bārdıq
nege şuwğa. yètti yèt dègendi üyüb qoyadı go ayamay. bizde palaw vergende de aşey
betine bir yèg kuwsogdan saladı goy. biz üyge gegende awılğa gigend uyāp qalamız
^wolādan. ana bizdiñ palaw bergende bir yèg kuwsoktan yèt saladı goy bizze. kiyine
95 quda üyge gegeneñ kiyn külöm goy. bizdiñ palaw bergendi kördüñiz va? dèb,
^wolarğa varğanda üyüb tögüv asad. sosın palawdı köb istemiyd eke ^wolar. köwnese
yèt, so yèd damağdı neğib qağan adam so ğusab pelmem mantığa da kāzir üyrenib
qaldıq goy. biziñ negiz tamaqqa kirib getti kāzir, keybir qonağdarğa mantı_steymis
sınimen. mantı, ħamırı cıħa bob. bizdiñ kelin ħatırad mantını. so kāzir pelmendi de
100 kāzir caħsı tamaq bob qaldı. tissi joğ adamdarğa şekken yèt jaħsı goy. biz ^wösü günde
sö birtindèb so apamdardıñ atamdardıñ işke tamaina ğaray awısıb gel_atımız ğoy.
bizdiñ atamıñ caħsı görödün tamağı apam yèkewiniñ mınaw sol üydö üskeñ goy. āli
köjen jaħsı göred, apamen atam soñ gezderi ılığy kespe göje maydalāb keseTin apam
kispe ğüjen. sosın āri tamağ ār_ānaw tissine cımsaq bolad yèkiñ goy. neāb kesbe göje
105 istey veşed diym. sosın ^wolardıñ kesfesi köb qaynağana kiyim ba yèti dāmdi volad go
köjeler kesfe göjeler. apam ^woñ üste ista volatın tamıqqa ciñışkè ğıp kesed go ja
^wözbekterkindey ğıb kespeni. süytüb kespe göje de kāzir negizgi tamaq goy. ^woğan
da virtindeb awısamız za. kövşil, ^wotırğan jèrinde yèşkimge söz vermeydin ^wöz aytub
^wotıratın āñgimeniñ bārin. sosın adamdardıñ bārin so gisiñiñ apa siz mınan kişşe
110 aytub_eñiz goy, neāğıb qaytabatsız dèb ^wömir aydħan yemes go bir kelin. bükül
awuldiñ kelinne, so zulıbħardıñ qaşan tuwğanın, qalay tuwğan aytadı goy. sonda men
sol üyge tūsken kaz ^wotıj jıldan asıb ketipti dā so gezde jırma veş şıl yèn keminde
ılığy ^wotırğan jèrinde zulıbħardı tuwğan aytadı goy jañağı. qalay tuwğanın
quwanğandarın ^wözinin umtı ketkenin jumıs vastı vob. bāwke tuwğandağı ^wo gezde
115 apam ^won jèti jıl mägāziñşi voldım diydi goy. mal awılda mägāziñşi boğan yèken.
sonda alıstān qoyşılar keled yèken da pirādügdi alıb ketiwge. sonda bir ğün sawda
jassab tura bebbin dèydi. bosañğanımdı umıtub ketippin dèyd. bir gezde yènem geldi
dèyd. ana balan yèmizbeyssim ba yèndi, ^wöletim boldı goy aştan dèsse barıb yèssime
tüsübTü balam diydi. jumışğa berilib ketkenim sonşalıħdı diydi da. süytüb jañağı
120 apam negizi kegennèn ne boğan yèti tiri, pıssıq boğan da. susıñ kiyn neğğaň goy

āday negizi keliniñ peyiline bitti qoy bizdin üyge diydi eken. atam üyünde ılgıy sıyrı
 balad eken da. biraq ne qoy vomayd yēken. so sodam bir günü atama aytım diydi ne
 diydi ata qoy alayışşı dēdim diydi. ^wöz sozağdıñ Kızı ğoy apam. süytüb so ne
 alayışşı dēv_em süyssem qoymadım diyd sodan bir ğün türküstaniñ bazarına keldik
 125 diyd. so jērde jırma şahtı qoy aldıq diyd. ^wo gezde ne qazañı ğoy tūspegem ba
 bazarğa ılgıy mālış diydi ğoy biz de quyrıǵı uzun sonday qoy aldıq diyd. son aydab
 jayaw kelätırmız diyd türküstannan näyaña ğaray ^wözderin awılına ğaray. sö kele
 jatırmız diyd jolda jayaw kele jatsaq bir qoyşı qoy baǵıb jür eken diyd. ılgıy aq
 qıysarı diyd ā bizde qıysarı ğoy baǵıb jür eken diyd. sonday qoydı apam sozaqta
 130 ^wözderi ^wösürgen eken. sonday qoyğa qızıǵadı eken dā. kee jatıb ata ana qoylardı
 qarañışı sonday qoylarğa awıstırıp alayışşı mınan dēdim diyd jañaǵ. süytüb_em öy
 ata balam aw ^woğan awstrad diysim ba, ^wol budan qımbattaw dēd diyd. süytüb ed ata
 bir ğoy artıq berseñiz bered diydim dēdi ğoy. kördiñ va, sosın keyin jaaǵı jırma ğoy
 vosa ^won toǵız ğoy bergen da apama. süyt anaw kelisti diyd jaa qoyşı mañıl bir ğoy
 135 artıq berseñ bereyin dēb diyd. süytüb somen keşti ^won toǵız ğoy ğıb aldıq. süytüb so
 kegennen ^wözüm qızıǵıb so qoydı köbeyttim diydi ğoy apam jaaǵ. sosın alǵaşı
 kegeñ gezde jaaǵı qazaqtıñ dāstüründe var_eken ğoy ana künde yet asadı ğoy, son
 narın tuwrayd eken. narın turaǵana keyin tuwrab boǵana keyin kersenge toltırıp
 biytib atasını aldına qoyuw ger_eKen. süytüb atası bārine bölüb bülüb sab bēriw
 140 ger_eKen. somenen apamniñ yēti tiri, pıssıq boǵanı ja neǵǵañ ğoy. süytüb attam
 düyd süytüb narın tuwradıǵ diyd, meñ kiygeñ günüñ yērteñi diyd. süytüb narın
 tuwrab eg süytüb atam büytüb qolın usunub qald diyd ana. kersendi maǵam ber dēb
 künde ^wözü alıb cürgeñ ğo. süyted atama bergen joǵbı diyd ja kersendi. ustab
^wotırdımdaǵı biytib umtılıb qab_ed kersend biytib aldıma qoydım daǵ ^wözüm sala
 145 verdim diydi ğoy jaña. sodañ keyin atam maǵan umtılmaytım bold diydi ana kersendi
 ver men salam dēgen joǵ diydi. sonda ^wözüm ^woylaym da apım ^wöte pıssıq boǵan
 tirlikke. iy ana biylikti de alıv_aǵan da jañaǵ qazan ^woşaǵǵa apamdı, atamdı
 arılastırmaǵañ ğoy. yēnesin de arlastırmaǵan, yēnesi de momıñ kissi boǵan. sossıñ
 keyin jañaǵı da ^wözünüñ jaa keybir aydǵan añgimeleri ^wözüme qattı āser yēdgen
 150 añgimeleri ğoy jaa yēsimde qalǵandarı. sodañ keyin atam umtulmaytım bold diyd
 kersenge diyd men ^wözüm bölüb bereberetin boldım diyd. pıssıǵ sosıñ kiyin şe yēndi
 kazīrǵı so kisige ^woñımaǵam bosada qızıǵam. nēbir ^woñıǵan adamdar üyge kelib

qonaq bolub, solardıñ arħasında ^wol kissi tek qonaq bolub kütüvşü voğan. ^wo kissiler
sonda anday nege kegen da ne diyd aħōta diydi ğoy, ana qus atuwğa, añ awlawğa
155 keled yēken da sonda bul kissi ja üyinde bār nesimen qolı jıldam āri qırğawıdardıñ
bārin jünün julub julub quwırdaq qıb bered yēken. so gisiler keles şıl tāġı geled.
süytüf süytüf jürüb ana gisilermen jaag abkomdaġı kisilermen neġġañ ğoy sıylashañ
ġoy. qanşa jıl voyı sol süytüb ^wözünüñ şalın ^woħımağan şalın ^wöz de ^woħımağan, şāl
da ^woħımağan. süyti qızmetke ilgeñ ğoy jañaġı. atam biytib biytib yēssevi mıħtı
160 volatın, zavıskılad boġañ ğoy. atam zavıskılad boğan men buġaltır boġam. so ġezde
atam atçotın meñ ġabıldap ^wotırġam ġo. so atam atçötın qabıldaġana kiyiñ sonda
atam sonday qızmetke qalay turdı? so gisiniñ köje berib kisilerge köje bēriw arħılı
sonda kisilikke umtılv ^wotır. sonda ^wözümüz kissi vomasaq ta kissi tūssetin üy voldıq
dēp ^wotıratın apam. biy vomasaħ da biy tūsetin üy voldıq dēd. so ülkōñ ġişiler kelib
165 tamaġ işib solardıñ şarapatı tiygen da. süytüb sol jaña apamıñ añmelerinen jañaġ yēñ
birişi kegeñ kezdegi sonday añġimeler yēsimde Kağan. sosın atam jañaġ atam ğoy
negizinde men inatıb ağan. ^wözüm turalı aydsam yēger. ^wözüm tuwralı so atamıñ
atçötın qabıldap ^wotıram atam zāvıskılad. sosın keyin bir ġünü atam ġep üyge ġep
surāġañ ğoy. ^wosı ġız kantordaġı buġaltır Kızıñ kim, ne neşiñşi jılġı dēbdi. jası
170 neşede dēp surāġañ ğoy. süytse aġammen kılastas dēgen qızdar. aġammen kılastas
vosa men ^wosı ġızdı āperem zulıpqarġa dēgeñ ğoy. zulupħar negizinde unattım dēp
aytad yēndi, bilmiym ğoy. sosın kiyin süytüb jañaġı atam süytüb atam inatqan ğoy
meni. süytüb atam alıb kege. atam qızıġ ğoy jumısta ^wotırsam atam keled atçotı var,
nesi vā keb turadı_oy yēndi kantorġa. awıldıñ kandoru oy. sosıñ kiyin biyted maan
175 kelib turıb ġılavnıy buġaltır bārimiz bir nede ^wotramız oy buġaltırler. bir gabiynedde
^wotramız da, ġılavnıy buġaltırde ^wotırad. qasımna keb dur atam ġılavnıy buġaltırin
mem mınıyıda turım. men ana balamdı üylöndüreyin dēv edim diyd da. süytüb
soğan toġaydaġı maldardı bārin ākeliwim ġereg ēd diyd. sonda maġañ qulaqqaġıs ġıb
turġan yēken ğoy. baymın dēb maldarım ġöp baymın dēp so mağan qulaqqaġıs ġıb
180 turġan yēken ğoy atam bayġussıñ. süytüb atamıñ tilegi qabil boğanıtta bular meni
kılastastardıñ bāri aldab men nege kentawğa varamız dēdi ğoy. süytüb ne qıdırıb
qaytamız dēb süytüb atam yēndi tilegi şıġar āytēwūr dām tuz buyurıb sol üyge kelin
boldım ğoy sodañ keyin. sosın keyin ^wos keyde jastarġa da son añme ġıb ^wotırsam
qızıġıb tıñlayd. keyd jañadan tanışan qudaġıylarġa d_aytam. süytüb atam jaħsı

185 görgem meni. atamı niyetine gegem men ^wol üyge dëb. tifäy, tifäy qudayğa_şkür
^wössü ^wönibatırmız goy. atam keyde birdeñige ireñjib ğassa, zulıpqarğa köñil tolmay
ğasa, ^wözün ^wözü bir kinäli adam_ğusab jüretintugun. bir ğüñ külüb bir ğün jılab
^wötetin boldıñ-ay ^wömirden dëb, keyde süytüb qalatın. ^wö gezde cas kezinde zulıphar
190 bir kinäli adam ğusab süyp jütetin.

№ 5	Anlatan	Alımhan Kurmanbekov (72)
	Derleme yeri	Akjol köyü
	Konu	a) Gençliğinden hatıralar b) Köyü hakkında

- atı-jöniñizdi aytsañız?

- meniñ atım älimhan fämiyläm qurbambēkib, bir mın tōız qırıǵ seǵiziñş şılı^wosı awılda tuwılǵamın.

- auldiñ atı qanday?

5 - awıldıñ ātı yēñ alǵaşhı gezde buruñǵı gezde paliyeddel qalhozı voladın. ^wodañ gēyin paliyededdel birliğ sapǵozınıñ ferması voldı, tōrtinşi ferması voldı. ^wodañ gēyin ağ jol ataldı, paliyeddel dēgendi jabǵanañ gēyin kēyneñ paliyddel dēgen jalpı yēni qazaǵdıñ tilinde joǵ goy yēn sonda qazaq yēgemendig alǵannañ geyin ağ jol dēv ataldı. ağ jol dēgen ^wol negizi mınarada bir ^wözgend dēgen qala voǵan. biziñ

10 ^wos mına bir üş giylemetir jērde ^wosı āwıldan. ^wossi māşbeg awılınan üş giylāmedir jērde. sö jērde ülkōn ^wözgend dēgen qala voǵan, ^wol tariyhda atı var, kartadan atalǵan. sol ^wözgendden biziñ ākelerimis soradan bayaǵ soǵıssıñ gezinde mınaw mılıtqqa dāri dayındaǵan, sö jördeǵı ağ jol topraq dēgem bolad yēgen. sol topıraǵdı bir gün qaynadıb sonım betine qaymaq payda volad, so qaymaǵdı kebdirib qoyub,

15 sonı soǵısha jiveriv ^wodhan, soǵısta kādimgi dāri voǵan, so mılıthdıñ dārisi voǵan sol.

- aq jol topıraqtan şıqqan ba?

- ağ jol topırahdan şıqqan. sonıñ atımen ^wos awıldıñ ātı ağ jol atalǵam boladın. kāzir de ağ jol. biraǵ maşbeg nālibayıb āwıldıǵ ^woKruwǵı volad ağ jol awılı volad.

20 āwıldıñ atı ağ jol ālı de. sonddan atalǵan ağ jol.

- paliyeddel dēgen ne maǵına?

- paleeddel dēgen bırım sävet_ ükümediñ gezinde paliyd, paliydişgi addel dēb qoyǵan. qalhozdıñ adın solay_ib boyǵan. ā yēndi kēyinen yēndi palişkiy addel

dëgen palıyd addel dëgen ^wol yëndi ^wöristiñ sözi voğanddan yëgenmendig āndda gen
25 ^wözgeritib ağ jol deb atab göydı ^wos awıldı. kázir yëndi maşbeg awıldıg ^woKругu
biraq ağ jol awılı. yëndi meniñ ākem qırbambeg bir miñ sėgij tohsan sėgiziñş şıl
tuwılğan.

- qaraşa degen awıl qaysı?

- qaraşa dëgen ^wosi. ^wol bilay, biz jaağı ^wözgend qalası dëdig göy, keyinēn
30 ^wosi jërdi ^wözgend sabhozı gıb ^wornattı, ^wözgend sabhozı vob ataldı. yëki mınardan
yëki addeleniy caldegi mınarda ^wözgend dëgen köldün jağasındağı sosun ^wossi āwıldı
^wözgend sabhozu wow ^wornadı. yëndi bir ^wos yëkiñşi addelene volddağı anallar
biriñşi addelene völdi. ^wortada mal ferma dëgem boldı. yëndi sonıñ anarda järtısı
qojadağı järtısı qaraşa, bër jağındağı ferması qaraşa, sonı qaraşa_wıl dëv atayd
35 mınarañ jañdegi ağ jol dëv atayd. qaraş_awıl dëv ata buradağ yëndi däl ^wos awıladağı
ırıwı jäldegi bəri qaraşa volad yëndi, qoñırad qoñıradın işinde qaraşamız. ^wossi
awıldın tohsam pıradsendi qaraşa, biraq qoja var, bir_ig kiyiğşi var, tağı bir ırıw var
qalğanıñ bəri qaraşa tegis. sonttan qaraşa bu jërde yëndi negizi qaraşa tuwın tiggen
jër ^wösiyer ^wosarda ^wörügen. yëndi men āKem ayddım go jaa, bir miñ seğij tohsan
40 seğij jıl tuwılğan, ^wosarda tuwılğan ^wosarda ^wösğen. ^woniñ āKes de ^wöşşer de ^wösüb
dal ^wosu ^wözgend dëgen āwlê var ^wosarda qoyılğan dārıde. alañsız bırınnan ^wosarda
atavıvam ^wöş şerde ^wösğen adambız biz. mınaw darıya jağası mınaran darıya bizdem
bir giylemedir mınarada gázir, darıya bir giylämedir. biz jastaymızan ^wosarada
^wöstig. kişkántäymizä ^wosserdeg megdeb de völdiq. jazdā darıyan jağasına jaylawğa
45 varamız. qısta ānändäy yëgin ciynab boğana gen ^wöydgenni sebebi soradan qora jayad
da maldın bārin ārı toğayğa aydayd toğay göy ar_jağındağı ^worman, toğay Kādimgi.
toğaydın işine jadad mal, yëginge tüspüyd, sodañ giyin yëgindi jıynab boğana geyin
köşüb gelib mal yağızğa tüse vered süytib sonday jazda jaylawğa, qısta qıstawa
köşüb geb sonday ^wömür sürgen adamdarmıs. yëndi dāryanı yëndi biz bilemis yëndi.
50 dāryädä ^wömür sürdüg, dāryä dā jizib ^wötüb jürdüg, darıyağa suwğa tüstüg, daryadam
balıg ustadıg, daryan suwına jäldegi daryan suwın işiv jürdüg, kázir suwın işpiyd
dāryän. so gezde biz daryan suwın işib ^wösgeñ qalıgbız jalpı. mal da_şed, adam
dı_şed ^wol daryan suw taza tuğun. yënd kázirgi gezde yëndi adam işi awrad yëndi
adam nesine baylanıstı da kazi yënd suw da taza_mes ba kim bileğ yëndi. men yëndi
55 ^wos jerdē biri ygadiyr boldım, upravlayşi vödim ^wösyerde başı bob qırıg jılday

istedim. kázir yéñdi pensiyänernmin kázir, yèKimiñ ^wom biriş şıl pensiyağa şıhdım. ^wogañ şeyin qırığ jıl ^wosı awılda yembeg eddim. yéñdi kázir yéñzi ballarımızdı, nemerelerimizi qarab üyde ^wodğan jağday yéñdi.

60 - *mına daryanıñ boyında jas keziñizde, bala küñüñızdegi qızıqtı jağdaylar bar ma?*

- yéñdi ^wonday jıldár boldı. jalpı bizge mına daryadan ^wötüw qıyım boladın. mısalığa men jaldeg bala gezimde däl ^wosu bizzıñ tusumuzda borambay dégeniñ qayhı boldı. qayıqben qolmen yésib ^wötetindüğün. biräq ^woğan tüye de saladı, at ta saladı ad d_öted qayıqqa. sosun gaş şedved mäşine de ^wödgizedüğün. qolmen yésiv
65 ^wödzed. ölköñ qayıh kädimgi. sonday hayıg boldı. biz yéñdi sol daryän jağasında ^wotırdıg. arğı vedden qayıg deb ayhalayd, bergi bedden qayıhşı qayıhdı avarad siydüb ^wödzed, ^wödzib turadındüğün. yéñdi bıl mınaw jañorgan tusunda da so gezde parom boldı. ^wo gezde birinşi tırosben jüredin köpür boldı. sır sır et tırosben jüretin bod. keyine ^wo tırosdı alıb katermen iyteredin parom şıgard, ^woğan üş aq mäşne
70 sıyadıntüğün. kädimgi gäziyg, ziyl mäşnelerd üş aq mäşne ^wodan artıg sıymayduğün. keyinem barıb ölkön ^wom mäşine şıygadın kätirmen ölkön kätir äkeb keyine sonday boldı. yéñdi ^wosı yeki mın segizde ma ^wos mına köpürdi saldı. bıl ıwrın kegendden nege kázirgi qorasan äwliyê qorasan dégen jérge qorasam bir, qorasan yèKi dége jérge kázir ıwrın ^wortılğan, ıwrın aşıldı gázir, ken aşıldı. soğam balanıdı ^wos
75 köpürdi saldı. al ^woğan déyin yéñdi qısta mınaw pantonıy köpür sağandüğüm bizge. ana qayıq qıyım boğandıgdan köpür sağandüğün. köpürdü birağ qısta alıb tastayd, muj jüred, señ jüred mınardan, muj jürgün gezde ana köpürdü julub geded. sosın qadınas bomay galad. sonddam biz jañağı mına bès arıgdağı köpürden aylanıp jürgen jağdaylar boldı. menem bir jağday boldı ^wosarda bir gisiniñ qolın jääldegi qolın bılay
80 jib ad tartıb qolın qıyıb beddi. doğdırga aparıw_şün mınarın ^wöt_amad da sol bésarıgben tünde aylanıp tünd_aparıb qolın_äpereş jısağan günder völdı. al yéñdi mınaw bul yéñd dariya dégen jañsı narse göy jazad, ^wosı qalıhtıñ bəri suw_şün ^wotırad, suwdın jağalab ^wotırad. bısılğa mınaw qaragalpaq mına ^wözbekıstanga şiyim mınyaqta misal qalıg joğ, suw bımıgand da ^wonata qalıg joq, daryän jağalab ^wodırad
85 qalıqtıñ bəri. biz yéñdi qısta ^wosıyağa köşemiz, jazda tawğa garay jaylawı tawgo göşed. äkemiz mal vaqqan so tawda ^wotırad. qısta ^wosıya geled. sonda jol mına muzduñ üstünön ^wöted, muz yerimey turganda ya bımasa qayıgben ^wötöd, maldı

töğıtib jüzüb ^wödžedin jağday boan. mısalı ^wözüm kişkändäy gezimde ^wos däryädän cüzü ^wötöv jürdüm.

90 - *daryanıñ iyirim bolğan jêrleri bar ma?*

- ^wondáy jêrler var. araldar var araldar, maldı ana muz hıttan gezde aralla kirgized süyüp soyağa cayıb cäldegi jazda şıgaradın jağdayğa varad. ya_masa anaw muz hıttan gezde muz hadbay turub maldı şıgarıb geded sonda ja ^worad. biraq bul ^wol qawubdi narse. qıstıgünderi keyde ana muz buwıb köterigiñ gezde muzzın işinde 95 ğalıb attar qırılıb ğağa jağday boldı. muzda qatıb ğalıb muzdun ^woyıb ağan ^wos yekı üş şul burun sonday jağday völdı. kötorlib geded. araldı suw vasıb geted. sonddan maldı kázir qıstıgünderi qayta ^woğa ğaray jağındata vermeyid. jazdı günü aparıb tastaydı a qısta ^woradan şıgaradı maldı. qısta qıyın ^wö jêrde.

- *jabayı añdardan ne bar?*

100 - jabayı añdardan burın bıl jêrde kiyig, ağböKön boldı kázirde bar kiy, ağböken biraq ^wol siyregdew qum jağında. misalığa meni äkem qaqqanşı völdı qaqqamen kiyig nelerdi ustadıq. qaqqame ustadıq. sosın suw joğ boğan da kázir yegin bolub kädır yén ^wo şamalı ka dıva bılayıgda suw var ğázir. ka dıva dëgen ızbiros bar. ^wosu jalpı kelintövedem bastab suwdı ağızğan berğaray sonıñ ızbirostarı 105 ağad da sonday suw var. al burın ^wonday suw bımay duğun, kiyigdeñ beri túsuv suwdı ^wosıyağdan işib kededin tuğun. sonda biz sonı joldarına äkelerimiz sonı joldarına qaqqan salıb sonı birri jarım biz ağbököñ neler tusadıq. kiyig boldı, ağbököm boldı birada sosın birada boladın jändeg qoyān, sosın qarşaq, tülkü, borsuñ ^wosılar volad. şağal dëgen narse keyine geldi birağa, şağal bıram birada bolmağan, 110 şağal dëgen ^wos keyine geldi. burın şağal dëgen narse joğ_ed. şağaldıñ köwëygeni sonşa kázir sıyırlar tuwsa bızawın tuwğan jefinde jeb geded. sonday jağdayğa şeyin geldi ğázir. sol yendi biziñ yendi ^wosu mınaw mäşbeg awılı kázir mäşbeg awıl dëymiz kázir yend. bir ^wöz aldına bir ogrug boldıg jaa ^wözgend sabhözınan bölündüg biz ^woradan. mäşbeg awıldıq ogruğ vob bir bölüngeñ ğázir.

115 - *daryanıñ argı şetine ötesizder ma sonda?*

- ^wötemiz men misalığa ^wosınıñ tuwrı argı vetindegi jırma_itınşı írâzez dëgem bar tuwrı arasında. men sonda yekınşı kılassı sond_ohıdım. üydkeni men äkem qoy bağıb tawğa şib_etkendden soyağa jağındaw vosın dëb men anarada ^wohıdı_men.

sonda ^wosardan tuwrı jayaw kelib jıym_altışı frázyem beri jayaw gel, mınarıdan
120 jelğayıǵben ^wötüb üyge geletimbiz. jelğayıǵ dēgen QayıQ. kişentay Qayıǵben ^wötzed
dāw ğayıǵ yemes, kişenday Qayıǵben ^wötzed bizderdi. al ād da ülkön neler vosa
ülkön Qayıǵ da varad süydüb ^wötıp ^wosarın key gezde cüzüb ^wötüb jürdüǵ. mem bir
ıwşılıyşede ^woǵıb jürgenimde şovge afardı jaa jañarıǵdıñ arjaǵında bir jerden miya
dēgen şob köb boladın, miyanı ^worıb, bawlab şob ğıladımbız. sonda biz ^wotis şahdı
125 balamız. argı vedde sēr awıl turdı, argı vedde sēr awıldan şelegdi aparıb cüzüb ^wötüb
ayran işib jürdüǵ. biraǵ ^wo gezde suw köb boladın. üyürüm tardıb kädimgide aǵıb
jadadıduǵun. kázir dāriyada ^wonday yemes kázir az, keşib ^wötetindegı jaǵdaya geb
ǵalad key gezderde. sonday jaǵdaylar ^worda. yēndi birada bir aǵız-āñme mına
^wözgend dēgen jerde āwliyor. biziñ ākeler atavavalarım jatır. meniñ āKem de
130 ākemniñ ākes de bāri sorıda jatır. sö jerde ülken şāmşı maǵzım dēgenniñ āsed iyşan
dēgeniñ meşidi bolǵan sorada. sol meşitke meşid kázir bızılıp keddı. biraǵ men
kişkändäy gezimde gördüm yēki etajdıq qıšta şoǵılan meşid_ed. ^wonu buzıb berjaina
meşis saldı. sol meşiddiñ puttarı ālige şēn tur kázir. biytib biytib ^woyılǵan. putı, put
dēgen jāl bel aǵa ne nesi put diydi ğo ^wortada, ustunu solar ^woyulaf istelgen. sol
135 aǵaştar birada aǵaş bolmaǵañ ğo birada ħalıq siyreg boǵandaǵı jāñdegi ^wonşa tāl
birdeñe yēgbegen to yēgin yēgiwmene jürgön birada, sol aǵaştı ^wözbekstannan ^wos
suwmen dāryamen aǵızıb ākelib ^wosardan daryamen üstümen aǵızıyb āKeǵen jaǵalab
kegen sonu, süytüb kelib so meşid salǵan, aǵaş tabılmaǵam birada. meniñ ākelerim
ayddı so jāndegi āsed iyşan ^wözü ayddı. minike ^wosı mına aǵaştı şınar dēgen
140 aǵaş_eKen. ^wos aǵaştı ^wözbekistannan daryamen ^wos sırdaryamen ākēlib ^wosaradan
ustab alıb yēnd kütüb turub ^wosardan. sonı alıb meşid sald dēdi. me sonday
yēsidge, son aǵızıb kelgen sonday gez.

- *qay awılda meşit saldı?*

- ^wözgendde kázir dāl joldın jaǵasında āwle var, sol āwlede sol sonıñ meşid
145 üstünde kázir jañadan salǵam meşid bar kē. keyine salǵa meşid ğoy tōwösü sırłañǵa
sonday meşid. al yēndi sol meşiddi sol jāldegi āwlede jadǵan babañ ğoja dēgen ğoja
voǵan eKen. meniñ yēndi biz añız ğo aytatın, sol kissi ^wöte sawatı adam bolǵan jaǵı
āwle kisi boǵan eken. sol kisi bir asıǵıb keladħanda daryadan keşib ^wötibdi.
miyaǵdan körǵe adam ^woyPıma mına kis keşib geätir ğoy dēgende anan körüb qaǵan
150 da kördüm dēseñ közüm şıǵsın, kördüm dēv aydbaysı işkimge dēgen eken. kördüm

déseñ mağan iñgaysız bolad dëgen da. anaw sonday qasiyettiligimeñ keşib ^wötken daryan. sosın yëndi ananı aytamay jürgen bir günü me işimge sıymay baratır aytam dëwge ye aytsan ayta ver işkim yënd senbeyd dëgen saan dëgen. sol kisi ^wözgendde jadır kázir, babañ Qoja dëgen jadır kázir. kirpişben qolob qoğan üstün kázir. jurddım 155 bari barı sıymad sorağa gázir, sonday jër, ^wözgend dëgen äwle sonday. al yëni başa ne äytäm burada yëndi.

- *turmıs tirşiligi egin goy?*

- yeğın, yeğın şarwaşılığı. jalpı burada aynalatatını kürüş, mal, joñışğa, biydäy yëgiledin. cılhı bar, cılhı jeted, tüye azdab tüye var. tüye mäşbegdiñ şarwa 160 Qojalıgında ğana var basqalarında tüye joq burada yëndi. cılhı, sıyr, qoy, yeşki sonday maldar bolad. anaw günü mağan geldi, bir çimgendde ana amañgeldi dëgen bir ne bar ekeñ go jaa musulmanşa ^wohıtatin sonıñ balları gelib ^wosaradan birdeñe jiynab ketti anaw günü. ^wol da mağan geld äy mañıl yënd qur Qamañdar ^woğan da birdeñe nemizdi. därya biraq alpıs üşünş_şılı ^wos tasıdı darya buwıb. jañaorgandı suw 165 alıb ketti. me so gezde jañaorganda besinşi gılas ba ^wohıydın_em so gezde.

- *nemen buwıladı?*

- buwuw dëgem bılay boladı. jaağı muz jüred, señ jüred. señ jüred dağı barıb bir şamalı jëre bir kebdeled. keptelgeñ gezde ^wol barad da suw jaaldegi muzıñ biriñ üssüne şıgad da so güy piteb balad däryan. yëndi suw kevatır, ^wol qayıha varad 170 yëndi. ^wol yënd so pitelge jërde tasıyd. anaw muz birim büste üyüle vered ^wol. suwdı jibermeydi yeken yëndi. süyeddağı suw bıla ğaray janna ğaray keded, jayılad süyed da ^wosınday awıldardı alad. däl sonday jağday ^wosı buwğan gezde mınarğa mem bildüzir jiberdim ^wobay kelätir dëd. sonda mınara kanalda büldüzürmen bekitibatan gezde suw bılağaray bergay ast diyd. däl ^wos awılğa mäşbeg awıla astı 175 diyd suw. ana bir aşşığ jër var tuğun. kanal boğan da. ızbirosa argıray ğuyadın. sodam bergıray keğen goy suw yënd. suwdıñ sönşa köterilgendiği buwılğan geze. bir gezde ^woybay bekidbese boma ğald suwaladın bold dëb büldüzirme bekid diyd. bir bekidkende qayt julıp ket. yeğınşı bekit qayt julıp ket. üşünşi bekiteyin dëgende suw qaytadan keyin Qaray keti. ana bildızı sırazu muz buwğan buzğan, qaytada suw sıraz 180 tömen tüsdi diyd. ^wo boldı boldı dëb ayd diyd. mine ^wosınday jadaylar volad. sol sonday bolıb alpıs üşünş_şılı ma, yëliw jetinş_ıldar ma so suw aldı. me so gezde

soyata ^woqıytın_ëm iynernadda jatqan edim. suw alğañ gezde tünde boldım.
 mäşinägä artıb alıb bizdi ò suwdıñ işinen alıb şıgıb arjağında bir biyig jerge barıb
 jadğızdı tünde. iynernadda ^woñıydın tuğum so gezde men. sonday jağdayra bold.
 185 jañorğanda sonda jaorğanda yèski yèski tamdar var tuğun. baya şeşenniñ tamdar
 volad. şeşender göşüb Kegentugun. so şeşen dam bəri qulab galdı. söytüb jañadan
 tam saldı. jaorğan şamalı dürüstälıb qald sodan geyin. sonday jağdayd közüm gördü
 menim. mini daryanıñ jağdayı sonday. yèndi daryanıñ arhasında ^wotırmız göy ^wosara
 küřtiñ bəri, yèginniñ bəri, maldıñ bəri ^wos daryanıñ arhasında ^wotr. darya vomasa
 190 biz küñ göre amaymız, suw joq bolad. däl ^wosı awıldıñ ^wözünde darya bolğan günde
 de mına tügüsgen kanalına şamalı suw jiverib boymasa malmıza qıyın. daryadam
 barıb işpiyd, awıldan işed, ^wosarada işed. anyıha barmaydı göy yèndi. bəri daryağa
 barmaydı göy mınyağda jayladın maldar var. sonttan biz anaw tügüssen kanalına
 şamalı suw aştıb turamıs. aş, mal suw işşin deb. ^wolar da biled suw aştırb turad bizge.
 195 mine ^wos daryanıñ paydası ^wosı. suwdıñ paydası. a suwsız adama tırşilig joq go ^wözü.
 suwmem bolad tırşilig. bizzıñ atalarmız däl ^wöş şerde şıgır yèggen, şıgır diydi.
 daryanı suwın nasozu joq. ^wo geze nasoz bolmağañ göy. şıgır dègem bolad. yèki
^wögüzdi ya äddı aylandıraddağı so aylandırğan närsemen suwdı biteb anaw káz
 çimkend ^wobıstarında türkistandar da bar göy äynäleb turad da ^wözün ^wözü ana
 200 suwdıñ ağısımen aylanıb barıb şığadı göy sonday närsemene suwdı şıgarıb yègin
 yèggen. tarı yèggen, kártöşü yèggen süydıb küñ görgön. azdab biyday yèggen
 asnavnoy jändegi sonday yèndi jeytin närselerdi yèggen köv yègbiyd şıgırmen
 yèggen. şıgırdıñ äwid dègeni volad. yèndi daryädän bılay burúb gelib bir äwid
 aylandırawğa iñğayla jèr şığarad da siyirdı ja neni aylandırıp aydaydın närse
 205 şığarad. sondáy äwidder bar. kázirgeş şen solarıñ ^worındarı var. ağ awid diymiz birde
 qarawıd diydi ^wosarda awıdder var. sonday äwiddermen siyirlardı şıgırmen aydağan.
 şıgırmen yègin yèggen bırada. meniñ äKem de şıgırme yègin yègib gün görgen so
 gezde. ^wol şıgırmen yègbeyd kázir nasso. daryanıñ astınan ^wötkizib kelätır ^wonu. ^wol
 sol besarıqtıñ tusunan şıqqan sorada ne var. daryanıñ asına ^wödgizib kelätır ^wonı.
 210 bésarıqdan şıqqan suw sonday jèrdiñ astınan suw var sol teñiz. sol suwdı ^wosarada
 barlıg ^won törd sabqozğa taratad awıs suwdı, sonu qazıb alıb keläthän närse ^wol. awıs
 suwlar biz jèrdiñ astınan dörd jüz segsen metirden şıqqan suw biraq aşşilew. dörd jüz
 segsen metirden jèrdiñ astınan şıgıbatır ärtizanı suwı biraq ^wol bizge aşşilew. ^wol

215 tolıq nē_mes taza yēmes. kēriz dēgen nārse volğan tağı da, ^wolmen de yēgindi
suwaruw_şün paydalañğan. ^wol mınaw taw jaq bedgeylerinde bolğan. mısalgā biziñ
atavavalarımız ^wosı jazda tawdı jaylab qısta ^wosıyaqtı qıstağañ gōy. yēndi taw gō
barğıñ gezde de yēgin yēgiw üşün bir jērlede suw jedpegendigten ^wolar jāndegi keriz
dēgen bolad yēgen ār jērden quduq qazad yēgen. üş dōrt quduq qazıb sonıñ suwın
jērdiñ astınan birge qosıb barıb jērniñ betine şığarad somem barıb yēgindi suwargan.
220 sonı keriz dēb atağan. sosın ^wözöniñ suwın ana betkeymenēn ākelib barıb sosın jērniñ
betine şığargan jērlerde voğan. süytüb yēgin yēggen. ^wol yēnd taw betkeylerinde
körseñder bilined ^wol ana mınarada joq qoy ^wonı.

№ 6	Anlatan	Atabayev Asılhan (58)
	Derleme yeri	Besarık köyü
	Konu	a) Dedesi hakkında b) Evliya menkıbeleri

- atı-jöniñizden bastasañız birinşi?

- baltabayıb äsilhän äzzäm ulüm men. cañıgorgan awdanı, bésarıK awılı ahtas nesi göy wöş şer ahtas meşitinde turamız. bü jede şıraşılılıq qızmet. şıraşılılıqtıñ gızmeti voğan da ma şıraşılılıq ma meşidde biziñ babamız bir miñ segü jüz älfis

5 bésinş şılı bastagan sēgsen törtünş şılı ayahtağan deb jatad yēn babalarmız. bil meşidde men aygoja babamız mına turğan aygoja babamız. aygoja vavamızıñ wom bir ulu voğan. iybädilä, jümädilä, mämiräyim, şäyig ıbrayım, şärniymet, pirşe iskendir, iruwħaniy musaħan, ishāg, ismayıl degen. wol wom bir ulun wöş şerdegi mına üş şüz alıb kedgen. wözümüzge pir ğılamız deb, ulu jüz, kişi jüz, worta jüz won

10 ul, wom birinşi iybädilä, cümädilä wöş şer toğızın ägedgen iybädilä, jümädilä wöş şerde qağan. iybädiläñ balası baltam mağzım, baltam mağzım balası meniñ äkem äzzäm iyşäm boğan. äzzäm iyşän toğuz cedfis virinş şıl ğaytıv völd da balası bizbiz. äzzäm iyşän bēs il var. tursuñhan, äsilhan, asañhan, zaħıdhan degen inim wöş şede şıraşılılıq qızmed adħardı. merkede woħub toħsan üşünş şılı woħub toħsan bēste bitirib

15 gelib wöş şer şıraşılılıq qızmed adħarğan. wol wotuz toğuz casında ğaytıv vıb getti da wonuñ worınna meni qald wöş şerge şıraşılılıq qızmet atħarıbatım kegen adamdı meşitke kirgizemiz, zeräd ğılad.

- Aygoja babanıñ ömiri jaylı aytıp berseñiz?

- biziñ aygoja vıvamız bir miñ jētūj jētpis üşünş şılı wömirge gegen bir miñ

20 segūj yēliw jetinş şılı wömirden wötken adam. jēti jasında äke şeşeden jētım ğalıb ilimdi wol mınaw nede kögaltaş da woħıgan, samarhan da woħıgan awğanıstan da woħıgan. woħıb jürgeñ gezde biziñ babamızdı aygoja bıbamızdı ustazı yēreğşe cāħsi göröd eken. qasındağı birge woħıytın baldarı taħsır nege wol aygoja ıyşan nege cāħsi göres dese wonıñ nesi ne göy dese boyında bir qasiyed bar göy diydi göy,

25 süydse bul ^wo qasıyed qayıhdam bildiñiz dесе yеteñ meniñ qabıldawıma keliñder dеb
ustazı ^wotırad ja neñ işinde kabıynetin işinde ^wotırad ^wolar. soñ işine kirib kegiñ geze
adamdar kelmey tuñıb bizdiñ ustazı tavaldıırıgğa kitáb qob qoyadı go qurañ kitáptı.
tavaldıırıgdiñ astına. süytä kiriñder diyd, bār kirib gited dā biziñ babamız kirmey
30 attab ^wötpey kötörüv ^wöteyin dеgen yeğen diyd. sosın āy bul ^wözderi keliskeñ goy
diydi goy yeñd. hālāy bildi bul? biz bilmegen nārseni aygoja babamız hālay bildi
dеgen күdüg tuwad Қalıgda. sosın medirese alıñdar diyd medirese. mediresege
üstine salatın anaw birsalar diydi goy ^wortağa kādir naw iytarhāga javadı goy biytib.
sonday bir salar saluwğa bir ağaş ākeб goyad ^wol ağaş bir geј jiydbid diydi yeñd bir
35 kez ana nege saluwğa. obay taħsır inaw hālatın aħşam nemiz ağaşımız bir ge jеdbey
tur goy dесе, āy körüñder sol ağaşşan başha ağaş saluwğa vomay sol ağaş soğan
arnayı alıñgan ağaş diyd. yeкинşi tağ Қaytıb geled, taħsır ana jetpiyatir dеsi aygoja
yertib barđında ma dеb surağa yeken diyd. coq, dесе aygoja yerit barında bir amalın
tabar dеgen biziñ aygoja bibamız bir jānнан istab pıssımıla raħman raħıym dеgende
40 sol barıv ^worına tuskön dеgen sözdö var da qalıq arasında. sosın bü jerde bul babamız
mınaw jañıgorgan awdanı kāzir so darıy sır boyunıñ jağasında qarasopı dеgen meşid
bar. so jerde ilim wağızdağan adam bul din. süytüb cürgeñ gezinde bul babamızıñ
^wom bir ulu tört äyelden tört äyeli boğan. malı boğan, someñ kökem bātır dеgen
qaraşanıñ bātırı boğan dеb yeştiymiz yeñdi. qalıg awzındağı āñme goy. so kökem
45 batır mañaw qojekeñniñ äyel de göb, baldarı da, maldarı da göb quday bere sağan
adam yeken da dеb aythanda biziñ babamız yeştib qalıb qoy köşüyin abıroyım
barında dеb äzired sultanğa ğaray köşib baradħan gezde mına kökşe dеgen bar. ^woš
şirden ^woñ giylämetir jerde, so kökşe dеgen jerde ārtınan quwıv jetiv taħsır sizdi
ħarıyalar şaħırvatır, ayıb menen irayñızdañ qaytıb keyin qaytıñız dесе, kökönjan aw
50 irayımnañ qaytsam qaytayın keyin qaytamaym. senimem birge qasımda qara sopa
azanşı qara sopı dеgen. sonı yertib jivereyin dеb, kāz qara sopın meşiti atalatin sol
anaw jañıgorgan awdanında darya boyındağ. qasında qālPesin jivergeñ go. ^woš şerde
qalad sō iyşān tüvög dеgen sarı Қамıs dеgen jер bar ^woš şerden ^woñ giylämetir jerde.
söyerdi qonıstanamız de söyörde tırad. qaytıb bolar şağında diydi babamız. ^wom bir
55 ulun şaħırıp alıb bü jerde qanday ne var diydi mazarad bar dеv suraydı yeken
qoyşıdan. süytse bü jerde bir aħtas dеgen kisini dāryädān ağıb kelādħan jерine ^wonda

sonı mazarat ǵılamız deb ahtas awle ataladın sol so gisiniñ atınan. biziñ babamız qayıtis bolar keze burunǵılar qayıtis boǵan adamme söylösöd diydi go. sizdiñ qasıñızǵa jätäyin deb yeki det suraǵañ gezde uruhsad suraǵında qasıma jadhızbad 60 debdi, hattılaw adam eken. üşünşü_nde qasına jerdı zorǵa vėrdı debdi, bizim babamız aydhan yeKen. ahtas awle atalatın sol, ^wom bir balasına aydhan. meniñ keseneme biyik ǵıb meşis saldıñdar ahtassıñ atı ^wošpesin deb meşid ahtas meşidi vob atalatın sol. ahtas awle deb aytatımız anow jerde turǵan ireykisi bar. anow ne so gisini atına ahtas deb ataladı. babamız akemiñ akisiniñ akisiniñ akesi. bės ata goy 65 şöbere şöşekpiz goy. biletinim boǵanda ^woš şergi qonistañǵañ gezde qalıqtar suwdı qayıhtan awıs suwdı qayıhtan alamız degende mına meştiñ artında bulaq bar. so jerge asa tayaǵın şaşıǵañ gez sö jer bulahtan suw şıqqan da sol bulahtan halihtar geb suw_şed babamız. bu jerge adamdar sol baldar kaniykuwlǵa şıqqañ kezde goy. yendi kegen maşsad mına bizde suw bar, inaw jılı suw artıyan. so yemdig qasıyeti ba deb 70 qalıq geb tüsed. so babamızǵa geb zıyarad ǵıb qaytad.

- öziñiz turalı aytasız ba?

- bü jerde men yeki miñ tördem bėri şıraşılıǵ qızmet atħarıbatım. ja inim ^wözümnen keyingi inim goy. ^wotıs toǵız jasında ǵayıtis bold, sol toħsan üşten yeki miñ tördge de sol inim şıraşılıǵ qızmet atqarǵan. inim Qayıtis boǵana gen ^woš şede 75 qalıq übäy ^wözümüzdiñ ata pirmiz siz goy deb bizi pir sanaǵañ goy ^wolar. som balası siz somen qudayǵa şükür ^woš şede qızmet, quran ütemiz, baǵıstaymız. birewler kelib ^wötkinde bir bala kegen. ^wol bala gelib ^wošerge zıyarad_etip qasında türig äyel var, yegiz valası bar. ^wo kisi äytäd men kämersant boldım diyd. kämersant bob jürgön gezimde birewler ayddı diyd ne aytıvatır şal aytıvatır sen ^wosı jolǵa tıs deb. ^wöy men 80 mına jolǵa tıspeym men ^wözüm baylıǵım jeted deb ayddım diyd. ^wöz awzına aytıvatır da ^wol jigit. bir äydäñ giyin anaw üyümdegiler ayd bul kömbeyatır dise äy bir äydäñ giyin ^wözü geled depti. bir äydäñ keyin mem baram. dünyemne dım Kaǵan joq diyd. bañgirod bolım diyd. sosın ^woš şolǵa tüstüm diyd. mına kisiler alıb geldim diyd. mına babaǵa kirgizdim diyd. babaǵa kirgizib bosambay jürgön äyelder tuǵun 85 diyd. kirib şıħsaq ^wosdan üş şul burum ba süyse tüfliyin diyd, bir jılan diyd barsaq tuwib jılan awızda jatır yeken diyd. babamızı awzında bir jılan jatır yegeñ diyd. bizdi görd da işke ǵaray girdi diydi yesikti. işke girib jattı diyd. biz işke girib quran ^woħıb şıħsaq bir tupliydan ana yer adam bir tuplıynan äyel adamıñ bir tuplıynan girib

yekinşi toplıyın üstünen şıgıp ketibbaratır yéken diyd jılan. sosın anılar aytı diyd bul
90 nege üytübatır ağa déb ed, men qudaħalasa yégiz bosonosuñ dev ayıtım diyd da. alla
Qabıl ğıldı ma yégiz bosandı mini yégiz ab keldi. ümütsüz şäytän diydi ğoy ^wolarda
kötermey jügen ^wötkende alıb gelib zıyarat etib getti.

- sol sıyaqtı ümit etip kelgen uaqıyğalar bar ma?

- ümüt etib gelib ^worındalıb jatħan boğanda bir kelinşeg bartuğun, jetisay
95 jağtiki. so gelinşeg gelib avarya jıssağañ ğo. süytüb bir şaldan toħsañğa gegen şaldan
tayağ alıb. täyägbe ^woş şerge keldi tayaħben geldi. süytse ana suwğa barıb tüsem déb,
suwğa biz tahtay ğob ğoğamız tahtay jalpaq. yëni ^wotız santiyemir ma, üstünde so
tahtayğa barıb tüseyñ debathañ gezde ayağı tayıb ketib qulab tahtaydı üsne qulağan
da sogezde ^womırtqas şıb ketkem ba sodan tayaħsız berğaray şıgıb, ^wobay babanıñ
100 qudureti ma bilmiym äytew mınaw ^worımna jürib gettim déb jäy jäy bılayşa jürüb
kelib aparğana key şalğa ğaytada tayağın tapsıram déb ketken so jürib ketti.
jür_almay zorğa geğen, qasına birewler süyep kegen. ana suwğa tüskeñ gezde tayıb
ketken. ^womırdħası şıħıb ketkeñ ğo. ^wonı quday bileği ğoy tayıb ketib tahtayğa tüsib.
sos ar jağ suw ar jağ suwğa tüsken qarasa denem qozğalıb tur diyd. birewler surayd
105 ^wöziñizde bar ma déb, benim babam ^woş şerde jürgeñ gezde minä jérde
naymandarda tüyege şeyin naymandar bar son babalar burın jaña barımtal qaraqşılıq
qızmet adħarad eken. sonda kedbarıdħan köşdi bir ^wöz tonayd eken. mıħtı kisi boğañ
ğoy. bir köş ket baradħan birew şabuwl jasasa jañağı mıħtılaw boğan ba bunu
baylab, bir jağına zatın qorjın bir jağına bunu salad da tawğa ab kededi ğoy. tawğa
110 alıb ketib baratħan gezde jariħtığ ayğoja baba siz ^wos keremet bar déb ed. mınadan
qutqarsañız men bārin qoyar_em degen. süyt uyıħtab ketken eken qarasa qol şeşiwlı
diydi. ana yekewi uyħtabatır. sosın bul jäyāw ber ğaray keled. keted dā ana uyħtab
qağan, keled da ayğoja babağa at atab em son aparıb bereyin déb jetekdeb ad jetekdeb
ākeb azanda tañ namazında dāret alıb_otır babamız. asolomaleym waleymsalam, āl
115 qalay jağday jaħsı ma dese jaħsı diydi. taħsır ^wosınay ^wosınay at ākeb em sizge atab
dese, āy pālenşejan aw déb atın atab seni geşe bosadğan men_edim ğoy mına yeki
bilegim dāret aluwğa zorğa dāret alıb ^wotırm awırıp tur debti bosatqan eken. kāzir
qaytı bob ketti so aydħan adam da ākes. so kisler aytıbotırad bizge jariğtıq senderdiñ
babalarıñ ^wosınaday keremeti bar edi ğoy déb ayğoja babamızdiñ. birew tawdañ
120 ğulağan minyāħtağ nede añ quwb kele jatıp, ^wosıdan amañ ğasam astımdağı atımdı

berer_em dēb aydhan yēken. sodan jerge tūskendi de qarayd işkim joq. sosın başha attı ākegen diydi. anı at ataıdı ad_eken diyd. biz babamızğa gegin geze babamız aythan eken bul attıñ tuyağimen jawırındağı tuyaqtıñ nesi säykes keler me_ken ja izi dēb aydhan yēken diyd. babamızdıñ ^wom bir ulı iybädilä, jümädilä dēb aytım goy

125 ^wom bir ulı. iybädilän bēs ul boğan. baltamazım, atamazım, qälillämazım, sārwär iyşän dēgen. sārwär iyşäm dēgen babamızda da boyunda qäsiyet boğan eken. ^woş şerde mına talab dēgen saphoz bar awdan. so talab awılna juma namazdı barıb ābed kezinde şubar atimen barıb ^wötkizib geled eken. sonda hālıq turad eken da biziñ babamızğa meşitten şıqqanda bir bāte vered diyd, ō qırıq qadam şıqqanda adbem

130 burub bir bāte bered diyd. süyb keted sārwär iyşän diyd. so sārwär iyşän babamız ^woş şede aşarşılıq kezde ^wotız üş atınş şıldar aw diyım. aşarşılıq kezde balıg da tūspüyd diydi qarmaqqa. son bir kisi balıgşı eken. qarmaq sasa jāyin tūsken eken qarmasına. qarmaıdı alıb jāyındı tartıbadhan gezde biziñ babam şuvar adben kelätir eken ^woybay mına qoja men neme ^wortağ bolatın boldı goy dēb ayıbdı kisi. kegene keyin ōw

135 assalomaleykum, wağaleykim salam. mına balıhtı bēr. me ana qalğıma aparıb bereyin dēse ^woy taşır men bunuñ baldarım napaıası üşün ustab turım qanşa güm bold tūspegenne, bun zorğa ustayın sizge bere amaym dēgen egen diyd. babamız aytıb diyd. ēy, ^wol seniñ baldarıñ napaıası qarmaqtıñ uşunda tur goy dēse, āy ^won jemtigsiz tastadıım goy me suwğa dēpti diyd. taşır men ^won jemtigsiz ilāhtirä salım

140 siz gelāthana giyn. joğ son barıb körşü dēse ^wodan da dāw jāyin tūskön_eken diyd. somen taşır keşiriñiz dēb biziñ babamızğa anaw ne jāyındı bölüb bölüb berib ^wözi anaw baldarmen bala şağasimen bölüb jegen egen. bunu ^wötkende bir kisi geb aytıvätir. meniñ babam ed ^wol diyd, maan aytıb ketib ed. sārwär iyşän dēgiñ kisi bolıb be yed. bolğan, ^wol geşe ^wotis jetinş şıldarı täjjigistanda ıstalğan diyd sodan qat

145 hābar joq qāyāhda ^wölgeni belgisiz. sārwär iyşän dēgen babamız boğan. sosın bizzin aygoja babamızı aytad, daryan jağasına ad suwarıb turğan gezde bir kempir ^won segiz jas jil boğan yēgen balasınan ayrılğan. balasın izdeb jürse yēñ birişi aygoja baba tawıb berer so balañdı dēb aythan yēken. jağalab kele jadsa sır boyındağılar ad suwğarıb tur eken şılbırmen addı suwarıb tur eken. sosın ^woybay jarıqtıq qojeke mem

150 balam joğaldıb jürüm. tawıb beriñiz dēse, biziñ babamız üstü bası suw diyd, atına dew suw bob ketgen diyd üstinen. biraz waııddan keyin siziñ balañızıñ joğalganna köb jil boğan yēken goy dēb aydhan eken. siz ^wonı särsenbiniñ bazarında tükistanga

varsañız tavasız balañızdı débdi. öy, mem balam türün tanmayım göy. balam
"özgerib kedgen. qasıñızğa "öziñiziñ balañız keled dépti. somen türkistan bazarına
155 särsenbi künü barad süytüb bılay bıla qarab jürse quyum boptı. süyse qasında qolına
quruğu var balas keb tur diyd qasına. sonda küyümmeñ gegen diyd da. süyb
kempirmem bala tabışhan dēgen sözde bar. minä ahtas meştin aygoja bıbamızdñ
ülkēn ulı iybadullan baldar baltamağzıme atamağzım saldırgan meşit. so gezde
160 qarajad jetpiy täşşämbäy dēgen "oş şede bay boğan diyd. sol bir moyın altım bergen
eken. taħsır naw sizge kömek kiyin qaytararıs qaytarsañ qaytarmasa qoyasız. meşid
bitkeneñ keyin täşşämbäy mına neñdi al dēse, taħsır men sizge bergen nem dépti
kömögim dépti. täşşämbäy kömektesken, täşşämbay dēgem may. bir moyın altın
berib kömekteske so meşit. altındı ğaytıb amay göyğan täşşämbäy "os töñiregde mal
bağıb jürgen adam ğo bay boğan göy täşşämbay dēgen.

165 - *sırdarya qañşa kilämetir bul jerden?*

- sırdarya bü jerge üş kiylämetir. sırdäyädän suw gemeyd, mına meşiddiñ
artında qalğan darya dēgem bar. bırın darya somen aqqan diyd endi. kiyine ar ağıb
ketken tuwırdan "orıb ketken diyd. kázir üş kilämetir jerde burın na bēş şüz metir
jerde tuğun meşitiñ artında. so daryamen ahtas bıbamız daryamen ağıb kegen adam.
170 sır boyında biziñ aygöle bıbamız anōw nede jañıgörganda jaña qara sofi bıbamız bar.
qoylıħ ata dēgem baba bar, qoylaħa ata dēgen kisi de boğan adam. keremet küşü sır
boyında äwlēler köb qoy.

№ 7	Anlatan	Ayman Isqaqova (70)
	Derleme yeri	Kandöz köyü
	Konu	Hayat hikâyesi

- atı-jöniñizdi aytasız ba?

- ātım jañağı ayman. ākem jañağı ŗegevayıva tuğum buyağa gelib işahıb boldıq ğoy jaña. apam ^wo gezde bizziz zañımızdı jaña zāgisge mınanıñ pämiyläsınä ^wötpeseg ^wötkizviytin. so gezde sonday zamandar voğan. këyin ana partıyağa ^wötib bü jörgö kegeneñ kiyin partıyağa ^wötkesin jañağı ŗegevayıva ^wöz fämiylämdä voldım partı bilette da. sonmen yeKi fämiylädä voldıq keşe pensiyağa ŗığar da mınan pämiylesine ^wöttik. jumus_tedig kişkäntayımızdan. ^wo ğezde sēğiz fitiretin yēg ğoy. sēğiz fitirib türküstana kırıwfiskaya ğöşüb geldig. sodan sol sö jēde jumus_tedig. sonmen jētpisinş şılı ^wosıyağa geldig turmuşa. söytüb bēs, bēs 10 ağ ğün ^wotırdım kelim bolıb. sosıñ keyin so kelim bob ^wotırgana ge sawıñğa ŗığardı men. sāwıñşı vol dēb. sodan sāwıñşı voldıq. ^wo_näyāğtä kirüfuskäyädä jürgende defuwdad boğam awıldıq sävedge defuwdad. ^wonam verhovniy sävedge defuwdadğa saylaymız dēv_ed ^won toğız jassar tuğum. süydsem ne ğıldı, saylatpadı jaağ. partıyağa ^wötüm gere_Ken. sosın turmuşa şıhpaydı_Kem bir jıl, 15 jarım jıl. sonmenen ay coğ ^woybay bomayım dēdim. sonmen bir yeKi äydañ këyin ^wossı tätege ğelib sodam bēs aq ğün ^wotırdım. bēs ğüneñ ke sawışı voldım. sodan depuwdad sayladı tağı da. iya ja ilēlniñ jüz jıldıq medalım bērdi, nēbir ğirāmitilär, nēbir jañağı qağazdar üş üret defwdad sayladı jaña. kāmperense delegad boldım jañağı. süytip keşe alpısha şeyin jumus_tedig bizder. ^wo gezde yēndi äytew jañağı 20 bir jağı mınanı jañağ valdar köb boldı semiyamızda. sonmenen jañağı cas faldar üylöndürüw ğereg bolıb. süytüb jürgende ^wözimizdiñ baldarımızdıñ jaña qalay ^wösken bilmey ğaldıq ğoy. qudayın bērgen ^wönin tuwdum men. bir jassardan äyte yeKi jassardan. sonda da bir ğün cumistañ ğalğan yemesbiz. bizder jumısh_aparıb jañağı tünde sağad üşte turub sawın sawamız ^wo gezde biz meñ gegende 25 jetpisin_şıl sived de joq jañağ. so gezde jañ_ana nē ğılıb küKürtbenen sağat üşte turub kükürtbe şāğıb bızaw tanıymız. ^wögiz arbamenen şığardıq, ^wögiz arbame şöb

saldıq, ^wögiz armen boh şığardıq, söytüb sütti qolmeñ suwıttıq jañağı. sonmenen
^wodan sağat bès, toğız ^wondarda sawub bolamız so gezder jañağı bir şây işer
 işpeste jaa nege alıb geted jumışa alıb geted, jañağ qosımşa jumus. tälğa, şöbke
 30 jañağ mahtağā, ^woybō süytüb jürüb jañağ sonan sağat tördde alıb gelib ^wodan
 äKegeñ keyin jaña tāğı da sawınga şıgāmıs. sol yekı ^wortada qanşama baldardıñ
 tamağı var, nesi var, tünde sağat bir yekisiz jatpaymız. süytüb jürüb ^wömirimiz
^wötti. sol densawlıhın arhas sıgar, so peynettiñ arhaş sıgar diym. mendiy
 gempirdiñ bāri qol ayağım bassa_may sandalıv ^wotır. bizdiñ yeñbegimis sol
 35 bağalambay ğaldı. ē men yēnd sol yeñbegime şıgam dēv ^woylappın ^wözimniñ taza.
^won ^wöKümet tegsered dēb, ^wo keşe tohsam bēste şıhtım mem pensiyağa qırıb
 bēste. so ğezde jañağı taza nemene şıgad dēb anaw jurttıñ bāri aħşame şıgıbadğan
 da jüdā kökreğimdi ğağıb jolamabbın. süytsem kázir sol ^wotıs tört miñ
 pensiyā_lam. aytuwğa úyalam yēndi. ^woybō fālembay depuwdad boldıñız, jērd
 40 jarıb delegad bo jürz, süytüb jürüb pensiyañız qanşa diyd. ^woybay jētpis miñ diym.
 káytem yēn nealam iya. sonmenen ^wotıs tört miñ alamız kázir şal yekēwmüz.
 qıdayğa qanağat yēnd, äytew ^wotırımız mína bala şağaniñ arasında. keşe alpısha
 şeyim mahta terdik, ^wo qulab turúb piremiyan bērmedig işKimge. yekü_jdiñ
 üstinde mahta teretin ēg. peynetpenen jürdüg irāhattab yēndi. sonıñ irāhattarın
 45 görsetsin yēndi káytemiz baldarımızıñ bāri ^wösib beddi. bēs balamıs şetneb getti.
 sollarğa qarawğa da wahtısında nemiz vomad. so ^wö yeliñ şetşebin betinde mal
 bağıb ^wotıramız. sonda ^wos kalhozğa äkelib ^woybay jañağı körsetüwge wahtı joq
 qoy. son jaña jumıs, azana keşke şeyin. bizim gezimize jumus qıyım boldu valam.
 sodan äjeptöwür yel tohsılığ buld biräq biydäy bāri unt turad. keşe tohsañ üşte
 50 tarhağana keyiñ qıyım boldı ğoy. ^woybāy yeKi ğoy satıb bir ğab un alamay so
 peynettiñ ne ğılıb aylıg tiymey süytüb kördüg yēnd zamanıñ bārin. yēndi jağ
 qağazım bār dākümentter var änāw jañ_anag aparıb tastab_em. äy mınan
 köresiñde ma körmeysiñder ma dēb. sonimen ^wonu baruwğa wahtı bomayatr
 ğarağım. yēndi mınaw ^wosınday jağdayımıs. me äytäm qudaydım bērgen kázir
 55 törd ğız, bir valassı var, som balamniñ nemerelerim bar, kazi ^wom bēs nemere
 yeKi şövöre völdi quda halasa iyyā minikiy. alfus vēske, alfis altığa şıgıb ğaldıq.
 yēn anaw jañağı nemerelerin yeKewi getti káz turmuşa. törtöwü getti, tört

nemerem getti. süytüb yèKi şöbère görubatım, keşe birew vosandı, qaltaydıñ ğızı.
ēy jānim, şımgente jatr sonday sonday jağdaylarımız yèndi.

60 - *baldarıñızdıñ bārin üylendirdiñiz ba?*

- bāri ayahtañgan, bāri üylöñgen nemereler getiwotır ğoy. yèKi nemerem
getiwotır balamnan. qızdan yèKi nemerem getti turmuşşa. şövörö görüv ^wotırmın
geşedem bēri yèKi şövörö gördüm. jağdayımız yèndi ^wos, yènd mınaw ^wotırmız
ğoy so pensiyamen şal yèkewmizdiñ iya.

65 - *qızğa quda tusıw dāstūri qalay boladı?*

- yèndi qızdı ^wöziniñ yèrKimenen biziñ mağımızda jañğı uruhsad surása
surad suramasa äytewif, körfeni arasına bir jēti jüz tenge tıgıb, jetüj mıñ tassayd
da sonimen alıp kete verēfin. körfeniñ arasına tıgıtın, qazağşılığ ^wo gezde süyted
da sonimen alıp geled. al yèndi kāzir qazağşılığın yèndi yēmin yèrKin äytew ^wöz
70 yēgimmendigin ^wöz alıb jaman emes ğoy yèndi, ^wöz yērikterimeñ getıbatır. biziñ
gezimizde qanday salt dāstūr jañsı yēdi. gelin dēgen işKimniñ atın atamaytın, ^woş
waqqa şeyiñ so birewin mınalardıñ atın atawğa iymenib turamız yènd äkelerin. al
yèndi iytime şeyin atamadıq biz yèndi wahtısında. kāzir qırıg altı jil voldı men
^wosırā kegenime. kelim boğanıma, sonimen jaman gelim boğan joğbız äytewir. yēl
75 mahtağañ juft mahtağañ kelim boldıq. basımızan ^woramalım tüspeği. iyilib
sālēmiz üzülmedi, yēndigi jastardıñ ^wözderi viled. ahlıl aytıb bolmāydı vügünde.
dāstürlerd nelāsin qazağşa kiyim qazağşa keşeg jaa tohsan üştem bēri yēgemendig
alğanam bēri kişkene nawrız toyu bolub, süytüb barıb kişkene jurt nā ğıldı ğoy.
yē_misi jüdā jām bop getti ğoy. so Qazağşılığben kelatırmız aynalayın. biröw
80 aldımna kesse göldöñ ^wödpeymıs. āli jurttuñ atın atamaymıs. iytiñe şeyin ^woybay
anaw pālēñeniñ kökōn iyindegi iyt ēd diymıs. mına, mına jaa nurtas
^woñdasiyinddiñ üyi, mına atalarımız ^wosardan ākēlib, ō kög darbaza iyya, argısı
mınaw da soniñ gelini. söytüb so kissilerdi men ^wosarda şıgarıb saldığ, ^wosarda
bāri voldıq, tuwğañ günnüñ bārinde arlasamız iya. sol atalarımızdı kördüg talay
85 kelgennde. toğayda küttük ^wo kisilerdi. iya sonday zaman yèndi kāzir alfis altığa
geb qaldığ yènd. jañsısın jāmān bārin körubatırmız yèndi. jaman yēmes bizderdiñ
kelinder yēndi kāzirgi ^wonday kelinder joğ ğoy. bizder āli sol bayağı nemis
saltımız ustabotırbıs. keşe iya ahtaw jaħa varıb keldim men. sonimen ahtawdıñ

90 neniñ neleri jaħsı yéken salttarı da ja qazaħlıq. biraq bizdiñ salttay salt joğ ^wobşım
 negizi iyä. qazaqtıñ saltınday salt joq işşqanday. anāw kütsü de kelin nesi de
 jañağı ülkendi sıylaw da bizdiñ qazaq qazaħıstanda bāri, ülken sıylab
 adamgerşiligi de moldaw da. yēnd ^wotırmıs sonmen qarağım minä bir
 nemirelermeñ. kelin qaytıv vop ketti, sonmeñ yēnd qudaħalasa aman yēsen äytew
 95 ^wosı yēldiñ tıyıştığım bēr dēb kündüz tün tileymis. quday qımbatşılığım bērmesin
 yēldiñ. yēndi ārgım ārnārsenı äytād, bārin körüb kelätırmıs. quruşuftıñ zamanın
 gördük. ö ^wöşörödge turıb yēKi völke nan alamağañ kunderimiz voğan sonda
 jaspız. ağam yēkewmi ^wöşeredge turamız sonda jañağ ağam öw mināndāy bir üş
 dört adamnañ keyin tursaħ āwniyaħa iyteriv jivered balamız. sonda yēKi völke
 nandı zōrga_lamız. son yēKi völke nandı mağıñ ğarav ilaħtırad. ^wodañ keyim
 100 mağan men ustap turad. yēKi völke nandı ^wol alıb tört bölke nandı sötkesinde
 jēymiz. sonday zamandar völdi ħuruşuvdıñ wağında. ^wodañ keyin jaħsı beybişilıg
 birejivti wağında jaħsı zamam boldı. kamuniyzim bār sonda ^wötib ketibdi ^wonu
 bilmebbiz. keşe yēnd toħsañ üşte jaña yēgemendi yēlder tarħad ğoy jurttuñ bāri.
 sonda yēKi ğoyğa bir ğab un alamadıq ğoy. ^woy şirkin ay, mal da joq. bir ğüni
 105 diyirmen tartsam allā jañağı iri iri cılab işkimge körset_amaymıs, jurttqa nan cē
 dēy amaymıs, so jilāyiv jiverdik. şal toğayda şöv ^woruvatır_ed, şaħırıb ^woybay
 kelä ğay dēdim. süyb na un alamay un bomıy üyde ābirjivatımız dēbim derew
 kelib so yēKi ğoy sātıp birewden yēliw som pul ab bir ğab un ākeldi. sonda da
 jaña aħşa vermey aylıq bērmey jurtt tariqtı ğoy. sonda da sodan geyiñ jumışħa
 110 şıgıb so maħta teriv äytewir qāy jērde maħta vosa so jērde terib bala şağamızven.
 qızdarım üyden şıqqanda aytad, apa jurtt qatarlı yēk aq gektar jēr alaylışsı diyd.
 māħıl dēv afaram. bargana gey ^woñ gekda jēr alam. sonda jaña üş gekta
 şabatındarımın burun ^woñ gektardı bolamız ğo biz jāħsı şawıb. sonda ^woypırma
 qolıñnıñ nesi var dēb ja medüşeliyşe jārdemge gegenderdiñ bāriy qarab qolımdı
 115 göred. maħta tiyremiz. sonda qolımd_aşıb qaraydı ğoy, şavıq şama maqtanı şabığı
 ğoy. jaña yēk tötkö jēr alamız dēb aldab aparam qızdardı. kişkantay ğo mınanda
 jas jaz ^wo gezde. sonda ^woñ gektir jērdi şaptıq. sonmen neşe jıl ^wotıj jıl sawıñsı
 völdiq iyä. tuwub jattıq baldarmızdıñ bārıne ^won tuwdım qudaydım bērgen,
 bēsewi jērgē vērdik. yēnd tört ğız, vir vala ğald äytewir, sonımenen ^wömir keşib
 120 kelätırmız ıyya. ^wonı jaa bēs bala bolsa boldı dēb jañağı ^won mıñ bēsew jērgē

vergesin nä_ğmadı ^wonda yèlewsiz ğaldıq ğoy jaa medalsız, altı baladam bılay
ğarab ıyya. sonımen bizge jurt bèsew köz tiydi äytew başa ğıld. yeldiñ şeti
cawdiñ betinde maldı turgasın doğdırğa da jet_amaymıs ^wonu wahtısında da.
yëleb yëskirmiy caspız ğoy yëndi. süytüb jürüv ^wömir ^wötti balam yëndi. barığ
125 qızığsılığımızdiñ bāri sol bala şağanıñ peynedbenen mañday terimiz so peynettiñ
arħası ğoy diyd da keşe ja mina balam aytad. üyde siz şo baldardiñ peynetiñiz
arħası ğoy. siz ğatarın bār jürämäy jür ğoy. ye ayaq qolım basamayd ye jüramayd.
mağan jürseñ jetkizveys diyd. külem ^woğan, quday ^woğan da şükürşilik diym. ıras
^wonısı, ^won tört qatarı var ed. káz üşew aq qald mınā şaldıñ da, bāri getti bişārılar
130 jetkeni de var pensiya jetpegen de var. al yëndi jaña äyelderin bāri jüramay ğald.
sosın qarab qudayğa şükürşülük qılam yënd káytem yëndi. äytew kelin ğānā keşe
qaytı bob get. keşe yèKi nemerem turmişa şığıb betti. birew ja şımkenndi
tuwvatır taşşağa varıb ed, ulu jüz. yënd so birew astanada. süytüw ^wotırmız balam.

- *burunğlardıñ tärbiyesin kázirgilermen salıstırıp aytıp bere alasız ba?*

135 - kázirgi jastar yëndi ^wöziniñ yerki ^wözünde. biziñ ^wol bargan da biz yëndi jaña
men yënem ^wöte momın juwas adam boldı. mınanday jër anday äytew baldard
tuwıb tastağan. bāri minändäy minändäy minändäy yeken. yeñ aħırı üş şasar
yeken. yeñ aldı ^won ^woħiydi_ken. sonıñ bārin ja yënewiz dım bilmeyd, som bārin
^wözüm üylendirib ^wözüm ayaħtandırdım bār. sonımen kázir meni yèki ğız, altı şal
140 men altı yeñ ülkön biz völdiq. sonımen kázir jastard kelivatır ğoy yënd. kázir
yëneler jastardan qorħatın boldı. biz sonda sol juwas yënemiziñ aldına bir şäynek
şäy alıb iş_almadığ ğoy, bir şäynek şäy alıp işüwge bat_almaymıs. mağan ^wol
işpe sen nä ğıb üyttün devatqan joq. biraq men yëndi ^wözüm āırım, uyatım kelindik
nemiz ğo biziñ nāmısımız yënd. sonda sonın aldınan bir fiyala şäy alıv
145 iş_āmāymiz. kesem altı vala toħırlav ^wotırad ja yèki zuwala qamır salam ^wortasına
alad da, yerkek bala ne volad ^wortag ğoyıb jaağ qolın tıqqan waqta men ja şäy päy
ğoyub jürgenimşe jaa ^wot awıstıriv jürgenimşe jēb qoyad yèKi_legen awħaddı jaa.
sonımen jañağı şal basın şığariv ^wortasında ^wotırad kessiy ayman diyd. jemiym
deb aytam bold ar jāna şamam kemiy közümnen cas parlōb keted. so na tamğa
150 şığıyb ^wotıram. sonda so aş şatam men. sonda ana şäynekmen barıb bir şäy neg şäy
ākeb işşem boladı ğo mısala. mini sondı biziñ ^won mağan pālen-pāştüwān zığır
yeriv ^won söylevatqan yënem joq. birağ ^wözümüzdiñ jañağı nemiz arımız uyatımıs

son batıb alabadıg göy, iş_ämaymıs son. aştan aş jaña sonmen kete veremis.
 süytüb jürdüg ä kázir gelinder sen aldına jastıq iyılıb tösek bow ^wotsıñ. dāyındap
 155 şäyın dayındaysın, awħatın dayındaysın, jalgız gelin deb äsvettedik, bārin nālasın,
^wözin ārı viled tartsa ^woramal tartıb jüred, tartbasa jalañ bas. bir jafırağ mısalı
^woramal seniñ neñ göy, ^wōnı jumıstarı joq. ^wodan sonday bizdi saħtab turğan nā
 āzired sultān. ye_mosa sol bār bāle jēr vetıne şıgıb getti. jastan kázir kemPirler
 qorħatın voldı. iyya al yēndi biz buruñ kemPirlerdeñ gorħadımbıs. min nā üydegi
 160 jaña kări keywana jatır kázir. sol aytad da ^woybuy biz yēnelermıs sabab jaña bir
 japırağ nandı vermey jaña sonda nan jabadı göy dermemmenen. jumısha geted alıp
 geted. jumusha şıħbasaq qānday turğuzub qoyub ärbirdem biriygaddar sabagan
 waqta jānimiz şıgarad diyd. süytüb jürüb jañağı sonda jañağ bir japırağ nanğa zar
 bolub jürdüg diyd. sonda yēneleriviz ärbirden sabaganda tür jaman diyd. al yēnd
 165 sonda yēnelerinen qorħad. biz yēnelerimizziñ sol batıb jaa juwas urmasa da sodam
 batamadıg göy yēnd sol ^wözümüziñ ar namısım. a kázirgi gelinder ^wonday seni
 gorħıtabı göy. yēnen qorħıtab, yēnen sıylamayd ^wol jañağ. bir iliw iliwde bir jalpi
 kinälawğa vomayd. iliw iliwde işinde bar yēnd birli jarım. al yēndi minaw
 jalañbaş şürü degen minä äziret sultan saħtap tur bizdi yēnd. ^wodan basqa
 170 işqanday ne joq söytüp ^wotırımız balam. yēndi jāmandawğa da vomayd ār
 zamanna diyd zamannıñ işnärsez zaman ^worunda tur. biräq adam ^wözü qāgıñıb
^wözü buzıldı. jastardıñ bilmiym köyleg kindigin aşıb jüretin köylekti qısha
 gıyetin. al yēndi şalbarmen jüred, yerkekiñ bār şalbarıñ tartıb ald. iyä jalāñbaş
 şüred. bār sonuñ bār tärtib, tärbiy_emes göy. sonu ata_nasın bāri aytıb ^wotqan joq
 175 göy, aytpáy ^wotqan joğ ^won. quday ^wözüñe ihpal bermegen. yēnd amalıñ joq,
 kelgesin balañmen yēnd dām tuz jarashasın ^won ajırata_maysın. quda ^wözüne
 ıqpal versin bügüñgü jastarın sonday gāp. al yēndi bizderdiñ wağımızdağı ^wol
^wöttü göy. sonōw ^wömürümüz jayaw varıb, jāyāw gelib, jāyāw varıb mina jerdiñ
 bār maħta tuğun. türü jaman bir güm maqta şawıb jürsem ja sāparāli bawırjam bar
 180 göy ırısfeķib, ^wosınday televiydende isteyd go. saparāli degen ākesi var bişşarā
 şalme jastı. şawıb jürsem bir ^wözüm āydalada keb dur jañağı tüssüreyin deb.
^wobay nā ğıb jürsüñ diyd. ay tirlig istep jürmiz göy äytewi, ^wos jetimderlerd kāytıb
 asıraymız deb desem işeg qatıb küled. tüssüröv alıb kelib keyin söyletib, çıgarıb
 jattı göy. ^wonumen men aytam da äy kázir son neniñ bāri āne_ün ana nege aparıb

185 dākūmentterimdi inow jāmiylā deġen defudad ġız nede nurotanda. soġan aparıb
 aytıb_ém. äy mınanım bārin bosħa jatır ġo küyüb, boqtay güyüb mem mınav
 delegat bob defudad bob nā ġil jurttuñ bār jumıs istemeym bār aħşamen şıġıb ketti
 pensyaġa. al yēn biz ^wotız tōrt pensiyam mınan ne volad na kim bizdi neā ġılad
 yēndi kōtermeleb bizdi kim tārbiyeleb kişkene mına beyembegi var_edi ġoy ^wosın
 190 pālembay jıl isteġen deġen ^woy vola ma biz jastayımızdan äytew istedik yēñbektı.
 qulab äytew uwıstab turıb. sommenen aşıttı da ġörük toqtıttı da ġördük.
 qudayım beybitşiliginde ġördük. birejnivti ^wonda ^wōtip ketti bār beybitşiligimiz,
 kamunizimiz. tāwekel dā ^wosında bergen qānāġāt, qālıq qazaq qalħı qanaġatşıl
 ġoy ne bosa da äytewir qanaġat tutıyb ^wotıra vered. ye_masa jaġız bizdi sosun
 195 qazaħşılıġımızd da äytew zañzaħımmem dım bilmiymiz ġoy. jañġı jurtt qusap
 jañġıday menem başħa adam bossa qāşşān yēsikten yēsik tesig tesig jāñġı
 yēñbegin bārin baġalatad. baġaladbadıq ġoy biz baġaladbadıq, kāz sonmen
 qudayġa şükür toba dēb ^wotırmız. baldardıñ kōrsetken kōrsete ġoy deb. bir vala vır
 yēndi sonumen ^wotırmıs balam sol jaġdayımızın bār. qudayġa şükür ^wodam başħa
 200 iyşnārse joq. yēnd kōbüyte ma, kōbüytpey ma ^wōzderiñ bilesinder yēnd iyā. az
 fiyned kōrgön joqbız, qıdaħalasa qudayım bergen peynet keşe alfışħa şeyim maħta
 terdiġ. yētpeddēv jat sonda jaa baldar terēb kele jatad türegeb, men ^wotırıb terem
 jaa. sidsem aytadı_gen, apama cetiv alayıħşı qalāy ^wotırıb, qalay bizden ^wozıb
 geted dēb jaña. süytüb tez tez terib şala şala terib keled. äy, ne vold dēsem, apa siz
 205 qalay ^wozıp ketez bizden diyd da. ay, me qaydam bileyim men ^wotırıb teribatım,
 sender jürüb gele jassındar dēsem, bilmiym sizge jet_amaymız da jet_amaymız
 diyd da. allan bergen neş şıġar, jastayımızdan peynetten istedik. sonda jañġ keşe
 tam maħta ^wōtkizivadġanda qanar qanar ^wo ġōzdō ^wōġiz arbamen alıb keled ja ne
 maħtalarmızdı da. ^wözümüz jāyaw gelemiz. sonda jañġ äkegen tarazġa bāriy
 210 üylüb qaladı ġo men qasıma. qōlımdı ġōred qalay teresin yēkūjden asırıb deb
 jañġ. so ġezde biz jañġı tiyrib gele jātıb azanda şäydi_şpeymis saġad jedde
 ketemiz. sonda tünde ^wonda varamıs, son nandı bir tisteb jaña nandı bir tisteb
 qoynumuz qaltamızdı süytüb jürüb teremiz. qanardı tolturıb tolturıb ketemis jaa at
 arbaġa artam, ^wōdküzemiz jaa māşine ġayda. jāyōw gelemiz, jāyāw ketemiz
 215 yēşşeg de mināmāytıkem men, yēşşeg minib kōrgin yēmesbin. sonmen ana
 äyelder yēşşeg mined. ārrıq tazaladıq, şallow tazaladıq sonda minā jērimizden

geled, öybuw qılıb jürüb şalaw tazalaymıs, caspız. men ^wözüm ^won bèsimmen
arlasdım jumusğa. jetim üff şeşem bişşärä jessir ğalıb sonmen toĝız valası var ed
so toĝız balanıñ işin äytew baĝayın dëb aĝam ärmiyä getib ğald. sonuñ bärin
220 jastay yënd ana ävirjib şeşeme janım aşıb sonmene so kişkätayımna peynedge
arlasdım. äytewi so mınyaħa gessem bu da sëgiz aĝayındı yëken. bəri minändäy
minändäy, so bës aĝ gün ^wotırdım men sawınga qoymay sawınga şıĝardı. sodan
sawın sawdıq, aldı voldıĝ äytew. ^wo gezde biz ja ^wögiz arbame şöb salamız, ^wögiz
arbame boq şıĝaramız. keşke şeyi ja peyned, ^wodañ keyi jumışħa varamız. sonda
225 bizzıñ janımızğa järdem bölbadĝan iyşkim joq. ä kázirg kelinder bir awħatın
bärimij javul jüröv isteymis, keşke saad segizde tırħıya Ķulaydı o şarşab qulayd
bizde şarşaw dëgen joq. sonday sonday zamandar ^wötti valam. quda ħalasa ^wömir
versin, jaħsı yënd sol, üyge gürüñder äy, şäy işiñder aynalayın tamaq işiñdir.

№ 8	Anlatan	Abibulla Malık (85)
	Derleme yeri	Tügiske köyü
	Konu	a) Dedesinin hayatı b) Gençliğinden hatıralar

- atı-jöniñidi, jasıñızdı aytasız ba?

- ātım ābiybüllä, māliyk dēgen kisiniñ balasımın. casım sēgseñge gēb ğaldı şırāğım.

- qay jērde turasız?

- 5 - ā^wos tüğüsğende turamın jañarğan írayanı qızılorda^wövilisi jañarğan írayanı sabğoz tüğuskēn. bul^wözü ağğorgandıĝ bēs ata dēydi bizdi. bular negizi qojalardıñ mēken cāyı tuğum burın. burınnan kelāthān da. atabalarımızdıñ nēbir jaħsılargız boldı. mini allanıñ qudurēti ğoy, bāymen dēgen kisi bolğan yēken, baymen dēgen kisi^wo kisiniñ balası bēgimbet dēgen boğan yēken. bāymen dēgen atamız. ulı joqqa
- 10 ul bēred yēken qıjij jaqqa qız vēred yēken allanıñ quduretimene. adamnıñ qudureti emes allanıñ qudureti. sonday adam boğan yēkeñ. ^wöniñ begimbed balası^wölügbēn söylōsed yēken. ağğorgān dēgen mınaw bēs ata bul ala talanıñ bir taban ıymāndılıĝ jaina jaħın jēr bul büyer, teg jēr emes büyer. mini allāñ qudureti ğoy bul. sol sevebten jurttım bāri^woğan sen qalay ğız beresiñ üy bolasın diyd_a mazaq qılad
- 15 yēken ātamızdı. keşe jırma seğiz jırma toĝızış şılı geddi^wo gişiler. sosım men armandayım da bizdi ağğorgān bēs ata de bir adam taħsır dēmeydi bizdi. duwānalardı taħsır diyd duwāna ğocanı, qorasandı tāħsır diyd. sosım men aşuwanam ğoy nege bizdi taħsır dēmey nege^wolar taħsır diyd. bārim tegimiz bir qojamıs, payĝambar āwlādi. yēndi biz sonday bob turub nāğib biz taħsır dēmiyd diydi ğo dēp surayım ğoy
- 20 şaldardan. parāsat coĝ da sezim^woylaym iş nege biz taħsır dēmiyd, nege ana yēkewin taħsır diyd, biz nege taħsır dēmiyd ağğorgān bēs atan. sonda jā bāymen dēgen atamız aytıftı ğoy. meşis saldırdıdı miniyerde^wos awıldıñ^wos toĝayın caĝasına. ^wol waqda toĝay joq. daryan caĝasna aĝaş şoq ıyş. şeñgeldem başha işteme coq. sonda ata meşis salıb nāĝlamız dēbdi baldarı. ne gereĝi var meşdiñ bizge. aĝaştı

25 hayahtan ılamız dèpti. ağašta jumustariñ bomasin, täşşennem bërmeñ ğaray geled
 dèp. nēmen, suwmen geled dèpti. allān qudureti. süyb meşis salıptı. meşis salgana
 kèyin aytadı ğoy yèndı. yē ^wol suwmeñ ketif hamay ma dèb. dāl miniyèr dèb aytad
 durad diyd. miniyèr dāl söyörden as ketpiyd ās jaħa ketpiyd dèw ayt diyd. al yènd
 meşis salıb ne gereği var bizge, ħanday ğajeti var dèp aytadı ğoy yènd joq. meşis
 30 salam diyd. duwana ğojalar nāb jür yèr ırılab, qorasandar nāib yèr ırılap biz nağıb
 suytüf arlamaymız dèydi ğoy yèndı. ā alla tala ^wolardıñ ırız nesivesin şaş jivergen
 yèken dèpti. biziki ^wonday yèmes yèken dèpti. biziki nege ^wonday yèmes. yē ^wolargā
 ırışlı nesives şaşhan yèken, son teriv jiyt. biziki ^wonday yèmes. nege nāb biz bārimi
 bir yèmesbiz dèydi ğoy ā baldarı. jōq alla tala ırışlı nesivesin şāşıv jiyd, ^wolar dalada
 35 jüred dèpti. bizki ^wonday yèmes biziki başğaşa dèpti. bizdiki qupuya ^wolardiki jāriya
 yèken dèpti. māğınası var dèpti balasına, baldarına. sol sevepten yèrteñ meşit pited
 körösüñ dèpti. qalay mēşit fitken baylar birneşe baylar gegeñ ğoy mal aydab, qora
 qora mal aydab keled. somen meşidde baldar ^woħtatın balaħana soğad. baldardı
^woħıtat, süytüb ülkēn tirlig bolad büyördè. sonday atalarmız boğan yèken. qızıñdı ul
 40 ğıp cèreyim bi dègen därejege jelibed dèydi. allan bergem bāğı. ^wonı balası puħarada
^woħhan yèken. puħaraniñ ıymāmı caa ^woħıthan adamı siziñ ākeñiz ^wosınday diydi.
 bala joqqa bala vered diydi. sol ākeñiz bir ākeseñ mağan dègeñ ğo. somem bir ğuni
 afaradı ğo ^wo kisini. sonda ^wo kisi nasbay atadı eken. ata nasıbay atpa dèpti. nasbay
 atuwğa volmayd, köp söylewge bomayd, āzire sultanıñ nesin aytad yèken iħmāt
 45 iħmāt āzired sultanıñ ikmätin aytadı ^wotırğan jèrde. sosın ^wonday sözdı aytpañız diyd
 barganda taşkiñge, puħarağa aparadı ğoy. üş küm ba, törd kün jürüv atpem barad.
 nasfay da atpañız dèydi, waqıf söylemeñız dèydi. ^wonday adam yèmes ^wol adam. som
 mālül dèyd barad aytqan isteb. nasbaydı atbaytım bolad. som buħarağa bargana kèyin
 bu kisini keld dègene kèyin attan ğilemge salıb tüsürip aladı ğoy. ğilemge salıb alad,
 50 qādirleyd. afarıp şay, suw vered. so say_sup boğana kèyin bu kisi indemeyd. yèndı
^wol adam da teg adam_mes ğoy. caa puħarada adamdı ^woħıp jürgen adam teg emes.
 jannan sarı, qızıl qawaĶtı alıp biytib urdı diyd. ħā minama Ķandayıs dèw ayta diyd.
 ħā bunı bolsa körör_ek bırağ pälense atpa dèb ayttı dèw ayttı diy. süb atıptı, ataberıñiz
 ataberıñiz dèb ayttı diyd. so atıp boğana yèken ā pozuñ ğırayın pälense mağan nasbay
 55 atpa dèdi. sosın waħıf söyleme dèw ayttı. pälense dèydi ğo balasın ātin āytād.
 begimbet süy deb ayttı mağan dèb ayttı diyd. son nasbaydı atıv ağanı ħen urdı diydi

goy sosın. äzze sultanın nesin caağı ikimätin urdı dəyd top top urub ciber diyd sırrını. sodañ kèyin anaw iymammın zāmi äy bu adam adamğa h̄äyib bala bered diyd dä. h̄uday biled bunı bilib göyubdı. so buharada pälen qabatta tur kitāp pälen dey
60 kitābdār tur dəpti. birin̄şi, yekin̄şi, üş, törtin̄şi Kabadda pälendey quran tur son äkeş
dəpti, puharada. son äkeb son ^won yekin̄şi betindeği ^won birin̄şi betinde son aşıp
kōriñiş sonda ne diyd yēken dəpti. sonda äytipti caña alla talañ kälīmāsi go bul end.
qurandağı sözi göy. alla talağa bir cabı mağan bir taban caħın adamnıñ tilegi qabil
volad dēgen dəpti. so ana kisi ^wökindi dä quşaħtab betin süydi diydi. söytip soğan bir
65 afta ma yēki äpta cātıp puħorada, sodañ kèyin ne boldı ata bar ma dəpti, ā āreñ bir ğız
geldi dēv äyti diydı. qızdı bolatım boldıñ şırağım dēb, päte jassap süyb qaythañ göy.
sonday atalarımız boğan yēken. yēlge faydası var. adamdı ^wöhiydi_ēken. sosım bir
cağı täwipkerşiligi bar_ēken ^worıssın. tāmırın ıstaydı eKen. tamır ıstay ta biled yēken.
ātañ awzuñ urayın, bir adam bir baydıñ baldarı awzı ğıysayıb h̄ab diyd. son mına
70 meşit dur göy bu minyägda baylar go so baylarğa aparad, bir at jeteğdeb bir addı
minip barğañ göy, bosınday bold bala bir adamğa awzı_ysayıp ğald dəpti. sosın caanı
barib tamırı ıstad diyd. atañ awzın urayın, bu qazaq qızığ aw a. qızıl quwma jēl
yēken mına atañ awzınurayınıñ kessel dəpti. jınd_emes bāle d_emes. inōw qızıl
jıñğıldan äkeñder dəpti. qırīb qırıp qazanğa qumğañğa qaynatıp inaday qumğañ bar
75 göy, soğan qaynatıp buwladı diydi. sonda jazılıb ketti bilezdin arasında so biräzdāñ
kèyin awuz ^woruna geld diyd. ātañ awzun uray adam qızığ a, jēldi jın urup ketti diydi.
qızıl quwma jēl eken dēv ayddı diyd. sonday atala aralarımızda sonday ádamdar
barağana_Ken sosın yēndi so kèyin qandığ göy yēndi. sendig sosın caa ğisiniñ
aydħan sözderi. biziki, bizdi aydbaydı sebebı bar eken aħħorgandı bēs atanı. biziki
80 qupıy_ēken, analarki jarıya eken dēv ayddıħasın barib nandığ göy atalarımızğa. bul
atalarımız izgilig sözdōri. allan bērgen nārsesi göy endi. qoja dēgen nārese payğambar
āwledi, payğambardan kereg bosa uruğ joq. āli, āzireti ālıniñ urıħımız biz, sosım biz
payğambarğa qul bolba, ümmād bolmaymıs. qudayğa qul maħammadge ümbed
bolmaymız, biz uruğ yēkemiz. biz yēger sonı aytpasaq, mähämmädgä ümbädmi dēv
85 aytpasaq ana qazaq işseñseni aytpayd. qudaydı da gerek ğımayd qazaq. bul
qıyamedben mına qılışsıñ küşümeñ gānā dın ^wornağan. calğız mähämmed ne pitired.
ālını āzireti alını alla tala şeri ğıp jarattı ^wonı. dārejesi sonday ^wo kisiniñ. ^wo kis sol
qılışbeñ qıradın boldı. qılıştı qanşa köp silkesse sonşa qılış uzayat dēdi. bul atalarım

izgilik sözü balam. bizdi qoja diydi. qoja payğambar äwlädi diydi. yeger qoja qay
90 günü quruyd din Quruyd dëdi. atalarmız sözü keşe söydüb aytıp ketti. al yën sonday
närseşi bar bizder qadır, biz mıñğa birmiz. mıñ adamğa birmiz, mıñğa birmiz. qoja
payğambar äwlädi mıñğa bir diydi. al yënd bizdiñ ^wömirbañiy sözümüz tüm bomayd.
biziñ sözümüzdü alla üstem ğılad, ^wodañ kèyin ärwähdar ğoldayd bizdi. sonda qoja
bolad, qoja negizgi dinniñ yègesi wağızdawşı qoja. sonda sonı arħasımeñ qojamız. ä
95 yëndi biz mına jetpiş şıl dindi qoyub altın adamızdım bāri ketip ğaldı, ardaħdı
adamdarımızdın kādir ğalğan arttağı yēñ nāşar ıdamdar ğald büyerde. ardaħdın bāri
qurttı. ükümed ğürttı biziñ adam yemes. ükümed yemes ^wözümüzdiñ adam ğurttı.
pälenşe molda, pälenşe yeşän, pälenşe qoja moldamızd da qurttı, qojamızd da qurddı,
yeşändid da qurttı. ^wözümüzge ^wözümüz sorımızğa ıştıq. mine allan qudurötü bul.
100 adamnıñ qudureti emes, allanıñ ğudureti. mine ^won seğiz mıñ alamnıñ padişası kim
dëdi, allā jırma törd bıñ payğambardı caratpas yēm dëdi. ala talam nūrın jaratpas em
dëdi. payğambarın yēñ alımen jēr jaradbayd payğambarın nurun jarattı alla tala.
mēniñ dostum dëdi. keşe adam atağa jan boluwğa payğambardın nurun salıb sonda
bar jan girdi diydi. sonday äñgimeler var valam. mini allañ jaħsılığ köp bizge istegen.
105 yëndi qoja vop turub bizdiñ namaz ^woħıma söyördö bir top qoja var yëndi äsirese ^wos
mañayda. al yën keşe ^worazada yēki adam ba üş adam ^woraza völdı. qanday qoja
vodıq biz. qojadan sadağa bol diym men diym. qoja ādım bilğamañdar pādäriğaled
deb ayħaylaym da. bu ülkön caħsılıq qoy yëndi. yeger qoja ğay günü qurusa, din
ğuruyd dëdi. ätälärmız izgilig söz sonday. al yënd bizdiñ tegimizge ğarsı, ^woris vosa
110 da ğarsı ğoy. sol qoja vomasa din qayıqtan geled qoja vomasa, payğambar vomasa,
bürüj jıyrma tört mıñ payğambar boğan, ^wolar ^wöd din alıb baramağan kereg boladın
bosa. mini allañ qudureti bul. bizdiñ därejemiz yëndi ^wöte joğarı yëndi qoja dëgem.
payğambar äwlädi ğoja. jalPalama ^wol jaa ana qazañ qoja bolamayd. ^wol men jınım
geled da, abaydı maħtayd da, abaydı payğambar ğılamay jür bular. āni ğördüñ ba,
115 adam nervine tiyed da. jōğ, semeyde abaydı ^wöte qatañ jamandaydı yēken. ^wol zorlıq
jasāğan jañāğıday kelin keşik sol tuwırlağan jumışa. sonday dëgen äñgimesi völdı.
kim bosa ^wo vosum men yëndi minaw izgilig sözdı aytıbadħasın aytıbatım.

- siz qırqınşı jılı tört jasar boldıñız, sol gezde aşarşılıqtı kördiniz ba, şet
jobasın?

120 -^woybay, aşardıq körmey nam bomay mashara boldı göy. dastarında nam
 bomaydın, bizdiñ jeytinimiz jelkek, şeñgeldiñ gülü, bāyşeşek, jelkek jèymiz,
 şeñgeldiñ gülün jiyemis qāndāy keremed. awzıñ kökpeñbeg kop jüred. ^woybay ^wonu
 adam soların arhası go mini. mini jelkek jemegeñ quwlar jür jüramay. men end
 sekseñge geldim göy end. sol jiyde, toğaydın jiydesi, toğaydın jiydesinin ölkendigi
 125 mināndāy mādāy bolatın. dāv volad, ^wol qanday tamib turad kām şire. bir jegen
 awzıñnañ dām getpey dā jā jiydeniñ. sonday nārsemen ^wömür sürgemiz valam. sosın
 armandadıg dastarında nan jıtatın küm bosa, küm bolarm_eKen deb armandadıg
 balam. mini alla talanıñ bergeni göy. dinimiz ^wornadı, patşamız ^wornadı yèl yèl boldı,
 jurt jurt boldı. munday wañıyğa bolad deb işwağda ^woylağan joğbız. äke şişemiz
 130 jumıs jasayd. sosın bir adamnıñ semiziñ görgön joğbız. keşe yèl ^wos toyıngasın adam
 semizip mına yerkekiñ bāri buwaz bolıb mına jüktü bob jürgeñ bir yerkek.
 kelindermiz jüktü emes qızıñ sigeyin. men sol bul nedegen bāle diyım dā. sonda
^wonañ Kēn birew keşe birew äytād da tamaq jiy berib ^wol waqta bolı. ātāñ bası dēdim
 dā, ^wol waqta awırayı taz_ed. kāzi uwrān dēgen bāle fayda völdı, munay dēgen bāle
 135 fayda völdı. mine uwrān bizge zübümdem zıyan. minaw mine ärtizanimiz var_emes
 pa. ärtizān bosħa şıgıb turğan joğ. ^wol qısım uwrānıñ küşümeñ şıgıb tur ^wol.
 qısımmeñ şıgıbatır bı artizan. bizge ^wol suw jaħsı yemes, ^wodan bizge mini quduğdıñ
 äşşi suwı artıq mini kördüñ ba. yēgge völ dēpti, qırıg jıl ^wölügge_sebtiydi yēken
 uyħını, son alla talan qudureti. so sevebden alla talağa ıbadad jasawımız gereg_eKen.
 140 ıbadad allan iste dēgen isseseg, qızğa toğıj jas, balağa ^won yèKi jasda parız göy
 namaz, alla talanıñ buyrı go. sol buyruğun isseseg biz caağ jas bolad eken da äytpese
 köb uyħıtawdıñ qajet joq_eken. yēndi alanıñ sol buyruğun ^worındaşaq adam yēkemiz
 äydbese nadan yēkemiz. mini biz sol allan isse dēgen isseseg isteymiz adambız
 äytpese nadambız. mini sonı gānā adam yēkemiz. äsirese musulmandar, musulmanım
 145 bāri sol bir senimniñ arhasına adam yēkemis. senim joqtıñ dini joq diydi. atalārmiz
 izgilig söz süyd qaqsab ketti göy bişārılār. alla talağa bir taban jaħın adamdar bāri.
 namaz ^woquwmız gereg, ^woraza tumız gereg. yēndi men ^wotırğanda men nem joq
 boldım, sawatım joq birağ atālārim izgilig sözü ^woyda Kālğan, biz namazben
 adambız, namaz ^woquwmız gereg, qudayğa namazıñ kāpekke de geregi joq. ^wöz
 150 qarāħam basımız namaz, ^woraza aytıbdı alla aydıbdı ^worazan men şüm tusun dēpti.
 namazdı qarāħan baş_şün ^woħsın dēpti. sonday tapsırığı var awla taalan. alla sen

ʷoħıysım ba namazdı ʷoħımaıysın yëriğ ʷözünde. bizge aħıl yës berdi, parasat sezim berdi, sol sebepten iläji bosa biz namazben adam yëkemiz. musulmandar ülkeñ quwanış ğoy. yëndi baldarğa ʷotırğan dastarħan basında namazdı aytam. ʷoybay, sen
155 namaz ʷoħımasañ musulman yëmessin, kăpirsin dëb aytuwğa qaħımız joq. joq aynalayın namazben musulman bunıñ baldarı namazben adam yëkemiz äytpese nadan yëkemiz dëv ʷotıramı dastarħan basında. ʷonday böten söz aytuwğa ħaħımız joq negizi. yëriğ alladan ğoy, sonday alla talan jaħsı sözderi köb dëb aytıv ʷotqan yëstim atalarımızın. birağ yëndi äsirese payğambar köb maħtaydı ğoy. aram, adaldı
160 ajatuwşı, dindi wağızdawşı payğambar ʷöte sıpayı bold diydi. aynalayın jaħsı ğoy.

- jas keziñiz qalay ötti osı jërde?

- büyer ʷö darıyanı aytpa ʷol. dăryanı ayħaylağanda adam dawış şedbeydin. argı betten bergi bet arjağında turğan adamdar minändäy böb körinedin. köj jetpeytin, ayħay dawış jetpeytin, sonday nărseleri var tuğum balam. mınanday toğay
165 dëgem bäle joğ tuğun ʷol waqta, tırday dälä tuğun. mini allan qud bälıq dëğendi aytsayş, ʷoybăy bälıq dëgen sunduq ağısta ağıs ayında tasuw bolad këyde, sol waqtağı balıttı körseñ ʷoy, allāy men yëndi jas baldardı kezinde jastıq nărseni kör_amadım. sol qırığ jedde tülkübastan kelib qırğ jetiñş şılı sodam biläy ğaray qoy jayıb ketim.

170 *- burın qayda turğansız?*

- tülkübasta voğam, qırığ yëkiş şılı bargam tülkübasğa. äkem şaħtıda bolğan, şaħdıda boğanda yëñ äldi assanağa barıb jüretin maħtawmen. şaħdıda bogañ ğoy şal. biraq biz anşa jamanşılıq körgön joqpız. aldı boldıq, sol waqta jurtta mal joğda bizde yëki siyir bartuğun. sol tülkübaşğa vırarda bir siyirdi babamızğa tastab bir siyirdi
175 nağaşımızğa tastab gettig, bir siyirdi ab kettik mini ʷorıstıñ ädildigi. altı güne Këyin barsaq tülkübas şaqpaq istansa tükübas ırayan sonda tur ğoy siyir tawda. ʷoybăy mine allan qudireti. sonday jaħsılıqtarı bar, ʷorıstar da ädil edi ğoy. mınaw biz dinimiz ʷornad, patşamız ʷornad dëb quwanıv jürmüz biraq adamnıñ bəri qun peyili aħşa vob ketti balam. aħşa adamnıñ aħıl yësiniñ bəri aħşa. azand turad da aħşan
180 ʷoylayd, namazdı ʷoylamayd. aħşa mini ʷözi musulmanıñ dininde iymanıñ apatı. biz musulman toyınıb getse vomaydı. toysaq dine şıħıb keted yëkemiz dă. aşındab quday joq diymiz äni. toyğanıñ balesi ʷol. asıħsa är bälän jëb qoyad bul

rymandılıqTıñ nişanı ğoy. joğ ^won biz körgen jogbız ğoy. sol waqta maymıl köb
bolad diytin tuğun. ^woyaqta alma dēgen tür jaman bolad eKen tawda. qırğızdıñ
185 alatawı diyd keremed jēr eKen tamaşa. yeñ nağız qızıKtı jēr söyər eKen ye allā.

- *sırdaryanıñ arğı betine qalay ötetin ediñizder?*

- ^woybay qāyılben ^wötedi ğoy, dāw ğayıĝ. qayahtıñ aħşasım bered aħşa tügü
işteme joq. qayıħşı var, qayıħşıĝa işbāle de vermeyd. tegin ^wöted, sol jañāĝı arğı
bedden jaña arvamen geled. arba buyaħa geled, süytüb tüye salad qayıqqa. ja dāw
190 ^wos tam işinde qayıĝ ğoy dāw ğayıĝ. ^wonı yēsed tüye de saladı, arbanıda saladı soĝan
āniKey. qıstı ĝün muz ğoy, ^wol dekavir völdi ^wol kün dēgen suwıq tuf dēgen tükrüg
jērgē tüsfeyd, tas bop qat balad. jēr qağ qağ ayırlad qaqayĝan suwıq. mınaw kädır
jerma jıldan asıb geddi ĝo ĝāz kün jılı. darya ħatıbadĝan joq bayaĝıday. büĝün ĝattı
yērtesine adben ^wöteberetin tuĝumıs. bir aptadañ kēyin şawıv jüred muzduñ üstünde.
195 mini a kāz ^wonday nārse bolıb adħan joq dariya ħurudu. muz da ħatıbatĝan jo aĝıbatı.

- *kāzir daryanıñ suwı tartılıp ketti ma?*

- bayaĝı ariĝ kānāl yēsebindē bob tur ^wol. baya suw ĝayda ^wo, aĝısta tasuw
voĝasın nāĝilāsın endi ^won. aĝısta tasiydı ğoy sol waqta. aĝıs ayı dēgen kün ayı ğoy
pāştıy. kāzir endi ^woylab ^wotırmıs, jēr göĝtim bāri qarĝın alıb, jañbirdıñ suwınan
200 qarĝın alıb ketıbatır yēldi. ^wonday mınanday toşın joĝ ed da ār jērdi baylap
tastabatır o kāzir. sol baylawdıñ āreketi qalıqqa zıyan diybatır da. qanşa tam
ĝurubatır, baylab tastaĝan toĝay da saĝan, āy ^wözegdi dariya tawdı baylap tastaĝan.
qayaħa vırad suw, ^wol yērtē bastan son bılay āĝıb ketetin jaĝday jasamaĝan, bomasa
toĝand buzub geted. kāzir yēni yēl bop jurt bosa da kāzir de sonday jērgiligdiñ bār
205 baylañĝan diydi ğoy minyaqta. jeriligdi köb jērdi suw alıb ketti. astananıñ ^wözünde
suw alıb kede jızdaptı o ketipti ğoy bir. ānikiy tirlig so ğoy yēndi. bı ^wözimiz yēken
bılāy ^woylab qarasañ adamĝa alla tāla aħıl, yēs verdi, parasat sezim berdi. yēndi ^wol
allıdañ kemiyd eKen. negizĝı yēndiĝi keletin nārse adamĝa aħıl, yēs, parasad, sezim
berdim dēpti alla. sawattı völdi ħalıqtıñ bāri. yēndi mini alla soĝan qudiretimen ādeyi
210 sondıy tirlig jasadı. ja nēmis siyaħtı qırıb jērem dēse son aydħan bolayın dēb tur ğoy.
bālen basıb gese jēr göĝiñ bār joĝ bılad dēbatır. mini adamnam bılad dēpti yēndiĝi
bālen. alla birāĝ adamĝa sana bērdi sezim berdi adamĝa. sonıñ arħasınan ^wol dārejege
jetti diydi. kınogĝını baş jıvered joĝ ĝılad diydi. mine soĝan allañ qābiled jeted biraĝ.

215 ^won segiz miñ ğalam jaradħan alla. bārlıǵına qābiled jeted. jānnād joǵ diydi, ātāñ baş
şoǵ. anamızdıñ qırsaǵın jānnād diydi. mine sembeseñ dēpti anañ bēs āy candı
bolasıñ. bēs ay dalaǵa şıǵıb sol anañ qursaǵına sıyar m_ed son tastaǵan nārses diydi.
mini allañ quduretin qara. ana bala jerge şır ed tūsgeñ waqta jılasa arħasınan birdeñe
tūsubatı mini. āneKey allāñ qudreti, mini senim ye allā.

- *su qalay şıǵadı?*

220 - bir qıssımeñ şıǵad da suw. nēme şıǵad? uwrānnıñ küşümen. jēr gögdiñ bāri
qazaħıstan bār uwrān. jēgenimiz de uwrān, işkenimiz de uwrān, kög jebatımız
kögümüz de uwrān denimiz de uwrān yēndi miniyaħa barısım mınayaħtañ ğarasañ
munay gazzı jaǵıb qoǵan. jaaǵ gāz varmes pa ^wonı ^woširib tastab aħbay, atılmay
ğalad eken ğoy. soñ jāıb ğoyǵan diydi gāzdār. ār jērdi janıb dur. ^wol da awan
225 küydürubatır. bizdiñ jürgen turǵanıwızdıñ bār sonday bob tur. demmiz de uwrān.
yēndi bilmeym keleşeǵinde ^wölmey getümüz de mümkün, köb jasab maşħara bolıb
yerdeñ ^wölmey ğalamız ba Qaydam denemizim bār uwrānı ketib. ^woyba qıday ā.

- *siz osı jerde tuwıb östiñiz ba?*

230 - dāl ^wösüyerde tuwdım, ^wol waǵda masa dēgen qanday vovş_ed. yerde
nāmāzdigerden saǵat sol törb, bēstem bılay ğäräy masa volad. ^wol waqta dēm joq.
ħudāy pana befsin, künnüñ kōzi görimbeyd masadan, sonday bāleni gördiǵ balam ay.
birāǵ sol masa jaħsı_eken da, sol masa ğurub getti ğoy kādır mini. mini uwrānıñ
bālesi, masa ğurub geddi. yēndi minā bir jırm_altı dēgem bālege sol uwrāndı āKeb
söyörge tuwralavadı diy mā bir vāle ğıvadıf diydi. so da jaħsı vob turǵan joq bizge.
235 bul ^wöz qızıldıñ qumunda bolatın nārs_eken. sōñıñ bizge mınaw ülköyüw ^woñay,
kāriyā boluw kāriyā yēldiñ qamın jıytin ğäriyā volad. jalıfı adama kāriyā bomaydı.
biziñ yelge payda boǵan kāriyāniñ bāri ^wöz tamāǵı_şün kāriyā boptı dā, sol kāriyālār
āytıfıdı ^wöy bomaydı mināniñ minādāy bosın dēb solarǵa tamaǵı toyǵan da ānalarıñ.
tamaǵ jēgen, tamaǵı toq boǵan da. āy anıyaħtı qoyıñdar dēgesin bār aħıldasıb
240 jırma_ltıǵa istebti ğoy. kömir, kükirt qışħıl gāzi ^wosıyerde şıǵad diydi. ^wol adamǵa
zıyan yeKen dēvatır, sonday āñme bobatır. yēn bizdiñ mına kögöred aǵaşıwız
gögörmey ğalıw müñkün ^wol keleşegi. sosın işken tamāǵıwızdıñ bār uwrān, suwımız
da uwrān. yēggen yēginiñ bāri uwrān, taza nārse joq. masa ğurıǵasın ne bolad ^wol.
jaħsı dēv ^woylamaym, men ^woy pikirim sol. kēyde ^wos adam so ^wölmey ğalıb

245 mashara. törüj jasha gelib ^wölgendi qırşın déb joqtaw ayttı diyd bir wahtarda, törüj
 jasha kegen adamdı qırşın déb joğdab ^wöt. sonda adam qanşağa geled, mıñ jasha
 geded dèd. üstem dastan dègen nàrse bolğan sol waqta sonday adamdar süyt jasad
 ed diyd. soday añgimeler bar, sonday wahtıya var, bulıñ bari iras. yendi minaw
 250 ^wölüşimedi? ^wölgene Ken adam tirile ma? diyd da. al end senimi joqtıñ dini joq
 diydi. musulman alla talan käläminda aytilğan son. senimi joq dini joq, biz
 musulman aytsa senüwmiz gerek. bul senimniñ arhası. men musulmanız äytpise
 musulmañğa jatpaymız. sembeseg birm birimizge dâ. sol senim boğana këyin adam
 yekemiz dâ äytpese nadan yekemiz. senimi joqtıñ dini joq diydi. yend so aythan
 255 nàrsege senüwimiz gerek dègen ämmeler goy balam. soday jahsılılar bolğan goy alla
 talan yendi biz en ne gılatın bilemeymiz yerik alladañ goy. ^won segiz mıñ galamdı
 jarathan alla bar qabelet jeted. kögbär beribti goy, tohta ^woğan aytıftı pitir sadaha ver
 dèpti. bär urluqtam boğan men pitir bermeym dèpti pitir sadahasın maldıñ dèpti. bär
 urluqtam payda vold dèpti. ^wol urluqqa pitir sadaha jürmeydi. äy, ^woniki durus fitir
 260 sadaha urluqqa jürmiydi. qayta berseñ bälege galasıñ ala taladan. haram nàrseni
 qudayı gıb berseñ. mini allanıñ qudreti bul. biz adal nàsemizdi quday déb
 jasawımız gerek, sonda biz adammız. ^wol ahlılı var eken gayta ^wonıñ. äy ata babasınan
 yesitkeñ goy. aynalayın aw sol ^wözü qoja dègen qalıq barlıg jerge taratıbatır goy
 payğambardıñ payğambar äleyhsälämiñ qabileti goy alanıñ bergen gäbleti goy.
 265 sonıñ küşü de äytpese kim taratad ^wonı. ja birij jıyrma dörd mıñ payğambar sonday
 tirlig jasay amadı mini. jalğız mıhammed qudretimen bärliğ dünyeni biyleyin déb tur
 alla nàsib etse. kördiñ ba bunı tirligin, ireseyde qanşa meşif fayda bob qabatır. namaz
^wohtıvatır diyd meşitte, ireseyde televizirdi görsöñ tüsünesiñ bärin. senderde anas
 dègen kisi boğan yeken balam, payğambardıñ wağında, ^wol bär saħavalardıñ bärnen
 270 ülkön eken anas dègen saħaba, seniñ atañ sol. anas dègen kissi payğambardıñ yeñ
 süyüktü adam eken. saħabalardıñ bärnen ülken ed diyd anas. äzifed ^womar dègen kisi
 boğan, äzifed ^wospan boğan, äzired äli boğan äzired tağ birdeñe dègen törd mähzäb
 boğan. törtöwi törgö ^wotırad anas tömën ^wotırad. jası ülkön, son ^woğan ^woy payda
 bolad da. e men ^wosdan bärinen ülkemin men näğib tömen ^wotıram diydi goy. birag
 275 payğambardıñ qoltığına suwın jılıtib süyt jüretin adam ed diyd. men nàb süytem,
 men bulardan kem ba diydi goy, adam goy yendi. sosın ^woylab ^wotırad da payğambar

bilib qoyıbtı, olloḡ ägbär dëb bäte jasap. pärişte jännättän qurma äkegeñ göy. bēs qurma ab geldi, son äzeret ^womardan surabdı qurmañ maḡıñ beriş dëpti dänin. süytse äşşädänlä ilähä iyloa äşşädännä mıḡamada ırasıl dëgen jazuw tur diyd. jımyıb
280 külüpti payḡambar. äzifeti ^womar men äzifti ^wospanan törtöwinen de alıb törtöwi de sonday äşşädänlä iylä äşşädän maḡamada ırasul dëgen käliymä tur. jaagı anastan surap taḡsır siz beriñişi dëpti. ḡa, sizki joḡ yeken göy. ^wökirib jılabtı, yē mıḡämmäd men casım ülken, ^wömir törge şıḡpaym joḡar ^wotıram. men náb şıḡpaym men kem yekem dëpti. maḡañ bäte bër dëpti. son payḡambar maldı bol, jandı bol dëb bäte ber
285 dëbdı, end taḡı ^wotırbdı da ye mıḡämmäd taḡı bäte ber dëbti qız verüw mennem bolsın, qız aluw senderden bolsın dëpti. süytüb anas bäte älgän payḡambardan. yëndi men yëndi biz sender baysındar biz kedeymis. ^wömir qoja mal aydaḡan adam emes, qoja dëgen payḡambar äwlädi mal aydamagan. somen ızalam göy yëndi, ^wöz payḡambar bolad sonda ^woḡañ päte bered. nege biz kem bop qalamıs nege kedey
290 bolamıs diym göy yëndi. süyb ḡapalanam, bul nedegem maşhara bul. ^wözüñ ürüm-pıtaḡtarıña nege durustap bäte bermeyd diym dä. balamız göy, bul ne dëgem maşḡa diym dä. mine al endi sötüb qız berüw menem bosın, qız alıw senderden bosın dëgen sözi var. anas atalarıñıñ. sender negizi anasta payda boḡasındar. biz payḡambardıñ uruqtarı äliñden payda boḡamıs. payḡambardan qızdar boḡan, ul bomaḡan yeki vala
295 voḡan birewin yer jetken waḡında balañmem bolasım ba ümnetimem bolasın ba dëdi. balañ kereḡi joḡ ümnetimem bolam dëdi payḡambar. yekiñşi balas taḡ geldi ^wo da sonday bold dëgen äñgimeler var. atalarım izgilig sözü şıraḡım. biz söz män bilmeyd yekemiz qalay söylewdi. qalay dünyege qurañ geld sol quran arḡılı söz fayda völdı diyd adamḡa. izgiliḡ atalarımızdıñ izi bolmasa dim bolmayd dëgen söz
300 bar. atamızdıñ izgilik izimen din bolbatır yeKen dä. atalarımız yëskilikti adam sözüni gerek joq dëb sandalıbatır joq. biz sol ülkönderdin arḡasımen adambız äytpese nadambız. bunus taḡ var valam. mine sonday jaḡsılar sözderimiz bar balam. biraq sonı biz qazaq dëgen qalıq adam emes. keşe bärin satıb qurttıḡ göy moldamız da qurtuq, yeşänmiz da qurtıq, ^wözbekistan bäle de ḡıḡan joq ^wözbegteriñ satqan da joq
305 atqan da joq. biziñ atalarımız barıb büyerge kepti.

№ 9	Anlatan	Nazarbek Ubayda (66)
	Derleme yeri	Kelintöbe köyü
	Konu	Ekincilik ve hayvancılık hakkında

- *täte atı jöniñizdi aytasız ba?*

- meniñ atı jönüm nazarvegüw üvayda cañıya ulımın. ^wosu ata gäsimmiz goy ^woydağırda ^wos mal şarwaşılıǵı. bırım bıl adkorum sabğoz boǵan. türküstan awdanındaǵı yeñ birdem bir mal şarwaşılıǵı. sol key mar şarşuwǵa tarħab kázir
5 ärgim jeke jeke. ^wöz şarwaşılıǵıme aynalısad. sol yend cılħı var, qoy var, sıyır var äytew soǵan qarab azınañ geşge dëyin dëgendey, sol şarwaşılıħben aynalsıv cürmüz.

- *mına julqılar öziñizdiki ma?*

- cılħı yendi qospa goy ärgim ärgimtiki. aǵayın, tuwıs, tuwma dëgendey,
10 awıldım malı, iya qojanıv awılıniki văr, ^wos sultambeg qojanıv awılıniki. sonday caǵdayımı sonday.

- *otbasıñız, bilimiñiz jaylı aytıp beresız ba?*

- jo ^woħħan yemesbin. ^wözü semyamda bës balam bār törd ul, bir ğız. bārı coǵarı bilimdi, ärgaysı är jefde jumus_teydi. yekewi üşow qalada turad. qız
15 babayda turad, dessadda zävedüşşi, al yend ^wözüm sol mal şarwaşımen ^wöş şerde qojanıv awlında turamıs, jaǵdayımj jaħsı. yendi mal közüm aşħalı malda gelätirm goy ^wöndü iñǵaylı voladı ğo, közüm aşħalı veri malda gelätürim. paydas äytewir biz yend töline ğaraymız oy, jılna bir mārte töld_alamız. qoy vosın, sıyır vosın jaman yemes äytew ^wözümüziñ şaǵandımıza jarab dur.

20 - *kezinde osı jerler ne bolǵan, egistik bolǵan ba?*

- jo burün ^wol iya, burrun bizden iya bizdem burum boǵañ goy yëgin. bul temir jol saqqozu voǵan, yeñ bas qurulǵanı. ^wodan sol mal şarwaşı goy bü jerde. ^woydaǵıda adkorım sapqoz boǵana geyin mal. al yend keyin ^wol tarħadı mınaw caǵdayǵa vola. kázir ärgim jeke jeke. äytew qolnañ gegender caǵdaylar varlar yëgin

25 yəgiv jadır. biziñ jèrimiz çayılğaylaw. ^wō tördgül dəydin, nura dəydirde turad. mına sır jağımız əli iyger_amay jatırmız. suwğa suw joğuna vaylanıstı. qudağhalasa yənd iygeremiz. quduq qassah dəgen ^woyumuz var. malğa qora sasaq dəgen ^woyumuz var. sonday sonday yəndi çağday, jaman yəmes.

- *bul jerde qanday egistik bolıp edi kezinde?*

30 - burun yəndi bizdem buruñ goy yəndü, nē jügör yəggeñ goy jügörü. adgorem kezinde bü jër jügörü voğan. kōbşülügü mınaw qızıl çarwa dəgen jèrmiz var. ^woyagda cügörü voğan. jōışha voğan. kəzir yəndi mınaw burum matormenñ go kəzir mınaw sālarki de qımbat. kəzir süytüb qolbaylaw ^wob turğanı əsirese cañağı, ^woydağırda tehinika da coq qoy yəndü mator baya suw matormen aydab
35 suwaratın. kəzir ^wonday çağday jōğ. yəndigi çağday sol quduq qassah dəymiz ^wözümüz. süytüb ja yəgim pegimizi bassasaq. tördgüldö biraz yəgin jağdayı geğender tördgülden yəgib cadır. biydäy yəged, qawın yəged, darbız yəged tördgül dəydin.

- *bul jer egistikke jaqsı emes pa?*

40 - suw joq qoy suw joq. ^wosu negizi malğa bola arnalğın goy bü jër. baya atkorum gezinde de mal, kəzir de mal jayılım jeted bizde yəndi. ^woydağırda maldıñ çağdayı bü jër. jazda kög bolad, qısta äytewür anaw küj jay küj jaymasañ jüz jay dəgen söz bar goy. ^woydağırda bärliğ nərsede küz goy asnavnoy. somem mına maldı cayıb, awıldıñ caa ^wortaq malı. birewnem birew birewne ^wonaw
45 dəgendey sonday. sıyırımız sıyır mal şaşawımızda var. ^wol yəndi padaşı var. ^wol cayad azınan geşge dəyin. sonday çağday.

- *ıskıvajanıñ suwı bolmay ma egistikke?*

- jō ^wol yəsigimizin aldın kögörtemiz go ^wonimen. ^wol boshə ağıb jadhan joq. jazda mısali pamıydor, samıydorumızdı, ja kökönüstü yəsimni aldımızda
50 jəymis. ärğimde kirənd kirgizib bergen. mına aq bullaq bağdarlamısına baylanıstı buruñgu suwmız şamal azayıb galdı. al yənd keyin aħbulah badarlaması kəzir üy üyge kirgizib bergen bərin. sonimeñ yəsigdiñ aldına cañağı ^won sottıq jèrimiz var soğan caağı pamıydor, bādiren dəgendey yəgib jəymiz, sonday çağday. yəgistigge jetpeydi goy yəndi. ^wol kırand qoy ^wom bestik qoy ^wom bestig yəgistigge jədpəyd
55 sonday jağday. kəzir alPıstay goy yəndi qospa. qay gəziddem bolasın sen?

- ruwiñiz qanday sizdiñ?

- cawğaştı go iruwm. cō bü jördē arılas. al yēndi bizdiñ jërimiz ^wō mes
diytin jër goy. abay vavaydiñ arjağı. yēndi küñgörşülügben kázir ärgim är jërdi
60 yēnd jurdduñ bāri so bojbanıñ jëri dēyd. birağ yēndi aralaspız go kázır yēndi.
^wol yönd ^woydağırdı men sol ^won jëti mēgteb pitirgeneñ gëyin sol äke täyägın
ustagam. sodan kázir casım alfis birde sodan malda gelätirm goy. yēnd ^won jet
casımna bassısım qanşa kızı alfis fir jastam. burun äkemiz mal vaqqan, äkemiziñ
65 qazaqşası. nan joq dēgen de künderdi boğan diydi. yēnd biz ^wözmüz körgen joqpız
goy. ħarnımız toq, qudayğa şükür.

- sol atañızdiñ aytıb bergen esteligterinen aytıb berseñizsı?

- yēndi ^wo Kisilerdiñ aytuw woyınşa bir atar qoyğa bir asarşıq kezde bës
semıyanı bërgen yēKeñ goy bölüb. mısıl bir atar qoyda so bës semıyan asırayd.
70 sonuñ sütü var, ayranı var. al ^wo gözde minaw yēnd biydäy dēgen tapşı yēkeñ goy.
ja biydäydı ne_al diydi yēndi ünemmem bered yēken. ünemnem bëriw ^woğan
mısıl yēg qos us ba, bir qos us ba sol işşetin jaağı ^won da qol dürmeñge tärtıb
yēndi ^wonu quday bizge körsedbesin, körgönbüze joq qoy yēndi qázır qarmız toq.
al yēn so gündü bir atar qoyğa mısıl bēş şüz alt jüz bolatım bosa, sonu bës
75 semıyanı asırağan yēken so gezderde. ^won yēn babalarımızdiñ aytuwı. al yēnd
kázir biz, biz yēnd beybidşilig te tuwıldıq qoy. men ^wözüm káz alfis firde, yeliw
törtünş şılı tuwılğam. som bëstiñ bir sayında. sodam bëri yēndi qalada megtebte
mänşügdö ^woħıdım, megtebdi bitirdim. sonda semiyalı bolım semiyalı boğamnam
bëri ^wöş şerdemiz. burun äkemize de öş şerde boan. jaħıya dēgin kissiniñ ^woñız da
80 malmen aynalışhan ^wo küsü de ^wos atkorumde. na pensiyağa şıhtı, pensiyadan
şıqqanañ kiyin ja äke täyägın biz aldıq, biz jalğastırıb kelatırımız. yēnd biziñ
baldarmız yēndi äzir yēndi malğa umtulub jatır goy yēndi. birağ ärgayıssı jaa
joğarı bilimdi. birewdi yurudiyşskiy tawısqañ, birew ^wo astanadağı gümülüb
atında yëvrazya üniyvörsetin tawıstı. ärgaysı ^wöz nanın ^wöz terib jerib jür. qız,
85 qolımdağı bala mına çimgenddegi muħtar äwezib pediysduwdın tawışhan yēkew.
yēñ kişkantay ulum yëkanamiys buğaltır, kázir yēndi sol iñğayı gegen jumusin

90 isteb jatr. sonday b̄ari üylü, vorandı. ^wöş şördö jaa ülkön balam ^wöş şerde muğalım. ınıñ kelinşegi de ^wöş şerde. meKtebd_istid. sonimen äytêwür yèn nemere bağuw göy bizdiki. nemereni ^wölgenşe, ^wol nemerebiziñ aldı da kâzir mına pedkölejinde ^woñıyd yēñ aldı. artı jaa dessadda. sonday cağday aynalayın. süytüb ^wömür geşib jatırmız yēnd. qallanın qanşa jaa ırıs bēşniy ırıs nesibe joğ göy. talhan tawışhañ günü ata jolmem bizde ketermiz.

№ 10	Anlatan	Alaydar Bazarbekulu (56)
	Derleme yeri	Savran köyü
	Konu	Köyü hakkında

- atı-jöninizdi aytasız ba?

- atı jönüm qıdırbek qıdırbekiv äliy aydar bazarvekiş. bayağıda pasfirddarme gedgemiz gö. ^wo gezde de obbenen oviyş dëgen bar edi göy. alfis törtünş şulu 5 Һaratöwê dëgen ^wönürde dinyeğe gegemis. qaratöwê dëgen. ^wo minaw sırdıñ argı vetinde kâzirgi atawı Һaratöwö burun ^woniñ aldında cırma törtünşü partsiyez vob atalğan. kâzir qaratöwö vob ^wodır. sö jërde basfağ göl dëgeñ göl vartuğun. ^wöte ölköñ köl, so köldiñ cağasında dâw bayağ minaw qawan ata, mına sawran biletin şığarsındar sol sawran tövönüñ naw neniñ qalanıñ sawrañ qalanıñ minaw qarawul tövüleri boğan. sol qaratövö, aqtöwê, ağıztövö dëgen solardıñ qarawıl tövöleri jaw 10 gelätğañ gezde ja Һarab turub bir birine Һavır veretin çer. sosın arjağında jaa artıg ata dëgen çer var. solardıñ da qawantöwö dëgem bar, ^wol sawranniñ jaa ne şığargan ^wog däri şığaratın, mılıtılı şığaratın caña sonday zawıtı voğan. ali ^wosu güñgüğe dëyin bar bul töbê. ^wol tövöde ali ^wosu güñge dëyin cañağı ağ jol dëgen däri jadır kömilib şığad. ^wonı gädimgi kâzirgi ana qırğawıl atıb cürgender añşılar sonı qazıv alıb alde de 15 däri gib isteb atıvatır. bul ağıtöwê ^wol. ağıtöveden ^wötkeneñ keyin barıb ö miniyäğında sol cağında qawantöve dëgen jër var.

- qaratöbe de bar ma?

- qaratöbe ^woniñ ar jağında. ^wol yëndi jëtpis birinş şılı ^wöş şerfe köşib geldik. äke şeşem äkem ^wöş şördö dünyö gigen. ^wos nurtas awılı birin amañgeldi qalhozi. 20 ^woniñ aldında kavanovuş ^won aldında ändirey bolğan. soñ amañgeldi qalhozi bolıb qurılğanañ keyin men äkem cumıs babımenen minaw piruwınze awdanna barıb jumıs_tegen. ^wodan ja qaratöbede jumıs_tegen, men tuwılğan jërim qaratöbe negizi. cefis birinş şılı awılğa qaytıb köşüb gegenmi ^wos nurtas awılna. amañgeldi qalhozi gezinde geldik göy büyerge. ^won jıl mektepti ^wos şerde ^woñıdım, ^wondi ^wos şerde 25 pitirdim. äskerge barıb kegene keyin ^wos awılğa nurtas awılında cumıs_tedim. yëñ

biriñşi yeñbeg jolın mına belaruwsyadañ gegen siyirdi bağuwmen bastadım. sonı bir jılday siyir bahtım. ^wodañ keyin meħaniyzator bob jumıs_tedim. toħsan segiz, toħsan segiş şılğa dèyin meħanizator bop jumıs_tedim. kambayın aydadım, pires padborşiyk dèytin pires bastıq ^woş şördö. biräz jıl qızmed qıldıq qoy yèn jañağı tiräktir aydap, 30 meħaniyzatir bop. ^wodañ keyingi bu jèrdiñ ^wözü yèn jañış şer mına jèr bārimiz bir atañ baldarımıs ^woş jèr turgundar. äkem jumıstı ^woş şörde bastağan, bırıñ amañgeldi qalħozı gezinde. nurtas awılı wolıb toħsan toğızıñş şılı ^wöndürüstik kăpiyrätıyb boldı bü jèr kalħoz tarağanañ keyiñ. so gözde yèndi şamalı cumıssızdıq boldı bu jördê. birağ malmeñ göy mal göy bü jèrde. yèndi köbüsü malmen ^wotırat. 35 toğay bar mınaw toğay ^wos jekeşe adamdardiñ toğayı. bārine bölüb bölüb berilgen kög ğağazbenen. şabındıg jèr bar, bü jèrdiñ yerekşeligi yèndi bāri bir birimen ağayın boğanañ giyin birbirin aydħanın isteb ^wotırad. işħanday buzuq buzuq baldar vomaydı, birewdi urub ketif dègem bomaydı. bār birbirine tuwışan.

- jetimderler ma?

40 - qatağan, cayman dègen yèki bir ata göy. bir ata cetimder de so da qatağan, cayma dègen ırıw ^woş şerd turad. qız alısbaytın ırıw cetimder dègen, cetimder dègen ırıwdıñ ^wöz qız alıspayd. ^wözü ^won yèki ata jetimder göy. sol bizdiñ tirşiligimiz, mınaw meKtebimiz bar mına jèrde üş etajdı öw nurtas atamız saldırıb so kisiñ bastamasimen salıñan. so gisiniñ atimen ^wosı awıldıñ atı nurtas awul so gisiniñ 45 atimen. sosın tört artıyzanımız var, artıyzan ^wöz jèrniñ astınan ^wöz şıgıb atħan istıħ suw. ^wo ğisin de so nurtas atamıs qazdırtıb kitgen.

- kăzir iske qosılıp tur ma?

- kăzir iske ğosılıb tur. mınaw är uydin yèsiginiñ aldında cılı suw keb tur. aħşa tölögönde mardımsız aħşa sol beş şüz tenge ayın töleb turad. ağıb turad suwmız, 50 so suwmenen agorodımızdı yègemiz äwlimizdiñ, mālımızd suwaramız, belgilegen bağa beş_üz tenge boldı. ^wöytkeni artıyzan bunıñ atamızdıñ qazdıfıb gedgen artıyzanı. ma ağam zulubğar ağam ^wo kisi ^woş şerde qızmet casadı. alğaşhı jumusın ^woħuwdı pitirb kegenneñ keyin asemlätör bop jumıs_tedi kolħozda. ^wodañ keyin jañağı ^wosı ħalħozda mınaw zateħniyktiñ kömekşisi vob jumıs_tedi. keyin zateħiyk 55 boldı, pırabkom boldı ^woş şerde. kamsamol kamitetiniñ sekretarı boldı ^wos awılda. sosın qolħoz tarağana keyin qăzir önow moyunqum awdanı, jambıl ^woblısında

aḥbaḥay ^wöñirinde jumustebatır. sö jérde mınaw aḥbaḥayda jumısted, kázir nede so jérde kázir qarağandı ^wobısına getti mına jérde bastıq bob jumıs_tegen, diyrektir zavod. kázir sol qarağandı ^wobılsı jañağı balḥaḥta balḥaḥ qalasında so jérde ^wo jérde
60 jumıstebatır. jumısnıñ soyaḥta, soyaḥa jibergeñ goy. kamederovşınıy keyinen sö jérge bastıq bob qaldı. mınaw nemerem, balamnıñ yeñ ülken balamnıñ qızı. mınaw coldasım, mınaw aḡamnıñ balası inim äbdiraḥman aytım goy kelindi. mınaw bul alḡabas awdanında. qızıl arıq dēgen jıyırma yēkinşi partsezge qarastı qızıl arıq awılında turad. mınaw bulardıñda turatın jérinde teg ḡana biraḡ iruw turad. bir iruw
65 temir dēgen iruw biraḡ iruw turad. bizdiñ ^wos awıl siyaḥdı jetimder dēgen bir iruw temir dēgen biraḡ iruw turad.

- *nurtasta ne yegesizder?*

- bizde kezinde maḥta yēgilgen, maḥta boḡan bu jérde, biyday yēgilgen. ^wol ^wozat qalḥoz bob turḡam bu jér. kalḥozdıñ bastıḡı biz kegeñ gezde ıbray dēgen kisi
70 bastıḡ ed. düysebayıv ıbray dēgen. ^wo kisideñ geyin seyilbeg dēgen gisi boldı, sodañ keyin ^wözimizdiñ awıldan caḥan äziredbergenib. ^wodañ geyin ^worazgeldi ^wol da ^wos awıldıñ. ^wodañ kiyn arḥabayıv amañgeldi sodañ geyin saparḡali tölönib. ^wol da ^wos awıldıñ cigiti. sodañ kiyin bold ^wodan kiyin qalḥoz taradı, ^wöndiristik kăpirätif bitti, kázir ärgim ^wöz jumıstarın istebathān.

75 - *bul awıl qay jerge qaraydı?*

- joldan görgön şıḡarsındar. abdulla üsenib awılı. mal goy bəri mal. ^wonıñ üstüne burunguday ^wo sırdaryadan kebathān suw joq kázir. ^wo gözdö yēki mator jumıs_teb turatın tuḡun kündüz tünü. suw şıḡarıb somen suw geb turatın. ^wol suw tartılḡanan kalḥoz taraḡanañ keyin ^wol ärgimniñ küşü kelebermeydi goy ^woylıhtan
80 suw tartıb aluwḡa. ^wo sonaw ^won yēg kiylämetir jérden tasarıqpenen suw geletin tuḡun. yēki mator kezekpen ustap turatıntuḡun. kädimgi matorḡa küşü jetpeyd qalıqtıñ. ^wo jérge ^won adam söyerge yēgis yēgse ^won adamnıñ küşü ^wo yēki matorḡa küşü jetpeyd. ^won keyin tasarıqtıñ bəri buzulub ketken. teg qānā mınaw qaraşıḡdaḡı samatog. qaraşıḡta da ^wözünde suw joḡ. yérteñ kögtemge ḡaray bolad. jadıñ günü joq
85 bolad sonday da. a ^wo gezde de burun jazdıñ günü dăryädän ap goyad matormenen. kaz ^wonday joq, sosın yēgıstıḡ yēge_mayatqan sol. yēn jeke jeke bir şamalı adımdarda bar joñışqa. negizgisi malmeneñ küñ görüb ^wotır goy

№ 11	Anlatan	Dos Kulmahan (67)
	Derleme yeri	Şornaq köyü
	Konu	a) Çobanlık b) Askere gitmesi c) Evlendiği günler

- atı-jöniñizdi aytasız ba?

- men dös qulmaḡāmmın. mınaw baltaḡölde birge_ohḡāmız aḡtöbe dēgeniñ tübündē. mınamen yēkewmiz birge ^wotırḡāmız. şohbar ḡañlım ^wözüm. ^wodañ kēyin ja qañlardıñ işine dēb şal qartayḡasıñ ^wosıyaḡa köşüb beldik. sal bēşiñşi ḡilasda geddim

5 ba baltaḡölden? altıda geddim ba äytwür. ^wogo şeyim mınaw bir tösegde jātıp, bir nāñdı bölüb jēb mınaw da jañāḡı bir üydiñ ülkem balası, men yēndi üşünşümüñ ḡoy ^wonda. mınıñ āpāsı barım bērib kütetin. baltaḡöge baradḡan da colda bunuñki. ^wodañ kiyin bizziñ āwıl, ^wo gözde awı awı bob ^wotradı ḡo. yēnd barın saḡtap bizge barın ne ḡıv ^wotradı. sosın kişāntāy kişāntāy mınaday qızıl şamadan soḡan mayımızdı,

10 qurtımızdı, qāwıñ ḡurt, talḡān salıb bēred. sonı aparıb caña tombuşkıge qoyıb ḡoyam iynternāddā jatamız ḡo ^wo gezde. baltaḡöldiñ kiyimiñ de bēredı, awḡatıñ da bēredı, ^wol ^wöte küşti ^wosı mınaw qazaḡıstan so gezde küşti iynternat. bēs mezḡıl viretin. ^wöziñ jēri var aguwrod. qāwım bēredı, dārbız veredi, sıyırı var süt ākep bēretin ā dusseke. ^wo kāzir ^won birewıde coḡ mısıl_şün. sol cañāḡı aynalıb keliş şamadandı

15 ^wortaḡa ḡoyuv jiverib cañāḡıdan cēymiz, cañāḡıdan cēymiz cañāḡı. talḡan cēymiz, ^wo gözdö sol kāzirgi aydsañ baldarḡa kāzirgi baldarḡa aydsañ sonıñ bāri ^wötirig sıyaḡtı yērtēg dēyd. men yēndi ^wosılarḡa bölünüb kettim da bir añsarım awādı. min dāl kāzif min dastarḡan bir ansarım awādı yēnd, ^wosılarḡa kezdessem iya, ^wosı bıyılḡı mayovki istedi miniyerge, kāyerge istediñder biyıl barıpsıñ ḡoy sen koktemde. soḡam baram

20 dēb mına muḡtarḡa aydḡam āñni dāyiske. miñiyer kilāstāsımız bar ḡoy. mem barıb sol bayaḡı dostlarım köröyün. bir tösekte jattım, bir nandı bölüb jēdim ıya. ^wosıların birge ^wöstim ḡoy mem mısıl üşün. mınıyaḡa ḡelib ^wohḡandarım da durus ḡoy, ^wolarmen de arlasam. biraḡ bularmenen köb árlaspay ḡettim yēndi. bir yēnd

^wözüm ^woyuma sonday aňsarım awad. sosım maňıl deb men ^woğan dayındalıb süytüb
25 ^wotsam ^wötib kebdi ^wol.

- *daryada köpir bolmağan paran bolğan sonı aytsañışşı?*

- mınaw köpür ^wözü bılıtır salındı goy ^wözü_ä. ^wo gezde paran, ö jıynalıp
turasın mäşine gep tolğan wahta gelib bëri tasıydı ^wonu, bër jahtikin arı tasıydı, talay
adam ketti jañağ, talay adam suwğa ğetti, talay tiräktir, mäşine ğetti äytewir. yēndi
30 mına köpür salnıb káz cahsı vob ğaldı goy.

- *paron kötere almay qala ma sonda onı?*

- paran köteredi goy, ^wözü ^wosınday bäle, anağan gep taħap duruw görēğ,
tayıb getedi, arħa gelib tayıb betedi süytıb tüsed. adamdar da cañağıday tūsüb beted.
paran jür_amay ğalad, seň dēymiz cañağı, muzdın üstünen ^wötemiz jañağı. jāniñ
35 şüböröggö tūyüp. mına şeti yērivatır, şeti da so bir taħta Koyub ğoga taħtaymen
jügürüb anağan şıħsañ qattı ^wortası. jıñğıl tastayd, yēndi nēbir neni körüp geldig goy
yendü ^wos waqqa şeyin. baldarımız yēndi ^wonu aytsañ ^wöseg sıyaħtı ğılad, ğoyış täte
dēydi. ^wol ğoyşı emes sonım bārim boldu. ^wözümüz sonı kördük iya. ^won mına
ıynternatımız de cahsı ed. so baldarmenen end arlasıb kezdesem ğo, birağ toptalıb
40 kedeskenimiz joğ dā. soğam baram goy deb_em yēndi. qay jılı anaw Kim gegen
sırıħ geldi, anaw ^wordabeg geldi qırığ jıldıqqa qosıla goy cūr dēp. soğan ğudaniñ
quduröti tirlig bob qaldı da sol baramay ğaldım äy. ^wo da geyim bıyılığğa baram ağ
ğoy dēgem men ^wo jañağ quw nayman aldab ketti, biyil baram deb ^wotırın goy yēndi.
keşe muħtardıñ toyunda boldum goy, sen joħsıñ ıya köb bala joq. ^woyördē bayağı
45 bōrübayıb bar ēdi ğo āsivāy, jaħsığay sodar anadaydan tanıp bayğus quşaħtasıb
ğaldım. me körmöy jürgön baldar ä. bolmasa ana sıırıq, pırıqtarın bārin körüb jürüm
kimderdi nāzimħandardı. yē sonday tirligder boldı goy yēndi waqtısında.

- *mal şarwaşılığın aytsañız?*

- ^wonıñ aytayın, men yēndi bunu qayağınam bastayın sağan yēndi. sol yēndi
50 biyteyin da ārmıyāğā keterden ārmıyādān kegeneñ kēyin bērgaray. ^wözüm
^wömürbayanım yēlüw üşfün ^wözüm. ^wözüm sol ādğa ğumar boldum, malğa ğumor
bob tuwdım, ^wöz tuwğanın ^wöz ata kāsibimiz sonday goy yēndi. tāzım bar, iytım bar
aňğa jüdā ğumarmın iyä. kāzir jēti tazı bar ēd keşe birewin birew äKetip ğaldı qarab.

- *tazı iyteriñizdi satasız ba?*

55 - satpaym göy meñ satıb abatırm göy sonı. birewdeñ satıp alam da men.

- *satılattın bolsa bağası qanşa?*

- yendi ^wom miñ, ^wom bès miñ bobatır göy yöndi kázir. sodan ärmiyağa keter gezde äkemiz bayğusta ^wözü qarttaw kis_ed. adğa qumār ^wo Kisi de, sodan at äperdi, kökbar şaptım ò jahıs şaptım. jètpis bir ğeddim ärmiyagä, noyabirde geddim jèdfis
60 birde. sodan yèki jıl ärmiyädä bob geldim. mınaw siyvernoviski dègen jèrde boldım. yèki jıl qazaq qızın körmedim, saldat boldım ğo ärmiyäda, ırassıyada boldım. ^woypımay yèndi yèndi adam bop qızdarneñ söylesib kel_adħanda qıyım bold_ow mınaw ketkenim kedib qağam ärmiyäğa. ^wöz mınaw kılastastarım birewine barsam ba dèp söytip jürgem göy yöndi. mınaw irenjip ğala ma ğaydam? sodan ärmiyän
65 yèki jıl bölıb pıssmıla dèb awılğa geldim. süydsem awılda zibäyräniñ ağası sırlıbay bişşara. ^wo da ärmiyadañ qaytayın dèb turğan da qasındağ balanıñ mılıtğı atılıb getip qaytıb boğan. äkele_madı soyıħda qoyub geldi göy. sosın üş nağaşım bar yèd şal kissi, ^wol ğaytıb bobdı. sol ^wölgön tirilege bārdıq. şeşem yèrtib jür äkem üydè. sosın yèñ ölkön nağaşımniñ balasınıñ äyeli mınanıñ äpşesi. mınanı sol çetiñşi ğilas ^woħıb
70 jürgöndö bir görgöm. ^woypırmay so ğızdı qäyerden mağan quday gezdestired dèb jürgön adamın. sodan kezdestirdi, süydsem sol üyde jatıp ^woħıb jür ököñ. ^woypırmöy dèdim, mınanı ne ğılıw gerek yèndi. yèki jılday qız valasın körmögön adam mınaw kezdesti göy maan. bunı aluw görög dèdim, nağaş şeşem bar, nağaş şeşem yèndi ^wol ^wöte aduwın adam bolğan. munuñ äpşesi ceñgem, nağaş şeñgem göy. ^wodan këyingi
75 nesi ^wo da ceñgem cañağı mınanıñ qaynısı nesiniñ äpşesi qaynısı da ^wolarğa sosun awus saldım men ^wosınday yèndi bomayd men budan artıg ^wömir sürüwge bomay ğald dèdim. men nege ^wözi qıssılıp kegen adam dèdim. men yèn mınanıñ alamın dèdim. ne boldı dèdi. ^wosın alam, asañ boldı biz kelistiremiz dèd jañāğı nağaş şeñgelerim. sodan qanşa gündö dèdi. men aytım bir yèg ğüñgö şıday amay ğalam
80 dèdim. sosın māħul dèdi. so söylösüb görüb neāğıldı, süytken yèkem bul ^woħuwım pitsin anaw mınaw diyd. sosun meñ ayddım ä ^woħuw pite vèredi göy. üyge geldim, sosın äkeme, şeşeme aytım ^wosınday ^wosınday men yèndi ^wol íras bul āñgime. bolğan āñgime, men üylenemin yènd dèdim. söytib em mınaw üydiñ artındağı ağam men ärmiyädan keletin cılı qalıb qalıb jürüb ärmiyä gedib ğald üylembey. äy çırağım

85 aw anaw ağan ärmiyäda üylembey ğetti ^wo da üyleñse mähul yed dëdi. sösın ^wötëb
^wotr em äkem bişsara turub ayttı üylönseñder üylene verinder birewiñ bosa da
ayahtana ver dëdi. kördiñiz ba? biröwiñ bosañ da üylene veriñder yendi dëdi. şeşem
jañağ aytıvathın. äkem bişsärä jañağıday dëgen jappar ğulda jan bar ma äydäb
banıyağa vardım. bañyadan tüssüb geldim ayttım, apa dëdim dayındalıp ^wotı
90 tirligiñdi istey ver keşge äKelem dëdim. so günü mini so arada qaşa ärmiyädän
geğenime segiz gün ma toğız gün ba boldı. süwretti äkeş, äke qalday adam yekem
körseñders. kázir ğandayım mısıl úşun, sonımenen so gün äkeldim. mınaw
berğarañız ärmiyädän kēlib uşşodğa nege turuwğa bargam boyonkomadğa. so gezdeg
tüsken süwretim mınaw mini. sol ^wosıdañ keyin jēti, segiz güneñ keyin mınaw janağı
95 äpşeñdi aldım, äkeldim. mınan beş şasar bala dēmey ma mınanı. somenen cañağı
ışşodğa bardıq murddı ^wos tapal jigit bar yeken. ğletenat bā so nede. sosım meniñ
jañağı voyonıy biyletimız bārin ab ğaldı. ^woš şerde jumıs_teysiz dëdi mağan ayttı
vayañkamatta isteysin dëdi. söyürdö isteysiz mınaw men bı ğılasında ^woñıb geldim
ğo. men nāşālnig kamboy boğam anaw nes tolıq qoy öndü. sosın ap qaldı. voyan
100 betim nemdi ab ğald. davay siz ^woš şerde qalasız dëdi. yendi anaw jañağı yeñ bomasa
pävesi, säwesgi tarhatatın ğılayın dëdi ma jañağı. sodan ğrenjip ğayttım, sodağı
meniñ ^woylağan ^woyum, tirligim. men miniyerge keliv istesem göğbar şabamaym, taz
jügürt_amaym miñi kördiñiz ba? üygö geldim aşuwlandım arı jattım bēri jattım
jañağı. sosın ana zūbayran inisi turğan bar ğoy. köğbardı jañış şabtım attı da kázir dā
105 ätim bar jañağ mınaw balam jañış şawıp kelad yeñ kişāntay. jañağ bargan jērde salıb
kebatır ^wos atı var. sosın üyge gelip jā turlan yekewmiz bardıq vayañkamadğa. yē
mem büyerde isteyemayd_ekem, işşem qolımda ğoy, sodan inimiz yekewmiz bardıq.
ē men äkem awrıbatır. men büyerde istewge işşanday mumkinşiligim joğ_eken.
ursıvatır dēb ^wötirig ayttım ^woš şerde mini. süytüb voyanıy biyletimdi nemdi alıp
110 söyirge ışodğa turğızıb qaytıb geldim. soda qaytıb kelādħanda neni ğasında tüske
süwret mınaw äptektiñ ğasına. aynalma tağı potogırıp soyerde kişşentaylaw süretin
neşe tur kördiñiz ba? ^woyördöğü biráz mazarattıñ jobasın bilemin yendi.

- teke awılı jaylı aytasız ba?

- teke tariyħta bar. bul teke dēgen jērde mınaw qaraşılıħdan suw ğölöd. ^woš
115 şördö mınaw üş qalığ suw_şöd. amañgeldi, teke adgorım soben ^wöz küñ ğörgen
atababalarımız yeken. söyörde küñ ğörsümi caħsı. men ^wözi şarwaşılığda cürgen

adamin. iş hayıg awıl sövötinde. üş hayıg awı sövötinde üş jerde üş sabgoz sodar
wosı bir arıgda suw işip sol pılan worındağan galışdar yeken. wözi közümüz gördi.
yendi wözimiz somı arıhdan suw_şib küñ görsümüz cahsı. bala şağamızıñ bari
120 cağdayı cahsı. wözümniñ üş bala, üş hızım bar üşew üş şerde, üş tam bar, üş üy bar
wotırmin, cağdayım cahsı aman yësemmin. nemere şöbörö körüv wotırım. şöbörö
görgim joq, nemerem bar jıyırma üş ba sonday nemerem bar. san da bilmey galdım
aw wözi. qıdayıñ mağan bergeñ şükürük toba allaga şükür dep. mınaw jaa teke degen
awlındamın men söyirden neab turmın. mınaw jaña wözimizin piriyzentimizniñ jañağı
125 carlıgına köb ne bërivatır. yëm mına türküstanan bërj garay jetj aq kiylämetir. gâz
jiberemiz debatır, başha debatır mınaw kiräntimiz suwın awıstırıp bërivatır. başha ne
äytamız yendi. bär jağdayımız cahsı. quday pirezdeñge quwad, allâ wömir bërsin
deymiz yendi başha ne äytamız yendi.

-babalarıñız tuwralı aytasız ba?

130 - bizzniñ mınaw babalarımız dostuñ äkeleri voladı go. bizzniñ äkemizdiñ äkesi
dos, dosdiñ äkesi qoytuvas voğan. bütkül mına wosı sır jağı biledi wo Kisini. sır cağı
biled, mınaw yëzeñ qalına woş şerdegi küyew vala voğan yeKen qañlıga. wözi
şoğbar gañlı. wol yëzeñge küyew vala voğan yeKen. sonda üş şoldasimen wötüb
baratıp alay Tüley jël bolıp ma dayradañ gögbarğa toyğa wöt_ämäyädhan yeKen.
135 sonda arjağındağı kisilerge aydhän yeğen. ey, caş şigit üylembögön gögbarğa baratır.
bir üygö as adam dayında bërj wedgö wötzem degen yeken qoytıbas. men yöndü
közüm körgön joq. babalarımızniñ jaa nesi goy yend atalarım süytüb aytıp
wotıratın_ed. sodan sol dayındabdı woybay qoytıbas kebdı dayranıñ basına, caña
sırdaryañızga argıvetinde bobatır toy. sodan alay, tüley jël bob qarüydı äkelip
140 mınaday as kelip sonda aşa, jarğa cöp qaytıv wöfna aparğızğan yeken so kisi. yöndü
men yendi wonı körgenim joğ wo kisiniñ tirligi köb boğan. sodam bir günü mınaw
türKüstam bazarına barsa, ağ tanaw qar_eşek deydi yeğ gözdön cas farap tur yeKön
deydi. jañağı ağ tanaw gara yeşek aldına kök sab goğan. yeğ gözinen cas ağıp tur
yeKön deyd. wöy nälet ay dep teris aynalıp kedıbdı jañağı. qoytıbas caş şigit mınaw
145 üylönbögön, inim bar inim alıp baratır goy yendi. tıñla, tıñlab wotur yendi. sodan
munı yeğesiñ tawub alayın dep yeğesi kep. qırım yetigbem molda bol baydiñ balası
kebdı. ey, cigit bër_kel depti deydi qoytıbas. munı mınaw bütkül teke älemi biledi
munu. teke äleminen yeşitkem tirligim. sodam bër kel ciğit depti. mınawıñ ne seniñ

150 dépti. ^wo da neñiz var degen yeken. ēy, şırağım dépti seni mınaw ağanaw yèşsek
 qılıb yèk közüñ soñır gıb qoyam bu jalğanda dépti goy. ye ^wölmeysin yē tamağın
 toymaydın gıp goyam seniñ degen yeken. qoytivas bábamız mini. ^wol yèşegdi nege
^wolay gıldıñ dep canna surağanda aydhan yeken. men ^wosıǵa söz aytım, ^wosı soñına
 jürdüm baydñ bılası. anaw kömböd sosın yèşeg gıp minib geldim degen yeğen.
 155 aparıb şeş şiver dépti. süytüp qız qızı yeken mınaw, ana bıla doñañ bala yeken goy.
 mini gördiniz ba, munı aparıv şeşip qoytıbastıñ aldına äkeb mal soyub jıgılıp jılağan
 yekem bala. men mundaydı qoydım yendi déb. munı yelden yèsitken tirligim. bul
 yelde añız bolğan tirlig. atamız yendi miniyerde solardıñ nemereleriz bizdñ
 äkemizdñ ağaları goy yendi. ^wonı közü gördü mına äyelime şeyin. sodam bir günü
 yerezeniñ ğızına ğaşıq bop ğalad jaa atamız. ja qoytıbas atamız doğan atamız da.
 160 molda, alım sonı birewge quda tösüb bëreyin devadhan jérine ab qaşıp gitti. tawdñ
 işinde catad yekewi. sosın ne volad yendi, sosın jañağı bir künü bazarda qoytıbasTı
 gezdestirib ğaladı go. yerezender mınanday jaş şigit usta yelge aparıp bawızdaymız
 tekege diydi goy. jür, jür aparıñdar bawızdañdar meni. soda jürib gelätiv ^wosıñday bir
 uwıs topırağ alıp iş mârde süffü dep şaş_şıverd diyd üşewine. üşewi de soñır volub
 165 jañağı. ^woybay aynılayın qoytıbas bizdi şeşib ket, seni körgön coğbiz degen yeKen.
 sodan şeşe ma ^wo sırdğa şıgıb şeşib. ^wöte ilim bolğan adam yeKeñ go bu gisi yendi
^wonı köbüsi bile bermeym yendi jañağı. sol neden anaw quda tösüp kegen deydi.
 quda tösüb qoyğan. bul alıb gedgen sodan bala bomığan yekeñ goy. ja kemPirden
 bırağ keyinen atamız alıp bala bar yeğen bılgan yeKen. ^wo gözdö ^wötirig aytuw joq.
 170 doşaman yegewmiz ğusap jatuw jōq mısıl. bizzıñ babamız sonday bolğan, keşe ^wosı
 günü äkemniñ ağasniñ ^wöz dem salıp ^woš şerde turmağandard tuwğızatın_ed. yendi
 sol bağ qona ma dep_atırm. bir günü mınaw tissim awırdı sosun qul
 ğuwallaħuwaħaddı jiberdim. quday äy aynalayın quday. nemere, şöbörösü bob
 şöbşöğü bop gettig goy mısıl. süpiyt süpiyt dep yek_üş märti tükürsem jázılıb geddi.
 175 mine sonday sonday bul büyördö mına ja qoytıbas babamızdan ülkön molda
 bolmağan. meñ sizge aytayın, sen köteniñdi mahtaysıñ bağanam bëri me aydhanım
 coğ mısılalı. men yendi ^woš şerdegi ğlüwboy adamnan tohtatıb sura. qoytıbas qanday
 adam boğan déb. qoytıbas, qoytıbas degen kisi bolğan ^wol. ^wöte ilimdi ^woš şerde,
 miniyerde sēyit babamız äkemniñ ağasınan da ülköndew kisi goy yöndi. soğan sabag
 180 bërgen yeken. sonıñ baldarı gäzir qoytıbas aydhan yeken. äy, şırağım sem köp

^woħıytın adamnañ kelib ^woħımadıñ ğoy nāp dēgen yēKen. sonıñ baldarı dāl ğāzir
dēm salıb üfiyt süfiyt diyd. soğam mem baram yēndi. sosın wō tāte keldiñ ba
quşaqtap ne ğıp dēm salıb bēred. şükür caħsı bob qal caħsı boğanda denim saw
adamın ğoy mende yēndi. ālib ^woħısam quday biled dēb aytayın ^woş şorde senderd
185 türkistanğa yēKı aparıb ākelemin aw. sol adħanday alla car bosın. adamnıñ senimde,
mınaw ^wöz aydħan yēKeñ ğoy. alla bārim men isteyim, pāndām birim miriñ ğored
dēb. ^wonda körüdüñ gereği joq. birağ sonday cañağı kisilerdiñ men aydğanım ^wol
yēndi mına basılıb dur ma? ^wol yēndi ^wötirig aytpāyd, başħa ğımayd mısıl şün. yēndi
^wo ğüslerde niyed caħsı boğoñ ğoy. meniyerde mınaw üssāmħan dēgen kezdezüw
190 boğan yēgen ırğağda. ırğağdı da köz bar diyd. yēndi ^wo ğözde cañağı jērdi köfsödüg
ğoy senderge. sonday awıl awıl bop qāyerdi arığdıñ suwı var, qāyerde malıñ cayı var
sonda ^wotırğan ğoy. süytüp anaw bōdönüyden türKüstangā adben ğatınayd yēgen.
yēşşeg arba, ādben ğadınayd gelesin. biziñ ata ākelerimizdi āke_stegen yēndi sonı.
joq qoya tuırsay, sodan ^wōdbaratıb mına belarığda bağıñāğ qoja ğays_ed āy ^woş şerde
195 tāji ğojaların neler boluw gereğ. ^woş şerde sonda jeti, segiz üy utrad_ēKen. soldarğa
talħannan qarıb bērüwge ja bir biye sawadı yēgen. üytkeni mına belarığ dēgen jerde
bolad ^wömirbaħıy. söyördön ^wōdbaradıb jañāğı jezdemiz közü var adam, ^wöy mına
pālenşe biyesis semirtib qopyutı dēgen yēgen mine. bir ağ awız söz. bul köz barğa
senesim ba, sembeysim ba so ğözdöğü tirlig ğoy yēndi ilgerregdegi tıñla. soda qālāğa
200 ğirib baradħanda bir tob adam māşine jōq, jayaw gelesin, yēşşeg, adben gelesin bul
şındığ. burunğu ğezde sonda turub aydħan yēgen jaa köz bar kissi. ēy ana pālenşege
qojağa aydşı meñ jaa ^wōtbaratır_ēm bir āwıldı asırıp ^wodħan aram ^wölib ğamasın,
közüm tüsüb gedıb ed dēgen yēgen. süytüb ^wol adamdar kelse biyen soyub qoğan
yēgen diydi ğoy. mini közdüñ ^wötkürlüğü. sonda turub aydħan_ed pālenşe ayd
205 jiveriv_ed ^wosına ^wosına dēb. ^woy közüñ aqqır ay calğız mına bir yēldi asırav ^wodħan
jañız viye köz_üstü ma dēgen waqta köz ālıb da saw yēte ğab ğöz aldına tüsgön
yöğön. mine sol ^wos yēldi añız. sende bilüwiñ gereğ ^wonı yēndi mısıl_şün. mini
kördiñiz ba? ^wol keşe mınaw caħında bolğan nārese bul kēyingi. ^wo ğözdöği adam
^wötürig aytpaydı, mına yēkewmiz ğusap çamalı qalğıb mülğümeydi. ağ jürgen
210 ağtöben azamdarı aw dēb ^woılaym. men de yēndi quday ğasa saqtasın. yēndi ^wosılay
^wosılay añızdar köp me yēn tıñlay bērmedim. üytkeni biziñ şal da ülkön ğisi boldı.
caa mınaw ^woş şedegi cañağı qoytıbastıñ nemesiniñ ^wözü aytıb ota sonıñ ^wöz dem

sal mini ayelim sodan āwıldan. yēndi sonday sonday yēndi sonıñ bārin almay
 assarsılığ bettik pa, sekirib jürmüz. birağ men yen anıg gōlg_asam üfiyt, süfiyt dēb
 215 diymin aw. me ja tuwmağan āyed tuwgız āyte tüşkürtüb nālam da yēndi. ^woslay
^woslay şırağım yēndi bizder jaman yēl boğanımız joğ ^wöz bizde. cāhsı bolduq, caman
^wömir sürgenmiz zoq şükür āytewir māyli māyli. ^wosınday bunuñ bāri mınaw üytkeni
 me āydħanı bul keşeg caħında bolğan tirlikter mınanım bāri. bul jaħında bolğan tirlik
 jañāğı mına būdniy dēdim gō mınaw jalañtös āwılna qamıstı ^wōrıb yēşşeg arbam
 220 nege sadğan yēgen. mini ^wosıladıñ ākesi, meniñ ākem sonday küñ görgen. so gezde
 jañāğı biyeni ^wōltürgen ana közün ağız jivergen. bul keşşegi tirlik bular. süytip
 āklerimiz küñ görset baqqan yēgen. bir āwıda dēydi mısal şün bir sawın sıyır bolatım
 bosa soğan dēydi mınanday sūt ākeled_ēKen. soğan suw gōş_şiberib baldarına jaña
 talħandı qarıb bēred sol awħat bolad_egen. mini mınanday ağ sūt sağad bir biyeden.
 225 keşşegi ^wos soğıstuñ gezinde. yeftew getib ğaldım, ^wol kötön āl kölguddağı nābit
 atañ qazılħan ^woyağın bārim men bilem gō. sol sağadan āgedib atılğan şığar getipti
 gō. söyördö sonda so şaldardı oylap nāğğanı söyürde dayra ağıp ^woy tūsken
 mınanday. sone jırıb ākegen da. al yēndi biziñ ^wökmettiñ ^wözü söyördö jırıb görđiniz
 ba? bir sağad alğan ğoy. bizden pälembay jüz milyon jıl ğazılğan jēr ğoy. ata ban
 230 sōnı qolmen ğazğan ğoy. ğolmeñ ğazıb ākigen. sol sağanı kim şığarad mısal şün,
 kēyinen tekserib kelib mınaw dayra mına ağıb geled söytüb qır bolad. sūtüb bar
^wōted. söyördem alğan eken da. sonı ^wökimet tekserib ^woypırmay mınan dēgen yēkeñ
 ğoy. qanday ^wo gözdö tekseretin de joq bāle de joq. ana köten ārığdı qolmeñ ğazğan.
^wol tüsse çığamaysız yēñbigdeb şığasız mine sonıñ bārin yēl ħalıq qazğan yēken
 235 ğoy. teħniyka joq ğoy ^wo gözde. jol yēki jağım bār yēğis boğan kün görgen. sodañ
 kēyin cañāğ bul baltagöl negizi kötenin jēri. köten sol qalay quwdalağanın soyağım
 bilmeym yēnd. meni aytıb ^wotqanım buruñgu ned_emes. kēyingi neniñ ^wözünde
^wözgeris bolub awdarıs bolğan. biziñ ākemiziñ ^wözü awıp betken yēken. sonday ^wözü
 sapırsañ boldı ğoy. yēndi mınaw aşarşılıq biziñ mınaw jañāğı bizi Ķurdğan mınaw
 ırossıya yēken ğoy. unundı ağızıb jibergen diy ma, men ^wöz şala ^wohħan adamın.
 sonda dēpti ^woş şeden barğan adamdar aytı mına taşkende dēpti mınanday quyuqtı
 iytkē ilaqtırıp jiberseñ iyti cemeyd dēpti. mına tāşkeniñde aşaşılığ bolmağan, tolki
 bizde boğanda. qazassan baylığı da tınayın dēpti ğoy yēndi. sayuz durus_ed. yēndi
 240 jañāğı elektironiy māşine şığı batı. nebir baylar şığı kelätir. ^wo gözdögi baymen

245 k zirgi bayd salıstıruwǵa vomaydı. k zirgi baylarıńız da ıyman joq. ʷo g zd gi baylarda ıymam bar. qarab ʷotsańız so ata babamız ne d di. mısalı  neyirde yeşeg adam gel tsa e ana suwsım b r. k z  neyirde yeşekli gelatır ma maǵan ne  yt d ne d b ʷodsın diyd. mine k zirgi baylarda ʷ z ʷ zimiz qırılısıb ʷ z ʷ zimiz soǵsıb gedbeseg boǵan diym da. ʷo g zd gi baylardıń ʷ z  qul jumsaǵan basqa ǵıǵan.

250 ınday ata balamız aytıb ʷotıradı ǵoy solardıń ʷ z nde ıyman boǵan mısa_ş n. ey an_awıldıń jaǵdayı ǵalday bolǵan yeǵen. mına awıldıń jaǵadayı ǵalay boǵan yeǵen d b ʷodıradı yeǵen mısıl_ş n. sonıń mısıl_ş n men kelem sizge p len mal b rem bir jılǵa mem baǵam. sonda b rmeytin adamǵa biyge baradı yeǵemiz pısal_ş n. sol yeldiń başsısı bolad soǵan baramız. e mınaǵan sen n b b rmediń. sen aytım ne

255 ǵıldıń ba, w de ǵıldıń ba? bul  ydd , b ydd  so gezde nab şıǵa_jvermedin davay mınaǵan nesin ber d p b l b b rib turǵan yeǵen. ajıradıb b rib durǵan yeǵen aǵısın. soǵam mınaw aǵsaǵalımız soǵan turad yeǵen.

№ 12	Anlatan	Muhtar Burhanov (62)
	Derleme yeri	Kojakent köyü
	Konu	Hayat hikâyesi

- cas keziñizden este qalğan oqıyǵalarıñız bar ma?

- kamsamol kanferensiyasına vardıq. süytib qızılorda kanferensiyäsä bargana kèyin ^wo gözde şalhar_radiyos dègem boladın. so şalhar_radiyosına söylöysün dèdi. barıb ne tuwralı? hay biriygäd dä_steys, biriygädiriñiz kim, qanşa gegdar yègtiñiz, qalay ^wönim aldıñız, meħaniyzätiriñiz neşew dègen. maħıl dèb cañgız ^wos sen siyağ mınanday diyktafom mikrafon tur basha işteñe joğ. qostı da al dèd. son söyleb boldım yèndi aytıb. ^wonda sözüñüz tıñdañız dèb qaytıb qoyub_ed. quddı yeşegdiñ godıǵı sıyağdañıb diy vèribbin. mına meñ söyledim ba disem, ya diyd. e mına bomaydı goy iradiyoğa kemeydi goy. sonda ^wömir söyleb cürmegeñ adam ananı üş 5 üret söylögende zorğa ^worındab keldig goy. ^wo gezde castaw gezimiz goy. bul yèndi mısál_şün sır boyunıñ qalħı bul yendi qäydä ħalay ħalay söylögön sözdör köb goy ^wonı. qanday yèski söz kázirgi waħıtta qoldañıstan ketib Қаған. mısál_şün ye sol waqtaǵı sözderdi kázir qalay qoldanıb jür. suraptı goy ^wotirèb äkessi, äke ^wömir dègen ne? dèb ayttı diyd. süytse ^wömir dègen çırağım ülkèn kerwen ^wötib cadğan 10 dünüye dèbdi. col ayrıǵ kezdeskende ata balasına kerwenniñ piydasin ıstatad da ärgäyş jol ayrıǵında ^wöz jönne qoş qoş aytısıb qala vèred diyd dä dünyeden ^wötkeneñ ken bala arğaray cetegdeyd diyd. yèndi kázir mısál_şın kázir bizdiñ köb qarab ^wodsañ köbüsü bilmey da ħalatındar bar goy ħázir. mısál_şın yertoħum ^wözün bilmey ħalad. mısa_şın káz yènd bizde bırın qazağtar aytatın, äy malıñ yèni ħanday dèse, 20 qamşılar jağınan tesig mına miner jağınan tilig diy salad, sara tilig diyd sara tilig. yèndi ^wonday qamşılar jağı süytse pastayana qamşılab ^wotıratın jağ. ^wolar ^woñ jağ, sol jağ dèb aytpağan. miner cağı dèb minetin cağınan ayta sağan. cañağı tesikti sara tilg diyd. sara tilig dègen kām uzunşa tilib tastaan sara tilig diyd. bu sara tiligdiñ ^wözün bayağ mähämäd payğambar äläyhissäläminiñ ^wözü älib dèb tilgen yekeñ goy. naw 25 payğambarımızdiñ qolına saħaba, änäs saħaba üş jüzdüñ babası, sol kissi alpıstan asıb ketkenşe dünyeden perzend körmey qiynalıb jürgen kez yègen. bir nen äşşi

wöltüresim ba, süytüb sol kissi ahırı men dünyeden alpısğa geenşe perzend körmesem
 ne_stiym. wodanda payğambarımızın aldına barıb so gise qızmet jasayın. yēñ_mısa
 künāmdi somen juwayın dēb kempirin yērtib ketken yēKen. süytüb wol gisi
 30 wōmirbaħıy payğambardıñ aldında jüred yēken. sol bir günü aldına şıgıb aldında
 jüreyın dēb surabdı. sonda āliy āzreti āliy ey sen aldına tüsetin kimsiñ payğambar
 dēgende ana kisi közüne cas alıb, men aldında jüreyin dēgenim payğambarımızın
 artında jürsem kälöşü qıysıq, şapanı bir jēr kir dēb közüm tūsüb ket künāhār bölām
 ba aldında jüreyin dēgenim sol ed. bir ğuman suwın narasna kewdesine ğoyıb jiltıb
 35 jüred eken dāred suwdı. sol alpıstan aşanda āyel de alpıstan aşan sonda alladan şın
 tilegenid da yēqqabad bob tuwğan yēkeñ ğoy. üşem tuwğan yēken. üş bala tuwğasın
 iyş asıray almayd sonda bir yēşki bergen yēKen. sol yēşkiniñ qulağın alıb ālib allanıñ
 nisfisimen ya alla de ālib dēb bir tilib bergen yēken. süytüb bala keyinen bergen
 yēken. köb saħara yēlinde, yēldi mekeninde qalħın sıymaytın malın töskeyğe
 40 sıymaytın bob keleşeg meniñ urPağım barsa qarsı alarsıñ dēb jibergeñ_eKen. sodañ
 keyim barıb payğambar āwletteri wosılay kegende buyaħtağı qalıq cañağı qars_alıb
 jadğañ ğoy. āytpese sen wō arabıyadan kegen yēkesiñ qojeke aynalayın kele ğoy
 joğarığa şıq dēb källä seniki, jambas seniki, quyrıħ seniki dēmeydi ğoy. ana kissiniñ
 aytuwimen sondıqtan jañağ kelib kelib aytıb wotırad yēken ğoy. qoja kelse qızın
 45 almā, wözünde volmäsä tübünde var. piriñe jazsañda pirzädāña jazba baldarım
 boħtama cazıħdı vob ğalasıñ dēb sol wōsiyādben kele jatır. al yēndi bul sır boyındağı
 sözderdiñ qanday qoldambay, bul wosı bizdiñ yēstüwimiz ğoy yēndi sırdıñ boyında
 colbarıs mekendegen yēken yērtede. üş şolvarıs bobdımış dēb āñgime āytād da. sonıñ
 birewin mınaw kázir bizdiñ yēndi ca men qorosan ātä ābjälil bab basına geli jatırım
 50 wos kelisimde. yēstiwleriñ bar şığar wözü bı_yaħa üş bab keldi ğoy geşe abdişälil,
 ābdıraħıym, ışħaq bab. sonıñ babamız biziñ ābjäliyl bab, qorasan ata ilāħab atı. sol
 kázir mınaw sırdıñ kazi ō qırda jatır üşewi de ābdijäliyl bab. worada jēti āwle bar.
 baħsayıs, qorasan, töbesoyıq, qılawız āta, qılıştı sosın jañağı ālāyım bab diyd qırıħ
 sadaq ağayındardıñ babası. wos jēti ğaraħşı wōmir sür. mına sır keşe sol yērtede segiz
 55 toğız jıl sol bedben ağadı eken joğarıda. keyim barıb sır awıb wosığan tūsken yēken.
 sol gezde wosar bul yēn anōw türkiyādām ber ğırıy bul jērdim bārin turan woyPatı dēb
 söyleydi ğoy turan woypatı azıyanımız. so turan woypatın wosarda jolbarıs
 mekendegen yēken diyd, ja añız āñgime dēgesin sol iras ba wōtirig ba? sonda bir

60 qılawızdardıñ babası kisi üyden şıǵıb aǵırında jolbarıs awılǵa tiyisken yékeñ goy.
 awıldın malına tiysib aǵırında qoraǵa şawıb sonda biyşärä alpışa alımdab qaǵañ
 gez yéken. sol qolına ^wol wahta sawıd sayman dégen joq, so kökrögüne arhandard
 tartıb qolına arhan baylab çoqparın alıb şıǵadı go. so şıǵavere jolbarısben kezdesd
 diyd. narad toba_rıq degen jér var. toba arıq déydi yéken ^won da_ytam go. so
 tobarıhdan ^wötebere qalıñnıñ caǵasında kezdesib galad. sonda jolbarıs yékew betbe
 65 bet keb gab ana gisiǵe umtıladı go atıl. so gezde ayaǵın jerge tiyǵızbey artqı ayaǵın
 jerge tise jolbarıs ^wöz de küştü añ go ilähtırıv cered ye go. so aş belinen quşahtab
 qattı qısıb qalad sonda iyilip bunu qäyP tistey amay galad goy. sonşa qaruwlı adam
 goy. anaw mınaw adam jolbarıstı quşahtap turıw ^woñay ma? sodan qattı dawış şıǵıb
 qalıq cügürüñder kel diyd. aynalasında qalıq jıynalad bir bir soyl jolbarısǵa iyşkim
 70 jolay almaydı o. sonda äy meniñ älim ketib bara jat meniñ qolım bosansa bärimiz
 qırlamız mınadan. sonda toǵıj jasar balası bar yéken. so cügürüb gelib ata kezdiǵiñiz
 ğayda ayttı diydi goy. cambasımda tur dègende kezdiǵın suwırıp alıb toǵıj jasar balas
 şabın ahtarıb jèredi go jolbarıstıñ. söytüb ^wöltürüb so toǵıj jasar balas üyüne kegeñşe
 qab qara bob qarayıb köz ^wötib ketke ^wölüb keted biyşärä. süyt perzend qamaǵan
 75 yéken. sol kis sonday äbdän ana balas dünyeden ^wötkesin ^wözü ja türün iş şerde
 körmögen ja albasıdday kis yéken. so bir günü vir awıldın şetine şıǵıb nāisa,
^wosınday üydiñ äyneginen ^wözün türün görüb gab awılǵa ğaşıb keb jin gördüm, peri
 gördüm déb. bükül awıl bob tǵ şoǵbar alıb basa ^wözünüñ süyreti eken aradan şıǵıb
 turǵan. türünüñ sonday äybattılıǵı da déb jatad añız añmeler.

80 - *jas keziñizde kay jèrde otırdıñız?*

- yèndi ata kördüg go. bizdiñ bul endi yèldi meken bar yèmes ba burada
 atalınad. mısıl_şün ^wos sırdıñ boyuna kelib o yèjelden men äytew äkemiz, şeşemiz
 de äytäd yèjelden ^wosarda mekendegen yéken. bul yèndi mekendeytin qojekeñderdiñ
 köbiraǵ ^wotırıp qaǵan jèri goy bul. anaw jañaǵı üş bab dedim ba? üş babdım biri
 85 ülkeni äbdirähiym bab, ^woniñ ılahab adı ħaraħan. ^wol gisi anew jetisuw, mınaw
 almatın töñürögündegi mısıl_şün tarazdı burun äwle ata déb be_d. soyahta jatır.
^wodañ keyingi ıshaq bab, ıshaq bab mınaw teriskeyde şolaǵǵorganıñ üstünde jatır,
^wortamen gedgen iyslam dinin alıb. naw qaratawdan ^wötkeneñ keyin argıvede
 şolaKǵorgan dègen ne var yèmes ba? ^wol qazıǵurtıñ bılay tāskeñe ğaray şıǵasın. káz
 90 sırgeller ^wotrad. al yènd mına äbjälil bab sır men amurdı jaǵalab ^wosimenen so gezde

sır ^wos sır ^wözen mınaw qumnıñ ^wortasımen aǵad qızıl ğum caǵalab. süytüb barıb
^wosaraǵa geb ^wotırıb sol birinşi kele catǵanda jañaǵı babamız äñäs sähábäniñ
^wösiyätimenen ana gisiler kel jadǵanda sol köǵsetäwdiñ üstüm beribtimiş diydi.
95 anaw buwrabay qanday salǵın saya, ^woy ättesay musılmandıǵı azayıb ketetin jér déb
tohtamay gedgen yéken. süytüb kele jat mına şaş qalası káz biziñ taşken. so şaş qälän
üstün bergen, samarǵanıñ bura bomayd qum basıb geted déb ^wötib ket diyd. sonda
mına türkistan sawranıñ üstün bergen yéken. süytse sawranıñ üstün ultarahtay jeri
qımbad bolad, sarı ğumırsǵa basad déb ayt. süytüb ^wos sırdıñ ^wosarasına gegende
atımnıñ qazıǵı balamnıñ azıǵı är şeñgeldiñ kötünde bir asıl yėti bar yéken déb
100 ^wosarıda ğab gedgen yéken. äbjäliyl bab babamız ^wosında kelib şol ^wosaranı yeki mıñ
üylüg jañaǵı nemenen tütündü müsülmandıǵǵa yeñgizib ^wosırada qalǵañ ğo. bul
jañaǵı sondıñdan qojalardıñ kázirgi ^wotırǵan jérleri ja sen suravadǵan atawları var.
mınarda ^wözgend şähäri burunnan täriyhtä bar närsä. qır ^wözgent, sır ^wözgent bob
bölüned. barşınkent, mınaw sıǵanaq, sıǵanaqıñ berjaǵında barşın jañaǵı bizdiñ
105 alPamıstıñ nesi bar ma jarı, alPamıstıñ jarı barşınnıñ nesi bolǵan yéken ğümbez,
kázir yënd qulab üyindi ğalǵan ^wol. sosın barıb mınaw ^wözgend, sır ^wözgend
diydi_eken, al yënd qır ^wözgent dæg káz öw ca qorasan atanıñ ^wosaradan däl yèn bir
yelüw ğiylämetir jérde ^wotız, qırq gegtar jérdi alıvatır dön. ^won altı ğaq bar ülken
töbeşik. qulap qalǵan ğo, sonday şähär bolǵañ ğo ülken qamal. káz yënd teg gänä
110 ^wotız qırq gegtar, qırq gegtardan köb jérdi alıbatır ^wol jatır töbeşik biyigdigı jėti,
segiz metir biyiktigi. al yënd qojekēnderdiñ káz ^wodǵan jérlerin qarab ^wodsañ
mınarada tobarıǵ diymiz, top arıq. sonı suw gelmey bir jıldarı qazǵan gezde suw
şıqqan da toba yéken degen da. biz yendi allaǵa toba şükür diymiz ğoy. sonda täwbä,
toba arıǵǵa suw geldi. sodan biz yënd kázir tobarıǵ déb kedgemiz o tob déb. sol
115 tobarıq arjaǵı ^wözgend yèK_ortada qojalar jäyläǵañ ğo ^wos yèK_ortan. mısä_şün káz
sodam biytib kele berseñ ^wol sor töbe diydi, mınarda ^wospan sopınıñ meşid dægem
bolǵan dariyan jaǵalab, mınarda aǵmed sopınıñ qıstawı dægem bolǵan. ^wol aǵmed
sopıdan yék_üş bala bolǵan. son yeşşan degen kisi ^wömir bahıy mına yekı ortada
qaylı yésken. mına jıyırma jeti degen iräziz bar böröynäq diydi, bör ^woynaq. börülër
120 köb boan, son ^woynaydın jér böroynaq atab ketgen, kázir yèn jıyırma jétinşi iräziz
diydi. süytüb barıb sol yék_ortada qayıǵ yésken yéken bayǵus yeşşan degen gisi. ^wonı
ja aǵmet so babası ^wol waǵda sofizim dëlgen boldı ğoy. mısä_şün ^wospan sopı,

aḥmed sopı, maytan sopı dēgen kisiler ^wötken. so sopiyzimdi solar sol toğayda
^wotırıp qıstaw göy sorada aḥmed sopınıñ qıstawı. sol yek_orta ^wodan jağalab ^wotırad
 125 da sol daryan jağalab kele jatır göy yēn jañağ sortöbe, sortöbede ^wötken keşeg şämşi
 işän dēgen şämşi mağzım diyd ülkön mağzım kisi boğan. keşegi asıra siltewşilig
 jañağı qojanı qoyday guw, moldanı aldıña sal dēgen gezde bu gisi ağası inisi menen
 jämir iyşän yekew quwdalawğa tūsüb atılıb ketken. jaa bu_isler mınaw türkistan
 türmesine gamab jañaorğan türmesine gamağan da yekew ^wotırıp zikir salıb
 130 ayḥaylağan gezde qulub aşılib keb turad yēken. so quluv aşılib kete vērgende
 musulman bir nes tatar kis körib kitaptār körsetkeñ göy äptän jetig adamdar. süyt
 türkistan türmesine avar vastab şıgarıv jērem dēb turğanda bir gün joq bob ketkeñ
 göy. qāḥı gedgen ^wölügün de tappay ga. sosın bizde kazīr sol süytüb bul
 qojekēnderdiñ sol keled da kazīr mınardam barıb bizdiñ mıyalı dēgen jērimiz var.
 135 ^wosı kazīr däl ^wosı ^wotırsımızda şıgıs jaq bedde dāriyan jağas. mıyalı mısa_şün
 qalğıñgöl diyd ana dāriya tasığan gezde so kölge suw guvad da soñ jağalab ^wotırıp ja
 şıgır yēgib ja şıgır dēgen kişkänä şümöd diyd, şüñöd dēgen sözdü işkim ayta
 vermiyd. şüñöd, şüñöd dēgeni mısa_şün narda köleşük bosa, so köleşüden jırıb
 kişkänä jēr jısayd da tereñ gıb qazıb mına kölden ana suw turad, sodan şıgır
 140 äynaldırad. tar gılıb, āriq gılıb tēreñ gıb qazğan da törd, bēs metir tereñdikte anağa
 şüñed, şüñedge suw geb turad da süñed. so şüñödgö suw jıynalıb turad sol yēki
 jağına balkı göyad da şıgır äydäyd dā. şıgırmen suwd şıgarıb bulay_dağan. şüñöd dēb
 söyleyd da. kās şüñeddi castardan şüñed dēseñ bilesiñ ba? bilmeysiñ. şüñöd dēb
 söylöyd. sol şüñedderdi jasab süyb mına qalıñ göldön, sol qalıñ göldüñ yek_ortasına
 145 bılay şıgarasın, şolağarığ dēgen arıg bar, şolağarıgtı däl gāzir bizin awılta ^wözün
 siyāḥ baldar qāyiḥti_ken bilmeydi ^won şolağ arıg ^wonis nes nāb şolāq, şolāğ arıg
 dēgeni ōw soğıstam burun mınaw qalıñ göldön bılayğaray suw şıgaruw_şün bir
 gündö yēki miñday adam jıynalıb jaanı qazıb şıgarıb kedgen yēken bir günde.
 süytüb kişkāntāy arıg şolağarığ bob qağan. so qalıñgöldön barıb aynalıv ^wotırıp
 150 iymaş dēgen göl bar bizde, sol iymaş gölgö suw guvad yēken. sol iymaştan aynalıb
 kelib suw tashında ja men aydḥan böroynaq jırma jeti dēgen üstünen yēşşanıñ iyini
 dēgen iyin bar. ana qāyığ äydäytın jēr. sırdıñ ^wözön ^wöstüb barıb suraw belgisi
 ḥussab äqād. ^wosardan buwıb gālıb ^wodğan göy, muz bob qala_da. süyt suw tasıyd
 yēken. sol tasıb mına qalıñğa quyad, dāryādān tasıb ^won süytüb iymaşḥa guvad.

155 iymaştan kelib aynalıb keb mınara qoylağı dègen kölümüz bar. qoylağı göliniñ
 tolğanañ kiyn qasında ızagöl döğön köl bar. ^wogañ gıyıp ^wodan aynalıb ^wotırıp qırğa
 garay şofangöl döğöñ göl voğan. so şopan gölgö dèyin suw varad yèken. so suw
 varıb mına ja muz suw gedgiñ gezde suw terişharay ağıb ketib jürgöñ goy. yèrtedegi
 me sırdıñ tirşiligin aytıbatım. süytüb sonu juman dègen közğaraqılaw kisi goy yènd.
 160 sol bunu qalay suwdı paydılanamız. suw barad, ketib galad. süytüb bükül ^wos_arada
^wodğan ^wözgend mına tobarıhdıñ üstündeg sabbanniñ ^wözegi diyd. aldarnardıñ
^wözegü dègen ^wözegder boan. ^wolar öw bayağ mınarda miykabay suwad dègen suwad
 bar. miykabay dègen bay ^wodğan yèken yèrtede. sol daryan ^wözü biytëb qumşawıd
 ädemi mınıyağın bär jäylaw bob kegen daryan jağası, torağıl sorada mal catad.
 165 suwattam barıb jäywät jër da. suwad dègen süz jäywäd, suw_şetin jèrdi. ^won biletin
 şarsıñdar suwad. so miykabay suwat diyd, äli güñgö dèyin miykabay suwad diymiz.
 anan yèşşanniñ müyüsü, aħmed sopınıñ ħıstawı bob ketken. al keyingi atawmenen
^wonı sol aħmet sopınıñ qıstawın bër cam bès kempir atanıb ketti. bès kempir diytin
 keşeg qırığ birniş soğısta bès alt üy ^wodğan. bärliq küyewleri soğışa ket qağanda bès
 170 kempir qab ketken, bèsewide kempir. al jètpis segsene gaan gempirler qayağa varad
^wolar köşüb, sorada qalğan. süytüb qayağa vara jat? anaw bès kempir ^wotıratın jër,
 süytüb sodan joğarlab sırdıñ joğargı jağına gelib jaña iymaş, süydüb ja juman dègen
 kisi suwdı qäläy päydälänamız deb qalıgben aħıldasa ^wotırıp tar_awız jasağan.
 tarawızdıñ toğanı diyd. tar_awız dègen ö ölkön jèrd bib tārıtıb äkegen dā kişiriyt
 175 diyd. süytüb bükül qalıg jabılıb yèk_üş şıl öw kaz dambısı var. sodan ana suw tasıb
 tasıb anaan gende añlıb turad yèken ħalıq. anaw muz ketib minyaħtağ suw ağayın
 dèvadğanda bayağı tarıldğan jèrin tars yètkizib şilözin bekitib qalğan da. süytüb
 kelib kelib mınaw köktas dègen kanaldı qazğan yèken. bu köktas kanalın qazıb keşe
 qırığ jèd, qırığ segiziñş şıldarı gızılad yèken. süytüb mınawmen suwdı şıgarıb ^wotırıp
 180 ^wol suw sarħırab ağatın süyt mınarda köktast astına sayı voladın. so sayımen ^wötüb
 gelib mınarda ayırıq diytin. ayırıq dègen süz kanal kelib yèkke ayrılğan, ^wonı keşege
 dèyin kempir şaldar ayırıq diytin, birağ kəzirgi jıstar ayırıqtı qayıqta yèken bilmeydi,
 sol ayırığdam barıb bir şeti älimbet äjiniñ astında ^wözegterge suwğa varad soyağa
 qalıq kişgene tarısın, jügerisin yègıb nağğan şıgır yègib. birew jañağı qasaqarığ
 185 dègen jër bar, aqqabaqTıñ toğan dègen jër bar. aqqabaq dègen söz uzaqtan qarasañ
 ölkën toğan tuğun ^wösüb turatın. minyaħtan kelejadğan mınaw toğan äppaq bob

körinetin, aqqabaq naw sıyahtı qabaq, anañ aqqabaq dëb ketken. mısa_şün qabaq dëgendi mınaw aqqabaq dëgen tösünbewi müñkün nemene ^wol, sol aqqabaqñ toğan dëytin ülkën jañağ. sol toğandı qarasañ uzaqtan qarasañ quddu mınaw qabağ sıyaq na say jağben.

- *urun baruw degen ne?*

- urun baruw dëgen buruñ qızdı ayttırıb goysa sağan bir gızdı ayttırıb qoysa jasırın türde barıb qızben kezdesib keldi urun geldi diyd sonı, küyew bala urun gep ketti diyd. ^wonı jaa söylestiriw_şün jeñgelerine jañağı qabar aytad jeñge hızdı alıb şığad da sosun yekewi söylesed. qızbala kişkántäy qızbala tur ököñ süytse bir jigıt jiberibti barıb keş, üyünde qız bar m_eken dëbti, söytüb kişkántäy hız gelib ayıp, barıb_ëdim joğ_ëken, aytıb_ëm kelem dëpti, kelgeni göy kelmegeni, keler_edi kelmegende dëpti. somen jigıt awzı aşılıb bu ne äytıb ketti. süytse ana kişkentay gızdıñ barıb edim joğ eken dëgeni üyünde äke_şşeş joğ yéken dëgen da, aytıb_ëm kelem dëd diyd. aydgasın kelem. kelgeni göy kelmegeni diyd, äke_şşesi keb gasa kemey galad, kelmegende keler ed diyd. äke_şşesi kelmegende keler_ed dëgen da. sol sıyağdı ^wol yëndi qarasañ yën bul wahtada bar sol yëndi balamızğa mısa_şün ayttırdıg. kăkrăz noyabiriñ işinde süyb sırğa saldıq, nan sındırdıq nan sındırıw diyd. mınaw äytew nan uluq qoy yëndi. nan sındırğana keyin yekewiniñ nekesi qıyılmağamenen nan sındırıp atastırılıb yëndi ^wol basqa birewler qulaqtanıb, äy sen bilmewiñ mümkün ^wotırasında aytasıñ ^woybay mäkeñ qızı bar_ëken göy äy, dëb qalasın da yënd sen. mısa_şün men qızım bar yéken dëb qalasıñ. sosın mına inim turub ay, ^woğan nan sındırıp qoyup diyd.

№ 13	Anlatan	Danagül Kulmahan (65)
	Derleme yeri	Teke köyü
	Konu	Oğluna gelini nasıl aldığı olayı

- *otbasıñız jaylı aytasız ba?*

-mınaw biz teke awında turamıs, qañlı ırıwnambız. meniñ caña coldasım cırma bês şıl cañağı mar şarwaşılığimen aynalışhan adamdarmız biz. malmenen malşı bop. sāwıñşı boldı, cēti vala ^wösiriv bārin uyalarına qondırdım ^wos yēñ

5 Kişgānday balam qolında ^wotırım kāz. na abdulla üsenib awılı burun teke awılı boğan. türKistanıñ ırayonna qaraydı goy. büyörde cañağı mal şarwaşılığı yēğın şarwaşılığı bār boğañ goy. sonday cāğdāyımız caħsı kāzir aman yēsem bārimiz ^wösip ^wönüvatırımız. men ^wözim sāñğılımın sozağ awdanniñ sızğan dēgen sabgozı bolğan sol söyerdıñ sañğılımın. ^wözim naw türkistanda ^woħudım süytüb. coldasımız

10 yēkewmiz kezdesib, bas Ķosıp kāzir qırıq üş şıl boldı birge ^wotandasıb gelädırımız. ^wösürgön ul ğızdarımızıñ bāriñ uyasına qondırdıq. qudayğa şükür tova dep ^wotırımız ıya. yēñ kişkāntāymıs dā üylöndürdük. awıdıñ cağdayı kāzir äytöw bāri cañağı bayağıday mal cōq, äytöw suw da joq kāzir agarod yēğınşılık bılatın. sōmenen äytöwür ärgim ^wöziniñ caa ceke şarwaşılıq aştı bāri, curttıñ bāri bugününde. sonımeñ

15 küñ görüvatırıg.

- *ağayındarıñız köp ba?*

- biziñ cēti ağayındı şalımız. bir ğızımız var, bāri ^wösüb ^wönüb ^wözderiniñ tirşiligderin casap ^wotır. awıldıñ cağdayı caman yēmes kāzir. yēndi ıya ^wos ^wösürgön ballarımızıñ ğızıgın görseg yēndigi biziñ so goy yēnd. ıya yēl tınış, patşanıñ ^wosınşa

20 qālıgdı süyrep ^wosınşa cerge cetkizdi goy yēndi. bırğaray alıp ketiw ^wosı qālıgtıñ nebir dana adamdar bar solardıñ qoldarında goy yēndi. biziñ qazaħıstaniñ caħsı, caman yēmes. toyınşılıg boldı, quday aw qazaħ dēgen ^wözi keñ Ķalıg goy.

- *keliniñizdi qalay tüsürdiñiz, quda tüsib äkeldiñiz ba?*

25 - kelin mına y k w balamızbene  kelinimiz y k w  zi t bısb birim biri c hsı g rib, sosın quda t sip ca na awılına b rib.  olar be ir ցıb t y ցılıp s yt b uzatıp aldıց ցoy.

- kelin qay jerdiki?

30 - kelin t rtkildi  qaragoylısı, mınaw balam mıyaցdı  qa lı  ogbar. y kewi t bıstı  yt w r. sosın y ndi balların nesin qaytarmaymız ցoy. somenen  ylendirdig y kewin. s yt t y ցıldı  olardı da. bizde t y ցılıb quda  ahırıw d gem bar qazaցda b rlıq nen  odgizdig y nd. qoldan aldıց ցoy, quda t s b aldıց.

№ 14	Anlatan	Ergeşbay Mırzatay (68)
	Derleme yeri	Janarık köyü
	Konu	Hayatı hakkında

- atı-jöniñizdi aytasız ba?

-yergeş, yergeşbay mırztayulı bir miñ toğız yeliw yekiniş jılı jañarığ awıldığ
 wokuwruwğında dünyöğö gelgem. sodan älde de woğıdıg äytew. biz yendi äkemiz
 qoy wahtı da sosın bizdiñ yendi künümüz neje ğıylı vold. iynternad da da jattıq
 5 jañadı. äyte közümüzün aşhan jeri biziñ jañorgan awdanniñ wortalıgında nömürü
 üşünşü mektep iynternad degem boğan. soğan alpıs törtiñş şılı vardıq. wöz yesepte
 yeliw yekiniş şılı tuwılsam, alpıs törtiñş şılı soğan diyn wömürüm yeliw toğınş şılı
 mınarda vir yeski mektebde woşam. wol qulab üstümüzden caña ılay tüşüb won tasab
 keddig. süyb alpıs dördiñş şılı közimiz aşıldı. alpıs birinş şılı ma alpıs yegiş şılı
 10 wökümeddiñ kiym giydig. sen tuwılğalı giyib cürsiñ ma kiyimdi ja türsüy mäyKini?
 biz ja ağ göylöggö ağ matağa qara giyimmen tikken son sonday göylög kiyb. söytüb
 jürüb wöstüg. son yendi äytew keşe woyä kegeneñ giyn wondi fitirib men wondi pitirer
 pirtirmesten wosı mınarda birinşi bob sorda jumus_tedim kassiyr vob. ätistäddi
 jumıs_teb jürüv aldım. yendi zeregdigimiz dä yen. sosın jetpisiñş şılı äktiyävirde
 15 ärmiyä geddim. ärmiyägä vıarda biz ana bäs iresvuvliykä mısılğa türkimestan,
 wobekistan, qazağıstan, qırğıstan, täjigistan besev vol ma? wos bäs iresfuwgäniñ
 balların jıynab bir miñ següj balan wos qırğıstan woş qalasin taw çağına ne var yeken
 almamaqñ ba sabhozı soğan biz sorağa aparıb jıynadı. biräq bilmeymiz biz
 germäniyägä aparadım bob germäniyägä varıb tüstüg. süyb sorada yeki jıl ärmiyädä
 20 voldım. so jeppis yekiniş şıl dekabirdiñ jıyrma següzü günü geldim ärmiyädän.
 keldim, kelsem yendi bitti göy jetpis yegi. jedbiş üşünş jıl birinşi yanvarda basab
 qäytädäm burñgu Kızmedim bos tur yeken meğan son näib süyb jürgöndö jedpis
 yekiniş şılı jedpüş de geldim jedpis dörd de wos jeñgeleriñe üylendig. yekewim birge
 jumıs_teymis biñ jérde. so meñ äydäm şeşem mınarda wod çağad, wosı ğızdı amasañ
 25 men sağan ırza_mesbin diyd. somen men aydım biz bir kantorda jumıs dep qalay
 üylenemis. mınaw jañag qaldañğa da. üylöndig göy qudaya şükür üş ul, yeki qız

dünyөгө geldі bār tiri. ^wolardıñ bärin ^woııdıq bėsewide ^woııhan. abay almatta aguwdı pitirgen, yėñ ülkön külçäd goy. külçäd kazfıydi pitirdi, qazguw qas qalğanday biziñ ğız tüsgön wağda burın iynıstuwı kiyn ünörsted bold. bėş şıl ^woııdı
30 a away a quwaş soan tüstü. abay mına nede qızılarda nen pitirdi meddi fitirdi. sosın ja mına kişkántäymis kāmşäd qızıl diplom bitirdi. sos ja qudağaydan biriñşi aylığın tartıb ağanday aldım. men peyned ^woııtam sender diplom alıb keb mınara jumısha yėn keb ^wotır quda tüsüb. e mına biriñşi aylığın maan bėresinder, aıışasın alıb aldım.

- *daryağa qatıstı waqıyğalar bilesiz ba?*

35 - bir mende bir qalğan yėstelig ^wosı dāryanıñ boyında arıstam bolğan dēgem bir aıız boğan. arıstan dēgen zaparıgde gānā boladıñ nārse mısal. men tüsnüvodım sen. bira ^wonu körgön adımdar bar. ^wonı yėnd bizen tōmendew jēr ma, qamıs qoğası bar jērlede bir arıstan boan diydi. arıstan, jolbarıs sosun ja barıs dēgender siyreg kezdesedin nārseler. mısalğa biziñ mına bilesiñdeñ ma sender men quwanışğa
40 aytsam, siz ne biles? diydi. sen dūnyege kemey duranda sen meni aydhanım men bilgem bilsem sen jüzdem birde bilmiysiñ diyim dā. mısalğa mına irassıya bürküde ba, āmeriykānki ne? ana ^wözünşe bir jurd qorıtadıñ sosın men bir neni bir gāzidden ^woııdıñ kito ugrajayıd miyr diydi. bir süred ^woııdıñ da gāzidden süydsem irassıya tur. sodan ār memlekedge ja aydaııar üş aydaııardıñ basın sab goyğan. kito ugrajed
45 miyr diydi. al biz naborod qurttu goy. bir irassıya so güy dur yėken bayaq. atım bombısı da tur. bir gāzidden ^woııdıñ yėgemen qazaııstam ba bilmiyim. sol üş aydaııardıñ basın irāsyadāñ şığıb dur. sır boyınıñ nesinde kōb ne bar. bir qorıtıd dēgen bāmız ^wōtken. mınaw qarmaıışıda ^won nes dur. yėskerdgiş qorıq dā sol qorıtıd dēgeñ kisi birew aydhañ ğo tāwıb ba, yėmşi ma seniñ ajalıñ qara ħurdda diydi yėken.
50 qarağurd de mına ılgald jērde jürmid. sosın yėnd ^woy ^wonda men kim ^wōlğisi geled. mısa ^wōlğiñ gele ma señ men de ^wōlğim gemeyd mısal. ^wōsüb süyredilib jürsem de āl bės, ald, ^won jıl ^wōmür sürgüm geled. baldarğa tam sab bėrdim dēgame jemisin jesin āytew. süytse ānā uydıñ kelin söşseñ. biziñ üyde atasna keliniñ ata enesin toprağına jarıldı. ata diydi jiger üylendirib barıb men qolumd_emes qoy, men qaşan getem, qay
55 waqda ketem sol son üylendirib barıb ketseñiş diydi.

- *atalarıñız qayerde turğan?*

- men äkem dä soğısha bargan. bir miñ toğız qırıq biriñş şıl türkistannañ geted. türkistan galas bar ma? soda ärmıyâ geted qırq üşünşi jılı keled, süytüb üşünşi tobba mügedeg bob ^wosı ayaina ^woñ tiyib keşe segsen segiziş şıl ğaydı bold men
60 äkem. soğan diyn men bir nälädınım mınaw tesig boladın sol süydseg mına adamnıñ süyegi jılna bir märte ^wösed yeken. awırad ayağıda. süydseg balamız ğo qarab ^wodsaq bılıq bılıq de durad jaña ayağı. süydsem soñ işin temir bar yeken ğo. so askol ğalay şıñdı ayam awırğanı qoydı. kördiñ ba ^wol qırıg üşünş şılğı askol alpıs segiz geldim ^wosarağa. segsin segizde ğaytı boldı me äkem. jırma jıl ^wos tında ^wömür sürdüg.
65 mınaw üşünş tam. biz birewdiñ tam satıb ağamıs. ^wo tam buzup me mınıyağına bi tam saldı, ^won buzub mınan saldı ğoy. mınaw ^wos keğeli üşünş tam, ^wosıra keğeli. alfis segizde kâz neşe jıl boldı. mınaw ana tamnıñ ^wözüne qırq bir jıl ma qırq yeke jıl boğan. sosın keşe ğäzid ^woñıbatam jaorğan tarihı nezi köb. jaorğanda tawke ğanıñ biriñşi jarlığı tabılğan dëb bi jërge jazıb qoybdı. tawke ğan dëgen qazaqda keşe qaz
70 yëndi qazağstannıñ ğandığına bëş şüz yëliw jıl dëb dübürleb sonıñ jarlığı jañağorğana tabılğan dëgen bir mağala ^woñıb ğaldım.

- *sır boyında biletin estelikteriñiz bar ma?*

- keyiñgi jañalığımız ar jağ bër jağ arası alt_ay jol dëb aytatın ata bāmızda son közümüz kördü. mınaw turğan jañağorğan kâz neşe ğilämedir ^wom bir şahrım ba,
75 ^wom bir şahrımğa biz çerez bëş arıq bür jüz yëlüw vir ğilämedir jürüb baradın wağımız bold. son bir tarih sol. ar jağ bër jağ arası altaylı jol diyd. mınaw turğan jërge baramay men ärmıyädäm jiyrmä segiz gün keldim ba, yëg gün jaoran jaddım üyge jëtamay. kesem ja señ jürubatır. quday sahta kelemi bira ^wötämäymıs, tashın ^wo gözde quday sahtasın alaman bir iyin ğoy. sol mına ^wombir şahrımdı biz bir jüz
80 kelintöbede köpür bar, sol bir jüz yëlüw bir şahrımğa aynab baramıs. kelin töwö var. bılay aynalıb baram dëge birüj yëlüw bir şahrım bolad. qayda kelem de üş şüz şahrım bolad. a turı barsañ jâyaw ^wombir şahrım. ar jağ bër jağ arası alt_aylıg jol diyd. joq ğoy ^wo gözde köpür joq. köpür keşşi saldı ğoy.

- *qorasan qay jerde?*

85 - qorasan ^wosıran jiyrm_üş şahrım. burun keseniñ buzub tastab ^wonu keyinen qayttan birewler turğızdı. qılışşı ata dëgen awle bar. sosın töleg ata dëgeñ. mına kim sara nazarbayviñ nayman ğoy. naymanıñ ataların jadğan jëri bar. ^wosardan ^won altı

ʷom bəs şaħırım boluw gerek yënd. men körgem joq biraq ana kim bar ğoy neniñ
pirezdendi bar ğoy kürestiñ atı gim. as bërrib türkistanda ad şabtırıb bãyge bërd.
90 dawlet turlıhan son ataların jadğan jër bar mınarada. qorasan, suwnağ ata misalığa
qorasan qum işinde a däreä miyaħda. sodan bunuñ yëndi sağası miyaħta ğoy. sodan
jaa kimnen qorasniñ nesi jaag mağan bir arıg suw vër diydi ğoy. sodan bërmiym
diyd, sodan bomasa bir arıg suw bër degeñ ğoy jalınadı ğoy yën. süydse alsañ al deb.
sodan jaa biziñ babamıs suwna ata qiyssamiydiyn diyd. biziñ suwnaq degeniñ tüpkü
95 adı qiyssamiydiyn, qiyssamiydiyn babamıs so ja al dese bir asa tayaq bolad. son jaa
ayıptı alsañ al debti bir arıg suw da. sodan ja biziñ babamız qiyssamiydiyn baba mına
ağibatqan däreä ma so darya qum suw ketibatır. sodan so darya ülkeyüb darya bılay
awadı ğoy. süytüb qorasan babañ şölde ğalad. sorada qalğan darya degen jër bar,
arnası var kázir. aħpaydı ğoy mınamen getib ğaldı ğoy. arıhtı yeş waħda tüzüw qazba
100 diyd. yëgin yëgesiñ, mal bağasın, arıqtı qıysıq qıysıq iste diyd. suw keb qaldım keb
qaldım deb. suwda tili joq, kōzi joq suwdiñ ʷöz son istiysiñ. söytüb qorasan dalada
ğald kazi qorasaniñ şöldüñ üşünde, jan jağın bär segsewil basıb kedgen. ʷonı ja neni
buzub tastab qorasan urpahtarı täşken jağta ma bilmiym. sırdiñ boyındağı belli
ʷoħıyğa me yëndi ʷöz basımnan men bir aħodniyg yemespin. biraq ʷöz basımna
105 ʷötkön ʷoqıyğa köb cıħım bar ed son teñser köre ğoyayın deb barıb bir süd daada
cadğanım bar.

- *sol cıħılar qayaqta?*

- ʷo cıħım birewi de joğ. bärin kazi urub jeven urub jër qarjadıg, qalğanı ja
bës balan ʷoqıddım ğoy. ja avaydı ʷoqıddım, burum boğan ğoy káz dım joq qoy. ad
110 qulab ayağım sınıb. ʷol da däreän jaasında. men sosın bir näğlatımda abay suwdiñ
muzdiñ señnin buzulğanın bar ğoy buzulğan diyd. señ bar ğoy darya ustayd. soniñ
ħasında işkim turmaw göröw_kön. ʷoniñ ħasına jin şaytan bolad yeken. men so señin
buzulğanın gördüm. bir ʷoqıyğa bold da. birewdin ʷotın asarğa vardım sosın jağalay
qolma qumam bërrib so barıb däreädan suw äkel dedi. şäy ğoyamız ğo. sol barıb
115 qumandı suwğı batıra vesem bir ne bar eken quman qolımna tüsüb ketti. sol tüsüb
ketkesin yënd tiri cammiñ ğoy. qolum batisam qolım jetti qumañğa. qumandı alıb
qab şığa bërrende däreäm beti muz tuğun. birdäme tars ete ğald. jürögüm dir ede ğald.
ayaq qolum saw ğoy. jügürüb jardım bası, jügürüb şıhtım. däreä jüre verd. mına
señniñ buzulğan bar ğoy iredki yeken adam körgeni. ʷorida jin şaytan bolad yeken.

120 aman galdım, dalağa şıhtım sekirib. aydsam işkim sembiyd kâzir. bir metir ma, bir jarım metir jardan tûsib barıb alıb turım suwdı. dârya qıstıgün tûsib geted. bilesndef ma? süyt barıb qatad. tolhıvatqan gezde, tasıbatqan gez darya qatbayd iyş waqta. me mına amudaryan da gördüm. na sırdarya amudarya yekew yegiz göy. amudarya bizden ülkem boğamen sayaz volad yeken a biziki tereñ.

125 - *qay jerde kördiñiz amudaryanı?*

- men tohsan üşünş şılı men türkmestañğa bardım. bir yeke vagon küriş apardıq. so gezde biz haraf diyd türkmestan çarçaw dengen bir abılasnoy sentir bar yekeñ. sonıñ zagazernosı bėrgivetinde da ^woblıstıñ nesi argı vetinde. amudaryan ^wortada. bükül dünyö jüzü boyışa üşünşü ^worında bir jelezniy darojnıy köpir yeken. 130 bir mıñ üş şüz jırma metirlik. üş biyig nışandı bilesiñ ba? yeñ biyig nışan biyig nışan da pärijdegi jetij jüz jırma metir, moskívadağı astañkıyna beş şüz jırma ves metir. a ^wodan üşünşü täşkendeg koynuk televişki var. ^wol üş şüz jırma toğız metir. amudaryan yeñi ülken biraq ılay ılay sayaz yeken göy. a bizkiniñ yeñ tereñ jeri ^wom bir metirge şeyim barad.

135 - *kâzirgiler nege daryanıñ qasında köp otırmaydı?*

- ^wonıñ sırı mınada, tawda bir bäle bar diyd, sırda mıñ bäle bar diyd. sırda masa da bar, sona da bar şagadın bäle kene de bar. tawda bir bäle bar dengenı tawda qasqır bar yeken göy. qashırdan basa işteñe joq. jazda tawğa şıgıb ketib, küzde sırğa tüsötün sol yeken. küzde ja masa da geted, sona da geted, kene de geted.

№ 15	Anlatan	Jumatay Iskakulı (74)
	Derleme yeri	Karnak köyü
	Konu	a) Hayatı hakkında b) Tellallık hakkında

- atı jöniñizdi aytsañız?

- atım cumatay, pämiyläm işhāqulı dēymis. ^wosu birıñ qalhoz amañgeldi voğan. kázir kēyin mına nurtas ^woñdasiyb dēgeñ ^wos awıldın tuwması. so gisiniñ atınañ qoygāmıs awıldıñ atın. ^woş şerde tuw ^wöskemis. yēndi bir Kem cetpisge geldig
5 gázir huda halasa. ^woş şerde jumıs_tep ^wözimizge ılayıh şarwamızdıñ biraz jumısdarın isteb káz pensiyadamız.

- kázir ne isteysiz?

- ká ne_stiym ^wos üydiñ şarwaşılıgı mına ^wosınday äytöw azın-awlağ malımız var küñ görügeştig. sol baldarğa başşı. baldar tirşilig isteb jatır äytör. tirşilig
10 istegende bayağıday qalhoz zoq, sabhoj joq ärKim ^wöz ceKe küñ görüw ^wöstig. kempir bir gempir bar göy. qazahtıñ bāri köb ğatın alad yeKen. den sāw, bas aman yēldiñ küñ görüş jaman yemes. ärĝim ^wöz şarwaşılımen. birewi astanağa varıb jumıs_ted jastar, birewi almatığa barıb isteyd. qağan ^wözimis sıyahtı karyälär so baldardın tapqanın malday, malday bağıb äytew tirşilig isteb jatır göy. calfi yēldi
15 jağdayı jaman yemes oy. qarın toq, köylög kög dēgendey.

- öziñizdiñ ömiriñiz jaylı aytsañız?

- aytım göy cāsım bir Kem alpısha geldik, men ^wözim aytım göy qolhozda tuwgāmıs. işğayığ awul diyd bunı, işğayığda tuwgāmıs.

- jumıstı qay jerden bastadıñız?

- jumıstı mektepti pitirgeneñ keyin mal şarwaşılığınam bastadıK. biziñ äkelerimiz ^wosı qalhoz qalhoz vob quralğanda mal baqqan yeKen. so Keyin alpış_şüñş_şıldardan bastap āralastı ^wos şarwaşılığğa. qolhoziñ ^wo gezde qolhoz. kām keñes ükümeti. ülkēn sawıñ sēr perması bod sonda malşı vob istedig. keyim bir jil

25 biraz jirmä jılday isteb barıb sol qayta so jërde yësebşi vob istedik biraj jıl. ^wol keyin
^wos şerge ^wo gezde sırttañğırab sırttañğırab jürdüg yëndi. keyin ^woş şerlere keğesin
yësebşideñ keyin qalhoza mahta dëgem boladın ^wo gezde. soğan istedim bir üş, dörd
şıl. biri ygädır diydi. tãğı arasında jumıs_te dëb sol ayağında sol törd, bës şılday
mãgãzind_istedig. tohsan tört, tohsam bëste mãgãzin tarhadı. sodañ keyin mãgãzin
tarhatıb ^wözimişşe de tirşilig istedig. mıyağdın ^wo gozde qolhoz bir jër berib arendağa
30 joñışha yëgtig, biydäy yëgtig äytöw bës, alt jıl ced, seğiz jılday. üytüb, büytüb keşe
osı pensiyağa şıgıv aldıg göy. bës, alt jıl voq qald pensiyaa şıqqañma. kãz de ħarab
jürmeymiz ^wos üydin şarwaşılığı. sosın ana bazar diydin jumıs ba sonda jürem är
^woddıhda.

- ne bob isteysiz ol jërde?

35 - ^woyerde jañağı algandargã ahlıl aytıp kelistiret, bılayımşa deldal dëydi göy.
yëndi kelsimäyädhan ciğitterge kelistiremis. miñ teñgege talasatım bar, ^wom miñ
teñgege talasatım bar. kãzi curttıñ bãri sawdager, curttıñ al ^woñaylıgben senin
mınağam ber anağan alam dëgeniñe köne samaydı göy. yëseptesip sondaydı
kelistiremis, kelistirib ab keted.

40 - kelistiriwdiñ joldarı bar ma?

- yëndi qazaqtıñ sözdöri bar göy jaam bir som bosa berekesin sura şırağım,
mın_alğan iygiligine túsün. bazar boğasın bës, ^won tenge tömen coğar bolad.
keliskenderiñ cahsı, kelisken dünyöniñ berekesi völad dëb. tabhan täwir sözimizi
aytamız göy. algasın sol patamızı vërib iygiligteriñe jumsañdar dëb jiberemiz üş, tört
45 sağat dört saat arı getse, somıñ Kaytamıs, catamıs sosın üygi keğesin şarwaşılıımız
göy ^wözimisiñ başlı ne ıytamıs qarın toq.

- bata berseñizşi?

- bata ne äytamıs mınaw qula qalasa ^wözüñ isteb cürgön cumısıñ jahsı jumıs.
mına kãzir buruñgıda äy biziñ kezimizde bunday äytew şıyhıldığan ıradıyo boladın
50 ed başha işteñe joq. mınaw dëgen barlıg jağdayd körsetib jatır. ^wözderiñ siyãhdı
azamattar bunda jumıs_teb mini yeldiñ yer azamattardiñ yëñbegin görsetib mınaw
kãz şıhtı üzdük semya ma ne anaw soğan şığarıb jatır. bayağ ^wötkenderdin yëmbegin
bağalab körseb catır. ^wosı jumıstariñ jahsı jumıs. mınaw istegen jumısıñ quda qalasa
barlıg wahta cahsı bop, denderiñ saw bop istey veriñder. ^wodbastariñ bar şığar bala

55 şağaların qızıgın görüñder. irahmet minaw yeldi aralab, yès sarıhtı gozğab, somı anıhtab jürgenderiñ yèñbek. ^wos yèñbegterin jana bersin. bārlıg wahta yèñbek tabıstı boñdar awmiyn alloğ äKbār.

- äwliyeler bar ma osı jerde?

60 - al miniyerde bir jaa jolda baldar da aytıvedi oy qul hayermen dègem boğan diyd. colda badar da aydhan şığar. sol qulhayorlo dègen atamız boğan. ^wo gisiniñ sırttay yèstiwimiz yèndi so boladın isti boljāb, cañaday şındılda jobasında äwliyelig äñmeler äytād yèKen. so şaldardın keşeği gezde yèstiwş_ek. ^wo pastayanı nā gıb yèsimizden şıb galad biziñ de. bir kissi boğan yèKen. toğay tawib dègen, ^wo kissi tawib boğan yèKen. ^wol kisi sınışını yèmdègen sosın minaw awruwdın iliyboy türün yèmdègen. bir sözü var bir jigit jaman awruwdan awırğan yèKen sonda so so gissige aparıb yèmdedse a körsedse ustāb ustāb körüb minan şırahtarım alla şıpasın bersin deb cibergen yèKen. sosın ana jurd ^wodan küder üzünkürēb barıb, aparıb ^wo gezde ^wonday tam joğ jēr gepe dègem bolad some qazıb so goy üy ^wotırad. kepe jerge jēr kepege jadğızıb, tabKanın berib. soğan ında sanda sūt_şed yèKen, so sūt bered yèken 70 so süttüñ qağanın anaw jēr gepeni canda bir üstel siyahdı nārse voladı. duwaldan casab Koyad so gezde. soğan qoyup qoyğan tastağben, tabağben süydse somı geb bir jılan işşibdi. ana gisi söylöwge şaması joq, so jılan äbden toyıb so süddü qusub kedgen yèKen. sodan keyim birew gep yènd ağayındar tuwıstar sūt bere tamağına sūt işgizeyin dēb keled. ana süttü işkized ^wol işpeym ana jılan işddi dēwge şamaş şoğ 75 işken yèKen. süysse sodan soğan şıfa vob so gisi jazılıbdı. ^wo jazılıb bılay ^wözin ^wöz keb jadhasın bir gün şöldeb şöldese, jağada bir kök şöb cağada ja kepen işinde kög şöb turğan son tisteb jaa tamsanadı oy. solay jazılıb kidKen yēge. sonda jaa qäytıbtı tawibge varğanda, ^wol ne vold minaw ^wosınday vold biziñ casağa işteñemiz joğ dègen yèken. bayāda aytıb yēm goy şırahtarım alla şıfasın bersin dēb. so şıfasın 80 bergen yèKen. bul yēmi jılanıñ uw_ēd. ^wol jılan uwısını äper dègende qay jılanıñ awzına sūt quyup qustırıp işkizesin, qay jılanıñ qanday volād. bul sol yēmi kegen yèken somı işib quşhan yèken so sütün işibdi. al yèndi minā şöbi ^wömürdön ^wozğan adamdardıñ mazaratına şıqqañ şöb. sol kögöriv şıqqan eken. ana jērde bırın yēgiv_ēm. mazarad bogoñ go so kepe gızılğan. birneşe gasır waht ^wötib gedgen da. 85 sol şöbi de gelisgen yèken. mımı alla şıfasın şaptı, quda halasa yènd buğan tötense birdeme gemese yènd iş nārse gımayd bold adam bop geted dēb ketken yèken.

tawğay täwip dëgen gisi ^wo gisin türümbet dëgen balasın kördüm. õ alpiş_şünş şılda
so gez de ^wo gisiler bizim casımızğa jağındap qağan. ^wo gisinde sınışşı diytin, ^wo gis
de keyin ğaytı bop ketti. biz yënd añızdan yësteytinmiz sol yëndi. basha yënd ^wonşa
90 köbsin umıtta ğalamıs. kündüz aytıp yëstib cürmegesin, körv cümegecin umıtasiñ
ğoy iya sol biziñ tãrih. al yënd köşemiz mınaw köşen bär äsfãlt, ^wos awılğa törd
qudığ qazıb bergen. bul awıldıñ küñ ğoris so törd quduq. törd quduğu var. ^wodan
mına üyge kirgizib bergen. mına kirãn ^wosıdan. jıb jılı miniyerge kegen ^wöziñ sıyağdı
jigidder kelin äkese ^woğan ^wod jağıv äwre vomayd awħat istemese. ^wosı yeldiñ küñ
95 ğorisi, jaman yemes äytewir azın äwlağ malı var, jastardın köbşe sırdda jumıs_teydi.
keşe miyağda ırassıya dëgen jerge üş şıl, törd jılday jumıs_tedi awıldıñ jastarı. jaħsı
tabıs tawıb keb. úylörün tüzeb jatır, mına darbaza äwilderin tüzeb jatır. mına biziñ bir
bala bar bılırdam beri tam sab jatır. poldavatır yësigin ^woyıb jatır. nemere ğördük,
söbere ğördük, şöbörönüñ aldına alaħana may jälä diyd may jälädiğ şöberen aldına.
100 ^wos yeki, üş ğün bold tãğ bir şöbereli vob jatırımız, inşalaħ aydħanıñ gesin şırağım.

№ 16	Anlatan	Karabalayev Amangeldi (70)
	Derleme yeri	Manap köyü
	Konu	Çobanlık hakkında

- *atı-jöniñizdi aytasız ba?*

- mınaw sırdarya boyında mar şarwaşılmen aynalısamız. jüz yelüwdey malımız bar, ^won ^wom bes sıyırımız bar, cılıımız bar äytewir. ^wözüm yelüw segiñş şılgımın. atı jönüm qaravalayıv amañgeldi aldaşılı. ^wöş şerǵe yeKi mıñş şılı Köşüb
5 Kegemis türKistan sabħozınan. sonam bəri mal şarwaşılmen aynalısam. kázir caǵdayım caman yemes. altı ǵız, bir valam bar. altı ǵızdı turmısha verdim. balam üylendi. qızdardan cirm_üş nemerem bar. baladan üş nemerem bar. cirm_altı nemerem bar. işhanday nemiz joq, jaǵdayımızdıñ bāri jaħsı. yelimizdi ^wosınşama ħalħımızǵa beybidşilig berib, sıylab münküşülüg berib küñǵörüwge nursıltan äbişil
10 nazarbayıǵa ırzamız, deni saw bosın. so kisiniñ arħası ǵo mına jürgenimi äydbese başha jerin bärinde televiyzirden körivatırımız ǵoy topalañ. biziñ yel tıyıstıq, birewmem birew jumusı joq, ^wöz günümüzdü ^wözümüz körüvatırımız.

- *jaña satqan atıñız qanday at?*

- ^wol kögbardıñ āta, kögbardıñ ātı tuǵun. ^wöz tay gezinde aǵamız. kögbar
15 şawub jaħsı.

- *tayıñızdı qanşǵa berdiñiz?*

- yeKüj jedpis miñǵa verdim ǵo. üş jüz miñ dev_ëm, ^wotız miñ tüsürdü. kökö, sökö dev jürib äytew. sonimenen yeküj jedpis miñǵa sattıq, buyırsın kögbardıñ ātı ǵoy. yendi ana bala jumus_tiyd. kögbarǵa ħaraydım men mal şarwaşılmen näläm
20 jaǵday bomay ǵald da. sonañ kiyin amal joǵ sattıǵ yendi. attıñ baǵın baylamayıǵ dedig da, berekesin bersin iyä. atta bosha qamab qoǵańşa jurd şawıb atın şıǵarsın, berekesin şıǵarsın dedig ǵo.

- *attı qalay kökbarǵa dayındaydı?*

- jas Kezinen dönen hunannan tapta dèydi attı. qunanda şawub besşisinde qıda
25 halasa kögbar sal dèb jas gezinen salımgan ad goy. buñ kögbarğa şabilğanda azanda,
keşKe bir mezigil minib terletib attıñ terin alad yèK_üş ğün. yèK_üş günneñ keyin
ōw kögbarğı şawıb bıradın jèm bermeyd, suwğarıb baylab qob kögbarğa vırad.
azanañ keşge şeyin kögbar şabğanda talmay şavad. bir jañağı mıñ ad bomasa da törüj
beşüsdin addıñ işinde şawıb jürgen attar ğo. ō jan jahtıñ mına mınıyağı avsıvad,
30 mınıyağı kentawğa şeyim barıb jürgen addar ğo. so mına baldar jabısıb Qoymağanañ
gen_en ^won üstıne attıñ bağım baylamayın dèdim ğo. sol jağdayımız ^wosı. üy mınaw
kördün, mınaw sırda ^wotırğamen mınanday üy joq. sırdıñ jaasında. qora da mal ğora.
bäriñde mınaw tal yègib, kişgene inaw äkedem balağa mal ğağañaşa mura ğasın dèb
^wos tal ğasın dèb nemerelerimizge näğibatırımız goy peyneddeb. ^wosını bès şıl
35 arpalıstım ^woş şerģe. kebir dā şılıpayd. ^wölüb ğala vered ^wölüb. iyä ^wosını yèn mına
küzir altı jet jılday vold mına taldarım bəri ^wösüb. arjağında ^wörügü var, jemisi var,
joñışhası var.

- *su qalay kelip jatır?*

- suw quduğ ^won segiz meti quduq qazdırğam. so quduqtıñ suw şämäl_end
40 äşşilew yèndi. birağ mına agarodğa nege järäydi. tad basıb getedi nesi tatı göb ba,
temiri köb ba bir bäle. jılı suwdı ō neden tasıb işemiz ğo. ye ^woğan yèn qırğ yèlüw
metir ğazdırasıñ, qazdırğamen şığa ma şıqpay ma. suwdı tasıb işemiz ō jılı suwdan.
sonday ^wömürümüzge ırzamız. allaga şükür. ^wos nemerler_şün jürmüz ğo. nawda yèn
tay äper dèb jür. mañıl onda. saw bolıb sälem ayd bärine.

№ 17	Anlatan	Kemelbekov Esenkul (88)
	Derleme yeri	Talap köyü
	Konu	Kökbar oyunu hakkında

- kökpar jaylı aytıb beresiz ba?

- bul kögbar õ ata vavamızdam bëri ğaray kele jadğan ^woyın. kögbar dëgen kögbar şawıw wadĥanda sonıñ adamġa äseri sonşa üyd_otırıp adamdar taĥımın qısad diyd, üyde ^wotırıp. äni kögbarġa adamnıñ ıñılasın sonşalıqtı. al yëndi kâzir jaĥsı ğoy yël tiyiş, jaman jaĥsı äd dëgem bār bärinde de. ^wosı kögbardı ^wosını arġaray qazaĥtıñ nesi yeş waĥıdda näġmaydı ğoy tolastamayd qosılavered, şabilabered şawub aman yësen tarĥaġan bul kögbardıñ yëñ qızıġı aman yësen şawıb tarĥaw. aman yëseñ şawıw tarĥasa da sonda kögbar qızıqtı da boladı. mınaw kögbar bërivadĥan jërdiñ nesi abıroyı jaĥsı voladı. mınaw yëndi bögün bërivadĥan mına salım bërivadĥan nä jêrde ^wözimizdiñ inimiz. sündet toy_ökön, ^wol yëndi sündet toy balamız azamad bolsın dëvatırmız. jaa salım bërivadĥam balanıñ üyinde ^wodbasında berekeli bosın dëbatırmız. ^wosınday dastarĥan toyı toyġa ulassın dëbatırmız. ^wosınıñ bāri mınaw qazaĥtıñ saltınıñ saltı ğoy. ^wos salt joyılmaw gerek. at üstü qayırılı bolıp tarĥaġan ^wöte jaĥsı ğoy.

15 - kökparşılar qay eldi-mekenderden kelgender?

- kâzir jambıl, çimgend qızılorda ^woblısı ğoy. yëndi äsirese mınaw jetisay jaġnızda ^wöte köb. salımınñ birneşe türü var ärgim kâzir yëndi jaĥsı ğoy õw jeti, segiz mâşine tigib de salım jasavtır, tüyö tügüb de salım jasavtır. ^wosınım bāri ^wos qazaĥıstanıñ abıroyı qazaĥıstanıñ qalĥınıñ jaġ jaĥsısı yeşĥanday bizde äytewir aspan aşıq bob janjaġdıñ bärin körüb ^wotırmız soġus dëgen qırılvatır al biziñ qazaĥıstan ne qazaĥıstan tiyiş, bārılıġ dünüyö jüzüne belgili boldı ğoy qazaġ kâzir. ^wos kökbārı da sosım mınaw jañaġı änew bāyge bobatır kördiñder ğoy. so bāygede ^wosın bāri jan jaqa tarab kâzir bayĥaym men_endi ^woş şetelderden de ^wosınday kögbarġa salımġa qatsıp jürgender bar. yëndi ^wos qazaĥtıñ ^wosı saltı yeş waĥıtta joyılmaydı ğoy.

25 - öziñiz kökpar şapqasız ba?

- kökbar şawēb şawıb mınaw ayaħdı ^wosu günde cürälmäy cürgenimiz göy. mına bir balam nemerem şawıb jür gäzir, balam bar. qolımnan yēKi ad üzülmöydi. nemerem şabad, balam şabad.

- *käzirde attıñ üstündesiz ba?*

30 - bögünde qoydım attı, andı sında minemiz göy birağ yēdi buruñguday_mes. men yēdi äKem, äKemni äKesi babamnam bēri ğaray şabandoz boğan. sol yēnd mınaw nemerem jaħsı nemerem jaña da bit salıbatır göy. ^wosı nemerimme amam bosın, ^wözümüdün qazaħtıñ ^wosı saltı joyulmasın da.

- *nemereñiz qanday jülde uttı?*

35 - nemerem ısporddı ^woħuwdı mına şıngendde ^woħıbatır törtiñşi kursında ıspordan, kürösten, voleyboldan aynalısad. sosın gir götered so giyrdem ba yēKi ğolında yēdi ^wosığan ad bērib ^wösü günde şabdırıbatır mı göy. men yēdi aytım göy kemelbekib yēseñħul dēgen, seKsen üştem. mınaw cañorgan awdanı ğoseñki awıl dēgen awıl bar, biz ^wözü qoñıradbız, qoñıraddıñ işinde qırğızalı dēgem bar so

40 qırğızalıdam.

- *jas keziñzden estelik aytıp beresiz ba?*

- jas kezimde men pensiyağa mäşine äydäb şıqdım, pensiyağa qırħ beş şıl mäşne äydäb mäşneden aydab pensiyağa şıqam. sabqozda boldım sabqozda birlig sabgozı qoy sabqoz edi. ärmiyädä beş şıl jürüb geldim, jas gezimde ärmiyada beş şıl

45 boldım men. biziñ waħtıımızda beş şıl tuğun. men mına yēstoniyada baltıħ teñzinde siluwjit ettim. törd jıl boldı, üş şıl boldı. iyä artıgımen beş şıl, yēlüw törtiñş şılı marıskoyda beş şıl turdım. yēlüw bēs yēlüw altıñş şılı törd jıl boldı, sodañ keyin sosın yēKi jıl üş şıl sonday göy. yēnd sodan keyin ärmiyädän kegesin ^wosı sabgozda mäşine äydadım. so mäşinemenen qırħ beş şıl äydäb pensiyağa şıhtım. sosın

50 pensiyağa şıqqanañ keyin ad ustadım, ^woybay yēKin birinde qağıb keted ^wo tıñlamayd.

- *kökparğa şapqanıñız jaylı bir qızıq waqıyğa bolsa aytsañız?*

- köKbardı bizim wağımızda mınanday jērden alıb ketkeneñ keyin quwmayd ököñ köbisi dä. birew yēñkeyib alıb ketse so köKbardıñ sağasında jüfed. köKbar

55 salımğa salğanşa talasıb, tartısıb. birew algana keyin yendi gänä nägıb jür öw bomasa
birew alıb Keted arTınan quwmayd köbisi. yendi birağ äytewir jaqsı goy.

- kökbarda uyumdasadı ma?

60 - mısal uyımdasad yekew jetegTeb işKe kirgized, ana jerde yēñkeyib alıb
şıqqana keyin anar jetegteb anaw qabaTında bir adam at kirgizbeyd. mine söytüb so
güyünşe uyumdasıb ap saladı. al yēn jeke getseñ jivermeydi, uyumdasıb satsa birew
jetekteb jürü görök birew kögbar qızıg goy şırağım. denderiñ saw bosın.

- bata berseñiz bizge

65 - äwmiyn deşeñ mine bata, darısın qıdır ata, qıdır ata qıyalasın, periştelər
uyalasın, baq bērsin, bas bērsin, ^wömürleriñ uzağ jas bērsin, denderiñ saw bosın,
^wotbastariñ aman bosın. alla tala ^wosındayd qabıl gısın.

№ 18	Anlatan	Kuttıbayev Adılhan (66)
	Derleme yeri	Sunakata köyü
	Konu	Hayatı hakkında

- *atı-jöniñizdi aytasız ba?*

- atı jönüm quttıbayıb ädilhan. kiyib awdanı soyahta tuw ^wöskemin. káz ^wos sunağata awlı oKrüğünde turuvatırmız allağa çükür. ^wöşede pälämbäy jıl jaldegi maw meKtegdegi nede mehaniyzatır vob cäldegi şopır cumuşşı vob cumus_tedig. soğın
5 ^wodağ tarağanşa jumus_tedig. ^wodañ kázir jumussuz bospuz, pensiyağa bir jıl ğaldı ğudağalasa. pensiyağa cetemiz dev ^wotırmız yendi. na yelimiz yegemendi alıb cañdegi eKönomiygasın köterlib jaşsı bob kelätı ğo quda ğalasa bärliğ jaşsı ^wolad deb ^woylamız. soğan alla cetkisin dev ^woylamız

- *jeke käsibiñiz bar ma?*

10 - käsibger joq, mal üydö bés, ^won mal var sonı qaraymız üytöm, büytöm bala şağamen sol. malğa qaraw degen ^wol ^woñay imes ğo. jëm, şöb gereg, jëm şöb satıv alamıs kázir wahtıl jëm şöbün beremiz, ast_üsüne qaraym sol maldıñ nesimen kün görü ^wotırmız kázir. äli pensiyada jetken joqpız. awılımız caman imes qudağalasa körköyüvatır, taş şol salvatır, äsfält salıvatır. so ğoy başa ne äytä veremiz köb.

15 - *qanşa bala-şağañız bar?*

- bés, altı valaşağa var. üşöwi turmıs ğurğan, bir valam, yeg ğızım äle boydaq. doşamanıñ qızın alam, doşamanıñ qızı joğ bob tur káz. nälđiymiz yendi jaşsılıq bolavefsin qazastan yelimiz körköyö vefsin, den saw bosın qalqımızdıñ. yel basımız amam bosın, ğalğımız tiyiş bosın yelimiz tiyiş bosın sol waqta amanşılıq bolad.

20 - *bul jerde qay waqıttan beri turasız?*

- sekseñ üştem bër turam ^wos balagölgö. men öw kiyrib awdanda tuwıb ^wöskem. kim biledi yeni ^wonu men äKi şeşem bilede o mem bala gezimne yelüw, yelüw bésinş şıl ma keldig aw. yelüw bés, yelüw ald da. kişkäne gezimne soyihta tuwılğam men ^wözü negizi. metirKemde sonday kiyrib awdanı äKem soyahta mal

25 baqqan, jäildegı yēñbeg ^wordenin ağan aKem. quttıwayıv äwel bir jılda mal yēKi_red töldeb sonday bolğan. sol kiyriv awdanı balşevig sabğoz soda. qulañguduq dēgen jērde jumıs_tegen sörde. yēñbeg ğızıl ^worden ağan äKem mal bağıb, qoy bağıb. anamız da äKemiz de ^wöm ^wöt betti ğoy yēnd Qāzir biraq ^wo kislerdiñ jatqan jēr jaylı bo topırağ torħa vosın diymiz başħa ne äytamıs.

30 - *sırdaryağa balıqqa barasız ba?*

- sırdaryağa balıqqa baramız waħıd bosa, kim biled ^wonu balıqtı köb awlay vermeym birağ dayın balıqtı jewge jaħsı ğörem. añgeniñ aşığı da, balqtıñ küzdüñ ğünü köktemde ğoy. añğa ^wol şığuwğa urıħsat joğ ğoy añğa. küzğü waħta burun urıħsat beretin, káz de beredi ^wonu biletiñ boluw ğereg mıltığıñ dākümeti volu ğereg.

35 káz burunğıday jalPı awlaw joq ğoy.

№ 19	Anlatan	Mambetov Kanat (48)
	Derleme yeri	Şiyeli köyü
	Konu	a) Köyü hakkında b) Evliya menkıbeleri

- *qanat, daryanıñ jaǵasında qızıqtı jaǵdaylardı aytasıñ ba?*

- bı da bıł sırdaryada ańız ańmeleri köv aytadın bifewleř bar_éd. káz ^wol adamdar awılda ma ^wol. qorǵan toǵay degen jérđ sabhoz ne var na jérde sö jérde turad. solar ^wosınday vir ^wotırǵañ gezde úlken jigidder goy yéñdi. aytıv ^wotradın ^wosı

5 sırdaryadan balıǵı da jańaǵılar. sırdaryadań balıǵ awlayd, sedgi salad, qayıǵbeń jüred. sol bir jáyinniñ jaǵada durǵan nesin görgeñ yeKen. jaǵada qulundu biye suw_şib duřmıy ma, keb quyruǵben urıb qulunın jutub begen görgeñ yegeñ jaa közven görgeñ. sōdan so jérden qayıǵımızı burǵañ güyü ǵaşıǵ diydi goy cańaǵılar cäyinnän şe. ^wo cäyinniñ bir qudured jańıñab geled_egen da suw_şib türgene ğiyin

10 quyırǵımeñ suw şaşad yeKen da. so ğize täyib qulayd qulın. cılıñ alamaydı goy yéñd. jutub kete bergesin sosın jaa qulundarın şe. sonı közben görđüm deb úlken boǵan da bir yeluwden asıb qaǵan kisi. biraǵ ^wömür voyı atavvası sonday balıǵbeń aynalıshañ ğo son qasında jüred, sondıylardı körgeñ da. biraǵ bi jérde jümüs_teytin_ed ^wol. atırawda ma isteydin_éd. ^wo ^wos daryan jaǵaları solar bileğ.

15 anıyahtam bassab misal qıstıñ günü bālıqqa tüsed goy ^wolar qayıǵǵa. bēs arıǵ bar goy bēs arıǵ mossı. maşınañ aparıb tısayd ^wolar. soyıhtan qayıǵbeń tüsed toqbeñ. süyted daǵı ja balıq jürgeñ jérleri bilemiz diydi goy äyrew. toǵ salad dır_edkizib. bahtıñ bāri jérdiñ betine bēs seKuwndǵa ma ^wöled_eken. qalǵıb şıǵadı goy. süziñ süzüv aladı yeKen. qojagenddin qasına geǵende sırdǵa şıǵarıb bir at jiveremiz diyd.

20 bılay ǵaray äytüw tübünarıqqa deyin barıb gelemiz deydi ğo.

- *daryadan keletin suw qay jerden bölünib şıǵadı?*

- qändöz jahtañ geläsındař ma baltagöldem beri ğo. ıya soǵdan geled. qandöz bér jaında qandöz, jırma törd, köktöbe degen.

- *burun dariya mina bette boǵan ba?*

25 - na vedde boğan. qorasan dëgem bar ma soħta yëski daryalıq dëgen jër var.
 w^ooaħda gâz adam bar ma job ba bilmiym. w^oonı tarıyħın aydadın şaldar boladıın. w^oölüb
 qağan şar w^o şaldar. bira son baldar varıd da yëstigen. darıya anamen jürgen. bitëp
 qızılordaa qum arasımen. son na suwnağ ata dëgen biziñ atamız bar ğo suwnağ ata
 bilesiñ ğo. sol suwnağ ata minä jërdem mağan bir gedben suw ber dëb qorasannan
 30 surağañ ğo jaa. biläy ğaray w^oos jağada yël bosın. suw boğan cërde yël bomay ma
 w^oözü? yël bosın dëb surağan yëKen. so gözde na ħorasan bermegen ğoy. bıyaħa
 suwdı berseg minyâhdä yël ğamayd dëgeñ ğoy anıyaħdı. tartıb keted minıyaħdı
 dëgeñ ğo. suwnağ ata bilgen_ëken bılay tartıb geded. so ana bermegen birağ soğan
 âşuwanıb tayaħbeñ süyenib jürgen şal biytëb tayağ sızıb kete vergen eken. ja darıyan
 35 mısal qändözün tusunam ba anıyaħa kedbaradħan darya var ma son sızıb kete
 bergen_ëken. kitabda jazğan diyd, tariħ sonday diyd. sızıb bılay kete veregeñ oy.
 w^oözegge tüsürüb jibergeñ_eKen. sol dâw dâriyâ vob getgeñ oy. anıyaħa suw jürmey
 ğağan. suwnağ ata dëgen jalpı ilimdi äKegeñ kisi diydi ğoy neğizi w^oosınday dindi
 taradħam ba nemine sonday kisi boğam ba. qojalar ja wağızdawşı taratuwşı birdeñesi
 40 boğan diyd dëb aytıbatır ğoy kitabda. sonday äwliye şığar end w^oon kim görgeñ birâq
 so darıya diysvitna anyagda yëski daryalıq dëgen izi var qumda kâdim dâw darya.
 burun somen suw jürgeñ yëKen. men kişKântäy bala gezimde darıya dëgen nanday
 dâw ümes tuğun. kişgändäy kanal sıyaħdı bolad duğun. qıstıñ günü muzğatad üstinen
 mâşinemen w^oötib kete beretin sonday tuğun da kâzir körseñ jâyilibkedken ğoy darya
 45 dëgen anıyaħdan say boldı ma w^oözümüz w^ooyläymız ğoy tartıp gedgend da jırıp
 anıyaqqa suwjürmeyğağan

- *suw jaqsı kelib jatır ma?*

- kâzir jaħsı gegende w^oosı gezde suw azayıb qaldı ğoy keyiñ geze. qırğıstan
 suw vermeyatır birdeñe vermeyatır dëb bizge aytadı ğoy.

50 - *daryanıñ qay jerinen böget qoydı?*

- ja köksaraydam ber jağına ğoy, kögsaray dëgen jër bar_mes ba, çimgend
 cıħda ma qayıħda kögsaray dëgen. sodan soğan kögsaraydın suw qoymasın aştı ğoy
 saldı ğoy w^oolarda. son aldına tosfâ ğoydı ğoy tospa dá. soğan suw jiynäyd, şardara
 sıyaħdı w^ool da yëndi mini da şardara ülkeñ ğo, birewin na jërden ğoyd tömenaħdan
 55 ğoydı ğo, şiyelige ğaray ğoydı ğoy. w^oos biyil bitirdi w^oon. ne ğoy ja kamerni tospa ğo.

qıtaylár äKep istebdi. suw az boğan kürş yëgin yëgesiñ suw şıhbay jatadı ^wo, nez
 bılay ğaray say ğoy jalpı jër şe, teris batışa ğaray say wob kete bere ğoy suw tartıb
 kete bered da. son miyaħdan keĝen suw tosba vomasa köterilmiyd. sosın ja ürleyd
 yëKen nasos ba ürleydin şar. süytüb suw köterilib nez jërdiñ astına ^wornadħan ^won.
 60 miyaħtan körgen joħmın awlım baldar varıb körüb keĝen jazdıñ gün. kädim jël berse
 ürleb suwdı tosad eken da aldına. so bizge ğaray suw şıĝavered. suw bizge kereg
 bomasa anan jibere salad. memlekeddiñ istebatqan nesi ğoy. yën suwnaħbız ğoy
 köbşilig suwnaq, bizde sırdda jigider köb ĝay awıldan şıqqan. jastar bar almadda jür.
 meşidge kömür gerek bola maa ayt ıymam ^wotıramız. pälenşege ayd diyd sawdas
 65 döñgelevatır ğoy diyd, meşidge jibersin diyd. kömür ma, bold diysiñ bir ızvadaysın,
^wobay qäneke boldı diyd. şötüñdi ayd jiver diyd. biraĝ sen moynıña alasıñ kömürdi
 sen şotına aqşa awdarıb beredi ğoy ana vala kömirdi äKep awdarıb tüsürb beresiñ.
 sonday neler bar da, sosın birjaħa ked baradsa ^wölgeñge ma uzaĝ jolĝa şıĝıb baradsa
 bir, yëKi iymamı jaalab jaalab aħşası bar baldarĝa barad ğoy men qatarlı. joldas
 70 balam bar. äkes awħaddı kisi boĝañ ĝo balas da jaħsı soĝan kel da jol jürüb baratım
 diyd. ^wo şıĝad da yëlüw miñ ba ^wotız miñ teñgen sanab berib jired. mäşnemen baratır
 ğoy yëndi. mäşnada may ĝuyuw gerek. almata get baram, semey ged baram. sosın
 baħañĝa aytam ğoy ^woynab jolas balam ğoy jan jolas. e sen bère bermesey tawsılasın
 sen diym ğoy. uyalam diyd da anaw, ana gisden uyalam diyd. keb keled diyd, e
 75 baĝdad ^wosınday jol jürb baradım diyd. sosın ^wom miñdı qaytib beresiñ diyd da,
 äşeyin quranda ^wom miñ berem diyd da. quranda ^won miñ berem diyd. bala şaĝası bar
 ğoy ^won da. tirlig istemeyd. biraz cılħısı ĝöb. cılħımı baylatad üyted bir yëKi balaĝa
 jumıs_tetib aylıĝ berib ^wotur da. bizin sonday jabaylaw aydsa da bolad ıymamız ja
 qoja ğoy awıldıñ. tuwfa aytad ber diyd. jazıñ günü şöb ^woramız oy polyada köşede
 80 ked baradsañ e ma jılħı jiydin şöb tawsıld diyd. sen o joħ déb aytamaysın, bir teleşKi
 şöbti äkelesin awdarıb ketesin. qaşıb jüredinder bar ğoy neĝiz baylar qaşıb jüred
 biraq. ülken quranda meniñ diyd da waħtım joq diyd şöb şabatın waħtım joq. anaw
 şahırad, mınaw şahırad yëñ kişändäy ilimdi vala bar tuĝun awılda. segsen yëKi ma
 yëndi ^woħıb kegen. dindi kişäntayınan altışı kılasdan basdab ^woqıdı ^woqıdı üylengeñ
 85 joĝ ^wol taza din jolına tüsib kedken da. so anaw äbekeñ jä aytıb aytıb ^wodħan süyd
 şıħıb ketkenneñ geyin ayddı da bizde diyd yëĝipedde ^woħıb kegen ^wo bala. bizde
 bılay tüsündüred dedı, mına kisi äbekeñ artıħdaw ayttı jaña meniñ waħtım joq men

sen üyiñe quran ^woñuwım gereg. misal biziñ ıymamniñ diyd köz soñır bosa, e qol
ayağı joq bosa ^wo gezde äkeb berüwge bolad diyd. bizde süyt tüsündüred diyd da.
90 jañaday ^wotırıp ab ^wözin den saw goy astına meris minib ağan, käypuwşa jañanday
qıdırıp jüre vefed da. anıyağa gıdrad mıyağa gıdrad arağ işpiydi goy. baradñan gezde
baldarğa ne da salıq salad da. äKesi mıñtı kisi boğan iyşän mağzım atın bilmiym.
mañsım sonı dindi taradıñ deb barı qamab tıstayd yeKen qamalğa. tas qamalğa
ñamayd yeken da qulddab goysa yesig aşılb turavered yeKen. sosın türmeniñ
95 bastıhdarı neleri. sol kisi ^wos awıl da jañsı so balası goy yend. ^won balası ne boğan
fizkültürniy iyñsuwdda ^woññan. süytüb bandiyd bob gedgeñ goy jaa awılğa gemiy
jaa. tohsan şıldar ireKid degen zaman şıb getti goy. äbekeñ alıyg degen ireKid tuğun.
almatını şuwladñan ^wol. almatı ne bükül qazañistan. mıñtı töbölesge de mıñdı. sosın
siz deb söylöwdi bilmiyd. ^wo şal ma bärne sen goy. ana äkesi mağzım degen kissi
100 äbden yerkeletib ^wösürgeñ goy moyına salıb. jumıs_tedbege da yerKeleb so ^woñıym
degen. keynen haytıb bob kedgen goy. bul bıyağda ^woñımağam birag. bès, ald gılas
^woqñandağın qalğan ^wömirin täjistanda ^woqqañ goy ja äbdihağ degen imam.
täjistanda din so gezde jañsı qurmeddiy ma täjistanda ^woñıdñan. sodan üyt büyt
keyine awılğa gegeneñ qazañistana geb jaağında ne bob gedgen. somen ireKiderde
105 tohsam bès, tohsan aldda ^wöltire berdi goy ükümed. atatın atıb tıstadı, qıyrata
bergene gin ^wöz ^woylañğand da anaw. tohsan bèsse ma ^woniñ aldında üylend_end. joq
tohsan üş ülkem balas da tohsan yeKide ma üylendi goy ^wol. tohsan yeKi üylenddağı
awılğa geld. jumıs joq qoy toqsan toqsam bèsterde jumıs joğ. keTpen şawıb jüreTin.
^wo gezde ^won işKim qurmeddey vemiyd. süytüb jügende qoja degen galıg biz jağda
110 bılay goy. bizde awıl da qoja vasharsın degen ne bar biziñ awıl da. bizde ^wonday imes,
nañda qojalar uyımdasaddāımı bul awılğa ıymam ^wos qoja boluw gereg, qojeKeñ
boluw gereg diyd. qızılorda jağda ^wonday joq. qojasıñ ba, başhasıñ ba qahpayd.
qurmeddeymiz da, qaddı qurmeddeyd. süyt mına Kisin ıymam boğalı jañsı, jağday
jañsı bob galdı go.

115 - *janazağa tamaq bere ma?*

- soyñan beremiz. bir cılıñı soyıb tıstayd. ^wo cılıñı yèt so gezde tawsuwımız
gereg goy yelge tamāq gıb şe. yelden gamawıñ gereg goy, aññe gıladı goy. küniñ
göramay ^wodñanın ^wözü vered. biziñ aldımızda ^wonşa tohtağan. qıyındaw zaman
boldı ma Kim biled. bosı yek_üş şıldıñ göleminde sāl tohtañğırab gağan tuğun bul.

120 ıymamdar ār janazada aytad. tamaḥ berilmesin dēbatır anaw mınaw. ye, meń qanşa quda jegjadım bar, jora joldasım bar keled aş ḥaytaram ba diyd. a babayğa bılıtır yèK_üş mārte ^wölgeñge bardıq qarnımız aşıb ^wölib ğala zadıg ğoy.

№ 20	Anlatan	Muhammedali Ashat (67)
	Derleme yeri	Kızılorda şəhri
	Konu	Arıları üretim yöntemi

- atı-jöniñizdi aytsañız?

- ássilowmaleKüm wa ğalħım, atı jönüm muħımedalı ashad talğatulu. bir miñ toğıj yelüw törtiñş şılı tuwılğam. jasım alpısdan astı äyelim nayman, yeg ğızım bar yegwi de uwniyversed pitirgen. birew gozbangde isteyd káspe bankınde birewi muğalim mıverste sabağ bered. baltagölge kiygenme ^wotız jılday alfıs biriñş şıl metebge barıb alpıs segiziñş şılı uwşiyşige túsüp cedpisiñş şılı tehniyuwma túsüb sıra pedagagiyşkiy ^wonı pitirib, jedpis altıñşıl ıwçıyşige ıspıtuwğa jumısha gırgem. sodan seĝsem biriñş şılı zaoşniy almaddağı awılşarwaşılığ ıynstuwna varıb ^wonı zaoşniy pitirib ^wotıj jılday so uwşiyliş isteb kázir densawıqın arħasında sál naşarlağanı vaylanıstı baltagöl awılna geldim. türKistanañ qırığ kilemedir şahırımda. daryadam beri baltagölge bizge ^won giylämetir. kázir arlasıvadħan bizde mal şarwaşılığı. asnavnoy paka bizde mınaw bal ara, sosın tawığ agarod. so törtöwü bizde moynımızda. bawıd da bastaymız va dev ^wotırm bastadığ birä äli qalPına tolığ cedgizgen joqpız. baw mini mınaw baw yegivatımız ğoy.

15 - baw qanşa gegtar, ne egip jatırsız?

- yegemiz ğoy äli mini ğarasay aynaldıra yeb tastaymıs. alma, jılas, ^wörık sonday. kázir baltagölge yeki miñ besinş şılı uwşiyşeni qoyıb densawıqqa baylanıstı sodam beri káz baltagölge köşüb Kegene ^won jılday boldı. ^won jıldıñ arasında ğázir mal şarwaşılığı sál alğa jürgüzdüg. mına bal aramen aynalısw catırmız. bunda alğa basıb qoyduq. bıyıl bir tonadan köb bal ara ala bildig. biraq awarayın nesine ğarağanda ^wol şiliy ^wonşa qanağad bomas. birağ yen keleşek bun calğastıramıs. bir tonnañ üstıne yeK tonna bolar.

- ara nege paydası bar?

25 - arañ negi paydası var? ara şaqqañğı bel awruw suwığğa paydası var. ara taza bal ara ^wo densawlıqqa ^wöte tamaşa jüreĝ awruw ıstıħ suwığğa, ayaq qaşsağañğa

bārlıq awruwğa ^wözine yeñ paydas. ^woñ işinde cañgız bal arı_mes ^woniñ işine pelga pelsa degende bolad. ^wol da dāri, pırapoliys degende volad ^wol da dāri. ^wol arada taza ara biziñ awıǵa yeñ tamaşa dariya boyında tamaşa bal ara ustawǵa bolad. iyşǵanday nes hıyın joǵ. üyrenem, bilem dēgen adamdarǵa pajalista kelib üyretim. ^wotı_şıl
30 beKer muǵalim boǵan joqbn. bayaǵıda biz ^worıs, giregder de ustadı goy biz atababamız musılma boǵana gen nēb biz ustayamaymız ustaymız bunda. iyşǵanday nes joǵ ^wol qıyın joǵ qorhatın nāseş şoq. kazīf qoy ^wösirivatırmıs, tawıq bosa da yēndi awıl şarwaşılǵa ne jatad? agarod bārlıǵı bos wahtımız joq. nege qalıqqa, ^wözümüzge, bala şaǵamızǵa, tuwıshın tuwǵanımızǵa paydas tiysin deb, beKer jēgib
35 jadbasin dep.

- aranı qaydan alasızdar?

- aranı jāşigi na çimkendde iynkuwvatır diydi. arılard satad da semya semya gılb dörd, bēs irāmkiden. ^won ākeb ^wözimüs kövöytüv alamıs. pakette ap kelüwge volad, jāşigbeñ aparıb salıb ap kelüwge bolad. iynkuwbatsa ma çimgendde var,
40 almatta var, saraǵaşa da bar. ma paka türKistanda joǵ ^wol keleşek bolad diydi.

- aranı köbeytüw üşün aparatı bola ma?

- aranı köböytüw_şün mı ab keldiñ goy, son ^wözünen matkı şıǵaruwǵa bir jāşigdi qızasın. bısal ^won ıramkı ma bēs ıramki gılad tışǵan gezde arılar sıymay ğala ma, sıymaǵañ kezde ^wolar bölñüwge tırısad. bölner gezde bir matgimen işaħa
45 baramaydı goy. ^wözder matçınyk salıb matgi şıǵara bastayd. sö jēri keñeyd civeresina matçikder alıb boş jāşigge salıb köwöyte beresin. matki bolsa ^wol qıyın nārese. ^wözin şıǵarıb aluwǵa bolad. bastapqıda barıv ab kelesin keyin ^wözün köböyte beruwiñe bolad. ^wol_şün jāşigderme ıramkiler boluw gerek bold.

- aralar ketpey me?

- kedpeydi, iyşşaħa getpiyd aralar. arılard bi jaħa mısalı aparadın bosan mısalı sıraz yēk, üş kiylāmetir jerge aparıb körşib bir gün tūnetib ākelesin nemisi mınada ^wom metir jerge, jüz metir jerge qoyamays qäytib ^wöz ^worna geled.

- aralar şaqpay ma?

- sen bal arameñ jumıstebadǵan kezde ıramkini nāzik, şiliy qattı borttarına
55 işinde borttarna urmay kadimgidey jaylab alıb jālāp korPus alsan ^wo işe ğımayd.

tembole mına sırdan şeñgelgöl diyd jantağ, mıya solarğa barıb tasıvadhañ geze sağan isi joq semen. tōki qattı jumıs_temiy jumsağgana ädettey bold. ^wodañ giy ispiirttiñ, aragdiñ, nasıbaylardıñ sondaylardıñ iyis adekolo sabındardın iyis volmaw gere ^wolard jahtırmayd. al yēndi mısalı sırttan tassaytın jumıs tawsıldı küz gelgi goy
60 iyä arılard qaraw_şün tütündedgiş bar dıymar diydi. aşıdqanañ giyin dımar tütümen neägisañız arılar ^wöz sāl sesKeneddağı tiyş qıyın cağdayğa tüsib ğald diyd tiyş ^wotıra salad. tütündetkiş qarab boğanañ gen qaytılib ^worna jawıb goya salasın ^wonday jağdayda.

- *qanday payda tabasızdar?*

65 - ıya, bal alasin, dār alasin pıropolis diytin bar. anaw ^wol miya mummyağa uhsağan qara dāri. qışha ğarsı ^wözderin artıñ tesigderin, darbazaların tesikterin javad. sol köktömde qırıv alamis. sosın ayahtarimen gülden barıb gül ^wortasına gülden sol ayahtarimen ab keled. al denesinde işinde zog diydi, dene qurlısın işinde yomkıs iyli zog diydi ^wonı ıdıd diydi. son baldı sorıb alıb toltırıp äkeb quyub götö vered. qurğaq
70 tamağı jaa pırıydsa, perga güldün ^wortasına ^wösüb duradın şoşaqtar şoşayıb sol pırıydsa, perga diyd. sonı ayağdarimen taşıyd. a denesime sorı äkeb quyatını ^wol zob diyd. zobtı ıdıd qazaşsa aydğan da. äkeb quyub kete vered.

- *toltırğandağı maqsatı ne onıñ?*

75 - maşsatı ne ^wözder semyan kövöytüw, ^wözderi köbeyüw üşün balapandaydı goy matkiler. ıya matki küñne yeküjden joñ degende uruñ tastaydı küşü gezinde. yēki jüze uruq tuhum toyıst. ^wol yeküj ^wonşıg yemes ^wol. ^wolard bağuw gerek, arılar ^wözi bir ara madkini madki işnäse istemeyd. ^wonı suw işşiretini bar, ^won juwındıratını bar, ^won tuwatın tuhum tastayın jēr tazılayd arılar bar matkini aynalasında ^won, ^wom bēs ara äbezätılni jüred madgi tastamayd. ıya matkigi toki, bārılıg usloviya isteb bered.
80 tamağına bered, suwın da bered, juwındırad, şomıldırad uruğ tastaysın da ^worındarın tazılayd. ^wözderin aħranası vola. başha jägderdi kirgızbeydi. ärgaysı diyäşigi bir memleket ^wol, bir irespuwbliyka. är jäşigiñ ^wözünüñ iyisi bar. sosın jumısteytin bal taşıytındar da bar balalaydı goy sonıñ bağatın arılar tağı bar. bölünüb qoğan är ^wözderin jumıstarın ^worın ^worınimen. şıhbasañ, jabısıvasañ so jēde ^wöltifed da
85 ılaħdırıb tastayd. soñ giyn küñde qanşı tasıb durğan ^wöşeb duramız. mısıl da biz

jäŝigdiñ astına tarazını goyasın, ^wol däŝik bügüñ yäg kiylä äkeldi mä, üş kiylä äke sol qanşa yäŝig bar. yêlüw yäŝigge köwöyt jiberesin bügüñgi tabısıñ sol bob sanalad.

№ 21	Anlatan	Taşkembay Abdır Rahman (80)
	Derleme yeri	Özgent köyü
	Konu	Dedesinin hayat hikâyesi

- öziñiz turalı aytasız ba?

- bizdi säytuwd täyfa diyd, säydül mürsäliyn diyd bizder bildiñ ba? biz payğambar muhamed payğambarđıñ mıhamed mıstafa salloğässalamnıñ bizi bölşögi diyd. yeñ kenje ğızı bizdi tüsin ma äwzimöşöytön bismārahmārahıym bi
5 pāyğambarđın bir bölşögi diydi bizdi. yeñ üytkeni ^wolay degeni payğambarın törd qızı boğan. zeyneb, ümmügülsüm, urhıya, biypatıma. biypatıma yeñ kenje ğız da bunu ağasınıñ balası äzireti alğa alladan mini miniyerde bılay degen keşe ğana görüv_em ^wo alla, alla bunu izdeb ^wodhanım alladan jäbireyilge kel waħıyı diydi. tüsüñ mä män izdeb ^wodhanım. süytüb biypatıman neKe ğıb qıyb getti diydi älige.
10 sonı izdev ^wotırm son körsötöyin döv ^wotırm sağan da son tappa ^wotırm. alladan cäbirelge waħıy ğeld diyd, ämir geld dä. sonda barıb biypatman neKesiñ qıyb äzireti älige. neKe qıyb ^won qosuv yedi diydi. cañağı payğambarđıñ yeñ kişi ğızın äzireti älige. äzireti äli cañağı öto palwon adam boğon ağasınıñ balas. nemere dä sonda payğambarmeñ. sonda sonı qosıv ed diyd. sodam biz täräymiz. ^wodan qasan,
15 qusöyün, qasanı jañağı kербalanıñ şölünde uw bėrüb ^woltir civerd da kimdi qüsöyündü qüsöyünnen biz taraymız. sonda pāyğambar aytıv ed meniñ urfağım kimnen tarayd qasan, qüsöyinnen täräyd tüsüm bā? saydüd tayfa diyd. biz sonam barıb kelemiz, mada sonda jazılğan tügöl tūsünüñ ba? mä miniyerde payğambarın aydhan jeri var ed son tappay ^wotırım ğoy mi izdegend tabalmay ğaldım. tünde
20 balların ^woynatıb caña nege üyrötüvadhanda sonda tälim terbe berib anaday mınañday deb üyrötübodhanda sonda dalada birew kelib edi diyd tüsüñ ba? sizi şahırvatır deb keld da äyelderi ja analarımız. sonda men ballarımdı üyretivatırm nege degen dä jā tälim tärbiye. sonda alladan wağıy geb ed diyd. ye payğambar dedi, sen ümmötıñmem bolasın ba urpağıñmeñ bolasın ba? degende coğ, men ümmötımem
25 bolam de. sonda törd balasıda qaytıv bov_ed diyd bir günde. sonañ keyin barıb buñ urpaq qamadı ğo bār qız boldı ğo. qız boldı da sonañ keyim bardı da sonı yendi

alladan waği gelib, ämir gelib jaña jäbreyil arhılı neKesin qıyıb äliđe qostı ^wonı. son tappay ^wotırım oy ja adasıb ğaldım da. qos sonan yëndi qasan, qusöyün. qasandı qazağşa asan ğoy yëndi inisi jaña ^wonañ keyin üsen. sonda qasandı awzınan
30 süyüb_éd diyd. sonda ^wöy beKer ğıldı ğoy déb dëgen ed diydi tüsün ba? ā qusöyüندی inisin tamağdan süyüb ed diydi. sonda anağan awzınan süygön uw bürüb bir jañağı qayırdın, qayırdın diyd yähüwdiy sonıñ qızı uw verib ^wöltiriv_éd diyd qasandı süñ ba? kerbalan şölünde. mına iyrag jağ ğoy kerbalañ şöli. al yëndi anaw kimdi jelkeden süydü ğoy miñiyerden sonda anaw şımır diydi şımır atı şımır sonda mınadan
35 babamız jalğız ^wöz qab kedgen at suwğarayım déb bargam ba şöldögönde suwdan jañağ teñizden ^wözenne suw_şeyin déb barganda ma sonda ^wolar jañağı şımır menen zağar kezdesib ğalad yèKew. süytüb ja qılış mıdan sağanda ^wötpiyd qılış qusöyüñge. yē kăpir dēdi, kăpir şımır jelkemnen sal déb jelkesine sağanda basın kesib alıb ed diyd quseyinniñ tisün ma? üytkönü payımbar mınadan süydü ğoy. meñden süyügen
40 tüsün ma? ^wödbed qılış, sonda ^wol ayttı ē kăpir şımır sonda ^wol cañağı altın beldigi var yèKen diydi babamızdın ğüsöyin babamın. sonda altın şapan wağal şapan diy mā qalay diydi yēn son. caa bir yëndi qımbat kiyim di üssünde. sonda anaw beldigin zağar alıb éd diyd sonda doñızğa aynalıb éd diyd. a anaw törd köz kızıl göz iydge aynalıb éd diyd. sodan yēstiwıñ bar ma ^wosınday? anaw caa şımır moyın kesKen
45 mınıyağdan kespe mınıyağdan Kes dēdi ğoy. üytköni ^wo bileği ğo pabasın miniyerden süygön babasın nağası babasınıñ. sonda moyımnan sonda ^wol törd köz kızıl göz iytkē aynalıb ketib edi diyd şımırđı.

- şımır kim ol ?

- kăpir ğoy yähüwdiy, al yëndi anaw jaa beldigin alğan ^wol doñızğa aynalıb
50 éd diydi. zăğăr adı sünüz ba? süydib biz sodan taraym. yëndi kelemiz da ^won arada köb tirşilig bar ^wo men saan aydıb bolamaym ^won ana biz yëndi yēlüw qanşa atamem ba biz kelemis ja miniyerde babağa tüsünüz ba? äzifed aldım basdab biz alpis birdeñe atameñ kelemis. al yëndi men na caña nen aytam şubar ad älimşiyd de amudaryan arğı vetinde yēnd soyağha ^wötemiz yēn arada köb babalar ^wötib betti ğo.
55 şuvar ad älimşed babamız ^wol ^wonıñ atı yēşmuğammed yèKen. şubar ad älimseyd atanuwı ^wol sol üyünde ürgönüşde ämüdüryän arğı vetinde sünnötün ^woğıyd yèKen dā üyündö meşid de ^woğıy ma, üyünde ^woğıy ma? pārzın mākādā ^woğıydı yèKen. şubar ädben alla qanad bergen yèKen dā. şubar ad joğ ğoy biraq jaa payğambar

mıyğırarajğa uşhanda sonday vob tur da yënd. sonda jañağı şubar atpen uşad yèKen da
60 bu gisi tüşünüz kerem allanıñ qudrötü da tüşün mä? sonda sünnötin üyünde ^woñib
parızın anyahda ^woñıyd da sonda ^wonıñ дәleli birdembir дәleli söyerde bir adam
^woşağdı mınaw asa talaş şağdan taraz jağdan qajılıqqa barad. jobası jastaw jiğit bosa
gereg qırh yelüwde jiğid ba? sonda barıb jürgende barganda ^wol qaytuwğa qarajadı
bolmay sonan bir yèKi jıl jürüb gılad. yënd bir yèKi jürgönö Ken ^wöyördögülermen
65 jañağı şıraşşı, iymamdar qızmed isteytinderm tanısıb_ıladı ^wo ande anaw. süyördö
qızmed isted da yèn küñ görüw gerek gıoy, tamağ işüw gerek, küñ görüw görö.
söyirde bir ısfıruwşı völdı ma, qarawıl völdı ma bir jirge. ja qaytamay galdı go
soyahda makkädän. sonı äytadı men qalay gıaytam cañgız şeşem bar ed diydi. başha
işKimim joğ ed diyd. sen qaytsañ bir sol şubar addı anoyerge baylanad so somen
70 qaytasın sen, soğan jalınıb ustab gör yeteginen jalın jalbarın diyd. solmen jetib
qaluwım mümKün alla näsib etse diydi tüşünüz ba? kündördün küñde keled baba,
kegeneñ keyin jatıp yënd bär ^wortağa_lğand da qäydäm bileyin, jarayd diyd baba
äytäd. men alıb keteyin birağ şartım bar diyd köziñdi aşpaysın diyd. men ne äytäm
son aytasın sen diyd tışün bā? so geze mağul diyd. qāğā gebbara qayıb beratır diyd
75 da, közün aş şıvergende samarhanıñ üstüne gegende közün aş şıvered. sen diyd
közüñdi aşsañ men dünüyöd ^wötib getem diyd. yendi sen de qalasin degeni gıoy yeni.
so gezde bul qazınanıñ üstüne gep tüşödü bul. padşanıñ qaznasın üstüne gep tüşed
dā. so günü bul tüşkōñ günü qudured görsün so günü soğan qazınağa uru tüşed.
qazınağa uru tüşed. sosın biz jaa ustab alad bötön adam awılğa gese bilemiz go böten
80 adam mısıl solay_mes ba? sonañ keñ mini urusun deb jañağı nege aparad şağğa
aparad. sonda ^wol men uru_mespin. men ^wosılay qajılıqqa barıb ^wosılay sembeydi
gıoy. sonı afarad da talğa baylab qoad, ayaq, qolın biyb dāw talğa baylab qoyad da.
sonda şubar ad kelib qaytıb aynalıb geb tal palımen qoparıv alıb gedgen yèKen diyd.
sonda ^wolar jañağı ^woşağdı ulu jüz ^woşağdı tüşünüm ba? ulu juz ^woşağdı sonan
85 bular bizge murd bob gald gıoy. säyid äwleytine murd bob gald da biz ^wolar babalar
pir bob gald ^wolarğa. sonan bul keled dā baba kelgeneñ ken ^woşağdılar kegene keñ
baba köb uzamay haytı boladı go. bir diydi müsäpir keledi men ayağ jağıma qoy
diydi gıoy. süytüb son ayağı jağına qoyıb so mınaw ämüdüryän argıvetine ürgönüş
deb daryän jaasına babam. sodan kelib, kelib mina harağalpağısdan arhılı gelib biziñ
90 babalarđın bārı miniyerde älseyit mıyahda köb yënd ^won şağdı jed, segiz babamız

- bar. qay jil barib kegemis, atın umıb qağanım ğaraş taban assında. yeşmuħammedden täräytındar miniyede jazad mini. yeşmuħammedden täräytındar böbey, tölög, böbey seyid, tölög seyid dinmuħammed, muħammedäli, böbeyseyd, maħsudäli, däwidäl, däwletalı bob keled yeĝen. yendi budam maħtum, dinmuħammed, ümedäli seyid,
- 95 böböy seyid qäyähä getti ey äl seyid. süyb tarab geled daĝını sonmen yendi mustapı işanĝa geled. mustapı işan ulı mustapa äzder diyd. meñ suradım äzzerdiñ ne yeKenin ^wol ziKir yetüwşi dedi. mına şawildirge bardım da qay jılı söyirde ıymamnam suradım äzer deĝen ne? dedim. ^wol äzir deĝen ziKir yetüwşi dedi. allanıñ jolına ziKir yetüwşi dedi allanıñ jolında tüşüniz ba? süytüb mustapa äzir deb qob
- 100 bedgen yeKen. mustafı işän ^wol kisin babamızdı biz mustapa äzer babamız bilmeym işKim babaların bilmiyd. qayıhtı yeKen mazaratı, ^wo alla ^wonu qayıħa ab gedgen bir allanıñ ^wözüne ayan. mäkkäda mä mädiñe de ma ^wo başa jerde ma biz bimeymiz. joq ^wo kisin. a ^wonıñ balası qasım işän kazi meşidde. ^wonıñ ulu iyKiräm işän kázir mınaw nede ^wözbeKistanda äni bold ^wosimen toħtaymız.
- 105 - *siz adam emdeysiz ba?*
- yendi aldıma kese men joħ deb qaytaramaym. ^wol qaytaruwĝa bomayd. urusad etpiyd ^woan. yendi qay jılı bir äyel keldi, äyel kelib jaa kelin ab kegen da ^wosi meşidde. sosın qojeke dedi mınaw kelnim pälen jıl bold ^wotandashanıña ye ul, ye qız perzend joq ded dä. sosın so gezde keldi alladan qabar geld da dıbıs geld da dalaga
- 110 şıq qarüydö ^wodĝamız ĝo. so şıĝıb em säbiyd, ħamiyd deb alla yeK_ul berib tur ded. kördim mä? anaw ul surab keldi, pärzänd surab geldi kelin. so şıħsam sol keyin soĝan alla kázir ^woĝan yend bir ^won segiz jırma jılday bob ĝald. so bir keldi da qayb kemey geti. jalındı ^wolar, alla ana yeKiñşi ul berib turĝan jerinen alla pändä dä ayrılıb ĝaldı. mına adam ^worışa şatıs boĝanıñ keyiñ mına qazaĝdıñ qazaqpay tirligti köb
- 115 bile bermeydi yeKen dä. ^wol kelinniñ taĝ äbşesi var yeKen. ^wo da ne_Ken ^wo da da ul perzend joĝ eKen. ^wo da qasında jılab jür maĝan nege bermeyd. allada sura alladan tilesey meñ ĝolıma işdeñe gemiyd janım. men allan ^wözün siya pändämin janım. ^wosınday tirligder köb. keluw gerek ed, ^wo qañ şıĝaruw görög ed meşidde kelib. äñgime qayaħda alla jolına ol qan şıĝaruw görög.
- 120 - *siz ayttıñız ba ħabar keldi dep?*

- aytamaym göy. bir jılnañ keyin keldi işteñe joq, yēñ_masa tawıñdan şığarsay bir tawı tuwıñ bomasa, bir tawıg äkesey janım aw bisimilärähmān ye alla jolına dēb. bir tawıq şığarsay niyerde tawıg soysay. süytüb anaw bala ayrılıb ğaldı oy süyb. yēndi alla yēndi sonday boğan şıgar qaydam bileyin janım biziñ qolmıza turğan
125 işteñe joq. al yēndi aldımızğa kese şın niyet etib bese, joñ dēb qaytaruwa añımız joğ. mini keb turğana giyn men de sen ne ğılamaym.

- *siz osı jerde tuwıp östiñiz ba?*

- men büyere tuwıp ^wöskeñim joq. men nede tuwıp ^wöskeñim ^wol yēnd nede sarağaşta tuwğanmın. büyördön biz köşirgeñ göy. büyerden köşirgeneñ Keyin biz
130 mınıyağın kiyribben jetisayğa göşirdi, mınıyağın jañag sargaş basha jaña göşird. qırqıñş şıl köşirgeñ göy bildiñiz ba? sonda soyaña barıp tuwğamıza bomasa ^woş_ördö ^wotırğamız göy meşite bārimız.

- *bul jerge qay jılı köşib keldiñiz?*

- büyaña meñ alpis altıñş şıl geldim. dāw yēk qara ğazan boğan diyd. yēKi
135 qara ğazan, mınılar bile ma bilmey anaw biled. dāw yēK qara ğazan boğan diyd dāw meşidde dā meşidde dāw yēg qara ğazan. sol yēKi ğazan sonda ^wottan tüspüydi yēKen. azañğı şeyin yēnd mal soyıb alt_üj, jet_üz mal keled yēKen. jaa babalarımız ^wō ħarağalpaqqa dēyin murd awlap keled yēken da müriyd bildim ma? murttar müriydderine baradı göy. sonda barganda sonda aydap gen alt_uj, jet_üz qoy geled
140 diyd. ^wom bēs jırma ħara mal bēs, altı cılıñ geled diyd. so kelesi jılı tağı soyıña barıp kelgenim dēgeñse sol jedbey ğalad diyd. sonda sol bēs, altı biziñ babalarım işib goymaydı göy ^wonıñ bārin. sol so mañaydağı jedbis. seksen üy bar keletin meymandar bar, cumağa geletinde bār so yēg ğazanan tamağdanadın_ed diyd. yēki dāw qara ğazanan tamağ işed yēKen. sol keles şılğa jedbey ğalad yēKen sol mal.
145 süytüb jañag mal barlardan bir qırñ, yēlüw mal alad yēKen. anağdan aydap kegeñse soğan aydab kegeneñ key qırñ, yēlüw malın bered yēKen işinen tañlab tañlab. sadağa sonda ^wol kisilerdiñ ^wözi sol alt_üj, jet_üz maldı işib jeb qoymaydı oy. sol aynalasındağ adamdar sosın jumağa geletinder bārin ırıştı, nesbes sol yēK qara ğazan işinde. biziñ äjemiz ^wödgen keşe qasım iyşan babamız iykirām iyşan äkesi
150 iykirām iyşanı anası qasım işannıñ kemPiri ōw arjaina kärmä seh diyd söyördö äjemiz. sonda pısımarañmanım jaña üstüne tamaq pisbadğanda bi kisler ğeb ğaladı

155 goy ^wözderiñiz qusab. keb qağanda pısmılarınman ya alla berekesin bersi so qanşa meymım mosa sol kegen adama jeted yèKen. min sonday nesibeli atı nesibeli yèKen. sonday ^wol alla so kisge nesibe şaşıb qoyğan kördin ba bereKeli adam. ^wol karmä sehdin tusunda ülkön mazarad bar. so görımde babaların bāri söyürden so yèK gazanan awhad işken. mini äKeñniñ babaların durus aytıb ^wodsın.

№ 22	Anlatan	Usen Sarkulov (60)
	Derleme yeri	Janakorgan şəhri
	Konu	Ailesi hakkında

- *otbasıñız jaylı aytasız ba?*

- biliñdegi iyntervüw vergen tuwğan inim ğo bawrum jãñde. so da biraz añmelerin ayddı. jazğan kitabdarı tuwralı, uwsamadiyn bamamıs tuwralı, suwnağ atan şejiresin. ^wo jãñdegi biz ^wözümüz biletiñimiz qurayış taypasın tayım ıruwı, 5 abuwbakır assıdılıñdın urpağı biriñşi ħaliyb bolğan, biriñşi qajılıqqa aparğan payğambarımızñ ħayn_atası ayşa anamızdıñ äkesi sonuñ tikeley urpağı vob kelemiz. yëni biz ^wosı janağorğan tuwmasımız. jãñde ıruwmız aydıb ged dëbatır ğoy. allanıñ quzurunda yëşbir adam ıruwına ğaray ultına ğaray ne näsılne ğaray därejelembiyd dëgen. allanıñ quzurunda yëñ ardağdıñ taħwa dëgen. soñddan jãñdegi allan quzuruna 10 taħwa ^wob jürümüzge ala näsib_ëdsin.

- *äkeñiz tuwralı aytasız ba?*

- ^wol äkemis waħsında bedeldi azamat boldu ^wosı. janağorğanıñ ustaz boldı, ıspord salasına qızmed jasadı. soñ jãñdegi naw inimiz ilimiy salasında bosa bularıñ bärde jãñdegi medreseni pitirib tuwırdıyada ^woħıb geldi. bärinde jän qujaddarı var 15 dëgendey jãñdegi, diniy sawaddarı var, birağ ^wol yëndi urpağımız sonday boğasın, äwledmis sonday boğasın bizde soğan jãñdegi bed burğanımıza biraz waħıb boldu. meñde sol bärimiz jãñdegi ğulama bob gedbeydi ğoy jãñde bärde jãñde so jãñde äkemiz jolu ^wob näsib_ëddi mağan. süytüb ıspord salasına qızmed jısb kele jadırmıs. ırasıyada ^woħıdım. ^wözüm ırasıyadañ kelgeneñ giym barıb ^wosu nede 20 uwşiylişçe çımadan felşer bob başladın bob saan napravlenemen musaħanıb dëgen kökümüz bar duğun. sol kisi napravlene berib tikeley jãñdegi uwşiylişige ustaz bolub bir jağına so segsiyanı jürgüzüb sol ıspord salasına someñ keddig ğoy. yëki närsen qutulamayısın dën ğoy birew ^wölümnen susuñ bar ıryızıg nesibeñneñ dëb. so ıryızıg nesibeñ ala tala biz ıspord salasına beribadħañ ğoy. ^woğan da uşKür diymiz. 25 baldardı yëndi ^wo basta meşidde qanşa waħıd bob geddi ^wotıs şaħdı jıl boldu. so

meşiden kelādhan gezde qaryalar mağan ayddı. äy, ^wos sen dedı mınaw jumusuñ dedi bizge unamayd ded da. ne seebden deşem, sen baldard töbölösgö üyrötösün diyd. baldardı tumsuğ buzuwğa üyrötösün. sonday añme aytıb ged da. birtürlü wob qaldım jãñdegi jüröggö küdüg tuwb ğaladı ğo. so bir gün ^wobısın ıymamı geld, äbdilä mä so
30 gezde? äbdilä den ^wobıs ıymamı gelib, sol wağız aytıb namazdañ giyn bãri sıdha şıqqañ geze men soğım barıb surãdım da. bir jürögümde bir jãñdegi ne wob dur dedim. küdüg ba birdeñge bob dur dedim. ^wos dedim jãñdegi qarıyälarmeñ qayb barıdğam jãñde seniñ jumusuñ ^wosınday baldardı buzuhtığa üyrötösün, töbölöskö üyretesin sonday ayddı dedim da indegen joğ ^wo ğisi. sırdğa şıKQanañ gen bar bär
35 bata bered ğoy sodan giyn bar turd da ağayındar dedi birewdin istevadhan tirligderine äseşe ıspord salasına istevadhandarğa ^woğan añme aydbañdar dedi. baldarıñ bosa, karate bosun, küres bosun, bokus bosun, awdarıspaq bosun soğan beriñder dedi. payğambarmız salalaħu aleyhiy wassäläm meşiddiñ awlasında awdarısbağğa, qılış salstırıb, nayza ılahtırıb sondayğa üyrödgen degen. ^wol jande
40 allan quzurunda älbedde dën saw, mıhtı adamdard da alla tağalan süykütü quldar ğoy deb süyt aydhan yeKen da. töböm şamal kötörlüb ğaldım. armañgara ħarsam ola indemi y ğald. sonañ giy jalğastıb kettig ğoy. baldardı birişi kegeñ gezde mınaw meniñ nurbeg degen ^wözüm bir janan inim, bir janan jãñdegi birişi şakirdderim boldu bokısha ğadışhan. talay jerge apardım ^wözin, ^wotırs da so ğoy şäbgisin qayrıb
45 ab. süytüb jãñdegi sonı sol baldardı kãzir keyin mınalarda aytam kegeñ gezde baldard kişäKäntäy baldar kele segiz, ^won jasaf. turğızıb ħoyamıs, sabğa turğızğanañ gen barb bismillädän bastaymız. ^wos amandasamız asalamaleykum deb. ^wolar waleykumasalam. qalay jağdaylarıñ? älħämdüllä diyd. musulmasındar ma? diymiz. älħämdülä musulmambız diyd. дәlel diymiz. ilaiyläħa iylalaħ muħamadurasulaħ deb
50 aydhızamız ballarğa. qay_aħdan kiyesin kiyimiñdi, qay_aħda şeşesin, tuwäledge qay_aħbin giresin, qay_aħben şığasın? ^won bãrin aytıv ^wodırasın jãñdeg. baldar birden qağıb aladı ğo. keybir gezde jä keybir baldar asığıs ayağı sol ayaħben kiyi_basa, ağay sol ayaħben giyibatır anaw deb ğoad cañde. baldar kişğindayına näğıla berib so kin me ^wolar birewine namaz ^woħı deb aydhan joqbın. me ^wözüm jä
55 namaz wahtı boğıñ gezde jãñdegi burışha varam da namazdı iriyng bosa, iriyñdgiñ işinde tireniyrofkiñ kezinde namaz ^woħıb kete beremiz ğo. so geze so ja mınalar ^wözderi mına baldar mısal quwandıg degenimiz kim_ed anaw gimder qayırjanmız

bar, abayımız bar başhası bar marad, almad dēgen bāride jāñdeg ālhāmdülā
 namazhan. kāzi istüwdend bob jür. ^wolard namazhan. kāz keşegānā bizde yēndi
 60 jedsigderdi aydīb kedgen duruş şıǵar diyim jāñdegi. qazaǵıstanıñ çempionı ^woldu
 yēKim biriñş şıl balamız. jañorg biriş tuñǵuş şempionu vold. keşe ^wotuzu günü
 bugün biri mā? ^wodızı günü jafs piddi bize. ^wobılısıñ birinşiligi qazaǵıstan irigtew
 jarısı ^wöddi. soǵan jañde biz ^wözümüz nedermiz qosub baldarmızdı so sayısǵa ğātsıb
 bēs balamız çempion boldu. ^wol bomaǵan ^woqıyǵa bizde. süytüb kamanda
 65 ^wobılısıñdan birinşi ^worın aldıǵ. quwanışha bölēnib ^wotırımız. so baldard jāñdegi bariñşa
 äytewür aytamıs küştü adam ārwaǵda meyirimdi irāǵımdı bolad dēb. señ jāñde
 baksıyormın dēb ya bımasa palwamın dēb başhamın dēb üytüb maǵtamañdar diyimiz
 ğoy jāñde. sonıñdan ārwaǵda meyirimdi volad, irāǵımdı volad dēb süyb tärbiyeleymiz
 iyñşalla. süytüb jürübadhan jaǵdaymız bar. naw alıstan keb jadhan yēkesder. iyñşala
 70 joldarıñız bosın. bul dēgen jāñdegi babalarımızdın tarıyǵın bilgen, ^wözümüzün
 şıǵhan tegimizi bilgen jaǵsı oy. biraǵ jāñdegi bir ne bar ğoy ^wözün şıqqan ata
 tegimen nemen maǵtamba diydi. bedge tut kelib men pälenşemin, tülönşemin dēb.
 bar ğoy ^wonşa töremen dēb törüm bermey ^wotıratındar men qojamın diydi, men
 suwnaq, äbüwbäkr urpaǵım dēb. sona qalǵandarın qayıha jiberemiz dēgen. jāñde
 75 äyddi oy alan quzurun yēñ ardaǵsı taǵwa dēgen. son yēn mısıl jāñdegi men de şeşem
 mınan da şeşele bārde qoñırad. äkelermiz tikeley ne woǵandıqdan jāñdegi etnagenez
 diydi başha diydi sonday şıǵar. kāzir ^wol yeşwaǵda biriwge bedine basıb biriwe
 aydhan yēmez biz. pälenşem, tülönşem dēb. ^wöziz äyddiñız oy sonñdan uluǵ bosañ
 kişig bol dēǵendey. süyb jürgen jayımız bar. şükür ālhāmdülla, bilüwmüz gerek. bir
 80 aǵ mısıl geltiriyn biz mına şaǵa de işkántäy awıl bar. sırdarya awdanda. so jēr
 jāñdegi neden bokısañ jañsı bobadır. iriyngde baldar bokus ^wönörün görsetibatır. so
 jēde yēgi iruw var yēken. ölkendew iruwlar oy yēndi. sonñda qarıyalar biz qatarlı bize
 ölkön qaryala ^wotur. naw şıvadǵa baldarına ur anaw pälenşeni diydi, ur ana qojan, ur
 anaw suwnaǵdı, ur qoñıradı, yēKi iruw. sosun māǵan äyddi. siz qay, ne iruw bolas,
 85 yēliñız ğanday dēd? ālhāmdülā musulman dēdim. süyt barb nege barıb bilemiz ğoy
^wözümüz nemiz bilemiz tiyistimiz, mindeddimiz biz. dastarǵan barıb ^wodsa yēkew
 yēKi jaǵa bölünü ^wodır ğoy. anyaǵda analar ^wotır, mıyaǵa qaryalar ^wotır. süyd tārda
 mene surayd da. me aytam ğo ye kāzir dēdim kılubdan şıqqanda şıǵbay turub
 bölübeñde äli bölünüb gelädsiñ oy. kāz dasrahan yēKi vetinde ^wotısında dēm. bir

90 awda tuwrasında dedim. işKántay şāğın awıl ğoy. süytüb jāñdegi bir bir jağalar usab
ʷosan. ne geregi bar ʷon dēm oy. birigiñder, ata tegin bilgen ʷol mindetti ğoy.

№ 23	Anlatan	Marat Asan (60)
	Derleme yeri	Tömenarık köyü
	Konu	Hayat hikâyesi

- öziñiz turalı aytasız ba?

-sodan yënd añmeden añme şıb betti da ^wosu mälig dëgen atamız yënd ^wo gözde şiliy ne_mes tuğun yedi ana sözdön şöş şıgad da jaña añme qozgald gö. meñ kişantäy balam biytöp ^wotıram qastarna. sonda ^wos biziñ ^wos awılda boğan ^woqıyğa

5 yëndi ^wol. jaña bäymen dëgen babamıs ulsuzğa ul bergen qıssızğa qız bergen ^woşı. payğambarımızdıñ keleşeg kelädhan kissi eKen dëb beynelegender boğan yeKen da ^wo kisini. süyt ^wos mına biziñ körşimiz mına jërde aħmedjan dëgen äkesi vob äbiy dëgen. so gişi ^wotıj jıl türmede ^wodhan. sonda yeKiñşi_red türmöge bargañ gezinde

10 bir tatar kisi mediresse ^woħhan yeKen. buħarağa barıb ħarığa mediresse ^woħıb türmöge túsKön. so gezde jañağ türmödü neşe türül mıhtılär jätäd ^wo gözde yënd. cañağ mıhtı bilimderin bäriñ äytew qorħıq aparıb dürmöge tastay berğın, tastıy bergen. şaldarıñ yënd añmelesib ^wotıradı_o son tıñdav ^wotıramıs. sonda jañağı äbiy dëgeñ kisi caña tatar moldan ustaz gılib añmeden añme şıgad da biziñ ^wosınday babamız bar yeKen bäymen dëgen. birewdiñ jalğız valasın qızğ_aynaldırğan, jalğız

15 gızın ulğ_aynaldırğan. biröwdiñ ulussına ul berib qıssına qız bergen. sonday jağdaylarda boğan. sol káz ^wos sender bargan talapta, talapta anaw soħur vob äkesin ätı gim ed so Kisin ätı. mına qulaħmed äkesiniñ äTı gim ed. altıy şe qulaħmed mınaw, minä jërde ävilfeyiz dëgen kisini vergen jaa kisi. äbilfeyiz dëgen kisin de vergen jaa qulaħmed dëgeniñ äkesin de bergen. so Küsi ja şeşesimen äkesi yeKew

20 qojeke, qojeke bizde biz sizge ğeldig, ^wosınday urpäg süyümüz gerek dëgende jaña gisiniñ boğan nesin aytadı ğoy nalar bāri jaña äbiy dëgen kisi bārin äytäd. sonda jaa äbiy dëgen kisi äytäd ^wosınday boğan kázir bar so ballar tiri, ^wömürdü jür so güslörden batasın alıb, so gisilerge tüneb so gisin şapan ıstab tuwğandar bar diyd. sonda ^woş şerde täläbda jaa bir Kisi äyelmeñ keledi gö. süyt babamıza tüneb so gezde

25 äyelin ^woş şanna äkeled da dem sabadhan gezde äyelim biy_stab tartıb qalad ğoy. so gez_aytad men tartıb qaañ gezde sen tartımba diyd da maañ ğaray kel diyd. so gözdö

tardhan geze ana Kisi selK ed ardha taftad da. balañ müküs boladin boldı oy. süydib
na balan bir Közü minaday qıysıgdow wo_qağan yeKen soñır vob. sonda jaagı selk
ete gald diyd. süyted da bir bala jaa bergen balasin bir müKüsdew voladin boldı goy
30 degen da. so gez ja bir gözi biyp büsüñgireb qaan. keşe ^wos segsen toğız, tohsan beşış
şıldar ma haytis bold mina qulañmeddiñ äkesi. ^wos mina täyirlän üyne barıb sol
üyden äytör barıb qolın älib mañmudhan babamız. yendi jañag birin ayd birne
gedemiz oy. sonda jaa şaldar guw guw añmeles ^wotirad da so gözdö jaa abiy degen
kissi ja tatar molda sabag alıb boğanañ kiyn quda halasa ^wosdan aman şıhsaq bir
35 kezdesemiz diyd. ^wo gisi ^wölügben söylösödin kisi boan tatar. so baban basına men
bir aparsañ diyd. süyb keled ^wo türmeden, türmeden geled da tüsüne ayam bered. ^wo
gezde qat qayda, qabar gayda? ustazım keladır deb poyızga şıgadı oy ja kisi.
mäşinemen kütüb äb ^wodan bāri mal soyıb üyünde kütüb balasin şahırad ja maşım
degen balas tiri boğan ^wo göze. süyted d_aytad men ^wöstib ^wosınday jerden keldim
40 men ^wosımen birge boğanım ^wosınday babasin nesin aytıb ed men so baban köreyn
diyd. süyt barad qırğ jetiş şıldar boluw gerek bul wañıyga. babam basına barad
süyted da bār jaa ardga şeğinib turad da bul tatar alga barad da üstiyb ^wotirib quranın
^woñıyd da tiyş ^wotirad. basın şayhay vered. süyt ^wökiriv jılav jered. tuñ mina kisin
keremedin ay. türünüñ kelistiligin ay, mina gisiniñ sonday qudaytalam bu güsügö
45 sonday qudufed küş bergen yeKen. bul gisi paygammızdan keyingi bob kelädhan
boğan adam yeKen deb jıláb jaña kis beynes keled deb aytad. sonday deb jañagı
şaldarı ^wöz aytıb ^wodhan mina kisin äkes de jañında Kaytis boldı. añmedjan äkes
neşış şıl gaydıs bold nağası? ^wos keşe mina täläbda cılhı bağıb jürdü so gisler yä,
tüye bahtı ma, cılhı bahtı ma, sıyır bağ ma? argı vedde. qoy bahtı, sözge şeşen kisi
50 voan yeKen ^won äkesi. süyted da jaagı bir jumaga baramız, bir jumadan keleş
şumağa bargañ gezde jañagı mina aygoja iyşan meşiddiñ saluw tarıyhu Kozgaldı.
sonda biziñ awılda nurtay deen gisi voan. nurtaydın balımbed degen äkesi voğan.
^wonı äkesiniñ cılhımen tüyesi mina qummen ^wosı nede jätäd yeKen. däryämeñ yeKi
^worta tawsılmayd yeKen da. bir köldüñ suwın işib tawsadın dünyösi var yeKen ja
55 gisin malı. mina qaragalpasdam yeKi ^wortad jatad. ^wöz malın ^wözü tanmayd biraq.
balımbedim malı, balımbed. so gisi qaytis boğañ gezde jër amağan yeKen. jër amay
ilähtirib ana jerge barsa cılän şıgad, mina jerge barsa ^wökürüb ilähtirib jibered jër.
sonda jaa bäymem babamızdan surağañ go, tañsır minaw ne näse keremetiñizdi

aytsañıŝı mına ne närse deb ^wökürüb jılağañ go, ballar jılağañ go. sond_aydhan
60 allanıñ bergen zeKedin mına maldan üş iriyä, jegine üş, maldan zeKed bermegen.
allan moyındamağan, alla ^wöz körsödib tur göy nesteymiz ^won. süyted da so jërde
taşşambay dëgen bay ne_stewge volad, sonday närседen käytib qutuluga volad?
diyd. yëndi ^wo gezde telefon joğ, ^wo gezde bir älö diys saladın joq. sonda mına
aygoja iyşan dëgem babamız yëgbimdeb jügürüv jüred yëKen. meşid sälädin şamaş
65 şoq. so mına gis mınyağda ^wotırıp anağan birden ne bered eKen da sen kel deb. uwjı
periştemen söylesedin da keremettef bar göy. sonda jañağı biziñ taşşambay bës ata
qorğanıñ burhanşayığ babamız vob keled da ^wol. süyted da ^wol meşid men salıb
berem diyd. sonda tüyeniñ qımıranımen iyleb mına sawranmenen ja aygoja iyşan mä
jërde jolda. sol yëKi ^wortağa adam biyt turıb äpergen yëKen kirpişin. qalab bükül
70 nege as berib süytüb batañız beriñız dëgen aygoja iyşanga. mem mınadan käyt
qutılam dëgen aygoja iyşang_aydhan. mağan tolki allanıñ nesinen bir maan bata
beriñız bold dëgen. sonday mindeddiden qutulğan yëKen. ja bäymen babamız quda
halasa jaman bomaysın taşşambay deb jaña aydhan yëKen. birağ yëndi ^wo güsde
dünyö biraz boğan birağ kiynen bir ^wözünüñ bir nesinen käte jiberib galib täşşambay
75 artın ^wombaytın boldı göy. bir kissi qıdır bob jolığın da soğam bir awırlaw söyleb
qoyan da ^wo kis. täşşambay artın jañsı bomayd nä jëde birağ balası gald end. işKim
^woşa yëley vermeydi. keşe yëndi bükül aygoja iyşan tuhumdarı geb as berdi ^womar
qalilayib de bilesin ba jurnalıs, kiyno iredigsor. qayillä ^womarıb ba solar geldi. sosın
jamal dëgen afamız bar nede ahtawda bay kisi yëstigen bar şar. basına as berdi göy.
80 so gezde awlıñ şaldarı innemey biraz ^wotırdı. keynem barıb mınan äkeb ^wosın babas
turguzğan deb moyındadı göy so jërde. aldında as bergende moyındamaan Kiynen
moyındadı. jañağ aygoja iyşanıñ urpahtarı moyndamaan da ^wözümüz sağamız
^wözümüz sağamız vola vergen. birağ jaa nağaşım aytıvatır. ^wolar yënd teriv jiyd biz
indemey ^wotırıp nälüw gereg. järiylämäyd bular järiyläb jürib ja pitir sada jıynab
85 jüred. süyt barıb mına kisin moyındadı oy taşşambaydı. mına balasın apard
qudayverğen dëgen balas vartuğun jalız balas. son aparıb soğan şatşahben jawıb
seniñ äkeñ äkes salğan yëKen. äkesin ad qurman, qurman äkes täşşambay. so geze
jaag bäymen babalarımız yëndi birbirimen jaagıday sıvıyazda naw sotkiler şıar yënd
so gislerin nes. sonda birbirine tünde namazda ^wotırıp birirmeñ söylesed yëKeñ oy
90 biytib kelib ketib. keremetter boğan da. mısıl mä jërde bomaydı göy ^wo gezde

ʷonday joğ. yèndi dāredsiz ʷo gezde bomağın oy. balasın yémizbegen dāredsiz
yèndi. kázır bar goy moyndavatur goy, qolğa ab kelätır goy. ʷo gözde ʷom bès
irespubliykını birigib ileniyn kösemiz déb ʷotırdıq goy. mekkeni bir tünde ab
kegen. mekkeni äkeğende bılay boañ oy äkesi azanda turad yèKen da nege barad
95 yèKen makka, mädiynağa. bammad soyıhtan ʷoñıb beled_ègen da. sonda balas
külgen goy äkesine sonşa jerge äwre bomıyağ goysañıñ. men ʷoş şerge ab geleyın da
déb. äkesi mırs etib külgende qoyasaan da. azanda bammadda şıǵıb keteyin dèvadsa
ja qabbanı äKeb tur diydi oy. ʷoybay bu jerge äKeme tölki men yèndi sen
moyndayım ʷorın sızıv ab galäyin déb tasben sızıb ab qab biytib, bu jèr ayağ astı
100 voladı ʷol anıyağa jiver qayıb déb qaytıv aparğan yèKeñ goy. seni sinamañşı bop
köröyş déb em dègen da. yènd anaw uşıb barıb keled yègen da. balası soğam bola
barmasañıñşı siz men ʷözim ağ äKeb bereyin. äkesnen mıhtı boğañ go. sonda mısıl
son basında quduğda suw var. tastab jersañ sonda suw qıstıñ günü quduq suw
muzday üste quysañ jılı jawramaysıñ. kün suwıǵ bob tur goy babañ keremed nemizdi
105 tüsesiñ go suwğa. muzday suw jılı kädimgi. ıstasañ muz, quysañ jılı mini keremed.

№ 24	Anlatan	Aygül Orınbay (60)
	Derleme yeri	Ekpindi köyü
	Konu	a) Kazak âdetleri b) Oğluna gelin aldığı olayı

- öziñiz turalı aytasız ba?

-^wözimniñ neğizgi ^wömırbayanım mınaw ^wossu ^woñtüsıg qazağısın ^wobılısınıñ
naw sozağ awdanı qarataw sabğozına dünıyeğe gelgemin. sol ^won cıldı meKdebdi
bitirib ^wosı türKistandağı ped uwçiylişen tawısıb sol mamanıgımdı argayır
5 calğastırğam. süytib sodan yeki mıñ bir mıñ toğız toğsan altıñşı jılğı jaña pemenon
piti şımkenddegi. zaoşniy pitirib ^wodan joğar bilimdi alğam. sonıñ nätıyjesinde men
^wosı jañağı altı balaşağalı boldım üş ğız, üş balam bar. ^wodbasımız ülkēn ^wodbası
boldı. sol ata men äjeniñ qolında turduğ. sodan yeki mıñ ^wom bēsiniñşı jılı ^wos bıyılğı
10 mamır ayında men jañağı zeynedgerligge şıñdı bala sanımnen. süytüb sol
zeynedgerligge şıqqanañ kiyin qaytadan kiyin ^wos ^woñuw jılnam bastab ^wos
cart_ıstabgimnen yēñbegimdi argay jalğastırıratırım. yēndi meniñ bul qazağıy sald
dästürge baylanıstı aytaTım bolsam mısā_şün mınaw ^wözümüzdiñ qazaqtıñ sald
däsdüri ^wöte köb. jañağı son işindegi bēs jañağı sald däsdürlerim bär qız_zatuw, kelin
tüsürüw, balan bēsıgge saluw, tıaw gesiw yağniy bul sald däsdürlerin barlığı
15 ^wözümüzge kündeligdi üyrenşigdi buruñğı kezde bunu şamalı atalmay gedgenmenen
kiyiñ kezderi qaytadan jañğırıb qaytadan sonım bärliğı jañğırdı. sol yēndi biz
^wözimniñ bir üş ğuz_zaddım bir Kelin tüsürdüm. sol negizgi qazağdıñ säldiniñ biri
qız_zatuw boadım bosa qoldan ızatıb bērgen ^wöte cağsı deb ^woylam yēndi. qız vosın,
kelim bosın sonı yağniy qoldan alıb ^wözünüñ bilētin sırıñdı biletin jēr bolsa deb
20 at_ananıñ ^wöziniñ tilēgi är vir adamniñ. al yēndi bēsıgge salıwdıñ sald däsdürün biri
boladı bosa şildeğana toyı bar. böPeler yağni alğaşğı nāresde dünıyege kelgeneñ
giyn ^wonı jañağı bēsıgge saları şildeğana toyı bulad. sol şildeğana toyındağı qıda
jegjaddār, āwıl aymaq, qoñsilā gelib jañağı yağniy_sol üydegi jañağı kişkene böföniñ
nāresteñ kelgenin al ^wömiriñ jalğas yēKenin qutıñdab ärbir adam birbirne
25 ıltıypadbene, ıñılasbenen jürgüzed. al yenni bēsıgge salıwdıñ ^wöziniñ de qazağdıñ bir

sald dästürüniñ biri bésigge salıw dégenimiz yağniy balanı kişsentay näresteni yağniy bésigge salad. bésigge salganda ^wol ^wonı da bir jañsı bir izgi tilegbenēn, izgi qasıyedik jañğı apanıñ sunday jolın bēretindey ülkeñ kisilerge ^wodañ keyin jañğı sonıñ sol sıyañdı ülken azamadşa boluwına baylanıdı jañğı bésigge süyb salad. al
30 yeni bésigge salgandıñ ^wöziniñ jañğı üş üred yērbalağa tıstımasım bērib üşēd qızbalaga tıstımasım bērib yağni ^wol da ^wözünüñ bésigdiñ ırım tıymdar ^wöte kōb. jañğı bésigdi aladaw arñıl salad balanı. ārbir balanıñ ^wözin jadğan ^wornı jaylı bosın mınaw ^wosınday bésigdeñ ^wösüb ^wöne bērsin alğaşğı bésig bolğanañ kiyn. ^wosı vesigin işine birneşe ballar, qızdar yağniy ^wösüb ^wöne vefsın dēgen. al yēn bésigdiñ
35 ^wöziniñ palağa tān qasıyeti bala sol bésigde jañsı uyhtāydı, jañsı demalādı, jañğı jılı jatadı dēgen niyedbenen yağniy bésigge sal. keyiñgi kezderi ^wosı gezde yağniy bésigge keybif at_ana jadğızbayd biräg ^wosu wañğa dēyiñgi aralığda ballardıñ barlığı jañğı bésigde ^wösüb ^wöbuvatır gōy. al yēn ^wol bésig dégeniñ ^wözi kiyeli nārese ^wonı mısa şın bésigdiñ jasaluw joldar da ārtürli. cañğı jēl bésig dēv aytılad, anday
40 kādimgi terbetiletin bésig yağni bāriğ bésig terbetilgemmenen ^wonıñ jēl bésigtiñ ^wözin qarağanda mınanday tardıbarı nesi bolmayd. ^wöydkeni ^wonı teg ğana biytib qolmen qozğaw arñılı ğana.

- balanı baylamaydı ma?

- baylamayd, yērkin jatad bala. al yēn ana bésigde yağniy tardıbası bolad ayağ
45 ğolın baylab jıad. balay qolı yērbēñdemew arñılı yağniy bir şoşib ^woyambayd ^won kezinde mısal bala kişgene yērbēñdevadğan gezde uyñısınıñ şala bolıwı uyñısınıñ buzılıwına āser eted. bésig bılayımşa meniñ ^woyımşa bésigge bölengen bala ^wöte tazā, ayağ ğolı tüzüw ^wösed dēb ^woylaymız biz yēndi. ^wodan keyingi yēndi sald dästürdiñ biri ^wosı tusawgeser. bul tusawgeser dégenimiz yağniy ārbir ^wosı qazağ
50 qalñındağı ārbif azamad, ārbif azamadşa ^wonı biliwi tiyis qazağdı sald dästürlerin. sonı işindegi tıaw geser tıaw geserdiñ ^wözi yağniy bala apıl ğupul jañğı bir ādım yēki adım attağañ gezde yağniy ^wol ne_stiyd. yağniy tusawkesiwdiñ ^wözi negizgi tübgü ^woyı yağniy bala sürümbesin yağniy aldınan kederğiler bolmasın dēgen niyeb bolad. ^wonı bir mısa_şün bir adam ala jibben gesedin bosa yēkinşi mınanday ^wösib
55 durğan kög şöbben gesed. caña şöbdi ^woraw arñılı keybir gezde ^wonı jañğı maldıñ toğ_şegime gesed. toğ_şegben gesgen yağniy ^wol toğ_şeg ^wöte maylı yağniy ^wöziniñ jañğı sol qolı, üyi maylı bosın degemmenen ala jib dēgen birewdiñ ala jibin

attamasın al yèn mına köğ şöbben kesgeni jañağı ^wosında köğ şöb sıyağıdı ^wösib ^wöne
vesin dègen niyedben kesiled. al yèndi ^wonıñ sol tıaw gesiwdiñ mısıl_şın adam bözi
60 ärgim mınanday yèsim göyğan gezde son muhuyād sol yèsimniñ qanday yèKenin
^won tüb mağınasın ne_kenin köredi göy mısa_şın. kez gegen yèsimdi qoya sasa ^wol
yèsim balağa ılayıgdımı ılayıgdı emes pa? soğan baylanıstı ^wosı tusawgesiw sonay
yèsim süyb qoyıládn bosa yènd tıaw gesiwde yaǵnıy sonday bir jaħsı bir, jaħsı
azamād ^wos keleşegde ^wossı kis sıyaǵdı jaña ülkem bir qızmedger bolsın, nemese
65 jañağı ^wos āwıldı bısǵarađına azamad bosın dègen niyedbenen yaǵnıy sonday jaħsı
iygi kisilef kestired. al yèndi qazaǵdıñ cañağı äded ğurubdaǵınıñ tıawdıñ ^wözün de
ärbir at_ana ^wol pāriz yēsebdiydaǵı nemesin ^wözün balasın ^wosı ^woyında jüred qay
waǵda körseñ de yaǵnıy jaşǵa tolǵan gezde men ^wosı balamdı ^wosı pälense dègen
kisige kestirsēm dègen tübgü ^woyında jüfeginiñ bir tügbirinde jüfed. sonddan sol
70 tügbürün ^worındaw_şün yaǵnıy tıaw geser toydı yaǵnıy jasayd. ^wol tıaw geser toy
kādimgi ^wözün buruñǵı kezde ärbir üyde, ärbir jañaǵ şañıraħda kesilebefedin. káz yèn
biz zamanna say mısa_şün kafelerde ülkēn ja tıaw geser toyın ülkēn jıyın ğıb
^wödgized kázirgi gezde. al yèndi sonan keyingi sald däsürdiñ biri jañağı yèndi sald
däsür ^wöte köb göy. mına balanı sündödǵo ^wotırǵızad ^wol sünded doy jasalad. ädǵa
75 mingiziw diyd. ^wol yèndi ädǵa mingiziw dègenimiz yaǵnıy sünded doйдаǵı balanı
yaǵnıy adǵa mingizgeni dēb ^woylaymız. ^wol yēni sünded toydıñ ^wözi bala caña altı
jasar bolsa, bēş şasar gezinde cañağı nege sündedǵe ^wotırǵızılad. ^wol balanıñ sosın
sünded doyn casayıǵ diyd. sünded doy dègende qazaǵdıñ ülkem bir alǵaşǵı ballanıñ
toyların biri dēb yēsebdeled. sünded doy jasalǵan äriyne ärbir qazaǵǵa jaħsı. toy jaħsı
80 biräǵ yèndi son işindegi sünded doydıñ ^wözinde jañağı balanı adǵa mingiziw jürsim
basdalsa ^woǵanda jañağı sol sünded doйдаǵı balanı ärbir jañağı ^wözinen suraydındar
var mısa_şün. ^wol keleşegde ne bolasıñ, kim bolasıñ qalay at_anan qalay asıraysıñ
mini sol gezde bul bala jañağı balanıñ ^woyında jañağı ^wözine qalıbdasıb beladǵan
^woyı aşıǵ yērkin ayt_alad sol jērde. ^wol yèndi balan tükbirgi ^woyınıñ barlıǵı yaǵnıy
85 keleşegde ülken azamad bolam yelimdi qorǵayTın, jerimdi ğorǵayTın ^wonañ giyn
at_anamdı jaħsı bir qādirleydin azamad bolam dēb yaǵnıy bala sol gezde ^wözine
kişgene bosa da sol musulman yēKendigin ^wonañ giyn keleşege ülkön azamad
boladın ^wol so jērde sezine bastayd.

- isiz balañızdı üylendirgende quda tüsib aldıñız ba?

90 - men yendi ^wözimniñ ^wosı yeki mññ ^won üşünji jıl balamdı üylendirdim birag
yend ^wol baldar ^wöziniñ mınaw jaña ^wözderin arasındağı kelisimmenen äkelindi,
birag yen biz yen ^wogan bugün yertheñ äkeled nemese jañağı bizge so gezze quda
tüsüwmizge de bolar yed birag yendi bala balalıgıñ ğıldı yendi alıb keldi, alıb ğaşıb
95 vayeniye istiye. somenem birge yekew birge turıvatır yendi. ^wol yendi quda tüsgeñ
degen jañsı ğoy. quda tüsüb alğan degen. al yen biz quda tüsbesege yen ^wonañ giyn
argara qazağdıñ sald däsürü boyınşa quda şahırıw, janağı toy jasaw, bunıñ balığı
yeKi jağdıñ kelisimmenen bolıb jaddı.

- quda şahıru qalay boladı?

100 - bizde yendi qazağda ^wözün buruñğı säldi ğoy yendi. kelin kelgenneñ giyn
jaña ^woyıha ne bëriled jañağı qalımnal bëriled, qalıñmaldıñ arjağından kiyin keliniñ
toyım belgileymiz taydam kezze. toydın aldında yağny biz bir ay burın quda şahırıp
ğoydı. quda şahırğanda yağny ^wözünüñ sol äke şeşesinem bassab sol tuwma
tuwıstarı arasındağı ^wözüne ^wosı qudalıgğa başad degen adamdarmenen jañağı ^won
105 yeKi ^won üş adam kelib kädimgi üyden as awħad_şib tånısıp, bilisib süytüb qaytad.

- olarğa sıylıqtar berile ma?

- ^wolarğa yendi ärgim ^wöziniñ şama şarħına ğaray mısa_şün sıy sıyapad
joralğılar bolad.

- qımıran qalay jasaladı sol turalı aytıb berseñiz?

110 - yendi bizde mınaw tüye şarwaşılıgı, yeğın şarwaşılıgı, māl şarwaşılıgı
damıgañ ğoy yendi. bul jerdıñ barlıgı kāsib ^worın joğ yağny ^wosınday
şarwaşılığdarmen ğana aynalısad. ^wodañ kiyim mınaw yeğın şarwaşılığında barlıg
daħıldarın bär yeğilēd, jemisserin bəri şığad bul jerge. ^wodan keyingi mınaw ne mal
şarwaşılığındağı qoy meneñ siyır şarwaşılıgı cılħı, törd tülügdün bāri bar yendi. sol
115 tördnikdiñ işindegi yanıy biziñ ^wözimiziñ ıstaydınımız köbnese iri ğara yemes yağny
mayda mal. yendi tüye ^wol iri ğarağatad. sol tüyeniñ işinde tüyenen alınatın biziñ
^wosayaħda qımıran degemmenen başha negizgi bul_endi atawı şubad bob aytılad.
yağny şubaddıñ ^wözi tüyeniñ sütünen jasalad. tüyönü sütün yağny bir jañağı ^wözi
tüye üş mezigil, törd mezigil sawılad. yeKi sağad sayın nemese üş sağad sayın sawıla
120 vered. ^wol tüyeni süttülüğine baylanıstı. mine ^wol şubaddı yağny taza burıñğı yağny

burıñğı ata vavalarmız ülken pireziynen nemese teriden jasalğan mēs dëgem bolad. sol mesge qıyıw arhılı jasadım bosa kázirgi gezde yaǵınıy ^wöziniñ arnayı bizde yendi kástiröl ^wöte köb. sunday kätürülge quyuw arhılı cañaǵı sırlı gästürülgelege qıyıw arhılı. ^wonıñ sawǵa sütün birin yaǵınıy pisirib ğuyub yeKinşsin pisirmey
125 quyuw arhılı yagnıy şubad solay jasalad. şubaddıñ ^wöziniñ yemdig qasıyeti ^wöte köb. tüyeniñ mısa_şün tüyö ülKen iri janwar boǵammenen ^wonıñ adam yetin de jeyd, sütün de işed terisinen yaǵınıy türlü buyumdı jasawǵa paydalanad. al yendi ^wonıñ jünnüñ ^wözi ^wöte paydalı. tüyöniñ jünü tüyö ^wöz kiyeli janwar. şölge şıdamdı kiyeli janıwaş deb aytad. tüyeniñ jünün yaǵınıy ayaǵ astı bo basıwǵa bomayd deb aytad
130 biziñ atamız qazaq. ^wonı_şindegi äsifese äyel adam mınaw jün näskiy tohuwǵa bolmayd, ayaǵdıñ asına basıwǵa bomayd diyd. sonıñdan ^wonı qasterleb yaǵınıy körpe jasawǵa vılad. ^wonañ giyn cañaǵı üstine kiyetin jañaǵı burıñğı atalarmız yaǵınıy şegbeñ giygeñ, sol şegbendi tüyen jünnen jasaǵan. al yen şubaddı ^wöziniñ yemdig qasıyeti boladın bolsa, subad äri suwsın äri tamaq. bul yendi tüye şubaddıñ ^wözi ıstıǵı
135 baş kisilerge yaǵınıy jaǵsı deb atad. suwıñdıǵ diyd keybir jerlede nemese al yendi ^wonı kázir şubaddıñ ^wözin jañaǵı arnayı ıdıdarǵa taza yaǵınıy ^wöte tazalıǵ süyedin aǵarǵañ ğoy yendi. taza ıdıdarǵa quyuw arhılı ^wonım birin pisiresin, yeKinşsin pisirmiy ja süzüb quyuw arhılı aşıtuw arhılı jasalad şuvad. sonday yendi, yen köbnese yaǵınıy asǵazanǵa paydalı iş ğurılısına paydalı deb ayılad.

140 - *öziñiz de tüye bar ma?*

- men ^wözim tüyem joǵ. burun boǵam bizde. men ^wosı kelin bob tüsgeñ kezde men yenem tüye sawǵan. so gezde jaña biz solay isdeydimbiz. al yen bizi törd maldıñ işindegi sıyr men qoy ğana bar sol ğana. bāǵamız kā ^wözimiziñ qolımızdaǵı negizgi.

145 - *qanday jem, şöb beresizder?*

- sıyrılar ma, yendi ^wol sıyrı malı yaǵınıy köbnese qamısdı qamıs arlasǵan şöbdi jaǵsı jeydi ğoy yendi. al yendi mayda mal voladın bosa mısa_şün ^wöziniñ negizgi qoregi joñırşǵa. al yendi jantaǵdı mısa_şün köbnese tüye tiKendi şöbdi täwir ğored. tüyö jeydin jantaǵ şöbder, ^wol yend tiKenegdi şöptör deb atılad. al yen mına
150 biziñ törd tülügdiñ işindegi qöy ^wonañ geyin sıyrı ^wol yendi üy janwarları volad. üy janwarları yaǵınıy qay waǵda bolsa da yaǵınıy ^wol kütümdi yaǵınıy üyden jañaǵı qıstay

qolda volad. ^woğaň kōb kütüm gerek. adam qalay tamağdansa, yağny qoy da sıyr da
^wol solay tamağtanad. al yēdi ārbir qorağa jılı qorağa qamalad qıs mezigilinde, jaz
mezigilinde yağny ^wonı bōrisge ġaray aydayd ārbir pahtaşı bolad soğan qosadı. sol
155 ^wōrisden qaydġan geze sol pahtaşlar yağny mınaw nege jibergeneň kiyin ārgaysı
^wōzin maldarın qorasına qamaydı ġoy yēdi. al yēdi ^wolar jazday mısa_şün dalada
şōbin tawıb jeydin bosa yēdi küzdem bassab yēdi ^wol qolda volad kōbnese. yēdi
aşıġ günderi bolmasa, qalġan günderin bārinde jawındı, şaşındı günderi qolda durad.
^woğan yağny mınaw kōbnese mınaw maldı kişKene mayda maldarġa ünemi
160 mınanday jügōden jasalġan mısa_şün jügōrnü tartuw jasalġan jēm āKeb ġoyadın.
yēdi ^wol mal boġasın malġa da kündeġligdi ^wōziñ qā tamaġ işseñ soğan ^woğan da
şōb jıynaw gerek, ^woġanda ja jēm ākelüw gerek. mini so turmıstıġ jaġdaydıñ bārgı
^wosı mal ġoy yēdi, babdaysın bēreseñ bēred süddü, bērmeseñ bērmiyd.

- sizde basqa qanday maldar bar?

165 - biz yēdi qoy men sıyr ġana var bizde. bizde yēnd tüye joġ bizde tüyōñj
yēterek de ıstaġamız kāzif joġ.

№ 25	Anlatan	Zuluphar Bazarbekulı (65)
	Derleme yeri	Tasböget köyü
	Konu	Hayat hikâyesi

- atı-jöniñizdi aytasız ba?

- zulbhar bazabegulı yèsimim. qoñırad, ^worta jüz qoñıradıñ işinde jetimler degen iruwımız. qız alısbaymız, kázir ^won jeti, ^won segiz aTıdan asıb geddi. bir miñ toğız yelüw toğızınış şılı ^wo gezde qızılğım awdanı ^woñtüsüdüg qazañıstan ^wobılısı qändöz degen awıl bartuğun. biz qaratöve jérde turdıg. so jérde äKem qızmed babimen bargan yeKen. ^wo gezde sabhoz joğ. bağana ayddım_oy söyerde adgoñga mägäzin aşhan. so mägäzinde ıstağan, ^wo geze añşa da tölemyd yeKen ağı tölemyd. mäl bèred yeKen da malmeñ sawda jısayd yeKen. ^wonı jël ğayığbeñ tomar ğayığbeñ ^wödğizib ältäy değden kisiñiñ tomar ğayığmeñ ^wötkizib türKisana äKeb sätib añşasın jääldegi quyub ^woTırad yeKem mägäzin. sol arjanan jedbis şahırım, seğsen şahırım jérden tüyömen semyasımem maldarın aldına aydab malşılar. so sawda cısab üydö jatad yeKen demalib tüyelerin demaldırıb. sodañ giyin ja undu bir tüyöge artıb ana malşı ^won şağdı, jırma şağdı malşı birağ keledi goy yend mata ^wo gözde. kiyim bärin qoldan tıgıb tıged. ^wözimize so qoldı tıgıb bèrdi_o şalbarlardı qarasilannan. varlıg narseler iş giyimderdi köylegderge ağ suıubdan köyleg tıgıb bèredin ^wo gez mägäzin. so may suyuğ may äli_esimde sol mägäziniñ ardı üydiñ artı. mägäzin mägäziniñ ja awlasın işinde bir dāw qara boşki duradın duğun. qıstı günü şengel şawıb äkeb yértetin. süyb quyıb bèredin suyuğ may. piste may diytin èg go ^wo ezde. so mägäzinge barıb so mägäzinde qızmed istegen keynen bir miñ toğıj jüz alpıs törtiñş şılı türkisan sabgoz_aşıldı qandözden. ^woğan diyin ħandözde iyntefnad baş tuğun malşıla ^woñıydın ölkön iyntenad tuğun. ^won jıldıg meKteb, kereg deseñ bir kılarda men äbşeler ^woñıdı goy. misal bir kılarda a, bı, vı deb ^woñıb degen kılardar da boğan ^wo geze. kişğändäy gänä awıl boğamen köbisi iyntefnad goy. ^wos iynternadda biz de jatıb ^woñıdıg. sonda bizde üş kılarda baştuğun. sol biz ħay jıldar ^woñıdıg. alpıs bèsde bardıg ba birinç gılasğa. so alpıs bèsde bardıg, alpuş şettiñşi alpıs seğiş şılda so iynternadda men de ^woñıdım. ^wodañ giyn gentawa gettig_o ^woñıwğa nağaşım gölına

geddim. soğezde bizde iş gılas bar tuwin. sonda tohsam pırasendi, tohsam payızı ja
malşılardıñ adam baldar göy. iyternad degen ^wöz tamaq bėred, ^wözi kiyim bėred
kaniykwlda gänä jivered. bif mäsine var aman jol degeñ kökölerniz äydayd. someñ
30 tarhatad. kuzub gäziyg mäsina küzübge tolmıy galamız. jäldegi iyternaddın
tärbiyeş degem bolad son birew mined tüstüne. süytüb awıl awıl ^wotırad. ana jérde
bės üy, ana jérde alt_üy, mina jérde yeK_üy turadı göy sırdaryan boyında. sö jérde
tuwıb ^wösTüg. sodañ Kiyin bir miñ toğız jedbis biriñşi jılı ^wol jaq qızılğum qızılorda
^wovısına ^wöddi. süytüb arjağına jiyrmä tördiş pardse degen sabgoz aşıldı. küriş,
35 kanal gızıldı. son bärne küwä völdig göy. so gezder de qara töve degen töve var
kızir. qandöz awılınen ja basbağ göl diytinmiz burun, kaz qara töve awıldig
^woKıruwğu, son ^wotasında qaratöwe degen jér var. so hıara töveden ^woTkeneñ kiyn
ältaydıñ ^woyı degen ^woy voladın. söyerde quduğ voladın. bir yeKi malşı keb
^wotıradın. sodam bassab segsewil ed. káz so segsewilder bılıtır vardım. segsewil uzab
40 gedi deb ^wotır da. uwje jedbis, segsen şahıfımna äKeledin sesewil diyd. sonda so jef
segsew var tuğın. yeşegben teriv äkele veredimbiz biz segsewildi. köbnese jäneldegi
şirigen üyden şıgamız da şeñgel gö. mal asıraymız so äKemiz jändegi sabgoz
^wornağana giyin zam diyregdir völdi. son uwprävläşiy istedi oy köşkenmişse. so bir
miñ toğız jedbis biriñş şılı qızılorda ^wobısı ^wötkeneñ kiyn tuwğan jérime köşem deb
45 ^wo geze anañgeldi galhoz kázir nurtas awılı. soğan köşib keldig bir ağayındardıñ üyin
alıb. altı miñ somğa aldıg. aħşanıñ qunı göb göy ^wo gezde. toğaydağ maldardı äkeb
sätib köşüb kegeneñ kiyn aħşasın töledig göy sonım bärliğin. sodan nutas awlında
kázir nutas awıl, soda amañgeldi galhozında galıb ^wodam meñ teħniykwıwğa
geddim. ^wos äKem közimiz aşhana mal görgöneñ giyin so mal şarwaşılığın salasına
50 ^woħuwğa geddim. ^wonı bitirib geb ärmiyäğa geddim. ärmiyädä üwçöbge tüsdim
balTıg deñizine. alt_aydañ keyin qırımnan birağ şıhtıh gö sempiyrobilden. süytüp
qağan borşım bärin qara Teñizinde ^wödKizdim. yalta, soşiy degen jerlerdiñ bärinde
kördig göy jäldegi vayeniy marsgo pıloTa diyd vayeniy marsgo avıyasıyasa diyd.
meñ marsgo avıyasıyada völdim. samalödderdi göndiramız, ıstırıbyıtylder,
55 bambardırovşigder. bizki ħondırıw. mısıl ıstırıbyıtil so geze miyg jırma törd degen
şığıvadħan. miyf jırma tördde ayırırıomğa geb qongañ gezde döñgilegi
ayırırıomğa tiygin gezde alt_üz gilämedir jıldamdıgben tiyed. ^wol ilödçüg körüb
ülgermeydi gö ayırırıomdı. ^wodan ärmädän keldi mä ärmädän kegeneñ kiyn zaved

iyňşa tafsırdıg. äsemätir vob istedim, ^wodan pilem zateh bob istedim. keşe säbed
60 ükümed tarhab kedgeň_istedig go. son kiynen nurtas awıl vob ataldı. nutas
^woñdasıynıb atamıs yeKi red geldi. yeKi red kördim oy. sırdaryan boyında qār üy
tiğib demaldırıb küddi. meniñ marhum şeşem tamağ isteb jürdi. ana kimniñ kitäbında
bar gülsim ^worazalıyvan kitäbin şıqqan kitäbindä. men şeşem süwreti, äma degen
qarındasım bar türKisan turad. son kişKändäy gezindegi süyreti bär kitäbdä bar go.
65 so gezde gördim ^wo gislerd. sosın Kiyin ^wölgeneñ Kiyin ab geldi go maskıvadan
hıydis bogana kiyin. so geze jërledi ^wo gezde maşnaniñ aldı mazaradgı bargıñ gezde
artı äveKeñ üyinen äl şıgamayddıg go ja inisin üynen şıgardı go. artı äli turdı goy
sonda, ne degen qalıq, nedegen yelge sıylı voğan kisi. äkem ^wo gislerdin ärbir sözi
altın deb ^wotıraTın köv äñgimelesdim deb. zaved iywınsıdda zawoşny ^woñıdım.
70 yeldiñ bärı ala sumKı köterib getti goy. jumış şoğ, mal şarwaşig ketti. bär bölünib
ketti qalho sabgo degen dim qağan joq. sodan äbdirähmän ^woñıwğa tüsdi. men
ägbähayda bir ağayın bar tuğun abılay bolma degen jigid ^wöte bilimger qazaqdıñ.
mamandıgı gäriyäg ed. gornıy iyñjiyner. sol bir ne aşıb qalğan kädimgi aTıvaldar
goy. paroda deb tastaydı oy ^wo gezde. bir gıram bir jarım gramdıg. tonnasıda bir
75 gıram bir jarım altını var. qazağıstam boyınşa biriñşi sol aştı. süytüb yeñ ^woñay
täsilmen sonı aldı goy arzan täsilmen. soğam bardıg jumıs_tedig ırazna ıraboşşiy
bob. jër gızdıg, biyton güydıg qoldan. ^won bär istebadğan kädimgi bayagı qazağdar.
^woris yeemes qazağdarında biled yeken. so zavod turğızdıg sodan altım bërdi. sodan
aylıg aldıg. so gezde ^wom bës miñ teñge degen aħşa bir bızawlı sıyır türKisaniñ
80 bazarında. ^wom bës miñ teñge ^wom bës gün iseymiz ^wom bës miñ teñgemizi alamızda
qaytamız. sodan täjiriye jıynadıg goy so qazağdar ^wözimiz. sodan anaw bar
salasında isedim go. ^wonısında istedim, untağdawşı dirayf ^won da istedim. nuqul qara
jumıs_tedim goy. sodan master diyd zavoddiñ masteri şeber goy. soğan diym bardım
^wonı_stedim bir yek_üş şıl. süytüb jürgeniñde seniñ ja teħnoloğıyan bärin bilib
85 üyreneñ kiyin burun meKtebde ^woñhanımız ba diyregdir vodım. ^wol zavoddi
satatım bold da mina kümüstüden sozağ awdannan tağı da bir fabrıyka saldı ^wo gisi.
soğam bardım gılavniy injener bob. şamal densawlıg bomad da äbdirähmän ^woñıyd.
üye geb üş, dörd aday kidirib galdım jumısğa varamay. süytüb jürgen gezinde
jaaldegi ana ağbahaydağ satıb jibergen altın almas ızvandab pirezidend maħılbekib
90 degen kisi. ^wosınay ^woş jërde istegen yeke. ^wözi bir jarım jılđañ keyin altın bërem

d b pılandastırġan pılandarı bar y Ken. yanvardıñ  ş  g n  jumışa qabıldandım
t rt nem bastab teġnıykanı b rin qabıldab aldım da bastadım. iyşhanday ġasımda
masdır joġ, başa joġ. marıdġa deyin istedim. marıdda barıb burun  orınbayıb
 wb Kir d gen jigid jumus_t g n s yerde memim birge. sol jigid astanada j r
95 y Ken. so jılı  on jetiñři dekabir g n  altın b rdi ġoy.

№ 26	Anlatan	Aşimov Kılav (65)
	Derleme yeri	Maylıtogay köyü
	Konu	a) At besleme yöntemi b) At oyunu (Kökbar)

- *atı-jöniñizden bastasañız?*

- atı jönim aşım qılaw. ^wosı jasım ıwje yeliwge geldig. jaagorğan awdanı. ^wosı jästäyimizdä köbbarğ_arlasıb ^wos köbbar şawıb gelemis. yendi mına jerde kázir şädman degen gögemis ülKēn kögbar berivatır körivatsdar. son işinde minä jerde
5 kâş şımkend qızılorda wob şabilbatır. yeKi jaħda şavılvatır jaħsı yeKi jaħda salıvadır. ^wosılay at bapıaymız ^wözimis ad qosamis köbbarğa.

- *öziñizde qanşa atıñız bar?*

- ^wözimdē äzirge yeKi ad bar. kökbarğa şawıvatır, kögbarğa salıvatır quday ħalasa. bılırtığı ^wosı jaıgorğan awdanda jaagi kökbar boldı jaa neden awılda bir
10 köKem batırdıñ yēsKerdgişi aşılganna soğan kögbar berib sorada şımgend qızılorda wob şawılıb, sorada toğız tüyege iyelendim. yeñ ülKenı sö tüye bolad. ^wodam başħa da matasıyıklı bar jaagi tay bar, ^wögüz bar değendiy sonday.

- *kökbardı qanday maqsatta beredi?*

- ^wol ärtürli maħsad da vered kökbardı. kökbardı birew sünded toy jasadı,
15 birewi kelin tüsired jañagi. sosın zegen minä şädman kökemiz ^wözde jañagi jağdayı bar kisi. ^wosınday jaagi üken kisiler berib durad kögbardı toy dumalaħğa. kögbar bizde üzülmiydi, kögbar ^wosı şavılğanan yerıeñ jaagi yanvarğa diyim deKabirge diyim barad. a mına şımgend jaagi qıstay şavavered. jazdıñ güñgü gögbar baı, qıstıñ güñgü gögbar bar ^wos.

20 - *kökpardı käsip qılıp jürgender bar ma?*

- kögbardı käsib gığan ^wosınıñ bār kügbarın käsib qılıb jürgen kisiler väri. minaw jaħsı äd bir yemes bēs semyanı asıraydı go jaħsı ad. yendi körivadızdar mına jerde barıb kegeni bir tüye bir tay vovatır bir salıb kegeni. adħa da vaylanıstı

şabandozğa da vaylanısdı. yèndi attıñ jaħsı vosa ilivoy jèrge girib barasıñ gøy yèndi.
25 mınanıñ işinde jañağı addardı körivadsıñ mına dodan qarşa keşivatır.

- *attı jaqsı bolu üşün qalay babtaydı?*

- attıñ jaħsı boluw_şün mınaw qıstıñ şıldesi diyd qırılı gün, jazdıñ şıldesi diyd. ^wo sol qıstıñ şıldesi meñ jazdıñ şıldesinde äbiyzätılını jem beriw gerek, turğızıp jëmdeymiz. sodañ giyin jaağı aħdaydan asıramız kögbarğa dayındaw_şün tañ asırıw
30 gerek gö. aħday tañ asıramız.

- *tañ asıramız degen ne?*

- tañ asıramız dègen jañağı dāyındāymiz dā addı.

- *attı dayındawdıñ türin aytsañız?*

- dayındawdıñ türün mısıl_şün aħday tañasıramız dègen jëm jèb boğana kiyin
35 jaağı yèrtteb yèger salıb jügönin salıb üstüb mına yèrdiñ basına üystüb turad ^wosılay.
attı jaağı işiniñ bāri mayğa toladı gøy semirgeneñ giyin. ^wonıñ mayın işindegi mayın alıw_şün arfa veremiz. arfa ana yèti so güy tura vered biräg işin mayın alad. sosın jaağı körivadısdar kāzir nemizde jaağı ulttıq kamandınıy gögbar nāğıvadır. ^woğan da ad qosamis. bılıtır qosdıg yèKi addı soñ işinde jaagorgan qızılorda yèKiñşi ^worın aldı.
40 bıyl da ^wöddi qızılorda ^wovılsında jaħsı bāri.

- *siz qay kamandadasız?*

- men kamandda_mesfin, men kamandı ^wol jasdar şavadı ^won. biz yènd jasımız yèliwge geldi biräg ad babtaymız. köb qoy yèndi qızılorda Kamandısı var bizim. yèndi bār ār ^woblısdā bir gamandı gøy. atırawıñ bar, aħtawıñ bar, şımgentiñ, jambılıñ, almatıñ, ^wöskemeniñ bārin ār nede.
45

- *attıñ türlerin aytsañız?*

- attıñ neşe türı var gøy mısıl_şün yèn son işinde qazan addı qattı gadirleymis, qazan ad dègem bar. bul jaağı maħal var gøy jılıda da jılı var qazan adı bir böleg, jıgıdde de jıgıd bar azamatı vir völeg dègen. sol sıyaħdı mına son işinde biziñ mına qazan addı maħtaymıs son minemiz. qazan ad ^wonıñ tuħum başħa bolad. addıñ türü göb. ^won işinde jābı da var mısıl_şün jāvını bizde minbiydi gøy. son işinde mınañ işinde nēbir bar. kāzir ireseyden alıb KevaTır attarım bārin,
50

gostanay jaġınan gelivadħan addar var. sonım bārin babbab üyretib şabtırıvadħan
jiġidder var ^wosım işinde. ^wözüm bala gezimne şabdım. ^wos āli güнге deyi şabamız.

55 yēndi mınanday āddı baldarġa berib ġoyub ^wözimis turmız yēndi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİZİN-SÖZLÜK

A		
a	<i>ünl.</i> a	a.- b keddi 1/169
	a. 8/72, 8/76	a.- b kededi 6/109
a	ay	a.- b kegen 21/107, 23/94
	a.+ day 25/88	a.- b kelätır 23/92
a	fakat	a.- b keldi 6/91
	a. 1/38, 1/177, 2/75, 3/63,	a.- b keldiñ 20/42
	10/85, 14/30, 14/30, 14/82,	a.- b keled 20/68
	14/91, 14/124, 14/131, 14/133,	a.- b kelesin 20/47
	15/66, 19/121, 20/46, 20/71,	a.- b kettik 8/175
	21/103, 21/43, 26/18, 4/71,	a.- b qaşıp gitti 11/160
	5/195, 5/98, 7/166, 8/195	a.- ğan 18/25, 18/2719/90
a	a sınıfı	a.- ğanı 8/56
	a. 25/22	a.- ğan yemesbin 2/19
a	(< ana) o	a.- madım 4/76
	a.+ mı 1/51	a.- mağan yèKen 23/56
a -	almak	a.- masañ 14/24
	a.- b 19/90, 7/108	a.- may 23/56
	a.- badğan 4/13	a.- máy 2/75
	a.- b beted 2/76	a.- maydı 1/170
	a.- b ğald 11/100	a.- maysın 1/214
	a.- b ğaldı 11/97	a.- p 20/38
	a.- b geddi 1/164	a.- p ğoyad 10/85
	a.- b gedgen 21/101	a.- p qaldı 11/99
	a.- b geldi 25/65, 8/278	a.- sam 11/214
	a.- b geleyn 23/96	a.- sañ 11/78
	a.- b geted 2/76, 2/79	a.- vadħañ 2/22
		a.- vadsın 3/66
		a.- vatırm 3/66

ā	fakat	a.+ ı 17/19, 17/9
	ā. 21/30, 4/86, 5/23, 6/29	a.+ ım 6/46
ā	ünl. a	a.+ um 3/74
	ā. 8/5	abiy öz. is. kişi adı
ā -	(< al-) almak	a. 23/33
	ā.- b 23/38	abkom Rus. vilayet komitesi
	ā.- ndda 5/24	a.+ dağı 4/157
aa	(< ağa) ağabey	ābşe abla
	a.+ m 3/42	ā.+ ler 25/22
abay	öz. is. kişi adı	ā.+ si 21/115
	a. 14/110, 14/27, 14/30, 3/57,	abuwbakırassıdığ öz. is. kişi adı
	3/76	a.+ đın 22/5
	a.+ dı 8/114, 8/114, 8/115	ad at
	a.+ ımız 22/58	a. 14/109, 16/25, 16/28, 17/27,
ābay	öz. is. kişi adı	17/37, 17/50, 21/53, 21/55,
	a. 3/2, 3/2	21/55, 21/58, 21/83, 26/22,
abay vavay	öz. is. köy adı	26/39, 26/43, 26/6, 26/8, 5/64,
	a.+ dıñ 9/58	5/80, 6/113, 6/146, 6/148
abdişälil	öz. is. kişi adı	a.+ bem 6/129
	a. 12/50	a.+ ben 8/194, 11/192, 11/200,
abdıla üsönüb	öz. is. kişi adı	6/133
	a. 1/37	a.+ dar 16/30, 26/53
abdıramanıb āliyaşar		a.+ dardı 26/25
	abdrayımıvıç öz. is. kişi adı	a.+ dı 21/69, 26/32, 26/39,
	a. 2/2	26/47, 3/75, 6/149, 8/70
abdulla üsenib	öz. is. köy adı	a.+ dıñ 16/29, 26/51
	a. 10/76, 13/5	a.+ eken 6/122
abılasnoy	Rus. eyalet çapında	a.+ ğa 11/58, 24/76, 24/80
	a. 14/127	a.+ ğa 26/23
abılay bolma	öz. is. kişi adı	ad ad (isim)
	a. 25/72	a. 14/89, 23/87
abıroy	Far. ünvan, derece	a.+ ı 12/85, 21/50

	a.+ in 3/75, 5/23	8/106, 8/106, 8/11, 8/115,
ad -	(< ayt-) söylemek	8/123, 8/130, 8/142, 8/144,
	a.- ħanday 11/185	8/145, 8/153, 8/156, 8/16,
ād	at	8/162, 8/244, 8/246, 8/249,
	ā. 17/5, 26/22, 5/121	8/250, 8/253, 8/271, 8/276,
	ā.+ ben 11/193, 21/58	8/287, 8/300, 8/47, 8/51, 8/51,
	ā.+ dı 26/55, 5/198	8/58, 8/69, 8/76, 8/97
	ā.+ ğa 11/51, 24/74, 24/75	a.+ a 21/153, 5/195, 8/236
	ā.+ imen 1/192	a.+ bız 1/101, 1/166, 5/42,
ād	ad (isim)	8/143, 8/149, 8/301
	ā.+ ı 1/62, 1/62, 14/95	a.+ bolġan 11/74
ād	(< ald) ön	a.+ dar 11/203, 11/241, 11/33,
	ā.+ ı 2/19	12/131, 13/21, 17/3, 19/3,
adal	<i>Ar.</i> samimi, iyi niyetli	21/148, 4/152, 4/24, 4/65, 6/27,
	a. 8/261	6/68, 8/146, 8/163, 8/247,
	a.+ dı 8/159	8/249
adam	<i>Ar.</i> insan	a.+ dard 22/40
	a. 1/104, 1/181, 1/209, 1/209,	a.+ dardıñ 10/35, 15/83, 4/109
	1/93, 1/94, 1/94, 10/82, 11/136,	a.+ darga 20/29, 4/100
	11/197, 11/200, 11/208,	a.+ darımızdıñ 8/96
	11/247, 11/29, 11/29, 11/62,	a.+ darın 1/32
	11/72, 11/77, 12/147, 12/67,	a.+ darme 1/86
	12/9, 14/119, 15/86, 17/59,	a.+ darmenen 24/104
	19/26, 21/114, 21/13, 21/154,	a.+ darmıs 5/49
	21/61, 21/79, 21/80, 22/66,	a.+ darmız 13/3
	22/8, 23/69, 24/105, 24/126,	a.+ dı 6/16, 8/246, 8/51, 8/67
	24/130, 24/152, 24/24, 24/54,	a.+ ed 8/275
	24/59, 25/28, 3/102, 3/56,	a.+ eken 6/60
	4/187, 4/190, 4/82, 4/97, 5/147,	a.+ emes 8/303
	5/149, 5/52, 5/53, 5/54, 6/118,	a.+ ğa 11/253, 17/3, 3/12,
	6/164, 6/169, 6/171, 6/20, 6/42,	8/207, 8/208, 8/212, 8/212,
	6/46, 6/88, 7/136, 7/171, 7/196,	8/240, 8/299, 8/58, 8/71, 8/91

- a.+ ğa 1/112, 1/145
a.+ ı 8/41
a.+ m 11/117, 11/184, 11/240,
11/71
a.+ ñ 4/83, 6/88, 8/179
a.+ ızdım 8/95
a.+ me 6/58
a.+ mız 1/68, 8/262
a.+ nam 8/211
a.+ nan 11/177
a.+ nañ 11/181
a.+ nañ 7/98
a.+ niñ 10/82, 11/185, 14/60,
17/4, 24/20, 8/10, 8/100, 8/130,
8/178, 8/63
a.+ yekem 11/91
a.+ yeKen 23/46
a.+ yeKeñ 11/166
a.+ yemes 8/47, 8/97
- ádam** (krş. **adam**)
á. 1/105, 1/181, 11/178, 12/68
á.+ dar 8/77
- adam ata** öz. *is.* kişi adı
a.+ ğa 8/103
- adamgerşilig** *Ar.* + *Tr.* insanlık,
insanîyet
a.+ i 7/92
- adammes** (< adam emes) *Ar.* + *T.*
insan değil
a. 8/51
- adas** - yanılmak
a.- ěb 3/109
- a.- ıb 3/109, 3/109
a.- ıb ğaldım 21/28
a.+ ıb keb qaan 3/110
- āday** (< ananday) öyle
ā. 4/121
- addel** *Rus.* bölüm
a. 5/22, 5/23, 5/24
- addelene** *Rus.* bölüm
a. 5/33
a.+ si 5/32
- addeleniy** (krş. **addelene**)
a. 5/31
- adekolo** *Fr.* parfüm
a. 20/58
- adgoñga** *Rus.* dükkanın bir türü
a. 25/6
- adgorım** *Rus.* hayvanları besleme
mekânı
a. 11/115
- adgorum** (krş. **adgorım**)
a. 9/31
- adhār** - icra etmek, yapmak
a.- ad eken 6/107
a.- dı 6/14
a.- ğan 6/15
- adım** (krş. **adam**)
a. 24/52
a.+ dar 1/153, 14/37
a.+ darda 10/87
- adım** adım
a. 24/52
- ādım** (krş. **adım**) adım

	ā. 24/51, 8/107		a. 9/9
adkorım (krş. adgorım)		ağböken sayga, bozkır antilopu	
	a. 9/23		a. 5/101
adkorum (krş. adgorım)		ağın (krş. ağın)	
	a. 9/3		a. 1/205, 1/37, 1/45
aduwin kibirli, gururlu		ağtanaw (krş. ağtanaw)	
	a. 11/74		a. 11/143
afa abla		ağ - akmak	
	a.+ mız 23/79		a.- ad 1/26, 12/91, 5/105
afar - götürmek			a.- adı eken 12/55
	a.- ad 21/82		a.- 1b 11/231
	a.- adı 8/43		a.- 1batı 8/195
	a.- dı 5/123		a.- 1batqan 14/97
	a.- ğamen 2/75		a.- 1b jadağın duğun 5/127
	a.- ıp 8/50		a.- 1b jadħan 9/48
afta <i>Far.</i> hafta			a.- 1b jatır 1/214
	a. 8/65		a.- 1b kegen 6/169
agarod <i>Rus.</i> bahçe			a.- 1b kelādħan 6/56
	a. 13/13, 20/12, 20/33		a.- 1b ketib jürgöñ 12/157
	a.+ ğa 16/40		a.- 1b ketken 6/168
aguw (Abay Gumanitarlıq			a.- 1b turad 10/49
Üniversiteti) üniversite ismi			a.- ıp 11/227
	a.+ dı 14/28		a.- ıp tur yeKön 11/144
aguwrod <i>Rus.</i> bahçe		ağ <i>edat</i> sadece	
	a. 11/13		a. 11/198, 11/209, 11/224,
agorıd (krş. aguwrod)			11/42, 14/11, 14/11, 22/80,
	a. 2/72		23/102, 25/15, 25/51, 5/13,
agorod (krş. aguwrod)			5/25, 5/7, 5/70, 7/10, 7/222
	a.+ ımızdı 10/50	āğ - akmak	
ağ (krş. ağ)			ā.- 1b jadağın 1/21
	a. 10/66		ā.- 1b ketetin 8/203
ağayın (krş. ağayın)		ağa (krş. aa)	

- a. 5/134, 6/90
a.+ ları 11/158
a.+ m 10/52, 10/52, 11/83,
7/219, 7/97, 7/97
a.+ mız 16/14
a.+ mmen 4/170, 4/170
a.+ mniñ 10/62
a.+ ñ 11/85
a.+ sı 11/65, 12/127
a.+ sınan 11/179
a.+ sınıñ 21/13, 21/7
a.+ sniñ 11/171
ağarğan hayvan sütü ve sür mamülleri
a. 24/137
ağaç ağaç
a. 5/135, 5/138, 6/34, 6/34,
6/36, 6/36, 6/37, 8/23
a.+ eKen 5/140
a.+ ımız 6/35
a.+ ımıza 8/241
a.+ şan 6/36
a.+ ta 8/25
a.+ tar 5/135
a.+ tı 5/136, 5/139, 5/140, 8/24
ağawıd arık
a. 5/205
ağay yaşça büyük erkeklere ve
hocalara saygı bildiren hitap
şekli
a. 22/53
ağayın bir babadan olan kardeşler
a. 10/36, 12/175, 25/72
a.+ dar 15/73, 22/35
a.+ dardıñ 12/54, 25/45
a.+ dı 13/17
ağayındı kardeş, akraba (kimseler)
a.+ yèken 7/221
ağbahay (krş. **ägbähay**)
a.+dağ 25/89
ağböKön sayga, bozkır antilopu
a. 5/100, 5/107
ağed - (< alıp ket-) götürmek
a.- ib 11/226
ağğorğan öz. is. boy ismi
a. 8/12, 8/16, 8/21
ağğorğandığ (krş. **ağğorğan**)
a. 8/6
ağı Ar. hak
a.+ sın 11/256
ağıl - akmak
a.- ib 2/49
ağın su akımı, akış, akıntı
a. 1/29
ağıs akış, suyun akışı
a. 1/45, 8/166, 8/198
a.+ imen 5/200
a.+ ta 8/166, 8/197, 8/198
ağız - akıtmak
11/221
a.- ğan 5/104
a.- ib äkelib 5/137
a.- ib jibergen 11/240
a.- ıyb äKeğen 5/137
ağız - (krş. **ağız**)

- a.- ıb kelgen 5/142
- ağız-āñme** (añız-añgime) efsane
a. 5/128
- ağız tövö** öz. is. tepenin adı
a. 10/9
- ağ jol** öz. is. köy ismi
a. 5/18, 5/18, 5/19, 5/19, 5/20,
5/20, 5/26, 5/35, 5/9, 5/9,
10/13
- ağsağal** aksakal, yaşlı, ihtiyar
a.+ ımız 11/257
- ağtanaw** beyaz burun
a. 11/142, 11/149
- ağtöbe** öz. is. tepenin ismi
a.+ n 11/210
- ağtöve** (krş. **ağtöbe**)
a.+ den 10/15
- ağtöwë** (krş. **ağtöbe**)
a. 10/15
- ağ** *edat* sadece
a. 1/210
- ağ -** akmak
a.- bay 8/223
a.- paydı 14/99
- ağbahay** öz. is. köy ismi
a. 10/57
a.+ da 10/57
- ağbököm** sayga, bozkır antilopu
a. 5/108
- ağbuläh** devletin köylere su sağlama
projesinin ismi
a. 9/51
- ağday** sabaha kadar
a. 26/30, 26/34
a.+ dan 26/29
- ağğorğandı** (krş. **ağğorğandıg**)
a. 8/79
- ağı** (krş. **ağı**)
a. 25/7
a.+ mız 21/125
- ağıl** *Ar.* akıl
a. 15/35, 7/76
- āğıl** (krş. **ağıl**)
ā.+ ı 8/262
- ağıldas** – *Ar.* + *T.* danışmak
a.- aw otrıb 12/172
a.- ıb 8/239
- ağıl-yës** akıl, idrak
a. 8/152, 8/207, 8/208
- āğıl-yës** (krş. **ağıl-yës**)
ā.+ iniñ 8/179
- ağır** *Far.* son
a.+ ı 12/27, 7/137
a.+ ında 12/59, 12/60
- ağmedjan** öz. is. kişi ismi
a. 23/47, 23/7
- ağmed sopı** öz. is. kişi ismi
a. 12/122
a.+ dan 12/117
a.+ nıñ 12/116, 12/123, 12/166
- ağmet** öz. is. kişi ismi
a. 12/121
- ağmet sopı** (krş. **ağmed sopı**)
a.+ nıñ 12/167

aḥodniyg *Rus.* avcı

a. 14/104

aḥōta *Rus.* avcılık

a. 4/154

aḥrana *Rus.* güvenlik

a. 2/27

a.+ sı 20/81

aḥṣa para, akçe

a. 1/70, 10/49, 10/49, 25/7,
25/79, 7/109, 8/179, 8/179,
8/179, 8/180, 8/187

a.+ ğa 2/43

a.+ me 7/37

a.+ men 7/187

a.+ n 8/179

a.+ niñ 25/46

a.- ñ 3/59

a.+ sı 19/69

a.+ sım 8/187

a.+ sım 14/33, 25/47, 25/9, 3/56

aḥṣā (krş. **aḥṣa**)

a. 2/20

áḥṣa (krş. **aḥṣa**)

á.+ sım 1/85

aḥṣam *T.* + *Far.* akşam

a. 6/35

aḥtar - aramak, karıştırmak

a.- ib jeredi 12/73

aḥtas *öz. is.* cami ismi

a. 6/157, 6/2, 6/3, 6/56, 6/57,
6/61, 6/62, 6/63, 6/64

a.+ sıñ 6/62

aḥtas bıba *öz. is.* kişi ismi

a.+ mız 6/169

aḥtaw *öz. is.* şehir ismi

a. 7/88

a.+ da 23/79

a.+ dıñ 7/88

a.+ iñ 26/44

aḥtöbe *öz. is.* şehir ismi

a. 11/2

ajal *Ar.* ecel, ölüm

a.+ iñ 14/49

ajatuwşı ayırıcı

a. 8/160

ajırad - ayırmak

a.- ib 11/256

ajırata – (< ajırata al-) ayırmak

a.- maysın 7/176

aKe (krş. **äk**)

a.+ m 18/25

ake-şşe (krş. **äke-şeşe**)

a.+ sı 12/200

al bundan böyle, şimdi, şimdi ise,
bundan sonra

a. 1/100, 1/106, 1/136, 1/157,
1/178, 1/35, 1/76, 11/228,
12/106, 12/110, 12/166,
12/169, 12/46, 12/90, 14/45,
14/96, 15/37, 15/59, 15/82,
15/91, 17/20, 17/4, 17/60,
20/59, 20/68, 21/125, 21/33,
21/49, 21/53, 24/127, 24/133,
24/135, 24/142, 24/147,

24/148, 24/149, 24/153,
24/156, 24/20, 24/24, 24/25,
24/29, 24/34, 24/44, 24/58,
24/59, 24/66, 24/73, 24/96,
3/111, 5/105, 5/121, 5/146,
5/155, 5/75, 5/81, 6/161, 7/130,
7/159, 7/164, 7/168, 7/173,
7/177, 7/188, 7/69, 7/72, 8/106,
8/109, 8/250, 8/28, 8/292, 8/90,
8/92, 9/15, 9/23, 9/51, 9/57,
9/70, 9/71, 9/74, 9/75

al -

almak

a. 1/213, 12/6, 14/93, 14/95

a.- a 2/75

a.- abadıg 7/153

a.- a bildig 20/20

a.- ad 16/26, 26/37, 5/172,
7/146

a.- adım boğan 3/55

a.- ad yeKen 15/11, 21/145

a.- am 11/78, 15/38, 18/17,
3/52, 3/53, 3/56, 3/56, 3/57,
3/58, 7/112

a.- amadıq 7/104

a.- amağañ 7/96

a.- amay 7/107, 7/50

a.- amaydı 19/10

a.- amın 11/77

a.- amıs 4/55

a.- amız 6/66, 7/116, 7/41, 9/18

a.- amız da qaytamız 25/81

a.- ardın 2/28

a.- asın 20/65, 20/65

a.- asıñ 19/66

a.- a vermeym 3/60

a.- a versey 3/59

a.- ayıhşı 4/123, 4/124, 4/131,
7/111, 7/203

a.- ayın 3/58

a.- ayıq 3/48

a.- dı 1/158, 25/76, 26/39

a.- dıg 13/31, 22/65, 25/46,
25/79, 4/126

a.- dım 11/95, 14/14

a.- dıñız 12/5

a.- dıq 4/125, 9/81

a.- ğa 23/42, 20/19, 20/19

a.- ğalı 2/87

a.- ğam 24/6

a.- ğamıs 2/33

a.- ğan 11/229, 15/42, 21/49,
24/96

a.- ğana 17/55

a.- ğanam 7/78

a.- ğanda 4/46

a.- ğandargı 15/35

a.- ğannañ 5/8

a.- ğasın 15/44

a.- ıb 1/168, 12/32, 12/37,
12/88, 14/116, 17/53, 20/46,
20/55, 20/69, 23/23, 24/19,
25/46, 3/83, 4/143, 4/49, 4/55,
5/141, 5/69, 6/110, 6/96, 7/142,
8/111, 8/199

a.- íb 23/34, 6/133, 7/100,
7/70, 8/280
a.- íb aldım 14/33
a.- íbatır 12/110
a.- íb baram 3/69
a.- íb basa 12/78
a.- íb èd 21/43
a.- íb gâşıb 24/93
a.- íb geldim 6/83
a.- íb gelib 7/30
a.- íb gelib 6/92
a.- íb geted 7/29, 7/29
a.- bgedgen 11/168
a.- íb gøyğan 2/50
a.- íb jadğaň 12/42
a.- íb keb 14/32
a.- íb kede jızdaptı 8/206
a.- íb kedgen 6/9
a.- íb kege 4/173
a.- íb keldi 24/93
a.- íb keldig 3/108
a.- íb keled 7/208
a.- íb ketamayd 3/38
a.- íb Keted 17/56
a.- íb keteyin 21/73
a.- íb ketibatır 8/200
a.- íb ketiwge 4/116
a.- íb ketti 5/165
a.- íb ketti 8/205
a.- íb KevaTır 26/52
a.- íb şıgád 12/194
a.- íb şıgadı 12/62

a.- íb şıgıb 5/183
a.- íb turım 14/121
a.- ínad 1/71
a.- ındar 1/214
a.- ıñdar 6/32
a.- ıp 11/109, 11/164, 11/169,
7/142
a.- ıp baratır 11/145
a.- ıp biytib urdı 8/52
a.- ıp geled 7/69
a.+ ıp geted 7/162
a.- ıp kete veretin 7/68
a.- ıp ketiw 13/20
a.- ıvağan 4/147
a.- ıvatır 12/108
a.- v iş_ämäymiz 7/145
a.- ıv jürmeydi 4/37
a.- mã 12/45
a.- madı 1/170
a.- may 11/213
a.- mäydı 1/70
a.- san 20/55
a.- saň 14/93, 14/96
al (< ald) ön
a.+ imen 8/102
alı (krş. **al**)
a. 24/38
a.+ imda 1/31
alı - almak
a.- íb 6/55
a.- íb cügürüb kele jatır 4/39
a.- íb kele jatır 4/37

- a.- ib tastayd 5/76
- ál -** (krş. **al**)
á.- ğan eken 11/232
- āl -** (krş. **al**)
ā.- dıĝ 1/98
ā.- ib 11/184
ā.- ib 11/206, 18/6
- āl** (krş. **al**)
ā. 6/114
- ala** *Ar.* Allah
a. 22/10, 22/24,
a.+ n 22/75
a.+ niñ 8/142, 8/264
- ala** ala, alaca
a. 24/54, 24/57, 24/57, 25/70
- alaħa** (< alaħan) avuĝ
a.+ na 15/99
- alam** *Ar.* dünya
a.+ niñ 8/100
- alaman** çoĝunluk
a. 14/79
- alañsız** gamsız, kedersiz
a. 5/41
- alapes** tedavisi zor ve bulaşıcı deri hastalığı, cüzzam
a. 1/107
- alasdaw** üzerlik dumanı ile tütsülemek
a. 24/32
- ala-tala** *Ar.* Allah Teala
a. 22/24
a.+ dan 8/260
a.+ m 8/101
- a.+ niñ 8/12
- alataw** *öz. is.* daĝ ismi
a.+ ı 8/185
- alay-tüley** şiddetli
t. 11/139
- alay-Tüley** (krş. **alay-tüley**)
a. 11/134
- albası** korkunç
a.+ d day 12/76
- ald** (krş. **al**)
a. 14/52, 19/101
a.+ arna 3/19
a.+ da 2/56
a.+ ı 2/28, 25/66, 7/138, 8/173,
9/89, 9/90
a.+ ima 21/106, 4/144
a.+ imızda 3/6, 3/8, 9/49
a.+ imna 7/80
a.+ in 9/48
a.+ ina 11/143, 11/155, 12/30,
12/31, 15/99, 15/99, 19/53,
25/11, 5/113, 9/52
a.+ iña 12/126
a.+ ina 11/206, 12/28, 19/61,
4/139, 7/141, 7/154
a.+ inan 24/53
a.+ inan 7/144
a.+ ında 10/20, 10/48, 10/5,
12/30, 12/30, 12/32, 12/34,
2/28, 23/81
a.+ ında 10/20
- ald** (krş. **al**)

a.- ımızğa 21/125
ald (krş. **al**)
a.+ ımızda 19/118
a.+ ında 19/106, 24/102
ald (krş. **al**)
ā.+ ı 7/223, 8/172
alda - kandırmak, aldatmak
a.- b 4/181
a.- b ketti 11/43
a.- b tur 3/32
a.- may 3/36
a.- ayıq 3/65
a.- āyıq 3/64
aldamjar öz. *is.* ırmak ismi
a.+ dıñ 12/160
alde ya da, yoksa
a. 10/14
alfis altmış
a.+ ħa 7/201
alfis altı altmış altı
a.+ ğa 7/56, 7/85
alfis bir altmış bir
a.+ de 9/62
alfis biriñş altmış birinci
a. 20/5
alfis fir (krş. **alfis bir**)
a. 9/63
a.+ de 9/76
alfis segiz altmış sekiz
a.+ de 14/67
alfis törtüñş altmış dördüncü
a. 10/3

alfus vés altmış beş
a.+ ke 7/56
algabas öz. *is.* köy ismi
a. 10/63
algışğı ilk
a. 24/21, 24/33, 24/78
algıştı (krş. **algıştı**)
a. 10/52, 4/136, 5/5
alğında - yaklaşmak
a.- b 12/60
ali (krş. **äle**)
a. 10/12, 10/13
alın vergi
a. 11/160
alın - alınacak olan
a.- atın 24/116
alıñ - alınmak
a.- ğan 6/37
alış uzak, ırak
a.+ tan 22/69
a.+ tñn 4/116
alış - evlenememek
a.- baytın 10/41
a.- payd 10/42
alış (krş. **alış**)
a. 1/109
alış - (krş. **alış**)
a.- baymız 25/3
alıvad - (alıp jat-) alıyor i-
a.- ħan 2/36
alıw almak
a. 8/292

alıwşün (< alıw üşin) almak için	a. 11/127, 7/105, 8/101, 8/185, 8/218
a. 26/37	
alıyg öz. is. kişi ismi	a.+ n 8/26
a. 19/97	a.+ ñ 8/218
alla Ar. Allah	a.+ y 8/167
a. 11/185, 11/186, 12/38, 15/66, 15/79, 15/85, 17/65, 18/8, 2/41, 21/101, 21/110, 21/112, 21/113, 21/113, 21/119, 21/122, 21/124, 21/152, 21/154, 21/58, 21/71, 21/8, 21/8, 22/40, 23/61, 6/90, 8/150, 8/151, 8/209, 8/209, 8/212, 8/214, 8/257, 8/267, 8/93	alla tala Ar. Allah Teala
a.+ da 21/116	a. 8/102, 8/31, 8/34, 8/87, 17/65
a.+ dan 12/35, 21/10, 21/109, 21/116, 21/23, 21/27, 21/7, 21/8, 8/158	a.+ ğa 8/139, 8/146, 8/63
a.+ dañ 8/256	a.+ n 8/139, 8/158, 8/251, 8/256
a.+ ğa 11/123, 12/112, 16/43, 18/3	a.+ ñ 8/62
a.+ n 21/117, 22/40, 22/9, 23/61, 7/207, 8/140, 8/143, 8/165, 8/177, 8/40, 8/81, 8/99	a.+ niñ 8/128, 8/141
a.+ ñ 8/104, 8/112, 8/13, 8/213, 8/217	alla tağala (krş. alla tala)
a.+ niñ 12/37, 21/102, 21/98, 21/99, 22/7, 22/9, 23/60, 23/71, 8/10, 8/100, 8/11, 8/261, 8/8, 21/60	a.+ n 22/40
allā (krş. alla)	alla tāla (krş. alla tala)
	a. 8/207
	allı (krş. alla)
	a.+ dañ 8/208
	alloğ ägbär Ar. Allah en büyüktür
	a. 1/80
	alloğ äKbär (krş. alloğ ägbär)
	a. 15/57
	alma elma
	a. 20/16, 8/184
	almad (< Almatı) öz. is. şehir ismi
	a. 22/58
	a.+ da 19/63
	a.+ dağı 2/38
	a.+ dağı 20/8
	almamaq öz. is. köy ismi
	a.+ iñ 14/18

almas Ar. elmas

a. 25/89

almat (krş. **almad**)

a.+ ta 14/27, 20/40

almata (krş. **almad**)

a. 19/72

almatı (krş. **almad**)

a. 19/98

a.+ da 1/64

a.+ ğa 15/13

a.+ n 12/86

a.+ ñ 26/45

almatı (krş. **almad**)

a.+ nı 19/98

alPamis öz. is. kişi ismi

a.+ tñ 12/104, 12/105

alpıs altmış

a. 21/53

a.+ dan 20/3

a.+ ğa 12/27

a.+ ğa 12/60, 15/17, 7/19, 7/42

a.+ tan 12/25, 12/35, 12/35

alpıs altıñ altmış altıncı

a. 21/134

alpıs bês altmış beş

a.+ de 25/24, 25/25

alpıs birinş altmış birinci

a. 14/9

alpıs dördinş altmış dördüncü

a. 14/9

alpıs şed altmış yedi

a. 1/138

alpıs seği altmış sekiz

a.+ nış 1/130

alpıs seğiş altmış sekizinci

a. 25/25

alpıs segiz (krş. **alpıs seği**)

a. 14/63

alpıs segiziñş (krş. **alpıs seğiş**)

a. 20/6

alpıs şünş altmış üçüncü

a. 15/22, 15/87

alPıstay altmış civarı

a. 9/55

alpıs toğış altmış dokuz

a. 1/157

alpıs törtinş (krş. **alpıs dördinş**)

a. 14/6, 14/7

alpıs üşünş (krş. **alpıs şünş**)

a. 5/164, 5/181

alpıs yëğiş altmış ikinci

a. 14/9

alpuş şettiñşi altmış yedinci

a. 25/25

alt altı

a. 12/168, 14/73, 14/82, 15/30,

15/31, 2/15, 2/15, 25/32, 4/12,

4/4

altay (< altı ay) altı ay

a.+ dañ 25/51

altaylı (< altı aylık) altı aylık

a. 14/76

altı (krş. **alt**)

a. 16/36, 16/6, 16/6, 18/16,

- 21/140, 21/141, 24/7, 24/76,
7/121, 7/139, 7/140, 7/145,
8/175
a.+ da 11/5
- altın** altın
a. 25/78, 6/159
- altı mîñ** altı bin
a. 25/46
- altın** (krş. **altım**)
a. 21/40, 21/41, 25/69, 25/89,
25/90, 25/95, 6/162, 8/95
a.+ dı 6/163
a.+ ı 25/75
- altışı** altıncı
a. 19/84
- altıy** öz. is. boy ismi
a. 23/17
- alt jüz** altı yüz
a. 9/74
- altuj** (krş. **alt jüz**)
a. 21/139
- altüj** (krş. **alt jüz**)
a. 21/137, 21/147
- aluw** almak
a. 11/73, 3/80, 8/286
a.+ ğa 10/80, 2/39, 20/47
- āma** öz. is. kişi ismi
ā. 25/63
- amal** Ar. amel
a. 16/20
a.+ ın 6/38
a.- ñ 7/175
- amam** Ar. sağ salım
a. 17/32, 18/19
- aman** (krş. **amam**)
a. 1/140, 14/120, 15/11, 17/65,
23/34
- amañ** (krş. **amam**)
a.+ ğasam 6/120
- amandas** - hâl hatır sormak
a.- amız 22/47
- amañgeldi** öz. is. köy ismi
a. 10/19, 10/20, 10/23, 10/32,
11/115, 15/2, 25/48, 5/161
- amanjol** öz. is. kişi ismi
a. 25/29
- amanşılıq** Ar. + T. sağ salım olmak
a. 18/19
- aman-yësem** Ar. + T. sağ salım
a. 13/7
a.+ min 11/121
- aman-yësen** (krş. **aman-yësem**)
a. 17/7, 17/7, 7/93
- aman-yëseñ** (krş. **aman-yësem**)
a. 17/7
- ambulatoriya** Lat. dispanser, sağlık
ocağı
a.+ mız 1/53
- ambulatorya** (krş. **ambulatoriya**)
a. 1/197
- ambulatoriya** (krş. **ambulatoriya**)
a. 1/199
- amudarya** öz. is. nehir ismi
a. 14/123, 14/123

	a.+ n 14/123, 14/128, 14/133, 21/54		7/25, 7/4, 8/113, 8/20, 8/217, 8/64, 8/85
amur	(krş. amudarya)		a.+ an 12/175
	a.+ dı 12/90		a.+ day 21/20
añ	yabanî hayvanların genel adı		a.+ daydan 11/45
	a. 12/66, 4/154, 6/120		a.+ ğa 12/139
	a.+ dardan 5/100		a.+ ğan 15/38, 21/31, 23/65
	a.+ ğa 11/53, 18/33, 18/33		a.+ ğañ 11/32
ana	bu, şu, o		a.+ ğan 11/36
	a. 1/167, 1/175, 1/37, 1/95, 10/14, 11/104, 11/154, 11/201, 11/221, 11/233, 11/247, 11/46, 12/135, 12/138, 12/151, 12/174, 12/197, 12/32, 12/43, 12/65, 12/75, 12/93, 14/15, 14/42, 14/67, 14/88, 15/32, 15/67, 15/72, 15/74, 15/74, 15/83, 16/19, 17/58, 19/33, 19/67, 19/74, 19/99, 21/113, 21/51, 22/83, 23/27, 23/3, 23/57, 24/44, 25/12, 25/31, 25/32, 25/62, 25/89, 26/37, 3/107, 3/28, 3/49, 3/50, 3/51, 3/51, 3/52, 4/118, 4/130, 4/137, 4/142, 4/145, 4/147, 4/154, 4/157, 4/177, 4/37, 4/59, 4/74, 4/75, 4/88, 4/9, 4/9, 4/94, 5/161, 5/175, 5/179, 5/199, 5/220, 5/222, 5/76, 5/77, 5/91, 5/94, 6/102, 6/112, 6/112, 6/135, 6/35, 6/37, 6/88, 6/96, 7/150, 7/184, 7/215, 7/220,		a.+ lar 22/87
			a.+ larımız 21/22
			a.+ larki 8/80
			a.+ llar 5/32
			a.+ mdı 1/128
			a.+ men 1/177, 19/27
			a.+ n 1/209, 12/166, 19/62, 3/90, 5/149
			a.+ ñ 12/186, 8/215, 8/216
			a.+ nı 12/9, 5/152
		ana	anne
			a.+ mız 18/28
			a.+ mızdıñ 8/215
			a.+ mızdıñ 22/6
			a.+ sı 21/150
		ána	(krş. ana)
			á.+ larıñ 8/238
		anañ	(< ana jaq) orası
			a.+ dan 21/145
		anañgeldi	öz. is. köy ismi
			a. 25/45
		anar	(< ana ara) o ara
			a. 17/59

- a.+ da 5/33
- anara** (krş. **anar**)
a.+ da 5/118
- anarır** (krş. **anar**)
a.+ da 1/37
- anas** *Ar. öz. isim.* kişi ismi
a. 8/268, 8/270, 8/270, 8/271,
8/273, 8/286, 8/293
a.+ ta 8/293
a.+ tan 8/281
- anaw** şu, o
a. 1/181, 1/36, 1/94, 11/100,
11/153, 11/167, 11/192, 11/40,
11/41, 11/81, 11/85, 11/99,
12/170, 12/175, 12/84, 12/93,
15/52, 15/70, 17/59, 19/106,
19/120, 19/74, 19/82, 19/85,
20/65, 21/111, 21/123, 21/135,
21/33, 21/34, 21/42, 21/43,
21/44, 21/49, 21/65, 22/53,
22/57, 22/83, 22/84, 23/101,
23/16, 25/81, 3/110, 3/20, 3/21,
3/23, 3/24, 3/42, 3/45, 3/52,
3/64, 3/68, 3/83, 3/84, 3/86,
4/134, 5/151, 5/161, 5/163,
5/170, 5/193, 5/198, 5/92,
6/141, 6/142, 6/33, 6/52, 6/81,
7/37, 7/57, 7/81, 8/58, 9/42
a.+ sina 3/55
- anäw** (krş. **anaw**)
a. 7/90
- ánaw** (krş. **anaw**)
- á. 1/179, 12/68
- anawıl** (< ana awıl) o köy
a.+ dñ 11/251
- ana_yü** (< ana üy) o ev
a.+ ge 3/28
- anda-sanda** arada sırada
a. 4/51
- anday** (< anaday)öyle
a. 1/113, 24/39, 3/73, 4/154,
4/54, 7/136
- andı-sında** (krş. **anda-sanda**)
a. 17/30
- anew** (krş. **anaw**)
a. 12/85
- anı** (krş. **ana**)
a. 6/122
a.+ lar 6/89
- anıĝ** açık, belli
a. 11/214
- anıhta** - belirlemek, tespit etmek
a.- b 15/56
- aniyaĝ** (< ana yaĝ) o taraf, o yan
a.+ a 23/100
- aniyaĝ** (krş. **aniyaĝ**)
a.+ a 1/142, 19/35, 19/37,
19/91
a.+ da 1/210, 22/87
a.+ dan 19/45
a.+ dı 19/32
a.+ tam 19/15
a.+ tı 8/239
- anıyaq** (krş. **aniyaĝ**)

	a.+ qa 19/46	anyah (krş. anyağ)	a.+ da 21/61
añız	efsane, menkıbe	anyıh (krş. anyağ)	a.+ a 5/192
	a. 11/157, 11/207, 14/36, 19/2, 3/85, 5/147	apa	nine
	a.+ dan 15/89		a. 11/89, 4/109, 7/111, 7/204
	a.+ dar 11/211		a.+ m 4/102, 4/103, 4/106, 4/115, 4/120, 4/123, 4/129, 4/136,
añız-ãñgime	efsane, menkıbe		4/164, 4/40, 7/3
	a. 12/58		a.+ ma 4/18, 7/203
añız-ãñme (krş. añız-ãñgime)			a.+ mdardıñ 4/101
	a.+ ler 12/79		a.+ mdı 4/147
añıl -	takip etmek		a.+ men 4/103
	a.- ib turad yéken 12/175		a.+ mıñ 4/165, 4/19, 4/42, 4/80
anow (krş. anaw)			a.+ mmiñ 4/3
	a. 1/160		a.+ mniñ 4/140, 4/20, 4/20
anōw (krş. anaw)			a.+ niñ 24/28
	a. 12/56, 6/170, 6/63, 6/63	ápa (krş. apa)	á.+ ma 4/134
ánow (krş. anaw)		āpā (krş. apa)	ā.+ sı 11/7
	á. 1/116	apar -	götürmek
ánōw (krş. anaw)			a.- ad 21/80, 21/81, 8/70
	á. 1/77		a.- adı 2/80, 8/46
anoyer (< anaw yer) işte o yer			a.- adım 14/19
	a.+ ge 21/69		a.- adın 2/79
anşa	o kadar		a.- adın 20/50
	a. 8/173		a.- asın 3/68
ansar	arzu, istek		a.- d 23/85
	a.+ ım 11/18		a.- dım 22/44
añsar (krş. ansar)			a.- dıq 14/127
	a.+ ım 11/17, 11/24		
añşı	avcı		
	a.+ lar 10/14		
anyağ (< anaw yaq) işte o yan			
	a.+ da 19/41		

a.- ğan 22/5	a.+ ge 20/39
a.- ğana 6/101	āppaq bembeyaz
a.- ğan yèKeñ 23/100	ā. 12/185
a.- ı 2/80	apta <i>Far.</i> hafta
a.- ıb 11/10, 11/185, 15/66,	a.+ dañ 8/194
15/67, 19/16, 2/66, 20/39,	ápta (krş. apta)
20/51, 23/86, 5/125, 7/184,	á.+ dan 1/169
7/185	aq beyaz
a.- ıb bereyin 6/113, 6/136	a. 11/125, 3/36, 4/128, 5/69,
a.- ıb jıynadı 14/18	7/111, 7/129, 7/16
a.- ıb şeş şiver 11/154	aq - akmak
a.- ıb tastab em 7/52	a.- qan 6/167
a.- ıb tastaydı 5/98	aqbullaq (krş. aħbulāħ)
a.- ıñdar 11/163	a. 9/50
a.- ıp 11/162	aqıl <i>Ar.</i> akıl
a.- ıv 11/155	a.+ ğa 3/84
a.- sañ 23/36	aqqabaq <i>öz. is.</i> baraj ismi
aparğız - götürmek	a. 12/184, 12/186, 12/186,
a.- ğan yeken 11/140	12/187
aparıw_şün (aparıw üşin) götürmek	a.+ ıñ 12/187
için	a.+ Tıñ 12/184
a. 5/80	aqqır aksın
aparıw götürmek	a. 11/205
a.+ ğa 3/102	aqşa (krş. aħşa)
apat <i>Ar.</i> afet, kaza	a. 19/67
a.+ ı 8/180	aqtöwê <i>öz. is.</i> şehir ismi
a.+ men 2/38	a. 10/9
apı (krş. apa)	ar <i>Ar.</i> ar, namus
a.+ m 4/146	a. 1/144, 1/153, 1/180, 10/18,
apıl-ğupul acele	14/73, 14/76, 14/82, 5/46,
a. 24/51	6/104, 6/104, 6/167, 7/149,
apkelüw alıp gelmek	7/166

	a.+ ımız 7/152		a.+ sına 7/67, 7/68
ar	arı		a.+ sına 4/86, 4/86
	a.+ lard 20/50		a.+ sında 15/27, 20/18, 4/85,
ar	ileri		6/40, 7/42, 8/75
	a.+ mañ 22/41		a.+ sında 5/117
ar	el arabası		a.+ sındağı 24/104, 24/91
	a.+ men 7/27		a.+ ssı 2/64
ar ja	(< argı jaq) öbür taraf	ará	ara
	a.+ iñ 1/180		a.+ da 1/39
ār	<i>Ar.</i> ar, namus	arabıya	<i>öz. is.</i> devlet ismi
	ā. 1/198, 3/95, 3/95		a.+ dan 12/42
	ā.+ ı 7/156	arağ	<i>Ar.</i> içki
	ā.+ ım 7/143		a. 19/91
ara	arı		a.+ dıñ 20/58
	a. 20/12, 20/20, 20/24, 20/24,	aral	ada
	20/25, 20/28, 20/28, 20/77,		a. 3/96
	20/79		a.+ da 1/163
	a.+ da 20/27		a.+ dar 5/91, 5/91
	a.+ lar 20/50		a.+ dı 5/96
	a.+ ñ 20/24		a.+ la 5/91
	a.+ nı 20/37	arala -	gezmek
	a.+ ní 20/42		a.- b 15/55
ara	ara	aralas	karışık
	a.+ da 11/90, 12/159, 21/50,		a.+ pız 9/60
	21/54	āaralas -	(krş. aralas)
	a.+ dan 12/78		ā.- tı 15/22
	a.+ larımızda 8/77	aralığ	o ara
	a.+ mañ 1/120		a.+ da 24/37
	a.+ men 20/19	aram	<i>Ar.</i> haram
	a.+ sı 14/73, 14/76, 14/82		a. 11/202, 8/159
	a.+ simen 19/28	aramdığ	<i>Ar.</i> + <i>T.</i> kötülük, art
	a.+ sın 2/64		niyetlilik

a.+ iñ 3/67
arası arası, o ara
a.+ nda 3/110
arba el arabası
a. 11/193, 8/189
a.+ ğa 7/214
a.+ m 11/219
a.+ me 7/223, 7/224, 7/26
a.+ men 7/208
a.+ menen 7/26
a.+ nıda 8/190
ard arka
a.+ ğa 23/42
a.+ ħa 23/27
a.+ ı 25/16
ardağdı değerli, kıymetli
a.+ sı 22/9
ardager gazi
a.+ ler 2/38
ardağ kadirli, kıymetli
a.+ dıñ 8/96
a.+ sı 22/75
ardağdı değerli, kıymetli
a. 8/95
arenda *Rus.* kiralık
a.+ ğa 15/29
arfa arpa
a. 26/37, 26/37
arğara (< arı qaray) o tarafa doğru
a. 24/97
arğaray (krş. arğara)
a. 12/17, 17/5, 2/39

arğata (krş. arğara)
a. 3/31
arğay (krş. arğara)
a. 24/11
arğayır (krş. arğara)
a. 24/4
arğı öteki
a. 10/4, 11/139, 14/128, 21/54,
21/88, 23/49, 5/116, 5/125,
5/66, 8/163, 8/188
a.+ sı 7/82
arğıray (krş. arğara)
a. 5/175
arğıved diğer taraf
a.+ de 5/125
a.+ e 12/88
arħa arka
a.+ mnan 3/82
a.+ s 3/44, 7/33
a.+ sı 7/127
a.+ sı 16/10, 7/126, 8/123,
8/252
a.+ sımın 8/301
a.+ simeñ 8/94
a.+ sına 3/44, 8/145
a.+ sınan 8/212, 8/217
a.+ sında 20/9, 4/153, 5/188,
5/189
a.+ snan 3/12
arħabayıb amañgeldi öz. *is.* kişi ismi
a. 10/72
arħan halat, urgan

- a. 12/62
a.+ dard 12/61
- arha** saye
a.+ ş 7/33
- arhıl** *edat* aracılığıyla
a. 24/32
- arhılı** (krş. **arhıl**)
a. 21/27, 21/89, 24/122,
24/123, 24/124, 24/125,
24/137, 24/138, 24/138, 24/42,
24/45, 24/55, 4/162, 8/298
- arı** arı
a. 11/103, 11/28, 15/45, 2/7
a.+ lar 20/43, 20/61, 20/76,
20/78, 20/83
a.+ lard 20/37, 20/60
- arı** ileri
ā. 1/116, 3/39, 5/46
- ariğ** (krş. **ariğ**)
a. 8/197
- ariğ** (krş. **ariğ**)
a. 12/144, 12/148, 14/92, 14/93
a.+ da 11/118
a.+ dağı 5/78
a.+ dıñ 11/191
a.+ ğa 12/113
- arığ** (krş. **ariğ**)
ā. 14/96
ā.+ dı 11/233
- arılı** (krş. **ariğ**)
a.+ dan 11/119
a.+ tı 14/99
- arilas** (krş. **aralas**)
a. 9/57
- arılabilir** - karıştırmak
a.- mağan 4/148
- arı_mes** (< ara emes) arı değil
a. 20/26
- arılq** (krş. **ariğ**)
a. 10/63, 14/75, 2/60
a.+ tı 14/100
- āriq** (krş. **ariğ**)
ā. 12/139
- arıs** saygıdeğer kimse
a.+ tarımızın 1/188
- arıstan** arslan
a. 14/35
- arıstan** (krş. **arıstan**)
a. 14/38, 14/38
a.+ dı 3/88
- arja** (< arğı jaq) diğer taraf
a. 1/146
a.+ ma 21/150
a.+ nan 25/10
- arjağ** (krş. **arja**)
a.+ ı 12/114, 9/58
a.+ ında 10/10, 16/36, 5/123,
5/183, 8/163
a.+ ındağı 11/135
a.+ ından 24/101
- arjağ** (krş. **arja**)
a.+ ma 25/34
- arjaq** (krş. **arja**)
a.+ bi 2/78

arla - gezmek

a.- maymız 8/31

arlas - karışmak, katılmak

a.- am 11/23

a.- amız 7/84

a.- dim 7/218, 7/221

a.- ğan 24/146

a.- ıb 11/39

a.- ıb geddi 1/194

a.- ıvadhan 20/11

árlas - (krş. **arlas**)

á.- pay ğettim 11/23

arlastır - (krş. **arılaktır**)

a.- mağan 4/148

arman arzu istek

a. 1/128, 3/54

armanda - arzu etmek

a.- diğ 8/127, 8/127

a.- yım 8/16

armenyä öz. is. devlet ismi

a. 2/24

armıyan öz. is. millet ismi

a.+ da 2/25

a.+ men 2/25

arna nehir yatağı

a.+ sı 14/99, 3/93, 3/95

arnal - tahsis edilmek

a.- ğıñ 9/40

arnayı özellikle

a. 24/122, 24/136

arnayı (krş. **arnayı**)

a. 6/37

ārnayı (krş. **arnayı**)

ā. 4/33

arǵalı - mücadele etmek

a.- tim 16/35

ārriq ark, su arkı

ā. 7/216

arşet (< arğı ŧet) diğerk taraf

a.+ i 3/93

arsıtan arslan

a. 14/36

art arka

a.+ ı 25/16, 25/67, 9/90

a.+ ımıza 2/32

a.+ ımızda 1/42

a.+ ın 23/76

a.+ ınñ 23/75

a.+ inan 17/56

a.+ ında 12/33, 6/167, 6/169,

6/66

a.+ ındağı 11/83

a.+ tağı 8/96

art - yüklemek

a.- am 7/214

a.- amaym 3/49

a.+ ıb 25/12

a.- ıb alıb 5/183

art (krş. **art**)

a.+ ımıza 1/204

a.+ ħa 11/32

ārt (krş. **art**)

ā.+ ı 25/67

ā.+ ina 2/60

	ā.+ ínan 6/48		a. 25/76
ārt -	(krş. art)	as -	aşmak, geçmek
	ā.- íb 3/51		a.- ad 4/6, 4/96
artıĝ	fazla		a.- adı 4/137
	a. 11/76		a.- arĝa 14/113
	a.+ ímen 17/46		a.- ĥan 12/35
artıĝ	(krş. artıĝ)		a.- íb 25/3
	a. 5/70		a.- íb geddi 8/193
artıĝ ata	öz. <i>is.</i> bölge ismi		a.- íb ketipti 4/112
	a. 10/10		a.- íb ketkenşe 12/26
artıĥ	(krş. artıĝ)		a.- íb qaĝan 19/12
	a. 20/66		a.- ketpiyd 8/28
artıĥdaw	biraz fazla		a.- sa 4/71
	a. 19/87		a.- t 5/174
artıq	(krş. artıĝ)		a.- tı 20/3, 5/174
	a. 4/133, 4/135, 8/138	as	yemek, aş
	a.+ taw 3/65		a. 11/136, 14/89, 23/70, 23/81
artıyzan	<i>Fr.</i> artezyen		a.+ berdi 23/77, 23/79
	a. 6/69		a.+ ína 24/131, 5/209
artıyzan	(krş. artıyzan)	ās	(krş. as)
	a. 10/45, 10/51		ā. 11/140, 8/28
	a.+ ı 10/52	as	geçmek
	a.+ ımız 10/45		a.- a 21/62
artızan	(krş. artıyzan)	asa tayaq	dervişlerin deĝneĝi
	a. 8/137		a. 14/95
artqı	arkada olan	asalamaleykum	<i>Ar.</i> selam
	a. 12/65		a. 22/47
artuw	yüklemek	asan	öz. <i>is.</i> kişi ismi
	a.+ larıñ 3/45		a. 21/29
arva	(krş. arba)	asañĥan	öz. <i>is.</i> kişi ismi
	a.+ men 8/189		a. 6/13
arzan	ucuz	asarla -	imece etmek

a.- dı 1/31	a.- ğan yéken 9/75
asarsıq (krş. aşardıq)	a.- p ^w odhan 11/202
a. 9/68	a.- v ^w odhan 11/205
asa tayağ (krş. asa tayaq)	a.- y almayd 12/37
a.+ ın 6/67	a.- yd 9/69
as-awhad_şib (as-awqat işip) yemek	a.- ydı 26/22
yemek	a.- ymız 25/42, 7/183
a. 24/105	a.- ysiñ 24/82
asemlător <i>Rus.</i> iş	askol <i>Rus.</i> hastalık türü
a. 10/53	a. 14/62, 14/63
asğazan mide	asnavnoy <i>Rus.</i> başlıca
a.+ ğa 24/139	a. 20/12, 5/202, 9/43
aşhabaq kabak	asolomaleym (krş. asalamaleykum)
a. 2/81	a. 6/114
aşhan aşan, geçen	aspan <i>Far.</i> gökyüzü
a.+ da 12/35	a. 17/19
aşında - şiddetlenmek	assalomaleykum (krş. asalam
a.- b 8/181	aleykum)
asığ - acele etmek	a. 6/135
a.- ıb 5/148	assana <i>öz. is.</i> şehir ismi
asığs acele ederek	a.+ ğa 8/172
a. 22/52	assarsılığ (krş. aşardıq)
asıh - (krş. asığ -)	a. 11/214
a.- sa 8/182	ass alt
asıl değerli, asil	a.+ ında 21/91
a. 12/99	ássılowmaleKüm (krş. asalam
asır - geçirmek	aleykum)
a.- amız 26/29	á. 20/2
a.- ıb 7/210	ast (krş. ass)
asır- gereğinden fazla	a. 18/12
a.- a 12/126	a.+ ı 23/99, 24/129
asıra - beslemek, büyötmek	a.+ ımdağı 6/120

a.+ ma 12/179	a.- qalı 9/17
a.+ ina 19/59, 19/90, 20/86, 6/28	a.- sañ 21/76
a.+ inan 5/210	a.- şıvered 21/75
a.+ inan 10/45, 5/212, 5/213, 5/219	a.- şıvergende 21/75
a.+ inan 5/208	a.- tı 13/14, 19/52, 25/75
a.+ ında 12/182	a.- tib turamıs 5/194
astana (krş. assana)	aşajarha açık, güler yüzlü
a.+ da 1/64, 25/94, 7/133	a. 11/140
a.+ dağı 9/83	aşardıq açlık, kıtlık
a.+ dan 4/31	a. 8/120
a.+ ğa 15/12, 4/32	aşarşılıq (krş. aşardıq)
a.+ ğdar 4/36	a. 11/239, 6/131, 6/131
a.+ nıñ 8/205	aşaşılığ (krş. aşardıq)
astañkıyna Rus. radyo-televizyon	a. 11/242
kulesi	aşı - acımak
a. 14/131	a.- b 7/220
astanovki Rus. durak	āşı doğru
a.+ ge 4/24	ā. 1/89
a.- dım 11/103	aşığ açık
aş - açmak	a. 24/158, 24/84
a. 5/194	a.+ ı 18/32
a.- dı 3/24	āşığ (krş. aşığ)
a.- ğalı 9/16	ā.+ ı 1/210
a.- ğan 14/5, 25/7	aşıl - açılmak
a.- ğana 25/49	a.- b 19/94
a.- ib 19/122, 7/115	a.- dı 14/9, 25/20, 25/34, 5/74, 5/74
a.- ib jüretin 7/172	a.- ğanna 26/10
a.- ib qalğan 25/73	a.- ib 12/130, 12/197
a.- ip 8/61	a.- ib keb turad yeken 12/129
a.- paysın 21/73	aşıq (krş. aşığ)
	a. 17/20

aşıtuw acıtmak	a.+ ın 15/4, 16/21, 19/92, 21/91, 6/116, 7/71, 7/72, 7/80
a. 24/138	
aşiyw qılaw öz. is. kişi ismi	a.+ ın 3/72
a. 26/2	a.+ ín 3/73
aşşı acılı	a.+ ma 6/64
a. 1/32, 1/33	a.+ ina 6/150
aşşıǵ açık	a.+ inan 6/57
a. 5/175	a.+ inań 15/4
aşşilew biraz acı	a.+ ında 1/36
a. 5/212	a.+ ında 9/84
aşşıq (krş. aşşıǵ)	a.+ ındı 3/74
a. 3/45	a.+ ınan 3/75
aştıq açlık	a.+ nań 1/3
a.+ tı 7/191	at at (hayvan)
aşuwlan - sinirlenmek	a. 11/58, 11/58, 17/13, 17/59, 21/35, 26/6, 5/63, 6/113, 6/115, 6/122, 7/213, 8/70
a.- am 8/17	ā.+ a 16/14
āşuwlan - (krş. aşuwlan)	a.+ ı 21/34
ā.- ıb 19/34	a.+ imniń 12/98
aş açlık	a.+ pem 8/46
a. 12/66, 19/121, 7/150, 7/153	a.+ pen 21/59
a.+ tan 1/142, 4/118, 7/153	a.+ ta 16/21
at ad, isim,	a.+ tan 8/49
a.+ ı 10/44, 11/106, 12/51, 14/89, 21/153, 21/55, 25/73, 3/2, 5/11, 5/20, 6/62	a.+ tar 16/29, 5/95
a.+ ı-jönüm 10/2, 3/2	a.+ tarım 26/52
a.+ ım 15/2, 3/78, 4/2, 5/2	a.+ tı 11/104, 16/24, 17/30, 26/36, 6/122
a.+ ımdı 6/120	a.+ tıń 16/20, 16/26, 16/31, 26/24, 26/27, 26/47, 6/123
a.+ ımen 10/44, 10/45, 6/128	
a.+ ímen 1/61, 5/18	at - atmak
a.+ ımnam 3/76	a.- 19/19,

a.- adı eken 8/43	a.+ larımız 8/81
a.- atın 19/105	a.+ larımız 7/82, 8/67
a.- baytım 8/48	a.+ larımızğa 8/80
a.- ıb 10/14	a.+ larımızın 8/159
a.- ıb tıstadı 19/105	a.+ ların 14/87, 14/90
a.- ıp 8/54	a.+ larıñnıñ 8/293
a.- iptı 8/53	a.+ larmız 24/132, 3/5, 5/196,
a.- iv 8/56	8/300, 8/305, 8/39, 8/90
a.- ivatır 10/15	a.+ larmız 8/145
a.- pa 8/43, 8/53, 8/55	a.+ larmızdı 7/84
a.- pañız 8/47	a.+ larmızdıñ 8/299
a.- qan 8/305	a.+ larmızdıñ 3/89
āt (krş. at)	a.+ m 4/103, 4/121, 4/142,
ā.+ ı 1/192, 1/36, 16/18, 23/17,	4/145, 4/150, 4/159, 4/160,
23/17, 23/17, 5/18, 5/5	4/161, 4/161, 4/162, 4/166,
ā.+ í 1/3	4/166, 4/168, 4/168, 4/172,
ā.+ im 1/2, 7/2, 8/2	4/172, 4/173, 4/173, 4/173,
ā.+ inañ 1/191	4/176, 4/180, 4/182, 4/184,
ā.+ ında 1/4	4/186
ā.+ ı tuğun 16/14	a.+ ma 4/122, 4/143
āt - atmak	a.+ mdardıñ 4/101
ā.- iv ivergen 1/188	a.+ mdı 4/147
ata dede	a.+ mem 21/52
a. 10/40, 10/40, 10/42, 11/193,	a.+ meñ 21/53
11/246, 11/250, 11/52, 12/15,	a.+ mı 4/185
12/71, 12/81, 14/54, 19/38,	a.+ mıñ 4/102, 4/167, 4/180
22/71, 22/91, 23/66, 24/8,	a.+ mıs 10/46, 25/61
4/123, 4/130, 4/132, 4/132,	a.+ mız 10/43, 11/157, 11/159,
6/64, 6/75, 8/24, 8/262, 8/43,	11/159, 11/159, 11/169, 15/60,
8/65, 9/2, 9/92	19/28, 23/2, 24/130, 8/22, 8/9
a.+ la 8/77	a.+ mızdıñ 1/3, 10/51, 8/300
a.+ larım 11/137, 8/297, 8/88	a.+ ñ 11/226, 8/270, 8/72, 8/73

- a.+ niñ 10/31, 12/107
a.+ sı 4/139
a.+ sını 4/139
a.+ sna 14/53
- ata** - bir şeyin ismini vermek,
söylemek
a. 5/35
a.- b 6/113, 6/115, 6/116
a.- b ketgen 12/119
a.- madiq 7/73
a.- maymıs 7/80
a.- maytın 7/71
- atä** (krş. **ata**)
a.+ lārim 8/148
- āta** (krş. **ata**)
ā.+ mızdı 8/15
ā.+ ñ 8/69
- ātā** (krş. **ata**)
ā.+ ñ 8/133
- ata-ba** (ata-baba) ecdat
a.+ larımızdıñ 8/7
a.+ n 11/229,
- ata-bā** (krş. **ata-ba**)
a.+ mızda 14/73
- ata-baba** (krş. **ata-ba**)
a.+ larımız yeken 11/116
a.+ mız 20/31
- ataber** - çekmek
a.- iñiz 8/54, 8/54
- ata-ene** anne baba
a.+ sin 14/53
- atahdı** meşhur
- a. 6/122
- atal** - adlandırılmak
a.- adı 1/9, 6/64
a.- adın 6/57
a.- atın 6/51, 6/61
a.- dı 5/7
a.- ğam boladın 5/18
a.- ğan 5/12, 5/20
a.- may 24/15
- atalın** - adlandırılmak
a.- ad 12/82
- ata mağzım** öz. is. kişi ismi
a. 6/158
- atamazım** (krş. **ata mağzım**)
a. 6/125
- atan** - adlandırılmak
a.- ıb ketti 12/167
- ata-na** (< ata-ana) anne baba
a. 24/37, 24/67
a.+ mdı 24/86
a.+ n 24/82
a.+ niñ 24/20
a.+ sın 7/174
- ātañ awzun uray** küfür bir söz
ā. 8/76
- atanuw** adlandırmak
a.+ ı 21/56
- atar** öz. is. şehir ismi
a. da 24/94
- atastır** - nişanlamak, söz kesmek
a.- ılıb 12/204
- ata-vava** (krş. **ata-ba**)

- a.+ larım 5/129
a.+ larımız 5/216
a.+ larmız 24/121
a.+ mızdam 17/2
- ata-viva** (krş. **ata-ba**)
a.+ m 5/42
- ata-vva** (krş. **ata-ba**)
a.+ sı 19/12
- ataw** adlandırmak
a.+ ğa 7/72
a.+ ı 10/5, 24/117, 3/93
a.+ ları 12/102
a.+ menen 12/166
- atçot** *Rus.* hesap
a.+ ı 4/173
a.+ ın 4/161, 4/168
- atçöt** (krş. **atçot**)
a.+ in 4/161
- athar** - yerine getirmek
a.- āmın 2/4
a.- ıb 2/16
a.- ıbatım 6/16, 6/72
- aTı** (krş. **ata**)
a.+ dan 25/3
- atı-jön** isim, soyisim
a.+ im 26/2
a.+ üm 16/4, 18/2, 20/2, 9/2
- atıl** - atılmak
a. 12/65
a.- ğan 11/226
a.- ıb getip 11/66
a.- ıb ketken 12/127
- a.- may ğalad eken 8/224
- atım bombı** *Yun.* atom bomba
a.+ sı 14/46
- atınş** (krş. **altışı**)
a. 6/131
- atıraw** *öz. is.* şehir ismi
a.+ da 19/14
a.+ ın 26/44
- ātız** sulanan, ekin ekilen yerin
evleklerinin görünüşü
ā. 2/59, 2/60, 2/60
- atkorım** *Rus.* hayvan besleme yeri
a. 1/123, 1/60
- atkorum** (krş. **atkorım**)
a. 9/41
a.+ de 9/80
- atqar** - yerine getirmek
a.- ğan 6/74
- atta** (krş. **ata**)
a.+ m 4/140
- atta** - atlamak
a.- b 6/30
a.- ğañ 24/52
a.- masın 24/58
- atuw** atmak
a.+ ğa 4/154, 8/44
- avar** - (< alıp ber-) alıp vermek
a. 12/131
a.- ad 5/66
- avarya** *İt.* tarafik kazası
a. 6/95
- avay** *öz. is.* kişi ismi

- a. 3/48, 3/69, 3/70, 3/71, 3/71,
3/72, 3/72, 3/72, 3/74, 3/84
a.+ dı 14/109
a.+ sıñ 3/70
- avıvad** *öz. is. köy ismi*
a. 16/30
- avuroy** *Far. unvan, derece*
a. 3/80, 3/81, 3/82
- aw** köy
a.+ da 22/90
a.+ ında 13/2
- aw** *edat belki*
a. 1/18, 11/123, 11/185,
11/210, 11/215, 11/85, 18/23,
2/34, 4/52, 4/60, 6/131,
- aw** *ünlem ey!*
a. 13/22, 21/122, 4/132, 6/116,
6/49, 8/263, 8/72
- aw -** kaymak, ağmak
a.- ad 11/24
a.- adı 14/98
a.- ādı 11/17, 11/18
a.- ıb 12/55
a.- ıp betken yéken 11/238
- awa** *Ar. hava*
a. 1/178, 1/183
a.+ n 8/224
- awa-rayı** *Ar. hava durumu*
a.+ n 20/20
- away** *öz. is. kişi ismi*
a. 14/30
- awdan** ilçe
- a. 6/127
a.+ da 18/21, 26/9
a.+ ı 10/56, 17/38, 18/2, 18/24,
18/26, 24/3, 25/4, 26/2, 6/2,
6/41, 22/80
a.+ ında 10/63, 6/52
a.+ ındağı 9/4
a.+ na 10/21
a.+ nan 25/86
a.+ nıñ 13/8, 14/5
- awdar** – devirmek, çevirmek
a.- ıb beredi 19/67
a.- ıb ketesin 19/81
a.- ıb tüsürb beresiñ 19/67
- awdarıs** devrim
a. 11/238
- awdarısbağ** at üzerindeki iki kişinin
birbirini at üzerinden
düşürmeye çalışması (Kazak
millî oyunu)
a.+ ğa 22/39
- awdarısbağ** (krş. **awdarısbağ**)
a. 22/37
- awğanıstan** *öz. is. devlet ismi*
a.+ da 6/21
- awhad** - yemek, aş
a.- dı 7/147
- awhad** (krş. **awhad**)
a. 21/156
- awhaddı** zengin
a. 19/70
- awhat** (krş. **awhad**)

	a. 11/224, 15/94		10/73, 11/251, 13/18, 15/4,
	a.+ m 7/155, 7/225		15/92, 19/79, 2/48, 2/88,
	a.+ m 11/11		4/174, 5/18, 5/190, 5/5, 8/22,
awı	(krş. aw) köy		9/44
	a. 11/117, 11/8, 11/8		a.+ dıq 5/114
	a.+ dıñ 13/12		a.+ ğa 10/23, 10/25, 11/65,
	a.+ ğa 20/28		12/59, 12/77, 15/91, 19/108,
āwı	(krş. aw) köy		19/111, 19/96, 21/79, 3/83,
	ā.+ da 11/222		3/99, 5/174
awıd	havuz		a.+ ı 10/19, 10/32, 10/76, 13/5,
	a.+ der 5/206		13/5, 25/45, 5/112, 5/26, 6/2
awıl	(krş. aw) köy		a.+ ımız 18/13
	a. 10/65, 11/191, 11/191,		a.+ ñ 3/72
	12/78, 17/38, 17/39, 2/87, 2/88,		a.+ ina 13/25, 4/127
	20/33, 22/80, 22/90, 25/23,		a.+ ında 10/64
	25/31, 25/31, 25/48, 25/5,		a.+ ında 10/25
	25/60, 5/112, 5/125		a.+ niki 9/10
	a.+ a 1/175, 5/174		a.+ iniki 9/10
	a.+ da 10/55, 11/65, 12/144,		a.+ na 10/23, 20/10, 6/127
	19/110, 19/110, 19/3, 19/83,		a.+ nan 5/10
	19/95, 23/4, 23/52, 26/9,	awıl	(krş. aw) köy
	3/77, 5/3, 5/57		a. 11/117
	a.+ dağı 5/35		a.+ da 4/115
	a.+ dağılar 3/74		a.+ dın 15/3
	a.+ dağılardan 3/101		a.+ dıñ 5/37
	a.+ dan 10/71, 19/63, 3/47,		a.+ ğa 19/104, 3/100, 4/93
	5/125, 5/192		a.+ ı 5/19
	a.+ dardı 5/172		a.+ imen 25/36
	a.+ dı 1/16, 3/71, 5/25	awıl	(krş. aw) köy
	a.+ dım 9/10		a.+ dıñ 15/96
	a.+ dın 12/60, 12/76	āwıl	(krş. aw) köy
	a.+ dıñ 1/62, 10/44, 10/72,		ā. 1/117, 1/9, 11/8, 24/23

ā.+ dan 11/213, 5/10	a.- ş 1/148
ā.+ dı 11/202, 24/65, 5/31	awıs ağız
ā.+ diñ 5/20	a. 5/211, 5/211
ā.+ dıñ 1/8	a.+ tiyib 3/30
ā.+ na 11/219	awıs - değişmek
awıldığ köylük	a.- amız 4/108
a. 5/25	awıs - (krş. awıs)
āwıldıđ (krş. awıldığ)	a.- ıb gelatımız 4/101
ā. 5/19	awıs suw içme suyu
awıldığ ^w oKıruwğ <i>T. + Rus.</i> bölge,	a.+ dı 6/66
ilçe	awıstır - değiştirmek
a.+ u 25/37	a.- ıb 11/126, 4/131
awıldığ ^w okuwruw (krş. awıldığ	a.- ıv 7/147
^w oKıruwğ)	awız (krş. awıs)
a.+ ğinde 14/3	a. 11/198, 12/172
awıldıq (krş. awıldığ)	a.+ da 6/86
a. 7/12	awl (krş. aw) köy
awıl-şarwaşılığ tarım ve hayvancılık	a.+ ı 18/3
a. 20/8	a.+ ıbızıñ 1/4
awır - hasta olmak	a.+ ım 19/60
a.- ad 14/61	a.+ ımda 3/73
a.- dı 11/172	a.+ ıñ 23/80
a.- ğanı 14/63	a.+ ına 3/43
a.+ ğan yeKen 15/65	a.+ ında 25/47
a.- ıb tur 6/117	a.+ ındamın 11/124
awıray (krş. awa-rayı)	a.+ u 1/37
a.+ ı 8/134	a.+ umızın 3/75
awırd - hasta olmak	a.+ uñ 3/70, 3/73
a.- basın 1/149	awı (krş. aw) köy
awırlāw biraz ağır	a.+ ımda 3/73
a. 23/75	a.+ ında 9/16
awırsıñ - acımak	awla - avlamak

a.- p keled yeken 21/138	15/18, 2/2, 2/3, 3/71
a.- yd 19/5	a.+ da 4/23
a.- y vermeym 18/32	a.+ dñ 4/111
awla <i>Rum.</i> avlu	a.+ ğa 2/92, 3/69
a.+ sñ 25/17	awul (krş. aw) köy
a.+ sında 22/38	a.+ mızğa 3/31
awla-taala (krş. ala-tala)	āwul (krş. aw) köy
a.+ n 8/151	ā. 1/157
awlaw (krş. awla)	awus (krş. awıs)
a. 18/35	a. 2/48, 2/49
a.+ ğa 4/154	a.+ saldı 11/76
awle <i>Ar.</i> evliya	awus suw (krş. awıs suw)
a. 14/86	a.+ ına 1/26
awmiyn <i>Ar.</i> âmin	awuz (krş. awıs)
a. 15/57	a. 8/76
āwniyah (krş. aniyah)	awz (krş. awıs)
ā.+ a 7/98	a.+ a 1/102
awr - hastalanmak	a.+ ı 12/197, 8/69
a.- ad 5/53	a.+ ıñ 8/122
a.- ıbatır 11/108	a.+ ına 15/81, 6/80
a.- ıvatırın 1/135	a.+ ınan 21/29, 21/31
awruw hastalık	a.+ ında 6/86
a. 20/24, 20/25	a.+ ındağı 6/44
a.+ dan 15/65	a.+ ıñnañ 8/126
a.+ dın 15/64	a.+ ıñnañ 4/10
a.+ ğa 20/26	awzınurayın küfür söz
awstır - (krş. awıstır)	a. 8/72
a.- ad 4/132	a.+ ıñ 8/73
awsu - değışmek	awziysay- (< awzı qıysay-) ağız
a.- b dırad 1/96	eğilmek
awul (krş. aw) köy	a.- ıp 8/71
a. 1/10, 1/11, 1/35, 10/44,	awzuñurayın (krş. awzınurayın)

- a. 8/69
- ay** - söylemek
- a.- dım 14/25
- a.- ıb durğan 1/12
- a.- ıp 12/195
- a.- iptı 14/96
- ay** *ünl. ey!*
- a. 1/166, 11/144, 11/205, 12/207, 23/44, 23/44, 4/188, 7/15, 7/182, 7/205, 8/231
- ay** ay
- a. 14/73, 2/15, 2/15, 24/102, 8/216
- a.+ dı 1/94
- a.+ da 1/95
- a.+ ı 8/198, 8/198
- a.+ ın 10/49
- a.+ ına 1/72
- a.+ ında 24/9, 8/166
- a.+ larında 4/14
- āy** *ünl. ey!*
- ā. 6/30, 6/36
- aya** - acımak
- a.- dım 1/131
- a.- may 4/92
- a.- ysin 1/213
- aya** ayak, son
- a.+ ın 14/63
- a.+ ına 14/59
- ayā** - (krş. **aya**)
- a.- dım 1/128
- ayağ** (krş. **aya**)
- a. 21/87, 23/99, 24/129, 24/44
- a.+ dın 24/131
- a.+ ı 14/62, 19/89, 21/88, 22/52, 6/98
- a.+ ıda 14/61
- a.+ ın 12/65
- ayağ** (krş. **aya**)
- a.+ ım 14/110, 7/34
- a.+ ın 12/65
- a.+ ında 15/27
- ayağ** (krş. **aya**)
- a. 24/48
- a.+ ben 22/52, 22/53
- a.+ darımen 20/71
- a.+ dı 17/26
- a.+ tarımen 20/67, 20/68
- ayahta** - bitirmek
- a.- ğan 6/5
- ayahtan** - evlenmek
- a.- avér 11/87
- ayahtañ** - (krş. **ayahtan**)
- a.- ğan 7/61
- ayahtandır** - destek vermek
- a.- dım 7/139
- ayam** Ar. belli, işaret
- a. 23/36
- ayan** (krş. **ayam**)
- a. 21/102
- ayaq** (krş. **aya**)
- a. 1/108, 14/118, 20/25, 21/82, 7/127
- ayd** - söylemek

a. 16/44, 19/64, 23/32, 5/180,
6/81
a.- adın 19/26
a.- aduğun 1/19
a.- bañdar 22/36
a.- baydı 8/79
a.- baysı 5/150
a.- dı 19/86, 22/26, 22/3, 3/94,
5/139, 5/139, 6/79, 8/77
a.- dıhasın 8/80
a.- dim 1/75, 11/81, 25/6, 3/44,
/72, 5/39, 6/80
a.- diñız 22/78
a.- ğan 20/72, 4/149
a.- ğanda 1/35
a.- ğanım 11/187
a.- ğasın 12/199
a.- ğam 11/20
a.- ğan 12/150, 15/60, 21/19,
6/118, 6/61, 8/210, 8/79
a.- ğañ 14/49
a.- ğanda 1/37, 1/7, 2/6
a.- ğaned 11/204
a.- ğanım 11/176, 14/40
a.- ğanın 10/37
a.- ğanıñ 15/100
a.- ğan yegen 11/135, 11/201
a.- ğan yeKen 6/61
a.- ğan yeKen 11/152, 11/180
a.- ğan yeKen 23/73
a.- ğan yeKeñ 11/186
a.- ğan yemes 4/110

a.- ğan yemez biz 22/78
a.- ıb 21/51
a.- ıb dı 8/150
a.- ıb ged 22/7
a.- ıb kedgen 22/60
a.- jiver 19/66
a.- jiverived 11/205
a.- sa 1/51, 19/78
a.- sam 14/120, 3/78, 4/167
a.- sañ 11/16, 11/16
a.- şı 11/202

ayda - hayvanı önüne katıp bir yere
götürmek, yönlendirmek,
sürmek

a.- b 1/132, 17/43, 2/52, 2/58,
2/60, 21/146, 25/11, 3/19, 3/26,
4/126, 8/37, 9/34
a.- b geteyig 3/18
a.- b keled 8/38
a.- dım 10/28
a.- ğan 3/19, 5/206, 8/287
a.- mağan 8/288
a.- p 10/29, 21/139, 21/145
a.- yamasaq 3/26
a.- yd 24/154, 3/20, 5/46

aydā - (krş. **ayda** -)

a.- ydı 2/58

aydaħar *Far.* ejderha

a. 14/44
a.+ dım 14/47
a.+ diñ 14/44

- aydala** ıssız, insan bulunmayan sahra,
bozkır
a.+ da 3/103, 3/97
a.+ men 3/96
- āydala** (krş. **aydala**)
ā.+ da 7/181
- ayd -** (krş. **ayd**)
a.- dimoy 1/122
- ayel** Ar. kadın
a.+ im 11/213
- aygoja** öz. is. kişi ismi
a. 6/29, 6/37, 6/38
- aygoja baba** öz. is. kişi ismi
a. 6/110, 6/147
a.+ ğa 6/113
a.+ mız 6/31, 6/6, 6/6
a.+ mızdın 6/119
a.+ mızı 6/146
- aygoja bıba** (krş. **aygoja baba**)
a.+ mız 6/39
a.+ mızdı 6/22
a.+ mızdın 6/157
- aygoja işän** öz. is. kişi ismi
a. 23/68
- aygoja işan** (krş. **aygoja işän**)
a. 23/51, 23/64, 23/77
a.+ ğa 23/70
a.+ ğaydhan 23/71
a.+ ın 23/82
- aygoja ıışan** (krş. **aygoja işän**)
a. 6/23
- aygoja vava** öz. is. kişi ismi
a.+ mızın 6/6
- aygoja viva** (krş. **aygoja vava**)
a.+ mız 6/19
- aygöle** öz. is. kişi ismi
a. 6/170
- ayhay** bağırsı, sesleniş
a. 8/164
- ayhayla -** bağırmak
a.- ğaın 12/129
a.- ğanda 8/162
- ayıb** Ar. suç
a. 6/49
- ayıbdı** Ar. + T. suçlu
a. 6/134
- ayırdırom** Rus. havaalanı
a.+ ğa 25/56
- ayırdırom** (krş. **ayırdırom**)
a.+ dı 25/58
a.+ ğa 25/57
- ayırlıq** ayırık
a. 12/180, 12/180
- ayırl -** ayrılmak
a.- ad 8/192
- aylan -**dönmek
a.- ıb 5/81
a.- ıb barıb şıgadı 5/200
a.- ıp jürgen 5/78
- aylandır -** döndürmek
a.- ad 5/198
a.- ğan 5/198
a.- ıb aydaydın 5/204
- aylandıraw** döndürmek

- a.+ ğa 5/204
- aylıĝ** maaş, aylık
a. 14/82, 19/78, 25/79, 7/51
a.+ m 14/31
- aylıĝ** (krş. aylıĝ)
a.+ m 14/33
- aylıq** (krş. aylıĝ)
a. 4/12, 4/4, 7/109
- ayman** öz. is. kişi ismi
a. 7/148, 7/2
- aymaq** bölge
a. 24/23
a.+ tã 3/10
- ay-may** her ay
a. 1/68
- ayna** - dönmek
a.- b baramıs 14/80
a.- b geted 4/50
a.- ib 21/83
- aynal** - (krş. ayna)
a.- dıra 1/199, 20/16
a.- ib 12/155, 14/81, 3/22, 3/39
a.- íb 3/22, 3/39
a.- íbéd 21/43, 21/44, 21/50
a.- íb keb 12/154
a.- íb kelib 12/150
a.- íb kelió 11/14
a.- íb ketib edi 21/47
a.- íb qaşa vergen 3/23
a.- ip 11/144
a.- iv 12/148
- aynala** çevre
- a.+ mızıñ 1/163
a.+ sında 20/78
a.+ sındaĝ 21/148
- aynalá** (krş. aynala)
a.+ sında 12/69
- aynalas** - meşgul olmak
a.- atını 5/158
- aynalayın** yavrum
a. 11/173, 12/42, 7/228, 7/79,
8/156, 8/160, 8/263, 9/90
- aynalis** - (krş. aynalas -)
a.- ad 17/36, 24/112, 9/5
a.- am 16/5
a.- amız 16/2
a.- ħan 13/3, 9/80
a.- ħañ 19/13
a.+ iv catırmız 20/19
- aynalma** dönüş, dönemeç
a. 11/111
- aynals** – (krş. aynalas)
a.- iv ^wotırmıs 2/45
- aynalisı** - (krş. aynalas)
a.- v cürmüz 9/7
- aynas** - (krş. aynalas)
a.- ad 2/4, 2/46
- äyneg** cam
ä.+ inen 12/77
- aynılayın** (krş. aynalayın)
a. 1/147, 11/165
- ayran** yoĝurt
a. 5/126
a.+ ı 9/70

ayrığ (krş. ayırıq)

a. 12/15, 12/181

a.+ dam 12/182

a.+ ında 12/16

ayrıl - ayrılmak

a.- ğan 12/180, 6/147

a.- ıb ğaldı 21/114, 21/123

ayrıq (krş. ayırıq)

a.+ tı 12/181

ayşa öz. is. kişi ismi

a. 22/6

ayt - (krş. ayd)

a. 19/64, 8/28

a.- a 8/52

a.- a beriyim ba 1/2

a.- a beşeg 4/19

a.- ad 1/102, 12/193, 19/120,

19/79, 23/26, 3/58, 3/79, 4/172,

6/146, 7/111, 7/126, 7/160

a.- adı 19/49, 23/21, 4/111,

4/113, 4/35, 8/27, 8/29, 8/45

a.- adım 3/4

a.- adın 19/2

a.- ad yeken 8/44

a.- adıgen 7/203

a.- alad 24/84

a.- am 19/73, 21/53, 22/45,

22/88, 3/51, 3/53, 4/184, 5/152,

7/184, 8/154

a.- amay jürgen 5/152

a.- amaym 1/151, 21/121

a.- amaysın 19/80

a.- amıs 22/66

a.- amız 1/103, 15/44, 3/25

a.- ar 1/139

a.- arım 2/10

a.- asağan 12/22

a.- asıñ 21/74

a.- asıñ 12/205

a.- aTım 24/12

a.- atımız 6/63

a.- atın 12/19, 14/73, 4/23,
5/147

a.- aver 5/153

a.- a vermiyd 12/137

a.- a verseñ 4/43

a.- ayın 1/100, 1/107, 1/48,
11/176, 11/184, 11/49, 4/42

a.- āyin 4/3

a.- ğan 4/3, 4/3, 8/254

a.- ğanda 1/152, 6/46

a.- ğanday 4/40

a.- ğan eken 6/123

a.- ı 11/241, 6/89, 8/54

a.- ıb 11/212, 11/237, 11/250,
12/7, 15/79, 19/85, 22/30,
4/108, 4/72, 6/138, 7/174, 7/76,
23/47

a.- ıbadħasın 8/117

a.- ıbatım 1/112, 12/158, 8/117

a.- ıbatır 19/40, 3/110, 3/92

a.- ıbdı 8/150

a.- ıb ed 23/40

a.- ıb ěm 12/196, 12/198, 7/186

- a.- ib eñiz 4/110
a.- ib ged 22/28
a.- ib gidgim 3/53
a.- ib ketib ed 6/143
a.- ib otım 1/199
a.- ib otımız 1/100
a.- ib otrad 6/118
a.- ib qoydı 4/78
a.- ib ^wodhan 19/85
a.- ib ^wodsın 21/156
a.- ib ^wotım 1/162, 4/67
a.- ib ^wotırad yéken 12/44
a.- ib ^wotırat med 11/138
a.- ib ^wotırs 3/36
a.- iftı 8/22, 8/257
a.- im 15/17
a.- ip 15/35, 15/90
a.- ip ketti 8/90
a.- ıvadır 23/83, 6/79, 6/79,
6/81
a.- ıvathān 11/88
a.- ıvedi 15/59
a.- ıvätir 6/143
a.- ıved 21/16
a.- ıv ^wodırasın 22/51
a.- ıv ^wotqan 8/158
a.- jatırım 1/150
a.- pa 8/162
a.- pañız 8/45
a.- pasaq 8/84, 8/85
a.- páy 7/175
a.- payd 8/85
a.- pāyd 11/188
a.- paydı 11/209
a.- qan 8/48
a.- sa 8/252
a.- sam 14/40
a.- san 5/153
a.- sañ 11/37
a.- sañışşı 23/59
a.- sayş 8/166
a.- tı 11/97, 12/14, 12/72,
19/87, 21/40, 8/53
a.- tım 10/62, 11/109, 11/254,
11/79, 11/82, 11/89, 15/17,
17/37, 4/122, 6/124
áyt - (krş. **ayt**)
á.- ad 1/101
aytıł - söylenilmek
a.- ğan 8/251
aytıs - münakaşa etmek, tartışmak
a.- ib 12/16
aytıv söylemek
a. 19/4
aytıır - nişanlamak
a.- dıĝ 12/202
a.- ib 12/191, 12/191
aytıw (krş. **aytıv**)
a. 11/169, 9/68
a.+ ğa 4/20, 7/39, 8/155, 8/157
a.+ ı 9/75
a.+ imen 12/44
äytüw nasıl olsa, nihayet
ä. 1/83, 19/20, 2/8

ayzadā öz. is. kişi ismi	a.+ iñ 2/24
a. 4/2	azay - azalmak
az az	a.- ğasım 1/204
a. 19/56, 4/21, 4/59, 5/127, 7/200	a.- 1b ğaldı 9/51
azam insan	a.- 1b ketetin 12/94
a.+ darı 11/210	a.- 1b qaldı 19/48
azamad vatandaş	azda - biraz az
a. 17/10, 24/50, 24/65, 24/85, 24/86, 24/87	a.- b 5/159, 5/201
azamād (krş. azamad)	azdaw (krş. azda)
a. 24/64	a.+ ı 1/95
azamadşa vatandaş (kadın)	aziğ gıda
a. 24/29, 24/50	a.+ ı 12/99
azamat (krş. azamad)	āziğ (krş. aziğ)
a. 22/12	ā.+ m 1/83
a.+ ı 26/49	azın Ar. sabah vakti
a.+ tar 15/51	a.+ añ 9/6
a.+ tardiñ 15/51	a.+ da 1/179
azamatığ vatandaşlık	azın (krş. azan)
a. 2/17	a.+ an 9/46
azan Ar. sabah vakti	azın-awlağ biraz az
a.+ a 7/48	a. 15/8
a.+ añ 16/28	azın-āwlağ (krş. azın-awlağ)
a.+ d 8/179	a. 15/95
a.+ da 16/25, 23/94, 23/97, 6/114, 7/211	āziq (krş. aziğ)
azañ (krş. azan)	ā. 1/79
a.+ ğı 21/137	aziya asya
azanşı Ar. + T. müezzin	a.+ nımız 12/57
a. 6/51	azzerbayjam (krş. azərbayjan)
azərbayjan öz. is. devlet ismi	a. 2/25
	azzerbayjan (krş. azərbayjan)
	a. 2/24

Ä

- ä** *ünl. a*
ä. 1/103, 1/13, 11/27, 11/46,
11/81, 4/129, 4/70, 7/154,
7/225, 8/227, 8/34, 8/54
- ā** (krş. ä)
ā. 1/149, 11/13, 8/31, 8/65,
8/94
- äbdän** *Far. + T. tamamen, hepten*
ä. 12/75
- äbdem** (krş. äbdän)
ä. 3/87
- äbden** (krş. äbdän)
ä. 15/72, 19/100
- äbdihağ** *öz. is. kişi adı*
ä. 19/102
- äbdijäliyl** *öz. is. kişi adı*
ä. 12/52
- äbdilä** *öz. is. kişi adı*
ä. 22/29, 22/30
- äbdimälig** *öz. is. kişi adı*
ä. 3/2
- äbdiraḥiyım** *öz. is. kişi adı*
ä. 12/51
- äbdiräḥiyım bab** *öz. is. kişi adı*
ä. 12/85
- äbdiraḥman** *öz. is. kişi adı*
ä. 10/62
- äbdirähmän** (krş. äbdiraḥman)
ä. 25/87
- ābdirähmän** (krş. äbdiraḥman)
ā. 25/71
- äbed** *Rus. öğlen yemeği*
ä. 6/127
- äbeke** *öz. is. kişi adı*
ä.+ ñ 19/85, 19/87, 19/97
- äbezätılını** *Rus. elbette*
ä. 20/79
- äbilfiyiz** *öz. is. kişi adı*
ä. 23/18
- äbirji** - zahmet çekmek
ä.- vatımız 7/107
- äbiy** *öz. is. kişi adı*
ä. 23/12, 23/21, 23/22, 23/7
- äbiybüllä** *öz. is. kişi adı*
ä. 8/2
- äbiyzätılını** (krş. äbezätılını)
ä. 26/28
- äbjälil bab** *öz. is. kişi adı*
ä. 12/49, 12/90
- äbjäliyl bab** (krş. äbjälil bab)
ä. 12/100, 12/51
- äded-ğurub** *Ar. gelenek-görenek*
ä.+ dağınıñ 24/66
- ädem** *güzel*
ä. 4/61, 4/77
- ädemi** (krş. ädem)
ä. 12/163, 4/34, 4/36
- ädet** *Ar. normal*
ä.+ tey 20/57

ädeyi bilerek	ä. 8/209	ä.- b göyad 6/34	ä.- b göyadın 24/160
ädil <i>Ar.</i> âdil	ä. 8/177	ä.- b quyub kete vered 20/72	ä.- b sâtıb köşüb 25/47
ädildig <i>Ar.</i> + <i>T.</i> dürüstlük	ä.+ i 8/175	ä.- b tassadı 1/169	ä.- b tur 23/98
ägär eğer	ä. 1/205	ä.- gen 12/173, 6/122, 7/209	ä.- geñ 19/38, 7/31, 8/277
ägbähay <i>öz. is.</i> köy ismi	ä.+ da 25/72	ä.- ğende 23/94	ä.- kese 15/94
äged - (krş. äged)	ä.- gen 6/10	ä.- ñder 8/74	ä.- p 19/56
ähbarad <i>Ar.</i> haber	ä.+ ında 2/3	ä.- p bëretin 11/13	ä.- ş 11/91, 8/60
äje nine	ä.+ miz 21/149, 21/151	ä.- sey 21/122	
	ä.+ niñ 24/8		
äjebdewrim epey, biraz	ä. 3/61	äKe - (krş. äkel)	ä.- b 19/67
			ä.- señ 8/42
äjeptöwür (krş. äjebdewrim)	ä. 7/49	äKe (krş. äk) baba	ä. 12/13, 6/20, 9/61, 9/81
äk - (krş. äkel)	ä.- geneñ 2/37	ä.+ dem 16/33	ä.+ ler 5/129
äk baba	ä.+ lermiz 11/222	ä.+ leri 11/130	ä.+ lerim 5/138
äke - (krş. äk) baba	ä. 11/91, 2/52, 20/86	ä.+ lerimis 5/12	ä.+ lerimiz 15/21, 5/106
	ä.- b 7/151, 11/155, 19/89,	ä.+ lerimizdi 11/193	ä.+ lerin 7/72
	20/38, 20/69, 20/71, 23/80,	ä.+ lermiz 22/76	ä.+ m 1/125, 10/19, 10/21,
	25/9, 5/71, 6/114, 8/233, 8/61	ä.+ m 1/125, 10/19, 10/21,	10/31, 11/108, 11/220, 11/68,
	ä.- b bereyin 23/102	11/86, 11/88, 14/57, 14/60,	
	ä.- bem 6/115		

14/64, 17/31, 18/24, 18/27,
25/49, 25/5, 25/68, 5/101,
5/117, 5/129, 5/207, 5/39, 6/11,
7/2, 8/171
ä.+ me 11/82, 23/98
ä.+ miñ 6/64
ä.+ mis 22/12
ä.+ miz 11/58, 12/82, 14/3,
18/28, 22/18, 25/42, 5/86, 9/63
ä.+ mizdiñ 11/130, 11/158
ä.+ mize 9/79
ä.+ miziñ 11/238, 9/63
ä.+ mni 17/31
ä.+ mniñ 11/171, 11/179, 3/2,
5/130
ä.+ ñ 23/87
ä.+ ñiz 8/41, 8/42
ä.+ ñiñ 21/156
ä.+ s 19/70, 23/47, 23/47,
23/87, 23/87, 5/130, 6/118
ä.+ si 11/130, 11/131, 11/220,
17/31, 19/92, 19/99, 21/149,
22/6, 23/19, 23/31, 23/52, 23/7,
23/94, 23/97, 6/64, 7/180, 9/64
ä.+ si 23/50
ä.+ sin 23/16, 23/19, 23/87
ä.+ şne 23/96
ä.+ siniñ 23/17, 23/53, 6/64
ä.+ siniñ 6/64
ä.+ snen 23/102
ä.+ ssi 12/13

äke (krş. **äk**) baba

ä.+ m 5/26

ä.+ s 5/40

äkel - (< alıp kel-) getirmek

ä. 14/114

ä.- di 20/86, 7/108

ä.- dim 11/92, 11/95

ä.- ed 23/25, 24/92

ä.- ed èKen 11/223

ä.- edin 25/40

ä.- em 11/90

ä.- emadı 11/67

ä.- emin 11/185

ä.- esin 19/81, 20/51

ä.- e veredimbiz 25/41

ä.- geniñde 2/35

ä.- ib 4/8, 5/220, 7/47

ä.- ip 11/139

äköl - (krş. **äkel**)

ä.- ib 5/140, 7/82

äkelin - getirilmek

ä.- di 24/91

äkeliw getirmek

ä.+ im 4/178

äkelüw (krş. **äkeliw**)

ä. 24/162

äke-şeşe anne-baba

ä.+ m 10/19

ä.+ sinem 24/103

äke-şişe (krş. **äke-şeşe**)

ä.+ miz 8/129

äke-şşe (krş. **äke-şeşe**)

ä.+ ş 12/198

ä.+ si 12/199	ä. 22/40
äkeste – (alıp kelisti) beraber getirmek	älde (krş. alde)
ä.- gen 11/193	ä. 14/3
äKet - (< alıp ket-) götürmek	älden -güçlenmek, kuvvetlenmek
ä.- ip ğaldı 11/53	ä.- ivalıb 3/26
äki - (krş. äkel)	äle <i>Ar.</i> daha, henüz
ä.- gen 11/230	ä. 18/16, 2/41, 2/41
äKi (krş. äk)	älem <i>Ar.</i> dünya
ä. 18/22	ä.+ i 11/147
äKim <i>Ar.</i> vali	ä.+ inen 11/148
ä. 1/9, 2/3	älhämüäl <i>Ar.</i> Allah’a şükür
ä.+ i 1/10	anlamında kullanılan bir söz
äkimsilig <i>Ar.</i> + <i>T.</i> valilik	ä. 22/58
ä. 1/9	älhämüäl (krş. älhämüäl)
äkimsilig (krş. äkimsilig)	ä. 22/49, 22/85
ä. 1/10	älhämüalla (krş. älhämüäl)
äkiymäd <i>Ar.</i> valilik	ä. 22/79
ä. 2/90	älhämüällä <i>Ar.</i> (krş. älhämüäl)
äktiyävür ekim ayı	ä. 22/48
ä.+ de 14/14	äli (krş. äle)
äl <i>Ar.</i> güç, kuvvet	ä. 12/165, 18/13, 2/21, 20/13,
ä. 1/208, 11/225, 14/51, 2/19,	20/16, 22/89, 25/16, 25/67,
21/95, 25/67, 3/62	26/54, 4/102, 7/80, 8/82, 9/26
ä.+ im 12/70	ä.+ ge 21/9, 5/133
äl - (krş. äl)	ä.+ ğe 21/27
ä.- ğän 8/286	älj (krş. äle)
ä.- ib 23/32	ä. 4/28, 5/20
äläyhıs säläm <i>Ar.</i> dua	äli (krş. äle)
ä.+ iniñ 12/24	ä. 7/87
äläyim bab <i>öz. is.</i> kişi ismi	älj <i>öz. is.</i> kişi ismi
ä. 12/53	ä.+ den 8/294
älbedde <i>Ar.</i> elbette	ä.+ ni 8/87

älib <i>Ar. elif</i> ä. 12/37, 12/38	ämme (< äñgime) <i>Far. sohbet</i> ä.+ ler 8/255
älib (krş. älib) ä. 12/24	ämüdüryä <i>öz. is. nehir ismi</i> ä.+ n 21/56, 21/88
älimbet äji <i>öz. is. kişi ismi</i> ä.+ niñ 12/182	añ (krş. ämme) ä.+ me 23/13
älimhan <i>öz. is. kişi ismi</i> ä. 5/2	änä bu, şu, o ä. 14/53
älimşed baba <i>öz. is. kişi ismi</i> ä.+ mız 21/55	änä <i>öz. is. kişi ismi</i> ä. 12/25
älimseyd <i>öz. is. kişi ismi</i> ä. 21/55	änä sähäbä (krş. änä) ä.+ niñ 12/92
älimşiyd <i>öz. is. kişi ismi</i> ä. 21/53	änaw (krş. änä) ä. 4/104
äliy <i>Ar. öz. is. kişi ismi</i> ä. 12/31	änaw (krş. änä) ä. 7/52
älö <i>Fr. alo</i> ä. 23/63	ändirey <i>öz. is. köy ismi</i> ä. 10/20
älseyit <i>öz. is. kişi ismi</i> ä. 21/90	äne (krş. änä) ä.+ ün 7/184
älsiz <i>Ar. + T. kuvvetsiz, güçsüz</i> ä. 1/41, 1/41	äneKey işte, bu, o ä. 8/218
ältay <i>öz. is. çukur ismi</i> ä.+ dıñ 25/38	änew (krş. änä) ä. 17/22
ältäy (krş. ältay) ä. 25/9	äneyir (< ana yer) o yer ä.+ de 11/246, 11/247
ältüz altı yüz ä. 25/57	äni işte, bu, o ä. 1/149, 1/154, 21/104, 8/114, 8/182
ämeriykä <i>öz. is. devlet ismi</i> ä.+ nki 14/42	äni (krş. äni) ä. 17/4
ämir <i>Ar. emir</i> ä. 21/11, 21/27	

äniKey (krş. äneKey)	ä. 23/33
ä. 8/191	ä.- ib ^w otradı 23/12
änikiy (krş. äneKey)	änni o
ä. 8/206	ä. 11/20
äniyäh (krş. aniyah)	äper - (< alıp ber-) alıp vermek
ä.+ tä 1/59	ä. 15/80, 16/44
äñge (krş. ämme)	ä.- di 11/58
ä.+ niñ 18/32	ä.- em 4/171
äñgime (krş. ämme)	äperes <i>Rus.</i> ameliyat
ä. 1/89, 11/82, 11/83, 12/48, 21/119	ä. 5/81
ä.+ ler 4/166, 8/248, 8/297	äpşe abla
ä.+ leri 4/149, 4/150	ä.+ ñdi 11/95
ä.+ m 1/139	ä.+ si 11/69, 11/75
ä.+ niñ 4/109	äpşe (krş. äpşe)
ä.+ si 1/62, 8/116	ä.+ si 11/74
äñgime (krş. ämme)	äpta <i>Far.</i> hafta
ä.+ ler 8/104	ä. 8/65
äñgimeles - <i>Far.</i> + <i>T.</i> sohbet etmek	äptän (krş. äbdän)
ä.- dim 25/69	ä. 12/130
äñme (krş. ämme)	äptek <i>Rus.</i> eczane
ä. 1/150, 19/117, 22/28, 22/36, 23/2, 4/183, 6/44, 8/241	ä.+ tiñ 11/111
ä.+ den 23/13, 23/2	är <i>Far.</i> her
ä.+ ler 15/62	ä. 1/192, 1/192, 10/48, 12/99, 14/44, 15/32, 2/83, 20/82, 20/83, 24/20, 4/104, 5/218, 8/182, 8/200, 8/224, 9/14, 9/58
ä.+ leri 19/2	är (krş. är)
ä.+ lerim 3/3	ä. 19/120, 26/44, 26/45, 7/170
ä.+ lerin 22/3, 4/3, 4/4	ärbir <i>Far.</i> + <i>T.</i> her bir
ä.+ lerinen 4/165	ä. 24/153, 24/154, 24/24, 24/32, 24/49, 24/67, 24/71, 24/71, 24/79, 24/81
ä.+ n 1/136	
ä.+ qozgaldı 23/3	
äñmeles - (krş. äñgimeles)	

ä.+ dem 7/162	äri biraz öte
ä.+ den 7/164	ä. 1/34, 24/134, 24/134, 3/33, 4/155, 4/72, 4/73
ärbir (krş. ärbir)	äri (krş. äri)
ä. 24/50, 24/50	ä. 4/104
ärbir (krş. ärbir)	äriyne elbette
ä. 25/68	ä. 24/79
äreket <i>Ar.</i> hareket	äriyne (krş. äriyne)
ä.+ i 8/201	ä. 1/68
äreñ zorla, güçlükle	ärKim <i>Far.</i> + <i>T.</i> herkes
ä. 1/152, 1/87, 1/87, 8/65	ä. 15/10
ärgayıs her biri	ärmä <i>Rus.</i> askerlik
ä.+ sı 9/82	ä.+ dän 25/58, 25/58
ärgäyş (krş. ärgayıs)	ärmenya <i>öz. is.</i> devlet ismi
ä. 12/16	ä.+ me 2/15
ärgaysı (krş. ärgayıs)	ärmiya (krş. ärmä)
ä. 20/81, 24/155, 9/14, 9/84	ä.+ da 17/44
ärgi öteki	ä.+ dañ 11/66
ä. 21/56	ä.+ ga 11/57, 2/14
ärgim herkes	ä.+ gä 11/59
ä. 1/103, 10/74, 13/14, 17/17, 2/86, 24/60, 9/24, 9/58, 9/9	ärmiyä (krş. ärmä)
ä.+ niñ 10/79	ä. 11/84, 14/58, 7/219
ä.+ tiki 9/9	ä.+ da 11/61, 11/85
ärgim (krş. ärgim)	ä.+ dā 11/60, 14/19, 17/44, 25/50
ä. 24/107	ä.+ dām 14/77
ärgim (krş. ärgim)	ä.+ dan 11/84
ä. 1/168, 15/12, 2/86, 9/5	ä.+ dän 11/50, 11/90, 11/93, 14/20, 17/48
ä.+ de 9/50	ä.+ ga 25/50
ärgim (krş. ärgim)	ä.+ gä 1/125, 14/15
ä. 1/173	ä.+ gä 11/50
ärgim (krş. ärgim)	
ä. 7/95	

ä.+ n 11/64	ä. 25/59
ärmiyā (krş. ärmä)	äser tesir, etki
ä. 14/15	ä. 4/149
ärmiyä (krş. ärmä)	ä.+ eted 24/47
ä.+ ğa 11/63	ä.+ i 17/3
ärnäse <i>Far.</i> + <i>T.</i> her şey	äsese bilhassa
ä.+ nı 7/95	ä. 22/36
ärnäse (krş. ärnäse)	äşey boşuna, öylesine
ä.+ ge 3/111	ä. 4/92
ärtirli çeşitli	äşeyin (krş. äşey)
ä. 1/103	ä. 19/76
ärtiyan <i>Fr.</i> artezyen	äsfält <i>Yun.</i> asfalt
ä.+ imiz 8/135	ä. 15/91, 18/14
ärtizan (krş. ärtiyan)	äşid- acıtmak
ä.+ ı 5/213	ä.- qanañ 20/60
ärtizän (krş. ärtiyan)	äsilhan <i>öz. is.</i> kişi ismi
ä. 8/136	ä. 6/13
ärtürli (krş. ärtirli)	äsirese (krş. äsese)
ä. 2/83, 24/39	ä. 17/16, 3/10, 8/105, 8/144,
ärtürli (krş. ärtirli)	8/159, 9/33
ä. 26/14	äsirese (krş. äsese)
ärtürlü (krş. ärtirli)	ä. 24/130
ä. 1/129	äşirese (krş. äsese)
ärwah <i>Far.</i> + <i>Ar.</i> her zaman	ä. 4/67
ä.+ da 22/66, 22/68	äsiväy <i>öz. is.</i> kişi ismi
ärwäh <i>Ar.</i> ruh, ervah	ä. 11/45
ä.+ dar 8/93	äsker <i>Ar.</i> asker
äsed iyşan <i>öz. is.</i> kişi ismi	ä.+ ge 10/25
ä. 5/130	äşşäd änlä ilähä iylola äşşäd ännä
äsed iyşan (krş. äsed iyşan)	mıhamadaı rasıl <i>Ar.</i> kelime-i şahadet
ä. 5/139	ä. 8/279
äsemätir (krş. asemlätör)	äşşäd änlä iylä äşşäd än maħamada

irasul (krş. äşşād änlā ilāhā iylola)	ä. 5/203, 5/203
äşşād ännā mīhamadaı rasıl)	ä.+ der 5/205
ä. 8/281	ä.+ dermen 5/206
äşşi acılı	äwil <i>Rum.</i> avlu
ä. 8/138, 12/26	ä.+ derin 15/97
äşşilew biraz acı	äwl (krş. äwil)
ä. 16/40, 5/213	ä.+ imizdiñ 10/50
ässiresse (krş. äsese)	äwlād - Ar. evlat
ä. 3/104, 4/90	ä.- di 8/19
äsvette - nezaketlik göstermek	äwlad (krş. äwlād)
ä.- dik 7/155	ä.+ i 8/288, 8/89, 8/92
ät (krş. at)	äwlad <i>Ar.</i> evlat
ä.+ im 11/105	ä.+ i 8/113
ä.+ in 8/55	äwle <i>Ar.</i> evliya
ätä dede	ä. 12/52, 5/144, 5/148, 5/155,
ä.+ lärmız 8/109	6/57, 6/61, 6/63
ä.+ ñ 8/214	ä.+ de 5/144, 5/146
ätistäd lise diploması	äwle (krş. äwle)
ä.+ di 14/13	ä. 5/41
ätpise yoksa, öyleyse	ä.+ ler 6/172
ä. 4/61	äwle ata <i>öz. is.</i> il ismi
ättes ay ünı. keşke	ä. 12/86
ä. 12/94	äwled <i>Ar.</i> evlat
äveKe <i>öz. is.</i> kişi ismi	ä.+ i 8/82
ä.+ ñ 25/67	ä.+ mis 22/16
ävılfeyız <i>öz. is.</i> kişi ismi	äwlet (krş. äwled)
ä. 23/18	ä.+ teri 12/41
ävırji - (krş. äbirji)	äwleyt (krş. äwled)
ä.- b 7/220	ä.+ ine 21/85
äwel <i>Ar.</i> önce, evvel	äwliye <i>Ar.</i> evliya
ä. 18/25	ä. 19/40
äwid ark	äwliyê (krş. äwliye)

ä. 5/73
äwliyelig Ar. + T. evliyalık

ä. 15/61

äwliyo (krş. äwliye)

ä.+ r 5/129

äwmiyn Ar. âmin

ä. 17/63

äwre boş çaba

ä. 15/94, 23/96

äwzi möşöytön Ar. arapça bir dua

ä. 21/4

äy (krş. ay!)

ä. 1/140, 1/145, 11/173,
11/180, 11/194, 11/42, 11/84,
12/19, 12/204, 12/205, 12/70,
15/49, 22/26, 5/163, 6/116,
6/81, 7/184, 7/186, 7/204,
7/228, 7/52, 8/202, 8/215,
8/262, 8/58

äy (krş. ay)

ä.+ dañ 7/15

ä.+ dāñ 6/81, 6/82, 6/82

āy (krş. ay!)

ā. 6/138, 8/239, 8/259

äy - (krş. ayd)

ä.- ä veremiz 18/14

äybattılıg gayretlilik, cesaretlilik

ä.+ ı 12/79

äyd - (krş. ayd)

ä.- äm 14/24

ä.- di 22/34

ä.- dı 22/75, 22/84

ä.- hāni 11/218

äyda - hayvanı önüne katıp bir yere

götürmek, yönlendirmek

ä.- dım 17/49

äyda - (krş. äyda -)

ä.- b 11/88, 17/43, 17/49

ä.- b şıqdım 17/42

ä.- yd 12/141, 25/29

ä.- ytin 12/151

äydbese yoksa, öyle ise

ä. 16/10, 8/143

äye Ar. kadın

ä.+ d 11/215

äyel (krş. äye)

ä. 12/35, 21/107, 21/107,
24/130, 6/45, 6/77, 6/88

ä.+ den 6/43

ä.+ der 6/84, 7/216

ä.+ deri 21/22

ä.+ derin 7/130

ä.+ i 11/69, 4/35, 4/37, 6/43

ä.+ im 20/3, 23/25

ä.+ ime 11/158

ä.+ in 23/25

ä.+ meñ 23/24

ä.+ ne 3/29, 4/34

äynäl -dönmek

ä.- eb turad 5/199

äynäldır -döndürmek

ä.- ad 12/139

äyt - (krş. ayd)

ä.- äd 11/247, 12/48, 12/83,

21/73, 23/21, 3/29, 6/78, 7/95, 8/133, 8/55	17/19, 17/56, 7/110, 7/119, 7/194, 7/74, 9/17
ä.- adı 21/68	äytewir (krş. äyte)
ä.- ädyëKen 15/62	ä. 7/67
ä.- äm 21/73, 5/156, 7/54	äytewür (krş. äyte)
ä.- amıs 15/48, 18/29	ä. 11/5, 2/42, 22/66, 9/42
ä.- amız 11/127, 11/128	äytewür (krş. äyte)
ä.- äyin 1/62, 4/11	ä. 4/182, 9/88
ä.- i 8/66	äytör (krş. äyte)
ä.- ib 12/197	ä. 15/9, 23/32
ä.- ifdi 8/238	äytöw (krş. äyte)
ä.- ipti 8/62	ä. 13/12, 13/13, 15/30, 15/8
äyt - (krş. ayd)	äytöwir (krş. äyte)
ä.- äd 23/22	ä. 1/88
äytbese (krş. äydbese)	äytöwr (krş. äyte)
ä. 1/170	ä. 2/9
äyte nasıl olsa, nihayet	äytöwür (krş. äyte)
ä. 1/141, 1/88, 11/215, 14/5, 7/22	ä. 13/14, 13/29
äytew (krş. äyte)	äytpese (krş. äydbese)
ä. 1/122, 1/130, 1/92, 12/203, 12/82, 14/12, 14/3, 14/53, 15/14, 15/49, 16/18, 19/17, 2/18, 2/20, 2/7, 23/11, 6/100, 7/122, 7/131, 7/136, 7/19, 7/190, 7/191, 7/195, 7/219, 7/223, 7/42, 7/69, 7/93, 9/19, 9/24, 9/6	äytpise (krş. äydbese)
	ä. 8/252
	äytü (krş. äyte)
	ä. 1/33
	äzder zikir eden kimse
	ä. 21/96
	äzer (krş. äzder)
	ä. 21/100, 21/98
	äzerbayjan öz. is. devlet ismi
	ä. 2/25
	äzeret^womardan öz. is. kişi ismi
	ä. 8/278
	äzir Ar. şimdi

ä. 1/120, 21/98, 21/99, 9/82
ä.+ de 4/16
ä.+ ğe 26/8
äzərbayjan (krş. äzerbayjan)
ä. 2/15, 2/27
äzired *Ar. hazret*
ä. 8/272
äzired al *öz. is. kişi ismi*
ä.+ dam 21/52
äzired äli (krş. äzired al)
ä. 8/272
äzired sultan *öz. is. kişi ismi*
ä.+ ğa 6/47
ä.+ iñ 8/45
äzired sultän (krş. äzired sultan)
ä. 7/158
äzired ^womar *Ar. öz. is. kişi ismi*
ä. 8/271
äzired ^wospan *Ar. öz. is. kişi ismi*
ä. 8/272

äzire sultan (krş. äzired sultan)
ä.+ iñ 8/44
äziret (krş. äzired)
ä.+ i alını 8/87
äzireti al (krş. äzired al)
ä.+ ğa 21/7
äzireti äli (krş. äzired al)
ä. 21/13
ä.+ ge 21/12, 21/13
äzireti äli (krş. äzired al)
ä.+ niñ 8/82
äzireti ^womar (krş. äzired ^womar)

ä. 8/280
äziret sultan (krş. äzired sultan)
ä. 7/169
äzirti ^wospanan (krş. äzired ^wospan)
ä. 8/280
äzreti äliy (krş. äzired al)
ä. 12/31
äzzäm iyşäm *öz. is. kişi ismi*
ä. 6/12
äzzäm iyşän (krş. äzzäm iyşäm)
ä. 6/12
äzzäm iyşän (krş. äzzäm iyşäm)
ä. 6/13
äzzer (krş. äzder)
ä.+ diñ 21/96
äzze sultan (krş. äzired sultan)
ä.+ in 8/57
äzərbayjan (krş. äzerbayjan)
ä.+ iñ 2/25

B

ba *soru eki ba*
b. 1/134, 1/141, 1/154, 1/158,
1/188, 1/188, 11/103, 11/112,
11/122, 11/155, 11/182,
11/199, 11/199, 11/208,
11/229, 11/255, 11/255, 11/5,
11/5, 11/64, 11/87, 11/91,
12/142, 12/27, 12/34, 12/58,
12/58, 12/8, 12/81, 12/84,
12/89, 14/130, 14/18, 14/41,

	14/46, 14/49, 14/63, 14/75, 14/77, 15/32, 16/40, 16/41, 17/36, 19/112, 19/112, 19/121, 19/26, 19/35, 19/39, 19/39, 19/51, 19/59, 19/71, 21/131, 21/154, 21/18, 21/2, 21/21, 21/24, 21/24, 21/30, 21/33, 21/35, 21/50, 21/52, 21/52, 21/63, 21/71, 21/80, 21/84, 21/99, 22/32, 23/78, 23/78, 25/25, 25/85, 3/58, 3/61, 4/105, 4/118, 4/125, 4/132, 4/21, 4/21, 5/165, 5/54, 6/108, 6/69, 6/85, 6/99, 8/106, 8/138, 8/152, 8/227, 8/267, 8/276, 8/295, 8/295, 8/46, 9/72, 9/72	
ba	çocuk b.+ dar 15/60	
ba -	varmak b.- ğam 11/253	
bā	<i>soru eki ba</i> b. 11/96	
bā	dede b.+ mız 14/48	
baana	az önce b. 3/44, 3/93 b.+ m 3/38	
bab	<i>Ar. evliya</i> b. 12/50, 12/52, 12/84 b.+ dım 12/84	
bab	görevli olarak	
		b.+ imen 25/6 b.+ imenen 10/21
baba	dede b. 14/96, 21/71, 21/72, 21/86, 21/87, 6/171 b.+ ğa 21/52, 6/84, 6/84 b.+ lar 21/54, 21/85, 6/106 b.+ lardın 21/90 b.+ larımız 21/137 b.+ larım 21/141 b.+ larımız 11/130 b.+ larımızdın 22/70 b.+ larımızdın 9/75 b.+ ların 21/101, 21/155, 21/156 b.+ ların 6/119 b.+ larmız 6/5 b.+ larmızıñ 11/137 b.+ m 21/89, 23/41, 6/105, 6/133 b.+ med 6/143 b.+ mın 21/41 b.+ mıs 14/94, 14/95, 23/5 b.+ mız 11/170, 11/179, 11/246, 12/100, 12/51, 12/92, 14/96, 21/100, 21/149, 21/35, 21/90, 23/14, 23/2423/32, 23/64, 23/67, 6/114, 6/122, 6/130, 6/137, 6/145, 6/150, 6/28, 6/4, 6/40, 6/46, 6/54, 6/57, 6/61, 6/64, 6/68 b.+ mızda 6/126	

- b.+ mızdan 11/175, 23/58
b.+ mızdı 21/100, 6/22
b.+ mızdın 21/41
b.+ mızdıñ 6/124
b.+ mızğa 6/122, 6/129, 6/141,
6/70, 8/174
b.+ mızı 6/86
b.+ mızdıñ 6/42
b.+ mnam 17/31
b.+ n 23/35, 23/40
b.+ ñ 23/104
b.+ niñ 6/99
b.+ s 23/80
b.+ sı 12/121, 12/25, 12/54,
12/59
b.+ sın 21/46, 23/40
b.+ sinan 8/262
b.+ sınıñ 21/46
- bába** (krş. **baba**)
b.+ mız 11/151
- babañ ğoja** öz. is. kişi ismi
b. 5/146
- babañ Ƙoja** (krş. **babañ ğoja**)
b. 5/154
- babay** öz. is. köy ismi
b.+ da 9/15
b.+ ğa 19/121
- babda** - beslemek, yetiştirmek
b.- ysin 24/163
- babta** - (krş. **babda** -)
b.- b 26/53
b.- ymız 26/43
- badarlama** program
b.+ sı 9/51
- bağ** - beslemek, gütmek
b.- asın 14/100
b.- atın 20/83
b.- ayın 7/219
b.- ıb 15/14, 18/27, 18/28,
23/48, 4/128, 4/129, 5/118
- bağ** *Far.* kader
b.+ ın 16/20
b. ım 16/31
- bāğ** - (krş. **bağ** -)
b.- dım 1/129
b.- ıb 1/127
- bāğ** (krş. **bağ**)
b.+ ı 8/40
- bağa** fiyat
b. 10/51
- bağala** - değer vermek
b.- b 15/53
b.- mbay ğaldı 7/35
- bağalad** - değer verdirmek
b.- badıq 7/197, 7/197
- bağalat** - (krş. **bağalad**)
b.- ad 7/197
- bağana** biraz önce
b.+ m 11/176
- bağana** (krş. **baana**)
b. 25/6, 3/110
- bağdad** öz. is. kişi ismi
b. 19/75
- bağdarlamı** (krş. **badarlama**)

b.+ sına 9/50	b.+ dard 22/27, 22/46, 22/65, 7/136
bağıña (krş. baana)	
b.+ ğ 11/194	b.+ dardı 22/25, 22/28, 22/33, 22/42, 22/45, 8/167, 8/38
bağıšta - bağışlamak	
b.- ymız 6/76	b.+ dardın 15/14
bağuw bakmak, beslemek	b.+ dardıñ 7/126, 7/198, 7/31
b. 20/76, 9/89	b.+ dargâ 11/16, 11/16, 14/52, 15/9, 19/69, 19/92, 26/55, 8/154
b.+ men 10/26	
bağ - (krş. bağ -)	
b.- tım 10/27	b.+ darı 11/180, 11/181, 6/23, 6/45, 8/156, 8/24, 8/34, 8/69
bağ (krş. bağ)	
b. 11/172	b.+ darım 12/45, 6/136
bağ balık	b.+ darımıs 10/31
b.+ tıñ 19/18	b.+ darımızdıñ 7/21
bağañ <i>öz.is.</i> kişi ismi	b.+ darımızdıñ 7/45
b.+ ğa 19/73	b.+ darın 3/61, 3/63
bağsayıs <i>öz. is.</i> kişi ismi	b.+ darıñ 22/37, 6/138
b. 12/53	b.+ darına 22/83, 8/36
bakılaşKı <i>Rus.</i> şişe	b.+ darına 11/223
b. 1/213	b.+ darmem 3/50
baksiyor <i>Fr.</i> boksör	b.+ darmen 6/142
b.+ mın 22/67	b.+ darmenen 11/39
bal bal	b.+ darmız 9/82, 11/37
b. 20/12, 20/19, 20/20, 20/25, 20/26, 20/28, 20/65, 20/82	b.+ darmızdı 22/63
bal (krş. ba)	b.+ darmızdıñ 7/118
b.+ dar 10/37, 11/46, 12/145, 15/59, 15/9, 16/30, 19/27, 19/60, 22/46, 22/51, 22/52, 22/53, 22/57, 22/81, 24/91, 25/28, 3/45, 3/64, 6/158, 6/68, 7/202, 8/38	b.+ dı 20/69
	b.+ lar 23/22, 23/59, 24/34
	b.+ lardıñ 24/37
	b.+ larğa 22/50
	b.+ ları 5/162
	b.+ larım 1/138, 1/174
	b.+ larımdı 21/22

	b.+ larımız 1/54		b.+ men 1/126
	b.+ larımızdı 5/57		b.+ mıs 7/45
	b.+ larımızıñ 13/19		b.+ mız 11/250, 14/61, 17/10,
	b.+ ların 13/29, 14/17, 21/20		22/61, 22/64, 5/125, 7/98,
bal -	olmak		8/291
	b.- ad eken 4/122		b.+ mızbeneñ 13/24
bala	(krş. ba)		b.+ mızğa 12/201
	b. 1/136, 1/148, 1/20, 11/120,		b.+ mnan 7/62
	11/156, 11/168, 11/169, 11/44,		b.+ mniñ 10/61, 10/61, 12/99,
	11/95, 12/117, 12/17, 12/192,		7/55
	12/36, 12/38, 15/98, 16/19,		b.+ n 14/109, 14/17, 23/28,
	18/22, 19/42, 19/86, 21/123,		24/14, 24/84, 3/63, 4/118
	23/29, 24/35, 24/44, 24/46,		b.+ ñ 23/27, 8/296
	24/47, 24/51, 24/53, 24/76,		b.+ ñdı 6/148
	24/83, 24/86, 24/9, 24/93,		b.+ ni 24/26, 24/32, 24/74,
	24/94, 26/54, 5/62, 6/157, 6/77,		24/75, 24/80, 24/81, 3/44
	6/77, 7/120, 7/146, 8/217, 8/42,		b.+ niñ 11/66, 17/11, 24/32,
	8/42, 8/58, 8/71, 9/85		24/77, 24/83, 7/219
	b.+ dam 7/121		b.+ ñız 6/154
	b.+ dan 16/7		b.+ ñızdı 6/153
	b.+ ğa 16/33, 19/77, 24/62,		b.+ ñızıñ 6/151
	8/140		b.+ ñmem 8/295
	b.+ lıgıñ 24/93		b.+ ñmen 7/176
	b.+ m 1/178, 11/105, 13/28,		b.+ s 12/72, 12/73, 12/75,
	13/5, 16/6, 17/27, 17/27, 17/28,		19/107, 19/70, 21/13, 23/39,
	19/70, 19/73, 23/4, 24/7, 4/119,		23/86, 23/86, 23/95, 6/156,
	4/132, 6/150, 6/153, 6/153,		8/296
	7/124, 7/126, 7/133, 7/170,		b.+ sı 1/168, 10/62, 11/146,
	7/199, 8/128, 8/164, 8/179,		11/6, 12/71, 19/95, 19/95,
	8/231, 8/255, 8/269, 8/302,		21/103, 21/25, 21/7, 23/101,
	8/89, 9/13, 9/87		23/76, 6/11, 6/11, 6/12, 6/75,
	b.+ mdı 24/68, 24/90, 4/177		8/11, 8/40

b.+ sí 8/9	b.+ mızğa 20/34
b.+ sımın 8/2	b.+ mızıñ 11/119
b.+ sın 15/87, 23/29, 23/38, 23/85, 23/91, 24/67, 6/147, 8/55	b.+ mızven 7/110
b.+ sina 12/15, 6/61	b.+ niñ 7/125, 7/42
b.+ sína 8/36	b.+ sı 19/76
b.+ sinan 6/147	b.+ simen 6/142
b.+ sınıñ 11/69	bala-şağalı çoluk çocuklu
b.+ yéken 11/154	b. 24/7
bala-bağşa kreş	bala-vağşa (krş. bala-bağşa)
b. 1/198	b. 1/197
balagöl öz. is. köy ismi	balay böyle
b.+ gö 18/21	b. 24/45
balahana çocuk okulu	balğın taze
b. 8/38	b. 4/10, 4/43, 4/73
balala - balalamak	balğın (krş. balğın)
b.- ydı 20/83	b. 4/80
balanısdı ilgili, ilişkili	balğaş öz. is. göl ismi
b. 5/74	b. 10/59
balapanda - yavrulamak	b.+ ta 10/59
b.- ydı 20/74	balğı - erimek
bal ara bal arısı	b.- b 4/15
b.+ meñ 20/54	balıg balık
balaşa çocuk gibi	b. 19/5, 5/51, 6/131
b. 2/68	bālıg (krş. balıg)
balaşā çocuk gibi	b.+ ı 24/97
b. 1/165	balıgşı balıkçı
bala-şağa çoluk çocuk	b.+ eken 6/132
b.+ ların 15/55	balıh (krş. balıg)
b.+ m 2/42	b.+ beñ 19/12
b.+ men 18/11	b.+ tı 6/135
	balıhşı (krş. balıgşı)
	b. 19/5

balılıq çocukluk b. 2/34	b.+ de 11/2 b.+ dem 19/22
balimbed öz. is. kişi ismi b. 23/52, 23/56 b.+ dim 23/56	b.+ diñ 11/11 b.+ ge 20/17, 20/18 b.+ ğe 20/5
balıq (krş. balıĝ) b.+ qa 18/31 b.+ tı 18/31, 18/32	baltaĝöl (krş. balagöl) b.+ den 11/5
balıq (krş. balıĝ) b. 19/17	baltagöl (krş. balagöl) b.+ ge 20/11
bālıq (krş. balıĝ) b. 8/165	balta maĝzım öz. is. kişi ismi b.+ e 6/158
bālıq (krş. balıĝ) b. 8/166 b.+ qa 19/15	balta mazım (krş. balta maĝzım) b. 6/125
balıt (krş. balıĝ) b.+ tı 8/167	baltam maĝzım (krş. balta maĝzım) b. 6/11
balkı Rus. giriş b. 12/141	baltam maĝzım (krş. balta maĝzım) b. 6/11
balla (krş. ba) b.+ niñ 24/78	balTıĝ öz. is. deniz ismi b. 25/51
balq (krş. balıĝ) b.+ tıñ 18/32	baltıĥ (krş. balTıĝ) b. 17/45
balşevig Rus. bolşevik b. 18/26	bama (krş. baba) b.+ mıs 22/3
baltabayıb äsilhän äzzämulü öz. is. kişi ismi b.+ m 6/2	bambardırovşıĝ Rus. bombardıman uçacağı b.+ der 25/55
baltagö (krş. balagöl) b.+ ge 11/7	bamdad Far. sabah namazı b. 23/95
baltagöl (krş. balagöl) b. 11/236, 18/3, 20/10	bammad (krş. bamdad) b.+ da 23/97
	bandiyd Rus. eşkıya, çete b. 19/96

bañgirod <i>Alm.</i> iflas	12/162, 12/18, 12/184, 12/184,
b. 6/83	12/195, 12/201, 12/50, 12/52,
baniya <i>Rus.</i> hamam	12/81, 13/21, 13/30, 14/106,
b.+ ğa 11/89	14/111, 14/111, 14/115,
bank <i>Fr.</i> banka	14/119, 14/136, 14/136,
b.+ iinde 20/4	14/137, 14/137, 14/137,
banya <i>Rus.</i> hamam	14/137, 14/138, 14/37, 14/38,
b. 3/105, 3/105	14/47, 14/80, 14/86, 14/87,
bańya (krş. banya)	14/88, 14/89, 14/90, 14/98,
b.+ dan 11/89	15/11, 15/36, 15/37, 15/41,
bapta – hazırlamak, yetiştirmek	15/54, 15/98, 16/3, 16/3, 16/3,
b.- ymız 26/6	16/6, 16/7, 16/7, 16/8, 17/24,
baq <i>Far.</i> baht	17/27, 17/39, 17/39, 19/110,
b. 1/151, 1/154, 17/64	19/121, 19/121, 19/15, 19/25,
baq - bakmak, beslemek	19/26, 19/28, 19/63, 19/68,
b.- qan 18/25	19/69, 19/70, 19/76, 19/81,
b.- qan yeĝen 11/222	2/46, 2/6, 20/3, 20/40, 20/60,
b.- qan yeKen 15/21	20/65, 20/77, 20/77, 20/78,
bar var	20/82, 20/83, 20/83, 20/87,
b. 1/116, 1/117, 1/117, 1/118,	21/142, 21/143, 21/155, 21/44,
1/137, 1/138, 1/138, 1/15,	21/51, 21/73, 21/91, 22/23,
1/152, 1/196, 1/197, 1/54, 1/63,	22/58, 22/58, 22/58, 22/69,
1/81, 1/84, 1/93, 1/94, 10/11,	22/71, 22/73, 22/79, 22/80,
10/12, 10/35, 10/36, 10/43,	22/91, 23/22, 23/23, 23/79,
10/87, 11/104, 11/105, 11/114,	23/79, 23/92, 24/114, 24/143,
11/120, 11/120, 11/120,	24/21, 24/7, 25/63, 25/64,
11/122, 11/122, 11/145,	25/64, 25/81, 26/12, 26/12,
11/190, 11/20, 11/201, 11/231,	26/12, 26/16, 26/19, 26/44,
11/246, 11/52, 11/52, 11/73,	26/44, 26/48, 26/49, 26/52,
11/88, 12/103, 12/104, 12/108,	26/8, 3/43, 3/49, 3/62, 3/86,
12/118, 12/144, 12/149,	3/86, 3/87, 4/22, 4/41, 4/91,
12/151, 12/154, 12/155,	4/91, 5/100, 5/104, 5/117,

5/145, 5/159, 5/199, 5/205,
6/105, 6/106, 6/110, 6/127,
6/157, 6/167, 6/170, 6/171,
6/24, 6/42, 6/47, 6/53, 6/55,
6/63, 6/66, 6/69, 6/78, 7/168,
7/179, 7/55, 8/104, 8/177,
8/248, 8/257, 8/300, 8/302,
8/65, 8/74, 8/91, 9/43
b.+ ağana_Ken 8/78
b.+ dıg 25/25, 25/25
b.+ duğun 22/21
b.+ ed 14/105
b.+ èd 11/53, 19/2, 21/68
b.+ edi 10/3, 6/119
b.+ èdi 11/45
b.+ eken 8/79
b.+ ekeñ 5/162
b.+ èken 12/205, 8/68
b.+ ğa 11/198
b.+ ı 1/154
b.+ ında 6/47
b.+ iñdi 4/21
b.+ lardan 21/145
b.+ tuğun 1/50, 19/83, 25/5,
25/72, 6/94, 8/174
b.+ yèd 11/67
b.+ yègen 11/169
b.+ yèken 11/96, 12/206,
12/71, 12/99, 14/62
b.+ yèKen 23/14, 25/91
b.+ yèkeñ 14/128

bar - varmak

b. 22/34, 22/35
b.- ad 12/159, 14/134, 19/69,
21/62, 23/41, 23/41, 23/42,
26/18, 5/168, 6/155, 8/46, 8/48
b.- adħanda 11/200
b.- adı 11/253, 21/139
b.- adın 3/105, 14/75
b.- ad yèKen 23/95
b.- aladın 2/78
b.- am 11/182, 11/19, 11/40,
11/42, 14/81, 6/82
b.- amağan 8/111
b.- amay 14/77
b.- amayd eken 3/107
b.- amaydı 20/45
b.- amayğaldım 11/42
b.- am deb^wotırm 11/43
b.- amıs 1/179
b.- amıyd 2/77
b.- amız 1/179, 11/254, 18/31,
2/75, 23/50
b.- amız
b.- atħan 6/110
b.- atım 19/70
b.- atır 5/152, 11/135, 19/71
b.- ayın 4/78
b.- dı 21/26
b.- dıg 25/76, 3/103
b.- dım 21/97, 25/83, 25/87,
3/61
b.- đım 14/126
b.- dıñ 3/83

b.- dıq 11/106, 11/107, 11/96,
/122

b.- ğam 11/93, 21/35, 3/97,
8/171

b.- ğan 11/105, 11/241, 14/57,
23/16, 3/106, 7/135

b.- ğañ 23/51, 23/8, 8/71

b.- ğana 12/2, 7/112, 8/48

b.- ğanda 21/139, 21/36, 21/63,
3/100, 4/32, 8/46

b.- ğan yéken 3/15

b.- ğan yèKen 25/6

b.- ğıñ 25/66, 5/217

b.- ib 8/80

b.- ib 1/173, 1/173, 10/15,
10/21, 10/25, 11/20, 12/106,
12/120, 12/148, 12/151,
12/164, 12/182, 12/192,
12/195, 12/28, 12/4, 12/55,
14/105, 14/114, 14/114,
14/121, 14/55, 15/13, 15/24,
15/67, 20/56, 20/6, 20/67,
21/131, 21/140, 21/25, 21/63,
21/81, 21/91, 22/19, 23/31,
23/80, 23/85, 23/9, 25/19,
25/93, 26/23, 3/49, 4/118,
5/167, 5/219, 5/220, 5/71,
6/127, 6/140, 6/98, 7/150, 7/78,
8/305

b.- ib 1/204, 1/208, 12/133,
12/41, 14/54, 16/30, 19/20,
23/32,

3/108, 4/56, 6/96, 8/72

b.- ib bilemiz 22/85

b.- ib edim 12/198

b.- ib ědim 12/196

b.- ib işpiyd 5/192

b.- ib jadğızdı 5/184

b.- ib jüretin 8/172

b.- ib kelemiz 21/18

b.- ib körüb turdım 4/51

b.- ib qatad 14/122

b.- ib surādım 22/31

b.- ib toğdabdur 1/119

b.- ib ^wodsa 22/86

b.- ib ^wötkizib geled eken
6/128

b.- ıdğam 22/33

b.- iñda 6/38

b.- ıpsıñ 11/19

b.- iv 20/47, 6/40

b.- mağañ 1/109

b.- masañışşı 23/102

b.- maydı 5/192, 5/193

b.- sa 11/142, 12/40, 23/57

b.- sağ 1/179

b.- sam 11/63

b.- sañ 1/176

b.- saq 6/85, 8/176

b.- sebēmiz 2/59

bar - (krş. **bar**-)

b.- ad 24/104

b.- b 22/47

b.- diñda 6/38

	b.- ib 21/11		b. 3/16
	b.- sañ 14/82		b.+ lar 3/15
bar'	var	barıñşa	yeterince
	b. 14/58, 23/66, 24/135, 26/18		b. 22/65
	b.+ tuğun 25/20, 25/24	barıs	<i>Far.</i> pars
	b.+ tuwin 25/27		b. 14/38, 3/86
bar	(< barlıgı) tümü, hepsi	bāris	(krş. barıs)
	b.+ im11/7		b. 3/90
	b.+ in 11/8, 11/8	bāris	(krş. barıs)
bar -	(krş. bar-)		b.+ tı 3/88
	b.+ ısım 8/222	barıw	gitmek
	b.- sa 23/57		b.+ mız 3/101
bār	(krş. bar)	barlı	(krş. bar)
	b. 1/139, 1/68, 17/5, 21/72,		b.+ mız 2/6
	4/155, 4/82, 8/269, 9/13	barlıg	(krş. bar)
	b.+ ımızdı 4/29, 4/32		b. 15/50, 15/54, 24/112, 5/211,
	b.+ iñdi 4/27		8/263
bār -	(krş. bar-)		b.+ ı 1/64, 24/111, 24/14,
	b.- dıq 11/68, 3/50, 4/91		24/38, 24/84
	b.- ib 1/78, 13/25	bārlıg	(krş. bar)
	b.- ib 2/26, 3/16		b. 15/56, 17/21, 8/266
barad	– (< bara jat-) gidiyor i-	bārlıg	(krş. bar)
	b.- ħan 11/7, 19/91, 6/47		b.+ mıñ 3/37
barı	(krş. bar)	bar_mes	(< bar emes) var değil
	b. 5/155		b. 19/51
barıg	(krş. bar)	barşın	<i>öz. is.</i> köy ismi
	b. 7/124		b. 12/104
bārimdaşı	yağma eden kimse		b.+ niñ 12/105
	b.+ lar 3/15	barşinkent	<i>öz. is.</i> köy ismi
barımtal	(krş. bārimdaşı)		b. 12/103
	b. 6/106	baruw	varmak
barımtaşı	(krş. bārimdaşı)		b.+ ğa 7/53

bas	baş, bir şeyin başlaması b. 13/10, 15/11, 17/64, 7/156, 9/22 b.+ ı 14/118, 14/47, 2/42, 4/12, 6/150, 8/133 b.+ ımız 8/150 b.+ ımızan 7/75 b.+ ın 14/44, 21/38, 7/148 b.+ ın 23/43 b.+ ına 11/138, 23/41, 23/79, 26/35 b.+ ına 12/49, 23/35 b.+ ında 23/103, 8/154, 8/157 b.+ ında 1/29 b.+ ımna 14/104 b.+ ımnan 14/104 b.+ tan 8/203		b.- ıb 2/67, 2/67
		basa	başka, diğer b. 14/138
		basbağgöl	öz. is. köy ismi b. 25/36
		basda	- başlamak b.- b 19/84, 21/52
		basdal	- başlanmak b.- sa 24/81
		basfağgöl	(krş. basbağgöl) b. 10/6
		başğaşa	başka türlü, farklı şekilde b. 8/35
		başha	(krş. basa) b. 1/45, 1/45, 1/69, 1/89, 11/126, 11/126, 11/128, 11/188, 12/6, 15/50, 15/89, 16/11, 18/14, 18/29, 20/81, 21/102, 21/130, 21/68, 22/77, 24/117, 25/93, 26/11, 26/50, 3/106, 3/60, 4/21, 4/6, 5/155, 6/121, 6/36, 7/122, 7/196, 7/199, 8/23 b.+ mın 22/67 b.+ sı 1/71, 22/58 b.+ sını 19/112
bas	- basmak, kaplamak b.- ad 12/98 b.- amayd 7/127 b.- amıs 2/58 b.- ıb 2/59, 22/77, 8/211 b.- ıb geted 12/96 b.- ıb getedi 16/40 b.- ıb kedgen 14/102 b.- ıb qoyduq 20/20		
bas	- başlamak b.- ab 14/21 b.- sasaq 9/36		başhı
baş	- (krş. bas) b. 8/213, 8/214		(krş. basa) b. 15/46
bās	- (krş. bas)		başı
			yönetici, idareci b. 5/55
		basıl	- basılmak b.- ıp 11/188

basıw basmak	b.+ simen 10/44
b.+ ğa 24/131	
b.+ ğa 24/129	
basqa (krş. basa)	bastapqı başlangıç, ilk
b. 11/249, 12/204, 7/169	b.+ da 20/47
b.+ larında 5/160	bastıǵ yönetici, idareci
bassa -başlamak	b. 10/70
b. 2/55	b.+ ı 10/69
b.- b 19/15, 24/103, 24/157,	bastıǵ (krş. bastıǵ)
25/39	b.+ darı 19/95
b.- may 7/34	bastıq (krş. bastıǵ)
bası - (krş. bassa)	b. 10/29, 10/58, 10/61
b.- sım 9/63	bastır - bastırmak
başşı (krş. başı)	b.- ıb 4/56
b. 15/9	bat al - cesaret etmek
b.+ sı 11/254	b.- maymıs 7/142
başşün (< bası üşin) kendisi için	bat a - (krş. bat al -)
b. 8/151	b.- amadıǵ 7/166
basta -başlamak	b.- ıb 7/153, 7/165
b.- p 4/7, 15/22, 22/25	bata Ar. fatiha
basta -(krş. bassa)	b. 15/48, 17/63, 22/35
b.- b 24/10, 25/92, 5/104	b.+ beriñiz 23/72
b.- dıǵ 20/13	b.+ ñız 23/70
b.- dıK 15/20	b.+ sım 23/23
b.- dım 10/26, 25/92	batar batar
b.- ğan 10/31, 6/5	b.+ da 3/17
b.- yd 20/45	batı - batırmak
b.- yın 11/49	b.- sam 14/116
b.- ymız 20/13, 22/47	batır bahadır, kahraman
bastalı - başlanmak	b. 6/45
b.- ğan 1/118	b.+ diñ 26/10
bastama girişim	batır - (krş. batı)
	b.- a vesem 14/115
	bātır bahadır, kahraman

	b. 6/43		b.+ sindar 8/287
	b.+ dıñ 1/36	baya	çok önceki
	b.+ ı 6/44		b. 5/185, 8/197, 9/34, 9/40
batis	batı	bayā	(krş. baya)
	b.+ ħa 19/57		b.+ da 15/79
bator	<i>Fr.</i> motor	bayāğ	(krş. baya)
	b.+ meñ 1/84		b. 10/7, 12/161, 12/24, 14/45,
baw	<i>Far.</i> bağ		4/86, 5/12
	b. 20/14, 20/14		b.+ da 3/97
	b.+ ıd 20/13	bayāğ	(krş. baya)
bawırjam	<i>öz. is.</i> kişi ismi		b. 15/52
	b. 7/179	bayāğı	(krş. baya)
bawızda	- boğazlamak, kesmek		b. 1/49, 11/21, 11/44, 12/176,
	b.- ñdar 11/163		25/77, 3/89, 7/87, 8/197
	b.- ymız 11/162		b.+ da 20/30, 3/4
bawla	- bağlamak		b.+ day 13/13, 15/10, 8/193
	b.- b 5/124	bayāğı	(krş. baya)
bawr	kardeş		b.+ da 10/2
	b.+ um 22/2	bäybıse	ilk hanım
bay	zengin		b. 3/29
	b. 12/162, 23/62, 23/79, 3/14,	bayğus	zavallı, çaresiz
	3/15, 6/159, 6/164		b. 11/45, 12/121
	b.- d 11/245		b.+ sıñ 4/180
	b.+ dıñ 11/146, 11/153, 8/69		b.+ ta 11/58
	b.+ lar 11/244, 19/81, 8/37,	bayħa	- gözlemek, fark etmek
	8/37, 8/70		b.- b ^w otırm 3/38
	b.+ larda 11/246, 11/248		b.- sañ 8/249
	b.+ lardıñ 11/249		b.- ym 17/23
	b.+ larğa 8/70	bayħus	zavallı, çaresiz
	b.+ larıñız 11/245		b. 4/35
	b.+ men 11/244	bayla	- bağlamak
	b.+ mın 4/179, 4/179		b.- b 1/50, 12/62, 16/27, 6/109,

8/202	b.+ na 11/142, 4/124, 6/154
b.- b göydí 1/21	b.+ nda 25/80
b.- b jıtağ 24/45	b.+ nda 6/152
b.- b qoad 21/82	bazı Rus. depo
b.- b qoyad 21/82	b.+ mız 1/50
b.- mayđ 24/44	bä soru eki ba
b.- mayıg 16/20	b. 1/149, 1/160, 1/17, 1/96,
b.- mayın 16/31	21/17, 21/74
b.- p 8/200	bär (krş. bar)
b.- p tastağan 8/202	b. 1/27, 1/27, 1/27, 1/50, 1/52,
baylan - bağlanmak	1/64, 1/80, 10/38, 11/235,
b.- ad 21/69	12/163, 14/102, 15/91, 2/45,
baylañ - (krş. baylan -)	2/50, 21/143, 21/26, 22/34,
b.- ğan 8/205	24/113, 24/13, 25/64, 25/77,
baylanısdı ilgili, ilişkili	7/102, 7/127, 7/139, 7/173,
b. 24/29	7/174, 7/174, 7/187, 7/187,
baylanıstı (krş. baylanısdı)	7/192, 7/52, 8/204, 8/211,
b. 2/38, 20/17, 24/12, 24/120,	8/221, 8/227, 8/239, 8/242,
24/62, 4/67, 5/54, 9/50	8/258, 8/258
baylat - bağlatmak	b.+ de 22/76
b.- ad 19/77	b.+ ne 19/99
baylaw bağlamak	b.+ nen 8/269, 8/271
b.+ dıñ 8/201	bär (krş. bar)
baylıg zenginlik	b. 1/140, 11/127, 13/7, 14/27,
b.+ ı 11/243	23/42, 25/70, 26/21, 26/44,
b.+ ım 6/80	6/28, 7/158, 7/179, 7/199,
baymen öz. is. kişi ismi	8/225
b. 8/8	b.+ de 22/14
bazar Far. pazar, çarşı	b.+ mız 22/17
b. 15/32, 15/42	b.+ ne 25/35
b.+ da 11/161	bärğ (krş. bar)
b.+ ğa 4/126	b. ı 24/162

bāri (krş. **bar**)

b. 10/76, 10/83, 11/119,
11/217, 13/14, 13/14, 16/36,
2/70, 2/92, 24/113, 3/8, 5/130,
5/186, 5/189, 5/189, 5/189,
5/36, 5/38, 5/82, 7/103, 7/125,
7/130, 7/137, 7/174, 7/221,
7/34, 7/45, 7/49, 7/61, 7/91,
8/145, 8/146, 8/178, 8/179,
8/248, 8/96

b.+ de 22/17

b.+ m 11/186, 11/226, 11/38

b.+ miz 12/70, 13/7

b.+ mizdi 4/11

b.+ n 1/21, 11/213, 11/234,
11/46, 11/97, 12/56, 14/108,
14/27, 17/20, 25/13, 25/84,
25/92, 26/45, 26/52, 3/59, 3/60,
7/138, 7/186, 7/51, 7/86, 8/268,
8/303, 9/52, 21/148

b.+ n̄ 1/25, 13/11, 23/11

b.+ nde 16/11, 17/5, 22/14,
24/158

b.+ nde 16/33

b.+ ne 16/44

b.+ nen 8/274

bāri (krş. **bar**)

b. 19/93, 7/37

bāri (krş. **bar**)

b. 5/155

b.+ ne 7/118

bāri (krş. **bar**)

b. 1/142, 1/148, 1/163, 1/184,
1/212, 1/47, 1/69, 10/36, 11/16,
11/218, 13/12, 13/17, 15/11,
15/37, 16/8, 17/12, 17/18,
17/22, 19/18, 2/52, 2/9, 21/155,
22/30, 23/21, 23/38, 24/114,
25/70, 26/36, 26/40, 3/9, 4/181,
5/192, 5/85, 7/129, 7/184, 7/61,
7/84, 8/131, 8/14, 8/199, 8/220,
8/237, 8/243, 8/95, 9/60, 9/87

b.+ de 22/58

b.+ m 1/6, 8/18

b.+ mi 8/33

b.+ mij 7/226

b.+ miz 10/30, 4/175

b.+ mız 21/132

b.+ n 1/164, 1/213, 13/4, 2/50,
21/142, 22/51, 23/21, 25/52,
26/53, 3/101, 4/109, 4/109,
4/156, 4/178, 5/46, 6/111,
7/138, 7/197, 7/219, 7/95, 3/6,
7/155

b.+ nde 25/52, 7/84

b.+ ne 10/35, 3/53, 4/139

b.+ nigin 3/58

bāri (krş. **bar**)

b. 8/209

bāri (krş. **bar**)

b. 21/90, 9/13

bāriğ (krş. **bar**)

b. 1/58

bāriğ (krş. **bar**)

b. 24/40	b.+ larımız 23/88
bäriv <i>edat</i> farketmez	b.+ mız 23/72
b. 1/97	bäyşeşek kardelen
bäriy tümü, hepsi	b. 8/121
b. 7/114, 7/209	bäle <i>Ar.</i> bela
bärlig (krş. bar)	b. 11/233, 11/32, 14/136,
b.+ ı 24/16	14/136, 14/137, 14/137, 16/41,
bärlig (krş. bar)	7/158, 8/132, 8/134, 8/134,
b. 9/43	8/165, 8/304, 8/73
bärlig (krş. bar)	b.+ ge 1/140, 1/145, 8/233,
b. 18/7, 2/90, 20/79	8/260
b.+ ı 20/33	b.+ gıldı 1/188
b.+ ına 8/214	b.+ n 8/182, 8/211, 8/212
bärlig (krş. bar)	b.+ ni 8/231
b.+ ın 25/47	b.+ niñ 1/183
bärlig (krş. bar)	b.+ si 1/102, 8/182, 8/233
b. 20/26	bädiren salatalık
bärlig (krş. bar)	b. 9/53
b. 12/168, 13/31	bäg - (krş. bağ -)
bäte (krş. bata)	b.- ämiz 24/143
b. 6/129, 6/130, 8/277, 8/284,	be <i>soru eki</i> be
8/284, 8/285, 8/286, 8/291	b. 6/144
bäwke <i>öz. is.</i> kişi ismi	be_d (< be edi) be idi
b. 4/114	b.- d 12/86
bäyge at yarışı	bed yüz, taraf, yön
b. 14/89, 17/22	b. 22/16
b.+ de 17/22	b.+ ben 12/55
bäymem <i>öz. is.</i> kişi ismi	b.+ de 12/134
b. 23/58	b.+ den 5/66, 8/189
bäymen <i>öz. is.</i> kişi ismi	b.+ ge 22/72
b. 23/14, 23/5, 8/21, 8/8, 8/9	b.+ ine 22/77
bäymen baba <i>öz. is.</i> kişi ismi	bedeldi saygın, itibarlı

b. 22/12	belaruwsya <i>öz. is.</i> devlet ismi
bedgey dağ yamacı	b.+ dañ 10/26
b.+ lerinde 5/215	beldig kemer
bed tut - övmek	b.+ i 21/40
b. 22/72	b.+ in 21/42, 21/49
begimbed <i>öz. is.</i> kişli ismi	belgi işaret
b. 8/11	b.+ si 12/151
begimbet <i>öz. is.</i> kişli ismi	belgile - işaretlemek
b. 8/56	b.- gen 10/50
bëgimbet <i>öz. is.</i> kişli ismi	b.- ymiz 24/102
b. 8/9	belgili tanınmış, ünlü
beKer boşuna	b. 17/21
b. 20/30, 20/34	belgisiz belirsiz
b.+ ğıldı 21/30	b. 6/145
beKid - kapatmak	belli (< belgili) bilinen
b. 5/177	b. 14/103
b.- bese 5/177	ber - vermek
b.- di 1/19, 1/20	b. 11/256, 19/29, 19/79, 4/142,
b.- kende 5/178	4/34, 4/34, 4/36, 4/36, 8/284,
bekit - (krş. beKid -)	8/285
b.- eyin 5/178, 5/178	b.- atrı 21/74
b.- ibatan 5/174	b.- di 1/32, 8/152, 8/153,
b.- ib qalğan 12/176	8/207, 8/212
bel bel	b.- dik 4/32
b. 5/134	b.- dim 8/209
b.+ ğinen 12/66	b.- e 15/73
bël (krş. bel)	b.- e amaym 6/137
b. 20/24	b.- e beretin boldım 4/151
belariĝ <i>öz. is.</i> köy ismi	b.- ed 20/5, 20/80, 22/35,
b.+ da 11/194	23/36, 4/133, 8/289, 8/58,
belariĝ (krş. belariĝ)	20/80
b. 11/196	b.- ed 8/187

- b.- ed diyd 6/130
- b.- ed eKen 23/65
- b.- edi 18/34
- b.- ed yéken 15/69, 9/71
- b.- ed yèKen 21/146
- b.- em 19/76, 19/76
- b.- emiz 18/12, 19/116, 4/29
- b.- erem 6/121
- b.- e saġan 6/45
- b.- esiñ 19/75, 8/14
- b.- etin 18/34
- b.- eyig 3/75
- b.- eyin 4/135, 4/35
- b.- eyin dèvatırım 4/35
- b.- gem 8/40
- b.- gen 1/137, 12/95, 23/19, 23/29, 23/60, 4/134, 4/143, 4/43, 6/161, 7/193, 7/201, 7/207, 8/264
- b.- gende 23/81, 4/94
- b.- gendi 4/95
- b.- gen eken 6/160
- b.- geni 8/128
- b.- genneñ 3/76
- b.- gen yéken 12/38, 12/39, 12/97
- b.- gen yèKen 12/37, 15/80, 21/58, 23/45
- b.- ib 15/29, 15/69, 16/9, 16/9, 19/78, 21/20, 22/21, 23/70, 26/10, 4/162, 6/141, 6/163, 8/133
- b.- ibadħañ 22/24
- b.- ib durad 26/16
- b.- j̄b durad 1/72
- b.- ib ġoyub 26/55
- b.- ibti 8/257
- b.- ibtimiş 12/93
- b.- ib tur 21/110
- b.- ib turġan 21/113
- b.- iñder 22/38
- b.- iñiři 8/282
- b.- iñiz 6/150
- b.- iñız 23/70
- b.- iş 8/278
- b.- ivatır 26/4
- b.- megen 19/33, 23/60, 7/175
- b.- megeñ 19/31
- b.- mey 22/73
- b.- meyd 16/27, 21/116, 8/291
- b.- meym 8/258
- b.- se 19/60
- b.- seg 19/32
- b.- señ 3/66, 3/67, 4/135, 4/21, 4/22, 4/27, 8/260
- b.- señiz 4/133
- b.- si 21/152
- b.- sin 15/66, 15/79, 16/21, 3/9, 4/81
- ber** bu tarafa doġru
- b. 12/56, 15/38, 19/51, 6/112, 6/99
- b.+ mañ 1/82
- ber** - (krş. **ber** -)

- b.- sin 8/231
- bêr -** (krş. **ber -**)
- b. 11/247, 14/93, 7/94, 8/284
- b.- d 14/89
- b.- di 25/78, 25/95, 7/17, 8/212
- b.- e bermesey 19/73
- b.- ed 24/163, 25/28, 25/28
- b.- edi 11/13
- b.- ědi 11/11, 11/11
- b.- ed yêken 8/10
- b.- ed yêKen 25/8
- b.- em 11/252, 25/90
- b.- ende 14/117
- b.- esinder 14/33
- b.- etindey 24/28
- b.- eyin 11/160
- b.- gen 1/214, 11/123, 7/118, 7/22, 7/54, 8/81
- b.- gen yêken 11/180
- b.- gen yêKeñ 9/69
- b.- ib 14/114, 14/89, 17/37, 24/30, 24/31
- b.- ibadħan 17/9
- b.- ibdurġan yêgen 11/256
- b.- ĩbtırdı 1/83
- b.- ibturġan yêgen 11/256
- b.- ivadħam 17/11
- b.- ivadħan 17/8, 17/9
- b.- ivatır 11/125
- b.- ĩwed 11/136
- b.- medig 7/43
- b.- medim 11/211
- b.- mediñ 11/254
- b.- meseñ 24/163
- b.- mesin 7/94
- b.- mey 7/109
- b.- meytin 11/253
- b.- miyd 24/163
- b.- miym 14/92
- b.- señ 24/163
- b.- sin 11/127, 17/64, 17/64, 17/64
- bêr** bu tarafa doġru
- b. 11/147, 11/148, 11/28, 12/167, 14/73, 14/76, 14/82, 18/21, 19/23, 5/34, 6/135
- b.+ meñ 8/25
- bêf -** (krş. **ber -**)
- b.- ib kütetin 11/7
- bêr -** (krş. **ber -**)
- b.- üb 21/15
- ber ja** (< bergi jaq) bu taraf
- b.+ ma 5/132
- bereke** Ar. bereket
- b.+ ni 1/154
- b.+ si 1/143, 15/43
- b.+ sim 3/9
- b.+ sin 15/41, 16/21, 16/22, 21/152, 4/81
- bereKeli** Ar. + T. bereketli
- b. 21/154
- bêrekeli** (krş. **bereKeli**)
- b. 17/11
- bêrgara -** bu tarafa doġru bakmak

b.- ñız 11/93	b.- iw 2/21
berğaray bu tarafa doğru	b.- mesin 19/120
b. 5/104	bèril - (krş. beril -)
bèrğaray (krş. berğaray)	b.- ed 24/101, 24/101
b. 11/50	beriw vermek
berğay (krş. berğaray)	b. 26/28
b. 5/174	bèriw (krş. beriw)
bergi bu taraf, bu yan	b. 4/139, 4/162, 9/71
b. 8/163	berjağ bu yan
berği bu taraf, bu yan	b.+ inda 12/104
b. 5/66	bertölüd <i>Rus.</i> helikopter
bèrgi (krş. berği)	b.+ ben 1/164
b. 14/128	beruw vermek
berğıray (krş. berğaray)	b.+ iñe 20/48
b. 5/176	berüw (krş. beruw)
beri bu taraf doğru	b. 8/292
b. 1/34, 15/98, 19/22, 2/87,	b.+ ge 19/89
20/11, 20/18, 5/105, 5/119	bès beş
bèri (krş. beri)	b. 1/136, 1/173, 1/210, 1/65,
b. 1/101, 11/103, 11/176,	11/12, 12/167, 12/167, 12/168,
11/28, 16/5, 17/2, 17/31, 2/7,	12/168, 12/170, 14/109, 14/15,
3/38, 3/39, 6/72, 7/63, 7/77,	14/16, 14/52, 15/30, 15/31,
7/78, 9/77, 9/79	15/42, 18/10, 18/16, 19/101,
bèr - vermek	19/18, 2/6, 2/61, 2/61, 2/83,
b.- ıvadır 11/126	20/38, 20/43, 21/140, 21/141,
bèrj (krş. beri)	22/64, 23/66, 24/13, 25/32,
b. 2/17	26/22, 3/20, 3/44, 4/4, 5/78,
bèrjğaray (krş. berğaray)	6/125, 6/13, 6/64, 7/120, 7/16,
b. 11/125	7/16, 7/222, 7/28, 7/45, 7/9,
beril - verilmek	7/9, 8/215, 8/216, 9/13, 9/68,
b.- gen 10/35	9/69, 9/74
b.- ib 4/119	b.+ tem 8/230

b.+ tiň 9/77	24/47
bēs (krş. bēs)	b.+ tiň 24/40
b. 12/139, 8/277	bēsiğ (krş. bēsig)
bēsariğ <i>öz. is. köy ismi</i>	b.+ diň 24/34
b. 19/15	bēsiniş beşinci
b.+ ben 5/81	b. 20/17
bēsariğ (krş. bēsariğ)	besinşi (krş. bēsiniş)
b. 19/16	b. 5/165
bēsariğ (krş. bēsariğ)	beşiş atın yaşı
b. 6/2	b.+ inde 16/24
besariq (krş. bēsariğ)	bêş (krş. bēs)
b.+ tiň 5/209	b. 11/95, 14/29, 14/75, 15/27,
bēsariq (krş. bēsariğ)	16/34, 17/44, 17/44, 17/45,
b.+ dan 5/210	17/46, 17/47, 24/77
bēsata <i>öz. is. boy ismi</i>	bēsinişi (krş. bēsiniş)
b. 8/12, 8/16, 8/6	b. 11/4
b.+ n 8/21	beşir <i>Rus. düğün</i>
b.+ nı 8/79	b. 13/25
bēsew beşi	bêş jüz ałPüş jötü beş yüz altmış yedi
b. 14/16, 7/120, 7/122	b.+ dey 2/8
b.+ i 7/119	bēşniy <i>Rus. ebedî</i>
b.+ ide 12/169, 14/27	b. 9/91
bēsig beşik	bēşşüz beş yüz
b. 24/33, 24/38, 24/39, 24/40,	b. 10/49, 6/168, 9/74
24/40, 24/47	b.+ de 3/54
b.+ de 24/35, 24/38, 24/44	bêş şüz jirma ves beş yüz yirmi beş
b.+ deñ 24/33	b. 14/131
b.+ di 24/32	bêş şüz yēliw beş yüz elli
b.+ diň 24/31, 24/39	b. 14/70
b.+ ge 24/14, 24/20, 24/22,	bēsü (krş. bēşşüz)
24/25, 24/26, 24/27, 24/27,	b.+ n 2/8
24/29, 24/30, 24/36, 24/37,	beşüs (krş. bēşşüz)

	b.+ din 16/29		b.+ s 23/46
bêşüz	(krş. bêşşüz)	beynele	- şekillendirmek
	b. 10/51		b.- gender 23/6
bet	yüz	bi	bir
	b. 8/163		b. 1/15, 14/65, 14/69, 19/13,
	b.+ i 14/117		20/50, 21/151, 21/4, 8/40
	b.+ in 8/64	bi	bu, böyle
	b.+ inde 8/61		b.+ läy 19/30
	b.+ inde 7/46	bi -	(< bılay et-) böyle yapmak
	b.+ inde 7/123		b.- b 12/173
	b.+ indegi 4/49, 4/55	bi -	bilmek
	b.+ indegi 8/61		b.- meymiz 21/103
	b.+ ine 19/18, 4/93, 5/14,	bij	biz
	5/219, 5/221		b. 3/10
	b.+ ten 8/163	bil -	bilmek
bet - gitmek			b.- di 6/31, 6/31
	b.- tik 11/214		b.- dim 21/138
betbe-bet	<i>edat</i> yüze yüz		b.- diñ 1/160, 21/2
	b. 12/64		b.- diñiz 1/96
betkey	dağ yamacı		b.- diñiz 21/131, 6/25
	b.+ lerinde 5/221		b.- diniz 1/16
	b.+ menēn 5/220		b.- e 21/135
beybidşilig	barış, sulh		b.- e bermeydi yēKen 21/115
	b. 16/9, 9/76		b.- e bermeym 11/167
beybitşilig	(krş. beybidşilig)		b.- ed 11/132, 11/184, 18/22,
	b.+ imiz 7/192		18/31, 19/119, 19/14, 21/135,
	b.+ inde 7/192		5/194, 8/59
beybitşilg	(krş. beybidşilig)		b.- ed 5/54
	b. 7/101		b.- edi 11/131, 11/147, 18/22,
beyembeg	<i>öz. is.</i> kişi ismi		21/45, 6/103
	b.+ i 7/189		b.- edinder 1/52
beyne	suret, görünüş		b.- ed yēken 25/78, 8/68

b.- em 1/6, 11/226, 20/29
b.- emeymiz 8/256
b.- emin 11/112
b.- emis 5/49
b.- emiz 19/17, 21/79, 22/86
b.- es 14/40
b.- esin 1/158, 1/86, 23/78
b.- esiñ 12/142, 14/130, 19/29
b.- esinder 7/200
b.- esiñder 14/39
b.- esnder 14/121
b.- etin 10/7, 12/164, 24/19
b.- ětin 24/19
b.- etiñ boluw gerek 18/34
b.- etinim 6/65
b.- etiñmiz 22/4
b.- eyim 7/205
b.- eyin 21/124, 21/72
b.- gem 14/41
b.- gen 22/70, 22/71, 22/91
b.- genėken 19/33
b.- genin 1/6
b.- ib 25/84
b.- ib gıyubdı 8/59
b.- ib qoyıbtı 8/277
b.- mebbiz 7/103
b.- medig 3/41
b.- megen 6/31
b.- mey 12/18, 21/135, 7/22
b.- meyd 7/138
b.- meydi 12/145, 12/181
b.- meyd yėkemiz 8/298

b.- mey ğalad 12/19
b.- mey ğaldım 11/122
b.- meym 11/237, 21/100, 3/5,
8/226
b.- meymiz 14/18
b.- meysiñ 12/142
b.- misiñ 3/71
b.- miyd 21/101
b.- miym 14/103, 14/46, 19/26,
19/92, 2/41, 3/88, 3/88, 4/16,
4/16, 4/172, 6/100, 7/172,
7/206
b.- miymiz 7/195
b.- miysiñ 14/41
b.- sem 14/41
bil - (krş. **bil**)
b.- miyd 19/99
biläy (krş. **bıla**)
b. 8/168
bileg bilek
b.+ im 6/117
bilet *Fr.* bilet
b.+ te 7/6
bilez *edat* alelacele, çabucak
b.+ din 8/75
bilimdi bilgili, okumuş
b. 9/14, 9/83
bilinger bilgi sahibi
b. 25/72
bilin - bilinmek
b.- ed 5/222
bilin (< bağana ğlgi) az önceki

	b.+ degi 22/2	14/127, 14/129, 14/136,
bilw	bilmek	14/137, 14/25, 14/35, 14/35,
	b.+ i 24/50	14/36, 14/38, 14/42, 14/42,
bilmew	bilmemek	14/42, 14/43, 14/45, 14/46,
	b.+ iñ 12/205	14/47, 14/60, 14/61, 14/71,
bilüw	bilmek	14/76, 14/79, 14/81, 14/92,
	b.+ iñ 11/207	14/93, 14/95, 14/96, 15/100,
	b.+ müz 22/79	15/11, 15/17, 15/23, 15/26,
bir	bir	15/29, 15/4, 15/41, 15/59,
	b. 1/102, 1/104, 1/104, 1/11,	15/63, 15/65, 15/65, 15/70,
	1/124, 1/125, 1/126, 1/135,	15/71, 15/76, 15/76, 15/97,
	1/144, 1/147, 1/148, 1/157,	16/26, 16/28, 16/41, 16/6,
	1/163, 1/165, 1/166, 1/169,	17/27, 17/59, 18/16, 18/25,
	1/171, 1/183, 1/199, 1/199,	18/5, 19/116, 19/12, 19/19,
	1/29, 1/65, 1/76, 1/91, 1/94,	19/29, 19/6, 19/65, 19/69,
	1/95, 10/26, 10/30, 10/40,	19/77, 19/80, 19/9, 2/48, 2/64,
	10/40, 10/64, 10/65, 10/66,	20/20, 20/21, 20/42, 20/44,
	10/86, 11/118, 11/136, 11/141,	20/51, 20/77, 20/81, 20/82,
	11/158, 11/161, 11/163, 11/17,	21/121, 21/102, 21/107,
	11/172, 11/18, 11/196, 11/198,	21/112, 21/112, 21/122,
	11/200, 11/202, 11/205, 11/21,	21/122, 21/123, 21/145, 21/25,
	11/21, 11/222, 11/222, 11/224,	21/31, 21/42, 21/5, 21/61,
	11/229, 11/23, 11/252, 11/35,	21/64, 21/64, 21/67, 21/67,
	11/5, 11/5, 11/6, 11/70, 11/79,	21/69, 21/87, 22/22, 22/29,
	12/107, 12/112, 12/130,	22/31, 22/31, 22/43, 22/43,
	12/131, 12/146, 12/147,	22/71, 22/79, 22/89, 22/90,
	12/182, 12/191, 12/194, 12/26,	22/90, 23/24, 23/28, 23/29,
	12/30, 12/33, 12/34, 12/37,	23/29, 23/30, 23/34, 23/36,
	12/38, 12/58, 12/69, 12/69,	23/50, 23/50, 23/54, 23/63,
	12/76, 12/99, 13/17, 14/104,	23/71, 23/74, 23/74, 23/75,
	14/24, 14/105, 14/110, 14/113,	23/75, 23/9, 23/93, 24/102,
	14/115, 14/120, 14/126,	24/118, 24/17, 24/17, 24/25,

24/27, 24/27, 24/45, 24/51,
24/54, 24/54, 24/63, 24/63,
24/64, 24/69, 24/78, 24/86,
25/12, 25/17, 25/21, 25/22,
25/29, 25/38, 25/45, 25/51,
25/72, 25/73, 25/74, 25/74,
25/79, 25/84, 25/86, 26/22,
26/23, 26/23, 26/23, 26/44,
26/49, 26/9, 3/103, 3/109,
3/112, 3/14, 3/14, 3/19, 3/26,
3/30, 3/44, 3/47, 3/48, 3/54,
3/6, 3/60, 3/63, 3/65, 3/67,
3/89, 3/89, 3/89, 3/97, 3/97,
3/98, 3/98, 4/11, 4/110, 4/116,
4/117, 4/122, 4/124, 4/128,
4/133, 4/134, 4/14, 4/168,
4/175, 4/175, 4/187, 4/187,
4/187, 4/190, 4/20, 4/37, 4/4,
4/48, 4/52, 4/52, 4/58, 4/59,
4/71, 4/75, 4/77, 4/78, 4/79,
4/79, 4/87, 4/9, 4/93, 4/94,
5/10, 5/113, 5/113, 5/114,
5/122, 5/123, 5/128, 5/14,
5/148, 5/152, 5/161, 5/162,
5/168, 5/168, 5/175, 5/177,
5/177, 5/183, 5/2, 5/203, 5/217,
5/32, 5/37, 5/43, 5/43, 5/73,
5/79, 5/79, 5/9, 6/107, 6/108,
6/109, 6/109, 6/129, 6/130,
6/132, 6/142, 6/146, 6/159,
6/162, 6/24, 6/34, 6/34, 6/34,
6/35, 6/38, 6/39, 6/56, 6/77,

6/81, 6/82, 6/82, 6/85, 6/86,
6/88, 6/88, 6/88, 6/94, 6/95,
7/104, 7/104, 7/108, 7/14,
7/141, 7/142, 7/144, 7/15,
7/150, 7/156, 7/160, 7/163,
7/167, 7/167, 7/179, 7/181,
7/198, 7/20, 7/212, 7/212, 7/22,
7/225, 7/23, 7/28, 7/32, 7/50,
7/55, 7/67, 7/92, 7/97, 8/105,
8/12, 8/125, 8/130, 8/131,
8/145, 8/146, 8/16, 8/174,
8/174, 8/175, 8/18, 8/194,
8/206, 8/220, 8/233, 8/234,
8/245, 8/34, 8/42, 8/42, 8/63,
8/63, 8/64, 8/65, 8/67, 8/69,
8/69, 8/70, 8/70, 8/71, 8/92,
9/13, 9/18, 9/68, 9/72, 9/77
b.+ birine 10/10
b.+ birine 4/87
b.+ birne 1/176, 24/24
b.+ de 14/41, 5/205
b.+ den 22/52, 23/65
b.+ ge 11/3, 23/40, 5/219
b.+ i 1/189, 12/84, 24/17,
24/20, 24/26, 24/49, 24/73,
24/79
b.+ im 5/170
b.+ imizge 8/253
b.+ in 23/32, 24/137, 24/124
b.+ în 5/168
b.+ inde 17/50
b.+ işi 22/42, 22/43, 4/47,

- 6/147
b.+ m 8/253
b.+ miz 8/91, 8/91, 8/91
b.+ ne 23/32
- birä** (< bul ara) bu ara
b. 1/193, 1/203, 1/97, 14/37,
14/78, 19/27, 2/39
- birä** (krş. **birä**)
b. 20/13
- birag** ancak, ama, fakat
b. 24/93, 24/94
- biräg** (krş. **birag**)
b. 10/34, 10/64, 11/214, 11/23,
11/39, 12/181, 16/40, 17/30,
17/56, 18/32, 19/101, 19/12,
19/33, 19/66, 20/21, 21/73,
22/15, 22/71, 23/73, 23/74,
23/76, 23/83, 24/90, 24/92,
25/13, 4/29, 4/37, 4/38, 4/41,
4/65, 5/126, 5/131, 5/19, 5/76,
7/152, 8/148, 8/159, 8/213,
8/274, 9/60, 9/82
- biräg** (krş. **birag**)
b. 1/209, 10/65, 11/187
- biräg** (krş. **birag**)
b. 1/97, 19/13, 24/37, 24/80,
26/37, 26/43, 8/212
- biräg** (krş. **birag**)
b. 1/112, 8/232
- biraj** biraz
b. 1/40, 15/24, 3/22
- birag** (krş. **birag**)
b. 1/137, 1/151, 1/170, 14/104,
14/133, 14/88, 18/28, 19/82,
2/18, 2/21, 2/32, 2/33, 2/37,
20/20, 21/58, 23/55, 3/91,
4/122, 4/17, 4/19, 5/164, 5/212,
5/213, 5/26, 5/37, 7/143, 7/89,
8/173, 8/178, 8/302
- biräq** (krş. **birag**)
b. 1/105, 1/69, 1/96, 14/18,
19/40, 4/22, 5/63, 7/171, 7/49
- biräse** (< bir närke) bir şey
- bir atar** bir top koyun sürüsü
b. 9/68, 9/69, 9/74
- biraz** biraz
b. 15/24, 15/5, 19/77, 2/31,
2/87, 22/2, 23/74, 23/80, 6/151
- biräz** (krş. **biraj**)
b. 10/29, 11/112
b.+ dāñ 8/75
- birāz** (krş. **biraj**)
b. 3/20
- birbiri** birbirini
b.+ men 10/36, 23/88
b.+ n 10/37
b.+ ne 1/17, 10/38, 23/89
- birdäme** bir şey
b. 14/117
- birde** bir seferinde, bazen
b. 1/152, 1/153
- birdem** birden, anîden
b.+ bir 21/61, 9/4
- birdeme** bir şey

b. 15/86	b.+ inde 1/93
birdeñe (krş. birdeme)	b.+ ine 1/94, 11/63, 22/54
b. 19/49, 21/53, 5/136, 5/162, 5/164, 8/217, 8/272	b.+ le 1/101
b.+ si 19/39	b.+ ler 1/144, 12/204, 14/86, 6/102, 6/104, 6/76, 6/79
birdeñge (krş. birdeme)	b.+ mem 16/11
b. 22/32	b.+ ne 9/44
birdeñi (krş. birdeme)	b.+ nem 9/44
b.+ ge 4/186	birew (krş. birew)
birejñiv öz. <i>is.</i> kişi ismi	b.+ dem 2/7
b.+ ti 7/102, 7/192	b.+ den 2/7
birew birisi	birêw (krş. birew)
b. 1/102, 1/11, 1/12, 1/12, 11/53, 12/183, 14/49, 15/73, 16/12, 17/54, 17/55, 17/56, 17/60, 17/61, 2/83, 20/4, 21/21, 22/23, 25/31, 26/14, 3/56, 6/108, 6/119, 7/132, 7/133, 7/58, 8/133, 8/133, 9/44, 9/83	b. 3/79
b.+ den 7/108	bişew (krş. birew)
b.+ deñ 11/55	b.+ lef 19/2
b.+ di 10/38, 9/83	birge beraber
b.+ din 14/113	b. 11/2, 11/22, 13/10, 14/23, 24/95, 24/95, 25/94, 3/50, 6/23, 6/50
b.+ diñ 14/65, 23/14, 24/57	biri biri
b.+ đin 22/35	b. 22/62
b.+ ge 11/160	bir_ig (< bir eki) bir iki
b.+ i 14/108, 15/12, 15/13, 20/4, 26/15	b. 5/37
b.+ ğ 11/14	birig - birikmek
b.+ in 11/53, 12/49, 19/54, 7/72, 8/295	b.- ib 23/93
b.+ iñ 11/86	b.- iñder 22/91
	birig (krş. birag)
	b. 4/75
	birim mir bir biri
	b. + iñ 11/186
	bir_ij jıyrma dörd mñ yüz yirmi dörd bin

	b. 8/265		b.+ iñiz 12/4
biril	bir kaç	biriygadiyr	<i>Rus.</i> (krş. biriygad)
	b. 1/72		b. 5/55
birimbiri	birbiri	birjaḥ	bir yan
	b. 13/24		b.+ a 19/68
birinç	birinci	bir jarım	bir buçuk
	b. 25/25		b. 14/121, 25/74, 25/75, 25/90
birinşi	(krş. birinç)	bir jüz	yüz
	b. 12/92, 14/13, 14/21, 22/65		b. 14/79
birinşi	(krş. birinç)	bir jüz yêlüw bir	yüz elli bir
	b. 1/143, 10/26, 14/31, 14/33, 14/69, 2/58, 22/5, 22/5, 25/75, 4/48, 4/81, 5/33, 5/68, 8/60		b. 14/80
birinşilig	birincilik	birliğ	beraberlik
	b.+ i 22/62		b. 17/43, 5/6
birinşi may	öz. <i>is.</i> köy ismi	birli jarım	birkaç
	b.+ ğa 3/43		b. 7/168
birir	birbiri	bir mñ jëtüj jëtpis üşünş	bin yedi yüz yetmiş üçüncü
	b.+ meñ 23/89		b. 6/19
birış	(krş. birinç)	bir mñ seğij tohsan seğij	bin sekiz yüz doksan sekizinci
	b. 22/61		b. 5/40
birışı	(krş. birinç)	bir mñ sêgij tohsan sêgiziñş	bin sekiz yüz doksan sekizinci
	b. 4/166		b. 5/26
biriw	birisi	bir mñ següj	bin sekiz yüz
	b.+ e 22/77		b. 14/17
	b.+ ge 22/77	bir mñ següjüz âlfıs bêsiñş	bin sekiz yüz altmış beşinci
biriygad	<i>Rus.</i> ekip		b. 6/5
	b.+ dar 7/162	bir mñ següj yêliw jetinş	bin sekiz yüz elli yedinci
biriygäd	<i>Rus.</i> (krş. biriygad)		b. 6/20
	b. 12/4		
biriygädir	<i>Rus.</i> (krş. biriygad)		
	b. 15/27		

bir miñ toğij jüz ālpis törtiñş bin dokuz yüz altmış dördüncü b. 25/19	birri-jarım birkaç b. 5/107
bir miñ toğij yèlüw törtiñş bin dokuz yüz elli dördüncü b. 20/3	birsalar evin çatısı yapılırken üstüne konulan ağaç b. 6/33, 6/34
bir miñ toğız jedbis biriñş bin dokuz yüz yetmiş birinci b. 25/44	birtindē - bir birden, yavaş b.- b 4/101
bir miñ toğız jedbis biriñşi bin dokuz yüz yetmiş birinci b. 25/33	birtürlü bir türlü b. 1/175
bir miñ toğız qırıq biriñş bin dokuz yüz kırk birinci b. 14/57	birtürlü (krş. birtürlü) b. 22/28
bir miñ toğız tohsan altıñşı bin dokuz yüz doksan altıncı b. 24/5	bir_üj yèlüw yüz elli b. 14/81
bir miñ toğız yèliw yèkiñş bin dokuz yüz elli ikinci b. 14/2	biş beş b. 2/27
bir miñ toğız yèlüw toğızıñş bin dokuz yüz elli dokuzuncu b. 25/4	bisimilärähmān <i>Ar.</i> Allah'ın adıyla b. 21/122
bir miñ üş şüz jırma bin üç yüz yirmi b. 14/130	bismārahmārahim (krş. bisimilärähmān) b. 21/4
birneşe birkaç b. 15/84, 17/17, 24/34, 8/37	bisimillā (krş. bisimilärähmān) b.+ dān 22/47
birōw birisi b. 7/79 b.+ diñ 23/15 b.+ iñ 11/87	bit - (< bılay et-) böyle yapmak b. 17/32 b.- ēp 19/27 b.- ti 10/74, 14/21, 4/121
	bite - kapamak b.- b 5/198
	bitir - bitirmek b.- di 14/31, 19/55 b.- dim 9/78 b.- ib 2/31, 24/4

b.- ib geb 25/50	b.+ i 12/110
b.- ib gelib 6/15	biyik (krş. biyig)
bitken - biten	b. 6/62
b.- eñ 6/161	biyiktig (krş. biyigdig)
biy kadı	b.+ i 12/110
b. 4/164, 4/164	biyil bu sene
b.+ ge 11/253	b. 11/43, 19/55, 2/70
biy - (< bılay et-) böyle yapmak	biyıl (krş. biyil)
b.- b 21/82	b. 11/19
b.- p 23/30	biyıl (krş. biyil)
biyağ (< bul jaq) bu yan, bu taraf	b. 2/70
b.+ a 12/50, 19/31	biyle - yönetmek
b.+ da 19/101	b.- yin 8/266
biyd - (krş. biy)	biylik hakimiyet
b.- di 1/104	b.+ ti 4/147
biyday buğday	biypatıma öz. is. kişi ismi
b. 10/68	b. 21/6, 21/6
b.+ yëggen 5/201	b.+ n 21/9
biydäy (krş. biyday)	biypatman (krş. biypatıma)
b. 1/24, 1/78, 1/84, 15/30,	b. 21/11
5/159, 7/49, 9/37, 9/70	bişsara <i>Far.</i> çaresiz
b.+ dı 9/71	b. 11/66, 11/86
biye kısrak	b.+ lar 1/111
b. 11/196, 19/6	bişsärä (krş. bişsara)
b.+ den 11/224	b. 11/88, 12/60, 12/74, 7/180,
b.+ n 11/203	7/218
b.+ ni 11/221	bişsäri (krş. bişsara)
b.+ sis 11/198	b.+ lär 8/146
biyig yüksek	bişsärı (krş. bişsara)
b. 14/130, 14/130, 14/130,	b.+ lar 7/129
5/183	biysta – (< bılay usta-) böyle tutmak
biyigdig yükseklik	b.- b 23/25

biyt - (krş. **biy**)

b.- ēb 19/34

b.- ed 4/174

b.- ēp 23/4

b.- eyin 11/50

b.- ib 12/115, 23/99, 24/41,
4/139, 4/144, 4/144, 4/159,
4/159, 5/133, 5/133, 6/33

b.- ib kelib ketib 23/90

b.- turib āpergen yēKen 23/69

biyton *Fr.* beton

b.- ēb 12/162

biz biz

b. 25/77

b. 1/101, 1/103, 1/103, 1/136,
1/141, 1/154, 1/163, 1/200,
1/60, 1/61, 10/69, 11/78,
12/112, 12/113, 13/2, 13/3,
14/11, 14/127, 14/15, 14/18,
14/18, 14/25, 14/3, 14/45,
14/65, 14/75, 14/79, 15/89,
17/39, 19/109, 2/27, 2/52, 2/74,
2/77, 20/30, 20/30, 20/31,
20/85, 21/100, 21/102, 21/129,
21/129, 21/14, 21/16, 21/17,
21/2, 21/50, 21/51, 21/52,
21/52, 21/79, 21/85, 22/24,
22/4, 22/63, 22/7, 22/80, 22/82,
22/86, 23/20, 23/83, 24/102,
24/142, 24/16, 24/165, 24/48,
24/72, 24/92, 24/96, 25/23,

25/24, 25/41, 25/5, 26/42,
3/111, 3/35, 3/35, 3/41, 3/41,
3/62, 4/100, 4/126, 4/65, 4/85,
4/93, 5/106, 5/107, 5/114,
5/124, 5/147, 5/190, 5/193,
5/212, 5/29, 5/42, 5/43, 5/49,
5/52, 5/65, 5/78, 5/85, 6/122,
6/31, 6/87, 6/97, 7/113, 7/135,
7/140, 7/141, 7/159, 7/160,
7/165, 7/188, 7/190, 7/197,
7/211, 7/223, 7/24, 7/73, 8/107,
8/141, 8/143, 8/148, 8/153,
8/173, 8/177, 8/180, 8/183,
8/19, 8/19, 8/20, 8/21, 8/251,
8/256, 8/261, 8/262, 8/287,
8/287, 8/289, 8/293, 8/297,
8/30, 8/301, 8/303, 8/33, 8/82,
8/82, 8/84, 8/84, 8/91, 8/95,
9/18, 9/65, 9/76, 9/76, 9/81,
9/81
b.+ biz 6/12
b.+ de 1/181, 1/38, 10/68,
11/216, 11/243, 12/132,
12/149, 12/19, 13/30, 17/19,
19/110, 19/110, 19/63, 19/86,
19/86, 19/89, 20/11, 20/12,
20/12, 22/16, 22/59, 22/64,
23/20, 24/100, 24/110, 24/122,
24/141, 24/165, 24/165, 25/24,
25/27, 26/17, 26/51, 4/129,
4/38, 4/92, 6/69, 7/227, 8/173,
9/41, 9/92

b.+ *de* 1/177, 24/165
 b.+ *dem* 5/42, 9/21, 9/30
 b.+ *den* 11/229, 14/124, 7/203,
 7/205, 9/21
 b.+ *der* 11/216, 21/2, 7/19,
 7/23, 7/87, 8/91
 b.+ *derdi* 5/121
 b.+ *derdiñ* 7/177, 7/86
 b.+ *di* 1/127, 1/127, 1/29, 21/2,
 21/4, 21/5, 4/11, 5/183, 6/86,
 7/157, 7/169, 7/188, 7/189,
 7/194, 8/16, 8/16, 8/18, 8/6,
 8/79, 8/89, 8/93
 b.+ *di* 11/165
 b.+ *diki* 8/35, 9/89
 b.+ *dim* 1/20
 b.+ *din* 4/121
 b.+ *diñ* 10/65, 12/104, 12/133,
 12/17, 12/47, 12/49, 12/81,
 14/4, 4/40, 4/91, 4/94, 4/95,
 4/99, 6/27, 7/34, 7/89, 7/91,
 8/105, 8/109, 8/112, 8/121,
 8/225, 8/241, 8/92
 b.+ *diñ* 11/157
 b.+ *diñ* 10/42, 3/99, 4/102,
 9/57
 b.+ *e* 1/205, 1/45, 2/21, 22/62,
 22/82
 b.+ *en* 14/37
 b.+ *ge* 11/8, 19/49, 19/61,
 19/61, 2/37, 2/74, 20/11, 21/85,
 3/30, 3/65, 3/66, 5/194, 5/213,
 5/61, 5/75, 6/118, 7/122, 8/104,
 8/135, 8/137, 8/137, 8/152,
 8/234, 8/235, 8/24, 8/29, 9/73
 b.+ *ge* 22/27, 24/92
 b.+ *i* 11/239, 21/3, 24/142,
 6/75
 b.+ *iki* 14/124, 8/32, 8/32,
 8/33, 8/35, 8/79, 8/79
 b.+ *im* 15/88, 17/53, 26/44,
 6/60, 7/48
 b.+ *in* 12/144, 19/78
 b.+ *iñ* 1/150, 1/28, 1/75, 1/77,
 11/193, 11/228, 11/238, 12/51,
 12/95, 13/17, 13/19, 14/29,
 14/39, 14/5, 14/53, 14/94,
 14/94, 14/96, 15/20, 15/49,
 15/63, 15/78, 15/91, 15/97,
 16/11, 17/20, 17/45, 19/110,
 19/118, 19/28, 19/88, 2/32,
 2/74, 2/81, 20/28, 21/124,
 21/141, 21/149, 21/89, 23/13,
 23/4, 23/52, 23/66, 23/7,
 24/115, 24/116, 24/130,
 24/150, 26/50, 4/98, 5/112,
 5/12, 5/129, 5/215, 5/9, 6/128,
 6/133, 6/141, 6/170, 6/19, 6/22,
 6/28, 6/39, 6/4, 6/46, 6/57,
 7/144, 7/151, 7/66, 7/70, 8/237,
 8/305, 8/93, 8/97, 9/25, 9/81,
 11/211
 b.+ *iñ* 13/21, 6/150, 7/135
 b.+ *ki* 25/55, 8/35

	b.+ kiniñ 14/133		b. 11/154,
	b.+ ze 4/94		b.+ sı 11/153
	b.+ zin 6/145	bıla	böyle
	b.+ ziñ 11/130, 11/130, 11/170,		5/171, 6/155
	11/239, 11/8, 5/196, 5/62,	bılağaray	bu taraf doğru
	7/225		b. 5/174
	b.+ ziz 7/3	bılay	(krş. bıla)
bı	bu, böyle		b. 1/119, 1/167, 1/167, 12/144,
	b. 1/92, 11/98, 19/2, 8/137		12/89, 14/81, 14/97, 19/87,
	b.+ lay 15/75, 19/110, 19/20,		2/20, 2/20, 2/5, 2/74, 23/94,
	19/33, 19/57, 21/7		5/167, 5/203, 5/29, 5/79, 6/155,
	b.+ İlay 19/36		7/121, 8/203, 8/230
	b.+ nda 1/62		b.+ imşa 15/35
bı	b sınıfı	bılāy	(krş. bıla)
	b. 25/22		b. 8/207
bı -	(< bol-) olmak	bıla_yd	- (bılay ayt-) böyle demek
	b.- masa 2/66, 5/87, 22/67		b.- ħanda 1/59
	b.- mayd 2/20	bılayğaray	bu tarafa doğru
	b.- mayduğun 5/105		b. 12/146
	b.- mığand 5/84	bılayığ	(< bu yaq) bu taraf
bıba	dede		b.+ da 5/103
	b.+ mız 6/170, 6/170	bılayımşa	böylece
bıl	bu		b. 24/47
	b. 1/109, 1/30, 1/91, 1/98, 19/2,	bılayş	böylece
	3/10, 4/53, 5/100, 5/67, 5/72,		b. 1/152, 1/35, 1/37, 1/7
	6/5, 8/206, 9/3	bılayşa	(krş. bılayş)
bıl -	olmak		b. 2/55, 6/100
	b.- ad 8/211, 8/211	bılayşa_yd	- (bılayşa ayt-) böyle
	b.- ar 2/41		demek
	b.- atın 13/13		b.- ħanda 1/187
	b.- ħan yeKen 11/169		b.- ħanda 1/76, 2/55
bıla	çocuk	bıldır	geçen sene

b. 2/31	b.+ da 1/159
bıldızı <i>Fr.</i> buldozer	bırağ (krş. birag)
b. 5/179	b. 11/169, 8/53
bıldüzir (krş. bıldızı)	biraj (krş. biraj)
b. 5/173	b. 1/110
bılğa - kirletmek	bıraq (krş. birag)
b.- mañdar 8/107	b. 5/101, 5/93
bilim bilgi, bilim	b. 1/105
b.+ derin 23/11	bıratam <i>Rus.</i> ağabey
b.+ di 24/6	b. 3/43
bılq yumuşak	bıratan (krş. bıratam)
b. 14/62, 14/62	b. 3/69
bıltır geçen sene	bıraz (krş. biraj)
b. 1/39, 11/27, 19/121, 25/39,	b. 22/16, 9/36
26/39	bırğaray bu tarafa doğru
b.+ dam 15/98	b. 13/20
bıltırğı geçen seneki	bırı (< bul ara) bu ara
b. 26/9	b.+ da 1/75
bır - varmak	bırım önce, evvel
b.- ad 1/38	b. 5/109, 9/3
b.- adın 16/27	bırım (krş. bırım)
bır (krş. bir)	b. 1/20, 10/19, 10/31, 12/19,
b. 1/157	15/83, 5/22, 6/167
bıra (krş. bira)	b.+ nan 5/41
b. 1//156, 1/38	bırıñ (krş. bırım)
b.+ da 1/32, 1/48, 1/53, 1/63,	b. 15/2
1/76, 5/108, 5/108, 5/109,	bırıñğı önceki, evvelki
5/128, 5/135, 5/135, 5/136,	b.+ lır 1/18
5/138, 5/207	bır muñ qırıq yekiñş bin kırk ikinci
b.+ ğa 5/109	b. 1/5
b.+ nıñ 1/157	bısal örneğin
bırá (krş. bira)	b. 20/43

b.+ ğa 5/83	b.- batır 11/139, 11/57, 17/22, 8/241
bıǵar - yönetmek	b.- baytılad 24/117
b.- adına 24/65	b.- b başladı 22/20
bısmılahımanrahēm (krş.	b.- b bölümed 12/103
bisimilärähmân)	b.- b bdimiş 12/48
b. 4/46	b.- b dur 22/32
bıyıl (krş. biyil)	b.- b duradı 1/69
b. 20/20, 26/40	b.- b dursa 1/72
bıyılǵı bu seneki	b.- b ğald 21/112, 21/85, 21/85, 21/86
b. 11/18, 24/8	b.- b ğaldı 19/114
b.+ ğa 11/42	b.- b gedbeydi 22/17
bızaw buzaǵı	b.- b geddi 22/25
b. 7/26	b.- b gedgen 19/104
b.+ ın 5/111	b.- b gedgeñ 19/96
bızawlı buzaǵı olan	b.- b geldim 11/60
b. 25/79	b.- b jür 22/59
bızıl - bozulmak	b.- b keddi 1/125
b.- ıp keddi 5/131	b.- b kegen 12/163
bo - olmak	b.- b kelätı 18/7
b. 24/129	b.- b keled yeğen 21/94
b.- adım 24/18	b.- b ketgen 6/151
b.- an 12/161, 14/38, 23/35, 5/88, 9/79	b.- b ketken 12/166
b.- añ 23/94	b.- b ketkeñ 12/132
b.- b 1/50, 10/27, 10/58, 11/139, 11/173, 12/36, 12/40, 12/74, 12/78, 14/13, 14/19, 14/59, 17/20, 2/3, 22/20, 23/45, 23/75, 24/141, 25/59, 25/77, 25/87, 4/99, 5/55, 6/78, 7/10, 7/187, 7/187	b.- b körinetın 12/186
b.- badır 22/81	b.- b qabatır 8/267
	b.- b qağan 12/148
	b.- b qal 11/183
	b.- b qala 12/152
	b.- b qaldı 10/61, 11/42, 2/56, 4/100

- b.- b sanalad 20/87
- b.- b tur 18/17, 8/197, 8/225
- b.- b turğam 10/69
- b.- b turub 8/19
- b.- b tuwdım 11/52
- b.- b ^wotradı 11/8
- b.- d 15/23, 5/69
- b.- ğalı 19/113
- b.- ğam 11/99, 19/39, 24/141, 4/160, 7/12
- b.- ğamen 14/124, 25/23
- b.- ğamıs 8/294
- b.- ğammenen 24/126
- b.- ğamnam 9/78
- b.- ğan 1/17, 10/68, 10/9, 11/178, 11/235, 11/249, 11/250, 12/126, 13/6, 14/36, 14/68, 15/59, 17/31, 19/12, 19/25, 19/40, 19/95, 21/124, 21/6, 23/16, 23/21, 23/39, 23/4, 23/46, 23/74, 23/90, 25/22, 3/88, 3/91, 4/120, 4/120, 4/146, 4/148, 4/160, 5/102, 5/135, 5/175, 6/108, 6/12, 6/125, 6/145, 6/159, 6/171, 6/43, 6/43, 6/44, 7/74, 8/111, 8/237, 8/239, 8/258, 8/272, 8/272, 8/272, 8/273, 8/294, 9/65
- b.- ğañ 1/190, 13/7, 14/109, 19/70, 23/102, 23/22, 4/160, 6/107, 6/164, 8/172, 9/21
- b.- ğān 9/3
- b.- ğan 15/60, 19/30, 19/56, 19/92, 21/134, 21/135
- b.- ğana 20/31, 26/34, 4/138, 4/54, 5/45, 5/47, 6/74, 8/253, 8/50, 9/23
- b.- ğanañ 10/37, 20/62
- b.- ğana yèken 8/54
- b.- ğanda 11/183, 11/243, 2/35, 4/11, 6/65, 6/94, 8/172
- b.- ğandığdan 5/76
- b.- ğan eken 5/148, 6/126
- b.- ğanı 4/140, 4/33
- b.- ğanım 23/40
- b.- ğanıma 7/74
- b.- ğanımız 11/216
- b.- ğanıñ 21/114
- b.- ğanıtta 4/180
- b.- ğan joqbın 20/30
- b.- ğan yègen 1/190, 11/190, 11/251, 6/147
- b.- ğan yèken 4/115, 6/152, 8/269, 8/39, 8/67, 8/9
- b.- ğan yèKen 15/63, 15/64, 23/6
- b.- ğan yèKeñ 8/11
- b.- ğan yèkeñ 4/40
- b.- ğan yèken 1/191
- b.- ğasın 15/42, 22/15, 22/16, 24/161
- b.- ğasındar 8/293
- b.- ğıñ 22/55
- b.- ğoñ 11/189, 15/84

b.- ğon 21/13
b.- jürz 7/40
b.- mad 25/87
b.- madı 2/20, 3/27
b.- ma ğald 5/177
b.- mağan 22/64, 8/294
b.- mağıñ 23/91
b.- mas 20/21
b.- masa 11/100, 14/93, 16/28,
17/55, 19/62, 21/122, 21/131,
3/106, 8/203
b.- masın 8/25
b.- may 19/30, 3/71, 4/17,
8/120
b.- mayatır 7/53
b.- mayd 1/200, 11/76, 12/96,
21/106, 23/76, 24/129, 24/131,
8/238, 8/44, 8/92
b.- maydı 10/38, 12/9, 23/90,
8/236
b.- maydın 8/121
b.- may ğalad 5/78
b.- may ğald 11/77, 16/20
b.- may ğalĝan 4/22
b.- mayım 7/15
b.- maysın 23/73
b.- mıĝañ yêkeñ 11/168
b.- mıĝasın 1/27
b.- mısa 1/38, 3/50
b.- mıy 7/107
b.- mıyaĝ 23/96
b.- ñdar 15/57
b.- p 10/28, 10/30, 10/53,
11/191, 11/62, 13/4, 15/54,
15/54, 23/100, 7/79, 8/192,
8/204
b.- p ğalad 11/159
b.- p geted 15/86
b.- p gettig 11/174
b.- p qalamıs 8/289
b.- ptı 6/155, 8/237
b.- sa 11/223, 11/86, 12/137,
15/41, 18/31, 19/88, 19/89,
2/37, 20/32, 21/62, 22/13,
22/37, 22/55, 24/122, 24/147,
24/18, 24/21, 24/54, 24/87,
3/88, 4/59, 4/60, 4/70, 4/71,
4/79, 7/194, 8/112, 8/117,
8/127, 8/153, 8/204, 8/82
b.- sada 4/152
b.- sam 3/4
b.- san 20/50
b.- sañ 11/87, 22/78
b.- sin 1/140, 11/185, 16/10,
17/11, 17/33, 17/61, 17/64,
17/65, 18/18, 18/19, 18/19,
18/19, 19/30, 19/31, 22/70,
24/19, 24/32, 24/57, 24/65,
8/238, 8/292, 8/292
b.- sun 22/37, 22/37, 22/37,
22/37
b.- w 7/154
bo olmak
b. 18/29

	b. + sı 19/119	4/61, 5/13, 5/151, 5/161, 5/190,
bosı		5/196, 5/197, 8/129, 8/166,
	b.+ nday 8/71	8/184, 8/243, 8/274, 8/289,
boğan olan		8/39, 8/48, 8/94, 9/42
	b.+ a 2/59, 2/59	b.- ad 24/44
	b.+ añ 23/34	b.- ad egen 11/224
boğ bok		b.- ad eken 8/141
	b. 7/27	b.- ad eKen 8/184
boğta - küfür etmek		b.- adı 17/8, 5/167, 7/151
	b.- ma 12/46	b.- dī 13/22
bojban öz. is. boy ismi		b.- adı 1/28
	b. 1/190, 1/193	b.- adın 14/36, 14/60, 15/26,
	b.+ iñ 9/59, 9/60	15/61, 23/27, 24/134, 24/88,
bokıs Fr. boks		3/92, 5/108, 5/124, 5/126, 5/61,
	b.+ dañ 22/81	8/111
	b.+ ħa 22/44	b.- adın 19/26
bokus (krş. bokıs)		b.- adın ed 15/50
	b. 22/37, 22/81	b.- ad yègen 5/218
bol - olmak		b.- ad yèken 14/112, 14/119
	b. 22/79, 8/107, 8/284, 1/15,	b.- ad yèkiñ 4/104
	11/146, 8/284	b.- am 1/196, 21/25, 24/85,
	b.- a 1/120, 19/64, 23/101,	24/86, 8/296
	4/16, 9/40	b.- amadı 1/118
	b.- ad 1/208, 1/38, 10/84,	b.- amaym 21/51
	10/85, 11/197, 11/231, 11/254,	b.- amıs 8/290
	12/97, 14/81, 14/82, 14/95,	b.- amız 7/113
	15/42, 15/68, 18/19, 19/78,	b.- ar 20/22, 24/93, 8/127
	19/89, 2/50, 2/54, 2/68, 2/91,	b.- as 22/84
	2/91, 20/27, 20/28, 20/39,	b.- asım 8/295
	20/40, 20/47, 20/48, 22/66,	b.- asın 21/24, 21/24, 8/14,
	24/108, 24/154, 24/54, 25/31,	8/295
	26/11, 26/51, 3/88, 4/17, 4/18,	b.- asiñ 9/55

b.- asıñ 24/82, 24/82, 8/216

b.- atım 11/222, 8/66

b.- atimbosa 9/74

b.- atın 2/41, 6/134, 8/125

b.- avered 1/144, 1/147

b.- aveşsin 18/18

b.- ayın 8/210

b.- ba 8/83

b.- batır yeKen 8/300

b.- d 1/146, 10/73, 11/62,
14/113, 14/29, 14/76, 15/100,
15/86, 19/65, 2/10, 20/48,
20/57, 21/104, 21/108, 23/72,
25/86, 4/52, 5/177, 5/184,
6/137, 7/149, 8/160, 8/297,
8/71

b.- dı 1/10, 1/104, 1/42, 1/82,
10/33, 10/34, 10/51, 10/55,
10/55, 10/55, 10/70, 11/211,
11/239, 11/47, 11/78, 11/78,
11/91, 13/10, 13/4, 14/67,
17/21, 17/46, 17/46, 17/47,
19/119, 19/45, 19/66, 2/18,
2/31, 2/31, 20/18, 21/26, 21/26,
22/12, 23/27, 23/29, 23/75,
24/8, 24/94, 26/9, 4/118, 4/17,
4/21, 4/27, 4/27, 5/100, 5/107,
5/108, 5/180, 5/180, 5/61, 5/63,
5/65, 5/68, 5/68, 5/72, 5/79,
5/79, 5/95, 6/134, 7/102, 7/120,
7/136, 7/50, 8/120, 8/128,
8/129, 8/65, 8/8

b.- dıg 5/113

b.- dım 17/43, 17/45, 24/7,
4/183, 5/182, 5/55, 6/78, 7/18,
8/148

b.- dıma 1/15

b.- dıñ 4/188, 8/66

b.- dıñız 7/39

b.- dıq 7/3, 7/75, 8/173

b.- du 11/38, 22/12, 22/16,
22/25, 22/44, 22/64, 3/27, 3/66,
3/67, 7/48

b.- dum 11/44, 11/51

b.- duq 11/216

b.- ğam 1/19

b.- ğan 10/20, 11/157, 11/166,
11/170, 11/178, 11/208,
11/218, 11/218, 11/238, 11/83,
12/116, 12/117, 13/8, 14/35,
18/26, 5/131, 5/147, 5/190,
5/215, 6/144, 8/171, 8/247

b.- ğañ 12/109, 8/255

b.- ğana 3/74

b.- ğan yègen 11/251

b.- ğan yèken 12/105

b.- ib 10/20, 11/134, 16/44,
17/13, 5/181, 6/144, 7/21,
8/131, 8/226

b.- íb 7/10

b.- íb 4/87

b.- íbadħan joq 8/195

b.- íbjaddı 24/98

b.- im 6/83, 9/78

- b.- mağan 11/176, 11/242,
5/109
- b.- mağaň 5/135, 5/197
- b.- masa 11/46, 24/158, 8/299
- b.- masın 24/53
- b.- may 21/64
- b.- mayd 24/131, 24/41, 8/299
- b.- maydı 3/102
- b.- mäydí 7/76
- b.- maymıs 8/83
- b.- maymız 8/84
- b.- sa 20/46, 24/134, 24/19,
24/77, 3/91, 7/120, 8/53
- b.- sam 24/12
- b.- sın 17/11, 24/64, 8/286,
8/286
- b.- ub 11/238, 22/22, 4/153,
4/153, 5/103, 7/78
- b.- ub jürdüg 7/164
- bol** - (krş. **bol**)
- b. 8/133
- b.- ad 4/73
- b.- adduğun 19/43
- b.- adı 1/181
- b.- adın 24/21
- b.- ğan 1/19
- b.- ğanaň 24/33
- b.- ğan yeKen 8/8
- b.- sa 24/151
- böl** - (krş. **bol**)
- b.- ib 11/65
- bol** - (krş. **bol**)
- b.- atın 8/235
- bola** - (bola al-) olabilmek
- b.- mayd 8/113
- bolıw** olmak
- b.+ ı 24/46
- boljā** - tahmin etmek
- b.- b 15/61
- boluw** olmak
- b. 11/195, 14/88, 19/111,
19/112, 20/48, 23/41, 3/87,
8/236
- b.+ ğa 8/103
- b.+ ina 24/29
- boluw_şün** (< boluw üşin) olmak için
- b. 26/27
- bomaw** olmamak
- b. 4/61
- boq** bok
- b. 7/224
- b.+ tay 7/186
- borambay** öz. is. kişi ismi
- b. 5/62
- borş** borç
- b.+ ım 25/52
- börş** (krş. **borş**)
- b.+ ımdı 2/17
- borsuĥ** porsuk
- b. 5/108
- bort** *Alm.* borda
- b.+ tarına 20/54
- b.+ tarna 20/55
- bos** - olmak

	b.- sa 7/196		b.+ ındağ 6/52
bos	boş, müsait		b.+ ındağı 12/46, 14/103, 3/3
	b. 14/22, 20/33		b.+ ındağılar 6/148
	b.+ puz 18/5		b.+ ınıñ 14/47
boş	(krş. bos)		b.+ ınşa 24/97, 25/75
	b. 20/46, 3/7		b.+ ışa 14/129
bōs	(krş. bos)		b.+ una 12/82
	b.+ jüred 3/8		b.+ unda 1/117, 3/14, 3/4, 3/85, 6/126
bosad	- serbest bırakmak, boşaltmak		b.+ unıñ 12/11
	b.- ğan 6/116		b.+ unıñ 6/41
bosam	- doğum yapmak, doğurmak		boydaq evlenmemiş, bekâr
	b.- bay 6/84		b. 18/16
bosan	- (krş. bosam)		boyonkomad <i>Rus.</i> askerlik şübesi
	b.- dı 6/91		b.+ ğa 11/93
bosan	- serbest kalmak		bö - olmak
	b.- sa 12/70		b.- b körinedin 8/163
bosañ	- (krş. bosam)		böbey <i>öz. is.</i> kişi ismi
	b.- ğanımdı 4/117		b. 21/92, 21/92
bosat	- boşaltmak		böbey seyd <i>öz. is.</i> kişi ismi
	b.- qan eken 6/117		b. 21/93
boşha	boşuna		bödeniy <i>öz. is.</i> köy ismi
	b. 1/214, 16/21, 2/85, 7/186, 8/136, 9/48		b. 1/117
boson	- (krş. bosam)		bödönüy (krş. bödeniy)
	b.- osun 6/90		b.+ den 11/192
boşki	<i>Rus.</i> fıcı		böfö bebek
	b. 25/17		b.+ niñ 24/23
boy	yaka, kıyı		bökem antilop
	b.+ ında 1/192, 12/47, 14/35, 16/2, 20/28, 25/61, 6/170, 6/172, 6/24		b. 3/87
	b.+ ında 25/32		böken (krş. bökem)
			b.+ der 3/109, 3/87
			b.+ derdiñ 3/91

böl - bölmek	b.- ü 22/87
b.- äm 12/33	b.- übkettim 11/17
b.- badğan 7/225	bölün – (krş. bölün -)
b.- üb 10/35, 10/35, 11/256,	b.- üb 20/83, 22/89
4/139, 4/151, 4/5, 4/5, 6/141,	böPe bebek
6/141, 9/69	b.+ ler 24/21
b.- üb isdiyd 1/94	bör kurt
b.- üb jèdim 11/21	b. 12/119
b.- üb jegen egen 6/142	bör - vermek
böl - bölmek	b.- üb 21/31
b.- üb jèb 11/6	böris otlak
böleg ayrı	b.+ ge 24/154
b. 26/49	böroynaq öz. is. bölge ismi
bölen - nail olmak	b. 12/119, 12/150
b.- gen 24/47	böröynäq (krş. böroynaq)
b.- ib ^w oturmız 22/65	b. 12/118
bölin - bölünmek	bört - kabarmak, şişmek
b.- er 20/44	b.- üb 1/108
b.- ibketti 25/71	börü (krş. bör)
bölkenan <i>Rus. + Far.</i> bir çeşit ekmek	b.+ lër 12/119
b.+ dí 7/100	börübayıb öz. is. kişi soy ismi
bölnüw bölünmek	b. 11/45
b.+ ge 20/44	böten yabancı, başka
bölşög parça	b. 21/79, 8/157
b.+ i 21/5	bötön (krş. böten)
bölşög (krş. bölşög)	b. 21/79
b.+ i 21/3	böz ince beyaz kumaş
bölü - bölmek	b.+ i 24/59
b.- beñde 22/89	bu bu
bölün - bölünmek	b. 1/187, 1/189, 1/190, 1/44,
b.- düg 5/113	10/30, 10/34, 10/68, 10/69,
b.- geñ 5/114	11/150, 11/166, 12/127,

12/128, 12/177, 12/197, 12/23,
2/45, 21/60, 23/44, 23/98,
23/99, 3/13, 5/38, 6/68, 7/221,
8/108, 8/49,
8/50, 8/58, 8/70, 8/72
b.+ da 1/41
b.+ dam 2/17, 21/94
b.+ dan 11/76, 4/132
b.+ ğan 15/85
b.+ lar 11/221, 21/85, 23/84,
4/180, 4/69, 8/114, 8/6
b.+ lardan 8/276
b.+ lardıñda 10/64
b.+ larıñ 1/177, 22/13
b.+ larmenen 11/23
b.+ luñ 8/248
b.+ n 1/113, 20/21, 6/137
b.+ ñ 16/25, 21/25
b.+ nda 1/37, 15/51, 20/19,
20/31
b.+ nday 15/49
b.+ nı 1/96, 11/73, 15/18, 21/8,
8/267, 8/53, 8/59
b.+ niñ 1/170, 10/51, 24/97,
8/156
b.+ nu 1/106, 11/49, 12/159,
12/67, 21/7, 24/15, 3/49, 6/108,
6/109, 6/142
b.+ nuñ 1/113, 11/217, 14/91,
6/136
b.+ nuñ 1/71
b.+ nuñki 11/7

b.+ nus 8/302

buğaltır *Rus.* muhasebeci

b. 4/160, 4/175

b.+ de 4/176

b.+ in 4/176

b.+ ler 4/175

buğaltır (krş. **buğaltır**)

b. 4/169, 9/86

buğara *öz. is.* şehir ismi

b.+ da 8/59

b.+ ğa 23/9, 8/48

bul (krş. **bu**)

b. 1/109, 1/178, 1/187, 1/202,
1/3, 1/36, 1/48, 1/58, 1/69,
1/91, 1/97, 10/13, 10/15, 10/62,
11/114, 11/156, 11/168,
11/175, 11/198, 11/200,
11/208, 11/218, 11/218,
11/221, 11/236, 11/255, 11/80,
11/82, 12/10, 12/101, 12/11,
12/133, 12/201, 12/46, 12/47,
12/56, 12/56, 12/81, 12/83,
12/84, 15/80, 15/81, 15/92,
17/2, 17/7, 19/101, 19/111,
19/119, 2/33, 2/4, 21/77, 21/77,
21/78, 21/86, 22/70, 23/41,
23/42, 23/45, 24/11, 24/111,
24/113, 24/117, 24/134, 24/14,
24/49, 24/83, 26/48, 3/27, 3/27,
3/4, 3/84, 4/155, 4/54, 5/82,
5/93, 6/112, 6/123, 6/25, 6/30,
6/31, 6/40, 6/42, 6/42, 6/81,

- 6/89, 8/112, 8/12, 8/13, 8/13,
8/132, 8/182, 8/235, 8/252,
8/261, 8/290, 8/290, 8/291, 8/6,
8/62, 8/80, 8/85, 8/88, 8/99,
9/21, 9/59
- bul** - olmak
b.- ad 24/22
b.- d 7/49
- bül** - bölmek
b.- üb 4/139
- bulağ** pınar
b.+ dan 6/67
b.+ tan 6/67
- bulaq** (krş. **bulağ**)
b. 6/66
- bulay_da** - (< bılay ayda-) bu tarafa
yönlendirmek
b.- ğan 12/142
- bur** - çevirmek
b.- ğañ 19/8
b.- ğanımıza 22/16
b.- ub 6/130
b.- ũb gelib 5/203
- bura** (bul ara) bu ara
b. 1/151, 1/64, 1/76, 12/96
b.+ da 1/65, 12/81, 5/156,
5/158, 5/160
b.+ dağ 5/35
b.+ n 2/8
b.+ nı 1/170, 1/171
b.+ nıñ 1/48
- burā** (krş. **bura**)
- b.+ nı 1/60
- burhan şayih** öz. is. kişi ismi
b. 23/67
- burın** önce, evvel
b. 1/123, 14/29, 24/102, 5/100,
5/105, 5/110, 6/106, 6/168, 8/7
b.+ nan 8/7
- burıñğı** önceki, evvelki
b. 24/121, 24/121, 24/132
- burış** köşe
b.+ ğa 22/55
- burıñğı** önceki, evvelki
b. 14/22
- burrın** (krş. **burın**)
b. 9/21
- buru** (krş. **burın**)
b. 1/10
b. 8/111
- burum** (krş. **burın**)
b. 14/109, 6/85, 9/21, 9/32
- burun** (krş. **burın**)
b. 1/19, 1/36, 10/5, 10/85,
12/146, 12/86, 13/5, 14/85,
18/33, 19/42, 24/141, 25/36,
25/85, 25/93, 4/78, 5/96, 7/113,
9/30, 9/63, 9/79
b.+ nan 12/103
- buruñ** (krş. **burın**)
b. 12/191, 7/159, 9/30
- burūn** (krş. **burın**)
b. 9/21
- burunğı** (krş. **burıñğı**)

b.+ day 18/35	b.- sını 16/18
b.+ lar 6/58	buyrı emir
buruñğı (krş. burñğı)	b. 8/141
b. 24/100, 24/15, 24/71, 5/5	buyruğ (krş. buyrı)
b.+ da 15/49	b.+ un 8/141, 8/142
burunğı (krş. burñğı)	buyum eşya, nesne
b. 11/201, 3/94, 3/95	b.+ dı 24/127
b.+ day 10/77	buyur - nasip olmak
buruñğı (krş. burñğı)	b.- ib 4/182
b. 11/237, 3/93, 9/51	buz - bozmak
burunğuday öncekisi gibi	b.- ğan 5/179
b. 17/30	b.- ib 5/132
buw - tıkamak	b.- ub 14/103, 14/66
b.- ğan 5/172, 5/179	b.- ub geted 8/204
b.- ib 5/164, 5/94	b.- ub tastab 14/85
b.- ib ğalıb ^w odğañ 12/152	b.- up 14/65
buwaz boğaz	buzılıw bozulmak
b. 8/131	b.+ ına 24/47
buwıl - tıkanmak	buzuhtığ yaramazlık, şımarıklık
b.- ğan 5/176	b.+ a 22/33
buwla - buharlamak	buzul - bozulmak
b.- dı 8/75	b.- dı 7/172
buwrabay öz. is. şehir ismi	b.- ğan 14/111, 14/119
b. 12/93	b.- ğanın 14/111, 14/113
buwuw tıkamak	b.- ubketken 10/83
b. 5/167	buzuq yaramaz, şımarık
buyağ (< bul yaq) bu taraf	b. 10/37, 10/37
b.+ a 1/200, 7/2, 8/189	buzuw bozmak
b.+ tağı 12/41	b.+ ğa 22/28
büyağ (krş. buyağ)	bü (krş. bu)
b.+ a 21/134	b. 10/33, 10/34, 10/36, 6/166,
buyır nasip olmak	6/3, 6/40, 6/55, 6/56, 6/72, 7/5,

9/22, 9/31, 9/40, 9/42, 9/57, 9/59	b.- b qaan 23/30
büdniy öz. is. köy ismi	bütkül tamamı, hepsi
b. 11/219	b. 11/131, 11/147
bügün bugün	büyd - (< bılay et-) böyle yapmak
b. 1/188, 22/62, 24/92	b.- dü 11/255
b.+ de 1/213, 1/9, 13/14, 17/30	büyer (< bul yer) burası
bügün (krş. bügün)	b. 8/13, 8/162
b. 17/9, 20/86, 8/193	b.+ de 11/107, 11/108, 8/96
bügün gi bugünkü	b.+ den 21/129
b. 20/87	b.+ e 21/128
bügün gü (krş. bügün gi)	b.+ ge 10/24, 8/305
b. 7/177	büyör (krş. büyer)
bügün gü (krş. bügün gi)	b.+ de 13/6
b. 4/17	b.+ de 8/39
bükül tüm, hepsi, bütün	b.+ dö 11/175
b. 12/159, 12/174, 12/78, 14/129, 19/98, 23/69, 23/77, 4/110	b.+ dön 21/129
büldüzer Fr. buldozer	büyt - (krş. büyd -)
b.+ me 5/177	b. 19/103
büldüzür (krş. büldüzer)	b.- öm 18/10
b.+ men 5/173	b.- üb 15/30, 4/142
bür jüz yelüw vir yüz elli bir	C
b. 14/75	ca (< jañağı) deminki, az önceki
bürkü d kartal	c. 1/175, 1/198, 12/107, 12/49, 3/101, 3/16, 3/16, 3/79, 3/84, 3/87, 1/215
b. 14/41	c.+ de 3/54
bürüj jiyırma tört mñ yüz yürmi dört	c.+ in 12/167
bin	c.+ mna11/152
büst üst	cā (krş. ca)
b.+ e 5/170	c. 1/107, 1/122
büsün gire - eğilmek	

caa (krş. ca)	c. 1/101, 1/193, 1/197, 11/212, 13/14, 21/42, 21/44, 3/32, 3/42, 3/54, 3/64, 3/80, 3/82, 3/94, 8/41, 8/51, 8/78, 9/44 c.+ da 3/25, 3/31, 3/99 c.+ day 3/105, 3/107, 3/112, 3/16, 3/17, 3/18, 3/22, 3/24, 3/41, 3/55, 3/57, 3/63, 3/72, 3/74, 3/77, 3/78, 3/79, 3/89, 3/9, 3/91, 3/98 c.+ dey 3/77 c.+ n 3/47 c.+ nday 3/102, 3/53, 3/64, 3/95, 3/97 c.+ ndey 3/111, 3/73 c.+ nı 8/71	c.+ degi 1/192, 1/212 c.+ degi 1/127
caag (krş. ca)	c. 1/177, 1/189, 1/96, 3/34, 3/43, 3/61, 3/65, 3/69, 8/141, 4/20, 4/8 c.+ lar 3/40	cab adım c.+ ı 8/63
caag (krş. ca)	c. 3/83	cad - yatmak c.- bay 1/133 c.- ğandard 1//156 c.- ğanım 14/106 c.- ğa 1/91
caagi (krş. ca)	c. 1/100, 1/108, 1/112, 1/144, 3/92, 8/57, 9/53	cağ taraf c.+ ı 11/131 c.+ inan 12/22 c.+ ında 10/16
caai (krş. ca)	c.+ nı 3/51	cağ - yakmak c.- ad 14/24
caal (< jaña älgı) deminki, az önceki c.+ deg 1/110, 1/203		cağ taraf c.+ ı 8/68 c.+ ina 14/17
		cağa yaka, kıyı c.+ sında 10/7 c.+ sna 8/23 c. da 15/76
		cağa (krş. cağa) c.+ sına 8/22 c.+ sında 12/64
		cağala - kenarından, kıyısından yürümek c.- b 12/91
		cağday durum c. 9/35, 9/35, 9/46, 9/53, 9/90 c.+ ğa 20/61, 9/24 c.+ ı 11/120, 13/12, 13/18, 9/42

- c.+ ım 11/121, 16/6
c.+ ımı 9/11
c.+ lar 9/24
c.+ mız 3/27
- cağday** (krş. **cağday**)
c. 9/28
- cahan äziredbergenib** *öz. is. kişi ismi*
c. 10/71
- cahın** yakın
c. 8/63
c.+ da 11/208, 11/218
- cahsı** iyi, güzel
c. 11/116, 11/119, 11/120,
11/121, 11/127, 11/183,
11/183, 11/189, 11/30, 13/21,
13/7, 15/43, 15/54, 24/18, 3/49,
4/102, 4/17, 4/66, 4/99, 6/24
c.+ ed 11/39
- cahsılıq** iyilik, güzellik
c. 8/108
- caı** (< jañağı) deminki, az önceki
c.+ day 3/86
- cal** (< jaña älgı) deminki, az önceki
c.+ degi 5/31
- calda** - kiralamak
c.- dim 3/63
- calfı** genel
c. 15/14
- calğastır** - devam ettirmek
c.- amıs 20/21
c.- ğam 24/5
- calğız** yalnız
c. 11/205
- calğız** (krş. **calğız**)
c. 8/86
- cam** *Far. can*
c.+ mıñ 14/116
- camal** az, biraz
c. 2/77
- çamalı** (krş. **camal**)
ç. 11/209
- caman** kötü
c. 1/151, 11/216, 13/22, 18/13
c.+ yemes 13/18, 16/6
- cama** güç
c.+ s 2/84
- cambas** yan
c.+ ımda 12/72
- can** (krş. **cam**)
c.+ dı 8/215
- can** yan
c.+ da 15/70
c.+ ımızda 3/50
- cañ** (< jañağı) deminki, az önceki
c.+ de 22/53
c.+ degi 18/7
- caña** (krş. **cañ**)
c. 10/12, 11/10, 11/138, 13/2,
13/25, 14/8, 21/20, 21/53,
23/13, 24/55, 24/76, 8/62
c.+ day 15/61
- cañağ** (krş. **cañ**)
c. 23/11, 3/108, 4/88

cañağ (krş. **cañ**)

c. 11/236

cañağı (krş. **cañ**)

c. 11/14, 11/15, 11/187,
11/190, 11/212, 11/34, 11/75,
11/95, 12/22, 12/41, 13/12,
13/6, 21/12, 21/13, 21/40,
24/123, 24/132, 24/39, 24/66,
24/77, 3/85, 3/92, 4/12, 4/14,
9/33, 9/52

c.+ dan 11/15, 11/15

c.+ day 11/33

c.+ n 4/5

cañağı (krş. **cañ**)

c. 13/3

cañağı (krş. **cañ**)

c. 10/13

c.+ lar 19/8

cañalı (krş. **cañ**)

c.+ day 3/51

cañal (< jaña älgı) deminki, az

önceki

c.+ degi 1/107

cañgız (krş. **calgız**)

c. 12/5, 20/26, 21/68

cañırgan öz. is. şehir ismi

c. 6/2

cañorgan öz. is. şehir ismi

c. 17/38

car yar, uçurum

c. 11/185

carat - yaratmak

c.- pas yem 8/101

carıg aydınlık

c.+ da 3/19

carlıg ferman, emir

c.+ ma 11/125

cartı stabgi *T. + Rus.* yarım zaman

c.+ menen 24/11

cas genç

c. 1/124, 1/126, 11/142,
11/143, 12/32, 4/188, 4/54,
7/149, 7/20

c.+ dar 1/51

c.+ ı 1/8

c.+ ım 4/2, 8/2, 8/283, 9/62

c.+ ımızğa 15/88

c.+ ımna 9/63

c.+ ma 1/138

c.+ ında 6/15

c.+ pız 7/124, 7/217

c.+ say 1/128

c.+ sı 4/65

c.+ tardan 12/142

c.+ tarmızım 1/63

caş (krş. **cas**)

c. 11/135, 11/144

cās yaş

c.+ ım 15/17

casa - yapmak

c.- b Koyad 15/71

c.- ğa 15/78

c.- p^w otır 13/18

c.- yığ 24/78

casır - saklamak	c.+ ge 21/11
c.- 1b 4/86	
casır - (krş. casır -)	cägdäy (krş. cağday)
c.- ad 1/89	c.+ imiz 13/7
castaw biraz genç	cähsi (krş. cahsı)
c. 12/10	c. 6/22
cat - yatmak	cähsı (krş. cahsı)
c.- ad 11/161, 12/163	c. 11/216, 13/25
c.- amıs 15/45	cäl (krş. cal)
cät - (krş. cat -)	c.+ degi 18/4, 5/92
c.- 1p 8/65	cärim yarım, buçuk
caw düşman	c. 4/52
c.+ dıñ 7/123	cäy yavaş
cawğaştı öz. <i>is.</i> boy ismi	c. 4/49
c. 9/57	cäyin yayın
cawra - üşümek	c.+ nän 19/9
c.- b keted 4/25	c.+ niñ 19/9
cay - yaymak	ce - yemek
c.- ad 9/46	c.- meyd 11/242
c.- 1b 5/92, 9/44	c.- meydi yèKen 4/74
cay yer	cè - (krş. ce -)
c.+ 1 11/191	c. 7/105
cayma öz. <i>is.</i> boy ismi	c.- p qaytıv 11/140
c. 10/41	c.- ymi 11/15
cayman (krş. cayma)	c.- ymiz 11/15, 11/15
c. 10/40	ced yedi
cazihdı suçlu	c. 15/30
c. 12/46	c.+ de 1/137
cääl (krş. caal)	cedgiz - ulaştırmak, yetiştirmek
c.+ deg 1//156	c.- gen 20/14
c.+ deği 1/162	cedpisiñş yetmişinci
cäbirel öz. <i>is.</i> (melek ismi)	c. 20/6
	cefis birinş yetmiş birinci

	c. 10/23	cètpistoı yetmiş dokuz
ceke	özel	c.+ mıza 1/40
	c. 13/14, 15/10	cıḥ taraf
celim	şişe	c.+ da 19/52
	c. 1/213	cıḥa ince
ceñge	yenge	c. 4/99
	c.+ m 11/74, 11/75	cıl yıl
cèñldew	biraz hafif	c.+ da 4/11, 4/14, 4/4
	c. 4/65	c.+ dı 24/3
cèr -	yapmak	c.+ ı 11/84
	c.- eyim 8/40	cıla - ağlamak
cèr	yer	c.- b 7/105
	c. 10/10, 10/11	cılän yılan
	c.+ ge 13/20	c. 23/57
cèr	(krş. cèr)	cılḥ yılki, at
	c.+ de 19/30	c.+ m 19/10
cet -	ulaşmak	cılḥı (krş. cılḥ)
	c.- emiz 18/6	c. 19/116, 21/140, 23/48,
cetegde -	yedeklemek	24/114, 3/11, 3/35, 3/35, 3/7,
	c.- yd 12/17	4/68, 5/159, 5/159, 5/160, 9/5,
cet -	ulaşmak	9/9
	c.- iv 7/203	c.+ baḥtı 23/49
cèti	yedi	c.+ lar 3/22
	c. 1/137, 13/17, 13/4	c.+ lardı 3/19, 3/38
cetimder	öz. is. boy ismi	c.+ lardıñ 3/10
	c. 10/40, 10/41, 10/41	c.+ larımdı 3/33
cetkis -	ulaştırmak	c.+ larımñıñ 3/37
	c.- in 18/8	c.+ ların 3/6
cetkiz -	(krş. cetkis -)	c.+ m 14/105
	c.- di 13/20	c.+ men 23/53
cetpis	yetmiş	c.+ mız 16/3
	c.+ ğe 15/4	c.+ n 14/108

c.+ nı 19/116, 19/77, 3/19	c.+ terge 15/36
c.+ nıñ 4/66, 4/66	cirm üş yirmi üç
c.+ nıñ 3/8	c. 16/7
c.+ sı 19/77, 3/16	civer - göndermek
c.+ sın 3/15	c.- esin 20/46
c.+ sinan 3/16	ciyna - yığmak, toplamak
cılhıvay ağa öz. is. kişi ismi	c.- b 5/45
c. 4/31	c.- y versinder 3/46
cılı ılık	ciñiškē ince
c. 10/48	c. 4/106
cılqıbay ağa öz. is. kişi ismi	cō hayır
c. 4/33	c. 9/57
cımsaq yumuşak	coğ yok
c. 4/104	c. 1/105, 11/14, 11/177, 7/15, 8/20
cırma bēş yirmi beş	c.+ bız 11/165, 3/7
c. 13/3	coğ (krş. coğ)
cırma_ltı yirmi altı	c. 21/24
c. 16/7	c.+ bın 2/22
cırma törtünşü yirmi dördüncü	coğalt - kaybetmek
c. 10/5	c.- ıb aldığ 2/34
cısa - yapmak	coğar yukarı
c.- b 25/11	c. 15/42
ciber - göndermek	coğarı (krş. coğar)
c.- gen yeKen 15/67	c. 9/14
cigid yiğit	coğaşha yonca
c. 3/57	c. 1/84
c.+ der 3/73	col yol
cigit (krş. cigid)	c. 12/15
c. 11/147	c.+ da 11/7, 15/60
c.+ i 10/73	c.+ dı 3/23
ciğit (krş. cigid)	c.+ mañ 3/21
c. 11/148	

colbarıs kaplan	c. 12/48	c. 18/4
coldas eş	c.+ ım 10/62, 13/2 c.+ ımız 13/9	curd halk, avam c. 1/140
coldıs (krş. coldas)	c. 1/146	curt (krş. curd) c.+ tıñ 13/14, 15/37, 15/37
coñırşhı (krş. coğaşha)	c. 1/79	cü - yürümek c.- megesin 15/90
coq (krş. coğ)	c. 4/79, 6/38, 8/23, 9/34	cügör mısır c. 1/83
cōq (krş. coğ)	c. 13/13	cügörü (krş. cügör) c. 9/32
cön yön	c.+ nen 4/64	cügür - koşmak c.- üb gelib 12/71 c.- üñder 12/69
cuma cuma	c.+ ğa 21/143	cümädilä öz. is. kişi ismi c. 6/10
cumatay öz. is. kişi ismi	c. 15/2	cür - yürümek c. 11/41 c.- gen 11/116 c.- geñ 4/143, 6/42 c.- gender 10/14 c.- gön 15/48 c.- megeñ 12/9 c.- megesin 15/90 c.- siñ 14/10 c.- üb ^w odhan 3/21
cumis iş	c. 10/21 c.+ an 1/133 c.- ñ 15/48 c.+ tañ 7/23	cüräl - (< jüre al-) yürümek c.- mäy cürgenimiz 17/26
cumissızdıq işsizlik	c. 10/33	cüz yüz c. 3/66
cumiste - (< jumıs iste-) iş yapmak	c.- dim 10/25	cüz - yüzmek c.- ü 5/89
cumus iş	c. 1/64, 1/65, 18/4 c.+ ğa 2/17	
cumuşşı işçi		

c.- üb ^wötüb 5/125
c.- üb ^wötüb jürdüg 5/122

Ç

çarçaw yorulmak

ç. 14/127

çarwa iş, çalışma

ç. 9/31

çaw - atla dörtlüğe gitmek

ç.- amayd 3/111

çayılğaylaw uzak

ç. 9/25

çempion *Fr.* şampiyon

ç. 22/64

ç.+ 1 22/60

çerez *Rus.* aracılığıyla

ç. 14/75

çernovül *öz. is.* şehir ismi

ç.+ ün 2/14

çetiñşi yedinci

ç. 11/69

çığa - çıkmak

ç.- maysız 11/234

çıgar - çıkarmak

ç.- ıbjattı 7/184

çımadan *Rus.* bavul

ç. 22/20

çırağ yavru

ç.+ ım 11/84

çırağ (krş. **çırağ**)

ç.+ ım 12/14

çimgend *öz. is.* şehir ismi

ç. 17/16, 19/51

ç.+ de 20/39, 5/161

ç.+ degi 9/85

çimkend (krş. **çimgend**)

ç. 5/199

ç.+ de 20/37

çoqpar çomak

ç.+ ın 12/62

çükür koşmak

ç. 18/3

D

da *edat* da

d. 1/103, 1/112, 1/117, 1/118,
1/129, 1/145, 1/148, 1/148,
1/148, 1/174, 1/174, 1/179,
1/18, 1/181, 1/181, 1/207,
1/207, 1/209, 1/209, 1/21, 1/28,
1/33, 1/38, 1/39, 1/44, 1/47,
1/62, 1/83, 1/85, 1/92, 10/11,
10/40, 10/72, 10/73, 10/84,
10/85, 11/104, 11/11, 11/122,
11/149, 11/159, 11/17, 11/179,
11/190, 11/206, 11/211,
11/215, 11/22, 11/228, 11/232,
11/243, 11/245, 11/249, 11/33,
11/35, 11/42, 11/42, 11/50,
11/55, 11/6, 11/66, 11/66, 11/7,
11/75, 11/75, 11/85, 11/86,
11/87, 12/112, 12/112, 12/124,

12/128, 12/133, 12/135,
12/138, 12/139, 12/140,
12/141, 12/142, 12/15, 12/152,
12/164, 12/176, 12/18, 12/194,
12/198, 12/200, 12/201,
12/205, 12/206, 12/28, 12/36,
12/45, 12/48, 12/6, 12/79,
13/13, 13/30, 14/110, 14/110,
14/113, 14/123, 14/128,
14/131, 14/137, 14/137,
14/139, 14/139, 14/26, 14/4,
14/4, 14/4, 14/43, 14/46, 14/96,
15/59, 15/60, 15/84, 16/20,
16/21, 16/28, 16/32, 17/21,
17/33, 17/8, 17/8, 18/23, 18/28,
18/32, 19/10, 19/100, 19/106,
19/107, 19/113, 19/12, 19/13,
19/2, 19/27, 19/44, 19/45, 19/5,
19/54, 19/54, 19/58, 19/61,
19/68, 19/70, 19/70, 19/71,
19/74, 19/75, 19/76, 19/77,
19/78, 19/78, 19/82, 19/85,
19/86, 19/89, 19/9, 19/91,
19/92, 19/92, 19/94, 2/14, 2/20,
2/31, 2/31, 2/43, 2/71, 2/71,
2/84, 2/89, 20/13, 20/27, 20/27,
20/32, 20/37, 20/40, 20/72,
20/80, 20/83, 20/84, 20/85,
21/10, 21/107, 21/109, 21/109,
21/112, 21/115, 21/115,
21/115, 21/116, 21/138, 21/15,
21/22, 21/25, 21/26, 21/26,
21/28, 21/37, 21/38, 21/50,
21/59, 21/59, 21/6, 21/60,
21/61, 21/66, 21/72, 21/75,
21/82, 21/82, 21/85, 22/2,
22/27, 22/28, 22/34, 22/35,
22/40, 22/41, 22/44, 22/55,
22/76, 22/87, 22/88, 23/101,
23/101, 23/13, 23/2, 23/25,
23/26, 23/27, 23/29, 23/3,
23/30, 23/33, 23/36, 23/42,
23/42, 23/42, 23/43, 23/50,
23/54, 23/6, 23/61, 23/65,
23/66, 23/67, 23/67, 23/75,
23/76, 23/82, 23/90, 23/94,
23/95, 23/96, 23/97, 24/151,
24/152, 24/152, 24/161,
24/161, 24/162, 24/27, 24/31,
24/39, 24/81, 24/87, 25/22,
25/40, 25/42, 25/7, 25/74,
25/78, 25/8, 25/82, 25/82,
25/86, 25/86, 25/87, 25/92,
26/12, 26/14, 26/23, 26/24,
26/38, 26/40, 26/48, 26/51,
3/102, 3/11, 3/12, 3/23, 3/32,
3/34, 3/37, 3/47, 3/54, 3/55,
3/65, 3/69, 3/70, 3/81, 3/82,
3/95, 3/99, 4/108, 4/116, 4/119,
4/120, 4/122, 4/134, 4/146,
4/147, 4/149, 4/154, 4/155,
4/159, 4/164, 4/165, 4/176,
4/177, 4/183, 4/25, 4/25, 4/28,
4/31, 4/4, 4/48, 4/49, 4/50,

4/51, 4/56, 4/56, 4/58, 4/58,
4/59, 4/6, 4/61, 4/64, 4/66,
4/68, 4/69, 4/70, 4/74, 4/77,
4/79, 4/83, 4/97, 5/102, 5/105,
5/121, 5/122, 5/150, 5/151,
5/163, 5/163, 5/168, 5/169,
5/172, 5/175, 5/194, 5/199,
5/199, 5/204, 5/214, 5/46, 5/54,
5/54, 5/67, 5/80, 5/84, 6/109,
6/113, 6/118, 6/12, 6/126,
6/128, 6/131, 6/140, 6/15,
6/156, 6/4, 6/40, 6/45, 6/45,
6/46, 6/67, 6/81, 6/87, 6/90,
6/99, 7/104, 7/108, 7/109,
7/123, 7/123, 7/126, 7/128,
7/129, 7/135, 7/146, 7/160,
7/165, 7/17, 7/170, 7/184,
7/191, 7/191, 7/194, 7/195,
7/205, 7/206, 7/207, 7/209,
7/221, 7/23, 7/31, 7/38, 7/46,
7/6, 7/68, 7/69, 7/83, 7/89,
7/91, 7/92, 8/108, 8/110, 8/114,
8/114, 8/115, 8/133, 8/141,
8/16, 8/177, 8/179, 8/20, 8/200,
8/201, 8/202, 8/204, 8/220,
8/224, 8/232, 8/234, 8/238,
8/239, 8/243, 8/250, 8/274,
8/276, 8/285, 8/297, 8/303,
8/304, 8/304, 8/305, 8/47, 8/51,
8/7, 8/85, 8/98, 8/98, 8/99,
9/34, 9/72, 9/79, 9/89

da (krş. **da**)

d. 19/53, 21/97, 22/24, 22/31

daa bozkır

d.+ da 14/105

dabdarday büyük, kocaman

d. 3/63

daddarday (krş. **dabdarday**)

d. 3/62

dağ *edat* yine

d. 4/144

dağı (krş. **dağ**)

d. 1/34, 19/107, 20/61, 24/67,

5/135, 5/171, 5/198, 5/32, 5/34

d.+ nı 21/95

dağı (krş. **dağ**)

d. 1/95, 19/17

d.+ n 3/59

dağıl tahıl

d.+ darın 24/113

daı (krş. **dağ**)

d.+ nı 3/16, 3/17

dāı (krş. **dağ**)

d.+ nı 3/27

dal tam

d. 5/41

dala (krş. **daa**)

d. 1/183, 3/100

d.+ da 14/101, 2/85, 21/21,

24/156, 3/98, 8/34

d.+ dağ 4/5

d.+ ğa 1/178, 14/120, 21/109,

8/216

d.+ ğa 1/184

	d.+ n 1/183	darıy <i>Far.</i> derya	
dalas - tartışmak, dalaşmak		d. 6/41	
	d. 2/16	darıya (krş. darıy)	
dam tat		d. 12/135, 19/41, 19/42, 20/28,	
	d. 5/186	5/42, 5/42, 5/82, 8/195, 8/202	
damağ yemek		d.+ ğa 5/50	
	d.+ dı 4/97	d.+ n 12/116, 19/34	
dambı su selinden korumak için		d.+ nı 8/162	
yapılan engel		darıya (krş. darıy)	
	d.+ sı 12/174	d. 19/27, 5/43	
damı - gelişmek		d.+ n 5/44	
	d.- ğañ 24/111	darıyalıq <i>Far.</i> + <i>T.</i> deryalı	
dana <i>Far.</i> akıllı, bilge		d. 19/25	
	d. 13/21	darya (krş. darıy)	
dar (krş. da)		d. 14/111, 14/122, 14/97,	
	d. 1/81	14/97, 14/97, 14/98, 19/35,	
darbaza <i>Far.</i> dış kapı, avlu kalpısı		19/41, 19/45, 5/164, 5/189,	
	d. 15/97, 7/82	5/190, 6/167, 6/167, 6/52,	
	d.+ ların 20/66	8/193	
darbız karpuz		d.+ dam 20/11, 5/191, 5/50	
	d. 2/72, 9/37	d.+ dan 5/148	
dārbız (krş. darbız)		d.+ ğa 5/192	
	d. 11/13, 2/81	d.+ m 3/84	
darhan geniş, ferah		d.+ men 5/137, 5/140, 6/169,	
	d. 1/177	6/169	
darı - tesir etmek, iyi gelmek		d.+ n 12/124, 12/162, 19/14,	
	d.- ğan 1//156	3/112, 3/4, 5/152, 5/51, 5/51,	
	d.- sın 17/63	5/52, 5/53, 6/146, 8/23	
darı darı		d.+ nı 5/197	
	d. 2/81	d.+ nıñ 3/14, 3/3, 3/92, 3/94,	
darıd -tesir ettirmek		3/94, 5/188, 5/189, 5/208,	
	d.- han 1/151	5/209	

daryalıq (krş. darıyalıq)	däyında - (krş. dayında -)
d. 19/41	d.- p 7/154
da_şed (< da içmek) da içmek	dayındal - hazırlanmak
d. 5/52	d.- ıb 11/24
dasrahan <i>Far.</i> sofra	d.- ıp ^w otı 11/89
d. 22/89	dayındaw hazırlamak
dastan <i>Far.</i> destan	d.+ diñ 26/34
d. 8/247	dayındaw_şün (dayındaw üşin)
dastarğan <i>Far.</i> sofra	hazırlamak için
d. 22/86	d. 1/79, 26/29
dastarhan <i>Far.</i> sofra	dayra (krş. darıy)
d. 11/18, 17/12, 8/154, 8/157	d. 11/227, 11/231
d.+ da 8/120, 8/127	d.+ dañ 11/134
davay <i>Rus.</i> haydi	d.+ niñ 11/138
d. 11/100, 11/255	d_ayt - (< da ayt-) da söylemek
dawa <i>Ar.</i> şifa	d.- ad 1/184, 23/39
d. 1/109	d.- am 12/63
dawış ses	d_ayt - (krş. d_ayt -)
d. 8/162, 8/164	d.- ad 3/84
d.+ şığıb 12/68	dä (krş. da)
dawlet turhhan <i>öz. is.</i> kişi ismi	d. 1/175, 1/205, 1/206, 11/104,
d. 14/90	11/40, 12/141, 12/16, 12/173,
dayın hazır	13/12, 14/14, 14/41, 14/48,
d. 18/32	14/57, 16/35, 17/54, 2/35,
däyın (krş. dayın)	21/109, 21/11, 21/113, 21/115,
d. 2/54	21/13, 21/136, 21/23, 21/57,
dayında - hazırlamak	21/58, 21/78, 21/86, 26/32,
d. 11/136	3/77, 3/78, 4/112, 4/130, 4/47,
d.- bdi 11/138	4/49, 4/76, 5/50, 6/112, 6/28,
d.- ğan 5/13	7/193, 8/126, 8/132, 8/134,
d.- ydi 1/83	8/181, 8/237, 8/253, 8/254,
d.- ysin 7/155, 7/155	8/291, 8/292, 8/300, 8/58, 8/64

däkümet *Rus.* evrak

d.+ ter 7/52

d.+ terimdi 7/185

däKümet (krş. **däkümet**)

d.+ i 18/34

däl (krş. **dal**)

d. 1/202, 1/75, 1/80, 11/17,
11/181, 12/107, 12/134,
12/144, 5/144, 5/172, 5/174,
5/190, 5/196, 5/35, 5/62, 8/229,
8/27, 8/28

dälä (krş. **daa**)

d.+ tuğun 8/165

dälel *Ar.* delil

d. 22/49

d.+ i 21/61, 21/61

däm (krş. **dam**)

d. 4/182, 7/176, 8/126

d.+ i 4/10, 4/73

dämdi tatlı

d. 4/10, 4/105, 4/17, 4/82

dän *Far.* tohum

d. 2/61

d.+ in 8/278

dän (krş. **dän**)

d. 2/67, 2/68

dār *Ar.* ilâç

d. 20/65

däred *Ar.* taharet

d. 12/35

däredsiz *Ar. + T.* taharetsiz

d. 23/91, 23/91

däreje mertebe

d.+ ge 8/212, 8/40

d.+ miz 8/112

d.+ si 8/87

därejelem - mertebeye ulaşmak

d.- biyd 22/8

däret *Ar.* taharet

d.+ alıb 6/117

d.+ alıbotır 6/114

d.+ aluwğa 6/117

däri (krş. **dār**)

d. 10/12, 10/13, 10/15, 20/66

d.+ de 5/41

dāri (krş. **dār**)

d. 20/27, 20/27, 5/13, 5/15

d.+ si 5/15

däriyä (krş. **darıy**)

d.+ vobgetgeñ 19/37

däriya (krş. **darıy**)

d.+ da 5/127

d.+ n 12/134

därya (krş. **darıy**)

d. 14/118, 14/121, 14/97, 5/164

d.+ dan 14/114, 5/61

d.+ men 5/137

d.+ n 12/163, 5/169

d.+ nı 5/49

d.+ nñ 14/35, 5/188, 5/195

däryä (krş. **darıy**)

d. 14/91, 5/50

d.+ dä 5/50

d.+ dän 1/81, 10/85, 12/153,

5/203, 5/88, 6/56	de <i>edat. de</i>
d.+ m 14/117	d. 1/137, 1/173, 1/173, 1/177,
d.+ meñ 23/53	1/177, 1/58, 1/7, 1/8, 10/14,
d.+ n 1/117, 1/159, 14/110,	10/3, 10/40, 10/46, 10/85,
21/89, 5/52, 5/65, 5/84	11/11, 11/14, 11/164, 11/210,
d.+ nı 8/162	11/23, 11/233, 11/233, 11/39,
däşik <i>Rus.</i> kutu, kasa	11/58, 12/132, 12/35, 12/38,
d. 20/86	12/52, 12/66, 12/83, 14/108,
däste - (da iste-) da yapmak	14/137, 14/139, 14/23, 14/23,
d.- ys12/4	14/3, 14/50, 14/51, 14/51,
dästür <i>Far.</i> âdet, gelenek	14/62, 14/81, 15/31, 15/63,
d.+ lerd 7/77	15/85, 15/88, 15/89, 17/18,
d.+ ünde 4/137	17/18, 17/23, 17/5, 18/28,
däv <i>Far.</i> dev	18/34, 19/98, 2/17, 2/41, 20/30,
d. 8/125	20/4, 21/102, 21/126, 21/53,
däw <i>Far.</i> büyük, kocaman	21/57, 21/76, 22/75, 22/80,
d. 1/172, 10/7, 19/37, 21/134,	23/18, 23/19, 23/47, 23/78,
21/135, 21/135, 21/136,	24/126, 24/127, 24/166, 24/25,
21/144, 21/82, 25/17, 4/5,	24/66, 24/68, 24/93, 24/96,
5/121, 6/140, 8/187, 8/189,	25/23, 25/26, 25/35, 25/84,
8/190	26/49, 3/13, 3/50, 4/107, 4/126,
d.+ ümes tuğun 19/43	4/13, 4/147, 4/148, 4/148,
däw (krş. däw)	4/158, 4/22, 4/28, 4/61, 4/68,
d. 19/41	4/68, 4/68, 4/69, 4/70, 4/73,
däwidäl <i>öz. is.</i> kişi ismi	4/74, 4/91, 4/92, 4/99, 5/129,
d. 21/93	5/130, 5/19, 5/191, 5/20, 5/207,
däwletalı <i>öz. is.</i> kişi ismi	5/214, 5/217, 5/40, 5/44, 5/63,
d. 21/94	5/64, 6/121, 6/171, 6/45, 6/54,
däyindä - (krş. dayında -)	6/74, 7/130, 7/130, 7/215, 7/25,
d.- ymiz 26/32	7/90, 7/90, 7/92, 8/149, 8/16,
däyis <i>Ar.</i> bir sövgü sözü	8/188, 8/190, 8/204, 8/221,
d.+ ke 11/20	8/221, 8/222, 8/222, 8/225,

	8/226, 8/265, 8/280, 8/280, 8/304, 9/25, 9/33, 9/41, 9/41, 9/64, 9/65, 9/79, 9/80, 9/88, 15/29, 21/25, 5/40	12/5, 12/7, 12/78, 12/79, 12/86, 12/94, 12/96, 12/99, 14/101, 14/105, 14/69, 14/70, 14/73, 14/93, 15/27, 15/43, 15/44, 15/74, 15/79, 15/86, 16/25, 16/33, 16/34, 19/11, 19/29, 19/31, 19/40, 19/49, 19/80, 19/93, 19/99, 2/26, 2/27, 2/33, 21/106, 21/110, 21/123, 21/125, 21/21, 21/22, 21/30, 21/35, 21/36, 21/38, 21/80, 21/89, 22/23, 22/41, 22/47, 22/66, 22/67, 22/67, 22/68, 22/72, 22/73, 22/74, 22/78, 23/100, 23/37, 23/46, 23/46, 23/59, 23/6, 23/65, 23/73, 23/81, 23/93, 23/97, 23/99, 24/18, 24/19, 24/48, 24/76, 24/79, 24/86, 25/22, 25/44, 25/69, 25/69, 25/91, 3/101, 3/111, 3/27, 3/29, 3/31, 3/32, 3/34, 3/40, 3/41, 3/46, 3/47, 3/48, 3/50, 3/53, 3/56, 3/56, 3/57, 3/58, 3/58, 3/60, 3/75, 3/78, 3/80, 3/82, 3/83, 3/86, 3/9, 3/90, 3/92, 3/95, 3/99, 4/110, 4/12, 4/135, 4/142, 4/179, 4/182, 4/185, 4/188, 4/20, 4/35, 4/38, 4/46, 4/73, 4/75, 4/79, 4/95, 5/118, 5/177, 5/180, 5/194, 5/22, 6/100, 6/105, 6/110, 6/113, 6/116,
de -	demek d.- b 15/67, 20/34, 7/198, 7/210 d.- b atab goydı 5/25 d.- b ayttı 8/56 d.- dim 22/90 d.- en 23/52 d.- gen 12/63, 13/22, 25/68, 25/68 d.- ğen 1/203, 19/101, 25/37, 26/4, 7/185 d.- gende 20/27 d.- gende 20/27 d.- ğen yeken 11/151 d.- n 22/30 d.- p 13/11, 20/35 d.- vatqan 7/143 d.- w 6/151	
dè -	(krş. de -) d.- atırım 4/79 d.- b 1/11, 1/110, 1/113, 1/135, 1/15, 1/155, 1/167, 1/18, 1/18, 11/109, 11/156, 11/178, 11/184, 11/187, 11/20, 11/205, 11/210, 11/214, 11/24, 11/248, 11/4, 11/65, 12/114, 12/114, 12/131, 12/14, 12/172, 12/205, 12/24, 12/29, 12/31, 12/33, 12/38, 12/43, 12/46, 12/48,	

6/119, 6/124, 6/134, 6/141,
6/25, 6/38, 6/44, 6/46, 6/47,
6/51, 6/57, 6/59, 6/62, 6/63,
6/64, 6/69, 6/75, 6/79, 6/80,
6/9, 6/90, 6/96, 7/11, 7/114,
7/120, 7/155, 7/181, 7/183,
7/204, 7/219, 7/36, 7/37, 7/53,
7/94, 8/127, 8/129, 8/155,
8/158, 8/178, 8/238, 8/245,
8/246, 8/261, 8/27, 8/277,
8/284, 8/301, 8/53, 8/54, 8/66
d.- b 4/3
d.- b aldab aparam 7/116
d.- b atad 24/135
d.- b atağan 5/220
d.- bathaň 6/98
d.- b atılad 24/149
d.- batır 11/126, 11/126,
19/120, 22/7, 8/211
d.- batırmız 17/12, 17/12
d.- b aydğan eken 6/152
d.- b aydğan yeken 6/124
d.- b aydhan 22/54
d.- b aydhan yeken 6/121
d.- b aydhızamız 22/50
d.- b ayhalayd 5/66
d.- b ayhaylaym 8/108
d.- b ayt 12/98
d.- b aytad 23/46, 24/129,
24/129
d.- b aytad durad 8/28
d.- baytam 7/149

d.- baythan yeken 6/148
d.- b aytı 8/56
d.- b aytılad 24/139
d.- b aytpağan 12/22
d.- bdi 12/15, 3/28, 3/32, 3/33,
3/34, 3/36, 3/36, 3/37, 3/37,
4/169, 6/153, 6/60, 6/60, 8/24,
8/285
d.- b em 11/40, 23/101
d.- b goad 22/53
d.- bim 7/107
d.- b jatad 6/5
d.- b jibergen eken 12/40
d.- b jür 16/44
d.- b jürgön 11/71
d.- b kegeň 3/18
d.- b ketken 12/186, 6/101
d.- b minetin 12/22
d.- b qaläsıñ 12/206
d.- b qob bedgen yeken 21/100
d.- b söyleyd 12/142
d.- b söyleydi 12/57
d.- b söylöyd 12/143
d.- b tastaydı 25/74
d.- bti 12/195, 14/96, 6/117,
8/285
d.- b tur 8/210, 8/266
d.- b turğan 11/66
d.- büytüb mahtamañdar 22/67
d.- b ^wodradıyegen 11/252
d.- b ^wotır 25/40
d.- b ^wotırmız 7/198

d.- b ^woylamız 18/8

d.- d 11/78, 12/199, 12/6,
21/109, 21/110, 22/27, 22/85,
4/132, 4/164, 5/173, 8/247

d.- di 1/105, 1/106, 11/100,
11/101, 11/246, 11/78, 11/79,
11/85, 11/87, 11/87, 11/97,
11/98, 12/3, 14/114, 19/87,
21/108, 21/23, 21/38, 21/45,
21/97, 21/98, 21/99, 22/26,
22/26, 22/35, 22/36, 22/38,
4/133, 4/181, 5/141, 8/101,
8/101, 8/102, 8/103, 8/109,
8/296, 8/296, 8/55, 8/88, 8/90

d.- di 3/93

d.- di 11/80

d.- dig 16/21, 16/22, 5/29

d.- dim 1/123, 1/62, 11/219,
11/72, 11/73, 11/77, 11/77,
11/78, 11/80, 11/83, 11/89,
11/90, 12/84, 16/31, 21/98,
22/32, 22/32, 22/32, 3/59, 3/68,
3/70, 3/77, 3/82, 4/123, 4/131,
7/107, 8/133

d.- đim 22/34, 22/85, 22/88,
7/15

d.- g 12/106

d.- ge 14/81, 14/86, 5/73

d.- gem 10/11, 10/38, 11/43,
12/116, 13/30, 14/35, 15/26,
15/59, 15/68, 17/39, 17/5,
19/25, 23/64, 25/31, 26/48,

4/42, 5/167, 5/197, 6/162,
6/167, 6/171, 8/112, 8/165,
8/233, 8/291

d.- ğem 5/116, 5/13

d.- gem boğan 14/6

d.- ğem bolad 24/121

d.- gem boladın 12/3

d.- gem boldı 5/33

d.- gem bolğan 12/117

d.- gemmenen 24/117

d.- gen 1/9, 10/11, 10/13,
10/16, 10/3, 10/4, 10/4, 10/40,
10/41, 10/41, 10/41, 10/63,
10/65, 10/65, 10/66, 10/69,
10/70, 10/70, 10/9, 11/114,
11/123, 11/178, 11/189,
11/196, 11/60, 11/88, 12/112,
12/117, 12/118, 12/121,
12/122, 12/125, 12/126,
12/133, 12/136, 12/136, 12/14,
12/144, 12/149, 12/150,
12/151, 12/154, 12/158,
12/161, 12/161, 12/162,
12/164, 12/171, 12/173,
12/177, 12/180, 12/184,
12/184, 12/184, 12/187,
12/191, 12/198, 12/200, 12/23,
12/5, 12/61, 12/89, 13/8,
14/127, 14/36, 14/47, 14/69,
14/71, 14/86, 14/98, 15/50,
15/60, 15/63, 15/87, 15/87,
15/96, 17/2, 17/20, 17/38,

17/39, 18/11, 18/27, 19/102,
19/109, 19/23, 19/25, 19/28,
19/3, 19/38, 19/41, 19/42,
19/45, 19/52, 19/97, 19/97,
19/99, 2/24, 2/32, 20/29, 21/23,
21/7, 21/98, 21/98, 22/20,
22/39, 22/43, 22/58, 22/70,
22/74, 22/75, 22/9, 22/9,
23/101, 23/18, 23/18, 23/2,
23/30, 23/39, 23/5, 23/52,
23/62, 23/70, 23/72, 23/79,
23/86, 24/104, 24/34, 24/36,
24/57, 24/59, 24/65, 24/68,
24/69, 24/96, 24/96, 25/28,
25/3, 25/34, 25/38, 25/5, 25/52,
25/55, 25/63, 25/71, 25/72,
25/79, 25/9, 25/90, 25/94,
26/32, 26/34, 26/49, 3/101,
3/42, 3/54, 3/55, 3/56, 3/56,
3/57, 3/69, 3/71, 3/71, 3/74,
3/76, 3/79, 3/84, 4/146, 4/170,
5/103, 5/109, 5/110, 5/110,
5/120, 5/124, 5/129, 5/134,
5/146, 5/151, 5/153, 5/153,
5/154, 5/155, 5/161, 5/214,
5/218, 5/22, 5/23, 5/24, 5/29,
5/31, 5/41, 5/7, 5/73, 5/82, 5/9,
6/111, 6/126, 6/126, 6/127,
6/13, 6/145, 6/157, 6/159,
6/164, 6/171, 6/32, 6/39, 6/40,
6/41, 6/43, 6/47, 6/48, 6/51,
6/53, 6/53, 6/56, 6/8, 7/169,

7/180, 7/190, 7/227, 7/71,
8/116, 8/12, 8/134, 8/134,
8/140, 8/143, 8/166, 8/184,
8/191, 8/191, 8/2, 8/22, 8/229,
8/247, 8/255, 8/263, 8/269,
8/270, 8/270, 8/271, 8/272,
8/279, 8/281, 8/288, 8/292,
8/297, 8/299, 8/303, 8/40, 8/64,
8/8, 8/8, 8/81, 8/9, 8/9, 9/27,
9/28, 9/31, 9/43, 9/65, 9/70,
25/35, 12/14

d.- geñ 10/6, 15/3

d.- geñ 14/48, 14/93, 19/32,
19/33, 23/13, 25/29, 4/171,
4/87, 8/42

d.- ğen 1/105, 1/187, 1/213,
11/206, 19/110, 19/51, 2/39,
23/14, 23/21, 23/22, 23/33,
23/71, 23/8, 24/53, 25/22, 3/57,
4/46, 5/11, 5/139, 5/9, 8/198,
23/7

d.- gend 1/158

d.- gende 12/32, 12/72, 15/80,
20/75, 21/24, 23/20, 24/78,
4/60, 5/149, 6/39, 6/66

d.- ğende 5/178

d.- gender 14/38

d.- gendey 1/169, 22/15, 9/45,
9/53, 9/6, 9/9

d.- ğendey 1/130, 1/66, 22/79

d.- gendi 12/187, 4/92

d.- ğendi 8/165

d.- ğendiy 26/12
 d.- gene 8/49
 d.- ğened 21/30
 d.- genegen 6/137
 d.- gen eken 5/150
 d.- geni 12/137, 12/146,
 12/198, 14/137, 21/76, 5/203
 d.- genim 12/32, 12/34, 4/11
 d.- genimiz 22/57, 24/26,
 24/49, 24/75
 d.- geniñ 11/2, 14/94, 23/19,
 24/38, 5/131
 d.- ğeniñe 15/38
 d.- genniñ 5/130
 d.- geñşe 21/141
 d.- gen yegen 11/153, 11/198,
 11/203, 6/30
 d.- gen yeken 11/136, 11/149,
 15/79
 d.- gen yeken 11/165, 11/181
 d.- gen yeken 11/232
 d.- gesin 12/58, 8/239
 d.- gin 9/79
 d.- giñ 4/52, 6/143
 d.- k 1/16
 d.- m 11/171, 22/89, 22/91
 d.- medig 2/35
 d.- mey 11/95, 8/18
 d.- meydı 12/43, 8/16
 d.- miyd 8/19, 8/20
 d.- miyd 8/21
 d.- n 22/23
 d.- p 11/123, 11/144, 11/146,
 11/152, 11/164, 11/174,
 11/256, 11/41, 11/64, 4/170,
 4/171, 4/179, 4/79, 8/19, 8/26,
 8/29
 d.- patırm 11/172
 d.- pdi 3/31
 d.- pti 11/147, 11/149, 11/149,
 11/150, 11/154, 11/241,
 11/241, 11/242, 11/243,
 12/196, 12/197, 6/139, 6/154,
 6/161, 6/162, 6/82, 8/138,
 8/150, 8/151, 8/209, 8/211,
 8/215, 8/258, 8/258, 8/258,
 8/259, 8/26, 8/278, 8/282,
 8/284, 8/284, 8/286, 8/32, 8/32,
 8/35, 8/35, 8/36, 8/36, 8/37,
 8/60, 8/61, 8/62, 8/64, 8/71,
 8/73, 8/74
 d.- pti 8/25, 8/43
 d.- pti 8/65
 d.- pti 11/148
 d.- p^wotratin 4/164
 d.- se 1/86, 12/19, 14/95,
 6/115, 6/116, 6/136, 6/138,
 6/140, 6/150, 6/161, 6/24, 6/24,
 6/25, 6/29, 6/36, 6/38, 6/49
 d.- sem 22/27, 3/69, 7/183,
 7/204
 d.- señ 12/142, 17/63, 25/21,
 5/150, 5/151
 d.- si 6/37

d.- sse 4/118	d.- w 8/52
d.- ssem 7/206	d.- y amaymıs 7/106
d.- v 1/9, 16/18, 18/8, 3/48, 5/150, 5/35, 6/55, 8/28, 8/66, 8/77, 8/80, 8/84	d.- yd 1/52, 11/144, 11/17, 4/117, 4/118, 8/48, 8/57, 9/60
d.- vadganda 12/176	d.- ydi 11/142, 11/143, 11/147, 11/167, 11/222, 11/223, 11/38, 15/35, 16/24, 19/20, 4/117, 8/31, 8/34, 8/40, 8/47, 8/47, 8/55, 8/6
d.- vadhan 11/160	d.- ydin 1/193, 1/49, 9/25, 9/25, 9/38
d.- v afaram 7/112	d.- ydi yeken 12/63
d.- v ataldı 5/9	d.- yin 19/20
d.- v atayd 5/34, 5/35	d.- ym 1/196
d.- vatr 2/91, 8/241	d.- ymis 1/13, 15/2
d.- vatrım 4/35	d.- ymiz 1/30, 1/77, 11/128, 11/34, 4/85, 5/113, 9/35
d.- vatırımız 17/11	d.- ytin 1/168, 10/29, 12/188
d.- vatsiñ 3/58	dē (krş. da)
d.- v aytamıs 3/26	d. 2/41
d.- v aytamız 3/25	dē (krş. da)
d.- v aytı 8/53	d. 1/28
d.- v aytılad 24/39	defudad <i>Lat.</i> milletvekili
d.- v aytım 6/90	d. 7/185, 7/187
d.- v ayttı 8/55	defuwdad (krş. defudad)
d.- v ed 7/13	d. 7/12, 7/12
d.- v edim 4/177	d.+ ğa 7/13
d.- v em 4/124	defwdad (krş. defudad)
d.- v em 16/17, 3/76	d. 7/18
d.- v jatır 3/86, 3/87	dege diyen
d.- v ^w otıramı 8/157	d.+ me1/208
d.- v ^w otırm 20/13	dēge (krş. dege)
d.- v ^w otırım 21/10	
d.- v ^w otırmız 18/6	
d.- v ^w oyla 4/39	
d.- v ^w oylamaym 8/244	
d.- v ^w oylappın 7/35	

d.+ me 14/52	d.+ miz 8/225
degem (krş. dege)	demde hemen
d.+ menen 24/57	d. 4/53, 4/71, 4/73
dêgen (krş. dege)	demal - dinlenmek
d.+ dey 15/15	d.- âdı 24/35
d.+ di 5/7	d.- ıb 25/12
d.+ i 21/5	demaldır - dinlendirmek
d.+ iñ 5/62	d.- ıb küddi 25/62
dekabir <i>Rus.</i> aralık	demaldır - (krş. demaldır -)
d. 25/95	d.- ıb 25/12
d.+ diñ 14/20	d_emes (< de emes) de değil
d.+ ge 26/17	d. 8/73
dekäbir (krş. dekabir)	den <i>Far.</i> sıhhat
d.+ de 4/13	d. 18/18, 19/90
dekavir (krş. dekabir)	d.+ deriñ 15/54, 17/61, 17/64
d. 8/191	d.+ i 16/10
dêlgen (krş. dege)	d.+ im 11/183
d.- boldı 12/121	d.+ imiz 8/222
deldal <i>Ar.</i> tellâl, aracı	dên (krş. den)
d. 15/35	d. 22/40
delegad <i>Fr.</i> delege	dene vücut, ten
d. 7/18, 7/40	d. 20/68
delegat (krş. delegad)	d.+ m 6/104
d. 7/187	d.+ miz 4/15
dem <i>Ar.</i> dua okumak	d.+ mizim 8/227
d.+ sabadħan 23/25	d.+ sime 20/71
d.+ sal 11/213	d.+ sinde 20/68
dêm (krş. dem)	deñiz deniz
d.+ salıb 11/182	d.+ ine 25/51
d.+ salıb bèred 11/183	densaw sağlık
dem nefes, soluk	d. 1/181, 1/182
d.+ joq 8/230	d.+ iñdı 1/146

densāw (krş. densaw)	d. 25/93
d. 15/11	
densawıq (krş. densaw)	dêyin (krş. deyi)
d.+ ın 20/9	d. 1/131, 10/12, 10/13, 10/28,
d.+ qa 20/17	12/156, 12/165, 12/181, 2/78,
densawlıg (krş. densaw)	21/138, 5/75, 9/46, 9/6
d. 25/87	dêyiñ (krş. deyi)
deñsawlıg (krş. densaw)	d.+ gi 24/37
d. 1/149	dıbıs ses
densawlıh (krş. densaw)	d. 21/109
d.+ ın 7/33	dım nem, rutubet
densawlıq (krş. densaw)	d. 1/25, 1/89, 14/109, 25/71,
d.+ qa 20/25	6/82, 7/138, 7/195
deñsawlıq (krş. densaw)	dımar <i>Rus.</i> duman
d. 1/143	d. 20/60
deplom <i>İt.</i> diploma	dır (krş. dir)
d. 14/32	d. 19/17
depuwdad (krş. defudad)	dırayıf
d. 7/17, 7/39	d. 25/82
derew hemen, derhâl	dı_ş - (< da iş-) da içmek
d. 7/107	d.- ed 5/53
dermem değirmen	dıyhanşılıq (<i>Far.</i> dıyhan + <i>T.</i> şılıq)
d.+ menen 7/161	çiftçilik
dessad (< detskiy sad) <i>Rus.</i> kreş	d.+ ben 2/5
d.+ da 9/15, 9/90	dıymar (krş. dımar)
det defa	d. 20/60
d. 6/59	di - (krş. de-)
dêw demek	d.- yd 21/21
d.+ ge 15/74, 5/153	di - (krş. de-)
deyi kadar, değin	d. 21/42
d. 26/54	d.- m 8/299
deyin (krş. deyi)	d.- se 1/135, 6/81
	d.- sem 12/8, 3/66

d.- sim 3/50
d.- siñ 1/173, 1/173
d.- y 11/240, 21/41, 8/234, 8/53
d.- ybatır 8/201
d.- yd 1/102, 1/157, 11/164,
11/182, 11/190, 11/248, 11/81,
12/120, 12/125, 12/135,
12/136, 12/14, 12/16, 12/160,
12/165, 12/17, 12/173, 12/174,
12/192, 12/193, 12/199,
12/199, 12/20, 12/200, 12/202,
12/207, 12/23, 12/23, 12/53,
12/58, 12/63, 12/69, 12/8,
12/96, 14/100, 14/100, 14/111,
14/127, 14/136, 14/136, 14/25,
14/38, 14/40, 14/43, 14/45,
14/54, 14/55, 14/76, 14/83,
14/93, 14/94, 15/18, 15/60,
15/99, 17/4, 19/112, 19/121,
19/19, 19/36, 19/36, 19/40,
19/64, 19/65, 19/65, 19/66,
19/66, 19/71, 19/74, 19/74,
19/74, 19/75, 19/75, 19/76,
19/76, 19/79, 19/80, 19/82,
19/82, 19/86, 19/88, 19/89,
19/89, 2/35, 2/50, 2/53, 2/54,
2/91, 2/91, 20/40, 20/56, 20/61,
20/71, 20/72, 21/11, 21/134,
21/135, 21/14, 21/140, 21/140,
21/141, 21/143, 21/150, 21/17,
21/2, 21/2, 21/23, 21/25, 21/30,
21/32, 21/32, 21/39, 21/4,
21/43, 21/43, 21/44, 21/47,
21/69, 21/70, 21/72, 21/73,
21/73, 21/74, 21/74, 21/74,
21/75, 21/76, 21/83, 21/96,
22/27, 22/48, 22/49, 22/73,
22/77, 22/77, 22/83, 23/23,
23/26, 23/26, 23/29, 23/35,
23/36, 23/41, 23/68, 24/131,
24/135, 24/75, 24/78, 25/40,
25/53, 25/53, 25/83, 26/27,
26/28, 3/103, 3/107, 3/107,
3/107, 3/113, 3/20, 3/21, 3/21,
3/28, 3/29, 3/48, 3/59, 3/64,
3/65, 3/67, 3/68, 3/69, 3/70,
3/70, 3/70, 3/72, 3/74, 3/78,
3/79, 3/81, 4/119, 4/119, 4/124,
4/125, 4/125, 4/126, 4/127,
4/128, 4/128, 4/129, 4/129,
4/131, 4/132, 4/134, 4/135,
4/141, 4/141, 4/142, 4/143,
4/150, 4/151, 4/151, 4/154,
4/177, 4/178, 4/22, 4/23, 4/27,
4/28, 4/36, 4/77, 5/174, 5/175,
5/180, 6/104, 6/112, 6/115,
6/122, 6/124, 6/129, 6/130,
6/137, 6/138, 6/139, 6/140,
6/143, 6/144, 6/150, 6/151,
6/156, 6/156, 6/159, 6/167,
6/168, 6/28, 6/30, 6/32, 6/37,
6/38, 6/78, 6/79, 6/80, 6/83,
6/83, 6/83, 6/84, 6/84, 6/85,
6/85, 6/85, 6/86, 6/86, 6/87,

6/89, 6/89, 6/90, 7/111, 7/126,
7/128, 7/148, 7/163, 7/164,
7/164, 7/171, 7/182, 7/205,
7/207, 7/40, 8/17, 8/17, 8/18,
8/185, 8/21, 8/213, 8/234,
8/240, 8/245, 8/248, 8/250,
8/268, 8/271, 8/275, 8/279,
8/28, 8/299, 8/30, 8/45, 8/52,
8/52, 8/54, 8/56, 8/57, 8/58,
8/69, 8/72, 8/76, 8/77, 9/71
d.- yd 5/177, 23/63, 3/32
d.- yda 8/14
d.- ydi 1/10, 1/184, 11/163,
11/204, 12/115, 12/72, 12/93,
14/92, 15/27, 19/17, 19/38,
19/8, 20/37, 20/60, 20/68,
20/69, 20/69, 21/30, 21/31,
21/34, 21/41, 21/42, 21/5,
21/50, 21/68, 21/71, 21/8,
21/87, 21/88, 21/9, 22/72,
23/98, 3/107, 3/108, 4/10,
4/115, 4/122, 4/123, 4/123,
4/126, 4/136, 4/145, 4/145,
4/146, 4/154, 4/21, 4/34, 4/64,
5/134, 5/196, 5/206, 6/122,
6/132, 6/24, 6/31, 6/33, 6/34,
6/54, 6/55, 6/58, 6/87, 6/91,
8/104, 8/160, 8/19, 8/205,
8/213, 8/214, 8/215, 8/216,
8/224, 8/251, 8/254, 8/274,
8/276, 8/41, 8/42, 8/56, 8/64,
8/75, 8/76, 8/89, 8/89, 8/92,

9/65, 8/145
d.- ydđ 12/119, 21/12, 8/28,
8/66
d.- ydi eken 12/106, 4/121
d.- ydim 4/133
d.- ydin 1/117, 1/117, 15/32
d.- ydi yéken 14/49
d.- yd yéken 8/62
d.- yin 25/20
d.- ym 11/249, 14/41, 19/74,
2/8, 22/60, 3/52, 4/105, 6/131,
7/128, 7/33, 7/40, 8/107, 8/107,
8/132, 8/290, 8/291, 8/292,
25/83, 26/18
d.- ymin 11/215
d.- ymis 1/165, 7/81
d.- ymiz 1/107, 1/197, 1/108,
1/140, 1/141, 1/189, 1/35,
12/111, 12/113, 12/165, 18/17,
18/29, 2/75, 22/48, 22/49,
22/67, 4/85, 5/205, 8/182
d.- ymiz 22/24
d.- y salad 12/20
d.- ysim 4/132
d.- ysiñ 19/65
d.- ys saladın 23/63
d.- ytin 12/167, 12/180,
12/181, 15/88, 20/65, 4/24,
9/58
d.- ytin èg 25/18
d.- ytinmiz 25/36
d.- ytintuğun 8/184

	d.- y vèribbin 12/8		d. 12/6
din	<i>Ar.</i> din	diyn	(krş. deyin)
	d. 19/103, 19/85, 6/42, 8/108, 8/110, 8/111, 8/300, 8/86, 8/90		d. 14/60, 14/7
	d.+ di 19/38, 19/84, 8/160, 8/95	diyregdir	<i>Lat.</i> müdür
	d.+ di 19/93		d. 25/85
	d.+ e 8/181		d.+ imiz 1/167
	d.+ i 8/145, 8/250, 8/251, 8/254	diyrektir	(krş. diyregdir)
	d.+ imiz 8/128, 8/178		d. 10/58
	d.+ in 12/88	diystvitini	<i>Rus.</i> gerçekten
	d.+ inde 8/180		d. 3/85
	d.+ niñ 8/94	diysvitna	(krş. diystvitini)
diniy	<i>Ar.</i> dinî		d. 19/41
	d. 22/15	dizze	diz
dinmuhammed	<i>öz. is.</i> kişi ismi		d. 1/108
	d. 21/94	doda	<i>Far.</i> iki takım hâlinde oynanan yarış
dinye	<i>Ar.</i> dünya		d.+ n 26/25
	d.+ ğe 10/4	doğdır	<i>Fr.</i> doktor
dir	titreme		d.+ ğa 5/80, 7/123
	d. 14/117		d.+ imiz 1/63
di -	(krş. de-)	doğdırhana	(<i>Fr.</i> doğdır + <i>Far.</i> hana)
	d.- yd 1/102, 5/180		hastane
diyâşig	<i>Rus.</i> kutu		d.+ mız 1/197
	d.+ i 20/81	doğan	<i>öz. is.</i> kişi ismi
diyim	kadar		d. 11/159
	d. 26/17	doñañ	(krş. doğan)
diyirmen	(krş. dèrmem)		d. 11/154
	d. 7/105	dolb	dolu
diyktafom	<i>Lat.</i> ses kayır cihazı, diktafon		d.+ bolad 2/61
		doñız	domuz
			d.+ ğa 21/43, 21/49
		dos	<i>Far.</i> dost

d. 11/131, 4/87	dört (krş. dörd)
d.+ dıñ 11/131	d. 15/45, 5/218, 7/98
d.+ um 3/47, 3/47	dur - durmak
d.+ umuz tuğun 3/54	d. 11/188, 14/48, 8/70
dös (krş. dos)	d.- ad 14/62, 24/158
d. 11/2	d.- adın 20/70
doşaman öz. is. kişi ismi	d.- adıduğun 25/17
d. 11/170	d.- anda 14/40
d.+ iñ 18/17, 18/17	d.- ğan 19/6, 20/85
dost (krş. dos)	d.- yéken 14/45
d.+ larım 11/21	duş - (krş. dur -)
d.+ um 8/103	d.- mıy 19/7
d.+ uñ 11/130	duşs doğru
d_öt (< da öt -) da geçmek	d. 1/149
d.- ed 5/64	durus (krş. duşs)
dö - (krş. de-)	d. 1/134, 11/22, 21/156, 4/51,
d.- gön 12/155	8/259
d.- göñ 12/156	d.+ ed 11/243
dön tepe	duruş (krş. duşs)
d. 12/108	d. 22/60
döñ (krş. dön)	duşus (krş. duşs)
d.+ ün 1/76	d. 1/141
dönen dört yaşındaki aygır	durussal - düzelmek
d. 16/24	d.- ıb 1/34
döñgele - yuvarlanmak	durusta - (krş. durussal -)
d.- vadır 19/65	d.- p 8/291
döñgileg tekerlek	duss öz. is. kişi ismi
d.+ i 25/56	d.+ eke 11/14
dörd dört	duwal Far. duvar
d. 15/26, 20/38, 25/88	d.+ dan 15/70
dörd jüz segsen dört yüz seksen	d.+ dıñ 1/176
d. 5/212, 5/213	duwana Far. divane, deli

- d. 8/30
- duwāna** (krş. **duwana**)
- d. 8/17
- d.+ lardı 8/16
- dü -** (krş. **de-**)
- d.- yd 4/141
- dübürle** - gürültü yapmak
- d.- b 14/70
- dünüye** (krş. **dinye**)
- d. 12/15
- d.+ ğe 24/3
- dünüye_zdi** – (< dünüye izde-) dünya
- aramak
- d.- yd 1/145
- dünüyö** (krş. **dinye**)
- d. 17/21
- d.+ d 21/76
- dünye** (krş. **dinye**)
- d. 1/146
- d.+ den 12/16, 12/26, 12/27, 12/75
- d.+ ge 24/21, 8/298
- d.+ ğe 14/40
- d.+ mne 6/82
- d.+ ni 8/266
- dünyê** (krş. **dinye**)
- d. 1/144
- dünyö** (krş. **dinye**)
- d. 1/145, 14/129, 23/74
- d.+ gigen 10/19
- d.+ ğö 14/27, 14/3
- d.+ niñ 15/43
- d.+ si 23/54
- dürmeñ** (krş. **dermem**)
- d.+ ge 9/72
- dürmö** *Rus.* hapishane
- d.+ ge 23/11
- dürülde** - gürlemek
- d.- b durğan 1/49
- dürüstäl** - (krş. **durussal -**)
- d.- ib qald 5/187
- düysembayıv ıbray** *öz. is.* kişi ismi
- d. 10/70
- E**
- e -** i-
- e.- d 12/34, 23/17, 25/73, 5/110, 8/216, 8/229
- e.- d 23/17
- e.- di 17/44, 8/177
- e.- ken 12/198, 12/78, 4/129, 4/77, 8/271
- e.- Ken 8/185, 8/232
- e.- mes 11/38, 14/54, 24/62, 7/70, 8/100, 8/132, 8/287
- e -** demek-
- e.- ydın 1/60
- e** *ünl.* ey!
- e. 11/247, 11/254, 12/8, 14/33, 19/73, 19/74, 19/80, 19/88, 3/24, 3/46, 3/48, 3/50, 3/51, 3/51, 3/53, 3/70, 3/71, 3/75, 8/274

e -	(krş. e -) e.- d 2/41 e.- ken 12/196, 14/115 e.- m 6/113 e.- mes 3/75, 8/11, 2/7	e. 12/81, 8/198, 8/199, 8/292, 17/23, 24/117, 8/81
ē	<i>ünl. ey!</i> ē. 11/108, 21/40, 3/32, 3/49, 3/49, 3/72, 7/35	
ed	et e. 10/70, 4/11, 6/110, 6/90	endi (krş. en) e. 6/167
ed -	etmek, yapmak e. 8/217 e.- e ğald 14/117 e.- dim 5/57	es akıl, us, hafıza è.+ imde 25/16
edkiz -	ettirmek è.- ib 19/17	esä (< nârse) şey e. 1/135
eğ	iki e. 1/65	et - (krş. ed -) e. 5/68 e.- ibbese 21/125 e.- se 8/267 e.- tim 17/46 e.- e ğald 14/117
egtar	(< hektar) <i>Fr.</i> hektar e.+ dan 2/83 e.+ dây 2/83	etajdı (<i>Rus.</i> etaj + <i>T.</i> dı) katlı e. 10/43
eKönomiyga	<i>Fr.</i> ekonomi e.+ sın 18/7	etajdıq (krş. etajdı) e. 5/132
elektironiy	<i>Fr.</i> elektronik e. 11/244	etnagenez <i>Rus.</i> köken e. 22/76
en	şimdi, bundan sonra e. 8/256 e. 16/31	ey ey! e. 11/250, 12/31, 21/95, 3/29, 3/67, 3/69
end	(krş. en) e. 11/39, 19/40, 4/5, 8/250, 8/285	ēy (krş. ey) e. 11/135, 11/147 ē. 11/149, 11/201, 3/36, 3/56, 6/138, 7/59, 8/249
endi	(krş. en)	ez zaman e.+ de 25/18

F

fabrïyka *İt.* fabrika

f. 25/86

fal (krş. **bala**)

f.+ dar 7/20

famiylä *İng.* soyad

f.+ m 1/2, 4/2

f.+ m 5/2

f.+ mdä 7/6

fara - terlemek

f.- p tur yëKön 11/142

fayda *Ar.* fayda

f. 8/134, 8/135, 8/267, 8/299

f.+ sı 8/67

fälembay filanca

f. 7/39

fämiylä (krş. **famiylä**)

f.+ dä 7/6

felşer *Alm.* sağlık memuru

f. 22/20

ferma *Fr.* çiftlik

f. 5/33

f.+ sı 5/34, 5/6, 5/6

fit - (krş. **bit-**)

f.- ken 8/37

fitir - (krş. **bitir-**)

f. 8/259

f.- di 14/30

f.- ib 14/12

f.- ĩb 7/8

fitır - (krş. **bitir-**)

f.- etinyëg 7/8

fiyala fincan

f. 7/144

fiyned meşakkat

f. 7/201

fizkültürniy *Rus.* beden eğitimi

f. 19/96

ful para, pul

f.+ un 1/88

fura *Rus.* tır

f.+ niñ 3/54

fuwra (krş. **fura**)

f.+ niñ 3/44

G

gamandı *Rus.* takım

g. 26/44

gaz *Fr.* gaz

g.+ zı 8/223

gädim *Ar.* her zamanki gibi

g. 1/173

gädimgi (krş. **gädim**)

g. 10/14

gänä *edat* sadece

g. 1/53, 1/54, 12/109, 14/36,

17/55, 22/59, 25/23, 25/29,

7/131, 8/144, 8/86

gäp *Far.* sohbet

g. 7/177

gäriyä yaşlı

g. 8/236

gärniyäg *Rus.* madenci

g. 25/73

gaş şedved <i>Rus.</i> bir çeşit taşıt (araba)	g.- b ed 21/23
türü	g.- b ğalad 5/128
g. 5/64	g.- b ğaladı 21/151
gäsım <i>Ar.</i> meslek	g.- b getedi 4/15
g.+ miz 9/2	g.- b Qaldı 3/29
gästürülge <i>Rus.</i> maşrapa	g.- b qaldıĝ 7/86
g.+ lerge 24/123	g.- b turad 12/140
gäz (krş. gaz)	g.- b turatın 10/78
g. 1/182, 1/86, 11/125, 19/26,	g.- b tüsed 6/70
8/193, 8/223	g.- b ^w otırıb 12/92
g.+ dār 8/224	g.- enşe 12/27
g.+ i 1/182, 1/182, 1/183,	g.- gem 4/185
8/240	g.- gemis 10/4
gäzid <i>İt.</i> gazete	g.- gen 10/26, 11/40, 24/61,
g. 14/68	4/65, 6/156, 6/19, 6/95, 9/86
g.+ den 14/42, 14/43, 14/46	g.- geñ 8/37
gäzid (krş. gäzid)	g.- ğen 6/102
g.+ dem 9/55	g.- gende 12/98, 19/48, 21/75,
gäzir <i>Ar.</i> şimdi	4/93, 7/24
g. 1/190, 1/194, 1/27, 1/52,	g.- ğende 19/19
1/53, 11/180, 11/181, 12/144,	g.- gender 9/24
12/18, 15/5, 17/27, 20/18,	g.- ğender 9/37
5/103, 5/112, 5/114, 5/155,	g.- genderdiñ 7/114
5/43, 5/74	g.- genderge 1/70
gäziyg <i>Rus.</i> bir çeşit araba	g.- geneñ 19/104, 4/95
g. 25/30, 5/70	g.- ğeniñme 11/91
ge - (< kel-) gelmek	g.- ğenşe 2/84
g.- b 1/109, 15/71, 19/104,	g.- gin 6/122
21/83, 23/77, 25/56, 25/88,	g.- mese 15/86
6/142, 6/67, 6/70	g.- meyd 14/51, 6/166
g.- b ab beted 2/77	g.- miy 19/96
g.- b bara 21/74	g.- miyd 1/86, 21/117

g.- nde 12/175	g. 19/29
g.- p 11/32, 15/73, 4/168, 4/168, 12/192	gegdar (krş. egtar) g. 1/78, 12/4
g.- p tolğan 11/28	gegtar (krş. egtar) g. 12/107, 12/109
g.- p tüsed 21/77	g.+ dan 12/109
g.- p tösödü 21/77	gegtär (krş. egtar) g.+ dän 2/83
g.- se 21/79, 8/211	gegtir (krş. egtar) g. 2/86
g.- sin 15/100	gegtır (krş. egtar) g. 2/86
ge ölçü birimi (arşın) g. 6/35,	gej ölçü birimi (arşın) g. 6/34
ge sonra g. 7/10	gekda (krş. egtar) g. 7/112
ge - (krş. ge -) g.- b ğaldı 8/2	gekta (krş. egtar) g. 7/112
ged - gitmek g.- baram 19/72 g.- beseg 11/249 g.- di 1/51, 25/3, 8/15 g.- dim 11/4, 11/5, 11/59, 14/15, 25/27, 25/49, 25/50, 25/50 g.- ed 19/33, 8/247 g.- emiz 23/33 g.- gemiz 10/3 g.- gen 12/132, 12/88, 3/56 g.- gend 19/45 g.- genmenen 24/15 g.- giñ 12/157 g.- ib ed 11/203 g.- ib ğald 11/84 g.- se 1/205	gektar (krş. egtar) g. 7/111 g.+ dı 7/113 gektir (krş. egtar) g. 7/117 gel - (krş. ge -) g. 5/119 g.- ädirmiz 13/10 g.- ätsa 11/247 g.- ädsiñ 22/89 g.- äsındaı 19/22 g.- ätğañ 10/10 g.- äthana 6/140 g.- atır 11/247
gedben kazma, çapa	

g.- atırım 9/17
g.- atırm 9/16, 9/62
g.- atıv 11/163
g.- d 1/158, 19/108, 2/37,
21/109, 21/109, 21/11, 22/29,
5/163, 8/296, 8/298, 8/76
g.- di 11/41, 11/41, 12/113,
12/192, 23/78, 24/94, 26/43,
4/117, 5/109, 5/110, 5/112,
5/161, 6/96, 8/66
g.- dı 14/27
g.- di 25/61
g.- dig 15/4, 26/2, 7/9
g.- dik 10/24, 15/17
g.- dim 11/103, 11/65, 11/81,
14/20, 14/23, 14/63, 2/16,
20/10, 3/42, 3/42, 3/43, 8/124
g.- dim 21/134
g.- diñder 3/33
g.- e 14/51
g.- ed 1/200, 1/84, 11/231,
19/22, 20/52, 21/140, 21/96,
23/36, 4/156, 4/24, 5/86, 6/82,
7/217, 8/110, 8/114, 8/189,
8/189, 8/246, 8/25, 8/26
g.- ed egen 19/9
g.- emiz 19/20, 7/209, 7/214
g.- esin 11/193, 11/200, 11/200
g.- etimbiz 5/120
g.- etinde 21/143
g.- etinder 21/148
g.- etin tuğun 10/81

g.- gem 14/3
g.- gemin 24/3
g.- gi 20/59
g.- ğim geled 1/175
g.- ib 11/22, 11/28, 11/32,
12/171, 12/195, 21/27, 21/27,
21/89, 22/30, 24/23, 5/162,
6/77, 6/95, 7/178, 8/245, 7/2
g.- i jatırım 12/49
g.- ivadħan 26/53
g.- mey 12/111
gelim gelin
g. 7/74
gelin (krş. **gelim**)
g. 7/155, 7/71
g.+ der 7/154, 7/166
gelin (krş. **gelim**)
g.+ i 7/83
gelinşeg (krş. **gelim**)
g. 6/95
gelis - anlaşmak
g.- gen yeken 15/85
geltir - getirmek
g.- iyn 22/80
gempir *Far.* yaşlı kadın
g. 15/11
g.+ diñ 7/34
g.+ ler 12/169
gen sonra
g. 16/31, 20/31, 20/62, 21/139,
22/34, 22/47, 4/47, 5/24, 5/45,
6/74

gentaw öz. is. şehir ismi

g.+ a 25/26

ger - (krş. **ge -**)

g.- ğeñ 1/20

ger (krş. **ge -**)

g.+ eKen 4/139, 4/140

gere gerek

g. 20/59

gereg (krş. **gere**)

g. 1/143, 1/206, 1/97, 11/195,

11/72, 14/88, 17/13, 18/11,

19/111, 19/112, 19/117,

19/117, 19/64, 19/72, 19/88,

20/48, 21/63, 21/66, 21/66,

22/79, 23/20, 23/41, 23/84,

24/152, 24/162, 24/162, 26/28,

26/30, 3/101, 3/68, 3/81, 4/48,

4/61, 4/67, 4/69, 7/21, 8/147,

8/147, 8/149, 8/252, 8/255,

8/262, 8/301, 8/85

g.+ èd 21/118, 4/178

g.+ eKen 8/139

g.+ i 11/187, 22/91, 8/149

gereğ (krş. **gere**)

g. 11/207

g.+ i 8/24, 8/29

gerek (krş. **gere**)

g. 20/76, 4/54

gere_Ken (< kerek eken) gerekmiş

g. 7/14

germāniyā öz. is. devlet ismi

g.+ ğā 14/19

germānyā (krş. **germāniyā**)

g.+ ğā 14/19

ges - kesmek

g.- ed 24/55, 24/56

g.- edin 24/54

g.- gen 24/56

g.- sem 7/221

geş akşam

g.+ ge 9/46, 9/6

geş - geçmek

g.- ib jātırmız 9/91

g.- tig 15/9

gese *Far.* kâse

g. 1/210

geşe dün

g. 12/50, 6/116, 6/144

g.+ dem 7/63

geşegi dünkü

g. 1/187

get - (krş. **ged -**)

g.- baram 19/72

g.- ed 14/139, 14/139, 14/139,

14/58, 14/58, 7/161

g.- em 14/54

g.- ibatır 7/70

g.- ib ğald 7/219

g.- ib ğaldı 14/99

g.- ib ğaldım 11/225

g.- ipti 11/226

g.- pey 8/126

g.- peyd 4/10

g.- piyd 20/50

g.- se	2/91, 15/45, 8/181	15/26, 15/62, 15/67, 15/71,
g.- seň	17/60	15/88, 19/103, 19/109, 19/116,
g.- ti	10/58, 21/95, 7/129, 7/57,	19/4, 19/48, 19/89, 19/91,
	7/57, 7/58, 7/62, 7/79	20/43, 20/44, 20/56, 21/109,
g.- tigo	25/26	21/77, 22/30, 22/42, 22/45,
g.- tıq	2/30	22/52, 22/55, 23/10, 23/25,
g.- ümüz	8/226	23/37, 23/51, 23/56, 23/63,
g.- i ^w otr	7/61, 7/62	23/63, 23/80, 23/90, 23/91,
getpêw	gitmemek	24/122, 24/142, 24/36, 24/46,
g.	4/48	24/52, 24/55, 24/60, 24/68,
gey	sonra	24/73, 24/83, 24/86, 25/4,
g.	2/34, 7/112	25/46, 25/56, 25/57, 25/65,
geyim	(krş. gey)	25/66, 25/66, 25/74, 25/79,
g.	11/42	4/114, 4/117, 4/125, 4/137,
geyin	(krş. gey)	4/15, 4/188, 4/189, 4/26, 4/41,
g.	10/70, 10/71, 10/72, 19/86,	4/48, 4/48, 4/52, 4/57, 5/126,
	24/150, 4/52, 5/187, 5/47, 5/8,	5/165, 5/165, 5/168, 5/174,
	9/23	5/177, 5/181, 5/182, 5/184,
geyiň	(krş. gey)	5/208, 5/217, 5/5, 5/5, 5/52,
g.	7/109	5/53, 5/67, 5/68, 5/77, 5/91,
gèyin	(krş. gey)	5/93, 5/94, 6/102, 6/105, 6/110,
g.	5/6, 5/7, 5/7, 9/61	6/133, 6/146, 6/158, 6/22, 6/47,
gez	kez, zaman	6/59, 6/65, 6/98, 6/99, 7/117,
g.	12/61, 14/122, 23/26, 23/30,	7/19, 7/211, 7/223, 7/24, 7/25,
	25/15, 5/142, 6/67	7/4, 7/68, 23/24, 5/172
g.+ de	1/15, 1/32, 1/58, 10/10,	g.+ de 7/3
	10/3, 10/69, 10/85, 11/11,	g.+ de 22/26, 23/26, 4/112,
	11/12, 11/201, 11/220, 11/255,	4/31
	11/27, 11/58, 12/10, 12/112,	g.+ deg 11/93
	12/127, 12/129, 12/135,	g.+ der 25/35, 7/28
	12/157, 12/56, 12/65, 12/90,	g.+ derde 5/128, 9/75
	14/122, 14/127, 15/22, 15/25,	g.+ deri 4/103

g.+ e 1/126, 1/134, 1/82, 19/48, 21/74, 22/31, 22/56, 23/27, 23/87, 24/155, 25/23, 25/45, 25/55, 25/66, 25/7, 5/177, 5/197, 6/122, 6/26	gin (krş. geyin) g. 19/106, 2/58
g.+ i 1/164	gir <i>Rus.</i> ağırlık g. 17/36
g.+ imde 17/44, 19/42, 5/132, 5/62, 5/88, 6/79	gir kir g.+ i 1/144
g.+ imiz 12/10	gir - girmek g.- di 6/87, 8/104 g.- ed 4/25 g.- emiz 1/180 g.- esin 22/51 g.- gem 20/7 g.- ib 11/200, 6/87, 6/88 g.- ib barasıñ 26/24 g.- ib jattı 6/87
g.+ imizde 7/71	girämiti (krş. giramıt) g.+ lär 7/17
g.+ imize 1/20, 7/48	giräniydsä <i>Rus.</i> gümrük g.+ dä 2/27
g.+ imne 18/22, 18/23, 26/54	giräniydsä (krş. giräniydsä) g.+ dä 2/26
g.+ inde 1/191, 6/42, 10/24, 10/32, 11/225, 16/14, 20/75, 23/8, 24/77, 25/88, 3/104, 5/12, 5/22, 9/41	gireg <i>öz. is.</i> millet ismi g.+ der 20/30
g.+ indegi 25/64	gis (< kisi) kişi g. 15/88, 23/65 g.+ e 12/28 g.+ den 19/74 g.+ ler 23/48 g.+ lerd 25/65 g.+ lerdin 25/68 g.+ lerin 23/89 g.+ ni 3/108
g.+ inen 16/25	
g.+ ze 1/75, 24/92, 25/6, 4/25	
gezdestir - rastlaşmak g.- ed 11/70 g.- ib ğaladı 11/162	
gi - (krş. ge -) g.- gen 3/20 g.- gend 4/93	
gilämedir <i>Fr.</i> kilometre g. 14/74, 14/75, 25/57	
gilem <i>Far.</i> kilim g.+ ge 8/49, 8/49	
gim kim g. 14/89, 23/17, 23/17, 4/56 g.+ der 22/57	

- gisi** (krş. **gis**)
g. 1/187, 1/189, 1/189, 1/189,
1/190, 1/190, 1/191, 10/70,
11/166, 11/211, 12/121,
12/127, 12/29, 12/85, 15/72,
15/75, 15/87, 21/60, 22/34,
23/35, 23/45, 23/52, 23/56,
25/86, 3/20, 4/75
g.+ ğe 12/65
g.+ ler 12/93, 15/88, 4/156
g.+ lerĝe 23/23
g.+ lermen 4/157
g.+ n 15/87, 15/88, 23/23,
23/55
g.+ ni 1/191, 3/98, 6/64
g.+ niñ 1/191, 10/44, 10/44,
15/3, 15/60, 23/44, 4/162, 5/79,
6/57, 8/78, 23/21
g.+ niñ 4/109
- gisı** (krş. **gis**)
g.+ ler 4/164, 8/15
g.+ ni 4/81
- gişi** (krş. **gis**)
g. 23/8
- gissi** (krş. **gis**)
g.+ ge 15/65
- giy -** giymek
g. 20/57, 22/42
g.- dig 14/10
g.- etin 7/173
g.- ğeñ 24/133
g.- ib 14/10
- g.- ibatır 22/53
- giyim** giyim
g.+ derdi 25/15
g.+ derim 3/49
g.+ men 14/11
- giyin** (krş. **geyin**)
g. 10/37, 2/37, 20/60, 25/12,
25/43, 25/49, 26/29, 26/36,
5/47, 6/81, 6/82
- giylämedir** (krş. **gilämedir**)
g. 5/10, 5/43
- giylämetir** (krş. **gilämedir**)
g. 12/107, 20/11, 6/48, 6/53
- giylemedir** (krş. **gilämedir**)
g. 5/43
- giylemetir** (krş. **gilämedir**)
g. 5/10
- giym** (krş. **giyim**)
g. 22/19
- giyn** (krş. **gey**)
g. 14/12, 20/85, 21/126, 22/30,
22/35, 24/100, 24/132, 24/22,
24/85, 24/87, 24/96, 6/140
- giyń** (krş. **gey**)
g. 25/26
- giyr** (krş. **gir**)
g.+ dem 17/36
- gilas** *Rus. sınıf*
g. 11/69, 19/101, 5/165
g.+ da 11/4
g.+ ğa 25/25
g.+ ında 11/98

gılas (krş. gılas)	oynanan oyun
g. 25/27	g. 11/102, 26/18, 26/19, 26/38
g.+ dı 1/127	g.+ ga 11/134, 11/135
gılavny <i>Rus.</i> ana, baş	göge ağabey
g. 4/175, 4/176, 4/176	g.+ mis 26/4
gılavny injener <i>Rus.</i> baş mühendis	gögör - yeşermek
g. 25/87	g.- mey 8/242
gıradıs <i>Rus.</i> derece	göl göl
g.+ da 1/202	g. 10/6, 12/149, 12/156, 12/156
gıram <i>Fr.</i> gram	g.- d 1/159
g. 25/74, 25/75	g.+ dön 12/143, 12/146
gıramdıg <i>Fr.</i> gram + <i>T.</i> dıg gramlı	g.+ düñ 12/143
g. 25/74	g.+ gö 12/149, 12/156
gıramıt <i>Rus.</i> onur belgesi	g.+ iniñ 12/154
g. 2/33	göldön önünden kesmek
g.+ ı 2/34	g. 7/80
gıramıtı (krş. gıramıt)	gölem hacim
g. 2/35	g.+ inde 19/119
goz zaman	göp çok
g.+ de 15/29	g. 4/179
gozbang <i>Rus.</i> devlet bankası	gör - görmek
g.+ de 20/4	g.- amay 19/118
göb çok	g.- d 6/87
g. 1/36, 16/40, 19/77, 25/46,	g.- dig 8/231
26/51, 3/7, 3/7, 6/45, 6/45	g.- dim 25/65
g.+ eKen 1/102	g.- diniz 11/155
g.+ yeKen 1/102	g.- dü 11/158, 5/187
gög gök	g.- dük 7/191, 7/192, 7/96
g.+ diñ 8/220	g.- düm 12/78, 14/113, 14/123,
g.+ giñ 8/211	5/132, 12/77, 19/11
g.+ tim 8/199	g.- düm 7/63
gögbar at üstünde iki takım olarak	g.- düñ ba 8/114

g.- ed 11/186, 4/103, 7/115, 7/210	göreğ gerek g. 11/32
g.- em 18/32	görim - görünmek g.- beyd 8/231
g.- es 6/24	gornıy iyñjiyner <i>Rus.</i> maden mühendesi g. 25/73
g.- gem 4/185	görü gerek g. 21/66
g.- gen 11/220, 11/235, 19/40, 19/8	görög (krş. görü) g. 11/73, 21/119 g.+ ed 21/118
g.- gen yegen 19/7	görsset - göstermek g. 11/222 g.- ib 15/51 g.- ibatır 22/81 g.- sin 7/45
g.- gen yèKen 19/6	göş - geçmek g.- ed 5/86 g.- üb geldig 7/8 g.- üb Kegen tuğun 5/186
g.- gim 11/122	göşe sokak g. 2/49
g.- göm 11/70	göşir - göçürmek g.- d 21/130 g.- di 21/130
g.- gön 10/76, 3/35, 8/130	göt - gitmek g.- övered 20/69
g.- göneñ 25/49	göter - kaldırmak g.- ed 17/36
g.- ib 13/25	goy (krş. go) g. 8/29, 8/31, 8/49
g.- neyin 3/90	
g.- neyın 3/90	
g.- öd eken 6/23	
g.- ödin 4/102	
g.- öw_kön 14/112	
g.- seg 13/19	
g.- söñ 8/268	
g.- sün 21/78	
g.- ü 15/9	
g.- übatım 7/58	
g.- übgab 12/77	
g.- ük 7/191	
g.- üñder 15/55	
g.- üvatırığ 13/15	
g.- üv em 21/8	
g.- üv ^w otırın 7/62	
gör - (krş. gör -)	
g.- diniz 11/228	

göylög gömlek

g. 14/11

g.+ gö 14/11

göylök (krş. **göylög**)

g. 4/36

göz göz

g. 11/206, 21/43, 21/46

g.+ dön 11/142

g.+ i 23/30

g.+ ine 3/90

g.+ inen 11/143

göz zaman

g.+ de 10/33, 11/190, 11/235,

11/8, 12/3, 14/79, 14/83, 19/31,

23/10, 23/3, 23/92, 9/70

g.+ de 25/13

g.+ dö 10/77, 11/16, 11/169,

11/233, 23/33, 7/208

g.+ dö 23/26

g.+ dögi 11/208, 11/244,

11/245, 11/249

g.+ dögü 11/199

g.+ e 23/39

gül çiçek

g. 20/67

g.+ den 20/67, 20/67

g.+ düñ 20/70

g.+ ü 8/121

g.+ ün 8/122

gülsim ^worazahyvan öz. is. kişi ismi

g. 25/63

güm gün

g. 4/78, 6/136, 7/179

gümbez *Far.* kubbe

g. 12/105

gümülüb (< Gumilyev) *Rus öz. is.*

üniversite ismi

g. 9/83

gün (krş. **güm**)

g. 11/91, 11/91, 11/92, 12/132,

14/77, 14/77, 15/100, 19/60,

2/64, 2/64, 20/51, 22/29, 25/80,

26/27, 4/187, 4/25, 4/32, 5/14,

7/10, 7/16, 7/222, 7/23

g.+ d 2/65

g.+ de 12/147, 17/26, 17/37,

2/64, 21/25, 4/100, 5/190

g.+ der 5/81

g.+ deri 24/158, 24/158, 4/66

g.+ derin 24/158

g.+ dö 11/79, 12/147, 2/65

g.+ dü 9/74

g.+ e 8/175

g.+ eñ 11/94, 7/16

g.+ ge 26/54

g.+ i 22/61, 22/62, 7/104, 8/42

g.+ neñ 16/26

g.+ nüñ 7/84

g.+ ü 10/84, 10/85, 11/141,

11/158, 11/171, 11/172, 11/90,

12/30, 12/76, 14/20, 18/33,

19/15, 19/43, 19/79, 21/78,

21/78, 21/78, 23/103, 25/91,

25/95, 4/122, 4/168, 5/152,

	5/161, 5/163, 8/108, 8/90, 9/92		
	g.+ ümüzdü 16/12	ğaray (krş. ğaray)	
	g.+ üñ 4/141		ğ. 1/120
gün	(krş. güm)	ğay (krş. ğay)	
	g. 1/95, 15/76		ğ. 19/63
gün	(krş. güm)	ğe - (krş. ge -)	
	g. 4/187		ğ.- sem 1/136
	g.+ ge 10/13	ğed - (krş. ged -)	
	g.+ gö 11/79, 12/165		ğ.- dim 11/59
	g.+ gü 26/18, 26/19	ğel - (krş. gel -)	
	g.+ güge 10/12		ğ.- d 21/11
güngör	- geçimini sağlamak		ğ.- dig 23/20
	g.- gen 5/207		ğ.- ib 7/16
gür	- görmek	ğet (krş. get -)	
	g.- üñder 7/228		ğ.- ti 11/29
güs	- kişi	ğez (krş. gez)	
	g.- lerde 11/189		ğ.+ de 25/27, 4/160, 7/37, 7/7
güs	(krş. güs)		ğ.+ derde 1/16
	g.+ de 23/73	ğıl - (krş. ğı -)	
	g.+ lörden 23/23		ğ.- am 3/80
güsü	(krş. güs)	ğis (krş. gis)	
	g.+ gö 23/44		ğ.+ niñ 1/192
guw	<i>ünl.</i> ses çıkarmak	ğisi (krş. gis)	
	g. 23/33, 23/33		ğ.+ n 10/46
güy	durum, vaziyet	ğiyin (krş. geyin)	
	g. 14/45, 26/37, 5/169		ğ. 19/9
	g.+ ü 19/8, 4/4	ğiz (krş. gez)	
	g.+ ünşe 17/60		ğ.+ e 19/10
güy	- yanmak	ğo (krş. ğo)	
	g.- üb 7/186		ğ. 1/162, 19/55, 22/56, 9/32
		ğoy (krş. ğo)	
			ğ. 1/123, 1/126, 1/83, 15/17,

Ğ

23/79, 4/101	ğ.- yd 11/193
ğoy - (krş. ğo)	ğadirle - (<i>Ar.</i> <i>ğadir</i> + <i>T.</i> <i>le-</i>) değer
ğ.- dı 19/55	vermek
ğün (krş. gün)	ğ.- ymis 26/48
ğ. 16/26, 4/116, 4/124	ğadı - katılmak
	ğ.- han 22/44
Ğ	ğag - vurmak
	ğ.- ıb 7/38
ğa - (< kal-) kalmak	ğajet <i>Ar.</i> gereklilik
ğ. 12/132	ğ.+ i 8/29
ğ.- an 12/169	ğal - (krş. ğa -)
ğ.- b 11/206, 12/65	ğ.- a 11/64, 20/43
ğ.- b gedgen yèken 12/100	ğ.- ad 1/148, 1/148, 12/200,
ğ.- b gedken 3/103	14/98, 21/64
ğ.- ğa 5/95	ğ.- amis 15/90
ğ.- ğan 19/38, 4/11	ğ.- amız 8/227
ğ.- ğańşa 16/33	ğ.- asıń 8/260
ğ.- ğan tuğun 19/119	ğ.- atındar 12/18
ğ.- masın 11/202	ğ.- a vered 16/35
ğ.- mayd 19/32	ğ.- azadığ 19/122
ğ.- sa 11/210, 12/199, 2/76,	ğ.- ıb 7/218
4/187	ğ.- d 1/126, 14/102, 23/76,
ğ.- sın 16/33, 16/34	7/119, 8/71, 8/96
ğab çuval	ğ.- dı 18/5
ğ. 7/104, 7/108, 7/50	ğ.- dığ 7/22
ğabıl - kabul etmek	ğ.- dım 14/120, 21/19
ğ.- p 4/161	ğ.- dıq 7/121
ğabi <i>ned Rus.</i> oda	ğ.- ğan 12/105, 7/23
g.+ de 4/175	ğ.- ıb 25/48, 5/95, 6/20
ğablet <i>Ar.</i> kabiliyet	ğ.- ıb 23/74
ğ.+ i 8/264	ğ.- ıw münkün 8/242
ğadı - gidip gelmek	ğalı - (krş. ğal -)

	ğ.- ad 4/29		ğ. 12/19, 22/85
ğāl -	(krş. ğal -)		ğ.+ im 11/92
	ğ.- dı 1/165	ğañlı	öz. is. boy ismi
ğala	şehir		ğ. 11/133
	ğ.+ s 14/58		ğ.+ m 11/3
ğalam	Ar. alem	ğaq	tam
	ğ. 8/214		ğ. 12/108
	ğ.+ dı 8/256	ğara -	bakmak
ğalay	nasıl		ğ. 4/13
	ğ. 11/251, 12/11		ğ.- b 2/85, 2/86, 7/122
ğalday	(krş. ğalay)		ğ. ş 21/91
	ğ. 11/251		ğ.- ğana 1/141
ğalḥ	(< halık) Ar. halk		ğ.- ğanda 20/21
	ğ.+ im 20/2		ğ.- sam 1/199
ğalḥoz	(< kolhoz) Rus. kolhoz		ğ.- sañ 8/222
	ğ.+ ında 25/48		ğ.- say 20/16
ğalḥoz	(krş. ğalḥoz)		ğ.- vılaḥtıräd 7/99
	ğ. 25/45		ğ.- ymız 9/18
ğalığ	(krş. ğalḥ)	ğara	kara, siyah
	ğ. 19/109		ğ. 11/143, 22/41
ğalıḥ	(krş. ğalḥ)	ğarad -	baktırmak
	ğ.+ dar 11/118		ğ.- ıb 1/98
ğama -	tutuklama	ğarağım	yavrum
	ğ.- b 12/128		ğ. 7/54
	ğ.- ğan 12/128	ğarahşı	yağmacı, haydut
ğamaw	tutuklamak		ğ. 12/54
	ğ.+ iñ 19/117	ğaray -e	doğru
ğana	(krş. ğänä)		ğ. 1/82, 10/84, 12/156, 12/89,
	ğ. 10/64, 20/57, 21/7, 24/112,		17/2, 17/31, 19/20, 19/30,
	24/143, 24/143, 24/165, 24/41,		19/55, 19/57, 19/57, 19/61,
	24/42, 4/58, 5/160		2/74, 2/75, 22/8, 22/8, 22/8,
ğanday	nasıl		23/26, 24/107, 24/154, 4/101,

- 4/127, 4/127, 5/171, 5/171,
5/85, 5/97, 6/112, 6/47, 6/87,
6/99, 8/168, 8/25
- ğarıt** - baktırmak
ğ.- a 3/104
- ğarsı** karşı
ğ. 20/66, 8/109, 8/110
- ğas** - kazmak
ğ.- sa 4/186
- ğas** yan
ğ.+ ımda 25/92
ğ.+ ına 11/111
ğ.+ ında 11/110
- ğaş** - kaçmak
ğ.- ıb keb 12/77
ğ.- tığ 19/8
- ğaş** ne kadar
ğ. 1/40
- ğasır** *Ar.* asır
ğ. 15/84
- ğasıq** uzak, ırak
ğ. 11/159
- ğatar** eşit
ğ.+ ın 7/127
- ğatın** *Far.* hatun
ğ. 15/11
- ğatına** - (krş. **ğadına** -)
ğ.- ydyègen 11/192
- ğäts** - (krş. **ğadis** -)
ğ.- ıb 22/63
- ğatti** sert, katı
ğ. 4/50, 8/193
- ğay** hangi
ğ. 7/107, 8/108
- ğayda** nerede
ğ. 12/72, 7/214, 23/37, 8/197
- ğaydam** kim bilir
ğ. 11/64
- ğaydıs** vefat etmek
ğ.+ bold 14/59, 23/48
- ğayığ** kayık
ğ. 1/18, 5/121, 8/187, 8/190
ğ.+ beñ 25/8, 25/8
ğ.+ imeñ 25/9
- ğaynat** - kaynatmak
ğ.- ım 4/49
- ğays** hangi
ğ.+ ed 11/194
- ğayt** - dönme, tekrar
ğ.- am 21/68
ğ.- ıb amay göyğän 6/163
ğ.- tım 11/101
- ğayta** tekrar
ğ. 8/262
- ğaytı** (krş. **ğaydıs**)
ğ.+ bobdı 11/68
ğ.+ bold 6/73
ğ.+ boldı 14/64
ğ.+ bop ketti 15/89
- ğaz** - kazmak
ğ.- dığ 25/77
ğ.- ğan 11/230, 11/233
ğ.- ıb 11/230
ğ.- ıb berdi 1/30, 1/31

ğazan kazan	ğ.- dıq 4/135
ğ. 21/134, 21/135, 21/135, 21/136, 21/136, 21/149	ğidr - gezmek
ğ.+ an 21/143, 21/144, 21/156	ğ.- ad 19/91, 19/91
ğazdır - kazdırmak	ğıl - (krş. ğı -)
ğ.- asıñ 16/42	ğ.- ad 11/37, 2/85, 20/43, 6/17, 8/93
ğazıl - kazılmak	ğ.- adı 19/117
ğ.- ad yeken 12/178	ğ.- adımbız 5/124
ğ.- dı 25/35	ğ.- amay 8/114
ğ.- ğan 11/229, 15/84	ğ.- amaym 21/126
ğäräy (krş. ğaray)	ğ.- amız 6/57
ğ. 8/230	ğ.- atın 8/256
ğı - (< qıl-) kılmak, yapmak	ğ.- ayın 11/101
ğ.- b 12/139, 13/25, 19/117, 21/9, 3/105, 3/105, 4/107, 4/183, 6/62	ğ.- d 7/122
ğ.- b berseñ 8/261	ğ.- dı 24/93, 6/91
ğ.- b isteb 10/15	ğ.- dıñ 11/255
ğ.- b qazıb 12/138	ğ.- ıb 12/139, 12/139
ğ.- b qoyub qoydım 4/51	ğ.- ıp 13/25
ğ.- b turğan yeken 4/179, 4/180	ğılıw kılmak, yapmak
ğ.- b ^w ödgized 24/73	ğ. 11/72
ğ.- b ^w ornattı 5/30	ğır - vurmak
ğ.- ğan 11/249, 26/21, 8/304	ğ.- ayın 8/54
ğ.- mayd 11/188, 15/86, 20/55, 8/85	ğırıy bu yana
ğ.- p 8/40, 8/87	ğ. 12/56
ğ.- p ğoyam 11/151	ğıyılı çeşitli
ğ.- p kesed 4/106	ğ. 14/4
ğ.- vadır 8/234	ğıysay - yan tarafa eğilmek
ğ.- v ^w otradı 11/9	ğ.- ıb 8/69
ğıb al - (< qılıp al-) yapmak	ğız kız
	ğ. 14/29, 16/6, 21/6, 24/7, 4/169, 7/119, 7/139, 7/185, 7/55, 8/14, 8/65, 9/13

ğ.+ darımızıñ 13/11	22/2, 22/29, 22/52, 22/88,
ğ.+ dı 11/70, 12/191, 14/24,	23/102, 23/105, 23/24, 23/3,
16/6, 4/171	23/58, 23/59, 23/59, 25/18,
ğ.+ dıñ 12/198	25/42, 25/51, 25/58, 25/60,
ğ.+ ı 21/4, 7/58	25/64, 25/65, 25/67, 25/67,
ğ.+ ım 1/137, 18/16, 20/3	25/82, 26/22, 26/30, 3/107,
ğ.+ ımız 13/17	3/27, 3/27, 3/38, 3/53, 3/90,
ğ.+ ın 21/12, 23/15	3/94, 3/95, 3/96, 3/99, 4/105,
ğ.+ ına 11/159	4/106, 4/110, 4/137, 4/143,
ğızığ ilginç	4/15, 4/161, 4/189, 4/73, 4/81,
ğ.+ ın 13/19	4/92, 5/134, 5/135, 5/147,
ğızıl kırmızı	5/162, 5/195, 5/216, 5/39,
ğ. 18/27	6/103, 6/164, 6/27, 6/52, 6/58,
ğızmet Ar. hizmet	6/95, 7/113, 7/116, 7/144,
ğ.+ i 6/4	7/151, 7/180, 7/186, 7/210,
ğö edat işte	8/123, 8/141, 8/19, 8/193, 8/42,
ğ. 1/190, 1/91, 1/91, 10/3,	8/43, 8/55, 8/62, 8/70, 9/17,
11/11, 11/130, 11/162, 11/166,	9/48, 9/57, 9/60
11/219, 11/226, 11/227, 11/39,	ğö - koymak
11/45, 11/61, 11/8, 11/99,	ğ.- b ğoğamız 6/97
12/101, 12/108, 12/109,	ğoca öz. is. boy ismi
12/114, 12/62, 12/63, 12/65,	ğ.+ nı 8/17
12/66, 12/66, 12/73, 12/81,	ğodığ sıpa
14/114, 14/49, 14/61, 14/62,	ğ.+ ı 12/8
15/84, 16/10, 16/17, 16/22,	ğoja öz. is. boy ismi
16/29, 16/30, 16/31, 16/41,	ğ. 5/146, 8/113
16/43, 18/11, 18/7, 19/114,	ğ.+ lar 8/30
19/13, 19/20, 19/22, 19/28,	ğ.+ ların 11/195
19/29, 19/30, 19/33, 19/54,	ğol el
19/55, 19/70, 2/27, 2/34,	ğ.+ ğ 11/214
21/110, 21/26, 21/26, 21/45,	ğ.+ ı 24/48
21/54, 21/67, 21/79, 21/87,	ğ.+ ima 21/117

ğ.+ in 24/45	1/189, 1/199, 1/205, 1/206,
ğ.+ ina 25/26	1/213, 1/36, 1/36, 1/40, 1/51,
ğ.+ ında 17/37	1/75, 1/77, 1/89, 1/98, 10/24,
ğ.+ meñ 11/230	10/3, 10/34, 10/34, 10/40,
ğolda - kollamak	10/42, 10/60, 10/62, 10/76,
ğ.- yd 8/93	10/79, 10/87, 11/104, 11/107,
ğondır - indirmek	11/137, 11/145, 11/150,
ğ.- amız 25/54	11/154, 11/158, 11/163,
ğora ahır	11/168, 11/174, 11/179,
ğ. 16/32	11/181, 11/184, 11/186,
ğorğa - korumak	11/189, 11/19, 11/191, 11/192,
ğ.- yTın 24/85	11/199, 11/20, 11/204, 11/22,
ğorğ - korkmak	11/229, 11/229, 11/23, 11/230,
ğ.- adımbıs 7/159	11/233, 11/235, 11/235,
ğorğıt - korkutmak	11/239, 11/240, 11/243,
ğ.- adı 7/167	11/250, 11/27, 11/30, 11/32,
ğorım mezarlık	11/36, 11/40, 11/41, 11/43,
ğ.+ da 21/155	11/43, 11/44, 11/47, 11/52,
ğoş - katmak	11/55, 11/55, 11/57, 11/6,
ğ.- şiberib 11/223	11/64, 11/67, 11/73, 11/74,
ğosı - katılmak	11/81, 12/10, 12/10, 12/11,
ğ.- sa 2/91	12/113, 12/122, 12/123,
ğosıl - (krş. ğosı -)	12/124, 12/13, 12/130, 12/132,
ğ.- ib tur 10/48	12/152, 12/157, 12/158, 12/18,
ğostanay öz. is. şehir ismi	12/196, 12/199, 12/205, 12/24,
ğ. 26/53	12/36, 12/42, 12/42, 12/43,
ğotır - yaşamak	12/44, 12/47, 12/50, 12/57,
ğ.- ğan 1/28	12/59, 12/67, 12/68, 12/72,
ğoy (krş. ğo)	12/84, 12/9, 12/9, 13/19, 13/20,
ğ. 1/103, 1/105, 1/106, 1/118,	13/21, 13/22, 13/26, 13/29,
1/142, 1/148, 1/155, 1/162,	13/31, 13/6, 13/7, 14/109,
1/164, 1/174, 1/184, 1/187,	14/109, 14/111, 14/111,

14/116, 14/118, 14/119,
14/123, 14/133, 14/138, 14/21,
14/26, 14/28, 14/45, 14/66,
14/79, 14/83, 14/83, 14/87,
14/88, 14/89, 14/91, 14/92,
14/93, 14/93, 14/98, 14/99,
14/99, 15/11, 15/14, 15/17,
15/31, 15/35, 15/38, 15/41,
15/44, 15/46, 15/68, 15/79,
15/91, 16/11, 16/19, 16/25,
16/34, 17/13, 17/14, 17/16,
17/17, 17/21, 17/22, 17/24,
17/26, 17/30, 17/32, 17/37,
17/37, 17/4, 17/48, 17/56, 17/6,
17/61, 18/14, 18/28, 18/33,
18/33, 18/35, 19/10, 19/100,
19/101, 19/102, 19/105,
19/107, 19/110, 19/117,
19/117, 19/117, 19/122, 19/15,
19/16, 19/17, 19/18, 19/31,
19/32, 19/38, 19/4, 19/40,
19/44, 19/45, 19/48, 19/49,
19/51, 19/52, 19/53, 19/53,
19/55, 19/55, 19/57, 19/58,
19/62, 19/62, 19/65, 19/67,
19/69, 19/72, 19/73, 19/73,
19/74, 19/77, 19/79, 19/8,
19/81, 19/90, 19/91, 19/95,
19/96, 19/97, 19/99, 2/21, 2/28,
2/28, 2/30, 2/30, 2/71, 2/75,
20/14, 20/16, 20/30, 20/42,
20/45, 20/59, 20/75, 20/83,
21/121, 21/129, 21/131,
21/132, 21/139, 21/142,
21/152, 21/19, 21/29, 21/30,
21/33, 21/34, 21/39, 21/45,
21/49, 21/58, 21/66, 21/76,
21/82, 21/85, 21/88, 22/17,
22/22, 22/23, 22/24, 22/35,
22/40, 22/42, 22/44, 22/68,
22/7, 22/71, 22/73, 22/85,
22/87, 22/90, 22/91, 23/100,
23/104, 23/21, 23/25, 23/29,
23/61, 23/66, 23/75, 23/81,
23/90, 23/92, 23/92, 23/92,
23/93, 23/96, 24/100, 24/111,
24/137, 24/147, 24/156,
24/163, 24/38, 24/61, 24/74,
24/96, 25/13, 25/22, 25/23,
25/28, 25/32, 25/35, 25/46,
25/47, 25/53, 25/67, 25/70,
25/74, 25/76, 25/81, 25/83,
25/83, 25/95, 26/24, 26/36,
26/44, 26/47, 26/48, 26/51,
3/108, 3/110, 3/18, 3/22, 3/25,
3/32, 3/33, 3/43, 3/44, 3/57,
3/57, 3/60, 3/62, 3/83, 3/84,
3/85, 3/92, 4/10, 4/100, 4/102,
4/104, 4/107, 4/11, 4/110,
4/111, 4/113, 4/115, 4/118,
4/12, 4/12, 4/120, 4/123, 4/126,
4/129, 4/133, 4/133, 4/133,
4/134, 4/134, 4/135, 4/136,
4/137, 4/140, 4/145, 4/148,

4/150, 4/154, 4/157, 4/158,
4/159, 4/160, 4/166, 4/169,
4/170, 4/171, 4/172, 4/172,
4/173, 4/179, 4/180, 4/181,
4/183, 4/186, 4/19, 4/28, 4/29,
4/33, 4/34, 4/35, 4/36, 4/37,
4/38, 4/39, 4/39, 4/40, 4/42,
4/43, 4/5, 4/53, 4/55, 4/57,
4/58, 4/60, 4/64, 4/65, 4/72,
4/79, 4/79, 4/80, 4/81, 4/86,
4/87, 4/88, 4/88, 4/88, 4/89,
4/90, 4/91, 4/93, 4/94, 4/95,
4/98, 5/145, 5/149, 5/176,
5/188, 5/192, 5/193, 5/197,
5/199, 5/200, 5/216, 5/29, 5/46,
5/8, 5/82, 6/103, 6/108, 6/109,
6/116, 6/119, 6/124, 6/134,
6/138, 6/139, 6/152, 6/153,
6/164, 6/24, 6/24, 6/24, 6/3,
6/30, 6/31, 6/33, 6/33, 6/36,
6/44, 6/64, 6/65, 6/68, 6/73,
6/75, 6/75, 6/91, 7/103, 7/104,
7/108, 7/109, 7/115, 7/116,
7/121, 7/124, 7/126, 7/127,
7/127, 7/140, 7/142, 7/153,
7/157, 7/161, 7/166, 7/167,
7/174, 7/175, 7/178, 7/180,
7/182, 7/184, 7/189, 7/194,
7/195, 7/197, 7/198, 7/22, 7/3,
7/50, 7/50, 7/61, 7/64, 7/70,
7/78, 7/79, 7/8, 7/87, 8/110,
8/120, 8/124, 8/128, 8/13,

8/140, 8/146, 8/154, 8/158,
8/159, 8/160, 8/17, 8/172,
8/176, 8/177, 8/183, 8/183,
8/187, 8/19, 8/190, 8/191,
8/198, 8/198, 8/205, 8/206,
8/206, 8/210, 8/22, 8/224,
8/232, 8/240, 8/249, 8/255,
8/255, 8/256, 8/257, 8/263,
8/263, 8/264, 8/264, 8/27,
8/274, 8/276, 8/276, 8/277,
8/282, 8/288, 8/290, 8/291,
8/303, 8/34, 8/37, 8/46, 8/51,
8/57, 8/63, 8/66, 8/70, 8/71,
8/75, 8/78, 8/8, 8/80, 8/81,
9/17, 9/21, 9/22, 9/3, 9/30,
9/30, 9/40, 9/43, 9/43, 9/54,
9/55, 9/58, 9/59, 9/62, 9/64,
9/66, 9/69, 9/70, 9/82, 9/89,
9/9, 9/91

ğoy koyun
ğ.+ ğa 7/104

ğoy - koymak
ğ.- a 20/62
ğ.- ad 12/141
ğ.- am 4/56
ğ.- amız 14/114
ğ.- asın 20/86
ğ.- ayın 14/105
ğ.- d 19/54
ğ.- dı 19/53, 19/55
ğ.- ğan 24/60, 4/76
ğ.- ib 12/34, 7/146

ğ.- iş 11/37	ğ. 12/91
ğ.- ma 3/52, 3/53	ğuman ibrik
ğ.- maydı 21/142	ğ. 12/34
ğ.- sa 12/191, 19/94	ğumar <i>Ar.</i> humar
ğ.- sañış 23/96	ğ. 11/51
ğ.- şı 11/38	ğ.+ mın 11/53
ğ.- ub 7/147	ğumırsğa karınca
ğ.- uv jiverib 11/15	ğ. 12/98
ğozğa - hareket etmek	ğumor (krş. ğumar)
ğ.- b 15/55	ğ. 11/51
ğozı kuzu	ğur - kurmak
ğ. 4/80	ğ.- ğan 18/16
ğ.+ n 4/77	ğurı - yok olmak
ğ.+ niñ 4/43	ğ.- ğasın 8/243
ğozı (krş. ğozı)	ğurıls inşaat
ğ. 4/73	ğ.+ ina 24/139
ğ.+ lar 4/14	ğurt - bozmak
ğuda dünür	ğ.- tı 8/97
ğ. 18/6, 2/90	ğ.- tı 8/97
ğ.+ niñ 11/41	ğuru - (krş. ğurı -)
ğuday <i>Far.</i> Allah	ğ.- batır 8/202
ğ. 1/149	ğ.- b geddi 8/233
ğ.+ ğa 2/87	ğ.- b getti 8/232
ğuduret <i>Ar.</i> kudret	ğ.- yd 8/109
ğ.+ i 8/100	ğusa - (< uqsa-) benzemek
ğul kul	ğ.- b 4/190, 4/97
ğ.+ da 11/88	ğ.- b jüretin tuğun 4/187
ğula - düşmek	ğ.- p 11/170, 11/209
ğ.- ğan 6/120	ğuw kovmak
ğulama <i>Ar.</i> ulema	ğ. 12/126
ğ. 22/17	ğuy - dökmek
ğum kum	ğ.- ad 12/135, 12/153

ğ.- adın 5/175
ğ.- ad yéken 12/149
ğ.- dığ 25/77
ğ.- ıb 12/155
ğ.- masañ 4/60
ğ.- ub 24/124

ğuyuw dökmek

ğ. 19/72

ğuz_zad (qız uzat-) kızı kocaya
vermek

ğ.- dim 24/17

H

ha - (krş. ğa-)

h.- b 8/69

h.- may 8/27

ha *ünl.* işte

h. 8/282

habar *Ar.* haber

h. 3/99, 6/145

h.+ mij 2/32

had - sertleşmek

h.- bay 5/93

hağaz *Far.* kâğıt

h. 2/37

hağ *Ar.* hak

h.+ ımız 8/157

hal - (krş. ğa -)

h.- adı 1/148

h.- ğan 8/96

hal - duvar örmek

h.- atın 6/35

hál - istemek

h.- sa 2/54

hala *Ar.* şehir

h. 1/184

h.+ dan 1/153

hala - (krş. hál -)

h.- sa 15/85, 16/25, 18/13,
18/6, 18/7, 2/50, 2/89, 2/90,
23/34, 23/73, 26/9, 6/90, 7/201,
7/227, 7/56, 7/93, 9/27

hála- (krş. hál -)

h.- sa 15/5

halay nasıl

h. 12/11, 14/62, 6/31

halğ (krş. ğalh)

h.+ ı 2/46

halğ (krş. hálğ)

h.+ ımız 18/19

h.+ ımızğa 16/9

hālğ (krş. hálğ)

h.+ ı 2/8

halğoz (krş. ğalhöz)

h.+ da 10/54

halğ (krş. hálğ)

h.+ tar 6/67

halıq (krş. hálğ)

h. 11/234, 12/175, 2/88, 5/135

h.+ qın 2/8

h.+ tıñ 8/209

halıq (krş. hálğ)

h.+ Tıñ 2/89

hāliq (krş. halğ) h. 6/128	harağalpağısıdan <i>öz. is.</i> devlet ismi h. 21/89
haliyb <i>Ar.</i> halife h.+ bolğan 22/5	harağalpaq <i>öz. is.</i> millet ismi h.+ qa 21/138
halsa cep h.+ sina 3/99	harağan sadece kendisine düşünen h. 12/85
hama - tutuklamak h.- yd yeken 19/94	haram <i>Ar.</i> haram h. 3/81, 8/260
hamır <i>Ar.</i> hamur h. 4/60 h.+ ı 4/99	haratöve <i>öz. is.</i> köy ismi h.+ den 25/37
hamiyd <i>öz. is.</i> kişi ismi h. 21/110	haratöwê (krş. haratöve) h. 10/4
handay (krş. ğanday) h. 8/29	haratöwö (krş. haratöve) h. 10/5
handıg hanlık h.+ ina 14/70	haray (krş. ğaray) h. 12/157
handöz <i>öz. is.</i> köy ismi h.+ de 25/20	harı hafız h.+ ga 23/9
hapalan - üzölmek h.- am 8/290	hariya (krş. ğariyä) h.+ lar 6/49
har - bakmak h.- sam 22/41	harn karın h.+ ımız 9/66
hara - (krş. ğara -) h.- b jürmeymiz 15/32 h.- b turub 10/10 h.- ydım 16/19	has yan h.+ ina 14/112 h.+ ında 14/112
hara mal büyükbaş hayvanların genel adı h. 21/140	hat - sertleşmek h.- han 5/91 h.- ıbadğan joq 8/193 h.- ıbatğan jo 8/195 h.- tañ 5/93
haraf <i>öz. is.</i> şehir ismi h. 14/127	hatır - iyi yapmak h.- ad 4/99

hättlaw biraz sert h. 6/60	hen (< keyin) sonra h. 8/56
havır <i>Ar.</i> haber h. 10/10	hışha kısaca h.+ sı 3/94
hay hangi h. 12/4, 25/24	hıstaw kışlak h.+ ı 12/166
hayah (< qay yaq) hangi yan h.+ tan 8/25	hıyın zor h. 20/29
haydıs (krş. ğaydıs) h.+ boğana 25/66	hız (krş. ğız) h. 12/195 h.+ dı 12/193 h.+ im 11/120
hayıĝ (krş. ğayıĝ) h. 5/65	hondırıw indirmek h. 25/55
haynata kayınbaba h.+ sı 22/6	horasan <i>öz. is.</i> boy ismi h. 19/31
hayta tekrar h.+ da 6/101	hos - katmak h.- adın jıar 2/55
haytar - geri vermek h.- am 19/121	hoseñki <i>öz. is.</i> köy ismi h. 17/38
haytıs (krş. ğaydıs) h.+ bob kedgen 19/101 h.+ boladı 21/87 h.+ bold 23/31 h.+ vıb getti 6/15 h.+ vold 6/12	hoy koyun h. 4/125
hā (krş. ha) h. 8/52, 8/53	huda (krş. ğuday) h. 15/5
hālāy (krş. halay) h. 6/31	huday (krş. ğuday) h. 8/59
hāyib - (< qalay et-) nasıl h. 8/58	hunāy (krş. ğuday) h. 8/231
hāziyāyin <i>Rus.</i> sahip h.+ di 3/64	hunān üç yaşına giren erkek at h.+ nan 16/24
	huru - yok olmak h.- du 8/195

huruşuv *öz. is. kişi ismi*

h.+ dîñ 7/101

hussa - (krş. **ğusa** -)

h.- b äqād 12/152

hut **bereket**

h. 2/91

hüsöyin *öz. is. kişi ismi*

h. 21/41

I

i - i-

1.- mes 18/11, 18/13, 19/110

i o (işaret zamiri)

1.+ nday 1/107, 1/135, 11/250

1.+ niñ 9/88

ibadad *Ar. ibadet*

1. 8/139, 8/140

ıbray *öz. is. kişi ismi*

1. 10/69

ıdam *Ar. insan*

1.+ dar 8/96

ıdı kap

1. 20/69

1.+ darğa 24/136, 24/137

1.+ ı 20/72

ıhılas *Ar. iyi niyet, samimiyet*

1.+ in 17/4

ıhılas (krş. **ıhılas**)

1.+ benen 24/25

ıhpal etki, tesir

1. 7/175

ıl oğul

1. 6/13

ıl - almak

1.- amız 8/25

ılaḥab *Ar. lakap*

1. 12/85

ılaḥab (krş. **ılaḥab**)

ı. 12/51

ılaḥdır - fırlatmak, atmak

1.- ıb 20/85

ılaḥtır - (krş. **ılaḥdır** -)

1.- ıb 22/39

ılaj *Ar. çözüm*

ı.+ ı 4/60

ılapılđa - alevlenmek

1.- b 1/144

ılaqtır - (krş. **ılaḥdır** -)

1.- ıb 11/242

ılay çamur

1. 14/133, 14/133, 14/8

ılayığdı *Ar. ılayığ + T. uygun, elverişli*

1. 24/62, 24/62

ılayıḥ (krş. **ılayığdı**)

1. 15/5

ılğald nemli

1. 14/50

ılgıy daima, her zaman

1. 4/126

ılgıy (krş. **ılgıy**)

1. 4/103, 4/113, 4/128

ılgıy (krş. **ılgıy**)

1. 4/121
- iltıypad** *Ar.* iltifat
1.+ bene 24/25
- ımam** *Ar.* imam
1. 19/102
- ına** o
1.+ day 8/74
1.+ ñ 4/13
- imat -** beğenmek
1.- ib ağan 4/167
1.- qan 4/172
- ınaw** o, şu
1. 11/239, 16/33, 6/35, 6/69
- ında-sanda** ara ara
1. 15/69
- ınıverste** *Fr.* üniversite
1. 20/5
- ınow** (krş. **ınaw**)
1. 7/185
- ınōw** (krş. **ınaw**)
1. 1/12, 1/31, 8/73
- ınğay** fırsat, olanak
1. 2/20
1.+ 1 9/86
1.+ sız 5/151
- ınğay** (krş. **ınğay**)
1.+ 1 3/13
- ınğaylı** elverişli
1. 9/17
- ınğayla** kolaylık sağlamak
1. 5/204
- ınq** *ünl.* ses çıkarmak
1. 1/105
- ıqpal** (krş. **ıhpal**)
1. 7/177
- ıradıyo** *Fr.* radyo
1. 15/49
- ıradıyo** (krş. **ıradıyo**)
ı.+ ğa 12/9
- ırahat** *Ar.* rahat
ı.+ tarın 7/44
- ırahımdı** (krş. **ırähımdı**)
1. 22/68
- ırahmet** *Ar.* teşekkür
1. 15/55
- ıramki** *Rus.* kutu panel
1. 20/43
1.+ ler 20/48
1.+ ni 20/54
- ıramkı** (krş. **ıramki**)
1. 20/43
- ırämki** (krş. **ıramki**)
ı.+ den 20/38
- ıras** (krş. **ıräs**)
1. 12/58
- ıras** (krş. **ıräs**)
ı. 11/82, 2/33, 7/128
- ırasıya** *öz. is.* devlet ismi
1. 14/45
1.+ dañ 22/19
- ırasıya** (krş. **ırasıya**)
ı.+ ğa 2/80
- ırassıya** (krş. **ırasıya**)
1. 14/41, 14/43, 15/96

1.+ da 22/19
1.+ daboldım 11/61
írassıya (krş. **ırasıya**)
ı.+ ğa 2/76
ıräsya (krş. **ırasıya**)
1.+ dän 14/47
ıray niyet
1.+ ımnañ 6/50
1.+ ñızdañ 6/49
ırayan *Rus.* şehir
1. 8/176
ırayan (krş. **ırayan**)
ı.+ ı 8/5, 8/5
ırayon (krş. **ırayan**)
ı.+ na 13/6
ıräzez *Rus.* istasyon
ı. 5/116
ırazna ıraboşşıy *Rus.* işçi
1. 25/76
ırazye (krş. **ıräzez**)
ı. m 5/119
ırğağ eski zaman
1.+ da 11/190
1.+ dı 11/190
ırıla - gezmek
1.- p 8/30
ırım-tıyım batıl inanç
1.+ dar 24/31
ırıs rızık, bereket
1. 9/91, 9/91
ırısfekib *öz. is.* kişi ismi
1. 7/180

ırışı *Ar.* rızık
1. 21/148
ırışı-nesive (krş. **ırışı**)
1.+ s 8/33
1.+ sin 8/34
ırıw boy
1. 10/41, 5/37
1.+ dıñ 10/42
ırıw - (krş. **ırıw**)
1.- nambız 13/2
ırıw (krş. **ırıw**)
ı.+ ı 5/36
ırıyza *Ar.* razı
ı. 4/40
ırıyziğ (krş. **ırışı**)
1. 22/23, 22/24
ırız-nesive (krş. **ırışı**)
1.+ sin 8/31
ırıla - çalmak
1.- b 8/30
ırrossıya (krş. **ırasıya**)
1.+ yéken 11/240
ırısımıtıb *öz. is.* kişi ismi
1. 1/168
ırıuw (krş. **ırıw**)
1. 10/41, 10/64, 10/64, 10/65,
10/65, 10/65, 10/66, 22/82,
22/84, 22/84
1.+ ı 22/4
1.+ ına 22/8
1.+ lar 22/82
1.+ mız 22/7, 25/3

íruw (krş. **ırıw**)

1. 1/193

1.+ ı 1/190

1.+ m 9/57

ıruwħaniy musaħan öz. *is.* kişi ismi

1. 6/8

ırza (krş. **ırızya**)

1. 1/154, 4/28, 4/31, 4/81

1.+ mız 16/10, 16/43

ırza_mesbin (< ırza yemespin) razı

olma-

1. 14/25

ış - (krş. **ış -**)

1.- tıq 8/99

ışıruwşı temizlikçi

1. 21/67

ıřħāġ öz. *is.* kişi ismi

1. 6/8

ıřħaħıb öz. *is.* kişi ismi

1. 7/2

ıřħaq bab öz. *is.* kişi ismi

1. 12/51, 12/87, 12/87

ıřħāquhı öz. *is.* kişi ismi

1. 15/2

ışkıvayjna *Rus.* kuyu

1. 1/30

ışmayıl öz. *is.* kişi ismi

1. 6/8

ışod *Rus.* hesap

1.+ ġa 11/110

ışpıtıw *Rus.* meslek yüksekokulu

1.+ ġa 20/7

ışpod *Fr.* spor

1. 22/13, 22/18, 22/22, 22/24,

22/36

1.+ dı 17/35

ışport (krş. **ışpod**)

1.+ tan 17/36

ışşod (krş. **ışod**)

1.+ ġa 11/96

ışta - yakalamak, tutmak

1.- b 23/23, 6/39

1.- d 8/72

1.- ġamız 24/166

1.- ġan 25/7

1.- p 8/68

1.- sañ 23/105

1.- ydı 1/85

1.- ydı eKen 8/68

1.- ydınımız 24/115

ışta *Far.* usta

1. 4/106

ıştal - yakalanmak

1.- ġan 6/144

ıştansa *Fr.* istasyon

1. 8/176

ıştat - yakalatmak

1.- ad 12/15

ıřtıġ sıcak

1. 1/174

1.+ ı 24/134

ıřtıħ (krş. **ıřtıġ**)

1. 10/45, 2/48, 20/25

ıştıraşnıy *Rus.* korkunç

1. 3/107
- ıstırıybyıtıl** *Rus.* savaş uçağı
1.+ der 25/54
- ıwçıyşi** (< uçılışe) yüksekokul
1.+ ge 20/7
- ıwje** *Rus.* zaten
1. 26/2, 4/54
- ıwran** *Fr.* uranyum
1. 5/72, 5/74, 5/74
- ıwşiliyşe** (krş. ıwçıyşi)
1.+ de 5/123
- ıya** (krş. iya)
1. 1/108, 1/112, 1/114, 1/214,
1/24, 1/24, 1/6, 1/65, 11/21,
11/44, 13/12, 13/18, 13/19,
19/22, 20/65, 20/79, 4/13, 4/68,
7/64, 7/84
- ıyā** (krş. iya)
1. 1/11
- ıya** (krş. iya)
ı. 3/16
- ıymam** (krş. imam)
1. 11/246, 19/111, 19/113,
19/64
1.+ dar 19/120
1.+ ı 22/29, 22/30
1.+ ız 19/78
1.+ nam 21/98
1.+ miñ 19/88
- ıymām** (krş. imam)
1.+ ı 8/41
- ıyman** (krş. iyman)
1. 11/245, 11/250
- ıymāndılığ** *Ar.* ıymān + *T.* dılığ
imanlılık
1. 8/12
- ıymandılıq** (krş. ıymāndılığ)
1.+ Tıñ 8/183
- ıyş** (krş. iyş)
1. 8/23
- ıyt -** söylemek
1.- adı 1/103
1.- amıs 15/46
- ıyya** (krş. iya)
1. 7/120, 7/122
- ızagöl** *öz. is.* göl ismi
1. 12/155
- ızala -** kızmak
1.- m 8/288
- ızat -** kına gecesi
1.- ıb bergeñ 24/18
- ızbiros** suyun döküldüğü yer
1. 5/104
1.+ a 5/175
1.+ tarı 5/104
- ızvanda -** *Rus.* telefon etmek
1.- b 25/89
1.- yd 3/83
1.- ydı 3/83
1.- ysın 19/65
- ı**
- ıhmät** *Ar.* hikmet

	i. 8/44, 8/45		i.+ di 19/38, 6/21
ikimät (krş. iĥmät)		ilimdi <i>Ar.</i> ilim + <i>T.</i> di ilimli	
	i.+ in 8/57		i. 11/178, 19/83
ikmät (krş. iĥmät)		ilimiy <i>Ar.</i> ilmî	
	i.+ in 8/45		i. 22/13
il - bilmek		ilivoy <i>Rus.</i> herhangi	
	i.- diñiz 1/17		i. 26/24
il - yerleştirmek		iliw çok seyrek	
	i.- geñ 4/159		i. 7/167, 7/168
ilähtir – (krş. ilaĥdır -)			i.+ de 7/167, 7/168
	i.- ıb 23/57, 23/57	iliyboy (krş. ilivoy)	
ilähtir - (krş. ilaĥdır -)			i. 15/64
	ı.- asalım 6/139	ilödçüg <i>Rus.</i> pilot	
ilähtir - (krş. ilaĥdır -)			i. 25/57
	ı.- ıvcered 12/66	ilüwboy (krş. ilivoy)	
ila iyläĥa iylalaĥ muĥamad			ı. 11/177
urasulaĥ <i>Ar.</i> kelime-i tevhid		inde - seslenmek	
	i. 22/49		i.- gen 22/34
iläj (krş. ilaj)			i.- mey 23/84
	ı.+ i 8/153		i.- meyd 8/50
ilēlniñ <i>öz. is.</i> kişi ismi			i.- miygald 22/42
	ı. 7/17	ini kardeş	
ileniyn (krş. ilēlniñ)			i.+ m 10/62, 11/145, 11/145,
	i. 23/93		12/206, 22/2, 22/43, 6/13, 6/72,
iletenat <i>Rus.</i> teĥmen			6/73, 6/74, 6/74
	ı. 11/96		i.+ miz 11/107, 17/10, 22/13
ileviy <i>Rus.</i> rüşvet			i.+ si 12/127, 21/29
	ı. 3/64, 3/81		i.+ sin 21/31, 25/67
ilgerreg biraz ileri		iñi (krş. ini)	
	i.+ degi 11/199		i.+ si 11/104
ilim <i>Ar.</i> ilim		inne - (krş. inde -)	
	i. 11/166, 6/42		i.- mey 23/80

inşalah <i>Ar.</i> inşallah	İ.- p 11/101
i. 15/100	iresey (krş. irasiya)
ir bir	i.+ de 8/267, 8/268
i. 1/36	i.+ den 26/52
irähatta - <i>Ar.</i> irähät + <i>T.</i> ta - rahatlamak	iresfuwgä <i>Rus.</i> cumhuriyet
İ.- b 7/44	i.+ niñ 14/16
irähımdı <i>Ar.</i> rähım + <i>T.</i> dı merhametli	irespubliyka (krş. iresfuwgä)
i. 22/66	i.+ nı 23/93
iräs <i>Far.</i> doğru	irespuwbliyka (krş. iresfuwgä)
i. 8/248	i. 20/82
iräsım <i>Ar.</i> resim	iresvuvliykä (krş. iresfuwgä)
İ. 24/80	i. 14/15
iräziz (krş. iräzez)	ireyki <i>Rus.</i> ağaç
i. 12/120	i.+ si 6/63
iräziz (krş. iräzez)	iri iri, büyük
İ. 12/118	i. 24/126, 7/105, 7/105
iredıgıor <i>Fr.</i> editör	irıgara büyükbaş
i. 23/78	i. 24/115
iredki <i>Rus.</i> nadir	i.+ ğa 24/116
i. 14/119	irıgtew seçmek, seçip almak
ireKid <i>Rus.</i> mafya	i. 22/62
i. 19/97	iriyä <i>Ar.</i> riya
i.+ erde 19/104	i. 23/60
i.+ tuğun 19/97	iriyng <i>İng.</i> ring
iremont <i>Rus.</i> tamirat	i. 22/55
i.+ ı 1/71	i.+ de 22/81
irenji - rencide olmak	iriyng (krş. iriyng)
i.- b 4/186	i.+ diñ 22/55
i.- p 11/64	ıriyza (krş. ıriyza)
ırenji – (krş. ırenji -)	İ. 4/23, 4/33
İ.- miyd 4/27	is iş
	i.+ i 20/57

	i.+ ke 10/48		i.- peste 7/29
	i.+ Ke 2/55		i.- peyd 1/33
	i.+ ti 15/61		i.- peym 15/74
is	(< kisi) kişi		i.- piyd 5/51
	i.+ ler 12/128		i.- piydi 19/91
iş -	içmek		i.- şeg 1/208
	i.- almadıg 7/142		i.- şem 11/107, 7/151
	i.- ämaymıs 7/153		i.- řeñ 1/210
	i.- amaysın 1/33		i.- řeñseni 8/85
	i.- ddi 15/74		i.- řeseñ 24/161
	i.- ed 1/47, 1/47, 24/127,	iş	iç
	5/192, 5/192		i. 1/182, 1/65, 11/164, 24/139,
	i.- ed yeKen 21/144		25/15, 25/27, 4/32, 8/20
	i.- emiz 1/207, 1/207		i.+ i 5/53
	i.- esin 1/210		i.+ in 14/62, 26/37, 7/219
	i.- ib 15/82, 2/49, 21/141,		i.+ inde 1/176, 11/161, 12/202,
	23/54, 4/165, 5/52, 21/147		14/91, 15/76, 16/29, 17/39,
	i.- ibdi 15/82		20/26, 20/55, 20/68, 20/68,
	i.- ib geadhan 1/101		21/149, 22/56, 24/116, 25/17,
	i.- ib jürdüg 5/126		25/2, 26/25, 26/39, 26/4, 26/47,
	i.- ib kedin tuğun 5/106		26/51, 26/52, 26/54, 5/36, 5/94,
	i.- inde 1/198		6/26, 6/26, 7/168, 8/190
	i.- iv jürdüg 5/51		i. er 7/28
	i.- ivotırmıs 1/104		i.+ inde 26/50, 26/52
	i.- iv ^w otıradın 3/30		i.+ indegi 24/115, 24/13,
	i.- ken 21/156, 8/242		24/143, 24/150, 24/51, 24/80,
	i.- Ken 1/209		26/36
	i.- keñ 4/15		i.+ ine 11/4, 20/26, 24/34,
	i.- kende 4/9		5/47, 6/26
	i.- kenimiz 8/221		i.+ inen 21/146, 5/183
	i.- ken yeKen 15/75		i.+ iniñ 26/36
	i.- pe 7/143		i.+ imge 5/152

	i.+ ke 4/101, 6/87, 6/87, 6/87		i. 11/117
	i.+ Ke 17/58	işil - içilmek	
	i.+ şe 1/180		i.- edi 1/47
işah	(< yeş jaq) <i>Far.</i> hiç + <i>T.</i> yer	işînkire - biraz içmek	
	i.+ a 20/44		i.- b jürdü 4/189
işbäle	(< yeş bäle) <i>Far.</i> hiç + <i>Ar.</i> bela	işKäntay küçük	
	hiç bir şey		i. 22/90
	i. 8/188	işkântäy (krş. işKäntay)	
isde - çalışmak			i. 22/80
	i.- ydimbiz 24/142	işKim (krş. işğim)	
işdeñe <i>Far.</i> hiç bir şey			i. 1/142, 1/150, 1/59, 12/136,
	i. 21/117		14/112, 14/120, 19/109, 23/76,
ise - çalışmak			3/38, 5/153, 6/121
	i.- dim 25/82		i.+ e 1/176
	i.- ymiz 25/80		i.+ ge 7/105, 7/43
işe	hiçbir şey		i.+ im 21/69
	i. 20/55		i.+ niñ 7/71
işeg	bağırsak	işkim (krş. işğim)	
	i. 7/183		i.+ ge 5/150
işğayığ <i>öz. is.</i> köy ismi		işkiz - (krş. işgiz -)	
	i. 15/18		i.- ed 15/74
	i.+ da 15/18		i.- esin 15/81
işğim <i>Far.</i> hiç + <i>T.</i> kim hiçkim		işliy (< şiliy) fazla	
	i.+ de 2/10		i. 4/36
işgiz - içtirmek		işnärse hiç bir şey	
	i.- eyin 15/74		i. 15/86
işhanday <i>Far.</i> hiç + <i>T.</i> qanday hiçbir		işnäse (krş. işnärse)	
	i. 10/37, 11/108, 16/8, 2/21,		i. 1/75, 20/77
	2/9, 3/35, 4/62	işş - (krş. iş-)	
işhayda hiçbir yerde			i.- etin 9/72
	i. 3/37		i.- ibdi 15/72
işhayığ (krş. işğayığ)		isse - istemek, arzu etmek	

	i. 8/143		i.- b jürdi 25/62
	i.- seg 8/140, 8/141, 8/143		i.- bti 8/240
işser	hiçbir yer		i.- b ^w otrad 10/37
	i.+ de 12/75		i.- di 25/43
işsir -	içtirmek		i.- dig 25/60
	i.- etini 20/77		i.- dik 7/190, 7/207
ispiirt	Rus. alkol		i.- dim 25/59, 25/59, 25/82,
	i.+ tiñ 20/58		25/82, 25/93, 5/56
ist -	yapmak		i.- gen 25/19, 25/90, 4/83,
	i.- eb 15/48		8/104
	i.- ebdi 19/56		i.- ğen 7/190
	i.- edi 11/19		i.- gende 15/10
	i.- edig 15/28, 15/29		i.- genim 4/17
	i.- edim 15/26		i.- ğim geled 4/16
	i.- ediñder 11/19		i.- mese 15/94
	i.- egen 15/53		i.- meyd 20/77
	i.- emeyd 19/77		i.- meym 7/187
	i.- eydın ed 19/14		i.- miyd eke 4/96
	i.- eyim 11/186		i.- p jürmiz 7/182
	i.- eysiz 11/98		i.- vadħan 22/35
istäliy	öz. is. kişi ismi		i.- vadħandarğa 22/36
	i.+ me 1/189		i.- yd 1/95, 1/95, 15/13, 20/4,
istäliyn (krş. istäliy)			7/180
	i. 1/189		i.- yemayd ekem 11/107
iste -	yapmak		i.- yin 1/86
	i. 14/100, 8/140		i.- ymiz 8/143
	i.- b 15/24, 15/6, 20/9, 8/48		i.- ysin 11/98
	i.- badğan 25/77		i.- ytin 4/19
	i.- batqan 19/62		i.- ytinderm 21/65
	i.- b bered 20/79		i.- y tuğumuz 1/80
	i.- b jatr 15/14, 15/9, 9/87		i.- y veı 11/90
	i.- b jiber 3/29		i.- y veıed 4/105

i.- y veriñder 15/54	iya evet
i.- y verş 3/68	i. 1/51, 11/18, 11/38, 15/91,
istē - (krş. iste -)	20/75, 3/70, 7/17, 7/41, 7/85,
i.- ymiz 1/78	7/88, 9/10, 9/21, 9/21
istebat - (< istep jat-) yapıyor	iyä (krş. iya)
i.- ħan 10/74	i. 1/196, 1/44, 1/47, 11/53,
istel - yapılmak	16/21, 16/35, 17/46, 20/60,
i.- gen 5/134	7/118, 7/173, 7/200, 7/90
işteme (krş. işdeñe)	iyä (krş. iya)
i. 8/188, 8/23	i. 1/8
išteñe (krş. işdeñe)	iybädilä öz. <i>is.</i> kişi ismi
i. 12/6, 14/138, 15/50, 21/121,	i. 6/10, 6/10, 6/124, 6/7
21/125	i.+ n 6/125
i.+ miz 15/78	i.+ ñ 6/11
istew yapmak	iybadulla (krş. iybädilä)
i.+ ge 11/108	i.+ n 6/158
isti - (krş. iste -)	iyd köpek
i.- d 9/88	i.+ derge 3/113
i.- yd 24/95	i.+ ge 21/43
i.- ysiñ 14/101	iyelen - sahiplenmek
istiribiytil (krş. ıstırıybytıl)	i.- dim 26/11
i. 25/55	iyger - becermek, kavramak
istüwdend <i>İng.</i> öğrenci	i.- emiz 9/27
i. 22/59	iygera - (< iygere al-) (krş. iyger -)
işüw içmek	i.- may 9/26
i.+ ge 7/142	iygi iyi
işwağ (< eş waqıt) hiç vakit	i. 24/66
i.+ da 8/129	iygilig iyilik
iy <i>Rus.</i> ve	i.+ ine 15/42
i. 4/147	i.+ teriñe 15/44
iy ev	iyil - eğilmek
i.+ indegi 7/81	i.- ib 7/75

	i.- ib 7/154		iymaş öz. is. kişi ismi
	i.- ip 12/67		i. 12/149, 12/149
iyin	nehirin kıvrak aktığı yer		i.+ ha 12/153
	i. 12/151, 14/79		i.+ tan 12/149, 12/154
	i.+ i 12/150		iymäş (krş. iymaş)
iyis	koku		i. 12/171
	i. 20/58, 20/58		iyemen - çekinmek
iyisten - bozulmak			i.- ib turamız 7/72
	i.- kedken 3/108		iyništuwd Fr. enstitü
iyiwn haziran			i. 14/29
	i. 4/14		iyнкуwbat Lat. kulukça makinesi
iykew ikisi			i.+ sa 20/39
	i. 4/87, 4/87		iyнкуwvatur (krş. iyнкуwbat)
iykiräm iyşan öz. is. kişi ismi			i. 20/37
	i.+ ı 21/150		iyńs (krş. iyništuwd)
iyKiräm iyşan (krş. iykiräm iyşan)			i.+ ha 25/59
	i. 21/104, 21/149		iyńşala (krş. inşalah)
iyile - yoğurmak			i. 22/69
	i.- b 23/68, 4/56, 4/60		iyńşalla (krş. inşalah)
	i.- dim 4/58		i. 22/69
iyli Rus. veya			iynstuw (krş. iyništuwd)
	i. 20/68		i.+ na 20/8
iyliy (krş. iyli)			iyńsuwd (krş. iyništuwd)
	i. 4/38		i.+ da 19/96
iylüw seğıziñşi elli sekizinci			iyntenad Rus. yatılı okul
	i. 4/2		i.+ tuğun 25/21
iymam (krş. imam)			iynternad (krş. iyntenad)
	i.+ dar 21/65		i. 14/4, 14/6
	i.+ ı 19/69		i.+ da 25/23, 25/26, 5/182,
	i.+ mın 8/58		5/184
iyman Ar. iman			i.+ đın 25/30
	i.+ ñ 8/180		iynternäd (krş. iyntenad)

i.+ dā 11/11	iyşşah (krş. işah)
iynterñad (krş. iyntenad)	i.+ a 20/50
i. 25/20	iyt köpek
iynternat (krş. iyntenad)	i.+ éd 7/81
i. 11/12	i.+ i 11/242
i.+ imız 11/39	i.+ im 11/52
iyntervüw <i>Rus.</i> mülakat, sohbət	i.+ ine 7/73
i. 22/2	i.+ jne 7/80
iyrag <i>öz. is.</i> devlet ismi	i.+ ke 11/242, 21/46
i. 21/33	iytarha evin çatısı yapılıırken üstüne
iys (krş. iyis)	konulan ağaç
i.+ i 20/82	i.+ ğa 6/33
iyş <i>Far.</i> hiç	iyter - itmek
i. 12/37, 14/122	i.- edin 5/69
iyşan <i>Ar.</i> şeyh	i.- ivjivered 7/98
i.+ ğa 21/96	iyternad (krş. iyntenad)
iyşän (krş. iyşan)	i. 25/28
i. 19/92	iyteñnad (krş. iyntenad)
iyşän tüvög <i>öz. is.</i> kişi ismi	i. 25/23
i. 6/53	iywiñsíd (krş. iyñistuwd)
iyşhanday (krş. işhanday)	i.+ da 25/69
i. 1/202, 2/19, 2/22, 2/32, 2/33,	iyya (krş. iya)
2/36, 20/28, 20/31, 25/92, 4/27	i. 7/159, 7/82
iyşkim (krş. işğim)	iyyä (krş. iya)
i. 12/69, 21/101, 7/225	i. 7/56
iyislam <i>Ar.</i> islam	iz iz
i. 12/88	i.+ i 6/123, 8/299, 19/41
iyşnärse (krş. işnärse)	i.+ imen 8/300
i. 7/200	i.+ imizben 3/17
i.+ z 7/171	izde - aramak
iyşqanday (krş. işhanday)	i.- b 21/8, 21/9, 6/147
i. 7/170, 7/90	i.- b kelib 4/33

i.- gend 21/19	19/102, 19/17, 19/34, 19/39,
i.- namay jüfm 2/21	19/51, 19/55, 19/58, 19/78,
i.- v ^w otüfm 21/10	2/48, 21/22, 21/28, 21/37,
izden - aramak	21/52, 21/67, 22/56, 23/19,
i.- edin 2/20	23/30, 23/34, 23/37, 23/38,
i.- genim 2/39	23/54, 23/68, 23/72, 23/84,
i.- ib 2/19, 2/41	23/98, 24/138, 24/162, 24/72,
izgi iyi, hayırlı	25/12, 25/16, 25/27, 25/36,
i. 24/27, 24/27	25/67, 25/84, 3/109, 3/86,
izgilig iyilik, samimiyet	4/106, 4/140, 4/143, 4/155,
i. 8/109, 8/117, 8/146, 8/148,	4/58, 4/73, 4/85, 5/204, 5/93,
8/297, 8/81	6/123, 6/26, 6/72, 7/114, 7/126,
izgiliğ (krş. izgilig)	7/132, 7/138, 7/145, 7/146,
i. 8/299	7/17, 7/179, 7/208, 7/223,
izgilik (krş. izgilig)	7/224, 7/89, 8/189, 8/210,
i. 8/300	8/265, 9/36, 9/49, 9/71, 9/81
izgilik (krş. izgilig)	j.+ ağ 8/223
i. 8/89	ja taraf
	j.+ ina 8/13
	j.+ inan 22/43
	j.+ inda 19/23
	j.+ nan 22/43
ja (< jañağı) deminki	ja yaz
j. 1/12, 1/32, 1/60, 1/62, 1/63,	j.+ dıñ 10/84
1/66, 1/75, 1/8, 1/92, 10/10,	jā (krş. ja)
10/22, 11/159, 11/168, 11/175,	j. 1/26, 11/106, 21/23, 8/21
11/196, 11/215, 11/3, 12/102,	j.+ na 7/149
12/121, 12/136, 12/136,	jā - yaymak
12/150, 12/157, 12/171, 12/58,	j.- ib goyğan 8/224
12/75, 12/76, 14/10, 14/102,	jaa (krş. ja)
14/108, 14/109, 14/11, 14/139,	j. 1/111, 1/12, 1/169, 1/17,
14/31, 14/31, 14/38, 14/44,	1/68, 1/83, 1/88, 1/88, 10/10,
14/78, 14/95, 14/96, 15/76,	

J

- 10/11, 11/123, 11/137, 11/159,
11/201, 11/202, 12/128,
12/193, 14/92, 14/94, 14/95,
15/59, 15/77, 15/77, 17/11,
19/11, 19/30, 19/7, 19/96,
19/97, 20/70, 21/107, 21/137,
21/49, 21/58, 21/79, 23/18,
23/19, 23/21, 23/24, 23/29,
23/33, 23/33, 23/42, 23/58,
23/83, 26/9, 3/19, 3/23, 4/134,
4/149, 4/150, 4/31, 4/42, 5/113,
5/123, 5/162, 5/39, 7/120,
7/121, 7/147, 7/147, 7/165,
7/202, 7/203, 7/213, 7/214,
7/29, 7/77, 7/81, 8/113, 9/82,
9/87, 9/90, 9/91
j.+ day 3/10, 3/11, 3/29, 3/30,
3/34, 4/41
j.+ m 15/41
j.+ nı 12/147
- jaa** yaka
j.+ sına 21/89
j.+ sında 14/110, 16/32
- jaag** (krş. ja)
j. 14/92, 17/19, 23/88, 3/37,
4/136, 4/157, 4/57, 7/14, 7/146
- jaagı** (krş. ja)
j. 1/112, 1/138, 1/48, 1/54,
1/62, 23/28, 23/50, 26/12,
26/16, 26/17, 26/18, 26/29,
26/35, 26/36, 26/38, 26/38,
26/48, 26/9, 3/20, 3/62, 4/133,
4/137, 4/15, 4/30, 5/147, 5/167,
5/29, 8/281, 9/72
j.+ day 23/88
- jaağı** (krş. ja)
j.+ nday 19/104
- jaagorgan** (krş. cañıgorgan)
j. 26/2, 26/39
- jaal** (< jaña älgı) deminki
j.+ de 1/35, 1/61, 1/71, 1/84
j.+ deg 1/59
j.+ degi 1/35, 25/89
j.+ degi 5/168
j.+ degi 1/44
- jaala** - uğramak
j.- b 19/69, 19/69
- jaantös** öz. is. köy ismi
j. 1/117
- jab** - kapatmak
j.- adı 7/161
j.- ganañ 5/7
- jabayı** yaban
j. 5/100
- jabaylaw** biraz yaban
j. 19/78
- jäbı** bir at cinsi
j. 26/51
- jabıl** - kapanmak
j.- ib 12/174
- jabıs** - yapışmak
j.- ib 16/30
j.- ıvasañ 20/84
- jad** - yatmak

j.- ad 5/47	j.+ in 14/102
j.- dım 14/77	j.+ ina 12/171, 6/109, 6/109
j.- ğan 1/182, 14/87, 14/90, 24/32, 5/146	j.+ inan 26/53
j.- ğasın 15/76	j.+ ında 10/18, 5/101
j.- ıb 2/38	j.+ ındağı 5/46
jaday durum	j.+ ınızda 17/17
j.+ lar 5/180	j.+ ta 14/103
jadğız - yatırmak	j.+ tiki 6/95
j.- bayd 24/37	jağ - yakmak
j.- ıb 15/69	j.- ıb qoğan 8/223
jadhız – (krş. jadğız -)	j.- ıv 15/94
j.- bad 6/59	jağ (krş. jağ)
jäel (krş. jaal)	j.+ ımız 2/74
j.+ degi 1/152	j.+ ina 12/141, 19/51, 21/88, 22/22
jafırağ yaprak	jağa yaka, kıyı, kenar
j. 7/156	j.+ da 15/76, 19/30, 19/6, 19/6
jağ taraf	j.+ lar 22/90
j. 12/21, 12/22, 12/22, 14/73, 14/73, 14/76, 14/76, 14/82, 14/82, 21/33, 6/104, 6/104, 7/51	j.+ ları 19/14
j.+ ben 12/189	j.+ s 12/134
j.+ da 1/81, 2/27, 3/92	j.+ sı 12/163, 5/42
j.+ da 3/77	j.+ sına 6/146
j.+ dan 21/62	j.+ sına 5/44
j.+ dıñ 24/98	j.+ sında 5/144, 5/65, 6/41
j.+ ı 11/131, 7/20	j.+ sındağı 5/31
j.+ im 11/235	jağaday (krş. jaday)
j.+ ima 21/87	j.+ ı 11/251
j.+ imdı 4/72	jağala - kenarından, kıyısından
j.+ ımız 9/26	yürümek
	j.- b 12/116, 12/90, 6/148
	j.- b kegen 5/138
	j.- b kele jatır 12/124

j.- b ^w odırad 5/84	j.+ ındağı 5/34
j.- b ^w otırad 12/124, 5/83	jağız (krş. calğız)
j.- b ^w otırıb 12/136	j. 7/194
jağalay sırayla, birbirinin ardından	jağ (krş. jağ)
j. 14/113	j.+ a 20/50, 21/130, 22/87, 3/108, 7/88, 8/28
jağday (krş. jaday)	j.+ da 19/109, 19/112, 26/5, 26/5
j. 1/48, 1/69, 1/86, 16/20, 19/113, 2/5, 2/55, 5/172, 5/58, 5/79, 5/88, 5/95, 5/96, 6/115, 8/203, 9/55	j.+ tañ 19/22
j.+ a 5/127	j.+ tikiñ 11/28
j.+ d 15/50, 5/187	j.+ tiñ 16/29
j.+ da 20/63	jağın yakın
j.+ diñ 24/162	j. 8/13, 8/146
j.+ ğa 5/92	j.+ da 1/98, 11/218, 23/47
j.+ ğa 5/111	jağın (krş. jağın)
j.+ ı 1/15, 11/251, 15/15, 2/88, 2/9, 26/15, 5/188, 9/36	j. 1/172
j.+ ımıj 9/16	jağında - yaklaşmak
j.+ ımıs 7/54	j.- b 19/9
j.+ ımız 11/127, 16/31, 7/63	j.- p qağan 15/88
j.+ ımızdıñ 16/8	j.- yd 2/77
j.+ ımızın 7/199	jağındat - yaklaştırmak
j.+ lar 5/128, 5/79	j.- avermeyid 5/97
j.+ larda 23/16	jağındaw biraz yakın
j.+ larımız 7/59	j. 5/118
j.+ larıñ 22/48	jağıs (krş. cağıs)
j.+ mız 2/6, 22/69	j. 11/59
j.+ ra 5/184	jağış (krş. cağış)
jağ (krş. jağ)	j. 10/30
j.+ ı 1/144	jağış şab - (< jaqsı şab-) iyi koşturmak
jağ (krş. jağ)	j.- tım 11/104
	jağış şaw - (krş. jağışşab -)
	j.- ıp 11/105

jaħıya öz. is. kişi ismi

j. 9/79

jaħsı (krş. caħsı)

j. 1/114, 1/183, 15/48, 15/53,
15/96, 16/15, 16/8, 17/14,
17/17, 17/32, 17/4, 17/5, 17/9,
18/32, 18/7, 18/7, 19/103,
19/113, 19/114, 19/48, 19/70,
19/95, 2/5, 2/55, 2/71, 2/71,
2/71, 22/71, 23/76, 24/135,
24/147, 24/27, 24/35, 24/35,
24/63, 24/79, 24/79, 24/86,
24/94, 24/96, 26/22, 26/24,
26/27, 26/40, 26/5, 4/100,
4/103, 4/184, 5/82, 6/115,
6/115, 7/101, 7/102, 7/228,
8/158, 8/160, 8/232, 8/234,
8/244, 9/16

j.+ lar 8/302

j.+ larmız 8/7

j.+ sı 17/19

j.+ yedi 7/71

j.+ yeken 7/89

jaħsı (krş. caħsı)

j.+ sın 7/86

jaħsı (krş. caħsı)

j. 24/63, 24/65

jaħsıgay öz. is. kişi ismi

j. 11/45

jaħsılı iyilik

j.+ lar 8/255

jaħsılığ (krş. jaħsılı)

j. 8/104

jaħsılıq (krş. jaħsılı)

j. 18/17

j.+ tarı 8/177

jaħsı yemes iyi değil

j. 8/137

jaħtır - beğenmek

j.- mayd 20/59

jaıgörgan (krş. caıgörgan)

j. 26/9

jalañ yalın, sade

j. 7/156

jalañbaş başı açık

j. 7/169

jalañtös öz. is. köy ismi

j. 11/219

jalbarın - yalvarmak

j. 21/70

jalda - kirada oturmak

j.- b 3/47, 3/61

j.- b ^woturm 4/73

j.- dim 3/61

jalfı genel

j. 8/236

jalfı (krş. jalfı)

j. 2/55

jalğan yalan

j.+ da 11/150

jalğas- devam etmek

j. 24/24

jalğasıtır - devam ettirmek

j.- ibatırım 24/11

jalğast - (krş. jalğasıtır -)	7/74, 8/184
j.- ib 22/42	j.+ emes 2/87
jalğastır - (krş. jalğasıtır -)	j.+ yèmes 15/12, 15/15, 15/95,
j.- ibkelatırmız 9/81	2/18, 2/46, 2/55, 2/70, 2/88,
jalğız (krş. calğız)	2/9, 2/90, 7/86, 9/19, 9/28
j. 23/14, 23/14, 8/266	jamanda - kötölemek
jalğız (krş. calğız)	j.- ydiyeken 8/115
j. 21/35	jamañılıq kötülük, düşmanlık
jālib <i>Rus.</i> şikayet	j. 8/173
j. 2/9	jambas kalça kemiği
jahn - yalvarmak	j. 12/43
j. 21/70	jambıl öz. <i>is.</i> köy ismi
j.- adı 14/93	j. 10/56, 17/16, 4/91, 4/91
j.- dı 21/113	j.+ iñ 26/45
jalın - (krş. jahn -)	jan taraf, yan
j.- ib 21/70	j. 1/153, 11/88, 14/102, 16/29,
jalız (krş. calğız)	19/73, 8/103, 8/104
j. 23/86	j.+ de 22/39
jalPalama genellikle	j.+ im 21/117, 21/117, 21/122,
j. 8/113	21/124, 7/220
jalpaq yayvan, yalpık	j.+ ımızğa 7/225
j. 6/97	j.+ iñ 1/141
jalPı (krş. jalfı)	j.+ na 5/171
j. 18/35, 19/38, 19/57, 2/5,	j.+ nan 8/52
5/104, 5/158, 5/52, 5/61, 5/8	jan - yanmak
jälpi (krş. jalfı)	j.- ib dur 8/224
j. 7/167	jañ (krş. jaal)
jamal öz. <i>is.</i> kişi ismi	j. 7/25
j. 23/79	j.+ a 24/142
jaman (krş. jām)	j.+ de 22/63
j. 1/114, 11/216, 15/65, 17/5,	j.+ degi 5/35
2/7, 23/73, 7/164, 7/179, 7/70,	jān can

j.+ im 1/148	j.+ a 17/23
j.+ imız 1/47	jañorǵ (krş. cañıǵorǵan)
jān taraf	j. 22/61
j.+ nan 6/39	jañorǵan (krş. cañıǵorǵan)
jan yanmak	j. 14/5, 5/67
j.- a bersin 15/56	j.+ da 5/185
janaǵorǵan (krş. cañıǵorǵan)	jantaǵ deve dikeni
j. 22/7	j. 20/56, 24/149
janas - yaklaşmak	j.+ dı 24/148
j.- a 3/85	janwar (krş. janıwar)
j.- ad 3/85	j. 24/126, 24/128
j.- payd 3/86	j.+ ları 24/150, 24/151
jandı canlı	jaña (krş. jaal)
j. 8/284	j. 11/124, 11/223, 12/171,
jañǵır - gelişmek	14/62, 19/87, 21/151, 21/27,
j.- ıb 24/16	21/29, 23/20, 23/21, 23/3,
jañǵır - (krş. jañǵır -)	23/46, 23/5, 23/73, 24/101,
j.- dı 24/16	24/5, 24/64, 24/91, 4/145,
jañıǵorǵan (krş. cañıǵorǵan)	4/165, 4/60, 4/61, 6/106, 6/170,
j. 6/41, 6/52	7/103, 7/109, 7/112, 7/116,
j.+ da 6/170	7/130, 7/135, 7/153, 7/160,
janıwar <i>Far.</i> hayvan	7/160, 7/161, 7/18, 7/204, 7/21,
j. 24/129	7/212, 7/3, 7/3, 7/31, 7/48,
jañız yalnız	8/189
j. 11/206	j.+ da 17/32
jan-ja (< jan-jaq) çevre, etraf	j.+ dan 2/90, 4/184, 5/145,
j.+ mıza 1/29	5/186
jan-jaǵ (krş. jan-ja)	j.+ day 19/90, 3/8
j.+ dıñ 17/20	j.+ ğı 4/172, 4/20
jan-jah (krş. jan-ja)	j.+ ıday 2/5
j.+ a 2/76, 2/80	j.+ ınday 19/90
jan-jaq (krş. jan-ja)	jañaǵ (krş. jaal)

j. 11/105, 11/105, 11/29, 11/43,
11/88, 12/124, 12/188, 12/44,
14/26, 21/130, 21/145, 21/36,
23/10, 23/32, 23/82, 24/71,
4/131, 4/147, 4/165, 4/166,
4/189, 4/35, 7/163, 7/167, 7/20,
7/207, 7/209, 7/211, 7/25, 7/29,
7/30, 7/30, 7/97

janağı (krş. jaal)

j. 11/94, 24/97

jañađı (krş. jaal)

j. 24/73

jañađı (krş. jaal)

j. 10/29, 10/54, 11/100, 11/101,
11/104, 11/124, 11/143,
11/144, 11/161, 11/165,
11/167, 11/197, 11/221,
11/239, 11/244, 11/34, 11/6,
11/97, 12/100, 12/101, 12/104,
12/126, 12/183, 12/193, 12/53,
12/84, 12/92, 14/5, 15/35,
16/28, 17/22, 21/15, 21/31,
21/36, 21/59, 21/65, 21/80,
21/84, 23/12, 23/46, 23/51,
23/66, 24/101, 24/104, 24/118,
24/13, 24/13, 24/132, 24/136,
24/151, 24/22, 24/23, 24/23,
24/28, 24/29, 24/35, 24/38,
24/51, 24/55, 24/57, 24/58,
24/65, 24/7, 24/80, 24/81,
24/83, 24/83, 24/9, 24/92,
26/15, 26/15, 26/25, 26/32,

4/113, 4/119, 4/149, 4/159,
4/24, 4/29, 4/34, 4/43, 4/6,
5/78, 6/108, 7/105, 7/120,
7/148, 7/152, 7/163, 7/18,
7/181, 7/19, 7/195, 7/2, 7/2,
7/20, 7/211, 7/24, 7/27, 7/28,
7/37, 7/47, 7/5, 7/57, 7/66,
7/91, 8/188, 9/64

j.+ day 11/88, 8/116

jañađı (krş. jaal)

j. 7/19

j.- day 7/196

jañađı (krş. jaal)

j. 10/59, 24/28, 24/32

j.+ lar 19/5

jañađı (krş. jaal)

j. 11/219, 11/78

jañađorđan (krş. cañıđorđan)

j. 14/74

j.+ a 14/71

j.+ ıñ 22/12

jañalıđ haber, yenilik

j.+ ımız 14/73

jañ_ana (< jaña ana) deminki o

j. ğ 7/52

jañaorđan (krş. cañıđorđan)

j. 12/128

j.+ da 5/165

j.+ dı 5/164

jañarđan (krş. cañıđorđan)

j. 8/5

jañarđan (krş. cañıđorđan)

j. 8/5	j.+ ı 12/104, 12/105
jañarıǵ <i>öz. is.</i> köy ismi	jara - yaramak
j. 14/2, 3/43	j.- b dur 9/19
j.+ dıñ 5/123	j.- yd 21/72
janaza <i>Ar.</i> cenaze	jarad - yaratmak
j.+ da 19/120	j.- bayd 8/102
jañbır yağmur	j.- ħan 8/214
j.+ dıñ 8/199	jaras - ortak dil bulmak
jaoran (krş. cañıǵorǵan)	j.- ħasın 7/176
j. 14/77	jarat - (krş. jarad -)
jaorǵan (krş. cañıǵorǵan)	j.- adı 1/71
j. 14/68, 5/187	j.- ħan 8/257
j.+ da 14/68, 5/185	j.- pas em 8/101
jappar <i>öz. is.</i> Allah ismi	j.- tı 8/102, 8/87
j. 11/88	jarıǵtıq merhum
japraq (krş. jafıraǵ)	j. 6/118
j. 7/161, 7/163	jarıǵtıǵ (krş. jarıǵtıq)
jaq yan, taraf	j. 6/110
j. 12/134, 25/33, 3/96, 4/90,	jarıl - yarılmak
5/215	j.- d 14/54
j.+ qa 8/10	jārıl - (krş. jarıl -)
j.+ tā 3/10	j.- ıb 1/111
j.+ taǵı 3/112	jarılħa - iyilik etmek
j.+ tardı 3/11	j.- b 1/207, 1/29
jaqsı (krş. caħsı)	jarım yarım
j. 17/56	j. 1/72, 7/15
jar - yarmak	jarıqtıq (krş. jarıǵtıq)
j.- ıb 7/40	j. 6/149
jar yar, uçurum	jarıs yarış
j.+ dan 14/121	j.+ ı 22/63
j.+ dım 14/118	jarıs (krş. jarıs)
jār eş	j. 22/81

jariya ilân, duyuru	j.+ tarı 15/96
j.+ eken 8/80	j.+ tarımızın 2/91
jāriya (krş. jariya)	j.+ tarın 7/177
j.+ yéken 8/36	j.+ tay 7/220
jarlıg (krş. carlıg)	j.+ taymızdan 7/207
j.+ ı 14/69, 14/70	jas - (< jasır-) saklamak
jaşs (krş. (krş. jarıs))	j.- ıb 4/86
j. 22/62	jaş yaş
jārtı yarım	j. 1/33,
j.+ sı 5/33, 5/34	jaş (krş. jas)
jas genç	j. 11/162
j. 1/191, 16/24, 16/25, 17/42,	jasa - yapmak, etmek
17/44, 17/64, 4/53, 6/147,	j.- b 12/143, 4/88, 8/226
7/117, 8/140, 8/141, 8/167	j.- bed 8/248
j.+ da 8/140	j.- dı 8/210
j.+ dar 26/42	j.- dım 4/47
j.+ ğa 24/68	j.- ğan 12/172, 24/133, 8/116
j.+ ğa 8/245, 8/246, 8/246	j.- mağan 8/203
j.+ ı 4/169, 8/273	j.- p 8/277
j.+ ım 20/3, 26/2	j.- sa 6/108
j.+ ımız 26/43	j.- vatur 17/18, 17/18
j.+ ında 6/20, 6/73	j.- yamadı 8/266
j.+ pız 7/97	j.- yd 24/70, 26/14, 8/130
j.+ tam 9/63	j.- yđım 24/122
j.+ tan 7/158	j.- yın 12/28
j.+ tar 15/13, 19/63, 2/88,	jasal - yapılmak
7/135	j.- ad 24/118, 24/125, 24/138,
j.+ tard 7/140	24/74
j.+ tardan 7/141	j.- ğan 24/121, 24/160, 24/160,
j.+ tardın 15/95	24/79
j.+ tardiñ 7/172, 7/76	jasaluw yapılmak
j.+ tarğa 4/183	j. 24/39

jasar yaşındaki	j.- adı 24/36, 4/39
j. 12/71, 12/72, 24/77	j.- adyèKen 25/12
jasar (krş. jasar)	j.- amız 11/11
j. 22/46	j.- han 6/94
jasaw yapmak	j.- ib 4/130
j.+ ga 24/127, 24/132	j.- ibwohidıg 25/24
j.+ ımız 8/139, 8/262	j.- ip 21/72
jasaw (krş. jasaw)	j.- ip ^w ohib jür ökon 11/71
j. 24/97	j.- ır 10/13, 12/110, 12/52,
jasırm gizli	12/86, 12/87, 5/129, 5/130,
j. 12/192	5/154, 5/154, 7/160, 7/186,
jassa - yapmak	7/59
j.- b 3/81	j.- ırmız 4/128, 9/26
j.- b turabebbin 4/117	j.- ır yègen 6/86
j.- p 8/66	j.- ır yèken 6/86
j.- v 3/82	j.- paymız 7/32, 8/253
j.- yıq 3/64	j.- qan 18/28
jassar (krş. jasar)	j.- qan edim 5/182
j.+ dan 7/22, 7/23	j.- saq 4/128
j.+ tuğum 7/13	j.- tım 11/103, 11/103, 11/21
jastaw biraz genç	j.- tıq 14/4, 7/118
j. 21/62	jāt - (krş. jat -)
jastay gençlikten	j.- ib 1/110
j.+ ımızdan 7/190	j.- ip 11/5
j.+ mızan 5/43	jatuw yatmak
jastı aynı yaşta olan	j. 11/170
j. 7/181	jav - yağmak
jastıq yastık	j.- ad 20/66
j. 7/154, 8/167	j.- adı 6/33
jat - yatmak	jāv düşman
j.- ad 12/79, 20/33, 23/55,	j.+ ını 26/51
24/116, 24/44	javul - hepsi birlikte

j.- jüröv isteymiş 7/226	j.- b 5/216
jaw - kapamak	jayla - yavaşça
j.- ib 20/62, 23/86	j.- b 20/55,
j.- íb 4/50	jaylaw otlak, mera
jaw (krş. jāv)	j.+ a 5/85
j. 10/9	j.+ ğa 5/44, 5/48
jawġaşı öz. is. boy ismi	jaylı uygun, rahat
j. 9/59	j. 18/29, 24/32
jawındı-şaşındı yağışlı	jaz yaz
j. 24/158	j. 24/154, 7/117
jawırın kürek kemiği	j.+ ad 5/82
j.+ dağı 6/123	j.+ da 1/133, 14/138, 4/12,
jawra - üşümek	5/216, 5/48, 5/85, 5/92, 9/42,
j.- mayıñ 23/104	9/49
jay durum	j.+ dā 5/44
j. 4/58, 9/42, 9/43	j.+ dıñ 10/85, 19/60, 26/18,
j.+ ımız 22/79	26/27
jay - otlamak	j.+ dıñ 26/28
j.- ad 5/45	j.+ ı 1/202
j.- am 4/56	j.+ ıñ 19/79
j.- ib ketim 8/169	jaz - yazmak
j.- masañ 9/42	j.- ad 21/92
jayaw yaya	j.- ba 12/45
j. 11/200, 4/127, 4/128, 5/119,	j.- ğan 19/36, 22/3
5/119, 7/178	j.- ib 14/69
jayıl - yayılmak, otlamak	j.- sañ 12/45
j.- ad 5/171	jazday yaz boyu
jayılım mera, otlak	j. 24/156
j. 9/41	jazdıgün yaz günü
jayıl - (krş. jayıl -)	j.+ ü 5/97
j.- adın 5/193	jazıg ova, yazı
jayla otlamak	j.+ da 3/109

jazıl - iyileşmek	j.+ d 1/63
j.- ğan 21/18	j.+ deg 5/62
j.- ıb 15/75, 15/77, 8/75	j.+ degi 18/3, 5/146, 5/36, 5/51
j.- ıbdı 15/75	j.+ deği 25/53
jāzıl - (krş. jazıl -)	jāl (krş. jaal)
j.- ıb geddi 11/174	j.+ değdey 1/128
jazıq (krş. jazıĝ)	jälä - yalamak
j. 3/95, 3/96	j.- dıĝ 15/99, 15/99
j.+ qa 3/112	j.- p 20/55
jazuw yazmak	jälänbaş (krş. jalañbaş)
j. 8/279	j. 7/173
jä (krş. ja)	jälĝız (krş. calĝız)
j. 1/13, 19/85, 22/52, 22/54,	j. 7/155
8/126	jām kötü
jääl (krş. jaal)	j. 7/79
j.+ degi 25/10, 5/79	jämän (krş. jaman)
jäbireyil öz. is. melek ismi	j. 7/86
j.+ ge 21/8	jämändaw biraz kötü
jäbreyl (krş. jäbireyl)	j.+ ğa 7/170
j. 21/27	jämir iyşän öz. is. kişi ismi
jägder Rus. kutu	j. 12/127
j.+ di 20/81	jämiylä öz. is. kişi ismi
jähın (krş. jañın)	j. 7/185
j. 1/39	jän (krş. jaal)
jähsi (krş. cañsı)	j. 22/14
j. 26/22	j.+ degi 22/14, 5/202, 5/217
jähsı (krş. cañsı)	j.+ deĝı 5/139
j. 2/61, 7/113	j.+ im 7/59
jäil (krş. jaal)	j.+ imiz 7/163
j.+ degi 18/25, 25/30	j.+ iñ 11/34
jäl (krş. jaal)	jän (krş. jaal)
j. 5/134	j.+ de 22/17, 22/17, 22/17,

22/2, 22/33, 22/66, 22/68, 22/7, 22/74	j.+ di 20/43
j.+ deg 22/51, 22/58	j.+ beñ 20/39
j.+ degi 22/13, 22/15, 22/16, 22/17, 22/21, 22/29, 22/31, 22/32, 22/4, 22/43, 22/45, 22/55, 22/60, 22/65, 22/70, 22/71, 22/75, 22/76, 22/81, 22/9, 22/90, 25/42, 5/135	j.+ derme 20/48
jäñäği (krş. jaal)	j.+ diñ 20/86
j. 7/196	j.+ ge 20/46
jäñäği (krş. jaal)	j.+ i 20/37
j. 24/30	j.+ iñ 20/82
jäñdeg (krş. jaal)	jät - (krş. jat -)
j. 5/108	j.- äd 23/10
jäñel (krş. jaal)	j.- äd yèKen 23/53
j.+ degi 25/41	j.- äyin 6/59
jännäd <i>Ar. cennet</i>	jäy yavaş
j. 8/214, 8/215	j. 6/100, 6/100
jännät (krş. jännäd)	jäyaw (krş. jayaw)
j.+ tän 8/277	j. 14/82, 7/209
järä işe yarayan	jäyâw (krş. jayaw)
j.- ydi 16/40	j. 6/112, 7/178, 7/178, 7/214
järdem yardım	jäyil - yayılmak
j. 7/225	j.- ib kedken 19/44
j.+ ge 7/114	jäyin yayın balığı
järiylä - (krş. jarıya)	j.+ di 6/141
j.- b 23/84	jäyin (krş. jäyin)
j.- mäyd 23/84	j. 6/140
jäs (krş. jas)	j.+ dı 6/133
j.+ täymizdä 26/3	j.+ niñ 19/6
jäşig (krş. däşik)	j.+ tüsken eken 6/132
	jäylä - (krş. jayla -)
	j.- b 4/49
	j.- gañ 12/114
	jäylaw (krş. jaylaw)
	j. 12/163
	jäyöw (krş. jayaw)

j. 7/214	j.+ de 20/84, 22/82, 6/3, 7/9
jäywäd <i>öz. is. bölge ismi</i>	jê - (krş. je -)
j. 12/164	j.- b 7/147
jäywät (krş. jäywäd)	jed - denk gelmek
j. 12/164	j.- beyd yegen 1/178
je - yemek	jed - yetmek, kâfi gelmek
j.- b 21/147	j.- beyd yegen 1/178
j.- batımız 8/221	j.- bey galad 21/141
j.- b geded 5/111	j.- bey galad yêKen 21/144
j.- b qoydim 4/75	jed yedi
j.- dim 4/76	j.+ de 7/211
j.- gen 8/125	jêd - (krş. jed -)
j.- megeñ 8/123	j.- bey tur 6/36
j.- mis 4/66	j.- pēyd 9/54
j.- miym 7/148	jêd (krş. jed)
j.- sin 14/52	j. 21/90
j.- yti 4/70	jedbis yetmiş
j.- ytin 5/202	j. 21/142, 25/10, 25/40
j.- ytinimiz 8/121	jedbiş üşünş yetmiş üçüncü
jê - (krş. je -)	j. 14/21
j.- b 1/152, 26/34	jêdfis bir yetmiş bir
j.- b qaytatınmız 1/181	j.+ de 11/60
j.- b qoyad 8/182	jedkiz - ulaştırmak
j.- de 23/76	j.- edin 3/105
j.- gen 8/239	j.- viyd 3/12, 3/12
j.- genimiz 8/221	jedpegendiğ yetmediğinden dolayı
j.- yd 24/126	j.+ ten 5/217
j.- ydi 24/147	jedpis altınşıl (< jetpis altınşı jil)
j.- ydin 24/149	yetmiş altınşı
j.- ymiz 7/101, 8/121, 9/50	j. 20/7
jê (krş. jer)	jedpis dörd yetmiş dörd
j. 1/159	j. 14/23

jedpis tođınıŝ yetmiş dokuzuncu	j.+ den 21/33
j. 1/31	j.+ mnen 21/38
jedpis yekinŝ yetmiş ikinci	j.+ sine 21/38
j. 14/23	jelkek yenilebilen ot türü
jedpüş (< jetpis üş) yetmiş üç	j. 8/121, 8/121, 8/123
j. 14/23	jem yem
jedsig başarı, muvaffakiyet	j. 26/28
j.+ derdi 22/60	jèm (krş. jem)
jeg kenar, sımır	j. 16/27, 24/160, 24/162, 26/34
j.+ ine 23/60	j.+ in 1/132
jegjad uzak akrabalar	jemis meyve, yemiŝ
j.+ dâr 24/23	j.+ i 16/36
jeKe bağımsız, ayrı, kendi başına	j.+ in 14/52
j. 10/86, 10/86, 17/60, 2/53,	j.+ serin 24/113
9/24, 9/24, 9/5, 9/5	jèm-şöb ot
jeKeşe bağımsız, ayrı, kendi başına	j. 18/11, 18/11
j. 1/53, 1/91, 10/35	j.+ ün 18/12
jël yel, rüzgâr	jemtig avlanmak için konulan bir yem
j. 11/134, 11/139, 19/60, 24/39,	türü
24/40, 25/8	j.+ siz 6/139, 6/139
j.+ di 8/76	jeñge yenge
j.+ eken 8/77	j. 12/193
j.+ yéken 8/73	j.+ lerine 12/193
jelezniy darojniy <i>Rus.</i> demir yolu	j.+ leriñe 14/23
j. 14/129	jeñil - yorulmak
jelğayıĝ yelkenli kayak	j.- ib geddım 1/129
j. 5/120	jeñildig muafiyet, avantaj
jelğayıĥ (krş. jelğayıĝ)	j. 2/19, 2/21, 2/32, 2/36
j.+ ben 5/120	j.+ iñiz 2/38
jeli - ulaşmak	j.+ iñizi 2/39
j.- bed 8/40	jeppis yekinŝ yetmiş ikinci
jelke ense	j. 14/20

jer	yer	12/107, 14/50, 15/24, 15/83, 17/58, 18/27, 19/13, 19/3, 2/48, 21/102, 23/61, 23/7, 23/81, 23/90, 24/84, 24/88, 25/32, 26/23, 26/3, 3/101, 3/81, 3/99, 4/125, 4/15, 5/10, 5/100, 5/11, 5/11, 5/129, 5/130, 5/170, 5/38, 5/98, 6/168, 6/169, 6/42, 6/48, 6/48, 6/54, 6/55, 6/56, 6/63, 6/72, 7/110, 8/45, 9/22
	j.+ di 3/22	
	j.+ diñ 7/178	
jer -	(< jiber-) bırakmak	
	j.- señ 23/103	
jeş	(krş. jer)	
	j. 25/40	
	j.+ dē 5/55	
	j.+ inde 5/111	
jêr	(krş. jer)	
	j. 1//156, 1/151, 1/151, 1/172, 1/174, 1/32, 1/76, 1/80, 1/84, 10/16, 10/30, 10/33, 10/36, 10/69, 11/229, 12/119, 12/138, 12/151, 12/164, 12/170, 12/184, 12/184, 12/33, 12/63, 12/94, 14/108, 14/37, 14/90, 14/98, 15/29, 18/29, 19/25, 19/51, 19/57, 2/25, 2/83, 20/78, 22/80, 23/56, 23/56, 23/57, 23/99, 24/19, 25/37, 25/77, 3/100, 5/155, 5/175, 5/204, 5/39, 6/53, 6/67, 7/111, 7/112, 7/116, 7/136, 7/158, 8/102, 8/13, 8/185, 8/192, 8/199, 8/211, 8/220, 9/31, 9/40, 9/42, 9/58	j.+ de boldım 11/60 j.+ dem 19/29 j.+ den 1/21, 10/80, 17/53, 19/54, 5/123, 5/218 j.+ di 12/108, 12/109, 12/164, 2/58, 2/58, 5/30, 6/60, 7/117, 8/200, 8/205, 8/224, 9/58 j.+ dim 12/56 j.+ diñ 10/30, 10/36, 17/8, 19/18, 19/59, 2/45, 24/111, 3/93, 5/210, 5/212, 5/213, 5/219, 5/220 j.+ e 5/168 j.+ eKen 8/185 j.+ emes 8/13 j.+ ge 10/60, 10/82, 12/65, 12/66, 14/69, 14/77, 15/68, 15/96, 2/16, 2/25, 2/66, 20/51, 20/52, 20/52, 22/44, 23/57, 23/57, 23/96, 23/98, 24/113, 26/24, 5/183, 5/74, 6/121, 6/166, 6/66, 6/68, 7/119, 7/120,
	j.+ d 1/193, 12/173, 7/39	
	j.+ de 1/116, 7/110, 10/34, 10/43, 10/57, 10/58, 10/58, 10/59, 10/59, 10/6, 11/105, 11/114, 11/117, 11/196,	

8/192, 8/217, 8/263	j.+ de 10/68, 14/24, 17/10,
j.+ gi 3/20	19/3, 23/18, 23/69, 25/31,
j.+ i 1/147, 11/13, 11/236,	25/32, 25/32, 25/5, 25/5, 26/4,
12/84, 12/97, 14/133, 14/5,	6/105, 6/40, 9/14
14/87, 20/45, 21/19, 9/59, 9/60	j.+ den 19/8, 23/39, 25/11
j.+ im 1/122, 10/22, 3/77	j.+ di 11/190
j.+ imdi 24/85	j.+ ge 5/73
j.+ ime 25/44	j.+ ğe 1/135
j.+ imis 1/8, 1/81	jêrgepe yer evi
j.+ imiz 1/109, 1/28, 1/77,	j. 15/68
12/134, 9/25, 9/52, 9/57	j.+ ni 15/70
j.+ imiz 1/78	jêrgiligdi yerli, mahallî
j.+ imiz 1/78	j.+ ñ 8/204
j.+ imizden 7/216	jeriligdi (krş. jêrgiligdi)
j.+ in 12/176, 16/11	j.+ 8/205
j.+ iñ 5/219	jêrkepe (krş. jêrgepe)
j.+ inde 10/64, 2/24, 4/113	j.+ ge 15/69
j.+ indê 4/108	jerma yirmi
j.+ ine 11/160, 2/78, 6/56	j. 8/193
j.+ ine 2/78	jessir dul
j.+ inen 21/113	j. 7/218
j.+ lede 14/38, 24/135, 5/217	jet - (krş. jed -)
j.+ ledi 25/66	j.- amaymıs 7/123
j.+ ler 5/91	j.- amaymız 7/206, 7/206
j.+ lerde 3/109, 3/4, 5/221	j.- ed 4/60, 5/159, 6/80, 8/213,
j.- lerdin 25/52	8/214, 8/257, 9/41
j.+ leri 12/102, 19/17	j.- edi 3/99
j.+ lerin 12/111	j.- ed yêKen 21/153
j.+ miz 9/31	j.- etin 3/13
j.+ niñ 10/45	j.- ib 21/70
jêr (krş. jer)	j.- iv 6/48
j.+ d 19/3	j.- iv alayığ 3/31

j.- ken 18/13, 8/295	jëti jüz yedi yüz
j.- kenj 7/130	j. 7/67
j.- pegen 7/130	jetim yetim, öksüz
j.- pegeñ 1/126	j. 7/218
j.- peyd 10/81, 10/83	j.+ der 25/2
j.- peydi 1/184, 9/54	j.+ derlerd 7/182
j.- peytin 8/164, 8/164	jëtim (krş. jetim)
j.- piy 6/159	j. 6/20
j.- piyätir 6/37	jetimder öz. is. boy ismi
j.- ti 14/116, 8/213	j. 10/42, 10/65
jet (krş. jetî)	jëtiñşi yedinci
j. 16/36	j. 1/127
jët - yetişmek	jetisay öz. is. şehir ismi
j.- amay 14/78	j. 17/16, 6/94
j.- jadhan 1/25	j.+ ğa 21/130
jeteğde - yedeklemek	jetisuw öz. is. bölge ismi
j.- b 8/70	j. 12/85
jetegTe - (krş. jeteğde -)	jetkiz - yetiştirmek
j.- b 17/58, 17/59	j.- veys 7/128
jetekte - (krş. jeteğde -)	j.- viy geted 3/113
j.- b 17/61, 6/113, 6/113	jetpiş yetmiş
jetî yedi	j. 8/95
j. 11/195, 17/17	jëtpis (krş. jetpiş)
jetj (krş. jetî)	j. 1/130, 12/169
j. 11/125	jëtpis bir yetmiş bir
jëti (krş. jetî)	j. 11/59
j. 11/53, 11/94, 12/110, 12/52,	jëtpis birinş yetmiş birinci
12/54, 6/20, 9/61	j. 10/18
jetig iyi bilen	jetpis doğız yetmiş dokuz
j. 12/131	j.+ dam 1/101
jetij jüz jirma yedi yüz yirmi	jetpisin yetmişinci
j. 14/131	j. 7/25

jetpisiņš (krş. jetpisin)	j.+ dan 4/112, 8/193
j. 14/14	j.+ dañ 25/90
jêtpisiņš (krş. jetpisin)	j.+ dar 25/24
j. 7/9	j.+ dâr 5/61
jêtpis miņ yetmiş bin	j.+ darı 12/112, 3/42
j. 7/40	j.+ day 1/124, 1/129, 10/27,
jêtpis yêgi yetmiş iki	15/24, 15/30, 15/96, 16/36,
j. 14/21	20/18, 20/5, 20/9, 21/112, 5/55,
jetüj miņ yedi yüz bin	11/72
j. 7/67	j.+ diñ 20/18
jetüz (< jeti jüz) yedi yüz	j.+ ğa 11/253
j. 21/137, 21/139, 21/147	j.+ ğı 24/5, 4/169
jew yemek	j.+ ğımın 4/2
j.+ ge 18/32	j.+ ı 11/40, 14/2, 14/58,
jezde enişte	21/107, 21/140, 24/35, 24/8,
j.+ miz 11/197	25/33, 25/95, 6/69
jıb-jılı sıpsıcak	j.+ na 14/61, 9/18
j. 15/93	j.+ nañ 21/121
jıl yıl	j.+ nam 24/10
j. 1/104, 1/203, 1/204, 1/40,	jilä - ağlamak
1/42, 10/24, 10/29, 11/229,	j.- b 23/46
11/60, 11/61, 11/65, 12/55,	j.- ğañ 23/59
14/19, 14/21, 14/52, 14/64,	jilä - (krş. jilä -)
14/67, 14/67, 14/67, 14/70,	j.- yiv jiverdik 7/106
15/23, 15/24, 15/30, 15/31,	jıla - (krş. jilä -)
17/46, 17/47, 17/48, 18/3, 18/5,	j.- b jür 21/116
2/16, 2/18, 2/30, 2/30, 21/108,	j.- btı 8/282
21/64, 21/91, 22/25, 23/8,	j.- b ^w ötetin 4/188
24/90, 4/115, 4/158, 5/40, 5/57,	j.- ğan yêkem 11/156
6/147, 6/152, 7/117, 7/117,	j.- sa 8/217
7/14, 7/15, 7/190, 7/73, 8/138	jılan yılan
j.+ da 18/25	j. 15/72, 15/72, 15/74, 15/80,

	6/85, 6/86, 6/86, 6/89		jña	az önce
	j.+ nñ 15/80, 15/80			j. 4/80
	j.+ nñ 15/81		jñağı	(krş. jañağı)
jılas	vişne			j. 24/81, 4/30
	j. 20/16		jınd	deli
jıldam	çabuk			j.+ emes 8/73
	j. 4/155		jıñıl	ılgın ağacı
jıldamdıg	hızlılık			j. 11/36
	j.+ ben 25/57			j.+ dan 8/74
jıldıg	yıllık		jır -	yırtmak, çizmek
	j. 25/21, 7/17			j.- ıb 11/228, 12/137, 19/45
jıldıq	(krş. jıldıg)			j.- ıb äkegen 11/228
	j.+ qa 11/41		jırma	(krş. jirmä)
jılbu	at, yılkı			j. 14/64, 21/112, 21/140, 25/13,
	j. 19/80, 26/48			4/125, 4/133
	j.+ da 26/48		jırma jeti	yirmi yedi
	j.+ nñ 4/53			j. 1/94, 12/150
jılı	(krş. cılı)		jırm altı	yirmi altı
	j. 1/44, 16/41, 16/42, 21/97,			j. 8/233
	23/104, 23/105, 23/105,			j.+ ğa 8/240
	24/153, 8/193		jırm altınşı	yirmi altıncı
	j.+ b geddi 1/110			j. 5/116
jilt -	(krş. jilít -)		jırma seğız	yirmi sekizinci
	j.- ıb jüred eken 12/35			j. 8/15
jımıy -	gülümsemek, tebessüm etmek		jırma toğızış	yirmi dokuzuncu
	j.- ıb 8/279			j. 8/15
jımsağ	yumuşak		jırma törd	yirmi dört
	j. 4/77			j. 19/23
jın	Ar. cin		jırma törd biñ	yirmi dört bin
	j. 12/77, 14/112, 14/119			j. 8/101
	j.+ ım 8/113		jırma veş	yirmi beş
	j.+ urup 8/76			j. 4/112

jıs (krş. cas)	jıynaw toplamak
j.+ tar 12/181	j. 24/162
jısa - yaşamak	jıyrma jêtinşi yirmi yedinci
j.- ğañ 5/81	j. 12/120
j.- yd 12/138	jıyrm altışı (< jıyırma altınşı) (krş.
j.- yd yeKen 25/8	jırm altınşı)
jısar (krş. jasar)	j. 5/119
j.+ ar 12/73	jıyrma següz (krş. jıyrmä segiz)
jıssa - (krş. jısa -)	j.+ ü 14/20
j.- ğañ 6/95	ji - (krş. je-)
jıt - yatmak	j.- y 8/133
j.- atın 8/127	j.- ydin 19/80
jıyın toplantı, merasim	j.- ymis 8/122
j. 24/72	j.- ytin 8/236
jıyırma (krş. jırmä)	jıb ip
j. 1/126	j. 24/57, 5/80
jıyırma jeti (krş. jırma jeti)	j.+ ben 24/54
j. 12/118	j.+ in 24/57
jıyırma üş (krş. cırm üş)	jıber - göndermek
j. 11/122	j.- dim 11/173, 5/173
jıyırma yêkinŝı yirmi ikinci	j.- ed 23/57
j. 10/63	j.- emiz 11/126, 15/44, 2/32,
jıyna - (krş. ciyna -)	22/74
j.- b 14/17, 5/47	j.- e salad 19/62
j.- b alamsı 2/67	j.- gen 2/40
j.- b alıwdı 2/84	j.- ğeñ 10/60
j.- b jüred 23/85	j.- gen_eKen 19/37
j.- dıĝ 25/81	j.- geneñ 24/155
jıynal - (krş. jiynal -)	j.- ib 23/74
j.- ad 12/69	j.- ibti 12/195
j.- ıb 12/147	j.- meydi yêken 5/171
j.- ıbturad 12/140	j.- señ 11/242

	j.- sin 19/65	jiver - göndermek	
jiger	gayret, cesaret		j.- iv ^w odhan 5/15
	j. 14/54	jiver - (krş. jiver -)	
jigid	yiğit		j. 23/100
	j. 25/72, 25/94, 25/94		j.- ed 25/29, 8/213
	j.+ der 15/94, 19/4		j.- emiz 19/19
	j.+ er 19/63		j.- gen 11/221
jigid	(krş. jigid)		j.- geñ 6/52
	j. 21/63, 26/49		j.- med 2/33
	j.+ de 26/49		j.- meydi 17/60
	j.+ der 26/54	jiyd - yetmek	
jıgıl -	yıklmak		j.- bid 6/34
	j.- ıp 11/155	jiyde	iğde
jigit	(krş. jigid)		j. 8/124
	j. 11/96, 12/197, 15/65, 6/81		j.+ niñ 8/126
jigt	(krş. jigid)		j.+ si 8/124
	j. 12/194		j.+ sinin 8/124
jiğit	(krş. jigid)	jiyna - (krş. ciyna -)	
	j. 21/62		j.- b ketti 5/163
jilig	incik kemiği	jiynal - toplanmak	
	j.+ imen 4/76		j.- ıp turasın 11/28
	j.+ imeñ 4/76	jiyrmä segiz	yirmi sekiz
jiliğ	(krş. jilig)		j. 14/77
	j.+ in 4/75	jiyrmä tördiş (krş. cırma törtünşü)	
jilit -	ılıtmak		j. 25/34
	j.- ıb 8/275	jiyrm üş (krş. cirm üş)	
jina -	toplamak		j. 14/85
	j.- b alamay gasıñ 2/85	jiz - (krş. cüz -)	
jir	(krş. jer)		j.- ıb ^w ötüb jürdüg 5/50
	j.+ ge 21/67	jo	yok
jirmä	yirmi		j. 1/147, 9/13, 9/21
	j. 15/24	jö	(krş. jo)

	j. 9/48		j.+ una 9/26
job	(krş. jo)		j.+ yéken 12/198, 8/282
	j. 1/188, 19/26	joğ	(krş. jo)
	j.+ bız 4/41		j.+ bı 4/143
joba	etrafi, civarı	jōğ	(krş. jo)
	j.+ sı 21/62		j. 1/39, 8/115, 9/35
	j.+ sın 11/112	joğal	- kaybolmak
	j.+ sında 15/61		j.- ganna 6/151
joğ	(krş. jo)	joğald	- kaybettirmek
	j. 1/106, 1/112, 1/153, 1/154,		j.- ib jürüm 6/150
	1/162, 1/205, 1/32, 1/45, 1/50,	joğar	yukarı
	10/84, 11/141, 11/216, 11/40,		j. 24/6, 8/283
	12/196, 12/198, 12/6, 14/108,	joğarğı	yukarıdaki
	15/68, 16/20, 18/17, 18/33,		j. 12/171
	19/108, 19/85, 2/32, 2/39,	joğarı	(krş. joğar)
	20/29, 20/32, 20/32, 20/40,		j. 8/112, 9/83
	21/125, 21/58, 22/34, 23/63,		j.+ da 12/55
	23/91, 24/111, 24/141, 24/165,		j.+ ga 12/43
	24/166, 25/6, 25/93, 25/93,	joğarla	- yukarlamak
	4/100, 4/31, 4/67, 5/102, 5/110,		j.- b 12/171
	5/8, 5/84, 6/140, 7/175, 7/87,	joğda	- yas tutmak
	7/89, 8/136, 8/183, 8/211,		j.- b 8/246
	8/214, 8/296, 9/91	joğ	(krş. joğ)
	j.+ bız 2/34, 2/36, 3/35, 7/74,		j. 15/78, 19/80, 20/75, 21/106,
	8/129, 8/130		21/125, 4/146
	j.+ da 8/173		j.+ min 19/60
	j.+ ed 8/200		j.+ sını 11/44
	j.+ ed 21/69	jōişha	(krş. coğaşha)
	j.+ eken 11/108		j. 9/32
	j.+ eKen 21/116	jol	(krş. col)
	j.+ gılad 8/213		j. 1/172, 10/13, 11/235, 12/16,
	j.+ tuğun 8/165		14/73, 14/76, 14/82, 19/70,

19/75, 5/13, 5/25, 5/7, 5/86, 9/22	j.+ tñ 12/73
j.+ d 1/13, 3/22	joldas (krş. jolas)
j.+ da 15/59, 23/69, 4/128	j. 19/69
j.+ dan 10/76, 3/21, 3/33	joliḥ - rastlamak
j.+ dar 24/39	j.- ğan 23/75
j.+ darına 5/106, 5/107	joñırşğa (krş. coğaşğa)
j.+ darınız 22/70	j. 24/148
j.+ darneñ 3/12	joñışğa (krş. coğaşğa)
j.+ dın 5/144	j. 5/158
j.+ ğa 19/68, 6/79, 6/80	joñışha (krş. coğaşha)
j.+ imdi 1/123	j. 15/30
j.+ in 10/26, 24/28	j.+ sı 16/37
j.+ ina 21/119, 21/123, 21/99	joñışhalıb (< joñışqa al-) (krş.
j.+ ina 19/85	coğaşha)
j.+ inda 21/99	j. 2/56
j.+ mem 9/92	joñışqa (krş. coğaşqa)
j.+ u 1/118, 1/120, 22/18	j. 10/87
j.+ umus 1/172	joq (krş. jo)
j.+ umuz 3/31	j. 1/109, 1/120, 1/125, 1/142,
j.+ umuzdan 3/62	1/160, 1/163, 1/165, 1/21, 1/25,
jola - uğramak	1/28, 1/29, 1/29, 1/39, 1/45,
j.- mabbın 7/38	1/59, 1/64, 1/65, 1/76, 1/81,
j.- y almaydı 12/70	1/89, 10/77, 10/84, 10/86,
jolas yoldaş	11/122, 11/137, 11/169,
j. 19/73, 19/73	11/187, 11/194, 11/233,
jolbarıs (krş. colbarıs)	11/233, 11/235, 11/245, 11/44,
j. 12/57, 12/59, 12/64, 12/66, 14/38	12/132, 12/61, 13/13, 14/101,
j.+ ben 12/62	14/101, 14/109, 14/138, 14/83,
j.+ ğa 12/69	14/83, 14/88, 15/10, 15/50,
j.+ tı 12/68	15/72, 16/12, 16/32, 16/8,
	18/10, 18/35, 19/106, 19/108,
	19/112, 19/82, 19/82, 19/87,

- 19/89, 2/33, 2/9, 20/33, 20/57,
21/103, 21/109, 21/121,
21/125, 21/128, 23/63, 25/71,
3/30, 3/68, 4/41, 4/62, 5/160,
5/190, 5/195, 5/197, 5/222,
5/84, 6/121, 6/145, 6/83, 7/104,
7/143, 7/152, 7/157, 7/170,
7/174, 7/175, 7/200, 7/225,
7/227, 7/25, 7/47, 7/90, 8/145,
8/147, 8/148, 8/149, 8/155,
8/155, 8/158, 8/182, 8/188,
8/23, 8/234, 8/243, 8/250,
8/251, 8/251, 8/254, 8/29,
8/301, 8/301, 8/304, 8/304,
8/305, 8/82, 9/40, 9/40, 9/49,
9/65, 9/73
j.+ bin 22/54
j.+ bız 7/201
j.+ eken 8/142
j.+ pız 18/13, 20/14, 9/65
j.+ qa 8/42, 8/9
j.+ tıñ 8/145, 8/254
j.+ tıñ 8/250
- jōq** (krş. **jo**)
j. 1/199, 1/45, 1/52, 11/170,
11/200, 2/64, 8/34
- joqtaw** ağıt
j.+ ayttı 8/245
- jora-joldas** hısım, akraba
j.+ ım 19/121
- joralǵı** örf, gelenek
j.+ lar 24/108
- joyıl** - yok olunmak
j.- maydı 17/24
- joyılmaw** yok olmamak
j. 17/13
- joyul** - (krş. **joyıl** -)
j.- masın 17/33
- jön** yön
j.+ ne 12/16
- jör** (krş. **cêr**)
j.+ dẽ 9/57
j.+ dẽ 10/34
j.+ deǵı 5/13
j.+ dö 9/59
j.+ gö 7/5
- juǵ** yük
j. 1/159
- jul** - yolmak
j.- ıpket 5/178, 5/178
j.- ub 4/156, 4/156
j.- ubgeded 5/77
- juma** Ar. cuma
j. 6/127
j.+ dan 23/50
j.+ ğa 21/148, 23/50
- juman** öz. is. kişi ismi
j. 12/158, 12/171
- jumānıb** öz. is. kişi ismi
j. 1/2
- jumis** (krş. **cumis**)
j. 14/25, 15/32, 15/48, 15/53,
18/27, 19/108, 19/108, 2/3,
20/59, 7/187, 7/48, 8/130

j.+ dan 1/134	j.- ysiz 11/97
j.+ darın 15/6	j.- ytin 20/82
j.+ ğa 25/88	jumisted - (< jumıs istet-) alıştırmak
j.+ ğa 1/129	j.- begen 19/100
j.+ ğa 14/32, 20/7, 25/91, 4/119, 7/109, 7/161, 7/224, 7/29, 8/116	jumıstet - (krş. jumisted -)
j.+ ñ 10/60, 15/53	j.- ib 19/78
j.+ ta 4/173	jumısvastı işi ok
j.+ tarı 7/157	j. 4/114
j.+ tarın 10/74, 20/84	jumsa - göndermek, grevlendirmek
j.+ tariñ 15/53	j.- ğan 11/249
j.+ tı 10/31, 15/20	j.- ñdar 15/44
jumiş işi	jumsağ (krş. jimsağ)
j. 25/70	j. 20/57
jumiş_apar - (< jumısqa apar-) işe götürmek	jumsaq (krş. jimsağ)
j.- ib 7/23	j. 4/73
jumis_te - (krş. cumıste -)	jumus (krş. cumis)
j. 15/27	j. 1/133, 1/134, 2/18, 7/29, 7/48
j.- b 10/78, 14/14, 15/51	j.+ ğa 7/218
j.- badğan 20/54	j.+ ğa 7/162
j.- batır 10/60	j.+ ı 16/12
j.- d 10/57, 15/13	j.+ ın 10/52, 9/86
j.- di 10/53, 10/54, 15/96	j.+ ta 2/45
j.- dig 25/76	j.+ tariñ 8/25
j.- dim 10/27, 10/28, 25/83	j.+ uñ 22/26, 22/33
j.- gen 10/22, 10/58	jumuşşu (krş. cumuşşı)
j.- miy 20/57	j. 1/124
j.- p 15/5	jumussuz işsiz
j.- ydi 15/95	j. 18/5
j.- ymis 14/24	jumuste - (krş. cumıste -)
	j.- batır 10/57
	j.- dig 18/5
	j.- dim 14/13

j.- gen 10/22	juw - yıkamak
jumuste - (krş. cumiste -)	j.- ayın 12/29
j.- dig 7/19, 7/7, 7/9	j.- ib 4/47
j.- dim1/129	juwas uysal, halim
j.- ydi 9/14	j. 7/136, 7/141, 7/165
jumusti - (krş. cumiste -)	juwındır - yıkandırmak
j.- yd 16/19	j.- ad 20/80
j.- ym 2/42	j.- atını 20/77
jumusTi- (krş. cumiste -)	jü - yürümek
j.- ym 2/4	j.- gende 19/109
jumustö - (krş. cumiste -)	jüdä gayet
j.- gön 25/94	j. 11/53, 7/38, 7/79
jurđ (krş. curđ)	jügeri (krş. cügör)
j. 1/34, 15/67, 14/42, 16/21	j. 1/79
j.+ dim 1/27, 5/154	j.+ sin 12/183
j.+ duñ 9/60	jügö (krş. cügör)
jurnalis <i>Fr.</i> gazeteci	j.+ den 24/160
j. 23/78	jügön dizgin
jurit (krş. curđ)	j.+ in 26/35
j. 1/160, 7/109, 7/111, 7/122,	jügör (krş. cügör)
7/195, 7/78, 8/129, 8/129,	j. 9/30
8/204	j.+ nü 24/160
j.+ qa 7/105	jügörü (krş. cügör)
j.+ ta 8/173	j. 9/30, 9/31
j.+ tım 8/14	jügür - (krş. cügür -)
j.+ tıñ 7/37	j.- üb 11/36, 14/118, 4/35, 4/37
j.+ tuñ 7/103, 7/187, 7/80	j.- üb şıhtım 14/118
juşt (krş. curđ)	j.- üv jüred yeKen 23/64
j. 7/75	jügürt - koşturtmak
jut - yutmak	j.- amaym 11/103
j.- ub 19/11	jüktü hamile
j.- ub begen 19/7	j. 8/132

j.+ bob 8/131	j.- em 15/32
jümädilä öz. is. kişi ismi	j.- etin 5/68
j. 6/10, 6/124, 6/7	j.- e verd 14/118
jümüste - (krş. cumıste -)	j.- e veredi 9/59
j.- ytinèd 19/14	j.- e vermeydi 3/90
jün yün	j.- eyin 12/32, 12/34
j. 24/130	j.- eyn 12/31
j.+ nen 24/133	j.- gen 11/209, 12/26, 16/29,
j.+ nüñ 24/128	16/30, 19/17, 19/27, 19/34,
j.+ ü 24/128	22/79, 25/88, 26/21, 3/7, 8/225
j.+ ün 24/129, 4/156	j.- geñ 6/105, 6/22, 8/131
jür - (krş. cür -)	j.- gende 21/63, 7/11, 7/21
j. 11/163, 11/163, 17/55, 19/63,	j.- genderiñ 15/56
8/123, 8/30, 1/134, 23/22,	j.- genimi 16/10
4/129, 4/35, 7/127, 8/114	j.- genimşe 7/147, 7/147
j.- amay 8/123	j.- geniñ 25/84
j.- ämäy 7/127	j.- gön 11/46, 5/136, 6/78, 6/84
j.- amayd 3/107, 7/127	j.- göndö 14/22
j.- amay ğald 7/130	j.- gön öken 21/64
j.- b baradım 19/75	j.- güñ 5/77
j.- dü 23/48	j.- ib 11/163, 16/18
j.- düğ 15/25, 7/154, 7/44	j.- ib 23/84
j.- düm 11/153	j.- ib 7/213
j.- ed 19/13, 19/6, 20/79,	j.- ib gettim 6/100
24/67, 5/167, 5/167, 5/77, 5/77,	j.- ib ketti 6/101
7/173, 8/35	j.- mey 19/37
j.- eddağı 5/167	j.- mēydi 8/259
j.- edin 5/68	j.- mey ğagan 19/46
j.- edinder 19/81	j.- mid 14/50
j.- edi 3/109	j.- miydi 8/260
j.- ed yēken 12/30	j.- müz 11/214, 16/43
j.- eken 4/128	j.- se 6/147, 6/155

j.- sem 12/33, 14/51, 7/179	j.+ gö 22/29
j.- seň 1/198, 7/128	j.+ üm 14/117
j.- süň 3/82	j.+ ümde 22/31
j.- üb 11/84, 14/12, 14/75, 19/70, 21/64, 4/157, 6/100, 7/163, 7/30, 7/32, 7/40	jürüw yürümek
j.- übadhan 22/69	j.+ gö 2/20
j.- übatır 14/78	jüs yürüyüş
j.- üb geldim 17/44	j.+ terim 1/87
j.- üb gele jassındar 7/206	jüz yüz
j.- üg 2/27	j. 20/52, 7/17, 9/43
j.- ü görök 17/61	j.+ dem 14/41
j.- ümüzge 22/10	j.+ ü 14/129
j.- üv 14/14, 7/124, 8/46	j.+ üne 17/21
j.- yeKen 25/95	jüzdegen yüzlerce
jür - (krş. cür -)	j. 1/25
j.- ed 17/54, 24/69	jüz jırma yüz yirmi
jüra - (< jüre al-) yürümek	j.+ day 1/196
j.- may 6/102	jüz milyon yüz milyon
j.- may galad 11/34	j. 11/229
jüreğ yürek	jüz yelüw yüz elli
j. 20/25	j.+ dey 16/2
jüreg (krş. jüreğ)	K
j.+ iniň 24/69	kabiynet <i>Rus.</i> oda
jürever - sürekli yürümek	k.+ in 6/26
j.- meydi oy 3/91	kadingi (krş. kädim)
jürgüz - yürütmek	k.+ dey 20/55
j.- düg 20/19	ka dıva <i>Rus.</i> araba markası
j.- ed 24/25	k. 5/103, 5/103
j.- üb 22/22	kafe <i>Fr.</i> kafe
jürög (krş. jüreğ)	k.+ lerde 24/72
j. 1/111	kakraz <i>Rus.</i> aynen böyle

k. 3/43	k.+ iniñ 10/55
kalhoz (krş. ğalhoz)	kamsamol <i>Rus.</i> Komünist partisine
k. 10/33, 10/79	bağlı gençlik kolları örgütü ve
k.+ dıñ 10/69	bu örgüte bağlı kimse
k.+ ğa 7/47	k. 10/55, 12/2
kalonki <i>Rus.</i> çeşme	kamuniyzim <i>Fr.</i> komünizm
k. 2/48	k. 7/102
kalorya <i>Fr.</i> kalori	kamunizim (krş. kamuniyzim)
k.+ s 4/64	k.+ iz 7/193
kamanda <i>Rus.</i> takım	kanal <i>Fr.</i> kanal
k. 22/64	k. 12/180, 19/43, 25/35, 5/175
kamandda_mes (< komandıda	k.+ da 5/173
yemes) takımda değıl	k.+ dı 12/177
k.+ fin 26/42	k.+ in 12/177
kamandı (krş. kamanda)	k.+ ina 5/191
k. 26/42	k.+ ina 5/193
K.+ sı 26/43	kandor <i>Fr.</i> muhtarlık
kamandınıy (krş. kamanda)	k.+ u 4/174
k. 26/38	kanferensiya (krş. kämperense)
kamaz kamyon	k.+ sına 12/2
k. 3/46, 3/60	kanferensiyä (krş. kämperense)
k.+ be 2/76	k.+ sä 12/2
k.+ in 3/44	kaniykuwl <i>Rus.</i> tatil
kamazis kamyon şoförü	k.+ ğa 6/68
k.+ ke 3/83	kantor (krş. kandor)
kambayın <i>Rus.</i> biçerdöver	k.+ da 14/25
k. 10/28	k.+ dağı 4/169
kamederovşınıy <i>Rus.</i> yol harçlığı	k.+ ğa 4/174
k. 10/60	karab <i>Rus.</i> kutu
kamerni <i>Rus.</i> lastikli	k.+ ge 2/79
k. 19/55	karabağ <i>öz. is.</i> bölge ismi
kamitet <i>Fr.</i> komite, kurul	k.+ da 2/31

karate <i>Jap.</i> karate k. 22/37	K. 5/46 k.+ de 5/126
karoçe <i>Rus.</i> pekâlâ k. 3/100	k.+ dey 3/113
karta <i>Ar.</i> harita k.+ dan 5/11	kâdimği (krş. kâdim) k. 5/65
kartöş (< kartoşka) <i>Rus.</i> patates k. 2/72	kâdir (krş. âzir) k. 4/85, 5/103, 6/33, 8/192, 8/232
kartöşki (krş. kartöş) k. 2/81	kâdir (krş. âzir) k. 8/96
kaz (krş. gâzir) k. 10/86, 12/174, 25/36, 4/112	kâkrâz (krş. kakraz) k. 12/202
kater <i>İng.</i> tekne k.+ men 5/69	kâlâm <i>Ar.</i> kelam k.+ indâ 8/251
kazfiy (kazahskiy natsional'nıy pedagogičeskiy institut) <i>öz. is.</i> üniversite ismi k.+ di 14/28	kâliymâ kelimeî şehadet getirmek k. 8/281 k.+ si 8/62
kazır (krş. gâzir) k.+ gı 1/3	källâ baş k. 12/43
kä (< <i>Ar.</i> kâzir) şimdi k. 15/8, 24/143, 5/145	kälöş <i>Rus.</i> ayağa giyilen bir düz ayaakabı türü k.+ ü 12/33
kâdim (< kâdimgi) <i>Ar.</i> kâdim + <i>T.</i> + gi her zamanki gibi, deminki gibi k. 1/135, 1/152, 1/20, 1/212, 1/49, 1/50, 19/41, 19/60, 4/189, 4/46, 4/8	kâm (krş. kâdim) k. 12/23, 15/22, 8/125
kâdimgi (krş. kâdim) k. 10/81, 23/105, 24/105, 24/40, 24/71, 25/73, 25/77, 3/102, 3/112, 3/18, 5/15, 5/70	kâmersant <i>Rus.</i> iş adamı k. 6/78
	kâmersânt (krş. kâmersant) k. 6/78
	kämperense <i>Fr.</i> konferans k. 7/18
	kâmşäd <i>öz. is.</i> kişi ismi k. 14/31

känäl (krş. kanal)	k. 26/5
k. 8/197	käsib <i>Ar.</i> meslek
käneşna <i>Rus.</i> elbette	k. 26/21
k. 1/70	k.+ jimiz 11/52
käniykuwl (krş. käniykuwl)	käsib (krş. käsib)
k.+ da 25/29	k. 26/21
käpek <i>Rus.</i> kuruş	käsibger <i>Ar.</i> işletmeci
k.+ ke 8/149	k. 18/10
käpir <i>Ar.</i> kafir	käsib ^w <i>orin</i> <i>Ar.</i> işletme
k. 21/38, 21/38, 21/40, 21/49	k. 24/111
k.+ sin 8/155	käspe (< kaspiy) <i>öz. is.</i> banka ismi
käpirätif <i>Fr.</i> kooperatif	k. 20/4
k. 10/73	kassiyr <i>İt.</i> kasiyer
käpiyrätiyb (krş. käpirätif)	k. 14/13
k. 10/33	kästiröl <i>Rus.</i> tencere
kärämed <i>Ar.</i> keramet	k. 24/123
k.+ diñ 1/162	käte <i>Ar.</i> yanlış
käri (krş. gäriyä)	k. 23/74
k. 7/160	kätir (krş. kater)
käriyä (krş. gäriyä)	k. 5/71
k. 8/236, 8/236, 8/236	k.+ men 5/71
k.+ niñ 8/237	kätürül (krş. kästiröl)
kärmä seħ <i>Rus.</i> besleme yeri	k.+ ge 24/123
k. 21/150, 21/154	kavanovuş <i>öz. is.</i> köy ismi
kärtöşü (krş. kartöş)	k. 10/20
k.+ yөгgen 5/201	käyer (< qay jer) hangi yer
käryä (krş. gäriyä)	k.+ ge 11/19
k. 8/237, 8/237	kaynaw kaynamak
k.+ lär 15/13	k. 4/69
käs (krş. gäzir)	käypuwşa <i>Rus.</i> zevke düşkün
k. 1/21	k. 19/90
käş (krş. gäzir)	käyt - nasıl yapmak

k. 23/70	15/3, 15/49, 16/36, 16/5, 17/16,
k.- em 7/41, 7/131	17/17, 17/21, 17/23, 17/4,
k.- emiz 7/45	18/12, 18/13, 19/48, 2/87,
k.- ib 7/182, 23/62	20/11, 20/17, 20/9, 21/104,
kāz (krş. gāzir)	21/112, 22/45, 22/77, 22/88,
k. 1/212, 1/40, 1/50, 1/51, 1/80,	23/22, 25/3, 25/36, 25/45,
11/247, 11/30, 12/106, 12/109,	25/48, 26/3, 26/38, 26/52,
12/111, 12/115, 12/142, 12/19,	4/107, 4/97, 4/98, 4/99, 5/102,
12/89, 12/95, 13/5, 14/109,	5/111, 5/112, 5/113, 5/127,
14/67, 14/74, 15/31, 15/52,	5/127, 5/131, 5/133, 5/144,
15/6, 18/17, 18/2, 18/34, 18/35,	5/145, 5/154, 5/154, 5/154,
19/2, 20/18, 22/59, 22/89,	5/19, 5/208, 5/25, 5/51, 5/56,
23/16, 24/71, 25/39, 3/7, 5/198,	5/56, 5/57, 5/74, 5/97, 6/117,
6/51, 7/129, 7/197, 7/57, 8/195,	6/168, 6/41, 7/139, 7/140,
9/76	7/140, 7/154, 7/158, 7/160,
Kāz (krş. gāzir)	7/184, 7/38, 7/41, 7/54, 7/69,
K. 2/53	7/73, 7/85, 8/199, 8/201, 8/204,
kāzi (krş. gāzir)	8/204, 9/24, 9/32, 9/33, 9/33,
k. 1/10, 1/19, 1/202, 1/21, 1/61,	9/35, 9/4, 9/41, 9/51, 9/58,
12/52, 14/102, 14/108, 15/37,	9/62, 9/76, 9/86, 9/89
21/103, 22/59, 5/54, 7/55, 9/63	k.+ de 5/100
kāzi (krş. gāzir)	k.+ geş 5/205
k. 8/134	k.+ gi 7/87
kāzir (krş. gāzir)	kāzır (krş. gāzir)
k. 1/108, 1/140, 1/22, 1/26,	k. 10/58, 11/17, 12/134, 20/32,
1/36, 10/48, 10/57, 10/59, 10/6,	24/136, 24/166, 4/99, 9/55
10/74, 10/77, 11/104, 11/14,	kāzır (krş. gāzir)
11/53, 11/57, 11/92, 12/105,	k. 23/92, 9/60
12/113, 12/119, 12/13, 12/132,	kāzır (krş. gāzir)
12/133, 12/17, 12/17, 12/49,	k. 1/134, 1/25, 18/5, 19/44
12/52, 13/10, 13/12, 13/13,	k.+ ği 1/8
13/18, 13/7, 14/120, 14/99,	kāzırğ şimdiki

k. 7/225	k.- ğende 1/155
käzirgi (krş. käzirg)	k.- gene 10/25, 21/86, 6/134
k. 1/35, 10/14, 10/5, 11/16,	K.- gene 20/18
11/16, 11/245, 11/245, 11/248,	k.- geneñ 11/50, 14/12, 21/146,
12/102, 12/12, 12/181, 24/122,	21/72, 25/47, 25/58, 7/5
24/73, 24/94, 3/4, 3/5, 5/73,	k.- ğeni 26/23, 26/23
7/135, 7/166	k.- genime 7/74
käzirgi (krş. käzirg)	k.- geñ 22/45
k. 4/152	k.- gennen 4/136
käzirgi (krş. käzirg)	k.- genneñ 2/34
k. 3/5, 5/53	k.- gennēn 4/120
ke - (krş. ge -)	k.- geñşe 12/73, 21/145
k.- b 1/164, 12/199, 12/65,	k.- gen yēken 15/82
14/100, 14/100, 15/76, 19/7,	k.- gen yēkesiñ 12/42
19/74, 21/126, 21/152	k.- gesin 17/48
k.- bdi 11/138, 11/147	k.- ğesin 15/25, 15/45
k.- b dur 4/176, 7/181	k.- giñ 6/26
k.- b jadħan 22/69	k.- medi 1/125
k.- b qalad 3/109	k.- mey 12/200, 14/40
k.- b tur 10/48, 6/156	k.- meyd 2/52
k.- b ^w otr 14/33	k.- meydi 1/149, 12/9
k.- b ^w otradın 25/39	k.- miy 7/149
k.- e 4/130	k.- miyd eKen 8/208
k.- geli 14/66, 14/66	k.- ñder 3/28
k.- gemis 21/91	k.- p 11/146
k.- gen 15/93, 21/153, 4/154,	k.- pti 8/305
4/77, 6/16, 6/69, 6/77, 8/246	k.- se 21/106, 21/125
k.- geñ 10/69, 22/42, 4/137,	k.- sem 14/78, 7/145
4/166, 4/74	k.- ş 12/195
k.- ğen 19/58, 5/176	k.- vatır 5/169
k.- gendden 5/72	ke (krş. geyin)
k.- gende 12/41, 4/21, 4/31	k. 7/16

kebat - (< kelip jat-) geliyor i-

k.- ħan 10/77

kebdel - tıkanmak

k.- ed 5/168

kebdir - kurutmak

k.- ib 5/14

kebir kıraç, çorak yer

k. 16/35

kēbir (krş. **kebir**)

k. 1/76

keb tur- (< kelip tur-)

k.- adı 4/174

ked - (krş. **ged** -)

k.- baradħan 19/35

k.- baradsa 19/68

k.- baradsaň 19/80

k.- barıdħan 6/107

k.- beyd 3/40

k.- bey ğaldı 4/18

k.- biyd 3/37

k.- di 1/119, 1/52, 1/80

k.- dig 22/22

k.- ed 5/171

k.- gemiz 12/114

k.- gen 1/64, 3/58

k.- geňş 25/60

k.- gen yeKen 15/73

k.- gesin 1/111

k.- ib 11/63

keğ - (krş. **ged** -)

k.- ibdi 11/144

k.- peydi 20/50

kederġi engel, mani

k.+ ler 24/53

kedes - (< kezdes-) buluşmak

k.- kenimiz 11/40

kedey *Far.* geda

k. 8/289

k.+ mis 8/287

kegdar (krş. **egtar**)

k. 1/25

kel - (krş. **ge** -)

k. 11/147, 11/148, 12/69,

19/70, 21/8, 23/26, 23/65

k.- ä 7/107

k.- ad 11/105

k.- ädħan 22/26, 23/45, 23/6

k.- adħanda 11/62, 5/148

k.- ädir 23/37

k.- äthān 8/7

k.- äTımız 2/14

k.- ätir 11/244, 5/173

k.- ätireken 6/133

k.- ätirmıs 7/95

k.- atırmız 7/79

k.- ätirmız 4/127

k.- d 1/153, 21/22, 8/49

k.- di 1/152, 12/50, 2/40,

21/107, 21/109, 21/112,

21/121, 25/58, 6/96

k.- dig 18/23

k.- dik 4/124

k.- dim 14/21, 14/77, 23/39

k.- diň 11/182

k.- e 12/42, 22/46, 4/127, 4/128
k.- e bermeydi 10/79
k.- e berseñ 12/115
k.- e catħanda 12/92
k.- ed 12/133, 14/58, 15/74,
19/121, 19/74, 21/71, 21/86,
23/46, 4/173, 6/112, 6/113,
6/154
k.- edi 21/87, 23/24, 25/13
k.- ed yeken 4/116, 4/155
k.- ed yeKen 21/137
k.- e jadġan 12/185, 17/2
k.- e jadsa 6/148
k.- e jat 12/95
k.- e jatad 7/202
k.- e jatır 12/46
k.- em 11/252, 12/196, 12/199,
12/199, 14/81
k.- emi 14/78
k.- emis 21/52
k.- emıs 21/53
k.- emiz 21/50
k.- er 6/123
k.- er ed 12/201
k.- er ed 12/201
k.- eredi 12/196
k.- etin 11/84, 21/142, 8/208
k.- gen 3/17
k.- geñ 4/26
k.- geneñ 21/86, 22/19, 24/21
k.- geni 12/196, 12/199
k.- genim 21/141

k.- genin 24/24
k.- gennde 7/85
k.- genneñ 24/100
k.- gesin 7/176
k.- ib 1/119, 11/181, 11/231,
12/100, 12/154, 12/177,
12/177, 12/180, 12/44, 12/44,
12/82, 20/29, 21/107, 21/83,
22/72, 24/105, 4/152, 4/164,
5/119, 5/138, 6/101, 6/76,
7/108, 8/168
k.- ĵb 21/118, 21/89, 21/89
k.- ib edi 21/21
k.- ib jātıb 1/110
k.- ib turıb 4/175
k.- iñder 6/25
k.- ip 11/140
k.- ivatı 1/212
k.- jadħanda 12/93
k.- megende 12/197, 12/200,
12/200
k.- megeni 12/196, 12/199
k.- mey 6/27
k.- se 11/203, 12/44
k.- sem 14/21
käl - (krş. ge -)
k.- ib 1/110, 11/93
keläd - (kele jat-) geliyor i-
k.- ĵanda 11/110
keles (< kelesi) diġer, sonraki,
sıradaki
k. 21/144, 4/156

keleş (krş. keles)	k.+ ne 4/111
k. 23/50	k.+ niñ 21/115
kelēş (krş. keles)	keljñ (krş. gelim)
k. 2/50	k.+ imiz 24/94
keleşeg gelecek	kelindik gelinlik
k. 12/40, 23/6	k. 7/143
k.+ de 2/50, 2/54, 2/90, 24/64,	kelinşeg (krş. gelim)
24/82, 24/85	k. 6/94
k.+ e 24/87	k.+ i 9/88
k.+ i 8/242	kelintöbe öz. is. köy ismi
keleşeg (krş. keleşeg)	k.+ de 14/80
k.+ inde 8/226	kelintöve (krş. kelintöbe)
keleşek (krş. keleşeg)	k.+ dem 5/104
k. 20/21, 20/40	kelintöwö (krş. kelintöbe)
kelesi (krş. keles)	k. 14/80
k. 21/140	kelin tüsir - gelin getirmek
kelivat - (krş. keläd -)	k.- ed 26/15
k.- ır 7/140	Kelin tüsür - (krş. kelin tüsir -)
k.- v istesem 11/102	K.- düm 24/17
kelim (krş. gelim)	kelin tüsürüw (krş. kelin tüsir -)
k. 24/19, 7/10, 7/10, 7/74, 7/75	k. 24/14
kelin (krş. gelim)	kelis - anlaşmak, sözleşmek
k. 13/24, 13/28, 14/53, 15/94,	k.- keñ 6/30
21/107, 21/111, 24/100,	k.- ti 4/134
24/141, 4/110, 4/182, 4/99,	kelis - (krş. kelis -)
7/131, 7/90, 7/93	k.- ken 15/43
k.+ der 7/225, 7/87, 7/87	k.- kenderiñ 15/43
k.+ dermiz 8/132	kelisi (< kelisim) anlaşma
k.+ di 10/62	k.+ menen 24/98
k.+ imiz 13/24	kelisim (krş. kelisi)
k.+ iñ 14/53, 24/101, 4/121	k.+ de 12/50
k.+ kepşik 8/116	k.+ menen 24/91

kelistilig güzellig	k. 12/17, 21/86, 3/74, 4/9, 5/74
k.+ in 23/44	K. 2/84, 8/250
kelistir - ara buluculuk yapmak	keñ geniş
k.- emis 15/36	k. 13/22, 21/80, 21/86
k.- emiz 11/78, 15/39	Kēn (krş. Ken)
k.- et 15/35	K. 8/133
k.- ib ab keted 15/39	kēñ (krş. keñ)
keln (krş. gelim)	k. 3/8
k.+ im 21/108	kene kene
kelsi - (< kelise al-) anlaşmak	k. 14/137, 14/139
k.- mäyädhan 15/36	keñes ükümet Sovyet Hükümeti
kelüw gelmek	k.+ i 3/104
k. 21/118	keñes ükümet (krş. keñes ükümet)
k.+ ge 20/38	k.+ i 15/23
kem az	keñey - genişlemek
k. 8/276, 8/283, 8/289	k.- d 20/45
K. 15/17, 15/4	kenje evin en küçük çocuğu
k.+ inde 4/112	k. 21/4, 21/6
kemelbekib yeseñhul öz. is. kişi ismi	kentaw öz. is. şehir ismi
k. 17/38	k.+ ğa 16/30, 4/181
kemPir (krş. gempir)	kepe barınak, baraka
k. 12/167, 12/167, 12/169,	k. 15/68, 15/84
12/169, 12/170, 12/181, 15/11,	k.+ n 15/76
6/146	keptel - kurutulmak
k.+ den 11/168	k.- geñ 5/168
k.+ i 21/150	kerbala öz. is. bölge ismi
k.+ ğm 1/137	k.+ n 21/33
k.+ in 12/29	k.+ ñ 21/33
k.+ ler 7/158	k.+ niñ 21/15
k.+ lerdeñ 7/159	kereg gerek, lazım
k.+ mem 6/157	k. 1/143, 19/61, 2/21, 2/34,
Ken (< keyin) sonra	25/21, 3/75, 3/75, 8/111, 8/82

kereğ (krş. kereg)	k.+ niñ 12/15
k.+ i 8/296	
kerem <i>Ar.</i> kerim	kes - (krş. ges -)
k. 21/60	K. 21/45
keremed (krş. kärämed)	k.- eTin 4/103
k. 23/104, 23/105, 4/14, 4/17,	k.- geni 24/58
8/122, 8/185	k.- ib alıb ed 21/38
k.+ diği 1/170	k.- Ken 21/44
k.+ diği 1/171	k.- pe 21/45
keremed' (krş. kärämed)	k.- se 7/80
k.+ in 23/44	kes - gelmek
keremet (krş. kärämed)	k.- siy 7/148
k. 6/110, 6/171	keş - geçmek
k.+ i 6/119	k.- ib geätir 5/149
k.+ inizdi 23/58	k.- ib kelätürmüz 7/120
k.+ ter 23/90	k.- ib ^w ötetindey 5/127
k.+ tef 23/66	k.- ib ^w ötibdı 5/148
keriz yer altından geçirilen bir tür	k.- ib ^w ötken 5/151
kanal	k.- ivatımız 1/139
k. 5/217, 5/220	k.- ivatır 26/25
kēriz (krş. keriz)	k.- ti 4/135
k. 5/214	keş akşam
kermeg pas	k.+ ge 11/90, 16/28
k. 1/208, 1/209	k.+ ke 16/26, 7/207, 7/224,
kersen ağaçtan yapılmış büyük kap	7/226, 7/48
k.+ d 4/144	keşsi (< keşe) dün
k.+ di 4/142, 4/143, 4/145	k. 14/83
k.+ ge 4/9, 4/138	kesbe göje erişte çorbası
kersen' (krş. kersen)	k. 4/104
k.+ ge 4/151	kese <i>Far.</i> kase
kerwen <i>Far.</i> kervan	k. 3/55
k. 12/14	k.+ niñ 14/85
	keşe (krş. keşsi)

k. 11/170, 11/208, 11/44, 11/53, 12/177, 12/54, 14/12, 14/59, 14/68, 14/69, 15/30, 15/96, 21/149, 21/7, 22/59, 22/61, 23/30, 23/48, 23/77, 25/59, 4/74, 4/77, 4/91, 7/6, 7/103, 7/126, 7/131, 7/132, 7/19, 7/201, 7/36, 7/42, 7/49, 7/58, 7/88, 8/103, 8/106, 8/130, 8/133, 8/15, 8/303, 8/90 k.+ g 11/218, 12/125, 12/168, 7/77 k.+ ge 1/131, 12/180 k.+ gi 11/225, 12/126 k.+ ği 15/62	keşse (krş. keşşi) k. 4/91 k.+ gi11/221
kesene türbe k.+ me 6/62	kessel Ar. hastalık k. 8/73
kesfe erişte k.+ si 4/105	keştet - akşamleyin k.- ib 3/17
kesfe göje (krş. kesbe göje) k.+ ler 4/106	kestir - kestirmek k.- ed 24/66 k.- sēm 24/69
kesil - kesilmek k.- e befedin 24/71 k.- ed 24/59	ket - (krş. ged -) k. 12/96 k.- baradħan 6/108 k.- e 12/130 k.- e bere 19/58 k.- e bergen 19/11 k.- ed 19/32, 6/112, 7/149 k.- em 14/55 k.- emis 7/213 k.- emiz 7/212, 7/214 k.- er 11/57 k.- erden 11/50 k.- ermiz 9/92 k.- esin 1/149 k.- e veregeñ 19/36 k.- e veremis 7/153 k.- e vergen eken 19/34 k.- i 5/179 k.- ib 1/119, 12/175, 14/138, 6/103, 6/98, 8/227 k.- iþ 6/110 k.- ibatır 14/97
keşir - özür dilemek k.- iñiz 3/41, 6/141	
keşirim af, özür k. 3/40	
kespe (krş. kesfe) k.+ ni 4/107	
kespe göje (krş. kesbe göje) k. 4/103, 4/107	

k.- ib bara jat 12/70	k.+ leri 4/25
k.- ib ğalad 12/159	keyd (< keyde) bazen
k.- ib Kağan 12/12	k. 4/184
k.- if 8/27	keyde (krş. keyd)
k.- ip ğaldı 8/95	k. 1/179, 4/183, 4/186, 4/188,
k.- ipti 8/206	4/25, 5/94
k.- ken eken 6/111	kèyde (krş. keyd)
k.- keneñ 17/53	k. 8/166, 8/244
k.- kenim 11/63, 4/119	Keyde_mes (< keyde yemes) (krş.
k.- kenjn 4/114	keyd)
k.- kenneñ 19/86	K. 1/179
k.- ken yèken 15/86	key gez bazı zaman
k.- kesin 14/116	k.+ de 5/122
k.- piyd 8/28	keyi (krş. geyin)
k.- qağanda 12/168	k. 7/224
k.- señiř 14/55	keyim (krş. geyin)
k.- ti 1/123, 1/188, 11/29,	k. 12/41, 12/55, 15/23, 15/73,
12/193, 12/197, 25/70, 8/75,	21/26, 4/55, 7/99
8/76	keyin (krş. geyin)
k.- tig 22/42	k. 1/169, 1/180, 1/61, 10/15,
keTpen (krş. gedben)	10/21, 10/25, 10/27, 10/53,
k. 19/108	10/53, 10/54, 10/56, 10/71,
kewde göğüs	10/79, 10/83, 11/94, 12/203,
k.+ sine 12/34	12/88, 15/20, 15/24, 15/25,
key (krş. geyin)	15/26, 15/28, 15/89, 16/26,
k. 21/146, 5/128, 6/101, 9/4	17/47, 17/48, 17/50, 17/53,
keybir bazı	17/55, 17/59, 20/47, 21/111,
k. 22/52, 22/52, 24/55, 4/149,	21/121, 21/25, 21/29, 21/72,
4/98	22/45, 24/28, 25/51, 25/90,
keybir (krş. keybir)	4/133, 4/138, 4/138, 4/145,
k. 24/135, 24/37	4/149, 4/150, 4/168, 4/183,
kèybirew kimileri, bazıları	4/183, 4/53, 4/54, 4/57, 5/179,

- 6/134, 6/151, 6/161, 6/82,
7/101, 7/183, 7/31, 7/98, 9/23,
9/51
K. 15/21, 21/129
k.+ e 19/104, 5/109, 5/110,
5/145, 5/71
k.+ em 5/71
k.+ en 10/60, 11/169, 12/38,
14/85
k.+ ěn 5/29
k.+ gi 12/87, 24/113, 24/48
k.+ ne 2/28
- keyiń** (krş. **geyin**)
k. 10/33, 21/114, 7/10, 7/50
- keyiń** (krş. **geyin**)
k. 19/48
k.+ gi 14/73, 24/36
- kėyin** (krş. **geyin**)
k. 11/236, 11/3, 11/50, 11/94,
12/3, 15/3, 6/49, 6/50, 7/15,
7/4, 8/194, 8/253, 8/27, 8/48,
8/49, 8/50, 8/58, 8/65, 8/76,
8/78, 8/93
K. 8/175
k.+ e 5/69
k.+ en 11/231, 5/23
k.+ gi 11/74, 10/30, 12/166,
23/45, 24/73, 11/208, 11/237
k.+ gı 6/73
- keyn** (krş. **geyin**)
k.+ em 23/80
k.+ en 19/101, 25/19, 4/32
- kėyn** (krş. **geyin**)
k.+ eń 5/7
- keyvir** bazı
k. 4/30
- keywana** yaşlı kadın
k. 7/160
- kez** zaman
k. 1/20, 12/26, 24/61, 6/35
k.+ de 20/44, 20/54, 24/141,
24/15, 24/71, 24/94, 6/131,
6/131, 6/68, 9/68
k.+ degi 4/166
k.+ deri 24/16, 3/89, 24/36
k.+ e 6/58
k.+ imde 17/42
k.+ imizde 15/49
k.+ inde 10/68, 22/56, 24/46,
3/89, 3/89, 4/188, 6/128, 8/167,
9/31
K.+ inen 16/24
k.+ ze 24/102
- kezdės** – (krş. **kedės** -)
k.- d 12/62
k.- edin 14/39
k.- em 11/39
k.- emiz 23/35
k.- ib 13/10
k.- ib ġalad 12/64, 21/37
k.- ib keldı 12/192
k.- kende 12/15
k.- sem 11/18
k.- ti 11/73

kezdess - (krş. kedes -)	k. 7/8
k.- ed 3/11	
kezdestir - buluşturmak	kıruwbiskä (krş. kiriwfiskä)
k.- di 11/71	k.+ dä 1/118
kezdezüw buluşma	kıruwpuwskä (krş. kiriwfiskä)
k. 11/189	k.+ dä 1/180
kezdig bıçak	kıto <i>Rus.</i> kim
k.+ in 12/72	k. 14/43, 14/44
k.+ iñiz 12/71	kızıl (krş. ğızıl)
kezdıdır - (krş. kezdestir -)	k. 21/43
k.- emis 3/8	ki - (krş. ge -)
kezeg sıra	k.- ñder 3/28
k.+ imde 3/60	kid - (krş. ged -)
kezek (krş. kezeg)	k.- Ken yege 15/77
k.+ pen 10/81	kidir - oyalanmak
kēz-gelgen herhangi	k.- ib ğaldım 25/88
k. 4/20	kil - (krş. ge -)
kılas (krş. gılas)	k.- ed 4/26
k. 25/24	k.- em 1/173
k.+ da 25/21, 25/22	k.- im 1/173
k.+ dan 19/84	kilämetir (krş. gilämedir)
k.+ dar 25/22	k. 6/168
k.+ sı 5/117	kilästäs <i>Rus.</i> kiläs + <i>T.</i> täs sınıf
kılastas (krş. kilästäs)	arkadaş
k. 4/170, 4/170	k.+ ımız 11/20
k.+ tardıñ 4/181	kilemedir (krş. gilämedir)
k.+ tarım 11/63	k. 20/10
kıluwb <i>Fr.</i> kulüp	kim kim
k.+ dan 22/88	k. 11/230, 12/4, 14/50, 14/86,
kırand (krş. kirän)	14/88, 18/22, 18/31, 19/40,
k. 9/54	24/82, 4/169, 4/90, 5/54, 7/188,
kırıwfiskaya (krş. kiriwfiskä)	7/189, 8/100, 8/117, 8/265
	K. 11/40, 19/119

	k.+ ed 22/57		k. 12/33
	k.+ de 3/110	kirän	<i>Rus.</i> çeşme
	k.+ derdi 11/47		k. 15/93
	k.+ di 21/15, 21/33	kiränd	(krş. kirän)
	k.+ nen 14/92, 21/17		k. 9/50
	k.+ niñ 25/62	kiränt	(krş. kirän)
	k.+ siñ 12/31		k.+ imiz 11/126
Kin	(krş. geyin)	kirgiz	- girdirmek
	k. 22/54		k.- beyd 17/59
	K. 2/59		k.- dim 6/84
ki	(< kel-) (krş. ge -)		k.- ed 17/58, 5/92
	k.- ñ 4/74		k.- emiz 6/17
kinäläw	<i>Far.</i> kinä + <i>T.</i> läw suçlamak		k.- ib 6/84
	k.+ ğa 7/168		k.- ib bergen 15/93, 9/50, 9/52
kinäli	<i>Far.</i> kinä + <i>T.</i> li suçlu	kirgiz	- (krş. kirgiz -)
	k. 4/187, 4/190		k.- beydi 20/81
kindig	göbek	kiriwfiskä	<i>öz. is.</i> köy ismi
	k.+ in 7/172		k. 1/12
kınogğı	<i>Rus.</i> tuş	kirpiş	kerpiç
	k.+ nı 8/213		k.+ ben 5/154
kir -	(krş. gir -)		k.+ in 23/69
	k.- ed 3/28	kirüfuskäyä	(krş. kiriwfiskä)
	K.- gemme 2/17		k.+ dä 7/11
	k.- gen 2/49	kis	(krş. gis)
	k.- ib 6/26, 6/85		k. 12/130, 12/75, 23/46, 23/76,
	k.- ib getti 4/98		24/64, 5/149, 8/87
	k.- ib gited 6/28		k.+ ed 1/168, 11/58
	k.- iñder 6/28		k.+ ge 21/154
	k.- mey 6/29		k.+ ler 6/118
	k.- meyd yèKen 1/177		k.+ lef 21/151
	k.- mey turad 6/29		k.+ lerdiñ 18/28
kir	kirli, pis		k.+ niñ 10/43

k.+ yéken 12/76	11/178, 11/179, 12/117,
kişäkäntäy (krş. işKäntay)	12/125, 12/158, 12/172, 12/32,
k. 22/46	12/59, 14/49, 15/64, 19/12,
kişändäy (krş. işKäntay)	19/38, 19/39, 19/70, 19/87,
k. 19/83	19/92, 19/95, 22/21, 23/13,
kişäntay (krş. işKäntay)	23/18, 23/21, 23/22, 23/35,
k. 11/105	23/37, 23/49, 23/79, 23/9,
k.+ inan 19/84	25/68, 25/90, 26/16, 3/14, 3/97,
kişäntäy (krş. işKäntay)	4/22, 4/4, 4/40, 5/148, 5/148,
k. 11/9, 11/9, 23/4	5/153, 6/107, 6/132, 6/134,
kise (krş. kese)	6/142, 6/143, 6/171, 6/78,
k. 1/210	8/269, 8/271, 8/43, 8/50, 8/64,
kişenday (krş. işKäntay)	8/8, 8/9
k. 5/121	K. 1/168, 11/58, 23/24, 23/27,
kişentay (krş. işKäntay)	3/14
k. 5/120	k.+ deñ 10/70
kişgänä (krş. işKäntay)	k.+ ge 24/69, 4/152, 4/78
k. 1/26	k.+ ler 12/122, 26/16, 26/21,
kişgändä (krş. işKäntay)	3/97, 4/30, 6/83
k. 1/38	k.+ lef 24/66
Kişgänday (krş. işKäntay)	k.+ lerdı 4/30, 7/85
K. 13/5	k.+ lerdıñ 11/187, 21/147
kişgändäy (krş. işKäntay)	K.+ lerdıñ 9/68
k. 19/43	k.+ lerge 11/135, 24/28, 4/162
kişgändäy (krş. işKäntay)	k.+ lerge 24/135
k. 25/23	k.+ lermen 4/157
kişgene (krş. işKäntay)	k.+ n 21/100, 21/103, 23/18,
k. 12/183, 16/33, 24/46, 24/87	23/43, 23/47, 23/85
kişgınday (krş. işKäntay)	K.+ n 19/113, 23/17
k.+ ına 22/53	k.+ ni 23/18, 23/7, 4/43, 6/56,
kisi (krş. gis)	8/43, 8/49
k. 1/165, 10/52, 10/69, 11/140,	K.+ ni 11/131

	k.+ niñ 11/141, 16/10, 8/2, 8/9		k.+ imna 7/220
	K.+ niñ 3/15	kişKätay (krş. işKäntay)	
	k.+ niñ 8/87		k.+ imnän 2/13
	k.+ niñ 25/9	kişkende (krş. işKäntay)	
kişi	küçük		k. 3/45, 3/45
	k. 21/12	kişkene azıçık	
kişiğ (krş. kişi)			k. 24/159, 24/23, 7/189, 7/78,
	k. 22/79		7/78
kişi jüz küçük yüz		kişkentay (krş. işKäntay)	
	k. 6/9		k. 12/197
kişilik kişilik		kispe güje (krş. kesbe göje)	
	k.+ ke 4/163		k.+ n 4/104
kişipeyil mütevazi		kiss (krş. gis)	
	k. 1/178		k.+ eken 4/78
kişiriyt - küçültmek		kişşe dün	
	k. 12/173		k. 4/109
kişkänä (krş. işKäntay)		kişşentay (krş. işKäntay)	
	k. 12/136, 12/138		k. 24/26
kişkändäy (krş. işKäntay)		kişşentaylaw biraz küçük	
	k. 1//156, 25/64, 5/132, 5/88		k. 11/111
kişkäne (krş. işKäntay)		kissi (krş. gis)	
	k. 18/23		k. 11/201, 11/68, 12/25, 12/27,
kişkäntay (krş. işKäntay)			15/63, 15/63, 19/99, 23/34,
	k. 7/116, 9/86		23/75, 4/148, 4/153, 4/155,
	k.+ ımızdan 7/7		4/163, 4/163, 4/74, 5/147,
kişKäntäy (krş. işKäntay)			8/270
	k. 12/148, 12/194, 12/195,		k.+ eKen 23/6
	19/42		k.+ ler 4/153, 9/64
	k.+ imnän 2/12		k.+ lerdı 7/83
	k.+ mis 13/12, 14/31		k.+ niñ 12/43, 9/79
	k.+ mizä 5/44	kitab Ar. kitap	
kişkätay (krş. işKäntay)			k.+ da 19/36, 19/40

	k.+ darı 22/3		k. 5/100, 5/102, 5/107
kitâb	(krş. kitab)		k.+ def 5/105
	k. 6/27	kiyiğşi	öz. is. boy ismi
	k.+ dâ 25/64		k. 5/37
	k.+ dâr 8/60	kiyim	giysi
	k.+ dı 6/29		k. 21/42, 25/13, 25/28, 4/105,
	k.+ in 25/63		7/77
	k.+ indä 25/63		k.+ di 14/10
	k.+ ında 25/62		k.+ iñ 11/11
kitâp	(krş. kitab)		k.+ iñdi 22/50
	k. 8/59	kiyin	(krş. geyin)
	k.+ tär 12/130		k. 10/73, 10/73, 11/8, 16/20,
	k.+ ti 6/27		2/58, 2/59, 24/10, 24/10,
kiy	(krş. geyin)		24/101, 24/155, 25/44, 25/47,
	k. 25/58, 5/100		25/66, 25/85, 26/34, 4/120,
kiy -	giymek		4/151, 4/172, 4/174, 4/48, 4/85,
	k.- b 14/11		6/160, 7/5, 9/81
	k.- esin 22/50		K. 25/33, 25/65, 25/65
	k.- etin 24/132		k.+ e 4/94, 6/167
	k.- geñ 4/141	kiyiñ	(krş. geyin)
	k.- genme 20/5		k. 4/161
kiyde	(krş. keyd)	kiyiñ	(krş. geyin)
	k. 4/28, 4/29		k. 24/16
kiyeli	kutsal	kiylä	Fr. kilo
	k. 24/128, 24/128		k. 20/86, 20/86
kiyelî	(krş. kiyeli)	kiylämetir	(krş. gilämedir)
	k. 24/38		k. 1/116, 10/80, 11/125, 20/51,
kiyib	öz. is. köy ismi		6/166
	k. 18/2	kiym	(krş. kiyim)
kiyiba -	(kiyip al-) giyip al-		k. 14/10, 24/112
	k.- sa 22/53	Kiyn	(krş. geyin)
kiyig	geyik		k. 10/72, 12/155, 14/29, 23/34,

24/33, 25/37, 3/76, 4/95	k.+ boldı 7/20
K. 2/65	k.+ diñ 1/102, 1/33
k.+ en 23/74, 25/60	k.+ ed 1/133
K.+ en 23/81	k.+ isi 17/54, 17/56
kiyno <i>Rus.</i> film	k.+ şe 15/95
k. 23/78	k.+ sin 15/90
kiyrib (krş. kiyib)	k.+ üsi 11/167
k. 18/24	k.+ üsü 10/34, 12/18
k.+ ben 21/130	k.+ yemes 4/59
kiyriǎ (krş. kiyib)	kōb (krş. gōb)
k. 18/21	k. 12/17, 14/47, 24/125, 24/13,
kiyriw (krş. kiyib)	24/152, 24/31
k. 18/26	k.+ isi 25/23
ko - (krş. bı -)	kōbbar (krş. gōgbar)
k.- p jüred 8/122	k. 26/3
kōv - (krş. gōb)	k.+ dı 26/14, 26/14
k. yēgbiyd 5/202	k.+ ğa 26/6
kōb (krş. gōb)	kōbbarġ_arlas - (kōkparġa aralas-)
k. 1/19, 1/193, 1/213, 1/38,	(krş. gōgbar)
11/125, 11/23, 11/44, 12/109,	k.- ib 26/3
12/11, 12/39, 14/105, 14/68,	kōbdew biraz çok
15/11, 16/41, 17/17, 18/14,	k. 1/95
18/31, 19/63, 2/85, 20/20,	kōbey - çoġalmak
21/114, 21/118, 21/51, 21/54,	k.- ibatı 2/89
21/87, 21/90, 24/123, 24/74,	k.- ib jatır 2/89
26/43, 4/105, 4/19, 4/21, 4/24,	k.- vatır 2/89
4/26, 4/43, 4/59, 4/61, 4/74,	kōbeyt - çoġaltmak
4/83, 4/96, 5/124, 5/126, 6/152,	k.- tim 4/136
6/172, 8/142, 8/158, 8/159,	kōbeyüw çoġalmak
8/183, 8/205, 8/226	k. 20/74
k.+ boan 12/119	kōbiraġ biraz çok
k.+ boġan 11/141	k. 12/84

köbnese çoğunlukla	26/10, 26/16, 26/17, 26/4
k. 24/115, 24/139, 24/146, 24/148, 24/157, 24/159, 25/41	k.+ dı 11/104, 17/5, 26/16, 26/21
köböyt - (krş. köbeyt -)	k.+ dıñ 16/14, 16/14, 16/18, 17/7
k.- e 20/47	
köböytüw_şün (< köbeytü üşin)	k.+ ğa 16/19, 16/25, 16/27, 17/23, 17/4, 26/29, 26/8 k.+ ğı 16/27
çoğaltmak için	
k. 20/42	
köbşilig çoğunluk	kögbär (krş. kögbar)
k. 19/63	k. 8/257
köbşiliğ (krş. köbşilig)	köğgāğaz tapu
k.+ i 1/193	k.+ benen 10/36
köbşülüğ (krş. köbşilig)	kögör - yeşermek
k.+ ü 9/31	k.- ed 8/241
köbüg köpük	k.- iv şıqqan eken 15/83
k.+ ün 4/49	kögört - yeşertmek
köbürēğ (krş. köbirağ)	k.- emiz 9/48
k. 4/71	kögsaray öz. is. köy ismi
köbüyt - (krş. köbeyt -)	k. 19/51, 19/52
k.- e 7/200	k.+ dın 19/52
k.- pey 7/200	köğsaray (krş. kögsaray)
kög mavi	k.+ dı 1/20
k. 15/15, 15/76, 24/55, 24/58, 7/82, 8/221, 9/42	kögsetāw öz. is. şehir ismi
k.+ ümüz 8/222	k.+ dıñ 12/93
kög mavi	kөгtem ilkbahar
k. 24/58	k.+ ge 10/84
kөгaltaş öz. is. (medrese ismi)	kөгtöm (krş. kögtem)
k.+ da 6/21	k.+ ne 2/54
kөгbar Kazak halkının milli at oyunu	kөгj göz
k. 16/14, 16/25, 16/28, 17/2, 17/2, 17/3, 17/61, 17/8, 17/8,	k. 1/33, 8/163
	kөгje çorba türü
	k. 4/162, 4/162

	k.+ ler 4/106		k.+ üne 12/61
	k.+ n 4/103		köksaray <i>öz. is.</i> (köy ismi)
kök	mavi		k.+ dam 19/51
	k. 11/143, 15/76		kökşe <i>öz. is.</i> (köy ismi)
kökbar (krş. kögbar)			k. 6/47, 6/48
	k. 11/59, 17/26, 17/54, 26/9		köktas <i>öz. is.</i> kanal ismi
	k.+ dı 17/53		k. 12/177
	k.+ dıñ 17/54		k.+ t 12/179
	k.+ ğa 26/8		köktäs (krş. köktas)
kökbār (krş. kögbar)			k. 12/177
	k.+ ı 17/21		köKtebe <i>öz. is.</i> (köy ismi)
köke	ağabey		k. 2/2
	k. 3/34		koktem ilkbahar
	k.+ m 26/10, 6/43, 6/44		k.+ de 11/19
	k.+ miz 26/15		köktem (krş. koktem)
kökö (krş. köke)			k.+ de 18/33, 4/12
	k. 3/28, 3/30, 3/35, 3/41		köktöbe (krş. köKtebe)
	k.+ lermiz 25/29		k. 19/23, 2/12, 2/3, 2/4
	k.+ miz 22/21		köKtöm (krş. koktem)
	k.+ mniñ 3/24		k.+ de 20/67
	k.+ n 7/81		köl
kökö-söke abiciĝim			göl
	k. 6/18		k. 10/7, 12/155
kökönjan <i>öz. is.</i> kişi adı			k.+ den 12/138
	k. 6/49		k.+ diñ 10/7
kökönmüs sebze			k.+ düñ 23/54, 5/31
	k.+ tü 9/49		k.+ ge 12/135
kökpeñbeg masmavi			k.+ ümüz 12/154
	k. 8/122		köl
kökreĝ göĝüs			göl
	k.+ imdi 7/38		k. 1/200
kökrög (krş. kökreĝ)			kölem hacim, çap
			k.+ i 2/83
			kölgud <i>öz. is.</i> (köy ismi)

k.+ dağı 11/225	k.+ di 19/66
kolhoz <i>Rus.</i> kolhoz	kön - (krş. köm)
k.+ da 10/53	k.- e samaydı 15/38
kölşüg gölet, su birikintisi	köñil gönül
k.+ den 12/137	k. 4/186
kölşük gölet, su birikintisi	köp çok
k. 12/137	k. 11/180, 11/211, 8/104, 8/44,
kölüg taşıt, araç	8/88
k. 3/13	k.+ tiki 1/91
k.+ bem 3/100, 3/101	köpir köprü
k.+ ben 2/78	k. 14/129
köm - kabul etmek	köpür (krş. köpir)
k.- beyatır 6/81	k. 11/27, 11/30, 14/80, 14/83,
k.- böğ 11/153	14/83, 5/68, 5/75, 5/76
kömek yardım	k.+ den 5/78
k. 6/160	k.+ di 5/72, 5/75
kömekşi yardımcı	k.+ dü 5/76, 5/77
k.+ si 10/54	kör - görmek
kömektes - yardımlaşmak	k.- dig 25/53
k.- ke 6/163	k.- dim 21/111, 25/61
k.- ken 6/162	k.- din 16/32
kömil - gömülmek	k.- diñ 4/133, 8/267
k.- ib şığad 10/14	k.- diñ 14/63
kömir taş kömürü	k.- đin 21/154
k. 8/240	k.- diñder 17/22
k.+ di 19/67	k.- diñiz 11/103, 11/112,
kömög (krş. kömek)	11/208, 11/87, 4/95
k.+ im 6/162	k.- dü 14/74
kömüg (krş. kömek)	k.- düğ 1/136, 12/81, 7/51
k. 2/36	k.- dük 11/38
kömür (krş. kömir)	k.- düm 1/152, 15/87, 5/150,
k. 19/64, 19/65	5/150, 5/150

k.- dũñ 8/138	k.- mey 8/120
k.- dũñgo 1/13	k.- mēy 12/26
k.- e 14/105	k.- meysiñder 7/53
k.- edi 24/61	k.- mögen 12/76
k.- emiz 2/41	k.- mögön 11/72
k.- esiñde 7/53	k.- möy 11/46
k.- eyn 23/40	k.- örek 8/53
k.- ğe 5/149	k.- örmis 3/26
k.- gem 14/88	k.- ösũñ 8/37
k.- gen 19/13, 19/60, 9/65	k.- öyş 23/101
k.- geni 14/119	k.- öyün 11/21
k.- genim 11/141	k.- señ 19/44, 24/68, 8/167
k.- gen joğbız 8/183	k.- señder 5/222
k.- gön 11/137, 11/165, 14/37, 3/7, 7/201	k.- señderş 11/92
k.- göñ 9/64	k.- şü 6/140
k.- gönbüze 9/73	k.- üb 15/66, 7/95
k.- gönde 4/76	k.- übatırmız 7/86
k.- gönder 1/51	k.- üb jürüm 11/46
k.- gönder 3/6	k.- übkeğen 19/60
k.- gön joqpız 8/173	k.- üb qağan 5/149
k.- gösün 4/75	k.- üb ülgermeydi 25/58
k.- ib 12/130	k.- üb ^w otırmız 17/20
k.- iñiş 8/62	k.- üdüñ 11/187
k.- ivadısdar 26/38	k.- üñder 6/36
k.- ivadısdar 26/22	k.- üp geldig 11/36
k.- ivadsıñ 26/25	k.- üvatırmız 16/12
k.- ivatırmız 16/11	k.- üvatırmız 1/140
k.- ivatısdar 26/4	k.- üv ^w otırım 11/121
k.- medim 11/61	kör - (krş. kör -)
k.- megen 1/150, 4/89	k.- v 15/90
k.- mesem 12/27	kör - (krş. kör -)
	k.- di 1/156

k.- düğ 7/84
köra - (köre al-) göre bilmek
k.- madım 8/168
körfe yorgan, battaniye
k.+ ni 7/67
k.+ niñ 7/68
körgendiğ bilgililik
k.+ imdi 1/150
körKey - gelişmek, güzelleşmek
k.- di 2/88
körköy - (krş. **körKey** -)
k.- öveysin 18/18
k.- üvatır 18/14
körpe (krş. **körfe**)
k. 24/132
k.+ ğıladı 4/38
korPus *Fr.* gövde
k. 20/55
körş - göçürmek
k.- ib 20/51
körse - göstermek
k.- b catır 15/53
körsed - (krş. **körse** -)
k.- besin 9/73
k.- se 15/66
körset - (krş. **körse** -)
k.- amaymıs 7/105
k.- e 7/198
k.- ib jatır 15/50
k.- ken 7/198
k.- keñ 12/130
körsetüw - göstermek

k.+ ge 7/47
körşi komşu
k.+ miz 23/7
körsöd - (krş. **körse** -)
k.- ib 23/61
körsöd - (krş. **körse** -)
k.- üğ 11/190
körsöt - (krş. **körse** -)
k.- öyin 21/10
körüm - görünmek
k.- beyd 1/180
körüw görmek
k. 1/87
köş - göçmek
k.- em 25/44
k.- ėmiz 5/85
k.- ib 6/47
k.- ib geldik 10/18
k.- ib keldig 25/45
k.- kenmişse 25/43
k.- üb 12/170, 20/18
k.- üb beldik 11/4
k.- üb geb 5/49
k.- üb gelib 5/48
K.- üb Kegemis 16/5
k.- üyin 6/46
köş göç
k. 6/108
k.+ di 6/107
köşe sokak
k.+ de 19/79
k.+ miñ 2/49

k.+ miz 15/91	k.- üb galdım 22/41
k.+ n 15/91	köv çok
k.+ niñ 4/23, 4/26	k. 19/2, 25/69, 4/36
kösem lider, önder	kövnese çoğunlukla
k.+ miz 23/93	k. 3/13, 3/3, 4/65
köşir - göçürmek	kövöyt - çoğaltmak
k.- geñ 21/129, 21/131	k.- üv alamıs 20/38
k.- geneñ 21/129	kövöytüw çoğaltmak
köt göt	k. 20/74
k.+ ünde 12/99	kövşil herkes tarafından sevilen
köten öz. is. boy ismi	k. 4/108
k. 11/233, 11/236	kövürek daha fazla
k.+ in 11/236	k. 4/66
k.+ iñdi 11/176	köwëy - çoğalmak
köter - kaldırmak	k.- geni 5/110
k.- edi 11/32	köwnese çoğunlukla
k.- ib getti 25/70	k. 4/96
k.- igiñ 5/94	köwöy – (krş. köwëy -)
k.- mey jügen 6/92	k.- di 1/34
köteril - kaldırılmak	köwöyt - çoğaltmak
k.- gendiği 5/176	k.- e beresin 20/46
k.- miyd 19/58	k.- jiberesin 20/87
köterl - (krş. köteril -)	köyleg gömlek
k.- ib 18/7	k. 4/34, 4/34, 4/38, 7/172
kötermele - kollamak, desteklemek	k.+ derge 25/15
k.- b 7/189	k.+ tiğib bëredin 25/15
kötön (krş. köten)	köyle (krş. köyleg)
k. 11/225	k.+ ti 7/172
kötör - kaldırmak	köylög (krş. köyleg)
k.- üv 6/30	k. 15/15
kötörl - (krş. köteril -)	köylök (krş. köyleg)
k.- ib geded 5/96	k. 4/36

koynuk *öz. is. kule ismi*

k. 14/132

köz göz

k. 11/190, 11/198, 11/201,
11/206, 12/74, 19/88, 21/43,
21/46,
7/122

k.+ ben 19/11

k.+ deri 3/34

k.+ düñ 11/204

k.+ imiz 14/9, 25/49

k.+ iñdi 21/73

k.+ ine 3/90

k.+ ü 11/158, 11/197

K.+ ü 23/28

k.+ üm 11/137, 11/203, 12/33,
5/150, 5/187, 9/16, 9/17

k.+ ümmeñ 1//156

k.+ ümnen 7/149

k.+ ümüz 14/74

k.+ ümüz gördi 11/118

k.+ ümüzüñ 14/5

k.+ ün 11/221, 21/75, 21/75

k.+ üñ 11/150, 11/205

k.+ üñdi 21/76

k.+ üne 12/32

k.+ üstü 11/206

k.+ ven 19/8

köz (krş. köz)

k.+ i 14/101, 8/231

közğaraqtılaw okuma, yazma bilen

k. 12/158

kurs *Fr. sınıf*

k.+ ğa 1/131

k.+ ında 17/35

kuwsok (krş. kuwsog)

k.+ tan 4/94

kuzub *Rus. araba gövdesi*

k. 25/30

küder ümit, umut

k. 15/67

küdüg şüphe

k. 22/29, 22/32, 6/32

kügbar Kazak halkının milli at oyunu

k.+ ın 26/21

küj sonbahar

k. 9/42, 9/42

kükirt kükürt

k. 8/240

küKürt (krş. kükirt)

k.+ be 7/26

k.+ benen 7/25

kül - gülmek

k.- em 7/128

k.- gen 23/96

k.- gende 23/97

k.- gen yekeñ 4/86

k.- öm 4/95

k.- üb 4/187

k.- üpti 8/280

külçäd *öz. is. kişi ismi*

k. 14/28, 14/28

küm güneş

k. 3/17

k.+ batıb qamağan 3/18
küm gün

k. 8/127, 8/127, 8/46

kümüstü öz. is. (köy ismi)

k.+ den 25/86

kün (krş. **küm**)

k. 11/235, 23/104, 3/19, 8/191,

8/193, 8/198, 8/46

k.+ de 20/85, 4/137, 4/143

k.+ derdi 9/65

k.+ derimiz 7/96

k.+ dördün 21/71

k.+ ne 20/75

k.+ nüñ 8/231

k.+ ü 11/161, 6/155

k.+ üge 1/173

k.+ ügê 1/179

k.+ ümüz 14/4

k.+ üñ 19/117

k.+ ünde 21/71

küñ (krş. **küm**)

k. 1/139, 11/220, 11/222,

13/15, 15/9, 15/95

k.+ göre amaymız 5/190

k.+ görgen 11/115

k.+ görüsge 1/38

künä *Far.* günah

k.+ mdi 12/29

künähâr *Far.* günahkâr

k. 12/33

kündelig günlük

k.+ di 1/88, 24/15

kündēlig (krş. **kündelig**)

k.+ di 24/161

kündüz gündüz, gündüzün

k. 10/78, 15/90, 7/94

küngör - geçim sağlamak

k.- ü^wotırmız 18/13

küñgör - (krş. **küngör** -)

k.- gön 5/201

k.- üb 2/53

k.- üb^wotır 10/87, 2/9

k.- üvotırmıs 2/7

k.- üv^wotırñ 2/43

k.- üw^wostig 15/10

küñgöris geçim, maişet

k. 15/92

k.+ i 15/95

küñgöriş (krş. **küñgöris**)

k. 15/12

küñgörs (krş. **küñgöris**)

k.+ imis 2/81

k.+ ümi 11/116

k.+ ümüs 1/44

k.+ ümüz 11/119

k.+ ün 1/48

küñgörşülüg geçim, maişet

k.+ ben 9/58

küñgörüs (krş. **küñgöris**)

k. 1/48, 1/88, 1/92, 2/5

k.+ siñ 1/62

k.+ sün 1/64

küñgörüw geçim, maişet

k. 21/66, 21/66

	k.+ ge 16/9		k.- üb 23/38, 23/38
küres	güreş		k.- üb turub 5/141
	k. 22/37	kütüm	bakım, özen
	k.+ tiñ 14/89		k. 24/152
küriş	pirinç		k.+ di 24/151
	k. 14/126, 25/34	kütüvşü	hizmetçi, bakıcı
kürös	(krş. küres)		k. 4/153
	k.+ ten 17/36	küwä	<i>Far.</i> şahit
kürş	(krş. küriş)		k. 25/35
	k. 19/56	kuwsog	<i>Rus.</i> bölük, parça
kürş	(krş. küriş)		k.+ dan 4/93
	k.+ tiñ 5/189	küy	firtına
kürüş	(krş. küriş)		k.+ ümmeñ 6/156
	k. 5/158	küy -	yanmak
küş	güç		k.- üb 7/186
	k. 23/45	küydür -	yandırmak
	k.+ ü 10/79, 10/81, 10/82,		k.- übatır 8/225
	10/83, 20/75, 6/171, 8/265	küyew	koca
	k.+ ümen 8/220		k. 12/192
	k.+ ümeñ 8/136		k.+ leri 12/168
	k.+ ümeñ 8/86	küyewvala	damat
Küsi	kişi		k. 11/132, 11/133
	K. 23/19	küz	ilkbahar
küşti	güçlü		k. 20/59, 9/43
	k. 11/12, 11/12		k.+ de 14/138, 14/139
küştü	(krş. küşti)		k.+ dem 24/157
	k. 12/66, 22/66, 4/73, 4/81		k.+ düñ 18/32
küsü	(krş. Küsi)		k.+ ge 4/13
	k. 9/80		k.+ gü 18/33
küt -	beklemek	küzüb	(krş. kuzub)
	k.- sü 7/90		k.+ ge 25/30
	k.- tük 4/42, 7/85		

Қ

Қа - (krş. **ға -**)

Қ.- b ketibdi 3/97

Қ.- ған 4/166, 6/82

Қ.- маңдар 5/163

Қабат kat

Қ.+ da 8/60

Қабил Ar. kabul

Қ. 6/91

Қал - (krş. **ға -**)

Қ.- ad 1/148

Қ.- діг 1/163

Қ.- ған 8/148

Қалғ (krş. **ғалғ**)

Қ. 13/22

Қ.+ da 6/32

Қандай (krş. **ғандай**)

Қ.+ ыс 8/52

Қара - (krş. **ғара -**)

Қ.- ғанда 4/69

Қ.- саң 1/142

Қарай (krş. **ғарай**)

Қ. 2/74, 5/179

Қатна - (krş. **ғадина -**)

Қ.- діг 1/160

Қатıs - (krş. **ғадıs -**)

Қ.- һан 2/33

Қ.- тıq 2/16

Қавın kavun

Қ. 2/72

Қадам kim bilir

Қ. 8/227

Қайғ (krş. **ғайғ**)

Қ. 5/122

Қ.+ ben 1/160

Қ.+ beñ 5/120

Қайғ (krş. **ғайғ**)

Қ.+ ben 5/121

Қайық (krş. **ғайық**)

Қ. 5/120

Қайт - (krş. **ғайт -**)

Қ.- амıs 15/45

Қ.- ıb geled 6/37

Қ.- тım 2/30

Қайтıs (krş. **ғайдıs**)

Қ. 6/74

Қ.+ boldı 23/47

Қазақшılıғ Kazak Türklerine has gelenek

Қ.+ ben 7/79

Қазаң (krş. **ғазан**)

Қ. 4/5

Қазир (krş. **ғазир**)

Қ. 18/28

Қадай (krş. **ғудай**)

Қ.+ ға 2/48

Қıl - (krş. **ғı -**)

Қ.- ıb 2/60

Қız (krş. **ғız**)

Қ.+ ı 4/123

Қ.+ ıñ 4/169

Қызмед (krş. **ғызмет**)

	Q.+ im 14/22		q.- bed 4/144
QonaQ	konuk, misafir		q.- b geTibdi 3/102
	Q.+ bız 3/25, 3/25, 3/28, 3/32		q.- b kedgen 21/35
Qos	- birleştirmek		q.- b kedken 3/102
	Q.- ıp 13/10		q.- b ketken 12/169
Qoy	- koymak		q.- d 7/129
	Q.- maġanañ 16/30		q.- ġam 11/63
	Q.- ub ġoġa 11/35		q.- ġan 1/159, 15/13, 19/27, 25/52, 25/71, 4/97, 6/11
Qoz	kuzu		q.- ġañ 12/60
	Q.+ niñ 4/10		q.- ġanda 21/152
Qozġal	- kimildamak		q.- ġanım 21/91
	Q.- dı 23/51		q.- ġanın 15/70
Qurd	- yok etmek		q.- ġiñ 1/126
	Q.- ġan 11/239		q.- madı 21/26
Quru	- yok olmak		q.- maġan yeken 12/75
	Q.- yd 8/90		q.- san 21/14
Quw	- kovmak	qa	(~ ÖK. qala) Şehir
	Q.- amis 2/52		q.+ da 1/184
	Q.- ġan 3/35	qä	(~ ÖK. qäzir) Şimdi
	Q.- ub ġeljb 2/54		q. 24/161
	Q.- ubwoTımız 2/81	qabaġ	kabak
Quwı	- kavurmak		q. 12/188
	Q.- ad 2/45	qabaq	(krş. qabaġ)
Quy	- dökmek		q. 12/186, 12/186
	Q.- dum 4/47	qabar	Ar. haber
	Q.- maydı 4/7		q. 12/193, 21/109, 23/37
		qabat	kat
			q.+ ında 17/59
			q.+ ta 8/59
qa	- kalmak	qabba	Ar. kâbe
	q.- añ 23/26		q.+ mı 23/98
	q.- b 14/117		

qabelet <i>Ar.</i> kabiliyet	q.- ib keted 17/50
q. 8/257	
qabil <i>Ar.</i> kabul	qağ tam
q. 4/180, 8/63	q. 8/192
q.+ ğısın 17/65	qāğıb bāğıb bakmak, yetiştirmek
qabılda - kabul etmek	q. 1/127
q.- b aldım 25/92	qağaz <i>Far.</i> kağıt
q.- b ^w otıram 4/168	q.+ dar 7/18
q.- ğana 4/161	q.+ ım 7/52
qabıldan - kabul edilmek	qağbağ kapak
q.- dim 25/91	q. 1/103
qabıldaw kabul etmek	qağ (~ ÖK. qay jaqqa) nereye
q.+ ıma 6/25	q.+ a 3/68
qābiled (krş. qabelet)	qağ <i>Ar.</i> hak
q. 8/213, 8/214	q.+ ımız 8/155
qābilet (krş. qabelet)	qağ - anlamak
q.+ i 8/264	q.- payd 19/112
qab qara simsiyah	qäh (krş. qağ)
q. 12/74	q.+ ä 21/74
qadam adım	qāh (krş. qağ)
q. 6/129	q.+ ı 12/132
qaddı pek, fazla	qağaında - hızlı hareket etmek
q. 19/113	q.- b 1/111
qadınas ilişki	qajet <i>Ar.</i> gereklilik
q. 5/78	q. 8/142
qadınaş (krş. qadınas)	qajılıq <i>Ar.</i> + <i>T.</i> hacılık
q. 1/17	q.+ qa 21/62, 21/81, 22/5
qadna - ilişki kurmak	qal - kalmak
q.- ğam 1/15, 1/17	q.- ad 6/53
qağ - kapmak	q.- asın 12/206, 21/76
q.- ib aladı 22/52	q.- asız 11/100
qağ - çarpmak	q.- a vèred 12/16
	q.- d 1/34

- q.- dı 4/57
q.- dım 14/100, 14/101
q.- dıq 1/166
q.- ğan 12/170, 14/35, 14/98,
19/102, 24/158, 6/167
q.- ğañ 12/101
q.- ib 11/84, 11/84
q.- ib 6/46
- qāl -** (krş. **qal -**)
q.- diğ 1/61
- qala** *Ar.* şehir
q. 1/175, 1/180, 5/11, 5/9
q.+ da 1/64, 9/14, 9/77
q.+ ğa 1/174, 1/179
q.+ mız 1/172
q.+ ñ 1/182
q.+ niñ 10/8, 10/8
q.+ sı 12/95
q.+ sí 5/29
q.+ sım 14/17
q.+ sında 10/59
- qala -** örmek
q.- b 3/46, 3/46, 23/69
- qala -** istemek
q.- sa 15/48, 15/53
- qalay** nasıl
q. 11/236, 12/13, 12/159, 12/5,
14/25, 21/42, 21/68, 22/48,
24/152, 24/82, 24/82, 3/34,
3/35, 3/5, 3/70, 3/72, 3/78,
3/78, 3/80,
4/111, 4/113, 4/162, 6/115,
- 7/203, 7/205, 7/21, 7/210, 8/14,
8/298, 8/298, 8/37
- qalāy** (krş. **qalay**)
q. 7/203
- qald -** bırakmak
q. 6/16
- qaldañ** *öz. is.* kişi ismi
q.+ ğa 14/26
- qalday** nasıl
q. 11/91
- qaldır -** bırakmak
q.- ğam 1/96
q.- ğan 1/165
- qalg -** uykulamak
q.- ib 11/209
- qalgan** kalan
q.- darı 4/150
q.- darın 22/74
q.- day 14/29
q.- ı 1/63, 14/108
q.- niñ 5/38
- qalgıñgöl** *öz. is.* göl ismi
q. 12/135
- qalh** *Ar.* halk
q.+ ı 7/193
q.+ ima 6/135
q.+ in 12/39
q.+ ina 11/132
q.+ ındağı 24/50
q.+ mıñ 17/19, 2/45
- qalıh -** batmamak
q.- ib şıgadı 19/18

- qālĥ** *Ar.* halk
q.+ ı 12/11
q.+ ımız 1/70
- qalĥo** *Rus.* kolhoz
q. 25/71
- qalĥoz** (krş. **qalĥo**)
q. 1/24, 1/60, 10/69, 10/73,
15/10, 15/2, 15/21, 15/21
q.+ a 15/26
q.+ dıñ 5/23
q.+ ı 10/19, 10/23, 10/32, 5/5
- qalı** *Ar.* şehir
q.+ dan 1/212
- qalıbdas** - kalıplaşmak
q.- ıb beladğan 24/83
- qalıĥ** *Ar.* halk
q. 12/174
q.+ ben 12/172
- qalıĥġ** *Ar.* halk
q. 11/115
- qalıĥ** *Ar.* halk
q. 6/44
q.+ bız 5/52
- qālĥġ** (krş. **qālĥ**)
q. 5/84
q.+ dı 13/20
q.+ tıñ 13/20
- qālĥġ** (krş. **qālĥ**)
q. 5/84
- qalıĥ** (krş. **qālĥ**)
q.+ tıñ 5/82
- qälillämazım** *öz. is.* kişi ismi
- q. 6/125
- qalımmal** başlık parası
q. 24/101
- qalıñ** *öz. is.* (göl ismi)
q. 12/143, 12/143, 12/146,
3/110
q.+ ġa 12/153
q.+ niñ 12/64
- qalıñgöl** *öz. is.* (göl ismi)
q.+ dön 12/148
- qalıñmal** (krş. **qalımmal**)
q.+ dıñ 24/101
- qalıq** (krş. **qālĥ**)
q. 12/183, 12/41, 12/69, 12/69,
6/40, 6/70, 8/303
q.+ qa 1/72, 20/33, 8/201
q.+ tar 6/65
q.+ tiki 1/70
q.+ tıñ 10/82, 5/85
- qalıq** (krş. **qālĥ**)
q.+ qa 1/205
- qālıq** (krş. **qālĥ**)
q. 1/31, 25/68, 6/75, 7/193,
8/263
q.+ tiki 1/69
- qālıq** (krş. **qālĥ**)
q. 1/193
- qallan** kalan
q.- ın 9/91
- qalıP** durum
q.+ ına 20/13
- qalıq** (krş. **qālĥ**)

	q.+ ımızdıñ 18/18		q.+ ı 12/21
qalta	cep		q.+ inan 12/20
	q.+ mızdı 7/213	qan -	inanmak
qaltay	öz. is. kişi ismi		q.- dıg 8/78
	q.+ dıñ 7/58	qañ	öz. is. boy ismi
qaluw -	kalmak		q.+ lardıñ 11/4
	q.- ım 21/71	qanad	öz. is. kişi ismi
qam -	kanmak		q. 3/42
	q.- baydı 4/90		q.+ dıñ 3/43
qam	Ar. gam, kaygı	qanad	kanat
	q.+ ın 8/236		q. 21/58
qama -	kapatmak	qanağad	Ar. kanaat
	q.- b 16/21		q. 20/21
	q.- b titayd yèKen 19/93	qanağat	(krş. qanağad)
	q.- ydı 24/156		q. 7/194, 7/42
qamal	kale, sur	qanağatşıl	kanaatkâr
	q. 12/109		q. 7/193
	q.+ ğa 19/93, 19/94	qanar	Ar. büyük çuval
qamal -	kapanmak		q. 7/208, 7/208
	q.- ad 24/153		q.+ dı 7/213
qamır	Ar. hamur	qanday	nasıl
	q. 4/56, 4/8, 7/145		q. 1/52, 11/177, 11/233, 12/12,
	q.+ dı 4/58, 4/8		12/47, 12/94, 15/81, 24/60,
	q.+ dın 4/86		3/100, 3/100, 3/80, 3/81, 3/82,
	q.+ dıñ 4/61		6/55, 7/71, 8/106, 8/125, 8/229
qamis	kamış	qānday	(krş. qanday)
	q. 14/37, 24/146		q. 7/162
	q.+ dı 24/146	qandöz	öz. is. köy ismi
	q.+ tı 11/219		q. 19/22, 19/23, 25/36
qamşıla -	kamçılamaq		q.+ den 25/20
	q.- b ^w otiratın 12/21	qañlı	öz. is. boy ismi
qamşılar jağ	atın kamçılanacak tarafı		q. 13/2, 13/28

q.+ ğa 11/132	q.+ ın 4/50
qańsa ne kadar	qaqpanşı tuzak kurup av avlayan
q. 1/208, 12/4, 19/120, 20/87, 21/152, 21/51, 22/25, 4/158, 6/136, 8/201, 8/267, 8/88, 9/63, 9/91	kimse
q.+ dın 3/65	q. 5/101
q.+ ğa 8/246	qaqsa - sızlamak
qańsa (krş. qańsa)	q.- ğañğa 20/25
q. 1/126, 11/79, 7/40	qar karın, mide
qańsalıǵ ne kadar	q.+ mız 9/73
q.+ dı 3/85	qar - karıştırmak
qańsalıq ne kadarlık	q.- ıb bėred 11/224
q. 3/86	q.- ıb bėrűwge 11/196
qańsama ne kadar	qara - bakmak
q. 7/31	q. 8/217
qańşı (krş. qańsa)	q.- b 11/246, 11/53, 12/111, 14/61, 20/62, 5/58, 6/155, 7/114,
q. 20/85	7/131, 9/6
qan şıǵaruw kan çıkarmak	q.- b ğaldı 1/27
q. 21/119	q.- b ^w odsañ 12/18
qań şıǵaruw (krş. qan şıǵaruw)	q.- ğan 2/34
q. 21/118	q.- ñışı 4/131
qaq tam	q.- sa 4/82, 6/104, 6/111
q. 8/192	q.- sañ 1/141, 12/188, 12/188, 12/201, 8/207
qaqay - sert	q.- ^w odbayd 1/92
q.- ğan 8/192	q.- ybız 1/11
qaqban kapan	q.- yd 6/121
q. 5/107	q.- ydı 13/6, 4/83, 7/115
qaqpa (krş. qaqban)	q.- ym 18/12
q.+ me 5/102	q.- ymız 18/10
q.+ men 5/102	qara siyah
qaqpaǵ kapak	q. 14/11, 20/66, 21/134,

21/135, 21/135, 21/136, 21/144, 21/148, 25/17, 25/82, 4/77, 6/170	qarajat (krş. qarajad) q.+ ı 21/63
qara hayvan q.+ sı 1/66	qaramal büyükbaş q.+ diñ 4/68
qára - bakmak q.- b 1/133	qarapayım sade q. 1/124, 1/178
qärähäm yalnız, sadece q. 8/150	qaraqşılıq yağmacı q. 6/106
qarağım yavrum q. 7/92	qaraşa öz. is. boy ismi q. 5/29, 5/34, 5/34, 5/36, 5/37, 5/38, 5/38, 5/38
qarağalpaq öz. is. devlet ismi q. 5/83	q.+ mız 5/36 q.+ niñ 6/44
qarağalpasdam (krş. qarağalpaq) q. 23/55	qara- (krş. qára) q.- sañ 12/184
qarağalPastam (krş. qarağalpaq) q.+ men 3/96	qaraşa_wıl (~ ÖK. qaraşa awıl) qaraşa köyü q. 5/34, 5/35
qarağan bakan q.+ da 24/41	qaraşı öz. is. nehir ismi q. 1/24, 1/24
qarağandı öz. is. şehir ismi q. 10/58, 10/59	qaraşığ (krş. qaraşı) q.+ dağı 10/83
qarağoylı öz. is. boy ismi q.+ sı 13/28	qaraşığ (krş. qaraşı) q.+ dam 1/38 q.+ dan 11/114
qarağurd rengi siyah, örümcek gibi zehirli böcek q. 14/50	qarasılan bir tür kumaş q.+ nan 25/14
qarağan yalnız, sadece q. 8/151	qaraşıq (krş. qaraşı) q.+ ta 10/84
qarağurd (krş. qarağurd) q.+ da 14/49	qarasopa öz. is. kişi ismi q. 6/50
qarajad para pul q. 6/159	qarasopı (krş. qarasopa) q. 6/41, 6/51

q.+ n 6/51	q.+ leri 10/9
qarastı bağlı	qarawul (öz. is. qarawıl)
q. 10/63	q. 10/9
qarataw öz. is. dağ ismi	qaray - kararmak
q. 24/3	q.- 1b 12/74
q.+ dan 12/88	qar_eşek (~ ÖK. qara eşek) siyah
qaraTeñiz öz. is. deniz ismi	eşek
q.+ inde 25/52	q. 11/142
qaratöbe öz. is. tepe ismi	qarđın kargın
q. 10/18, 10/22	q. 8/199, 8/200
q.+ de 10/22	qarı - karıştırmak
qaratöve (krş. qaratöbe)	q. 2/42
q. 25/35, 25/36, 25/5	qarın (krş. qar)
qaratövö (krş. qaratöbe)	q. 15/15, 15/46, 3/24
q. 10/9	qarında kız kardeş
qaratöwe (krş. qaratöbe)	q.+ ım 25/64
q. 25/37	qarıya ihtiyar, yaşlı
qaratöwë (krş. qaratöbe)	q.+ lar 22/82
q. 10/4	qarja - ödemek
qaratöwö (krş. qaratöbe)	q.- dığ 14/108
q. 10/6	qarmağ olta
qaravalayıv amañgeldi aldaşulı öz.	q.+ ına 6/132
is. kişi ismi	qarmağ (krş. qarmağ)
q. 16/4	q.+ dı 6/133
qaraw bakmak	qarmağşı öz. is. köy ismi
q. 18/11, 20/60	q.+ da 14/48
q.+ ğa 7/46	qarmağ (krş. qarmağ)
qarawıd (~qara äwit) baraj	q. 6/132
q. 5/206	q.+ qa 6/132
qarawıl bekçi	q.+ tıñ 6/138
q. 2/3, 21/67	qarn (krş. qar)
qarawıl tövö öz. is. tepe ismi	q.+ ımız 19/122

qars_al - (< qarsı al-) karşılamak	q.+ imna 4/176
q.- ib jadğañ 12/41 - 12/42	q.+ ina 6/60
qarşa kar gibi	q.+ ina 19/19, 6/102, 6/156
q. 26/25	q.+ ında 1/199, 12/155, 21/116,
qarsal - (~ ÖK. qarsı al-) beklemek	6/52, 6/155, 6/77
q.- sağ 4/30	q.+ ındağı 6/23
qarsaq karsak	q.+ ınızğa 6/154, 6/59
q. 5/108	q.+ tarna 23/4
qarsial – (krş. qars_al -)	qaş - kaçmak
q.- arsiñ 12/40	q.- ādin 1/134
qartay - yaşlanmak	q.- a tuğun 1/134
q.- ğasiñ 11/4	q.- han 3/111, 3/12, 3/23
qartaw biraz yaşlı	q.- ib 19/81
q. 11/58	q.- ib jüred 19/81
qaruwlı güçlü	qaşa ne zaman
q. 12/67	q. 11/90
qarüy çadır	qasan öz. is. kişi ismi
q.+ dö 21/110,	q. 21/17, 21/28
q.+ di 11/139	q.+ dı 21/28, 21/29, 21/32
qārüy (krş. qarüy)	q.+ ı 21/15
q. 25/61	qaşan (krş. qasan)
qarya ihtiyar, yaşlı	q. 14/54, 4/111
q.+ la 22/83	qasaqarığ öz. is. yer ismi
q.+ lar 22/26, 22/87	q. 12/183
qas - kazmak	qashır kurt
q.- sağ 9/27, 9/35	q.+ dan 14/138
q.- sañ 1/33	qas yan
q.- sı 1/120	q.+ ında 19/13
qas yan	q.+ ındağ 11/66
q. 14/28	qasım işan öz. is. kişi ismi
q.+ ima 6/59, 7/210	q.+ niñ 21/150
q.+ ında 6/50	qasım iyşan (krş. qasım işan)

q. 21/149	q. 8/115
qasımıyşän (krş. qasım işan)	qatar yaşıt
q. 21/103	q.+ ı 7/129
qasiyed <i>Ar.</i> hususiyet	qatarlı aynı yaşta
q. 1/183, 6/24	q. 19/69, 22/82
qasiyed <i>Ar.</i> hususiyet	qatarlı aynı yaşta
q. 6/25	q. 7/111
q.+ di 24/28	qatım zevce, eş
qasiyet (krş. qasiyed)	q. 1/164
q.+ i 6/29	qatın (krş. qatım)
qasiyet (krş. qasiyed)	q. 1/148
q.+ i 1/157, 6/69	qats - katılmak
qasiyet (krş. qasiyed)	q.- ip jürgender 17/24
q.+ i 24/125, 24/35	qattı sert
qasiyettilig mukaddeslik, kutsallık	q. 11/36, 12/67, 12/68, 2/77,
q.+ imeñ 5/151	20/54, 20/57, 26/47, 4/149,
qasqır (krş. qashır)	4/48
q. 14/138	qawaĶ kabak
qasterle - saygı göstermek	q.+ tı 8/52
q.- b 24/131	qawan ata <i>öz. is.</i> kişi ismi
qat <i>Ar.</i> mektup	q. 10/7
q. 23/37, 6/144	qawantöve <i>öz. is.</i> tepe ismi
qat çok, pek, fazla	q. 10/16
q. 3/111,	qawantöwö (krş. qawantöve)
qat - sert olmak	q. 10/11
q.- balad 8/192	qāwım kavun
q.- bayd 14/122	q. 11/13
q.- ib ğalıb 5/95	qawın (krş. qāwım)
q.- ib küled 7/183	q. 9/37
qatağan <i>öz. is.</i> boy ismi	qāwın (krş. qāwım)
q. 10/40, 10/40	q. 2/81
qatañ katı, sert	qāwıñgurt kavunun kaynatılmasıyla

yapılan bir tür yemek	q.- ğan 24/155
q. 11/10	qāyd – (krş. qayd)
qawüb tehlike	q.- di 1/170
q.+ di 5/94	qayda nerede
qawun kavun	q. 14/81
q. 2/71, 2/71	qaydam nereden
q.+ dı 2/76	q. 7/205
qay hangi	qayh (~ ÖK. qay yaq) hangi taraf
q. 1/28, 11/40, 14/54, 15/80,	q.+ a 2/79
15/81, 21/107, 21/91, 21/97,	q.+ ı 5/63
22/84, 24/151, 24/67, 3/83,	qayıĝ kayık
8/89, 9/55	q. 1/11, 12/120, 8/190
q.+ da 23/37	q.+ beñ 1/17
q.+ dam 21/124	q.+ imızı 19/8
qay - (~ ÖK. qayt) tekrar	qayıĝ (~ ÖK. qay yer) hangi yer
q.- b 22/32	q.+ dam 1/181
q.- b kemey geti 21/113	qayıĝ (krş. qayıĝ)
q.- ib 21/74	q. 5/66
q.- ib 23/100	qāyıĝ (krş. qayıĝ)
qāy hangi	q.+ beñ 5/87
q. 7/110	qayıh (krş. qayıĝ)
qayaĝ (~ ÖK. qay yaq) hangi taraf	q. 12/118, 5/65
q.+ ınam 11/49	q.+ beñ 1/15, 19/16, 19/5
qayah (krş. qayaĝ)	q.+ dı 5/66
q.+ a 12/169, 12/170, 8/203	qayıh (~ ÖK. qay yaq) hangi taraf
q.+ ben 22/51	q.+ a 21/101, 22/74, 5/169
q.+ bin 22/51	q.+ da 19/52
q.+ da 21/119, 22/50	q.+ dam 6/25
q.+ dan 22/50	q.+ tan 6/66, 6/66
q.+ tasın 1/215	q.+ ğa 19/15
q.+ tñ 2/36, 8/187	q.+ tı 21/101
qayd - dönmek	qāyih (krş. qayıĝ)

- q.+ ben 8/187
- qayıq** kayıkçı
q. 5/66, 8/188
q.+ ğa 8/188
- qayillä** ^w **omarıb** öz. is. kişi ismi
q. 23/78
- qayıq** kayak
q. 1/15, 1/16, 5/76
q.+ ben 5/63
q.+ qa 5/64, 8/189
q.+ ta 12/181
q.+ tan 8/110
- qayır** öz. is. kişi ismi
q.+ dın 21/32, 21/32
- qayırjan** öz. is. kişi ismi
q.+ mız 22/57
- qayırılı** yararlı
q. 17/13
- qaymağ** (krş. **qayırılı**)
q.+ dı 5/14
- qaymaq** (krş. **qayırılı**)
q. 5/14
- qayn** kaynı
q.+ ısı 11/75, 11/75
- qayna** - kaynamak
q.- b 4/48, 4/7, 4/7
q.- ğañ 4/48, 4/48
q.- ğana 4/105, 4/52
- qaynad** - kaynatmak
q.- ib 5/14
- qaynata** (~ ÖK. qaynı ata) kaynı baba
q.- sıña 4/71
- qaynat** - (krş. **qaynad** -)
q.- ip 8/74, 8/75
- qaynatuw** kaynatmak
q.+ na 4/67
- qaynaw** kaynamak
q. 4/54, 4/67
- qayr** - çevirmek
q.- ib ab 22/45
- qayt** - dönmek, tekrarlamak
q. 5/178, 5/178
q.- a 15/24
q.- abatsız 4/110
q.- amay ğaldı 21/67
q.- amaym 6/50
q.- asıñ 21/70
q.- ayın 11/66, 6/50
q.- hañ 8/66
q.- ib 19/75
q.- ib 11/110, 12/7, 21/83, 6/49
q.- ib geldim 11/110
q.- ib köşüb gegenmi 10/23
q.- iñiz 6/49
q.- iv 23/100
q.- sam 6/50
q.- sañ 21/69
- qayt** tekrar
q.+ tan 14/86
- qayta** tekrar
q. 5/97, 8/260
q.+ da 5/179
q.+ dan 24/10, 24/16, 24/16,
5/179

q.+ dān 3/21	q.- ğan 1/120, 12/112, 12/139
q.+ n 1/169	q.- ğan yèken 11/234
qaytar - iade etmek	q.- ğan yèKen 12/177
q.- amaym 21/106	q.- ıb 12/177, 15/68, 5/218
q.- arıs 6/160	q.- ıb 12/147
q.- masa 6/160	q.- ıb alıb kelāthān 5/211
q.- maymız 13/29	q.- ıb berdi 1/34
q.- sañ 6/160	q.- ıb bèrdi 1/41
qaytaruw iade etmek	q.- ıb berdi 1/204
q.+ ğa 21/106	q.- ıb bergen 15/92
qaytaruw (krş. qaytaruw)	q.- ıv alıb 10/14
q.+ a 21/125	qāz - (krş. qaz)
qaytılı - tekrar etmek	q.- dı 1/206
q.- b 20/62	qaza öz. <i>is.</i> millet ismi
qaytı ölmek	q.+ ñ 8/113
q.+ bob gedkem 3/98	qazağ (krş. qaza)
q.+ bob ketti 6/118	q. 17/21, 24/49
q.+ boğan 11/67, 6/58	q.+ da 13/30, 24/100
q.+ boğañ 23/56	q.+ dar 25/77, 25/81, 4/89
q.+ bolar 6/54	q.+ dár 4/86
q.+ boldı 1/138	q.+ dariñ 25/78
q.+ bov ed 21/25	q.+ dı 24/50
q.+ vop ketti 7/93	q.+ dıñ 21/114, 24/25, 24/66,
qaytı bo- vefat etmek	24/78, 24/97, 5/8
q.- b get 7/132	q.+ ğa 24/79
qaytuw dönmeK	q.+ tar 12/19
q.+ ğa 21/63	qazağsılığ Kazaklara has özellik
qaz - kazmak	q. 7/68
q. 14/69	qazağ (krş. qaza)
q.- ad yègen 5/218	q. 13/22
q.- assan 11/243	q.+ ı 4/125
q.- ba 14/99	q.+ tuñ 15/11, 17/13, 17/24,

- 17/33, 17/5
- qazaḥısan** *öz. is.* Kazakistan
q. 24/2
- qazaḥıstam** (krş. **qazaḥısan**)
q. 25/75
- qazaḥıstan** (krş. **qazaḥısan**)
q. 11/12, 14/16, 17/20, 17/21,
19/98, 22/62, 25/4, 8/221
q.+ a 19/104
q.+ da 7/91
q.+ iñ 13/21, 17/19, 17/19,
22/60
- qazaḥıy** Kazaklara mahsus
q. 24/11, 4/8
- qazaḥlıq** Kazaklara has özellik
q. 7/89
- qazaḥşa** Kazakça
q. 20/72, 21/29, 7/77, 7/77
- qazaḥşılığ** (krş. **qazağşılığ**)
q.+ ımızd 7/195
q.+ iñ 7/69
- qazaḥstan** (krş. **qazaḥısan**)
q.+ niñ 14/70
- qazaḐ** (krş. **qaza**)
q.+ diñ 24/17
- qazan** tencere
q. 26/47, 4/147, 4/5
q.+ dı 4/46
q.+ ğa 8/74
q.+ iñ 4/50
- qazañ** (krş. **qazan**)
q.+ ğa 4/5
- qazanad** bir tür koşu atı
q. 26/48, 26/50
q.+ dı 26/50
q.+ ı 26/49
- qazaq** Kazak
q. 11/61, 24/130, 4/87, 4/89,
5/8, 7/193, 7/91, 8/303,
8/72, 8/85, 8/85
q.+ da 14/69
q.+ diñ 25/72
q.+ tiñ 15/41, 24/12, 4/137,
7/90
- qazaqpay** Kazaklara has özellik
q. 21/114
- qazaqşa** Kazakça
q.+ sı 9/65
- qazastan** (krş. **qazaḥısan**)
q. 18/18
- qazdır** - kazdırmak
q.- ğam 16/39
q.- ğamen 16/42
- qazdır** – (krş. **qazdır** -)
q.- ıb gedgen 10/51
- qazdırt** - kazdırtmak
q.- ıb kitgen 10/46
- qazguw** (Kazak Gumanitarlıq
Universiteti) üniversite ismi
q. 14/28
- qazığ** kazık
q.+ ı 12/98
- qazığurt** *öz. is.* şehir ismi
q.+ iñ 12/89

qazıl - kazılmak	q.+ ün 19/35
q.- ğalı 1/104	qäneke <i>öz. is. kişi ismi</i>
q.- han 11/226	q. 19/66
qazına <i>Ar. hazine</i>	qäriyä (krş. qarıya)
q.+ ğa 21/79	q.+ larmen 22/32
q.+ ğa 21/78	qäşşän <i>eskiden, önceden</i>
q.+ niñ 21/77	q. 7/196
qazna (krş. qazına)	qäsiyet (krş. qasıyed)
q.+ sın 21/77	q. 6/126
qäğın - birine sataşmak	q.+ i 24/134
q.- ib 7/171	qättirek <i>daha sert</i>
qädır <i>Ar. şimdi</i>	q. 4/70
q. 8/91	qäy - (~ ÖK. <i>qayt</i>) <i>tekrar</i>
qädırle - <i>Ar. hürmet etmek</i>	q.- P 12/67
q.- yd 8/50	qäyäh (krş. qayağ)
q.- ydin 24/86	q.+ ä 21/95
qälä (krş. qala)	q.+ da 6/145
q.+ ğa 1/168, 11/199	qäybir <i>hangi bir</i>
q.+ n 12/95	q. 3/42
q.+ ñ 1/208	qäydä (krş. qayda)
qäläy (krş. qalay)	q. 12/11
q. 12/172	qäydäm (krş. qaydam)
qälPe <i>Ar. yardımcı</i>	q. 21/72
q.+ sin 6/52	qäyer (~ ÖK. <i>qay yer</i>) <i>hangi yer</i>
qänä <i>edat sadece</i>	q.+ de 11/191
q. 10/83	q.+ den 11/70
qänägät (krş. qanağad)	q.+ di 11/191
q. 7/193	qäyığ (krş. qayığ)
qändäy (krş. qanday)	q. 12/151
q. 8/122	qäyihitken (~ ÖK. <i>qay yaqtiki eken</i>)
qändöz (krş. qandöz)	<i>hangi tarafın imiş</i>
q. 19/22, 25/5	q. 12/145

qäyt - (~ ÖK. qalay et-) nasıl etmek	q.+ ij 8/10
q.- ib 20/52	qıl - etmek
q.- ibti 15/77	q.- ad yéken 8/15
qäytä (krş. qayta)	q.- am 7/131
q.+ däm 14/22	q.- dıq 10/29
qäytis (krş. qaytis)	q.- ıb 26/21
q.+ bolar 6/58	qılawız áta öz. is. kişi ismi
qäytıs (krş. qaytııs)	q. 12/53
q.+ bıb ketti 1/137	qılawız (krş. qılawız áta)
qäzir Ar. şimdi	q.+ dardıñ 12/59
q. 10/56, 9/73	qılış kılıç
qı - kılmak	q. 21/37, 21/37, 21/40, 22/39,
q.- b bered yéken 4/156	8/88
qıda Far. tanrı	q.+ beñ 8/88
q. 16/24, 2/50, 24/22, 7/201	q.+ şıñ 8/86
qıday (krş. qıda)	q.+ tı 8/88
q. 8/227	qılışşı ata öz. is. kişi ismi
q.+ ğa 7/42	q. 14/86
q.+ iñ 11/123	qılıştı öz. is. kişi ismi
qıdır Ar. mutluluk	q. 12/53
q. 1/156, 1/151, 23/75	qılqı - uzun görünmek
qıdır - gezmek	q.- b jürüb 7/217
q.- ıb jüre vered 19/91	qımbad pahalı
q.- ıb qaytamız 4/182	q. 12/97
qıdır ata hızır	qımbat pahalı
q. 17/63, 17/63	q. 21/42, 9/33
qıdırbek öz. is. kişi ismi	qımbatşılığ pahalılık
q. 10/2	q.+ im 7/94
qıdırbekiv äliaydar bazarvekiş öz.	qımbattaw biraz pahalı
is. kişi ismi	q. 4/132
q. 10/2	qımırın deve sütü
qıj kız	q. 24/117

	q.+ ímen 23/68	qırh beş kırk beş	
qır	kır, bozkır		q. 17/42
	q. 11/231, 12/103, 12/106	qırh bês (krş. qırh beş)	
	q.+ da 12/52		q. 17/49
	q.+ dıñ 1/29	qırıb bês (krş. qırh beş)	
	q.+ ğa 12/155		q.+ te 7/37
qır -	kırmak, öldürmek	qırığ (krş. qırh)	
	q.- adın boldı 8/88		q. 11/41, 20/10, 5/55, 5/57,
	q.- íb jërem dëse 8/210		8/138
qır -	kazımak		q.+ mı 3/67
	q.- íb 8/74	qırığ altı kırk altı	
	q.- íb 8/74		q. 7/73
	q.- iv alamıs 20/67	qırığ bir kırk bir	
qırbambeğ <i>öz. is. kişi ismi</i>			q.+ nış 12/168
	q. 5/26	qırığ jed kırk yedi	
qırğawı sülün			q.+ de 8/168
	q.+ dardıñ 4/155	qırığ jéd (krş. qırığ jed)	
qırğawıl (krş. qırğawı)			q. 12/178
	q. 10/14	qırığ segiziñş kırk sekiz	
qırğistan <i>öz. is. devlet ismi</i>			q. 12/178
	q. 14/16, 14/17, 19/48	qırığ üşüñş kırk üç	
qırğız <i>öz. is. millet ismi</i>			q. 14/63
	q.+ dıñ 8/184	qırığ yëkiş kırk ikinci	
qırğızalı <i>öz. is. boy ismi</i>			q. 8/171
	q. 17/39	qırıh (krş. qırh)	
	q.+ dam 17/40		q. 26/27
qırğjetiñş kırk yedinci		qırıhsadaq <i>öz. is. boy ismi</i>	
	q. 8/168		q. 12/54
qırğ jetiş kırk yedi		qırıl - kavga etmek	
	q. 23/41		q.- íb 5/95
qırh kırk			q.- vatr 17/20
	q. 16/41, 21/145, 21/146, 21/63	qırım <i>öz. is. şehir ismi</i>	

	q.+ nan 25/51		q.+ sı 1/202
qırım	bir bot türü		q.+ ta 5/216, 5/48, 5/75, 5/76,
	q. 11/146		5/85, 5/86, 5/98, 5/98, 9/42
qırıq	(krş. qırh)		q.+ tay 26/18
	q. 12/107, 3/65		q.+ tı 4/25
qırırq	(krş. qırh)		q.+ tıñ 19/43, 23/103, 26/18,
	q. 6/129		26/27, 26/28
qırıq üş	kırk üç		q.+ Tıñ 19/15
	q. 13/10	qıs -	sıkıştırmak
qırl -	ölmek		q.- ad 17/3
	q.- amız 12/71		q.- asın 20/43
qırlıs -	tartışmak		q.- ib qalad 12/67
	q.- ib 11/248	qısım	basınç
qırmañ	<i>Ar.</i> harman		q. 8/136
	q.+ ğa 2/66		q.+ meñ 8/137
qırq	(krş. qırh)	qış	kış
	q. 12/109, 12/109		q.+ ta 5/132
qırq bir	(krş. qırırq bir)	qısğa	kısa
	q. 14/67		q.+ sı 3/21, 3/99
qırqıñş	kırkınıcı	qışha	(krş. qısğa)
	q. 21/131		q. 7/172
qırq üşünşi	kırk üçüncü	qışhı	kışın
	q. 14/58		q. 4/66
qırq yeki	kırk iki	qışhıl	ekşi
	q. 14/67		q. 8/240
qırsağ	kursak, rahim	qışıma	kaşıntı
	q.+ ın 8/215		q. 1/107
qırşın	genç, delikanlı	qıssı	kızsız
	q. 8/245, 8/246		q.+ na 23/15
qıs	kış	qıssıl	sıkışmak
	q. 24/153		q.+ ıp kegen 11/77
	q.+ ha 20/66	qıssım	basınç

q.+ eñ 8/220	q.+ ben 8/86
qışımā (krş. qışıma)	qıyıl - kesilmek
q. 1/107	q.- mağamenen 12/204
qıssız (krş. qıssı)	qıyılś kavşak
q.+ ğa 23/5	q.+ ında 4/23
qısta kışın	qıyım zor
q. 5/45	q. 11/62, 5/61, 5/76, 7/48, 7/50
qısta - kışlamak	qıyın (krş. qıyım)
q.- ğañ 5/216	q. 20/32, 20/46, 20/61, 5/191, 5/98
qıstaw kışlak	qıyın (krş. qıyım)
q. 12/123	q. 3/45
q.+ a 5/48	qıyındaw biraz zor
q.+ ı 12/116, 12/123	q. 19/118
q.+ ın 12/167	qıyıs kavşak
qıstay kış boyu	q.+ ında 4/26
q. 24/151	qıyıw dökmek
qıstıgün kış mevsimi	q. 24/122, 24/124
q. 14/121, 8/191	qıynal - zorlanmak
q.+ deri 5/94, 5/97	q.- ıb 12/26
q.+ i 25/17	qıyrat - yıkmak
qıtay öz. is. millet ismi	q.- a bergene 19/106
q.+ lāf 19/56	q.- ıb getıbsıñ 3/59
qıy - kesmek	qıysalañ bıysalañ sallana sallana
q.- b getti 21/9	q. 1/87, 1/88
q.- ıb 21/11, 21/12, 21/27	qıysarı bir koyun cinsi
q.- ıb beddi 5/80	q. 4/129, 4/129
qıya azıcık açmak	qıysıgdow biraz eğri
q. 4/51	q. 23/28
q.+ ğılıb 4/50	qıysıq eğri
qıyala - yanında olmak	q. 12/33, 14/100, 14/100
q.- sın 17/63	qıyssamiydiyn öz. is. kişi ismi
qıyamed Ar. kıyamet	

qız q. 14/95, 14/95, 14/96
kız
q. 1/125, 10/41, 10/42, 11/154,
11/72, 12/195, 14/26, 21/108,
21/26, 21/26, 24/18, 25/3, 8/10,
8/285, 8/286, 8/292, 8/292,
9/14, 9/84
q.+ bala 12/194, 12/194
q.+ ben 12/192
q.+ bergen 23/15, 23/5
q.+ dan 7/62
q.+ dar 24/34, 4/170, 8/294
q.+ dardan 16/7
q.+ dardı 7/116
q.+ darım 7/111
q.+ darım 1/174
q.+ darım 11/62
q.+ dı 12/191, 7/66, 8/66
q.+ ğa 8/140
q.+ ğ_aynaldırğan 23/14
q.+ ı 10/61, 11/154, 12/205,
18/17, 21/32, 21/6
q.+ ım 12/206
q.+ ın 11/61, 12/44, 18/17
q.+ ıñdı 8/39

qızbala kız çocuk

q.+ ğa 24/31

qızıĝ - ilgi çekmek

q.- adı eken 4/130

q.- am 4/152

q.- ib 4/136

q.- ib tıñlayd 4/184

qızıĝ enteresan

q. 17/61, 8/72, 8/76

q.+ ı 17/7

q.+ ın 15/55

q.+ dı 3/3

qızıĝ (krş. **qızıĝ**)

q. 4/173

qızıĝsılıĝ ilgi çekicilik

q.+ ımızdın 7/125

qızıĝ ilginç

q.+ tı 8/185

qızıl kırmızı

q. 8/73, 10/63, 11/9, 12/91,
21/46, 8/52, 8/72, 8/77, 9/31

q.+ dın 8/235

qızılarda öz. is. şehir ismi

q. 14/30

qızılariq öz. is. köy ismi

q. 10/63

qızıl deplom kırmızı (başarı) diploma

q. 14/31

qızılĝım öz. is. bölge ismi

q. 25/4

qızılĝum (krş. **qızılĝım**)

q. 25/33

qızılorda (krş. **qızılarda**)

q. 12/2, 17/16, 19/112, 25/33,
25/44, 26/10, 26/39, 26/40,
26/43, 26/5, 8/5

q.+ a 19/28

qızıq (krş. **qızıĝ**)

q.+ tı 17/8

qızmed Ar. hizmet	8/110, 8/112, 8/113, 8/263, 8/287, 8/288, 8/81, 8/89, 8/89, 8/89, 8/91, 8/93, 8/94, 8/94, 8/98
q. 10/29, 21/65, 25/19, 25/5, 6/14, 6/15	
q.+ isted 21/66	
q.+ jasadı 22/13	q.+ dan 8/107
qızmed (krş. qızmed)	q.+ ğa 11/202
q.+ jisabkelejadırmıs 22/19	q.+ lar 12/114, 19/111, 19/39
qızmedger görevli	q.+ lardıñ 12/102, 8/6
q. 24/64	q.+ mın 22/73
qızmet (krş. qızmed)	q.+ mıs 8/18
q. 12/28, 6/107, 6/16, 6/3, 6/72, 6/74, 6/76	q.+ mız 8/94
q.+ casadı 10/52	q.+ mızd 8/98
q.+ ke 4/159, 4/162	q.+ n 22/83
qız_zatuw (~ ÖK. qız uzatuw) kına gecesi	q.+ nı 12/126
q. 24/13, 24/18	q.+ sıñ 19/112
qo - koymak	qojagend öz. is. köy ismi
q.- ad 4/75	q.+ din 19/19
q.- b 16/27	qojanıv öz. is. köy ismi
q.- b qoğan 3/10	q. 9/10, 9/16
q.- b qoyadı 6/27	qojeke öz. is. kişi ismi
q.- ğan 20/83, 5/154	q. 12/42, 21/108, 23/20, 23/20, 6/149
q.- ğańşa 16/21	q.+ ñniñ 6/45
q.- ñdar 3/36	qojekeñ öz. is. kişi ismi
qoğa su kamışı, saz	q. 19/111
q.+ sı 14/37	q.+ derdiñ 12/110, 12/133, 12/83
qoja öz. is. boy ismi	qol el
q. 11/194, 12/44, 19/109, 19/110, 19/111, 19/79, 5/34, 5/37, 6/134, 8/105, 8/105, 8/106, 8/107, 8/108, 8/110,	q. 19/88, 6/111, 7/34, 9/72
	q.+ da 24/152, 24/157, 24/158
	q.+ dan 13/31, 24/18, 24/19, 25/14, 25/77

q.+ darında 13/21	qolbaylaw engel
q.+ dı 25/14	q. 9/33
q.+ diñ 1/144	qoldam - kullanmak
q.+ ğa 23/92	q.- bay 12/47
q.+ ı 24/45, 24/57, 4/155	qoldan – (krş. qoldam)
q.+ ım 12/70, 14/116, 7/127	q.- ıb jür 12/13
q.+ ımd 7/115	q.- ıb kelätürmız 4/28
q.+ ımda 11/107	qoldańıs faydalanma
q.+ ımdağı 9/85	q.+ tan 12/12
q.+ ımdı 7/114	qolhoz kolhoz
q.+ ımızdağı 24/143	q. 10/56, 15/22, 15/29
q.+ ımna 14/115	q.+ da 15/17
q.+ ımnan 17/27	q.+ ı 10/20
q.+ ın 21/82, 23/32, 4/142, 5/79, 5/79, 5/80, 5/81, 7/146	q.+ iñ 15/22
q.+ ına 12/61, 6/155	qoltıg koltuk
q.+ ına 12/25, 12/62	q.+ ına 8/275
q.+ ında 13/5, 24/8	qon - konmak
q.+ iñniñ 7/114	q.- a 11/172
q.+ ma 14/114	q.- ğañ 25/56
q.+ men 11/230, 24/42, 5/63, 5/64	qonağ misafir
q.+ meñ 7/27	q.+ dar 3/29
q.+ meñ 11/233	q.+ darga 4/98
q.+ mıza 21/124	qonaq (krş. qonağ)
q.+ nañ 9/24	q. 4/153, 4/153, 4/20, 4/24, 4/26
q.+ um 14/116, 14/118	q.+ a 4/88
q.+ umd 14/54	q.+ qa 4/27, 4/33
qol - istemek	qonaqjay misafirperver
q.- ob 5/154	q. 4/19,
qol el	qonağ jaylıg konukseverlik
q.+ ımdı 7/210	q.+ ı 4/19
	qondır - almak

q.- dım 13/4	q.+ dar 8/30
q.- dıq 13/11	q.+ dı 8/17
qoñır kahverengi	q.+ ñ 14/102
q. 3/6	q.+ nan 19/29
qoñırad öz. is. boy ismi	qorasan ata öz. is. kişi ismi
q. 22/76, 25/2, 5/36	q. 12/51
q.+ bız 17/39	qorasan baba öz. is. kişi ismi
q.+ dı 22/84	q.+ ñ 14/98
q.+ dıñ 17/39, 25/2	qoreg yemek, gıda
q.+ ın 5/36	q.+ i 24/148
qonıstan - yerleşmek	qorğa - korumak
q.- amız 6/54	q.- yTın 24/85
qonıstañ – (krş. qonıstan -)	qorğan kale
q.- ğañ 6/65	q. 19/3
qoñısı komşu	q.+ ñ 23/67
q.+ lā 24/23	qorğanıs savunma
qopar - sürmek	q. 2/37
q.- ıv alıb gedgen yèKen 21/83	qorğasın kurşun
qora ahır	q. 1/101, 4/64
q. 16/32, 5/45, 9/27	qorh - korkmak
q.+ ğa 12/60, 24/153, 24/153	q.- ad 7/165
q.+ sina 24/156	q.- atın 20/32
q.+ sniñ 14/92	q.- atın boldı 7/141
qora qora ahır ahır	q.- atın völdı 7/159
q. 8/38	q.- ıb 1/164
qorasan öz. is. kişi ismi	qorhıd öz. is. kişi ismi
q. 5/73	q. 14/47, 14/48
qorasan öz. is. kişi ismi	qorhıq - korkutmak
q. 12/107, 12/53, 14/101,	q.- aparıb 23/11
14/103, 14/85, 14/90, 14/91,	qorhit - korkutmak
19/25,	q.- ad 7/167
5/73, 5/73, 5/73	q.- adın 14/42

qorıq çayır	q.- ad 3/79, 7/147
q. 14/48	q.- ad yeken 4/87
qorj torba	q.- am 11/150, 4/56
q.+ ın 6/109	q.- amays 20/52
qorosan ätä öz. is. kişi ismi	q.- amaysıñ 1/103
q. 12/49	q.- an 23/76
qortıl - sindirilmek	q.- arem 6/111
q.- ad 4/66	q.- asaan 23/97
qos - katmak	q.- asız 6/160
q.- adı 24/154	q.- a tuısay 11/194
q.- amıs 26/39, 26/6	q.- bdı 14/69
q.- dıg 26/39	q.- dı 1/27, 14/63
q.- ıb barıb 5/219	q.- dım 11/156, 17/30, 4/144
q.- ıv ed 21/14	q.- ğam 1/16
q.- tı 12/6, 21/27	q.- ğamıs 15/4
q.- ub 22/63	q.- ğan 21/154, 5/23
q.- uv yedi 21/12	q.- ıb 20/17, 21/88
qos çift	q.- ıb goyam 11/10
q. 21/28, 9/72, 9/72	q.- iñdar 8/239
qoş vedalaşmak	q.- madım 4/124
q. 12/16, 12/16	q.- may 3/76, 4/90, 7/222
qosıl - katılmak	q.- maydı 21/147
q.- a 11/41	q.- sa 12/191
qosıl - katılmak	q.- ub 5/14, 8/95, 7/162
q.- avered 17/6	q.- ubed 12/7
qosımşa ilâve, ek	q.- ub geldi 11/67
q. 7/29	q.- ub goydum 4/49
qospa karışım	q.- up 12/207
q. 9/55, 9/9	q.- up qoyğan 15/71
qoy - koymak	qoy koyun
q. 4/79	q. 1/155, 10/29, 11/99, 12/203,
q.- a 24/61	14/109, 14/4, 14/54, 17/44,

- 18/27, 19/108, 20/32, 21/87,
24/114, 24/143, 24/152,
24/165, 26/43, 3/67, 4/121,
4/122, 4/123, 4/125, 4/126,
4/128, 4/32, 4/80, 5/117, 5/160,
5/222, 6/172, 6/46, 7/48, 8/108,
8/168, 9/18, 9/34, 9/40, 9/5,
9/54, 9/54, 9/73, 9/76
- q.+ bahtı 23/49
- q.+ da 9/69
- q.+ dı 4/129, 4/136, 4/70
- q.+ dıñ 4/64, 4/64, 4/69, 4/69,
4/71
- q.+ ğa 4/130, 9/68, 9/74
- q.+ geled 21/139
- q.+ lar 4/70
- q.+ lardı 4/130
- q.+ larğa 4/131
- qōy** - bırakmak
- q.- may 3/74
- qōy** (krş. **qoy**)
- q. 24/150
- qoyan** tavşan
- q.+ dar 3/110, 3/112
- qoyān** (krş. **qoyan**)
- q. 5/108
- qoyday** koyun gibi
- q. 12/126
- qoyıl** -koyulmak
- q.- dı 1/191
- q.- ğam 1/11
- q.- ğan 1/18, 5/41
- q.- ib 1/192
- qoylaħa ata** öz. is. kişi ismi
- q. 6/171
- qoylaħı** öz. is. göl ismi
- q. 12/154, 12/154
- qoylıħ ata** (krş. **qoylaħa ata**)
- q. 6/171
- qoyma** ambar
- q.+ sın 19/52
- qoyın** kollar arası, kucak
- q.+ umuz 7/213
- qoyşı** çoban
- q. 4/128, 4/134
- q.+ dan 6/56
- q.+ lar 4/116
- q.+ larğa 3/104
- qoyşı** (krş. **qoyşı**)
- q. 3/98
- qoytıbas** öz. is. kişi ismi
- q. 11/136, 11/138, 11/144,
11/147, 11/159, 11/165,
11/175, 11/177, 11/178,
11/178, 11/180
- q.+ Tı 11/161
- q.+ tuñ 11/155, 11/212
- qoytıvas** öz. is. kişi ismi
- q. 11/151
- qoytıvas** öz. is. kişi ismi
- q. 11/131
- qoyul** - koyulmak
- q.- ğan 1/3
- qoyuw** koymak

	q. 4/139, 4/62		q.+ ğa 24/104
qoz	kuzu	quda tūs	- dūnūr olmak
	q.+ in 4/71		q.- bēseg 24/96
qozġal	- kıpırdamak		q.- gen 24/95
	q.- ibtur 6/104		q.- üb 24/96
qozġaw	kımıldatmak	quda tūsüw	dūnūr olmak
	q. 24/42		q.+ mizge 24/93
qozi	kuzu	quday	<i>Far.</i> Allah
	q. 4/12		q. 1/151, 1/171, 1/206, 1/29,
	q.+ n 4/76		11/127, 11/173, 11/184,
	q.+ nı 4/4, 4/4		11/210, 11/70, 13/22, 14/78,
	q.+ niñ 4/42, 4/72, 4/72		14/79, 26/8, 3/9, 6/103, 6/45,
qōzi	(krş. qozi)		7/128, 7/175, 7/94, 8/182,
	q.+ ní 4/75		8/261, 9/73
qud	<i>Ar.</i> kudret		q.+ a 1/141
	q. 8/165		q.+ dı 8/85
quda	dūnūr (erkek)		q.+ dım 1/137, 7/118, 7/54
	q. 11/167, 11/168, 13/25,		q.+ ğa 1/155, 1/172, 13/11, 2/7,
	13/30, 13/31, 14/33, 15/53,		2/70, 2/9, 3/9, 4/185, 6/76,
	15/85, 18/13, 18/7, 2/54, 2/89,		7/131, 7/198, 7/199, 8/149,
	23/34, 23/72, 24/102, 24/103,		8/83, 9/66
	24/97, 4/95, 6/90, 7/176, 7/227,		q.+ ğa 2/18
	7/56, 7/93, 9/27		q.+ ı 3/25, 3/25, 3/28, 3/32,
	q.+ lar 4/91		8/261
	q.+ tūsüb 11/160		q.+ im 7/192, 7/201
qudaġay	dūnūr (kadın)		q.+ in 1/214, 7/22
	q.+ dan 14/31	qudäy	(krş. quday)
qudaġıy	(krş. qudaġay)		q. 11/173
	q.+ larġa 4/184	quday	(krş. quday)
quda jegjad	hısım akrabalar		q.+ a14/26
	q.+ im 19/121	quday tala	<i>Far.</i> + <i>Ar.</i> Allah Teala
qudalıġ	dūnūrlük		q.+ m 23/44

qudayverğen *öz. is.* kişi ismi

q. 23/86

quddı *Far.* tam, hiç farkısı

q. 12/7

quddu (krş. **quddı**)

q. 12/188

qudıg kuyu

q. 15/92

qudiret *Ar.* kudret

q.+ i 8/177

q.+ imen 8/209

qudret (krş. **qudiret**)

q.+ i 8/218

q.+ imen 8/266

qudröt (krş. **qudiret**)

q.+ ü 21/60

quduğ kuyu

q. 16/39, 25/38

q.+ diñ 8/137

q.+ u 15/92

quduğ (krş. **quduğ**)

q.+ umuz 1/207

quduh (krş. **quduğ**)

q.+ da 23/103

quduq (krş. **quduğ**)

q. 1/32, 15/92, 16/39, 23/103,

5/218, 9/27, 9/35

q.+ tuñ 16/39

quduq (krş. **quduğ**)

q. 5/218

qudured *Ar.* kudret

q. 19/9, 21/78

quduşed (krş. **qudured**)

q. 23/45

quduret (krş. **qudured**)

q.+ i 6/100, 8/10, 8/100, 8/11,

8/112, 8/13, 8/139, 8/26,

8/261

q.+ imene 8/10

q.+ in 8/217

qudurēt (krş. **qudured**)

q.+ i 8/8

quduröt (krş. **qudured**)

q.+ i 11/42

qudurötü (krş. **qudured**)

q. 8/99

qujad *Ar.* belge

q.+ darı 22/14

qujat (krş. **qujad**)

q.+ ı 3/99

qul kul

q. 11/249, 8/83, 8/83

q.+ dar 22/40

qula - düşmek

q.- b 12/105, 14/110, 14/8,

6/98, 7/191

q.- b ğaldı 5/186

q.- b turúb 7/43

q.- ğan 6/98

q.- p qalğan 12/108

q.- yd 19/10

qula (krş. **quday**)

q. 15/48

qulağ kulak

	q.+ in 12/37	q. 12/96, 14/91, 14/97, 19/28, 3/100, 3/98, 5/101
qulaḥmed	<i>öz. is. kişi ismi</i>	
	q. 23/17, 23/17, 23/19	q.+ da 19/41, 3/107
	q.+ diñ 23/31	q.+ men 23/53
qulañġuduq	<i>öz. is. bölge ismi</i>	q.+ niñ 12/91
	q. 18/26	q.+ nuñ 3/103
qulaqqaġıs	ima, imâli söz	q.+ unda 8/235
	q. 4/178, 4/179	
qulaqtan	- duymak, haberdar olmak	qumam ibrik
	q.- ib 12/204	q. 14/114
quldda	- kilitlemek	quman (krş. qumam)
	q.- b 19/94	q. 14/115
qulḥayermen	<i>öz. is. kişi ismi</i>	q.+ dı 14/115, 14/116
	q. 15/59	qumañ (krş. qumam)
qulḥayorlo	<i>öz. is. kişi ismi</i>	q.+ ġa 14/116
	q. 15/60	qumār <i>Ar. heves, arzu</i>
qulḥuwallaḥuwahad	Kur'an ayeti	q. 11/58
	q.+ dı 11/173	qumġañ (krş. qumam)
qulın	kulun	q. 8/74
	q. 19/10	q.+ ġa 8/74
qulmaḥām	<i>öz. is. kişi ismi</i>	qumşawıd kumlu yer
	q.+ mın 11/2	q. 12/162
qulub	kilit	qumyan <i>öz. is. yer ismi</i>
	q. 12/129	q. 3/92, 3/93
qulun	kulun	qun fiyat
	q.+ darın 19/11	q. 8/178
	q.+ ín 19/7	q.+ ı 25/46
qulundu	kulunu olan kısırak	qunan üç yaşına giren erkek at
	q. 19/6	q.+ da 16/24
quluv	(krş. qulub)	qupıy sır, giz
	q. 12/129	q.+ eken 8/80
qum	kum	qupuya (krş. qupıy)
		q. 8/35

qur boş	q. 23/87, 23/87
q. 5/163	
qural - kurulmak, oluşmak	qurmedde - saygı göstermek
q.- ğanda 15/21	q.- yd 19/113
quran kur'an	q.- ymiz 19/113
q. 6/76, 6/87, 8/298, 8/60	q.- y vemiyd 19/109
q.+ da 19/76, 19/76, 19/82	qurmeddi - (krş. qurmedde -)
q.+ dağı 8/63	q.- y 19/103
q.+ ın 23/42	qursağ kursak, karın
q.+ ^w oĥuwim 19/88	q.+ ına 8/216
qurañ (krş. quran)	qurt - (krş. qurd -)
q. 6/27, 6/29, 8/298	q.- ıq 8/304
qurayış öz. is. boy ismi	q.- tı 8/97, 8/98, 8/99
q. 22/4	q.- tiğ 8/303
qurbambēkib öz. is. kişi ismi	q.- tu 14/45
q. 5/2	q.- uq 8/304
qurd - yok etmek	qurt süzülmüş yoğurttan yapılan
q.- dı 8/98	üzlü ve yoğurtulmuş yiyecek
qurğah kurumuş, kuru	q.+ ımızdı 11/10
q. 20/69	quru - (krş. qurd -)
qurıl - kurulmak, oluşmak	q.- b 1/205
q.- ğanañ 10/21	q.- sa 8/108
qurlıs inşaat	q.- yd 1/182, 8/90
q.+ ın 20/68	quruğ sırık
qurlıs inşaat	q.+ u 6/156
q. 1/200	qurulğan kurulmuş
qurluğ kara parçası, kıta	q.+ ı 9/22
q. 1/159	quruşuf öz. is. kişi ismi
qurma <i>Far.</i> hurma	q.+ tıñ 7/95
q. 8/277, 8/278	qus kuş
q.+ ñ 8/278	q. 4/154
qurman öz. is. kişi ismi	qus - kusmak
	q.- ĥan yēken 15/82

- q.- ub 15/72
- qusa** - (~ ÖK. uqsap) benzemek
q.- b 21/152
q.- p 7/195
- quşahta** - kucaklamak
q.- b 12/66, 8/64
q.- p turıw 12/68
- quşahtas** - kucaklaşmak
q.- ib ğaldım 11/46
- quşaқта** - (krş. **quşahta** -)
q.- p 11/183
- quseyin** *öz. is.* kişi ismi
q.+ niñ 21/39
- qusöyin** (krş. **quseyin**)
q.+ nen 21/17
- qusöyün** (krş. **quseyin**)
q. 21/28
q.+ di 21/30
q.+ nen 21/16
- qusöyün** (krş. **quseyin**)
q.+ ge 21/37
- qusöyün** (krş. **quseyin**)
q. 21/15
- qüsöyün** (krş. **quseyin**)
q.+ dü 21/16
- qustır** - kusturmak
q.- ib 15/81
- qutıhda** - kutlamak, tebrik etmek
q.- b 24/24
- qutul** - kurtulmak
q.- am 23/71
- qutqar** - kurtarmak
- q.- sañız 6/111
- quttıbayıb ädilhan** *öz. is.* kişi ismi
q. 18/2
- quttıwayıv** *öz. is.* kişi ismi
q. 18/25
- qutul** - kurtulmak
q.- amaysın 22/23
q.- ğan yeKen 23/72
- qutulu** kurtulmak
q.+ ğa 23/62
- quw** - kovalamak
q.- ěb 3/33
q.- ıb 3/33
q.- ıb 3/12
q.- b kele jatıb 6/120
q.- ıv 6/48
q.- maş 3/69
q.- mayd 17/56
q.- mayd ököñ 17/54
- quw** hilekâr
q. 11/43
q.+ lar 8/123
- quwad** *Ar.* güç, küvvet
q. 11/127
- quwalā** - kovalamak
q.- b 3/39
- quwan** - sevinmek
q.- adı 1/89
q.- dığ 22/57
q.- ğandarın 4/114
q.- ıb 4/30
q.- ıv jürmüz 8/178

quwañ - (krş. **quwan** -)

q.- ğana 1/111

quwān - (krş. **quwan** -)

q.- ıb 4/30

quwanış sevinç

q. 8/154

q.+ ğa 14/39

q.+ ħa 22/65

quwaş öz. is. kişi ismi

q. 14/30

quwdala - takip etmek

q.- ğanın 11/236

quwdalaw takip etmek

q.+ ğa 12/127

quwırdaq et kavurması

q. 4/156

quwr -kavurmak

q.- amız 2/43

quy - dökmek

q.- ad 12/153, 4/6

q.- atını 20/71

q.- ıb ab geled' 4/9

q.- ıb bëredin 25/18

q.- sañ 23/104, 23/105

q.- ub 20/69

q.- ub ^woTırad yeKem 25/10

q.- up 15/81

quyıl - dökülmek

q.- ğan 4/7

quyırđ kuyruk

q.+ ı 4/126

q.+ imeñ 19/10

quyırđ (krş. **quyırđ**)

q. 12/43

quyruğ (krş. **quyırđ**)

q.+ ben 19/7

quyum kasırđa

q. 6/155

quyuq kuyruk

q.+ tı 11/241

quyuw dökmek

q. 24/123, 24/125, 24/137,
24/138

quzur Ar. yan

q.+ un 22/75

q.+ una 22/9

q.+ unda 22/40, 22/8, 22/9

L

legen leğen

l. 7/147

M

m_ed (~ ÖK. ma edi) mıydı?

m. 8/216

ma soru eki. ma

m. 1/117, 1/118, 1/120, 1/120,
1/138, 1/154, 1/204, 1/213,
1/82, 10/52, 11/101, 11/134,
11/166, 11/172, 11/188,
11/206, 11/240, 11/247, 11/64,
11/88, 11/91, 11/95, 12/104,

- 12/68, 14/10, 14/103, 14/120,
14/122, 14/16, 14/37, 14/39,
14/49, 14/51, 14/58, 14/67,
14/9, 14/97, 15/52, 16/42,
16/42, 18/23, 19/103, 19/106,
19/107, 19/119, 19/14, 19/18,
19/22, 19/25, 19/26, 19/3,
19/30, 19/35, 19/45, 19/52,
19/65, 19/68, 19/7, 19/80,
19/83, 19/99, 2/75, 2/75, 20/39,
20/40, 20/43, 20/44, 21/102,
21/102, 21/135, 21/138, 21/36,
21/39, 21/4, 21/40, 21/44,
21/57, 21/57, 21/67, 21/67,
22/48, 23/31, 23/49, 23/49,
23/49, 24/146, 3/57, 3/70, 3/71,
3/71, 3/85, 3/99, 4/17, 4/17,
4/17, 4/38, 5/181, 5/181, 5/72,
6/100, 6/105, 6/115, 6/38, 6/4,
6/4, 6/91, 6/97, 7/190, 7/200,
7/200, 7/53, 7/53, 8/250, 8/27,
8/65, 8/65
- ma** (~ ÖK. mına) bu
m.+da 21/18
- maa** bana
m. 19/64
- madgi** *Rus.* dişi
m. 20/79
- madki** (krş. **madgi**)
m. 20/77
m.+ ni 20/77
- mağ** *Ar.* zaman
m.+ ımızda 7/66
- mağına** *Ar.* mana
m.+ sını 24/61
- māğına** (krş. **mağına**)
m.+ sı 8/36
- mağzım** din adamı, molla
m. 12/125, 19/92
- mağzım** (krş. **mağzım**)
m. 19/99
- maḥal** *Ar.* atasözü
m. 26/48
- maḥala** *Ar.* makale, yazı
m. 14/71
- maḥammad** *öz. is.* kişi ismi
m.+ ge 8/83
- maḥıl** *Ar.* tamam, peki
m. 11/24, 12/5, 16/44, 3/48,
3/50, 4/134, 5/163
- māḥıl** (krş. **maḥıl**)
m. 3/46, 7/112, 8/48
- maḥılbekib** *öz. is.* kişi ismi
m. 25/89
- maḥmudḥan** *öz. is.* kişi ismi
m. 23/32
- maḥsad** *öz. is.* kişi ismi
m. 26/14, 3/78, 3/79, 3/79,
3/80, 6/69
- maḥsat** *öz. is.* kişi ismi
m.+ ı 20/74
- maḥsım** din adamı, molla
m. 19/93, 23/38
- maḥsudāli** *öz. is.* kişi ismi

m. 21/93	18/24, 18/25, 18/27, 20/11,
maḥta pamuk	21/137, 21/137, 21/144,
m. 1/25, 10/68, 10/68, 15/26,	21/145, 21/145, 24/161,
7/110, 7/110, 7/115, 7/201,	24/163, 25/42, 4/115, 4/28,
7/208, 7/43, 7/44	4/41, 4/41, 4/54, 5/158, 5/194,
m.+ ğā 7/30	5/33, 5/47, 5/48, 5/52, 5/86,
m.+ larmızdı 7/209	7/104, 8/173, 8/287, 8/288,
m.+ tuğun 7/179	8/37, 8/38, 9/16, 9/23, 9/41,
maḥta - övmek	9/41
m.- ğañ 7/75	m.+ bağıb 7/47
m.- yd 8/114	m.+ bağıb jürgen 6/164
m.- ydı 8/159	m.+ da 9/16, 9/17, 9/62
m.- ymıs 26/50	m.+ dan 23/60, 23/60
m.- ysiñ 11/176	m.+ dar 5/161, 5/193
maḥtam - övünmek	m.+ dardı 25/46, 4/178
m.- ba 22/72	m.+ darı 2/46, 6/45
maḥtaw övünç	m.+ darım 4/179
m.+ men 8/172	m.+ darın 24/156, 25/11
maḥtum öz. is. kişi ismi	m.+ day 15/14, 15/14
m. 21/94	m.+ dı 21/147, 24/159, 3/5,
maḥul (krş. maḥul)	5/93, 5/97, 5/98, 7/123, 8/284,
m. 21/74	9/44
māḥul (krş. maḥul)	m.+ dıñ 1/26, 1/83, 5/189,
m. 11/80	18/12, 24/143, 24/55, 4/53,
m.+ yéd 11/85	5/46, 8/258, 9/42
makka öz. is. şehir ismi	m.+ dın 1/132
m. 23/95	m.+ ğa 1/79, 11/51, 18/11,
mal Ar. hayvan	2/68, 24/161, 9/27, 9/40, 9/82
m. 1/129, 1/148, 1/33, 10/34,	m.+ ı 1/65, 15/95, 23/55,
10/76, 10/76, 11/155, 11/252,	23/56, 24/146, 6/43, 9/10, 9/44
12/163, 13/13, 14/100, 15/21,	m.+ ım 1/32
16/32, 16/33, 18/10, 18/10,	m.+ ımız 16/3, 4/31

m.+ ímız 15/8	mal-şarwaşılığ (krş. mal-şarwaşı)
m.+ in 12/39, 21/146, 23/55	m. 9/3
m.+ in 11/191, 12/19	m.+ ı 13/6, 9/4
m.+ ina 12/60	m.+ in 25/49
m.+ men 10/34, 2/46, 9/80	m.+ inam 15/20
m.+ meñ 25/8	mal-şarwaşılığ (krş. mal-şarwaşı)
m.+ meñ 10/34	m.+ ındağı 24/114
m.+ menen 13/3	māl-şarwaşılığ (krş. mal-şarwaşı)
m.+ meneñ 10/87	m.+ ı 24/110
m.+ mıza 5/191	mal-şaşaw (krş. mal-şarwaşı)
m.+ soyıb 23/38	m.+ mızda 9/45
m.+ vaqqan 9/63	malşı çoban
mal (krş. mal)	m. 13/4, 15/23, 25/13, 25/38
m. 25/49	m.+ la 25/21
māl (krş. mal)	m.+ lar 25/11
m. 25/8	m.+ lardıñ 25/28
m.+ dı 5/87, 5/91	malşı (krş. malşı)
m.+ imız 1/47	m. 25/13
m.+ imızd 10/50	mamandığ meslek
mala tırmık	m.+ ı 25/73
m. 2/58, 2/58	mamandığ (krş. mamandığ)
mal-şarwaşı hayvancılık	m.+ ım 1/132, 1/132
m. 9/22	mamanığ (krş. mamandığ)
m.+ men 9/15	m.+ ımdı 24/4
mal-şarwaşığ (krş. mal-şarwaşı)	mamır mayıs
m.+ ı 20/19	m. 24/9
mal-şarwaşığ (krş. mal-şarwaşı)	mañaw bu
m. 25/70	m. 6/45
mal-şarwaşılı (krş. mal-şarwaşı)	mañay etraf, çevre
m.+ men 16/5	m.+ da 8/106
mal-şarwaşılı (krş. mal-şarwaşı)	m.+ dağı 21/142
m.+ men 16/19	mañday alın

	m. 7/125	masa	sivrisinek
mantı	mantı		m. 14/137, 14/139, 5/92, 8/229,
	m. 4/85, 4/99		8/230, 8/232, 8/232, 8/233,
	m.+ ğa 4/97		8/243
	m.+ nı 4/99		m.+ dan 8/231
mantı_steymis	(~ ÖK. mantı	maşbeg	öz. is. köy ismi
	isteymiz) mantı yaparız		m. 5/25
	m. 4/98	maşbeg nâlibayıb	öz. is. kişi ismi
maqta	- övmek		m. 5/19
	m.- ğañ 7/75	masdır	usta
maqta	pamuk		m. 25/93
	m. 7/179	maşha	Ar. rezil
	m.+ nı 7/115		m. 8/291
mar	hayvan	maşhara	(krş. maşha)
	m. 13/3, 16/2, 9/4		m. 8/120, 8/226, 8/245, 8/290
marad	öz. is. kişi ismi	maşına	İt. araba
	m. 22/58		m.+ nı 19/16
mardımsız	yetersiz	maskıva	öz. is. şehir ismi
	m. 10/49		m.+ dan 25/65
marhum	Ar. ölmüş insan	maşna	(krş. maşına)
	m. 25/62		m. 3/104, 3/106, 3/107
marıd	mart		m.+ lar 3/106
	m.+ ğa 25/93		m.+ men 3/106
marıd	(krş. marıd)		m.+ nıñ 25/66
	m.+ da 25/93	master	Rus. usta
marıskoy	Rus. denizcilik		m. 25/83
	m.+ da 17/47		m.+ i 25/83
marısgo	avyasıya Rus. deniz	mata	kumaş
	havacılığı		m. 25/13, 4/38
	m.+ da 25/54		m.+ ğa 14/11, 4/39
marısgo pılo	Rus. deniz kuvvetleri		m.+ n 4/36
	m.+ Ta 25/53		m.+ nı 4/37

matasıykıl <i>Lat.</i> motosiklet	6/162
m. 26/12	m.+ ğa 26/36
matgi (krş. madgi)	m.+ ımızdı 11/9
m. 20/45	m.+ ın 26/36, 26/36, 26/37,
m.+ men 20/44	4/55
matçık dişi arı	māy (krş. may)
m.+ der 20/46	m.+ iñ 1/85
matçınyk (krş. matçık)	maydalā - ufalamak
m. 20/45	m.- b 4/103
matki (krş. madgi)	mayda mal küçük baş hayvan
m. 20/46, 20/75	m. 24/116, 24/147
m.+ gi 20/79	m.+ darga 24/159
m.+ ler 20/75	maylı tamam
m.+ ni 20/78	m. 24/56, 24/57
matki (krş. madgi)	maymıl maymun
m. 20/42	m. 8/183
mator <i>Fr.</i> motor	mayovki <i>Rus.</i> piknik
m. 1/160, 10/77, 10/81, 2/50,	m. 11/18
9/34	maytan sopı öz. <i>is.</i> kişi ismi
m.+ ğa 10/82	m. 12/122
m.+ ğa 10/81	mazaq alay
m.+ ı 2/53	m. 8/14
m.+ me 2/52	mazarad <i>Ar.</i> mezar
m.+ men 1/81, 2/53, 9/34	m. 15/84, 21/155, 6/55
m.+ meñ 2/52	m.+ ğı 25/66
m.+ meñ 9/32	mazarat (krş. mazarad)
m.+ menen 10/85	m. 6/57
maw (~ ÖK. minaw) bu	m.+ ı 21/101
m. 18/3	m.+ ına 15/83
may yağ	m.+ tiñ 11/112
m. 15/99, 15/99, 19/72, 25/16,	mä <i>soru eki.</i> ma
25/16, 25/18, 25/18, 4/14,	m. 20/86, 21/102, 21/111,

- 21/18, 21/41, 21/60, 21/9,
22/29,
22/62, 25/58, 8/234
- mā** bu
m. 23/90, 23/68,
- mā** *ünl. vay!*
m. 3/106
- mā** (~ ÖK. män) anlam
m.+ s 1/16
- mädine** *öz. is. şehir ismi*
m. 21/102
- mädiyna** (krş. mädine)
m.+ ğ 23/95
- mägäzin** *Fr. dükkân*
m. 15/28, 15/28, 25/10, 25/15,
25/16, 25/7
m.+ á 15/28
m.+ de 25/19, 25/7
m.+ ge 25/19
m.+ iñ 25/16, 25/16
- mägäziñşi** *Fr. dükkâncı*
m. 4/115, 4/115
- mähämäd payğambar** Muhammed
peygamber
m. 12/24
- mähämmäd** (krş. maḥammad)
m.+ gä 8/84
- mähämmed** (krş. maḥammad)
m. 8/86
- mäke** *öz. is. kişi ismi*
m.+ ñ 12/205
- mäkkä** (krş. makka)
- m.+ dä 21/102, 21/57
m.+ dän 21/68
- māliyk** *öz. is. kişi ismi*
m. 8/2
- mämiräyim** *öz. is. kişi ismi*
m. 6/7
- män** bu
m. 21/9
m.+ dāy 8/125
- män** mana
m. 8/297
- mān** mana
m.+ isi 1/11
- mänä** bu
m. 1/198, 1/198
- mänşüg** *öz. is. kişi ismi*
m.+ dö 9/78
- märde** defa
m. 11/164
- märte** defa
m. 14/61, 19/122, 9/18
- märti** (krş. märde)
m. 11/174
- māşbeg** (krş. maşbeg)
m. 5/10, 5/112, 5/112, 5/114,
5/174
m.+ diñ 5/159
- māşinä** (krş. maşına)
m. 25/30
- māşinä** (krş. maşına)
m.+ gä 5/183
- māşine** (krş. maşına)

m. 11/200, 11/244, 11/28, 17/18, 17/42, 17/49, 25/29, 5/64, 5/71, 7/214 m.+ ğetti 11/29 m.+ men 19/44, 23/38 m.+ menen 17/49	14/65, 22/54, 22/54, 22/88, 3/2, 3/59, 3/70, 3/72, 3/80, 3/90, 4/39, 5/141, 5/152, 5/165, 5/181, 6/135, 6/139, 7/205, 7/54 m.+ an 3/67 m.+ ğan 14/22 m.+ m 18/22, 6/149, 6/153, 1/132 m.+ mim 25/94 m.+ ñ 21/117, 4/141 m.+ niñ 24/11, 24/47
mäşna (krş. maşına) m.+ da 19/72	
mäşnä (krş. maşına) m.+ si 1/131 m.+ sin 1/132	
mäşne (krş. maşına) m. 17/43, 5/69, 5/70 m.+ den 17/43 m.+ lerd 5/70 m.+ men 19/71 m.+ niñ 1/182	med <i>Rus.</i> tıp m.+ di 14/30
mäyKi <i>Rus.</i> atlet m.+ ni 14/10	medal <i>Fr.</i> madalyon m.+ ım 7/17
mäyli (krş. maylı) m. 11/217, 11/217	medalsız <i>Fr.</i> madalyonsuz m. 7/121
mäzhäb <i>Ar.</i> mehep m. 8/272	medirese <i>Ar.</i> medrese m. 6/32, 6/32 m.+ ge 6/32
mälig <i>öz. is.</i> kişi ismi m. 23/2	mediresse (krş. medirese) m. 23/9, 23/9
mäliş uzun kuyruklu bir tür koyun m. 4/126	medrese (krş. medirese) m.+ ni 22/14
me ben m. 1/100, 1/183, 11/176, 11/211, 11/215, 11/218, 11/46, 12/158, 14/104, 14/122, 14/64,	medüşeliyşe <i>Rus.</i> tıp m. 7/114
	megdeb <i>Ar.</i> okul m. 1/61, 5/44 m.+ terdin 1/192
	megteb (krş. megdeb) m.+ di 9/78

m.+ din 1/198	meKteg (krş. megdeb)
m.+ te 9/77	m.+ degi 18/4
mêgteb (krş. megdeb)	mektem (krş. megdeb)
m. 9/61	m.+ ize 1/4
meḡaniyzatir <i>Rus.</i> tamirci	mektep (krş. megdeb)
m. 10/30	m. 14/6
meḡaniyzatır (krş. meḡaniyzatir)	m.+ ti 10/24, 15/20
m. 18/4	mem ben
meḡāniyzätir (krş. meḡaniyzatir)	m. 11/107, 11/182, 11/20,
m.+ iñiz 12/5	11/22, 11/253, 23/70, 3/38,
meḡaniyzator (krş. meḡaniyzatir)	4/177, 5/122, 5/173, 6/82,
m. 10/27	7/186, 7/36
meḡanizator (krş. meḡaniyzatir)	m.+ min 1/7, 1/8
m. 10/28	mēm ben
meKdeb (krş. megdeb)	m.+ min 1/7
m.+ di 24/3	memleked <i>Ar.</i> devlet
meken <i>Ar.</i> mekân, yer	m. 1/163, 1/206, 1/30, 1/39
m. 12/195, 6/123, 8/127	m.+ diñ 1/66, 19/62
mêken-cāy adres, ikâmetgâh	m.+ ge 14/44
m.+ ı 8/7	memleket (krş. memleked)
mekende - yerleşmek	m. 20/82
m.- gen yêken 12/48, 12/58,	men ben
12/83	m. 1//156, 1/122, 1/123, 1/124,
m.- ytin 12/83	1/125, 1/174, 1/196, 1/2, 1/4,
mekke <i>öz. is.</i> şehir ismi	1/5, 1/5, 1/5, 1/6, 1/75, 10/21,
m.+ ni 23/93, 23/94	10/22, 11/102, 11/108, 11/108,
meKteb (krş. megdeb)	11/116, 11/124, 11/136,
m. 1/197, 1/198, 25/21	11/141, 11/152, 11/156, 11/17,
m.+ d 9/88	11/177, 11/186, 11/187, 11/2,
m.+ de 1/198, 14/8, 25/85	11/210, 11/214, 11/226, 11/24,
m.+ imiz 10/43	11/240, 11/252, 11/43, 11/49,
m.+ miz 1/53	11/55, 11/6, 11/76, 11/76,

11/77, 11/77, 11/79, 11/82,
11/83, 11/84, 11/98, 11/99,
12/150, 12/206, 12/27, 12/32,
12/49, 12/82, 12/90, 13/8,
14/104, 14/110, 14/112, 14/12,
14/126, 14/126, 14/24, 14/25,
14/32, 14/36, 14/39, 14/40,
14/42, 14/50, 14/51, 14/54,
14/54, 14/57, 14/59, 14/60,
14/77, 14/88, 15/17, 16/19,
17/23, 17/31, 17/37, 17/42,
17/45, 17/45, 18/21, 18/22,
18/24, 19/42, 19/69, 19/87,
2/10, 2/12, 2/19, 2/19, 2/24,
2/39, 21/106, 21/117, 21/126,
21/128, 21/128, 21/22, 21/24,
21/51, 21/53, 21/68, 21/73,
21/73, 21/76, 21/81, 21/81,
21/87, 22/31, 22/72, 22/73,
22/73, 22/75, 23/102, 23/26,
23/35, 23/39, 23/40, 23/40,
23/67, 23/96, 23/98, 24/141,
24/141, 24/142, 24/143,
24/165, 24/6, 24/68, 24/8, 24/9,
24/90, 25/22, 25/26, 25/63,
25/71, 26/42, 26/42, 3/2, 3/36,
3/36, 3/49, 3/52, 3/53, 3/56,
3/57, 3/73, 3/79, 4/111, 4/146,
4/151, 4/160, 4/167, 4/171,
4/177, 4/181, 4/185, 4/3, 4/82,
5/116, 5/117, 5/117, 5/118,
5/118, 5/131, 5/184, 5/39, 5/54,

5/62, 6/111, 6/134, 6/136,
6/139, 6/161, 6/2, 6/6, 6/72,
6/78, 6/79, 6/80, 6/90, 7/100,
7/11, 7/136, 7/140, 7/143,
7/146, 7/150, 7/184, 7/202,
7/205, 7/210, 7/215, 7/217,
7/22, 7/222, 7/35, 7/73, 7/83,
7/88, 8/107, 8/113, 8/117,
8/123, 8/132, 8/147, 8/147,
8/15, 8/150, 8/167, 8/17, 8/244,
8/252, 8/258, 8/274, 8/274,
8/275, 8/276, 8/280, 8/283,
8/283, 8/283, 8/287, 9/61, 9/76
m.+ de 1/127, 11/184, 14/35
m.+ diy 7/33
m.+ e 22/88
m.+ edim 6/116
m.+ em 5/79, 7/196, 8/292
m.+ en 1/7, 21/36, 6/49, 12/127
m.+ eñ 24/114
m.+ i 11/163, 11/237, 14/40,
4/173, 4/180, 4/185, 4/189,
4/32, 5/101, 6/16, 7/139
m.+ im 5/188, 6/105
m.+ iñ 1/139, 11/102, 11/220,
11/96, 12/40, 12/70, 12/70,
13/2, 19/82, 21/16, 22/43,
25/62, 3/33, 3/78, 4/2, 4/42,
4/62, 5/129, 5/138, 5/147,
5/2, 5/207, 5/26, 6/11, 6/143,
6/61, 9/2
m.+ iñ 19/87

m.+ nem 8/285	meş (~ ÖK. mına jer) bu yer
maan 11/73, 14/33, 23/71, 3/75, 4/174, 6/143	m.+ den 21/39
maañ 23/26	meris araba markası
mağam 4/142	m. 19/90
mağan 11/123, 11/247, 11/97, 14/92, 19/29, 2/37, 21/116, 22/18, 4/145, 4/179, 4/23, 5/151, 5/161, 5/163, 7/100, 7/128, 7/142, 7/151, 8/42, 8/54, 8/56, 8/63	merke öz. is. köy ismi
mağaň 4/178, 8/284	m.+ de 6/14
mağan 1/175, 11/70, 22/26, 23/71, 3/58	mes (~ ÖK. emes) değil
mağın 7/99, 8/278	m. 17/30
mägän 22/84	mes tulum
meń (krş. men)	m.+ ge 24/122
m. 1/5, 11/176, 11/202, 11/55, 11/81, 12/8, 14/24, 19/120, 21/134, 21/96, 23/3, 25/48, 25/54, 26/28	mēs (krş. mes)
m.+ de 22/17	m. 24/121
meñ ben	meşid cami
m. 4/161, 7/24	m. 12/116, 21/57, 23/64, 23/67, 5/131, 5/138, 5/141, 5/144, 5/145, 5/145, 5/146, 6/160, 6/41, 6/62
mèn (krş. men)	m.+ de 21/103, 21/136, 21/136, 22/25, 8/38
m.+ iñ 6/25	m.+ di 5/146
mēn ben	m.+ diñ 22/38, 23/51, 5/133
m.+ iñ 8/103	m.+ ed 5/132
mēñ (krş. men)	m.+ en 22/26
m. 4/13	m.+ ge 19/65, 21/108
meniyer bu yer	m.+ i 5/131, 6/62
m.+ de 11/189	meşid (krş. meşid)
	m.+ ge 19/64
	m.+ diñ 6/166
	m.+ ge 21/118
	m.+ iñ 8/24
	mēşid (krş. meşid)
	m.+ de 6/4

meşif (krş. meşid)	m.+ den 1/44, 5/212, 5/213
m. 8/267	m.+ ge 14/134, 3/113
meşis (krş. meşid)	metirKe <i>Rus.</i> doğum belgesi
m. 5/133, 6/62, 8/22, 8/24, 8/26, 8/26, 8/29, 8/29	m.+ mde 18/24
meşit (krş. meşid)	metirlik metrelik
m. 6/158, 6/163, 8/36, 8/70	m. 14/130
m.+ e 21/132	meyirimdi <i>Far.</i> iyi niyetli
m.+ i 6/51	m. 22/66
m.+ iñ 6/169	meyman <i>Far.</i> misafir, konuk
m.+ ke 5/131, 6/17	m.+ dar 21/143
m.+ te 8/268	meymım (krş. meyman)
m.+ ten 6/129	m. 21/153
mêşit (krş. meşid)	meyrimdi (krş. meyrimdi)
m.+ inde 6/3	m. 22/68
mêşit (krş. meşid)	mezglil mevsim
m. 8/37	m. 16/26, 24/119, 24/119
meşşid (krş. meşid)	m.+ inde 24/154, 24/154
m.+ de 6/6	mezglil (krş. mezglil)
meşt (krş. meşid)	m. 11/12
m.+ in 6/157	mı bu
m.+ iñ 6/66	m. 1/40, 20/42
meteb (krş. megdeb)	m.+ dan 21/37
m.+ ge 20/6	m.+ niñ 11/7
meti <i>Fr.</i> metre	mı <i>soru eki.</i> ma
m. 16/39	m. 24/62
metir (krş. meti)	mıya (< mına yaq) bu taraf
m. 12/110, 12/139, 14/120, 14/121, 14/131, 14/131, 14/132, 16/42, 20/52, 20/52, 6/168	m. + da 1/159
m.+ de 1/30	mıyağ (krş. mıya)
	y.+ da 1/158
	mıhamed mıstafasalloh ässalam öz.
	<i>is.</i> kişi ismi
	m.+ niñ 21/3

mihämmäd öz. is. kişi ismi m. 8/282, 8/285	m.+ ğa 8/91, 8/91, 8/92
mıhammed (krş. mihämmäd) m. 8/266	mına (krş. minä) m. 1/10, 1/12, 1/16, 1/172, 1/181, 1/203, 1/206, 1/212,
mıhıdı güçlü m. 19/98	1/24, 1/26, 1/61, 1/81, 10/26, 10/30, 10/43, 10/58, 10/7,
mıhıt (krş. mıhıdı) m. 23/11	11/125, 11/131, 11/158, 11/175, 11/188, 11/194,
mıht_adam (~ ÖK. mıhtı adam) güçlü insan m. 1/190	11/196, 11/197, 11/20, 11/205, 11/209, 11/219, 11/231,
mıhtı (krş. mıhıdı) m. 19/92, 19/98, 22/40, 23/102, 4/159, 4/64, 6/107 m.+ lär 23/10	11/241, 11/242, 11/251, 11/30, 11/35, 11/38, 12/118, 12/118, 12/138, 12/143, 12/153, 12/157, 12/160, 12/20, 12/206, 12/54, 12/8, 12/8, 12/90, 12/95, 12/96, 13/24, 14/118, 14/123,
mıhtılav daha güçlü m. 6/108	14/30, 14/31, 14/33, 14/39, 14/41, 14/50, 14/60, 14/79,
mıla bu m.+ nday 1/48	14/86, 14/96, 15/3, 15/49, 15/8, 15/82, 15/93, 15/93, 15/97, 15/97, 16/10, 16/29, 16/30,
mıltığ tüfek m.+ ı 11/66 m.+ iñ 18/34	16/35, 16/36, 16/40, 17/27, 17/35, 17/45, 17/9, 19/113, 19/87, 2/48, 2/56, 20/19,
mıltıh (krş. mıltığ) m. 10/12 m.+ diñ 5/15	20/56, 21/114, 21/114, 21/33, 21/89, 22/57, 22/80, 23/17, 23/31, 23/31, 23/43, 23/44, 23/47, 23/48, 23/51, 23/53, 23/55, 23/57, 23/59, 23/60,
mıltıq (krş. mıltığ) m.+ qa 5/13	23/63, 23/65, 23/68, 23/7, 23/7, 23/85, 23/85, 24/149, 24/58, 24/74, 25/32, 25/86, 26/18,
mın bu, bura m. 15/42 m.+ da 1/118	
mıñ bin m. 1/44, 14/136, 15/36, 16/28, 8/246, 8/91	

26/22, 26/25, 26/3, 26/35,
26/49, 26/50, 3/104, 3/104,
3/63, 3/91, 3/92, 3/94, 4/90,
5/10, 5/128, 5/139, 5/149,
5/191, 5/61, 5/72, 5/78, 5/83,
5/86, 6/116, 6/127, 6/134,
6/135, 6/161, 6/166, 6/47, 6/6,
6/66, 6/69, 6/80, 6/83, 6/84,
6/9, 7/126, 7/178, 7/189, 7/81,
7/81, 7/82, 8/131, 8/131, 8/241,
8/69, 8/73, 8/86, 8/95, 9/26,
9/44, 9/50, 9/85, 9/89
m.+ da 14/136, 20/51
m.+ dan 1/116, 1/210, 12/71,
21/34, 21/39, 23/70, 6/110
m.+ day 1/155, 11/140, 11/9,
23/28
m.+ din 1/207
m.+ ġam 15/38
m.+ ġan 11/254, 11/256
m.+ lar 22/56
m.+ larda 22/45
m.+ lardiñ 7/72
m.+ m 1/58, 3/58
m.+ ma 8/52
m.+ men 1/119, 1/177, 11/3,
14/99
m.+ n 1/209, 11/232, 11/95,
14/66, 15/66, 22/76, 23/80,
3/90,
4/109, 4/131, 7/188, 7/52, 7/7
m.+ ñ 1/41, 26/52

m.+ nda 7/116
m.+ nday 1/155, 11/162,
11/223, 11/224, 11/228,
11/241, 12/6, 16/32, 17/53,
2/59, 24/160, 24/41, 24/54,
24/60, 26/55, 7/136, 8/164,
8/200
m.+ nday 21/21
m.+ ni 11/69, 11/72, 11/95,
7/20
m.+ ní 11/77
m.+ nim 11/218, 7/186
m.+ niñ 11/69, 11/75, 26/25,
7/3
m.+ ra 5/173
m.+ ran 5/42
m.+ rġa 5/172

minä (krş. **minä**)

m. 7/129

miña (krş. **minä**)

m. 3/6

mína (krş. **minä**)

m. 21/97, 7/42

minar (krş. **minar**)

m.+ da 12/102, 12/115, 12/116,
12/161, 12/179, 12/180, 14/13,
14/24, 14/8, 5/31

m.+ dam 12/133

m.+ dan 5/30, 5/77

m.+ in 5/80

minara (krş. **minar**)

m. 12/154, 14/32

m.+ da 12/111, 14/90, 5/222, 5/43, 5/9	12/188, 12/203, 12/49, 12/52, 12/68, 12/85, 12/87, 12/91,
m.+ ñ 5/35	13/2, 13/28, 14/26, 14/48,
mınarı (krş. minar)	14/60, 14/65, 14/66, 14/67,
m.+ dan 5/119	14/74, 14/76, 15/48, 15/50,
mınaří (krş. minar)	15/51, 15/53, 15/55, 15/64,
m.+ da 1/80	15/78, 15/91, 16/2, 16/31,
mınav bu	16/32, 16/33, 17/12, 17/16,
m. 7/186	17/22, 17/26, 17/32, 17/38,
mınaw (krş. minav)	17/8, 17/9, 19/120, 19/83, 2/48,
m. 1/103, 1/107, 1/108, 1/12, 1/171, 1/177, 1/198, 1/205, 1/208, 1/24, 1/30, 1/30, 1/35, 1/35, 1/52, 1/71, 1/77, 1/8, 1/86, 1/87, 1/9, 1/97, 10/21, 10/35, 10/4, 10/48, 10/54, 10/57,10/61, 10/61, 10/62, 10/62, 10/64, 10/7, 10/8, 10/83, 11/105, 11/111, 11/114, 11/115, 11/12, 11/123, 11/124, 11/126, 11/130, 11/132, 11/141, 11/144, 11/147, 11/149, 11/154, 11/172, 11/186, 11/189, 11/2, 11/208, 11/212, 11/217, 11/219, 11/231, 11/239, 11/239, 11/257, 11/27, 11/5, 11/6, 11/60, 11/63, 11/63, 11/64, 11/72, 11/81, 11/83, 11/92, 11/94, 11/94, 11/98, 12/104, 12/106, 12/128, 12/146, 12/177, 12/185, 12/187,	20/12, 20/14, 21/104, 21/108, 21/62, 21/80, 21/88, 22/26, 22/42, 23/18, 23/58, 24/110, 24/112, 24/113, 24/12, 24/130, 24/155, 24/159, 24/159, 24/2, 24/33, 24/91, 24/94, 26/22, 26/27, 3/14, 3/5, 3/61, 3/80, 3/86, 3/92, 3/94, 4/102, 5/112, 5/12, 5/215, 5/42, 5/67, 5/75, 5/82, 5/83, 6/100, 6/21, 6/41, 7/168, 7/54, 7/63, 7/83, 8/117, 8/12, 8/135, 8/177, 8/192, 8/235, 8/248, 8/249, 9/23, 9/31, 9/32, 9/33, 9/70
	m.+ iñ 11/148
	m.+ men 12/178
	m.+ mız 1/40
	m.+ mızdın 1/207
	mınāw (krş. minav)
	m. 1/100
	mıñaw (krş. minav)
	m. 10/43

mınayah (~ ÖK. mina yaq) bu taraf

m.+ tan 1/158

m.+ tañ 8/222

mıñdā - binlerce

m.- b 1/50

mınday bunun gibi

m. 1/113

mıñday bine yakın

m. 12/147

mını (krş. **mini**)

m. 15/85

miní (krş. **mini**)

m.+ lar 21/135

mınıyağ (krş. **mınayah**)

m.+ ı 16/30, 16/30

m.+ in 12/163, 21/130

mınıyağ (krş. **mınayah**)

m.+ ımıs 1/200

m.+ ina 14/65

mınıyah (krş. **mınayah**)

m.+ a 11/22

m.+ dı 19/32

mınıyai (krş. **mınayah**)

m.+ da 4/177

mın tōız qırığ seğiziñş bin dokuzyüz

kırk sekizinci

m. 5/2

mınıyağ (krş. **mınayah**)

m.+ in 21/130

m.+ iñ 1/171, 1/171

mınıyah (krş. **mınayah**)

m.+ a 7/221

m.+ da 23/65, 5/193

m.+ dan 21/45, 21/45

m.+ diñ 3/59

mınıyaq (krş. **mınayah**)

m.+ ta 5/84

mıra (krş. **minar**)

m. 1/28

mırs kıs (kıs kıs gülmek)

m.+ etib 23/97

mısa Ar. misal

m. 12/186, 14/51

mısal Ar. misal

m. 11/170, 11/174, 11/22,

11/92, 14/36, 14/51, 17/58,

19/15, 19/35, 20/85, 21/80,

22/57, 22/75, 22/80, 23/102,

23/90, 24/46, 25/22, 25/55,

3/78, 5/84, 9/69, 9/74

m.+ a 7/151

m.+ ğa 14/15, 14/39, 14/41,

5/215

m.+ ğa 1/210

m.+ ı 11/177, 11/246, 20/50,

20/50, 20/59, 5/88, 7/156, 9/49,

9/72

m.+ ığa 14/90, 5/116, 5/62

m.+ ığa 3/4, 5/101

mısaí (krş. **mısal**)

m. 19/88

mısalşım (~ ÖK. mısal üşin) meselâ

m. 12/17, 24/59

mısaíşım (krş. **mısalşım**)

m. 12/18	mıyğıraraj <i>Ar.</i> miraç
mısalşün (krş. mısalşın)	m.+ ğa 21/59
m. 11/14, 11/188, 11/207, 11/222, 11/230, 11/252, 11/252, 12/82, 12/86, 26/34, 26/47, 26/51	mi bu
mısalşün (krş. mısalşın)	m. 1/31, 21/19
m. 12/11, 12/12	mikrafon <i>Yun.</i> mikrofön
mısaşın (krş. mısalşın)	m. 12/6
m. 12/19, 24/39, 24/61	min - binmek
mısaşün (krş. mısalşın)	m.- b körginyemesbin 7/215
m. 11/250, 12/115, 12/122, 12/135, 12/137, 12/201, 12/206, 24/107, 24/126, 24/147, 24/148, 24/156, 24/160, 24/54, 24/72, 24/82	m.- biydi 26/51
mısāşün (krş. mısalşın)	m.- ed 25/31, 7/216
m. 24/12	m.- emiz 17/30, 26/50
mıya (krş. miya)	m.- ib 11/153, 16/26, 19/90
m. 20/56	m.- ib kebdi 3/48
mıya (~ ÖK. bu yaq) bu taraf	m.- j̄b kelj̄bdi 3/47
m.+ ğa 19/91	m.- ip 8/71
mıyağ (krş. mıya)	min bu, bura
m.+ diñ 13/28	m. 11/17, 11/18, 21/153, 7/159
mıyağ (krş. mıya)	minä bu, şu
m.+ a 22/87	m. 19/29, 23/18, 26/15, 26/4, 6/105, 6/157, 7/169, 7/216, 7/92, 8/233
m.+ da 21/90	m.+ dāy 8/238
m.+ dan 19/58	m.+ ndāy 1/59, 7/221, 7/222, 7/137, 7/137, 7/97, 8/163
m.+ đın 15/29	m.+ ndāy 8/125
m.+ ta 14/91	m.+ ndāy yēken 7/137
mıyalı <i>öz. is.</i> (köy ismi)	m.+ niñ 8/238
m. 12/133, 12/134	miñä (krş. minä)
	m. 1/53
	minämäytukem (~ ÖK. mine almaydı ekenmin) binemiyormuşum
	m. 7/215

minar (~ ÖK. mına ara) bu ara	24/162, 24/83, 3/6, 5/188, 6/91,
m.+ da 1/50	7/151, 8/104, 8/112, 8/123,
minär (krş. minar)	8/123, 8/128, 8/13, 8/137,
m.+ dâ 1/42	8/138, 8/143, 8/144, 8/165,
mindeddi yükümlülük	8/175, 8/180, 8/195, 8/209,
m.+ den 23/72	8/211, 8/217, 8/218, 8/218,
m.+ miz 22/86	8/232, 8/232, 8/261, 8/266, 8/8,
mindetti zorunlu	19/54
m. 22/91	m.+ ke 5/139
mine bu	m.+ kiy 7/56
m. 11/175, 11/198, 11/207,	miñi (krş. mini)
11/234, 11/248, 17/59, 17/63,	m. 11/103
24/120, 5/180, 5/195, 8/100,	minikiy işte, bu
8/135, 8/135, 8/177, 8/213,	m. 1/147, 1/87
8/215, 8/292, 8/302, 8/99	miniyäg (krş. mınayah)
miner cağ ata binme tarafı	m.+ ında 10/15
m.+ ı 12/22	miniyah (krş. mınayah)
m.+ inan 12/20	m. a 8/222
mingiz - bindirmek	miniye bu yer
m.- geni 24/76	m.+ de 21/92
mingiziw bindirmek	miniyer (krş. miniye)
m. 24/75, 24/75	m.+ de 11/157, 11/179, 15/59,
mingiziw (krş. mingiziw)	21/18, 21/52, 21/7, 21/90, 8/22
m. 24/80	m.+ ge 11/102, 11/19, 15/93
mini bu	miniyeş (krş. miniye)
m. 1/119, 1/143, 1/149, 1/22,	m.+ den 21/45
1/31, 1/31, 1/89, 11/109,	miniyèr (krş. miniye)
11/151, 11/155, 11/204,	m. 8/27, 8/28
11/207, 11/213, 11/220,	miñiyer (krş. miniye)
11/224, 11/90, 11/94, 15/51,	m. 11/20
20/14, 20/16, 21/126, 21/156,	m.+ den 21/34
21/7, 21/80, 21/92, 23/105,	miñiyesterstva Rus. bakanlık

m.+ dañ 2/40	m.+ ge 2/37
m.+ ğa 2/40	miyr <i>Rus.</i> dünya
minyağ (krş. mınayağ)	m. 14/43, 14/45
m.+ dan 3/48	mo - olmak
minyäg (krş. mınayağ)	m.- sa 21/153
m.+ da 8/70	mol bol
minyağ (krş. mınayağ)	m. 1/17
m.+ tan 12/185	mol <i>Ar.</i> molla
minyäh (krş. mınayağ)	m.+ dan 23/13
m.+ dä 19/32	mol - (krş. mo)
m.+ tağ 12/175, 6/120	m.- ib ketti 3/76
minyaq (krş. mınayağ)	molda <i>Ar.</i> molla
m.+ ta 8/205	m. 11/146, 11/160, 11/175,
miya meyan kökü	23/34, 8/98
m. 20/65, 5/123	m.+ mız 8/303
m.+ nı 5/124	m.+ mızd 8/98
miyağ (krş. miya)	m.+ nı 12/126
m.+ dan 5/149	mol daw daha bol
miyağ (krş. miya)	m. 7/92
m.+ da 14/91, 15/96	momın <i>Ar.</i> sakın
m.+ tan 19/60	m. 7/136
miyg jırma törd uçak markası	momıñ (krş. momın)
m. 25/55	m. 4/148
m.+ der 25/56	monşa banyo
miykabay hayvan suvaracak yerin	m. 3/105, 3/105
ismi	mońşa (krş. monşa)
m. 12/162	m. 1/58
miykabay suwad (krş. < miykabay)	mōńşa (krş. monşa)
m. 12/161, 12/165	m. 1/58
miykabay suwat (krş. < miykabay)	mōşa (krş. monşa)
m. 12/165	m. 1/91
miynistir <i>Rus.</i> bakan	moskíva <i>öz. is.</i> şehir ismi

	m.+ dağı 14/131	muğalim <i>Ar.</i> öğretmen
moss	<i>Rus.</i> köprü	m. 20/30, 20/5
	m.+ ı 19/16	muğalım (krş. muğalim)
moyı	boyun	m. 9/88
	m.+ mnan 21/46	muđālım (krş. muğalim)
moyın (krş. moyı)		m.+ dar 1/63
	m. 6/159, 6/162	muğamed payđambar <i>öz. is.</i> kişi ismi
moyın (krş. moyı)		m.+ đıñ 21/3
	m.+ asalıb 19/100	muđammedāli <i>öz. is.</i> kişi ismi
moyında - itiraf etmek		m. 21/93
	m.- dı 23/81, 23/82	muğımed āli aşhad talđatulu <i>öz. is.</i>
	m.- mağan 23/61	kişi ismi
moyın (krş. moyı)		m. 20/2
	m.+ ımızda 20/13	muğtar <i>öz. is.</i> kişi ismi
	m.+ ıñā 19/66	m.+ dıñ 11/44
moyın (krş. moyı)		m.+ ğā 11/20
	m.+ ın 21/44	muğtar altımbayıb <i>öz. is.</i> kişi ismi
moyında – (krş. moyında -)		m.+ diñ 2/40
	m.- dı 23/85	muğtar āwezib <i>öz. is.</i> kişi ismi
	m.- maan 23/81, 23/82	m. 9/85
	m.- vatr 23/92	muđuyād <i>Ar.</i> ihtiyat
	m.- yım 23/99	m. 24/60
moyunqum <i>öz. is.</i> köy ismi		muğ buz
	m. 10/56	m. 5/77, 5/77
mu	bu	mumkinşilığ imkân
	m.+ nday 8/129	m.+ im 11/108
	m.+ ndaydı 11/156	mümkü <i>Ar.</i> olabilir
	m.+ nı 11/146, 11/147, 11/155,	m. 4/21
	11/156	mumya <i>Far.</i> mumya
	m.+ niñ 1/36	m.+ ğā 20/65
	m.+ nu 11/148	muñ bin
	m.+ nuñ 11/74	m. 1/30

munay petrol	8/156, 8/251, 8/252
m. 8/134, 8/223	m.+ dar 8/144, 8/153
mura miras	m.+ im 8/144
m. 16/33	m.+ iñ 8/180
murđ <i>Ar.</i> mürit	m.+ ız 8/252
m. 21/138, 21/85, 21/85	musulmañ (krş. musılma)
murddı bıyıklı	m.+ ğa 8/253
m. 11/96	musulman (krş. musılma)
murn burun	m. 8/181
m.+ a 1/153	musulmanşa arapça
murt (krş. murđ)	m. 5/162
m.+ tar 21/138	muz buz
musahınb <i>öz. is.</i> kişi ismi	m. 12/152, 12/157, 12/175,
m. 22/20	23/105, 5/167, 5/170, 5/179,
musılma <i>Ar.</i> müslüman	5/87, 5/91, 5/93, 5/93, 5/94,
m. 20/31	8/191
musilmandıĝ müslümanlık	m.+ da 5/95, 8/195
m.+ ı 12/94	m.+ day 23/104, 23/105
mustafı iyšän <i>öz. is.</i> kiři ismi	m.+ dın 11/34
m. 21/100	m.+ dıñ 14/111
mustapa <i>öz. is.</i> kişi ismi	m.+ dun 5/95
m. 21/100, 21/96, 21/99	m.+ duñ 5/87, 8/194
mustapı (krş. mustapa)	m.+ ğatad 19/43
m. 21/95	m.+ tuĝun 14/117
mustapı iyšanulı <i>öz. is.</i> kiři ismi	m.+ uñ 5/168
m. 21/96	m.+ zın 5/94
musulma (krş. musılma)	mügedeg özürlü
m.+ sindar 22/48	m. 14/59
musulmam (krş. musılma)	müküs özür, kusur
m.+ bız 22/49	m. 23/27
musulman (krş. musılma)	müKüsdew biraz özürlü
m. 12/130, 22/85, 24/87, 8/155,	m. 23/29

mülgü - uyuklamak

m.- meydi 11/209

mümkün (krş. **mümküm**)

m. 12/205, 21/71, 3/87

mümkün (krş. **mümküm**)

m. 1/120, 8/226

müñgüşülüg (krş. **mumkinşilg**)

m. 1/82

müñkün (krş. **mümküm**)

m. 12/187, 3/87

müñküşülüg (krş. **mumkinşilg**)

m. 16/9

müriyd (krş. **murd**)

m. 21/138

m.+ derine 21/139

müsäpir *Ar.* yoksul, zavallı

m. 21/87

müsülmandıg (krş. **musılmandıg**)

m.+ ga 12/101

müyüs köşe

m.+ ü 12/166

N

na (~ ÖK. *mına*) bu

n. 1/140, 12/188, 13/5, 14/123,

18/6, 19/25, 19/28, 19/3,

19/31, 19/54, 20/37, 21/53,

23/28, 3/112, 3/81, 3/96, 6/168,

7/107, 7/149, 7/188, 9/80

n.+ lar 23/21

na - ne

n.- b 11/255

nā - (krş. **nağı -**)

n.- b 11/254, 8/275, 8/30

naborod *Rus.* ters

n. 14/45

nadam *Far.* nadan

n.+ bız 8/144, 8/302

nadan (krş. **nadam**)

n. 8/143, 8/157, 8/254

nağ - (krş. **nağı -**)

n.- ğan 12/183

n.- ğasın 1/203

nağaş anne tarafında akraba olan kimseler

n. 11/73, 11/73, 11/74, 11/78

nağası (krş. **nağaş**)

n. 21/46, 23/48

n.+ m 11/67, 23/83, 25/26

n.+ mızğa 8/175

n.+ mniñ 11/69

nağı - (~ ÖK. *ne qıl-*) ne yapmak

n.- b 8/30

nağız tam, hakikî

n. 8/185

nāh (*mına jaq*) bu taraf

n.+ da 19/111

naı - (krş. **nağı -**)

n.- b jüd 1/145

nakıyPıva *öz. is.* kişi ismi

n. 4/3

nāl - (krş. **nağı -**)

n. 18/17

nälet <i>Ar.</i> lânet	n.+ ga 7/163
n. 11/144	n.+ in 9/84
nalog <i>Rus.</i> vergi	nan (~ ÖK. mına) bu
n.+ in 1/68	n.+ day 19/42
nalogž (krş. nalog)	nan - <i>Ar.</i> inanmak
n.+ un 1/69, 1/97	n.- dıg 8/80
nam ekmek	nāñ ekmek
n. 8/120, 8/120	n.+ dı 11/6
namaz <i>Far.</i> namaz	nan sındırıw nişanlanmak
n. 22/54, 22/55, 22/56, 8/105,	n. 12/202
8/141, 8/147, 8/149, 8/150,	napaħa <i>Ar.</i> nafaka
8/155, 8/267	n.+ sı 6/136, 6/138
n.+ ben 8/148, 8/153, 8/156,	napravlene <i>Rus.</i> sevk kâgıdı
8/156	n. 22/21
n.+ da 23/89	n.+ meñ 22/20
n.+ dañ 22/30	nar (~ ÖK. mına ara) bu ara
n.+ dı 22/55, 6/127, 8/151,	n.+ da 12/137
8/152, 8/154, 8/180	nara (krş. nar)
n.+ iñ 8/149	n.+ d 12/63
n.+ ında 6/114	n.+ sna 12/34
namazħan namaz kılan kimse	narın ince ince doğranmış et ve
n. 22/59, 22/59	hamurdan yapılan bir tür
namıs <i>Ar.</i> namus	yemek
n.+ im 7/166	n. 4/138, 4/138, 4/141, 4/141
nāmıs (krş. namıs)	naşarla - kötüleşmek
n.+ ımız 7/144	n.- ğanı 20/10
nan ekmek	nasbay dilin altına konulmak için
n. 1/152, 12/202, 12/203,	hazırlanmış, keyf verici
12/203, 12/204, 12/207, 3/30,	madden.
7/105, 7/161, 8/127, 9/65	n. 8/43, 8/43, 8/54
n.+ dı 11/21, 7/161, 7/212,	n.+ dı 8/48, 8/56
7/212	nasfay (krş. nasbay)

n. 8/47	n.- maysındar 3/46
nasıbay (krş. nasbay)	nä (~ ÖK. mına) bu
n. 8/43	n. 17/9, 23/76, 7/157, 7/159
n.+ lardıñ 20/58	nä - (krş. nağı -)
nasos <i>Rus.</i> pompa	n.- b 8/33
n. 19/59	n.- p 11/181
nasoz (krş. nasos)	näbit <i>öz. is.</i> kişi ismi
n. 5/197	n. 11/225
n.+ u 5/197	näğ - (krş. nağı -)
nasso (krş. nasos)	n. 6/29
n. 5/208	n.- ğan 1/172
naw (~ ÖK. minaw) bu	n.+ ğanı 11/227
n. 10/8, 12/186, 12/24, 12/88,	n.- madı 7/121
13/9, 22/13, 22/69, 22/83,	n.- maydı 17/6
23/88, 24/3, 3/112, 6/160, 6/33	n.- sa 2/54
n.+ da 16/43	näğ - (krş. nağı -)
nawrız <i>Far.</i> nevrüz	n.- sağ 3/31
n. 7/78	näği - (krş. nağı -)
naymam <i>öz. is.</i> boy ismi	n.- b 15/62
n. 1/196	näğı - (krş. nağı -)
nayman (krş. naymam)	n.- b 17/55, 7/143
n. 11/43, 14/87, 20/3	n.- vadır 26/38
n.+ dar 6/106	näği - (krş. nağı -)
n.+ darda 6/106	n.- b 8/19
n.+ iñ 14/87	näğı - (krş. nağı -)
nayza mızrak	n.- b 8/274
n. 22/39	n.- batırmız 16/34
nazarvegüw üvayda cañıyaulı <i>öz. is.</i>	n.- b jürsüñ 7/182
kişi ismi	näğil - (krş. nağı -)
n.+ mīn 9/2	n. 7/187
nä - (krş. nağı -)	n.- äsin 8/198
n.- b 8/283, 12/145	näğıl - (krş. nağı -)

n.- dı 7/78	8/81
näğil - (krş. nağl -)	n.+ de 9/43
n.- aberib 22/54	n.+ den 23/62
näğl - (krş. nağl -)	n.+ ge 8/255
n.- amız 8/24	n.+ ler 14/39, 25/15
n.- atım 14/110	n.+ lerdı 5/202
näi - (krş. nağl -)	n.+ leri 8/164
n.- b 14/22, 8/30	n.+ men 5/198, 8/126
n.- sa 12/76	n.+ mene 5/200
näl - (krş. nağl -)	n.+ mizdi 8/261
n.- ädınım 14/60	n.+ n 22/23, 3/41
n.- äm 16/19	n.+ ni 6/31, 8/167, 8/260
n.- asın 7/155	n.+ s 8/216
n.- dığ 3/31	n.+ si 8/81, 8/91
n.- üw 23/84	närsi (krş. närs)
näl- (krş. nağl -)	n.+ ler 4/22
n.- am 11/215	näşälnig kamboy <i>Rus.</i> + <i>Fr.</i> konvoy
nämäzdiger ikindi, ikindi vakti	komutanı
n.+ den 8/230	n. 11/99
näresde bebek	näşär <i>Far.</i> kötü, fena
n. 24/21	n. 8/96
näreste (krş. näresde)	näse nesne, eşya, şey
n.+ ñ 24/24	n. 23/58
n.+ ni 24/26	n.+ ş 20/32
närs nesne, eşya, şey	näsib <i>Ar.</i> nasip
n.+ eken 8/235	n. 8/267
närs (krş. närs)	n.+ edsın 22/10
n. 1/166, 1/28, 11/208, 12/103,	n.+ étse 21/71
14/36, 15/70, 2/90, 20/47,	näsib (krş. näsib)
23/59, 24/38, 5/109, 5/110,	n.+ eddi 22/18
5/204, 5/211, 5/214, 5/82, 5/94,	näsıl <i>Ar.</i> nesil
8/195, 8/208, 8/243, 8/247,	n.+ ne 22/8

näskiy <i>Rus.</i> çorap	4/181, 4/22, 4/90, 5/134, 5/156,
n. 24/130	5/162, 5/209, 6/141, 6/24,
nätiyje <i>Ar.</i> netice	6/55, 6/63, 6/79, 7/146, 7/170,
n.+ sinde 24/6	7/188, 7/194, 7/204, 7/208,
näyäg (~ ÖK. mına yaq) bu taraf	8/24, 8/243, 8/256, 8/29, 8/291,
n.+ tä 7/11	8/62, 8/65, 8/86, 9/71
näyah (krş. näyäg)	n.+ de 10/57, 11/96, 14/30,
n.+ a 4/127	18/4, 21/104, 21/128, 21/128,
näzik ince, zarif	22/19, 23/53, 23/79, 26/45,
n. 20/54	3/102, 3/44, 3/94, 3/97, 4/175,
näzimhan <i>öz. is.</i> kişi ismi	6/120, 6/170, 6/21, 7/185
n.+ dardı 11/47	n.+ degen 8/132
ne ne	n.+ den 1/81, 11/167, 16/41,
n. 1/145, 1/187, 1/189, 1/189,	22/81, 26/9
1/27, 1/35, 1/62, 1/89, 1/95,	n.+ dermiz 22/63
10/11, 11/125, 11/126, 11/128,	n.+ ge 1/214, 11/220, 11/93,
11/148, 11/161, 11/246,	16/40, 20/33, 21/116, 21/20,
11/247, 11/247, 11/72, 11/78,	21/22, 21/80, 22/85, 23/70,
11/8, 12/14, 12/197, 12/4,	23/94, 24/155, 24/77, 3/42,
12/89, 14/115, 14/17, 14/40,	4/154, 4/181, 4/92, 5/73, 6/23,
14/42, 14/47, 15/46, 15/48,	6/23, 6/35, 6/90, 7/184, 7/29
15/52, 15/78, 17/20, 18/14,	n.+ ğe 1/170
18/29, 19/104, 19/110, 19/3,	n.+ gi 20/24
19/55, 19/92, 19/95, 19/98,	n.+ ler 11/195, 19/68, 5/107,
2/21, 2/33, 2/8, 20/33, 20/74,	5/121
21/126, 21/73, 21/98, 22/27,	n.+ lerdi 5/102
22/31, 22/71, 22/76, 22/8,	n.+ leri 19/95, 7/89
22/84, 22/91, 23/58, 23/59,	n.+ m 6/161, 8/147
23/65, 24/101, 24/113, 24/82,	n.+ mdi 11/100, 11/109
25/68, 25/68, 25/73, 3/35, 3/71,	n.+ me 3/95, 6/134
3/80, 4/120, 4/122, 4/122,	n.+ mem 3/103
4/123, 4/125, 4/154, 4/169,	n.+ men 22/72

n.+ menen 12/101
n.+ mis 7/87
n.+ misi 20/51
n.+ miz 1/54, 16/8, 22/86,
7/144, 7/152, 7/46
n.+ mizde 26/38
n.+ mizdi 23/104, 5/164
n.+ n 12/26, 13/31, 14/30,
21/53
n.+ ñ 7/157, 6/26
n.+ ñdi 6/161
n.+ ni 11/110, 11/36, 14/102,
14/42, 3/106, 5/204
n.+ niñ 10/8, 11/237, 14/88,
3/61, 3/63, 3/73, 3/89, 7/184,
7/89
n.+ ñiz 11/149
n.+ s 11/99, 12/130, 12/145,
14/48, 20/29, 20/32, 23/89,
3/35
n.+ ş 7/207
n.+ si 1/169, 11/137, 11/75,
12/104, 12/105, 14/128, 14/92,
16/40, 17/6, 17/9, 19/62, 24/41,
4/174, 4/18, 4/20, 4/20, 4/42,
4/43, 4/43, 4/61, 5/134, 6/123,
6/24, 6/3, 7/114, 7/32, 7/90
n.+ simen 18/12, 4/155
n.+ simiz 1/11
n.+ sin 11/256, 13/29, 19/6,
23/21, 23/40, 3/71, 4/28, 8/44,
8/57

n.+ sinde 14/47
n.+ sine 20/20, 3/15, 5/54
n.+ sinen 23/71, 23/74
n.+ siniñ 11/75
n.+ sne 2/14
n.+ ssi 4/90
n.+ yèKenin 21/97
n.+ miz 6/35
n.+ s 1/112

nē

ne
n. 9/30
n.+ me 8/220
n.+ men 8/26

nē

niye
n. 1/106

nē

(krş. **nağı -**)
n.+ b 20/31

neä -

(krş. **nağı -**)
n.- b turmın 11/124

neǟ -

(krş. **nağı -**)
n.- b 4/104

neäg -

(krş. **nağı -**)
n.- madıg 3/41

neägi -

(krş. **nağı -**)
n.- sañız 20/61

neägi -

(krş. **nağı -**)
n.- b 4/110

neägıl -

(krş. **nağı -**)
n.- ad 7/188

n.- dı 11/80

neal -

(krş. **nağı -**)
n.- am 7/41

nebir nice	n.- ib 7/25
n. 11/244, 13/21, 9/64	
nēbir (krş. nebir)	negis esas
n. 11/36, 26/52, 4/152, 7/17,	n. 2/4
7/18, 8/7	neğis (krş. negis)
ne degem ne kadar	n. 2/25
n. 8/290	negiz (krş. negis)
nede_mes (< nede emes) nede değil	n. 4/98
n. 11/237	n.+ gi 24/117, 24/144, 24/148,
neğ - (krş. nağ -)	24/17, 24/52, 4/107, 8/94
n.- ğañ 4/120, 4/140, 4/157	n.+ gi 8/208
n.- ğanızğa 2/38	n.+ i 10/22, 11/236, 18/24,
nege niye	2/49, 2/71, 4/120, 4/121, 4/36,
n. 11/151, 11/77, 8/17, 8/18,	4/64, 4/74, 4/82, 5/38, 5/9,
8/20, 8/20, 8/21, 8/289, 8/289,	7/90, 8/158, 8/293, 8/6, 9/40,
8/291, 8/32, 8/33	9/59
neği - (krş. naği -)	n.+ inde 4/167, 4/171
n.- b 4/189, 4/97	neğiz (krş. negis)
n.- btı 4/88	n. 19/81, 2/65, 4/53
n.- ğañ 4/88	n.+ ği 24/2
n.- p 11/183	n.+ i 19/38, 2/35, 2/21
neğil - (krş. naği -)	nègiz (krş. negis)
n.- dı 7/13	n. 2/21
n.- dim 4/52, 4/58	n.+ inde 2/24
n.- diñ 11/255	negizgi ana, temel
n.- íb 7/51	n.+ si 10/87
neğíl - (krş. naği -)	neiz (krş. negis)
n.- ib 4/189	n.+ i 14/68
n.- ðb 4/50	neje nice
neğíl - (krş. naği -)	n. 14/4
n.- amıs 2/43	neke Ar. nikâh
nēğil - (krş. naği -)	n. 21/12, 21/9
	n.+ si 12/203

n.+ sin 21/11, 21/27
ne_Ken (~ ÖK. ne eken) ne imiş

n. 21/115

ne_ken (krş. **ne_Ken**)

n.+ in 24/61

nel - (krş. **nağl -**)

n.- äsin 7/77

nemene ne, ne oldu

n. 12/187, 3/58, 7/37

nemer torun

n.+ ler 16/43

nemere (krş. **nemer**)

n. 11/121, 11/173, 21/13, 7/55,
9/89

n.+ biziñ 9/89

n.+ ler 7/61

n.+ lerim 1/138, 7/55

n.+ lerimizge 16/34

n.+ lerimizi 5/58

n.+ lerin 7/57

n.+ leriz 11/157

n.+ m 10/61, 11/122, 11/122,

16/7, 16/7, 16/8, 17/27, 17/28,

17/32, 17/32, 17/35,

7/132, 7/58, 7/61, 7/62

n.+ ni 9/89

n.+ sin 24/67

n.+ siniñ 11/212

nemeri (krş. **nemer**)

n.+ mme 17/32

nemere gör - nemere görmek

n.- dük 15/98

ne_mes (~ ÖK. ne emes) ne değil

n. 1/17

n.+ tuğun 23/3

nē_mes (krş. **ne_mes**)

n. 5/214

nemese veya

n. 1/135, 24/119, 24/121,

24/135, 24/64, 24/92

nemine ne, ne oldu

n. 19/39

nemire (krş. **nemer**)

n.+ lermēn 7/93

nēmis öz. is. millet ismi

n. 8/210

nerv Yun. sinir, asabiyet

n.+ ine 8/115

nesbe Ar. nasip

n.+ s 21/148

neşe kaç

n. 11/112, 14/67, 14/74, 23/10,

26/47, 7/117

n.+ de 4/170

neşew kaç, ne kadar

n. 12/5

nesibe (krş. **nesbe**)

n. 21/154, 9/91

n.+ ñ 22/24

n.+ ñneñ 22/23

nesibeli rızıklı

n. 21/153

n.+ yēKen 21/153

neşiñşi kaçınıcı

n. 4/169	niyet (krş. niyeb)
neşiş (krş. neşişi)	n. 21/125
n. 23/48	n.+ imeñ 4/82
nesive <i>Ar.</i> nasip	n.+ ine 4/185, 4/83
n.+ ş 1/34	nöl <i>Rus.</i> sıfır
neste - (~ ÖK. ne iste-) ne yapmak	n. 1/39
n.- ymiz 23/61	noyabir <i>Rus.</i> Kasım
nestew (~ ÖK. ne istemek) ne yapmak	n.+ de 11/59
n.+ ğe 23/62	n.+ iñ 12/202
nesti - (krş. neste -)	nömür <i>İt.</i> numara
n.- yd 24/52	n.+ ü 14/5
n.- ym 12/28, 15/8	nuhul her zaman
ne_t - (~ ÖK. ne et-) ne etmek	n. 1/166, 1/166
n.- i jürdüg 2/26	nuqul her şey
ne_ste - (~ ÖK. ne iste-) ne yapmak	n. 25/82
n.- ymiz 3/24	nur <i>Ar.</i> nur
nez (krş. negis)	n.+ un 8/103
n. 19/56, 19/59	n.+ ûn 8/102
nışan <i>Far.</i> nişan	nūr (krş. nur)
n. 14/130, 14/130	n.+ in 8/101
n.+ dı 14/130	nura <i>öz. is.</i> köy ismi
n.+ ı 8/183	n. 9/25
nisf <i>Ar.</i> nesep, soy	nurbeg <i>öz. is.</i> kişi ismi
n.+ isimen 12/38	n. 22/43
niyeb <i>Ar.</i> niyet	nurotan <i>öz. is.</i> parti ismi
n. 24/53	n.+ da 7/185
niyed (krş. niyeb)	nursultan äbişiln azarbayıb <i>öz. is.</i>
n. 11/189, 4/46	kişi ismi
n.+ ben 24/59	n.+ ğa 16/10
n.+ benen 24/36, 24/65	nurtas <i>öz. is.</i> köy ismi
niyer (~ ÖK. mına yer) bu yer	n. 1/12, 10/19, 10/23, 10/25,
n.+ de 21/123	10/32, 10/43, 10/44, 10/46,

25/45, 25/60	10/77, 10/77, 10/80, 10/82,
nurtās <i>öz. is. köy ismi</i>	10/82, 10/85, 11/11, 11/131,
n. 1/35	11/14, 11/141, 11/149, 11/15,
nurtas ^w oñdasiyb <i>öz. is. kişi ismi</i>	11/169, 11/189, 11/190,
n. 15/3	11/208, 11/233, 11/235,
nurtas ^w oñdasiyin (krş. nurtas	11/244, 11/245, 11/249, 11/27,
^w oñdasiyb)	11/42, 11/43, 11/58, 11/66,
n.+ ddiñ 7/82	11/75, 11/8, 11/85, 12/10, 12/3,
nurtay <i>öz. is. kişi ismi</i>	14/108, 14/65, 14/78, 14/83,
n. 23/52	15/22, 15/25, 15/26, 15/29,
n.+ dın 23/52	15/60, 15/62, 15/63, 15/67,
nutas <i>öz. is. köy ismi</i>	15/75, 15/87, 15/88, 15/88,
n. 25/47, 25/48	15/88, 17/50, 18/28, 19/109,
nutas ^w oñdasiynıb (krş. nurtas	19/116, 19/14, 19/27, 19/56,
^w oñdasiyb)	19/71, 19/86, 19/89, 19/9,
n. 25/61	19/99, 20/25, 20/55, 21/101,
	21/102, 21/103, 21/115,
	21/115, 21/116, 21/118, 21/45,
	21/51, 21/8, 22/25, 22/34, 22/4,
	23/10, 23/2, 23/35, 23/36,
o	23/36, 23/39, 23/63, 23/63,
o	23/7, 23/73, 23/76, 23/90,
o. 1/100, 1/167, 1/87, 12/114,	23/91, 23/92, 25/13, 25/15,
12/70, 18/22, 19/80, 23/12,	25/18, 25/23, 25/4, 25/45,
25/14, 7/226, 8/201, 8/206,	25/46, 25/6, 25/65, 25/66,
9/59	25/68, 25/7, 25/74, 25/86,
o.+ la 22/41	26/28, 3/70, 4/114, 4/125,
o.+ nda 16/44	4/153, 4/31, 4/4, 4/41, 4/43,
^w o (krş. o)	4/7, 4/81, 5/126, 5/180, 5/197,
^w o. 1/111, 1/134, 1/16, 1/162,	5/68, 5/69, 6/25, 6/78, 7/11,
1/164, 1/190, 1/190, 1/191,	7/117, 7/19, 7/208, 7/223, 7/24,
1/21, 1/31, 1/51, 1/52, 1/58,	7/3, 7/36, 7/43, 7/68, 7/7, 7/85,
1/75, 1/82, 1/85, 10/3, 10/4,	
10/46, 10/52, 10/59, 10/70,	

8/117, 8/15, 8/197, 8/296, 8/43,
8/43, 8/87, 8/87, 8/9, 9/64,
9/68, 9/70, 9/80, 9/83

^wo.+ an 21/107

^wo.+ ande 21/65

^wo.+ dam 25/48, 26/11, 7/199

^wo.+ dan 1/116, 1/70, 10/22,
10/73, 11/74, 12/124, 12/155,
12/28, 14/132, 15/67, 15/92,
2/15, 21/14, 23/38, 24/113,
24/48, 24/6, 25/58, 25/59, 5/70,
6/140, 7/157, 7/169, 7/28, 7/30,
8/137, 9/22

^wo.+ daň 10/27, 10/30, 10/53,
10/71, 10/72, 11/3, 11/7, 12/87,
18/5, 2/76, 24/112, 24/28,
25/26, 4/47, 4/52, 4/56, 5/6,
5/7, 7/101, 7/224, 8/93, 7/99

^wo.+ ďaň 20/57

^wo.+ ěa 1/86

^wo.+ ěam 2/39

^wo.+ ěan 11/24, 15/94, 16/41,
22/24, 24/159, 24/161, 24/162,
24/81, 24/92, 25/20, 26/38,
3/81, 4/107, 4/132, 5/163, 5/63,
5/69, 5/75, 7/128, 7/128, 8/14,
8/257, 8/273, 9/71

^wo.+ ěaň 8/289

^wo.+ ěaň 1/31, 12/155, 2/36,
24/152, 5/57

^wo.+ ěan 12/207, 21/112

^wo.+ ěaň 1/141

^wo.+ ěo 11/5

^wo.+ ěoň 1/149

^wo.+ ľadan 4/94

^wo.+ lar 12/161, 12/170, 12/21,
13/25, 19/15, 19/16, 20/44,
21/113, 21/36, 21/84, 21/85,
22/47, 22/54, 23/83, 24/156,
3/37, 3/40, 4/36, 4/38, 4/96,
5/194, 6/26, 6/75, 8/111, 8/18,
8/34

^wo.+ lard 20/59, 20/76, 22/59

^wo.+ larda 19/53, 6/91

^wo.+ lardi 13/30, 3/37, 4/70

^wo.+ lardiki 8/35

^wo.+ lardiň 4/105, 8/31

^wo.+ lardiň 14/27

^wo.+ larga 11/75, 21/86,
24/107, 4/95, 8/32

^wo.+ larmen 11/23

^wo.+ m 3/59

^wo.+ n 1/33, 11/14, 11/38,
12/164, 14/48, 14/66, 14/8,
19/55, 19/59, 2/84, 2/85, 20/38,
20/77, 20/78, 21/50, 21/51,
22/51, 22/91, 23/61, 24/45,
24/61, 25/82, 26/42, 26/51,
3/88, 8/183

^wo.+ ñ 20/26

^wo.+ nam 7/12

^wo.+ naň 21/29, 24/132,
24/150, 24/85, 24/87, 24/96,
8/133

^wo.+ nda 1/117, 1/124, 1/83,
11/187, 11/7, 12/7, 14/50, 4/16,
4/70, 6/56, 7/121, 7/192

^wo.+ nday 1/39, 10/86, 12/21,
15/68, 19/110, 19/112, 20/62,
23/91, 3/41, 3/67, 4/89, 5/105,
5/127, 5/61, 7/166, 7/87, 8/157,
8/195, 8/200, 8/32, 8/32, 8/33,
8/35, 8/45, 8/47, 9/35

^wo.+ ndáy 5/91

^wo.+ ni 1/108, 1/120, 1/60,
1/81, 10/14, 11/141, 11/158,
11/167, 11/207, 12/12, 12/121,
12/167, 12/180, 12/193,
14/102, 14/37, 19/26, 20/69,
20/7, 20/77, 20/8, 21/27, 23/53,
24/131, 24/136, 24/154, 24/22,
24/27, 24/39, 24/41, 24/50,
24/54, 24/55, 25/50, 25/8,
5/209, 5/222, 6/103, 6/152,
7/120, 8/122, 8/190, 8/223,
8/265, 8/40, 8/87

^wo.+ niki 8/259

^wo.+ nim 24/137

^wo.+ nimen 9/48

^wo.+ niñ 1/198, 10/18, 10/20,
10/5, 10/76, 11/49, 12/85,
14/112, 14/136, 19/106, 20/26,
21/103, 21/103, 21/142, 21/55,
24/124, 24/126, 24/127, 24/40,
24/59, 26/36, 26/50, 3/87, 4/10,
4/67, 5/40, 6/24, 8/262

^wo.+ nis 12/145

^wo.+ nısı 7/129

^wo.+ nısın 25/82

^wo.+ ñız 9/79

^wo.+ nu 11/28, 11/37, 14/37,
14/85, 18/22, 18/31, 18/34,
21/101, 3/47, 5/132, 5/208,
7/102, 7/123, 7/53, 9/73

^wo.+ num 1/26, 1/80

^wo.+ numen 7/184

^wo.+ nuñ 6/16

^wo.+ sılay 12/41

ō ey!

ō. 10/15, 11/27, 11/59, 12/173,
12/52, 12/82, 15/87, 16/29,
16/41, 16/42, 17/2, 5/183,
6/129, 7/82, 7/96

^wō oley!

^wo. 1/49, 11/182, 12/42

^wō (krş. ^wo)

^wo. 11/166, 2/66, 21/138,
5/103, 7/46, 8/162, 9/25

^wo.+ ni 7/157

^wo.+ niñ 8/11

^wo.+ nín 7/22

^wōa (< ol jaq) o taraf

w.+ ğa 5/97

^woah (krş. ^wōa)

^wo.+ da 19/26

ob Rus. soy isimlerin sonunda
bulunan ektir

o. 1/159

	o.+ benen 10/3		^w o. 15/94
obay	eyvah!		^w o.+ diñ 1/182
	o. 6/35	^wod - (krş. ot -)	
^wobay (krş. obay)			^w o.- ğamız 21/110
	^w o. 19/66, 5/173, 6/99, 7/182		^w o.- ğan 12/160, 12/168, 5/58
^wobılıs <i>Rus.</i> eyalet			^w o.- ğan yéken 12/162
	^w o.+ dan 22/65		^w o.- ğan 12/111, 23/47, 23/8
	^w o.+ ı 25/4		^w o.- ğanım 21/8, 21/9
	^w o.+ iñ 22/62		^w o.- ğanın 19/118
^wobılıs (krş. ^w obılıs)			^w o.- sañ 12/111
	^w o.+ ı 4/91		^w o.- saq 14/61
	^w o.+ ında 4/91		^w o.- sın 11/248
	^w o.+ ınıñ 24/2	^wod' - (krş. ^wod -)	
^wobılıs (krş. ^w obılıs)			^w o.- sıñ 1/87
	^w o.+ ı 10/59	^wodağ birlik	
^wobıs (krş. ^w obılıs)			^w o. 18/5
	^w o 22/30	^wodbas aile	
	^w o.+ ı 25/44		^w o. 2/89
	^w o.+ ın 22/29		^w o.+ tarıñ 15/54
	^w o.+ ına 10/58	^wodbası (krş. ^w odbas)	
	^w o.+ tarında 5/199		^w o. 2/5, 24/7, 24/94
^wobılıs (krş. ^w obılıs)			^w o.+ ma 1/136
	^w o.+ da 26/44		^w o.+ mız 24/7
	^w o.+ ında 10/56		^w o.+ nd 1/146
	^w o.+ tıñ 14/128		^w o.+ nda 17/11
^wobılıs (krş. ^w obılıs)		^woddıñ <i>Rus.</i> pazar günü	
	^w o.+ ı 17/16		^w o.+ da 15/33
^wobşım <i>Rus.</i> genellikle		^wodır - (krş. ot -)	
	^w o. 1/36		^w o. 22/87
^wobşım (krş. ^w obşım)		^wodız otuz	
	^w o. 7/89		^w o.+ ı 22/62
^wod	ateş	^woğ	ok, kurşun

	^w o. 10/11		o.- dım 5/117
oğ	Ar. (~ ÖK. waqıt) vakit o.+ da 3/20, 3/23	^woñı - (krş. ^w oñ -)	^w o. 22/54
ogrug	Rus. bölge o. 5/113		^w o.- b 1/122, 21/60, 23/9, 25/22, 6/14, 6/22, 6/87
ogruğ (krş. ogrug)	o. 5/114		^w o.- batır 17/35
oñ -	okumak o.- ħāmız 11/2		^w o.- batsam 14/68
^woñ (krş. ^w oğ)	^w o. 14/59		^w o.- b beledēgen 23/95
^woñ (krş. ^w ōa)	^w o.+ a 3/100		^w o.- b ğaldım 14/71
^woñ - (krş. oñ -)	^w o.- am 14/8		^w o.- b geldi 22/14
	^w o.- ħan 11/240, 14/27, 19/96		^w o.- b kete beremiz 22/56
	^w o.- ħandarın 11/22		^w o.- dı 14/29, 25/22
	^w o.- ħanımız 25/85		^w o.- dığ 14/3, 25/24
	^w o.- ħan yeken 8/41		^w o.- dım 10/24, 14/43, 14/43, 14/46, 22/19, 25/26, 25/69, 9/78
	^w o.- ħan yeKen 23/9		^w o.- ğan 4/152, 6/21, 6/21, 6/22
	^w o.- ħan yemesbin 9/13		^w o.- ma 8/105
	^w o.- ıb geldim 11/98		^w o.- madıñ 11/181
	^w o.- ıb jürgenimde 5/123		^w o.- mağam 19/101, 4/152
	^w o.- ıb jürgöndö 11/70		^w o.- mağan 4/158
	^w o.- ıb kegen 19/84, 19/86		^w o.- masañ 8/155
	^w o.- ıdı 5/118		^w o.- maysın 8/152
	^w o.- imağan 4/159		^w o.- pjürgen 8/51
	^w o.- ub 6/14		^w o.- sam 11/184
	^w o.- dım 13/9		^w o.- y 21/57, 21/57
	^w o.- mağan 4/158		^w o.- y amağım 1/128
	^w o.- sın 8/151		^w o.- yd 1/54, 21/61, 23/43, 25/87
oñı - (krş. oñ -)			^w o.- yđın 25/21
			^w o.- ydın tuğum 5/184
			^w o.- ydı yeKen 21/57

^w o.- yd yèKen 21/56	^w o. 11/81, 24/10
^w o.- ym 19/100	^w o.+ dı 10/53, 17/35
^w o.- ysım 8/152	^w o.+ ğa 25/50
^w o.- ytın 11/181, 6/23	^w o.+ im 11/80
^woĥıd - okutmak	oKriġ <i>Rus.</i> bölge
^w o.- dıq 14/27	o.+ in 2/3
^w o.- ĥan 19/103	^wokrug (krş. oKriġ)
^woĥımıstı_mesbin (< oqımıstı emespin) bilgili deġilim	^w o.+ in 2/3
^w o. 1/122	^w o.+ u 5/25
^woĥıt - (krş. ^woĥıd -)	^woKruwġ (krş. ^wokrug)
^w o.- ad 8/39	^w o.+ ı 5/19
^w o.- ĥan 8/41	oKrüġ (krş. ^wokrug)
^woĥıt - (krş. ^woĥıd -)	o.+ ünde 18/3
^w o.- atın 5/162	^woKümed (krş. üKümed)
^woĥıw eġitim	^w o. 1/56
^w o.+ dı 1/127	w.+ tiki 1/56
^w o.+ ğa 25/26, 25/71	^woq - (krş. oĥ -)
^woĥıyġa (krş. wahıyġa)	^w o.- ĥandaġın 19/102
^w o. 14/104, 3/89	^w o.- qañ 19/102
^woĥı - (krş. ^woĥ -)	^woqı - (krş. oĥ -)
^w o.- yd 9/90	^w o.- dı 19/84, 19/84
^w o.- ydiken 7/138	^w o.- ytınem 5/182
^w o.- ydinem 5/165	^woqid - okutmak
^woĥı - (krş. ^woĥ -)	^w o.- dım 14/109, 14/109
^w o.- ydı_èken 8/67	^woqıyġa (krş. wahıyġa)
^woĥt - (krş. ^woĥıd -)	^w o. 14/105, 14/113, 22/64, 23/4
^w o.- am 14/32	^woquw kılmak
^w o.- ıvatır 8/268	^w o.+ mız 8/147, 8/149
^woĥt - (krş. ^woĥıd -)	^wol o
^w o.- atın 8/38	^w o. 1/123, 1/133, 1/144, 1/145,
^woĥuw (krş. ^woĥıw)	1/149, 1/16, 1/176, 1/208, 1/84,
	10/11, 10/13, 10/15, 10/18,

10/68, 10/71, 10/72, 10/78,
10/79, 11/12, 11/133, 11/151,
11/178, 11/187, 11/188,
11/203, 11/208, 11/225,
11/234, 11/25, 11/38, 11/68,
11/73, 11/82, 12/106, 12/110,
12/115, 12/117, 12/121,
12/179, 12/187, 12/201,
12/204, 12/29, 12/61, 12/85,
12/89, 14/110, 14/132, 14/63,
14/8, 15/24, 15/64, 15/74,
15/78, 15/80, 16/14, 17/10,
18/11, 18/33, 19/107, 19/14,
19/2, 19/3, 19/54, 19/85, 19/98,
2/40, 2/78, 2/84, 20/21, 20/27,
20/27, 20/27, 20/32, 20/40,
20/46, 20/65, 20/71, 20/76,
20/76, 20/82, 20/86, 21/100,
21/106, 21/115, 21/128,
21/147, 21/154, 21/154, 21/40,
21/40, 21/46, 21/49, 21/55,
21/56, 21/63, 21/81, 21/97,
21/98, 22/12, 22/15, 22/39,
22/64, 22/77, 22/91, 23/100,
23/5, 23/67, 23/67, 24/116,
24/120, 24/120, 24/146,
24/149, 24/150, 24/151,
24/153, 24/157, 24/161, 24/27,
24/31, 24/38, 24/52, 24/56,
24/61, 24/67, 24/70, 24/74,
24/75, 24/76, 24/77, 24/82,
24/84, 24/88, 24/91, 24/95,

25/33, 25/57, 25/85, 26/14,
26/42, 3/106, 3/108, 3/12, 3/54,
3/55, 3/78, 3/83, 3/85, 3/94,
4/132, 4/153, 4/185, 4/21, 4/27,
4/89, 4/90, 5/101, 5/11, 5/163,
5/168, 5/169, 5/170, 5/170,
5/208, 5/208, 5/211, 5/213,
5/213, 5/215, 5/221, 5/222,
5/24, 5/29, 5/53, 5/9, 5/94,
6/138, 6/143, 6/144, 6/15, 6/21,
6/23, 6/34, 6/77, 6/8, 6/81,
7/100, 7/135, 7/142, 7/167,
7/177, 8/113, 8/113, 8/115,
8/125, 8/133, 8/134, 8/136,
8/136, 8/137, 8/162, 8/165,
8/182, 8/191, 8/191, 8/197,
8/203, 8/207, 8/212, 8/224,
8/229, 8/23, 8/230, 8/240,
8/242, 8/243, 8/259, 8/262,
8/269, 8/27, 8/47, 8/51, 9/21,
9/23, 9/45, 9/45, 9/48, 9/48,
9/54, 9/60, 9/61, 9/89

^wo.+ arda 4/30

^wo.+ men 5/214

^wol - olmak

^wo.- ad 1/71, 18/7

^wo.- dı 4/32

^wo.- du 22/60

^wo.- ıb 10/32

^wol (krş. ^wol)

^wo. 4/75

ol (krş. ^wol)

o. 21/119	^w o. 14/82
^wolar onlar	^wom birinşi on birinci
^w o. 5/217	^w o. 6/10
^wolay <i>edat.</i> öyle	^wōmes (< ol emes) o değil
^w o. 21/5	^w o. 9/57
^w o.+ ğıldıñ 11/152	^womirdħa omurga
olloħ ägbār <i>Ar.</i> Allah en büyüktür	^w o.+ sı 6/103
o. 8/277	^womirtqa (krş. ^w omirdħa)
^wolşün (< ol üşin) o için	^w o.+ s 6/99
^w o. 20/48	^wom miñ on bin
^wom on	^w o. 11/57, 15/36, 19/76
^w o. 1/65, 20/52, 5/71	^w o.+ dı 19/75
^wom - iyi olmak	^wom miñda - on bin yapmak
^w o.- baytın 23/75	^w o.- b 1/50
^womar qalilayib <i>öz. is.</i> kişi ismi	^won on
^w o. 23/78	^w o. 1/124, 1/129, 1/173, 1/184,
^wom bes on beş	10/20, 10/24, 10/82, 10/82,
^w o. 16/3	10/83, 12/145, 12/153, 12/63,
^wom bès (krş. ^w om bes)	14/52, 15/42, 16/3, 16/31,
^w o. 14/88, 2/64, 20/78, 21/140,	18/10, 19/109, 19/40, 19/77,
23/92, 25/80, 7/55	19/95, 2/28, 2/59, 2/75, 20/11,
^wom bès miñ on beş bin	20/18, 20/18, 20/43, 20/78,
^w o. 11/57, 25/79, 25/80, 25/80	21/12, 21/90, 22/46, 23/50,
^wom bestig on beşlik	24/3, 25/13, 25/21, 25/77, 4/78,
^w o. 9/54	6/138, 6/139, 6/9, 7/118, 7/13,
^wombestik (krş. ^w om bestig)	7/138, 7/151, 7/152, 7/175,
^w o. 9/54	7/176, 7/36, 8/198, 9/52, 9/59,
^wom bir on bir	9/61, 9/72, 9/75
^w o. 14/134, 14/75, 14/75,	^w o.+ da 7/212
14/79, 6/124, 6/125, 6/43, 6/55,	^w o.+ darda 7/28
6/61, 6/7, 6/8	^w o.+ dı 1/128, 10/24, 14/12,
^wom bir (krş. ^w om bir)	14/12

^wo.+ iñ 21/61
^wona (< ol mına jaq) o bu taraf
^wo.+ ta 5/84
^won altı on altı
^wo. 12/108, 14/87
^wonaw on tane
^wo. 9/44
^won bés on beş
^wo.+ immen 7/217
^won birinşi on birinci
^wo. 8/61
^won èg on iki
^wo. 1/95
^wonışi (< onıñ işi) onun içi
^wo.+ ndegi 24/130
^wonıste - (< onı iste-) onu yapmak
^wo.- dim 25/84
^won jet on yedi
^wo. 9/62
^won jeti (krş. ^won jet)
^wo. 25/3
^won jèti (krş. ^won jet)
^wo. 4/115
^wonjetiñşi on yedinci
^wo. 25/95
^won mñ on bin
^wo. 19/76, 7/120
õnow o
õ. 10/56
^wonşa o kadar
^wo. 15/89, 19/118, 20/21,
22/73, 5/135

^won segiz on sekiz
^wo. 16/39, 21/112, 25/3, 6/146
^won segiz mñ on segiz bin
^wo. 8/214, 8/256
^won seğiz mñ (krş. ^won jet)
^wo. 8/100
^wonşığ oyuncak
^wo. 20/76
^won söğüz on sekiz
^wo. 1/95
^won toğız on dokuz
^wo. 4/134, 4/135
^won törd on dört
^wo. 5/211
^won tört (krş. ^won törd)
^wo. 7/129
^won üş on üç
^wo. 24/105
^won yèg on iki
^wo. 10/80
^won yèki (krş. ^won yèg)
^wo. 10/42, 24/105, 8/140
^won yèkiñşi on ikinci
^wo. 8/61
^woñ sağ
^wo. 12/21, 2/64, 4/106, 6/48,
6/53, 7/113, 7/117
^woñ (krş. ^won)
^wo. 7/112
^woñay kolay
^wo. 12/68, 18/11, 2/84, 25/75,
3/45, 8/235

^woñaylıg kolaylık	^w o. 8/106, 8/150
^w o.+ ben 15/37	^w o.+ da 8/106
^woñdır - olumlu olmak	^w o.+ n 8/150
^w o.- íb 1/91	^woraza tu- (< oraza tut-) otuç tutmak
^woñtüsüg güney	^w o.+ mız 8/147
^w o. 25/4	^worazgeldi öz. is. kişi ismi
^woñtüsüg (krş. ^won törd)	^w o. 10/71
^w o. 24/2	^wordabeg öz. is. kişi ismi
^woñtüssüg (krş. ^won törd)	^w o. 11/41
^w o.+ den 4/77	^worden Rus. nişan
^woñtüstük (krş. ^won törd)	^w o. 18/27
^w o.+ teñ 4/74	^w o.+ in 18/25
^wor (< ol ara) ora	^worı (krş. ^w or)
^w o.+ da 5/128	^w o.+ da 14/119
^w o.+ dá 2/26	^worım yer, mekân
^wor - biçmek	^w o.+ na 6/100
^w o.- ad 5/93	^worın (krş. ^w orım)
^w o.- amız 19/79	^w o. 20/84, 22/65, 23/99, 26/39
^w o.- íb 2/66, 5/124	^w o.+ da 14/129
^w o.- íb ketken 6/168	^w o.+ darı 5/205
^w o.- uvatired 7/106	^w o.+ darın 20/80
^wör - (krş. ^w or -)	^w o.+ imen 20/84
w.- íb 11/219	^w o.+ na 6/16
^wora (krş. ^w or)	^worın (krş. ^w orım)
^w o.+ da 12/52	^w o.+ a 6/40
^w o.+ dan 5/114, 5/98	^worınbayıb äwbäKir öz. is. kişi ismi
^woramal Far baş örtüsü	^w o. 25/94
^w o. 7/156, 7/157	^worında - yerine getirmek
^w o.+ im 7/75	^w o.- b keldig 12/10
^woraw sarmak	^w o.- ğan 11/118
^w o. 24/55	^w o.- saq 8/142
^woraza Far. oruç	^worındal - yapılmak

^w o.- 1b 6/94	^w o. 2/56, 23/54
^w orındawşün (< orındaw üşin)	^w o.+ d 23/55
yapmak için	^w o.+ da 14/129, 5/134, 5/33,
^w o. 24/70	7/31
^w orıs öz. is. millet ismi	^w o.+ ğ 7/146
^w o. 1/165, 20/30, 25/78, 8/109	^w o.+ ğa 11/15, 23/69, 4/90,
^w o.+ ğa 21/114	6/33
^w o.+ sın 8/68	^w o.+ ğa_lğand 21/72
^w o.+ tar 8/177	^w o.+ men 12/88
^w o.+ tñ 8/175	^w o.+ sı 11/36
^w örıs (krş. ^w orıs)	^w o.+ simen 12/91
^w o.+ tñ 5/24	^w o.+ sına 20/67, 20/70
^w orman orman	^w o.+ sında 7/148
^w o. 5/46	^w ōrta (krş. ^w orta)
^w orn (krş. ^w orım)	^w o.+ sına 7/145
^w o.+ a 20/52, 20/62	^w ortağ ortak
^w o.+ ı 24/32	^w o. 6/134, 9/44
^w örn (krş. ^w orım)	^w orta jüz orta yüz
^w o.+ a 11/140	^w o. 1/191, 25/2, 6/9
^w orna - yerleşmek	^w o.+ büz 1/196
^w o.- d 8/178, 8/178	^w ortalığ merkez
^w o.- dı 8/128, 8/128	^w o.+ ında 14/5
^w o.- ğan 8/86	^w ortıl -yerleşmek
^w o.- ğana 25/43	^w o.- ğan 5/74
^w ornad - yerleştirmek	^w oru yer
^w o.- ğan 19/59	^w o.+ na 8/76
^w ornalas - yerleşmek	^w orun (krş. ^w orım)
^w o.- ıvatır 2/88	^w o. 1/65
orta orta	^w o.+ da 7/171
o.+ da 12/118	^w oruv ormak
o.+ sına 12/143	^w o. 2/56
^w orta orta	^w os bu

^wo. 1/183, 1/192, 1/196, 1/204,
1/33, 1/34, 1/39, 1/42, 1/54,
1/69, 1/8, 1/92, 10/19, 10/25,
10/35, 10/55, 10/65, 10/72,
10/73, 11/106, 11/207, 11/225,
11/37, 11/96, 12/115, 12/159,
12/5, 12/50, 12/54, 12/82,
12/90, 12/98, 13/18, 13/4,
14/16, 14/17, 14/23, 14/64,
14/66, 15/100, 15/22, 15/3,
15/32, 15/56, 15/8, 15/91,
16/34, 16/43, 17/13, 17/18,
17/21, 17/24, 18/2, 18/21,
19/111, 19/14, 19/30, 19/55,
19/95, 2/3, 2/37, 2/87, 22/26,
22/32, 22/47, 23/16, 23/30,
23/31, 23/4, 23/4, 23/48, 23/7,
24/10, 24/10, 24/64, 24/65,
24/8, 25/23, 25/49, 26/19, 26/3,
26/54, 3/7, 4/183, 5/10, 5/110,
5/136, 5/140, 5/140, 5/164,
5/174, 5/18, 5/189, 5/195,
5/195, 5/25, 5/32, 5/35, 5/55,
5/72, 5/74, 5/88, 5/95, 6/110,
6/163, 7/182, 7/47, 7/63, 8/105,
8/130, 8/190, 8/22, 8/22, 8/244,
8/5, 9/10, 9/3, 9/80
^wo.+ an 22/91
^wo.+ ardam 1/78
^wo.+ dan 1/119, 1/47, 1/47,
23/34, 6/85, 8/274
^wo.+ dañ 1/47

^wo.+ ı 5/139
^wo.+ in 11/78
^wo.+ lay 11/215, 11/216
^wo.+ san 1/110
^wo.+ u 5/41

^wosar (< osı ara) bu ara

^wo. 12/56
w.+ da 1/111, 1/193, 12/57,
12/83, 5/206, 5/39, 5/40, 5/40,
5/41, 5/41, 5/79, 7/83, 7/83
w.+ dan 1/124, 12/152, 14/87,
5/119, 5/137, 5/141, 7/82
^wo.+ in 5/122

^wosara (krş. ^wosar)

^wo. 5/188
^wo.+ da 5/192, 5/210, 5/43
^wo.+ dan 12/107, 5/140, 5/162
^wo.+ ğa 12/91, 14/64
^wo.+ n 1/116
^wo.+ nı 12/100
^wo.+ sina 12/98

^wosaña (krş. ^wosar)

^woo.+ niñ 1/131

^wosarı (krş. ^wosar)

^wo.+ da 12/99

^wosayah (< osı yaq) bu taraf

^wo.+ da 24/117

^woser (krş. ^wöşe)

^wo.+ de 1/163

osı bu, şu

o. 15/31

^wosı bu

^wo. 1/104, 1/150, 1/170, 1/2,
1/205, 1/44, 1/93, 10/44, 10/54,
11/118, 11/12, 11/131, 11/152,
11/170, 11/18, 12/134, 12/134,
12/47, 13/20, 14/13, 14/24,
14/35, 14/59, 15/21, 15/53,
15/94, 16/31, 17/24, 17/32,
17/33, 17/48, 17/5, 19/4, 19/48,
2/10, 21/107, 22/12, 22/7,
23/53, 24/104, 24/141, 24/163,
24/33, 24/36, 24/4, 24/49,
24/49, 24/62, 24/67, 24/68,
24/68, 24/7, 24/90, 26/17, 26/2,
26/3, 26/9, 3/14, 3/2, 3/3, 3/3,
3/8, 4/169, 4/171, 5/10, 5/172,
5/190, 5/216, 5/29, 5/30, 5/57,
5/72, 5/82, 6/79, 7/94
^wo.+ da 1/5
^wo.+ dan 15/93, 6/120
^wo.+ ğa 11/152
^wo.+ ğan 12/55, 17/37
^wo.+ lar 5/109
^wo.+ lardıñ 11/220
^wo.+ larġa 11/17, 11/18
^wo.+ lay 11/211, 11/211, 21/81,
21/81, 26/35, 26/6, 3/8
^wo.+ me 1/202
^wo.+ men 21/104, 23/40
^wo.+ menen 1/119, 12/90
^wo.+ n 1/101, 17/22, 23/80,
26/54, 7/189
^wo.+ na 1/2, 11/205, 11/205

^wo.+ naday 6/119
^wo.+ nay 1/130, 1/66, 1/73,
1/73, 25/90, 6/115, 6/115
^wo.+ nda 1/171, 1/191, 1/4,
12/100, 24/58, 3/110, 7/193
^wo.+ ndā 1/4
^wo.+ nday 1/110, 1/110, 1/113,
1/28, 1/87, 1/87, 1/89, 11/217,
11/32, 11/76, 11/82, 11/82,
12/77, 15/78, 15/8, 17/12,
17/23, 19/38, 19/75, 21/118,
21/44, 23/13, 23/20, 23/22,
23/39, 23/40, 24/111, 24/33,
26/16, 3/48, 3/48, 5/172, 5/180,
7/180, 7/54, 8/41
^wo.+ nday 22/33
^wo.+ nday 11/163, 19/4
^wo.+ ndayd 17/65
^wo.+ nı 16/34, 16/35, 17/5
^wo.+ nım 17/18
^wo.+ niñ 17/12, 26/21, 5/116
^wo.+ nşa 13/19, 13/20
^wosı (krş. **^wosı**)
^wo. 1/7, 2/12
^wo.+ dañ 11/94
^wo.+ larmem 11/22
^wo.+ niñ 1/4
^wosı (krş. **^wosı**)
^wo. 1/139
^wosınşama bu kadar
^wo. 16/8
^wosıra (krş. **^wosar**)

^w o. 1/12, 1/123, 1/6, 14/66	^w o. 2/12, 2/87, 24/2
^w o.+ a 1/162	^woşşér (krş. ^w öşe)
^w o.+ da 12/101	^w o.+ ge 15/25
^w o.+ n 1/7, 14/85	^wosu (krş. ^w ossī)
^w o.+ ñ 1/5	^w o. 1/20, 1/22, 10/12, 10/13,
^w o.+ nıñ 1/4	15/2, 17/26, 22/19, 23/2, 24/37,
^wosırá (krş. ^w osar)	3/13, 5/104, 5/112, 5/62, 9/2,
^w o.+ da 1/75	9/40
^wosırā (krş. ^w osar)	^woş (krş. ^w os)
^w o. 7/74	^w o. 10/23, 14/17, 16/35, 17/23,
^wosıyā (krş. ^w osayah)	23/25, 23/96, 3/84, 6/47, 6/83,
^w o. 5/86	6/96, 7/71
^wosıyağ (krş. ^w osayah)	^woşa (krş. ^w onşa)
^w o.+ dan 5/106	^w o. 23/77
^wosıyah (krş. ^w osayah)	^woşağ ocak
^w o.+ a 11/4, 5/85, 7/9	^w o.+ ğa 4/147
^wosıyaq (krş. ^w osayah)	^woşahdı öz. is. boy ismi
^w o.+ tı 5/216	^w o. 21/62, 21/84
^wosıyer (krş. ^w öşe)	^woşahdı (krş. ^w oşahdı)
^w o.+ de 8/240	^w o.+ lar 21/86
^wospan sopı öz. is. kişi ismi	^woşaq (krş. ^w oşağ)
^w o. 12/122	^w o. 4/6
^w o.+ nıñ 12/116	^woşer (krş. ^w öşe)
^wosser (krş. ^w öşe)	^w o.+ ge 6/77
^w o.+ deg 5/44	^woşı (krş. ^w osı)
^wossi bu	^w o. 23/5
^w o. 24/64, 3/41, 4/90, 5/10,	^woşjér (krş. ^w öşe)
5/31, 5/36, 7/16	^w o. 10/31
^w o.+ nday 3/13	^w o.+ de 25/90
^wossī bu	^woşör (krş. ^w öşe)
^w o. 2/2	^w o.+ dö 21/131
^wossu (krş. ^w ossī)	^woşşahdı öz. is. boy ismi

	^w o. 21/84, 21/84		^w o.- sîñ 7/154
^woşşe (krş. ^w öşe)		^wot - (krş. ot -)	
	^w o.+ de 6/159, 6/74		^w o.- ěb 11/85
	^w o.+ degi 11/212	^wota (krş. orta)	
	^w o.+ den 11/241		^w o.+ sında 25/37
^woşşer (krş. ^w öşe)		^wotandas - aile kurmak	
	^w o. 6/10, 6/15		^w o.- ĥanıña 21/108
	^w o.+ de 11/109, 11/178,		^w o.- ıb 13/10
	11/194, 23/24, 6/105, 6/11,	^wotbas (krş. ^w odbas)	
	6/127		^w o.+ tarıñ 17/65
	^w o.+ degi 11/132, 11/177	^woti - (krş. ot -)	
	^w o.+ ge 6/16		^w o.- mıs 2/49
	^w o.+ gi 6/65		^w o.- mız 1/200, 1/29
^woşşer (krş. ^w öşe)			^w o.- sında 22/89
	^w o.+ de 10/24, 10/24, 10/52,	^woti otuz	
	11/195, 15/4, 15/5		^w o. 20/29
^woşşer (krş. ^w öşe)		^wotij (krş. ^w oti)	
	^w o.+ d 10/41		^w o. 20/9, 23/8, 4/112, 7/117
	^w o.+ lere 15/25	^wotij jèti otuz yedi	
^woşşör (krş. ^w öşe)			^w o.+ de 1/188
	^w o.+ de 10/31	^wotin odun	
	^w o.+ dö 11/115		^w o. 14/113
ot - oturmak		otur - (krş. ot -)	
	o.- sa 11/212		o.- ıb 17/3
^wot (krş. ^w od)		^wotur - (krş. ot -)	
	^w o. 7/147		^w o. 1/157, 19/78, 22/87, 22/87,
	^w o.+ tan 21/136		5/189
^wot - (krş. ot -)			^w o.- ad 15/68, 23/33, 4/176,
	^w o.- qan 7/174, 7/175		5/83, 5/86, 6/26, 6/26, 7/145,
	^w o.- qanım 11/237		7/148,
	^w o.- sam 11/25		8/273, 8/273
	^w o.- sañız 11/246		^w o.- adı 11/250

^w o.- adın 19/4	23/65, 7/203
^w o.- am 23/4, 8/274, 8/283	^w o.- íb 23/42, 23/84, 23/89
^w o.- amız 19/64, 7/47	^w o.- íb qağan 12/84
^w o.- a salad 20/62	^w o.- íb terem 7/202
^w o.- asın 1/176	^w o.- íb teribatım 7/205
^w o.- asıñ 12/205	^w o.- im 13/5, 21/19
^w o.- atın 12/170, 4/109	^w o.- iñdar 3/28
^w o.- aTın 25/69	^w o.- m 6/117
^w o.- atındar 22/73	^w o.- min 11/121, 4/3
^w o.- avered 7/194	^w o.- mıs 7/199, 7/92, 8/199
^w o.- bdi 8/285	^w o.- mız 13/11, 5/188, 7/133, 7/170, 7/42
^w o.- dı 23/80	^w o.- sam 4/173, 4/183
^w o.- diğ 5/66	^w o.- sıñ 4/24
^w o.- dım 7/10, 7/222	^w otır (krş. ot -)
^w o.- dım 7/16	^w o.+ mız 7/63
^w o.- dımdağı 4/144	^w otır - (krş. ot -)
^w o.- dıq 23/93	^w o.- ad 25/31
^w o.- ěb 12/13	^w o.- at 10/34
^w o.- ěm 11/86	^w o.- ğısigeled 1/185
^w o.- ğam 4/161	^w otır (krş. ot -)
^w o.- ğamen 16/32	^w o.+ m 21/10
^w o.- ğamız 21/132	^w otır - (krş. ot -)
^w o.- ğamız 11/3	^w o.- ad 23/43
^w o.- ğan 11/192, 12/102, 4/108, 4/113, 8/154, 8/45	^w oturğılzıl - oturtmak
^w o.- ğañ 19/4	^w o.- ad 24/77
^w o.- ğana 7/10	^w oturğız - (krş. ^w oturğılzıl)
^w o.- ğanañ 4/85	^w o.- ad 24/74
^w o.- ğanda 8/147	^w otırıs oturma
^w o.- ğım gemeyd 1/175	^w o. 1/66
^w o.- íb 12/123, 12/129, 12/148, 12/155, 12/178, 17/4, 19/90,	^w otırs (krş. ^w otırıs)
	^w o.+ imızda 12/134

ʷotírś (krş. ʷotírís) ʷo. 22/44	ʷotuz otuz ʷo.+ u 22/61
ʷotıs (krş. ʷoti) ʷo. 22/25, 3/65, 5/124	ʷotuz toğuz otuz dokuz ʷo. 6/15
ʷotıs jetinş otuz yedi ʷo. 6/144	ʷōvıls <i>Rus.</i> eyalet ʷo.+ ı 8/5
ʷotıs toğız otuz dokuz ʷo. 6/73	ʷovıls (krş. ʷōvıls) ʷo.+ ında 26/40
ʷotıs toğız (krş. ʷotıs toğız) ʷo. 1/202	ʷovıs (krş. ʷōvıls) ʷo.+ ına 25/34
ʷotıs tört miñ otuz dört bin ʷo. 7/38, 7/41	ovıyş <i>Rus.</i> soy isimlerin sonuna gelen oğlu anlamındaki bir ektir o. 10/3
ʷotız (krş. ʷoti) ʷo. 12/107, 12/109, 20/5, 3/66, 6/97 ʷo.+ ğa 1/126	ʷovşe <i>Rus.</i> genellikle ʷo. 1/159
ʷotız jėti otuz yedi ʷo. 1/93	ow <i>edat.</i> acaba o. 11/62
ʷotız miñ otuz bin ʷo. 16/17, 19/71	ōw (~ ÖK. anaw) o ō. 1/119, 10/43, 12/107, 12/146, 12/161, 12/174, 16/27, 17/17, 17/55, 18/21, 2/77, 21/150, 6/134, 7/97
ʷotız tört otuz dört ʷo. 7/188	oy <i>edat.</i> işte o. 1/107, 1/197, 1/126, 1/140, 3/93, 15/15, 15/59, 15/77, 19/36, 19/37, 19/79, 21/123, 21/147, 21/28, 22/71, 22/75, 22/78, 22/82, 22/89, 22/91, 23/27, 23/33, 23/37, 23/85, 23/89, 23/91, 23/94, 23/98, 25/43, 25/6, 25/61, 25/74,
ʷotız üş otuz üç ʷo. 6/131	
ʷoTken geçmiş ʷo.+ eñ 25/37	
ʷotr - (krş. ot -) ʷo.- amız 4/175, 4/176	
ʷotur - (krş. ot -) ʷo. 22/83 ʷo.- ğanda 4/23 ʷo.- sıñ 4/26	

	4/174, 4/175, 9/18		^w o.+ ta 8/184
ōy	ey!	^woyba	eyvah!
	ō. 4/131		^w o. 8/227
^woy	düşünce	^woybay	(krş. ^woyba)
	^w o. 1/135, 1/51, 11/205, 11/227, 12/94, 14/50, 25/38, 6/136, 7/104, 7/190, 8/167, 8/244, 8/273		^w o. 1/101, 1/113, 11/138, 11/165, 12/205, 17/50, 23/98, 5/177, 6/133, 6/149, 7/106, 7/15, 7/40, 7/47, 7/80, 8/120, 8/122, 8/154, 8/187
	^w o.+ da 8/148	^woybāy	(krş. ^woyba)
	^w o.+ ı 24/53, 24/84, 25/38		^w o. 1/102
	^w o.+ ımşā 24/47	^woybāy	(krş. ^woyba)
	^w o.+ ında 24/67, 24/69, 24/83		^w o. 7/50, 8/166, 8/176
	^w o.+ ınıñ 24/84	^woybō	(krş. ^woyba)
	^w o.+ ınşā 9/68		^w o. 7/30, 7/39
	^w o.+ um 11/102	^woyboy	(krş. ^woyba)
	^w o.+ uma 11/24		^w o. 1/154
	^w o.+ umuz 9/27, 9/28	ōybuw	eyvah!
^woy -	kazmak		ō. 7/217
	^w o.- ıb ağan 5/95	oyla -	düşünmek
	^w o.- ıb jatır 15/98		o. 1/146, 1/146
^wōy	eyvah!		o.- p 11/227
	^w o. 11/144, 11/197, 21/30	^woybuy	(krş. ^woyba)
^woyā	(krş. ^wōa)		^w o. 7/160
	^w o. 14/12	^woydağıda	kısacası
^woyağ	(krş. ^wōa)		^w o. 9/23
	^w o.+ da 9/32	^woydağır	(krş. ^woydağıda)
	^w o.+ ın 11/226		^w o.+ da 9/34
^woyah	(krş. ^wōa)	^woydağırda	(krş. ^woydağıda)
	^w o.+ a 3/97		^w o. 9/3, 9/41, 9/43, 9/61
^woyala -	düşünmek	^woydağırda	(krş. ^woydağıda)
	^w o.- dim 4/40		^w o. 1/207
^woyaq	(krş. ^wōa)		

oy er (krş. öşe)	o.- vâti 1/59
o.+ de 15/35	oynat - oynatmak
oyl ı (krş. oā)	o.- ıb 21/20
o.+ a 24/101	oyör (krş. öşe)
o.+ da 2/75	o.+ de 11/44
o.+ tan 10/79	o.+ dögü 11/112
oyıl - oyulmak	oyPat düzlük yer
o.- ğan 5/133	o.+ ı 12/56, 12/57
oyın oyun	o.+ ın 12/57
o. 17/2	oyPıma eyvah!
oyla - düşünmek	o. 5/149
o. 1/146	oypımay (krş. oyPıma)
o.- b 8/199, 8/207	o. 11/62
o.- b otırad 8/276	oypırma (krş. oyPıma)
o.- dı 4/38	o. 7/113
o.- ğan 11/102, 8/129	oypırmay (krş. oyPıma)
o.- m 24/18	o. 11/232, 11/70
o.- mayd 8/180	oypırmöy (krş. oyPıma)
o.- yd 8/180	o. 11/71
o.- ym 11/210, 4/146, 8/20	oyula - nakışlamak
o.- ymız 18/8, 24/48, 24/76	o.- f 5/134
oylä - (krş. oyla -)	oz - ileri geçmek
o.- ymız 19/45	o.- ğan 15/82
oylañ - (krş. oyla -)	o.- ıb geted 7/204
o.- ğand 19/106	o.- ıp ketez 7/205
oylaw düşünmek	ozat üstün başarılı
o. 2/84	o. 10/69
oyna - oynamak	
o.- b 19/73	Ö
o.- q 12/119	
o.- ydın 12/119	ö - i-
oynä - (krş. oyna -)	ö.- kön 17/10

ʷö	o	ʷögiz	öküz
	ʷö.- 4/188, 5/98		ʷö.- 7/208, 7/223, 7/26, 7/26,
ʷö -	<i>edat.</i> bundan sonra		7/27
	ʷö.- ndü 9/17	ʷȫgiz	(krş. ʷögiz)
ʷöäh	(krş. ʷōa)		ʷö.- 7/223
	ʷö.+ dä 1/58	ʷögm̄ed	(krş. üKümed)
ʷöd -	geçmek		ʷö.- 1/206
	ʷö.- baradıb 11/197	ʷögüz	(krş. ʷögiz)
	ʷö.- baratıb 11/194		ʷö.- 26/12
	ʷö.- bed 21/40		ʷö.+ di 5/198
	ʷö.- di 22/63, 25/34, 26/40		ʷö.+ dü 1/49
	ʷö.- gedbiyig 3/62	ʷökimet	(krş. üKümed)
	ʷö.- gen 21/149		ʷö.- 11/232
	ʷö.- peymıs 7/80	ʷökin -	pişman olmak
ʷöd	kendi		ʷö.- di 8/64
	ʷö.- 8/111	ʷökir -	böğürmek
ʷödgiz -	geçirmek		ʷö.- ib 8/282
	ʷö.- dig 13/31	ʷȫkir -	(krş. ʷökir -)
	ʷö.- eduğun 5/64		ʷö.- iv jılav jered 23/43
	ʷö.- ib 25/9	ʷöKmed	(krş. üKümed)
	ʷö.- ibkelätür 5/209		ʷö.- 2/22, 2/36
ʷödgüz -	(krş. ʷödgiz -)	ʷökm̄et	(krş. üKümed)
	ʷö.- ib 1/49		ʷö.+ tiñ 11/228
ʷödKiz -	(krş. ʷödgiz -)	ʷöKümed	(krş. üKümed)
	ʷö.- dim 25/52		ʷö.- 1/105, 1/106, 1/163, 1/82
ʷödküz -	(krş. ʷödgiz -)		ʷö.+ diği 1/97
	ʷö.- emiz 7/214		ʷö.+ diñ 14/10, 2/19
ʷödz -	(krş. ʷödgiz -)	ʷöKümet	(krş. üKümed)
	ʷö.- ed 5/67		ʷö.- 7/36
	ʷö.- ib 5/67	ʷökür -	(krş. ʷökir -)
ʷögbele -	küsmek		ʷö.- üb 23/57
	ʷö.- b 1/144		ʷö.- übjılağañ 23/59

ʷöl - ölmek
ʷö.- ed_éken 19/18
ʷö.- etim 4/118
ʷö.- gendi 8/245
ʷö.- gene 8/250
ʷö.- geneñ 25/65
ʷö.- geni 6/145
ʷö.- genşe 9/89
ʷö.- gim 14/51
ʷö.- giñ 14/51
ʷö.- ğisi geled 14/50
ʷö.- gön 11/68
ʷö.- gönder 1/184
ʷö.- ib 11/202, 19/122
ʷö.- mey 8/226, 8/227
ʷö.- mey ğalıb 8/244
ʷö.- meysin 11/150
ʷö.- üb 16/35, 16/35, 19/26
ʷö.- übadğan 1/142
ʷö.- üb keted 12/74

ʷölgeñ ölmüş
ʷö.+ ge 19/122, 19/68

ʷöltir - öldürmek
ʷö.- civerd 21/15
ʷö.- eberdi 19/105

ʷöltir - (krş. ʷöltir -)
ʷö.- ed 20/84

ʷöltür - (krş. ʷöltir -)
ʷö.- esim 12/27
ʷö.- gen 11/221
ʷö.- üb 12/73

ʷölüg ceset

ʷö.+ ben 23/35
ʷö.+ bën 8/11
ʷö.+ ge 8/138
ʷö.+ ün 12/132

ʷölüm ölüm
ʷö.+ nen 22/23

ʷölüşimed (< öliwşi ma edi)
ölecekmiydi
ʷö. 8/250

ʷöm Ar. hayat
ʷö. 18/28

ʷömir (krş. ʷöm)
ʷö. 11/127, 11/217, 11/76,
12/13, 12/14, 12/54, 12/9,
4/110, 7/119, 7/124, 7/227,
8/283, 8/287
ʷö.+ den 4/188, 6/20
ʷö.+ ge 6/19
ʷö.+ i 4/10
ʷö.+ imiz 7/32
ʷö.+ in 19/102
ʷö.+ in 24/24

ʷömirbağiy Ar. hayat boyunca
ʷö. 8/249, 8/92

ʷömirbağıy (krş. ʷömirbağiy)
ʷö. 11/197, 12/117, 12/30

ʷömirbayan Ar. özgeçmiş
ʷö.+ im 24/2

ʷömür (krş. ʷöm)
ʷö. 14/52, 14/64, 19/12, 2/6,
5/49, 5/50, 8/126, 9/91
ʷö.+ dö 23/22

^w ö.+ dön 15/82	^w ö. 3/81
^w ö.+ leriñ 17/64	^w öñür (krş. ^w öñir)
^w ö.+ ü 4/89	^w ö.+ de 10/4
^w ö.+ üm 14/7	^w ör (krş. ^w or)
^w ö.+ ümizge 16/43	^w ö.+ de 24/94
^w ö.+ ümüz 7/178	^w örük kayısı
^w ömürbaya (krş. ^w ömirbayan)	^w ö. 20/16
^w ö. +mdı (2/6)	^w öris otlak
^w ömürbayan (krş. ^w ömirbayan)	^w ö.+ den 24/155
^w ö.+ im 11/51	^w örü - çoğalmak
^w ön - çoğalmak	^w ö.- gen 5/39
^w ö.- e bërsin 24/33	^w örüg (krş. ^w örük)
^w ö.- i batırmız 4/186	^w ö.+ ü 16/36
^w ö.- üb 13/17	^w ös - büyümek, çoğalmak
^w ö.- üvatırmız 13/8	^w ö.- ed 24/48
^w öndiristik sanai ile ilgili	^w ö.- ed yêken 14/61
^w ö. 10/73	^w ö.- gen 5/42
^w öndü şimdi	^w ö.- gen 5/52
^w ö. 11/99	^w ö.- ğen 5/40
^w öndürüstik (krş. ^w öndiristik)	^w ö.- ib beddi 7/45
^w ö. 10/32	^w ö.- ib durğan 24/55
^w önege örnek, terbiye	^w ö.- ib ^w önevesin 24/59
^w ö.+ si 4/18	^w ö.- ip 13/7
^w önim mahsul, ürün	^w ö.- ken 1/6, 7/22
^w ö. 12/5	^w ö.- tig 5/44
^w önör <i>Far.</i> sanat, hüner	^w ö.- tim 11/22, 2/13
^w ö.+ ün 22/81	^w ö.- tüg 14/12
^w önüm (krş. ^w önim)	^w ö.- üb 13/17, 14/51, 16/36,
^w ö. 2/70, 2/71	20/70, 24/33, 5/40
^w öñir bölge	^w ö.- üb turatın 12/185
^w ö.+ inde 10/57	^w ö.- üb ^w öbüvatır 24/38
^w öñki hep, tamamen	^w ö.- üv ^w önevefsin 24/34

ʷöseg dedikodu ʷö. 11/37	ʷöşşer (krş. ʷöşe) ʷö.+ de 11/97
ʷösir - büyütme, yetiştirmek ʷö.- iv 13/4 ʷö.- ivatırmıs 20/32	ʷö.+ ge 10/18, 16/4
ʷösiyâd <i>Ar.</i> hasihat ʷö.+ ben 12/46	ʷöşşer (krş. ʷöşe) ʷö. 5/40
ʷösiyât (krş. ʷösiyâd) ʷö.+ imenen 12/92	ʷö.+ de 10/55, 11/100, 11/171, 5/196, 5/42, 6/53, 9/15, 9/87, 9/88
ʷösiyer (krş. ʷöşe) ʷö. 5/39	ʷö.+ degi 6/8 ʷö.+ demiz 9/79 ʷö.+ den 6/53
ʷöskemen <i>öz. is.</i> şehir ismi ʷö.+ in 26/45	ʷöşşör (krş. ʷöşe) ʷö.+ de 11/184
ʷöş (krş. ʷös) w. 2/13, 2/13, 2/13, 2/14, 2/17, 2/17, 2/42, 6/130, 6/3	ʷö.+ dö 10/19, 10/29, 9/87
ʷöş - sönmek ʷö.- pesin 6/62	ʷössü bu ʷö. 4/186
ʷöşe (< osı jer) bu yer ʷö.+ de 18/3	ʷöst - (< osıly et-) böyle yapmak ʷö.- ib 23/39 ʷö.- üb 12/151
ʷöşe - ölçümek ʷö.- b duramız 20/85	ʷösü bu ʷö. 17/37, 4/100
ʷöşir - (krş. ʷösir -) ʷö.- ib 8/223	ʷösür - büyütme ʷö.- di 1/127 ʷö.- geñ 19/100 ʷö.- gen eken 4/130 ʷö.- gön 13/11, 13/18
ʷöşered <i>Rus.</i> sıra, kuyruk ʷö.+ ge 7/97	ʷösüyer (krş. ʷöşe) ʷö.+ de 8/229
ʷöşöröd (krş. ʷöşered) ʷö.+ ge 7/96	ʷösyer (krş. ʷöşe) ʷö.+ de 5/55
ʷöşşe (krş. ʷöşe) ʷö.+ de 6/13, 6/76	ʷöt - (krş. ʷöd -) ʷö.- ämäyädhan yeKen 11/134
öşşer (~ ÖK. osı jer) bu yer ö.+ de 9/79	

^w ö.- ämäymis 14/78	^w ö.- üb 5/120
^w ö.- baratır_ëm 11/202	^w ö.- üb baratıb 11/134
^w ö.- ebere 12/64	^w ö.- üb gelib 12/180
^w ö.- eberetin tuğumis 8/194	^w ö.- üm 7/14
^w ö.- ed 11/232, 5/87, 8/188	^w ö.- üv jürdüm 5/89
^w ö.- edi 8/187	^w ö.- zed 5/120, 5/121
^w ö.- emiz 11/34, 21/54, 5/116	^wöt (krş. ^wöd -)
^w ö.- eyin 6/30	^w ö. 8/246
^w ö.- ib 12/96	^wöt - (krş. ^wöd -)
^w ö.- ib betti 21/54	^w ö.- ib 7/5
^w ö.- ib cadğan 12/14	^w ö.- ib kebdi 11/25
^w ö.- ib gedgen 15/84	^wöta - (krş. ^wöd -)
^w ö.- ib getem 21/76	^w ö.- mad 5/80
^w ö.- ib keteberetin 19/44	^wötbet - (< ötip ket-) ölmek
^w ö.- ib ketibdi 7/102	^w ö.- ti 18/28
^w ö.- ib ketke 12/74	^wöte <i>edat.</i> daha, çok
^w ö.- ip 5/122	^w ö. 10/6, 11/12, 11/166,
^w ö.- ip ketti 7/192	11/178, 11/74, 17/13, 17/17,
^w ö.- ken 12/122, 12/125, 14/48,	20/25, 24/123, 24/125, 24/128,
6/20	24/13, 24/136, 24/18, 24/31,
^w ö.- kende 6/142	24/47, 24/56, 24/74, 25/72,
^w ö.- keneñ 12/88	5/147, 7/136, 8/112, 8/115,
^w ö.- keneñ 1/180, 10/15, 12/16	8/160
^w ö.- kesin 12/75, 7/5	^wöte (krş. ^wöte)
^w ö.- kön 14/105	^w ö. 4/146
^w ö.- öd 5/87	^wötirig yalan
^w ö.- peseg 7/4	^w ö. 11/109, 11/16, 11/169,
^w ö.- pey 6/30	11/188, 12/58
^w ö.- piyd 21/37	^wötirig (krş. ^wötirig)
^w ö.- ti 7/124, 7/227, 7/33	^w ö. 1/151
^w ö.- tik 7/7	^wötken (krş. ^woTken)
^w ö.- tü 7/178	^w ö.+ de 6/92

^w ö.+ derdin 15/52	^w öys - (< osılay) böyle
^w ö.+ eñ 25/44	^w ö. 2/60
^wötkin (krş. ^w oTken)	^wöytkeni (krş. üydgön)
^w ö.+ de 6/77	^w ö. 10/51
^wötkizi - geçirmek	^wöz kendi
^w ö.- b 25/9	^w ö. 1/11, 1/84, 1/93, 10/42,
^w ö.- ibkelätır 5/208	10/45, 10/45, 10/74, 11/115,
^w ö.- viytin 7/4	11/171, 11/186, 11/212,
^wötkizi - (krş. ^w ötkizi -)	11/216, 11/240, 11/248,
^w ö.- vadğanda 7/208	11/248, 11/52, 11/52, 11/63,
^wötkürlüg keskinlik	12/16, 12/66, 14/101, 14/104,
^w ö.+ ü 11/204	14/104, 14/6, 15/10, 15/12,
ötö pek, çok	15/75, 16/12, 16/14, 19/106,
ö. 21/13	20/52, 20/61, 21/35, 23/47,
^wötürig (krş. ^w ötirig)	23/55, 23/61, 24/128, 25/28,
^w ö. 11/209	3/60, 3/73, 4/108, 4/123, 4/158,
^wötüw geçmek	5/113, 6/107, 6/80, 7/5, 7/69,
^w ö. 5/61	7/70, 7/70, 8/149, 8/235, 8/237,
^wözt - (krş. ^w ödgiz -)	8/288, 9/5, 9/84, 9/84
^w ö.- em 11/136	^w ö.+ biziñ 1/68
öy ey!	^w ö.+ de 26/15
ö. 6/153	^w ö.+ der 20/45, 20/74
^wöy (krş. ^w öy)	^w ö.+ deri 20/74, 22/57, 3/22,
^w ö. 6/79, 8/238	4/130, 7/76
^wöybäy (krş. ^w oyba)	w.+ deri 6/30
^w ö. 1/36	^w ö.+ derin 20/66, 20/81, 20/84,
^wöydeni (krş. üydgön)	3/20, 4/127
^w ö. 5/45	^w ö.+ deriñ 24/91
^wöydkeni (krş. üydgön)	^w ö.+ deriñ 15/50, 7/200
^w ö. 24/41	^w ö.+ deriniñ 13/17
^wöyör (krş. ^w öşe)	^w ö.+ deriñiz 21/152
^w ö.+ döğülermen 21/64	^w ö.+ ěde 1/154

^wö.+ i 11/116, 11/118, 11/123,
11/132, 11/77, 13/22, 13/24,
20/76, 21/147, 24/118, 24/118,
24/128, 24/134, 24/38, 24/51,
24/52, 24/76, 25/28, 25/90,
8/180

^wö.+ ĩ 6/141

^wö.+ im 13/8, 13/9, 15/17,
23/102, 24/141, 4/82

^wö.+ imdē 26/8

^wö.+ imis 15/13, 26/55, 26/6

^wö.+ imisiñ 15/46

^wö.+ imiſſe 15/29

^wö.+ imiz 11/119, 11/248,
11/248, 25/81, 8/206

^wö.+ imizdiñ 10/71, 17/10, 7/21

^wö.+ imize 25/14

^wö.+ imizge 15/5

^wö.+ imizin 11/124

^wö.+ imiziñ 24/115, 24/143

^wö.+ imniñ 7/35, 24/17, 24/2,
24/90

^wö.+ imüs 20/38

^wö.+ in 15/75, 19/90, 20/47,
22/44, 24/136, 24/156, 24/32,
24/41, 24/67, 24/71, 7/156

^wö.+ in 11/13

^wö.+ in 15/93, 24/161, 3/69

^wö.+ inde 24/80

^wö.+ ine 24/83, 24/86

^wö.+ in 20/26

^wö.+ inen 24/81

^wö.+ inin 4/114

^wö.+ iniñ 24/107, 24/122,
24/125, 24/133, 24/147, 24/20,
24/25, 24/30, 24/35, 24/56,
24/91, 3/11, 7/135, 7/66

^wö.+ iniñ 13/14

^wö.+ inizde 6/105

^wö.+ iniziñ 6/154

^wö.+ iz 22/78

^wö.+ müz 9/65

^wö.+ ü 1/117, 1/118, 1/172,
4/187, 10/30, 10/42, 11/212,
11/228, 11/238, 11/238,
11/249, 11/27, 11/27, 11/32,
11/58, 12/162, 12/24, 12/50,
12/75, 17/39, 18/24, 19/118,
19/31, 2/68, 23/55, 4/143,
4/189, 5/139, 5/195, 5/199,
6/82, 7/171, 7/172, 8/263, 8/6,
9/13

^wö.+ üm 1/156, 1/152, 1/174,
1/18, 11/24, 11/3, 11/50, 11/51,
11/51, 16/3, 2/2, 2/2, 2/42, 2/6,
2/6, 22/19, 22/43, 22/54, 26/54,
3/60, 3/77, 4/136, 4/144, 4/146,
4/151, 4/16, 4/167, 4/167, 4/47,
5/88, 6/80, 7/139, 7/139, 7/143,
7/181, 7/217, 9/15, 9/76

^wö.+ üme 4/149

^wö.+ ümiz 22/4, 4/163

^wö.+ ümizdiñ 6/75, 8/97

^wö.+ ümizge 20/34

- ^wö.+ ümnen 6/73
- ^wö.+ ümniñ 11/120, 3/76
- ^wö.+ ümnüñ 1/136
- ^wö.+ ümüdüñ 17/33
- ^wö.+ ümüz 11/38, 16/12, 19/45, 22/86, 23/82, 23/83, 7/209, 8/99, 9/36
- ^wö.+ ümüzdiñ 24/12, 7/152
- ^wö.+ ümüzge 1/98, 24/15, 6/9, 8/99
- ^wö.+ ümüziñ 7/166, 9/19
- ^wö.+ ün 12/18, 12/23, 12/77, 24/100, 24/66, 4/187, 5/199
- ^wö.+ üñ 1/147, 1/215, 12/144, 15/48, 20/47, 21/117, 22/71, 3/6, 3/72, 8/290
- ^wö.+ ünde 10/84, 11/237, 11/250, 12/45, 5/190, 7/135, 8/152, 8/205
- ^wö.+ üne 14/67, 21/102, 24/104, 7/176
- ^wö.+ üñe 7/175
- ^wö.+ ünen 20/42
- ^wö.+ üniñ 24/19, 24/31
- ^wö.+ ünüñ 12/78, 20/82, 23/74, 24/103
- ^wö.+ ünüñ 4/158
- ^wö.+ üzmüz 22/63
- ^wö.+ üzmüzin 22/70
- ^wö.+ zeri 2/77, 2/79, 2/80
- ^wö.+ zi 2/64
- ^wö.+ zü 2/86
- ^wöz** (krş. **^wöz**)
- ^wö.+ ünüñ 4/149
- ^wözbek** *öz. is. millet ismi*
- ^wö. 1/168, 4/87
- ^wö.+ teriñ 8/304
- ^wözbek** (krş. **^wözbek**)
- ^wö. 4/88
- ^wö.+ terkindey 4/107
- ^wö.+ tiñ 4/85
- ^wözbekistan** *öz. is. devlert ismi*
- ^wö. 14/16, 8/304
- ^wö.+ da 21/104
- ^wö.+ nan 5/140
- ^wözbekistan** (krş. **^wözbekistan**)
- ^wö.+ ğa 5/83
- ^wözbekstan** (krş. **^wözbekistan**)
- ^wö.+ nan 5/136
- ^wözeg** temel, esas
- ^wö.+ der 12/161
- ^wö.+ di 8/202
- ^wö.+ ge 19/37
- ^wö.+ i 12/160
- ^wö.+ terge 12/182
- ^wö.+ ü 12/161
- ^wözem** nehir
- ^wö. 1/24
- ^wözen** (krş. **^wözem**)
- ^wö. 12/91
- ^wö.+ ne 1/24, 21/36
- ^wözgend** *öz. isim. köy ismi*
- ^wö. 12/102, 12/106, 12/106,

12/114, 12/160, 5/11, 5/113,
5/129, 5/155, 5/29, 5/30, 5/31,
5/32, 5/41, 5/9
^wö.+ de 5/144, 5/153
^wö.+ den 5/12
^wö.+ diñ 3/61
^wözgend (krş. ^wözgend)
^wö. 5/30
^wözgent (krş. ^wözgend)
^wö. 12/103, 12/103, 12/106
^wözger - değışmek
^wö.- ib kedgen 6/154
^wözgeris değışiklik
^wö. 11/238
^wözgert - değıştirmek
^wö.- ib 5/25
^wözgör - (krş. ^wözger -)
^wö.- meyd 1/203
^wözön (krş. ^wözem)
^wö. 12/151
^wö.+ iñ 5/220
^wözünşe kendince
^wö. 14/42

P

pa *soru eki.* ba
p. 11/214, 24/62, 8/136, 8/223
paba baba
p.+ sını 21/45
padaşı hayvan bakıcısı
p. 9/45

padborşiyk *Rus.* balya
p. 10/28
padışā *Far.* padişah
p.+ sı 8/100
padlivki *Rus.* sos
p.+ sin 4/55
padşa *Far.* padişah
p.+ niñ 21/77
pañdaşı çoban
p.+ lar 24/155
pañtaşı çoban
p. 24/154
pajalısta *Rus.* rica etmek
p. 20/29
paka *Rus.* şimdilik
p. 20/12, 20/40
paket *Fr.* poşet
p.+ te 20/38
pala çocuk
p.+ ğa 24/35
paladki *Rus.* çadır
p.+ ge 2/66
p.+ n 2/67
pala-şağa çoluk çocuk
p.+ niñ 1/164
palaw *Far.* pilav
p. 4/92, 4/94, 4/95
p.+ dı 4/96
paleddel *Rus. öz. is.* köy ismi
p. 5/22
palişkiy (krş. **paleddel**)
p. 5/23

palyd (krş. paleeddel)	p. 8/208
p. 5/22, 5/24	
palyddel (krş. paleeddel)	parasat (krş. parasad)
p. 5/7	p. 8/152, 8/207
palydeddel (krş. paleeddel)	parāsat (krş. parasad)
p. 5/5	p. 8/20
palydeddeddel (krş. paleeddel)	pardse <i>Rus.</i> bölge
p. 5/6	p. 25/34
palydişgi (krş. paleeddel)	parız <i>Ar.</i> farz
p. 5/22	p. 8/140
palyeddel (krş. paleeddel)	p.+ in 21/61
p. 5/7	pārız (krş. parız)
Palygon <i>Fr.</i> atış alanı, poligon	p. 24/67
P.+ ında 2/15	parlō- <i>Rus.</i> + <i>T.</i> terlemek
Palwa <i>Far.</i> pehlivan	p.- b 7/149
p.+ min 22/67	paroda <i>Rus.</i> cins
palwon (krş. Palwa)	p. 25/74
p. 21/13	parom arabalı vapur
pamiydōr <i>Rus.</i> domates	p. 5/68, 5/69
p. 9/53	paft <i>Fr.</i> parti
pamiydor samıydor <i>Rus.</i> domates	p. 7/6
momates	partıya <i>Fr.</i> parti
p.+ umızdı 9/49	p.+ ğa 7/5, 7/5
pana sığınak	partsez bölge
p. 8/231	p.+ ge 10/63
pantonıy <i>Rus.</i> köprü ismi	partsiyez (krş. partsez)
p. 5/75	p. 10/5
papa <i>Rus.</i> baba	pārz <i>Ar.</i> farz
p.+ ñ 4/79	p.+ in 21/57
paran arabalı vapur	pasfird <i>Fr.</i> pasaport
p. 11/27, 11/32, 11/34	p.+ darne 10/2
parasad <i>Ar.</i> feraset	pastayana <i>Rus.</i> her zaman
	p. 12/21

pastayanı (krş. pastayana)	8/110, 8/111, 8/113, 8/114,
p. 15/62	8/159, 8/160, 8/18, 8/265,
pastiypen <i>Rus.</i> kademeli olarak	8/276, 8/280, 8/284, 8/288,
p. 1/147	8/289,
pata <i>Ar.</i> dua	8/296, 8/81, 8/89, 8/92
p.+ mızı 15/44	p.+ dan 8/286, 8/294, 8/82
patşa <i>Far.</i> padişah	p.+ dı 8/101
p.+ mız 8/128, 8/178	p.+ dın 8/103
p.+ nıñ 13/19	p.+ dıñ 12/30, 8/264, 8/270,
payda <i>Ar.</i> fayda	8/275, 8/293
p. 1/91, 1/92, 5/14, 8/237,	p.+ dıñ 21/12
8/259, 8/273, 8/293, 8/294	p.+ ğa 8/83
p.+ s 20/26, 20/34, 9/17	p.+ ımızdıñ 12/25, 23/6
p.+ sı 20/24, 20/24, 5/195,	p.+ ımızın 12/28, 12/32
5/195	p.+ ımızıñ 22/6
p.+ sın 1/112	p.+ ın 21/18, 21/5, 8/102,
paydalan - faydalanmak	8/102
p. 2/80	p.+ meñ 21/14
p.- ad 24/127	p.+ mız 22/38
paydalañ - (krş. paydalan)	payġambar (krş. payġam)
p.- ğan 5/215	p. 21/3
paydalı yararlı	payġambar äleyhsäläm <i>Far.</i>
p. 1/112, 24/128, 24/139,	peygamber (a.s.)
24/139	p.+ niñ 8/264
paydılan - (krş. paydalan)	payımbar (krş. payġam)
p.- amız 12/159	p. 21/39
payġam <i>Far.</i> peygamber	payız <i>Ar.</i> faiz
p.+ mızdan 23/45	p.+ ı 25/27
payġambar (krş. payġam)	pädärigäled <i>Far.</i> + <i>Ar.</i> babana lânet
p.+ dıñ 8/269	p. 8/107
payġambar (krş. payġam)	pälämbäy bir hayli
p. 12/31, 12/41, 21/23, 21/58,	p. 18/3

- pälembay** bir hayli
p. 11/229, 7/190
- pälembäy** bir hayli
p. 1/104
- pälembāy** bir hayli
p. 1/25
- pälen** *Ar.* falan
p. 1/135, 11/252, 21/108, 8/59
- pälendey** o kadar, öyle
p. 8/59, 8/60
- pälen-päštüwän** *Ar.* falan filan
p. 7/151
- pälenşe** *Ar.* falanca
p. 11/198, 11/204, 24/68,
3/101, 8/53, 8/55, 8/98, 8/98,
8/98
p.+ ge 11/201, 19/64
p.+ jan 6/116
p.+ m 22/78
p.+ min 22/72
p.+ ni 22/83
p.+ niñ 7/81
- pälenşe** *Ar.* falanca
p. 8/54
- pämiylä** *İng.* soyadı
p.+ m 15/2
p.+ şınä 7/4
- pämiyle** (krş. **pämiylä**)
p.+ sine 7/7
- pändä** *Far.* köle
p. 21/113
p.+ m 11/186
- p.+ min 21/117
- pärij** *öz. is.* şehir ismi
p.+ degi 14/131
- pärişte** *Far.* melek
p. 8/277
- pärtiyä** (krş. **partiya**)
p.+ gä 7/14
- pärzänd** *Far.* çocuk
p. 21/111
- päştiy** *Rus.* neredeyse
p. 1/41, 8/199
- päte** (krş. **pata**)
p. 8/289, 8/66
- pävessi** *Rus.* çağrı
p. 11/101
- päydälän** - (krş. **paydalan**)
p.- amız 12/172
- päyğambar** (krş. **payğam**)
p. 21/16
- päyğambar** (krş. **payğam**)
p.+ đın 21/5
- pälem** *Ar.* falan
p. 1/110
- peduwçiylişe** *Rus.*
öğretmenlik yüksekokulu
p.+ n 24/4
- pedagogişkiy** *Rus.* öğretmenlik
p. 20/7
- pediysduwd** *Rus.* öğretmenlik
enstitüsü
p.+ m 9/85
- pedkölej** *Rus.* öğretmenlik

yüksekokulu	pensya (krş. pensiya)
p.+ inde 9/90	p.+ ğa 7/188
pelga	perga
p. 20/26	p. 20/70, 20/71
pelmem mantının bir türü	peri <i>Far.</i> peri
p. 4/97	p. 12/77
pelmen (krş. pelmem)	perişte <i>Far.</i> melek
p. 4/85, 4/88	p.+ ler 17/63
p.+ di 4/99	p.+ men 23/66
pelsa	perma <i>İt.</i> ferma
p. 20/27	p.+ sı 15/23
pemeno pedagojik okul	perzend <i>Far.</i> çocuk
p.+ n 24/5	p. 12/26, 12/27, 12/74, 21/109,
pensiya emeklilik maaşı	21/116
p. 7/130	peyil <i>Ar.</i> davranış
p.+ a 15/31	p.+ i 8/178
p.+ da 18/13	p.+ ine 4/121
p.+ damız 15/6	p.+ ine 4/83
p.+ dan 9/80	p.+ iñmem 4/22
p.+ ğa 15/31, 17/42, 17/42,	peyl (krş. peyil)
17/43, 17/49, 17/50, 18/6, 7/36,	p.+ imizbeñ 4/42
9/80	p.+ imizğe 4/41
p.+ ğa 18/5, 5/56, 7/6	peyned meşakat
p.+ m 7/188	p. 14/32, 7/224
p.+ men 7/64	p.+ benen 7/125
p.+ ñız 7/40	p.+ deb 16/34
pensiy äl - emeklilik maaşı almak	p.+ ge 7/220
p.- am 7/39	peynet (krş. peyned)
pensiyäner <i>Fr.</i> emekli	p. 7/201
p.+ min 5/56	p.+ iñız 7/126
pensiyener (krş. pensiyäner)	p.+ penen 7/44
p. 1/63	p.+ ten 7/207

p.+ tiñ 7/125, 7/33, 7/51	pıssımılaraḥmanraḥıym (krş. pısıma
pılandastır - plan kurmak	raḥmanım)
p.- ğan 25/91	p. 6/39
pılan <i>Fr.</i> plan	pıssıq becerikli, uyanık
p. 11/118	p. 4/140, 4/146
p.+ darı 25/91	pıssıĝ becerikli, uyanık
pırabkom <i>Rus.</i> sendika komitesi	p. 4/151
p. 10/55	pıssmıla (krş. pısımaraḥmanım)
pıradsend <i>Rus.</i> faiz	p. 11/65
p.+ i 5/37	pıtel - tıkanmak
pırapoliys propolis	p.- ge 5/170
p. 20/27	pid - bitmek
pırasend (krş. pıradsend)	p.- di 22/62
p.+ i 25/27	pikir <i>Ar.</i> fikir
pırydsa	p.+ im 8/244
p. 20/70	piläg <i>Rus.</i> bidon
pıropolis (krş. pırapoliys)	p. 1/212, 1/212
p. 20/65	pilem <i>Rus.</i> iş
pıruwinze <i>öz. is.</i> şehir ismi	p. 25/59
p. 10/21	pir <i>Far.</i> hoca
pısal_şün (~ ÖK. mısali üşin) örnek	p. 21/86, 6/75
olarak p. 11/253	p.+ ğılamız 6/9
pısımaraḥmanım <i>Ar.</i> bismillahir	p.+ iñe 12/45
rahmanir rahim	p.+ miz 6/75
p. 21/151	pirädüĝdi <i>Rus.</i> gıda
pıyaz soğan	p. 4/116
p. 4/55, 4/56	piremiya <i>Rus.</i> ödül
pısmılaraḥman (krş. pısıma	p.+ n 7/43
raḥmanım)	pires <i>Fr.</i> pres, cendere
p. 21/152	p. 10/28, 10/29, 3/54
pıssıq (krş. pıssıĝ)	p.+ ti 3/65
p. 4/120	pirezdend <i>Lat.</i> cumhurbaşkanı

p.+ ge 11/127	p.- ib qalad 4/72
p.+ i 14/89	piste çekirdek
pireziy (krş. pirezdend)	p. 25/18
p.+ nen 24/121	pit - bitmek
pireziydend (krş. pirezdend)	p.- eb balad 5/169
p. 25/89	p.- ed 8/36
piriymerni <i>Rus.</i> örnek olarak	p.- edi 1/27
p. 1/147	p.- e vèredi 11/81
piriyzent (krş. pirezdend)	p.- sin 11/81
p.+ imiziñ 11/124	piti - bitirmek
pirşe iskendir <i>öz. is.</i> kişi ismi	p. 24/6
p. 6/8	pitir - (krş. piti -)
pirtir - <i>Ar.</i> fitre	p.- b kegenneñ 10/53
p.- mesten 14/13	p.- di 14/28
pirzädä <i>Far.</i> pir	p.- dı 14/30
p.+ ña 12/45	p.- dim 10/25
pis - pişmek	p.- ed 8/86
p.- badhanda 21/151	p.- er 14/13
p.- e bastadı 4/53	p.- gen 14/28, 20/4
p.- ed 2/64, 2/65, 4/72, 4/73	p.- geneñ 15/20, 9/61
p.- ğb qaldı 4/55	p.- ib 1/128, 1/131, 20/7,
p.- kene 4/9	22/14, 24/6
p.- Kene 2/65	p.- ib 20/9
p.- kiñ 4/57	pitir (krş. piti -)
p.- sed 4/7	p. 8/257, 8/258, 8/258, 8/259
pisir - pişirmek	pitir sada <i>Ar.</i> fitre sadaka
p.- esin 24/137	p. 23/84
p.- ib 24/124	piyda <i>Ar.</i> kurban, fedâ
p.- mey 24/124	p.+ sın 12/15
p.- miy 24/138	polda - <i>Rus.</i> tabanın yapmak
piss - pişmek	p.- vatr 15/98
p.- ib 4/57	polya <i>Rus.</i> ekinlik

p.+ da 19/79
p.+ ğa 2/77
p.+ n 3/51
p.+ ñ 3/52
p.+ sını 3/52

potogırıp *Fr.* fotoğraf

p. 11/111

poyız *Rus.* tren

p.+ ğa 23/37

poz *Rus.* duruş

p.+ uñ 8/54

pıydsa

p. 20/71

puğara *öz. is.* şehir ismi

p.+ da 8/40, 8/51, 8/61

p.+ ğa 8/46

p.+ nıñ 8/41

puğora *öz. is.* şehir ismi

p.+ da 8/65

pul *Far.* para

p. 7/108

pulış bir kumaş ismi

p. 4/37, 4/39

pulus bir kumaş ismi

p. 4/37

put sütun

p. 5/133, 5/134

p.+ ı 5/133

p.+ tarı 5/133

puwra *Rus.* yük arabası

p. 2/78

p.+ dan 2/79

p.+ ğa 2/78

p.+ men 2/76

R

radiyo radyo

r.+ s 12/3

r.+ sına 12/3

red defa

r. 18/26, 23/8, 25/61, 25/61

S

sa - koymak

s.- b 4/139

s.- b bėrdim 14/52

s.- bğoganyėg 11/143

s.- b ğoyğan 14/44

s.- b jatır 15/98

s.- ğan 21/37

s.- ğan 21/38

s.- ğan duğum 5/75

s.- ğan duğun 5/76

s.- sa 2/41, 24/61, 6/132

s.- saq 9/27

sa sen

s.+ an 21/51, 22/20, 5/153

s.+ ğan 11/49, 12/191, 20/57,

21/10, 3/65, 4/27, 4/26

s.+ ğan 8/202

s.+ ğań 14/25

saad saat

- s. 7/226
- saat** saat
s. 15/45, 4/54, 4/67
- sab** *Ar.* saf
s.+ ğa 22/46
- saba** - vurmak, dövme
s.- b 7/160
s.- ğan 7/162
s.- ğanda 7/164
- sabağ** *Far.* ders
s. 11/179, 20/5, 23/34
- saban** saban
s.+ ı 2/67
- sabban** öz. *is.* kişi ismi
s.+ niñ 12/160
- säbed üKümed** sovyet hükümeti
s. 25/60
- sabğo** *Rus.* sovhoz
s. 25/71
- sabğoz** (krş. **sabğo**)
s. 1/49, 1/59, 1/60, 1/60,
11/117, 18/26, 25/20, 25/34,
25/42, 8/6, 9/3
s.+ da 17/48
s.+ diñ 1/78
s.+ ı 1/123, 13/8, 17/44
s.+ ma 24/3
- sabhoj** (krş. **sabğo**)
s. 15/10
- sabhoz** (krş. **sabğo**)
s. 19/3, 25/6
s.+ ı 14/18, 5/30, 5/30
- s.+ inan 16/5, 5/113
s.+ u 5/32
- sabın** *Ar.* sabun
s.+ dardın 20/58
- sabqoz** (krş. **sabğo**)
s. 17/44
s.+ da 17/43, 17/43
s.+ ğa 5/211
- sad** - satmak
s.- ğan yegen 11/220
- sadağa** *Ar.* sadaka
s. 21/146, 8/107
- sadağa** (krş. **sadağa**)
s. 8/257, 8/259, 8/260
s.+ sın 8/258
- sağa** yaka, kenar
s.+ dan 11/226
s.+ mız 23/82, 23/83
s.+ nı 11/230
s.+ sı 14/91
s.+ sında 17/54
- sağad** *Ar.* saat
s. 11/224, 11/229, 24/119,
24/119, 7/211, 7/24
- sağat** (krş. **sağad**)
s. 15/45, 4/52, 4/52, 4/54, 7/25,
7/28, 7/30, 7/32, 8/230
s.+ ta 4/57
s.+ tan 4/71
s.+ tay 4/57
- sağır** - şakırlamak
s.- ğan 1/166

saḥaba <i>Ar.</i> sahabe	s.- d 5/141
s. 12/25, 12/25, 8/270	s.- dı 14/83, 19/53, 25/86,
s.+ lardıñ 8/271	5/133, 5/72, 5/75
saḥara <i>Ar.</i> sahra, çöl	s.- dım 14/66, 4/47
s. 12/39	s.- diñdar 6/62
saḥava (krş. saḥaba)	s.- dıq 12/202, 7/27
s.+ lardıñ 8/269	s.- ğa 5/145
saḥt - saklamak	s.- ğam 5/145
s.- ap 7/169	s.- ğan 5/138
saḥta – (krş. saḥt -)	s.- ğana 8/26
s. 14/78	s.- ğanda 24/27
s.- b turğan 7/157	s.- ğanıñ 24/30
s.- p 11/8	s.- ğanşa 17/55
s.- sın 14/79	s.- ğanyèKen 23/87
şaḥtı civar	s.- ib 12/129, 20/39, 20/45,
ş. 4/125, 9/59	20/46, 26/23, 26/35, 26/35,
şaḥtı <i>Rus.</i> maden ocağı	3/19, 8/103,
ş.+ da 8/171	8/24, 8/29, 8/49
sal - koymak	s.- ib 2/79, 5/107
s. 12/126, 16/25, 21/38, 24/36	s.- ib alad 8/49
s.- ad 19/5, 24/27, 24/32, 4/5,	s.- ib aldım 4/60
6/109, 8/189	s.- ib aldıq 3/45
s.- adı 4/93, 4/94, 5/63, 5/64,	s.- ib artıb bèremis 2/79
8/190, 8/190	s.- ibatır 17/32
s.- am 4/146, 7/145, 8/30	s.- ib bèred 11/10
s.- amıs 2/66	s.- ib berem 23/68
s.- amız 2/66, 2/78, 4/8	s.- ib kebatır 11/106
s.- arı 24/22	s.- iñğan 10/44
s.- asın 20/62	s.- ip 11/171
s.- atın 6/33	s.- iptı 8/26
s.- a verdim 4/145	s.- ivadır 26/5
s.- ayıq 3/65	s.- ivatır 26/8

	s.- ivatır 18/14		saldır - inşa ettirmek
	s.- vatır 18/14		s.- ğan 6/158
sal	koymak		s.- ıb 10/43
	s. 11/4		saldır – (krş. saldır -)
salı -	koymak		s.- ıbdı 8/22
	s.- ad 19/17		salhın soğuk
	s.- d 1/21		s. 12/94
säl	biraz		salım iki takımın at üzerinde oğlak
	s. 20/19, 20/61, 20/9, 3/18		veya keçi derisini çerek kazana
sala	meslek		atmak
	s.+ sına 22/13, 22/18, 22/22,		s. 17/11, 17/18, 17/18, 17/9
	22/24, 22/36, 25/49		s.+ ğa 17/23, 17/55
	s.+ sında 22/13, 25/82		s.+ nıñ 17/17
salalaḥualeyhiywässäläm Ar. (s.a.v.)			salım - katmak
	s. 22/38		s.- ğan 16/25
säld	töre, âdet		salın - inşa edilmek
	s.+ ı 24/100		s.- dı 11/27
	s.+ mıñ 24/17		salın - (krş. salın -)
saldat Rus. asker			s.- ad 2/90
	s.+ boldım 11/61		salıq vergi
sald-däsdür âdet örf			s.+ salad 19/92
	s. 24/74		salıstıruw karşılaştırmak
	s.+ diñ 24/49		s.+ ğa 11/245
	s.+ diñ 24/73		salıw koymak
	s.+ ge 24/12		s. 24/26
	s.+ i 24/13		s.+ dıñ 24/20
	s.+ lerim 24/13		salın - (krş. salın -)
	s.+ lerin 24/14		s.- ıb 11/30
	s.+ ü 24/97		salıstır - karşılaştırmak
	s.+ ün 24/20		s.- ıb 22/39
	s.+ lerin 24/50		salt töre, âdet
	s.+ üniñ 24/26		s. 17/13, 7/89, 7/90

- s.+ ı 17/13, 17/24, 17/33
s.+ ımız 7/88
s.+ ınday 7/90
s.+ ınıñ 17/13
s.+ tarı 7/89
s.+ tay 7/89
- salt-dästür** âdet örf
s. 7/71
- saluw** koymak
s. 23/51, 24/14
s.+ ğa 6/34, 6/35
s.+ ğa 1/200
- saluw** - koymak
s.- ğa 6/36
s.+ diñ 24/25
- samalöd** *Rus.* uçak
s.+ derdi 25/54
- samarħan** *öz. is.* şehir ismi
s.+ da 6/21
s.+ ınıñ 12/96, 21/75
- samatog** *Rus.* su çıkartma motoru
s. 10/84
- san** sayı
s. 11/122
s.+ í 2/89
s.+ imenen 24/9
- sana** - saymak
s.- b berib jired 19/71
s.- ğañ 6/75
- sana** şuur, bilinç
s. 8/212
- sandal** - boş konuşmak
- s.- ıbatır 8/301
s.- ıv ^wotr 7/34
- sāndal** - başıboş dolaşmak
s.- íb 1/134
- sañğul** *öz. is.* boy ismi
s.+ ımın 13/9
- sāñğul** (krş. **sañğul**)
s.+ mın 13/8
- santiymetir** *Fr.* santimetre
s. 6/97
- saparāli** *öz. is.* kişi ismi
s. 7/180
- saparbāy** *öz. is.* kişi ismi
s. 1/2
- sapargali tölönib** *öz. is.* kişi ismi
s. 10/72
- sapğoz** sovhoz
s.+ ınıñ 5/6
- sapğoz** (krş. **sapğoz**)
s. 6/127
- sapır** - sıvı bir şeyi kepçe ile karıştırmak
s.- sañ 11/239
- sapqoz** (krş. **sapğoz**)
s. 9/23
- saqqoz** (krş. **sapğoz**)
s.+ u 9/22
- saqta** - korumak
s.- sın 11/210
- saqtal** - korunmak
s.- ınıñdar 2/26
- sarağaş** *öz. is.* şehir ismi

s.+ ta 20/40, 21/129	s.- ıp alam 11/55
sara nazarbay öz. is. kişi ismi	s.- ıv alamıs 18/12
s.+ viñ 14/87	s.- ıv aluwğa 3/42
saratilg dilinmiş	s.- paym 11/55
s. 12/22	s.- qan 8/304
saratilig (krş. saratilg)	s.- sa 17/60
s. 12/20, 12/20, 12/23, 12/23	s.- tıg 16/20
s.+ diñ 12/23	s.- tıq 16/18
sarğaş öz. is. şehir ismi	sāt - (krş. sat -)
s. 21/130	s.- ıb 25/9
sarhıra - çağlamak	s.- ıp 7/108
s.- b ağatın 12/179	saw - sağmak
sarı sarı	s.- adı yegen 11/196
s. 12/98, 8/52	s.- amız 7/24
sarıh geçmişin kalıntısı, izi	s.- dıq 7/223
s.+ tı 15/55	s.- ğa 24/124
sarıKamıs öz. is. bölge ismi	s.- ğan 24/142
s. 6/53	s.- ub bolamız 7/28
sat - satmak	saw sağ
s.- ad 20/37	s. 11/183, 11/206, 14/118,
s.- adın 2/74	15/54, 16/10, 16/44, 17/61,
s.- amaym 3/56	17/64,
s.- amaymız 3/55	18/18, 19/90, 22/40
s.- amız 2/74	sawad okuma yazma
s.- atım 25/86	s.+ darı 22/15
s.- ıb 2/80, 3/52, 3/53, 7/50,	sawat (krş. sawad)
8/303	s.+ ı 5/147
s.- ıbatırm 11/55	s.+ im 8/148
s.- ıb adħa 3/64	s.+ tı 8/209
s.- ıb ağamıs 14/65	sawda ticaret
s.- ıb alamayd 1/150	s. 25/11, 25/8, 4/116
s.- ıb jiberген 25/89	s.+ s 19/64

sawdager tüccar	s.+ ı 12/179
s. 15/37	s.+ imen 12/179
sawıd sayman silâh ve zırh takımı	s.+ ında 9/77
s. 12/61	saya serin yer
sawıl - sağılmak	s. 12/94
s.- ad 24/119	sayaz derin olmayan, sığ
s.- a vered 24/120	s. 14/124, 14/133
sawın sağmal hayvan	saydüdtayfa öz. is. boy ismi
s. 1/66, 11/222, 7/223, 7/24	s. 21/17
s.+ ğa 7/222, 7/31	sayın her
sawıñ (krş. sawın)	s. 24/119, 24/119
s. 15/23	sayıs müsabaka
sawıñ (krş. sawın)	s.+ ğa 22/63
s.+ ğa 7/10, 7/222	sayla - seçmek
sawıñşı sağıcı	s.- b çoğan 1/68
s. 7/117	s.- dı 7/17, 7/18
sāwıñşı (krş. sawıñşı)	s.- ymız 7/13
s. 13/4, 7/11, 7/11	saylat - seçtirmek
sawıışı (krş. sawıñşı)	s.- padı 7/14
s. 7/16	saysup (~ ÖK. şây iş-) çay içmek
sawran öz. is. köy ismi	s. 8/50
s. 10/7	sāytwd täyfa öz. is. boy ismi
s.+ ıñ 12/97, 12/97	s. 21/2
s.+ menen 23/68	sayuw Rus. birlik
s.+ niñ 10/11	s.+ zın 1/164
sawrañ (krş. sawran)	sayuz (krş. sayuw)
s. 10/8	s. 11/243
sawrantövö öz. is. tepe ismi)	säbiyd öz. is. kişi ismi
s.+ nüñ 10/8	s. 21/110
say vadi	säbsem Rus. hiç
s. 12/189, 19/45, 19/57, 19/57,	s. 1/39, 1/39
24/72	sädsiz şanssız

- s. 3/27
- şäkird** *Far.* şakirt
ş.+ derim 22/43
- säl -** inşa etmek
s.- ädın 23/64
- sāl** biraz
s. 19/119
- sälärki** *Rus.* dizel
s. 9/33
- sälem** *Ar.* selam
s. 16/44
- sälēm** *Ar.* (krş. **sälem**)
s.+ iz 7/76
- sämätög** (krş. **samatog**)
s. 1/85
- säparäli** (krş. **saparäli**)
s. 7/179
- särsenbi** salı
s. 6/155
s.+ niñ 6/152
- särwär iyšäm** *öz. is.* kişi ismi
s. 6/126
- särwär iyšän** (krş. **särwär iyšäm**)
s. 6/126, 6/130, 6/130, 6/143,
6/145
- sät** fırsat
s.+ in 2/41
- säved** sovyet
s.+ ge 7/12, 7/12
- sävet** (krş. **säved**)
s. 5/22
ş. 7/115
- säwesgi** *Rus.* çağrı
s. 11/101
- säydül mürsäliyn** *öz. is.* boy ismi
s. 21/2
- säyid** *öz. is.* boy ismi
s. 21/85
- säykes** uygun olmak
s. 6/123
- se** sen
s. 3/72
s.+ ğan 4/26
s.+ men 20/57
s.+ ñ 14/111, 14/51, 22/66
- sē -** sebep
s.- b 2/59
- sebéb** (krş. **sē**)
s.+ i 8/79
- sebeb** (krş. **sē**)
s.+ i 5/45
- sebti -** hesap etmek
s.- ydi yéken 8/138
- sedgi** kenardaki
s. 19/5
- seeb** (krş. **sē**)
s.+ den 22/27
- segiz** sekiz
s. 1/116, 11/195, 11/91, 11/94,
12/110, 12/54, 17/18, 21/90,
22/46
s.+ de 7/226
- seğiz** (krş. **segiz**)
s. 1/136, 15/30

sêgiz (krş. segiz)	s. 14/102, 25/39
s. 7/221	s.+ der 25/39
sêgiz (krş. segiz)	s.+ di 25/41
s. 7/7, 7/8	s.+ êd 25/39
seğsem birinş seksen birinci	segsin segiz seksen sekiz
s. 20/8	s.+ de 14/64
segsen seksen	segsiya <i>Lat.</i> seksiyon, bölüm
s. 25/40	s.+ nı 22/22
s.+ e 12/169	seh <i>Alm.</i> atölye
seğseñ (krş. segsen)	s. 21/150
s. 2/65	s.+ dın 21/155
seğsen (krş. segsen)	sekir - atlamak
s. 25/10	s.- ed 3/113
sêgseñ seksen	s.- gen 3/112
s.+ ge 8/2	s.- ib 11/214, 14/120
segsen jêti seksen yedi	seKret <i>İng.</i> gizli
s. 2/65	s.+ im 4/62
seğsen jêti (krş. segsen jêti)	sekretar <i>Fr.</i> sekreter
s. 2/5	s.+ ı 10/55
segsen segiziş seksen sekizinci	seksen (krş. sêgseñ)
s. 14/59	s. 21/142
segsen toğız seksen dokuz	sekseñ (krş. sêgseñ)
s. 23/30	s.+ ge 8/124
sêgseñ törtünş seksen dördüncü	seKsentogız (krş. segsen toğız)
s. 6/5	s.+ da 2/30
segsen yeKi seksen iki	seKsen üş seksen üç
s. 19/83	s.+ tem 17/38
segsew kumlu yerde yetişen, fazla	sekseñ üş (krş. seKsen üş)
büyük olmayan, dalları köküne	s.+ tem 18/21
yakın bir tür ağaç	seKuwnd <i>Lat.</i> saniye
s. 25/41	s.+ ğa 19/18
segsewil (krş. segsew)	selK titremek, ürkmek

s.+  d 23/27
s.+ ete  ald 23/29
selsewed *Rus.* k y birliği
s. 1/10
sem - inanmak
s.- beseg 8/253
s.- beseň 8/215
s.- beyd 1/51
s.- beydi 1/51, 21/81
s.- beym 3/70
s.- beysim 11/199
s.- bisiň 3/71
s.- biyd 14/120
s.- ib 3/9
sem sen
s. 11/180
semey  z. *is.* Şehir ismi
s. 19/72
s.+ de 8/115
semir - semirmek
s.- geneň 26/36
semirt - semirtmek
s.- ib qopyutu 11/198
semiya *Rus.* aile
s.+ mızda 7/20
semiya (krş. **semiya**)
s.+ n 9/69
s.+ nı 9/69
semiyalı aile sahibi
s. 9/78, 9/78
semiz semiz
s.+ iň 8/130

semiz - semiz
s.- ip 8/131
sempiyrobil  z. *is.* Şehir ismi
s.+ den 25/51
semya *Rus.* aile
s. 15/52, 20/37
s.+  ilb 20/38
s.+ mda 9/13
s.+ n 20/74
s.+ nı 26/22, 9/75
s.+ sımem 25/11
sen - inanmak
s.- beyd 5/153
s.- beydi 8/249
s.- dig 8/78
s.- edi 1/51
s.- esim 11/199
sen sen
s. 11/176, 11/19, 11/254,
11/254, 11/44, 12/102, 12/204,
12/206, 12/31, 12/42, 12/5,
14/10, 14/37, 14/40, 14/40,
14/41, 19/66, 19/67, 19/73,
19/74, 19/80, 19/88, 19/99,
20/54, 21/126, 21/23, 21/69,
21/70, 21/74, 21/75, 21/76,
22/26, 22/27, 23/26, 23/65,
23/98, 3/75, 4/21, 4/26, 6/79,
7/143, 7/154, 8/14, 8/151,
8/154, 9/55
s.+ de 11/207, 3/81
s.+ der 14/32, 14/39, 23/16,

3/32, 3/36, 3/38, 4/70, 7/206, 8/287, 8/293	s. 14/127
s.+ derd 11/184	senüw (krş. seniw)
s.+ derde 8/268	s.+ imiz 8/255
s.+ derden 8/286, 8/292	s.+ miz 8/252
s.+ derdiñ 6/118	sèr inek
s.+ derge 11/191	s. 15/23, 5/125, 5/125
s.+ i 11/149, 11/165, 23/100, 6/116, 7/166	sesewil (krş. segsew)
s.+ iki 12/43, 12/43, 12/43	s. 25/40
s.+ imem 6/50	sesKen - seksen
s.+ in 15/37	s.- ed 20/61
s.+ iñ 11/148, 11/151, 14/49, 22/33, 23/87, 25/84, 3/75, 4/24, 7/157, 8/270	seweb sebep
s.+ iñ 6/138	s.+ den 8/139
señ buzların çözülmesi, buz parçası	s.+ ten 8/14, 8/153
s. 11/34, 14/78, 5/167, 5/167, 5/77	sevep (krş. seweb)
s.+ in 14/112	s.+ ten 8/36
s.+ nin 14/111	sevev (krş. seweb)
s.+ niñ 14/119	s.+ i 3/11, 3/92
senim inanç	seweb sebep
s. 8/145, 8/218, 8/253	s.+ di 1/18
s.+ de 11/185	seyid öz. is. boy ismi
s.+ i 8/251, 8/254	s. 21/95, 21/95
s.+ niñ 8/145, 8/252	seyid böböy öz. is. kişi ismi
sēnim (krş. senim)	s. 21/95
s.+ i 8/250	seyid dīnmuḥammed öz. is. kişi ismi
seniw inanmak	s. 21/93
s.+ ge 3/88	seyid tölög öz. is. kişi ismi
sentir Lat. merkez	s. 21/93
	seyilbeg öz. is. kişi ismi
	s. 10/70
	sēyit (krş. seyid)
	s. 11/179
	sezim duygu, his

s. 8/152, 8/20, 8/207, 8/208, 8/212	sıpayı kibar s. 8/160
sezin - duygulanmak s.- e bastayd 24/88	sır öz. <i>is.</i> nehir ismi s. 1/192, 11/131, 11/131, 12/103, 12/106, 12/11, 12/46, 12/54, 12/55, 12/90, 12/90, 12/91, 14/47, 5/68, 5/68, 6/148, 6/170, 6/171, 6/41, 9/26 s.+ da 14/136, 14/136, 16/32
sıd dışarı s.+ ھا 22/30	s.+ diñ 10/4, 12/151, 12/158, 12/171, 12/47, 12/52, 12/82, 12/98, 14/103
sıganaq öz. <i>is.</i> bölge ismi s. 12/104 s.+ iñ 12/104	s.+ dıñ 16/32 s.+ ға 12/202, 14/138
sıgar belki s. 7/33	s.+ ı 14/136 s.+ iñdı 24/19
sıluwjba <i>Rus.</i> askerlik hizmeti s.+ mdı 2/16	sıra <i>Rus.</i> hemen s. 20/7
sıluwjıt <i>Rus.</i> hizmet etmek s. 17/46	sıraz (krş. sıra) s. 20/51, 5/179
sımem <i>Rus.</i> nöbet s.+ men 1/93	sırazu (krş. sıra) s. 5/179
sın - kırılmak s.- ib 14/110	sırd dışarı s.+ da 15/95, 19/63 s.+ dan 20/56 s.+ ға 11/166, 19/19, 22/34
şın gerçek ş. 12/35, 21/125, 4/81	sırdarya öz. <i>is.</i> nehir ismi s. 14/123, 16/2, 22/80, 6/166 s.+ da 19/2 s.+ dan 10/77, 19/5, 2/52 s.+ dañ 19/5
sın (krş. şın) s.+ imen 4/98	
sınamañ - denemek s.- şı 23/100	
sındır - kırmak s.- dıq 12/202 s.- ғana 12/203 s.- ib 12/204, 12/207	
sınıñşı sınıkçı s. 15/88 s.+ nı 15/64	

- s.+ ğa 18/31
s.+ men 5/140
s.+ n 25/32, 25/61
s.+ nızğa 11/139
- sırdäyä** (krş. **sırdarya**)
s.+ dän 6/166
- sırgel** öz. *is.* boy ismi
s.+ ler ^wotırad 12/90
- sırhıra** - sızlamak
s.- ğan 1/108, 1/109
- sırıh** öz. *is.* kişi ismi
s. 11/41
- sırıq pırıq** öz. *is.* kişi ismi
s.+ tarın 11/46
- sırlañ** - boyanmak
s.- ğa 5/145
- sırlı** boyalı
s. 24/123
- sırlıbay** öz. *is.* kişi ismi
s. 11/65
- sırr** *Ar.* sır
s.+ mı 8/57
- sırt** dış
s.+ tan 1/70, 20/59
s.+ tay 15/61
- sırttañgıra** - uzaklaşmak
s.- b 15/25, 15/25
- sıtıl** - kurtulmak
s.- ıb 1/167
- sıviyaz** *Rus.* iletişim
s.+ da 23/88
- sıy** - sığmak
- s.- adın tuğun 5/70
s.- mağan 20/44
s.- may 20/43, 5/152
s.- may duğun 5/70
s.- maytın 12/39, 12/40
- sıy** - (krş. **sıy** -)
s.- ar 8/216
- sıyağdañ** - benzemek
s.- ıb 12/8
- sıyağdı** benzer
s. 24/58
- sıyağdı** (krş. **siya**)
s. 1/175, 12/201, 15/93, 19/43,
19/54, 24/29, 26/49, 3/7, 3/91
- sıyağdı** (krş. **siya**)
s. 24/64
- sıyahtı** (krş. **siya**)
s. 11/16, 11/37, 12/186, 15/13
- sıyaq** (krş. **siya**)
s. 12/188, 3/46
- sıyaqtı** (krş. **siya**)
s. 3/108, 4/8
- sıyın** - münacat etmek
s.- ad 5/155
- sıyır** (krş. **siyir**)
s. 1/66, 11/222, 24/143,
24/146, 24/150, 24/152,
24/165, 25/79, 3/6, 3/7, 4/121,
5/160, 9/18, 9/45, 9/5
s.+ bağ 23/49
s.+ dıñ 4/68
s.+ ı 11/13

s.+ ımız 16/3	siyağ (krş. siya)
s.+ lar 24/146, 5/111	s. 12/5
s.+ mız 9/45	siya gibi
sıyla - saygı göstermek	s. 21/117
s.- b 16/9, 7/91	siyäh (krş. siya)
s.- mayd 7/167	s. 12/145
sıylas - karşılıklı saygı göstermek	siyahdı (krş. siya)
s.- hañ 4/157	s. 10/65, 15/70
sıylaw saygı göstermek	siyähdı (krş. siya)
s. 7/91	s. 15/50
sıylı değerli	siyahtı (krş. siya)
s. 25/68	s. 8/21
sıy-sıyapad hediye	siyd - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
s. 24/107	s.- üb 5/67
sız - çizmek	siyir sığır
s.+ ıb 19/36	s. 10/27, 3/6, 8/174
s.- ıb 19/34	s.+ di 10/26, 8/174
s.- ıb ab qab 23/99	s.+ dı 8/174
s.- ıb kete bergen_éken 19/36	siyır (krş. siyir)
s.- iv ab galäyin 23/99	s. 24/114, 8/176
sızğan öz. is. köy ismi	s.+ dı 5/204, 8/175
s. 13/8	s.+ lardı 5/206
silke - silmek	siyreg seyrek, nadir
s.- se 8/88	s. 14/38, 3/11, 5/135
siltewşilig Sovyet döneminde	siyregdew biraz nadir
Kazakistana aşırı dercede	s. 5/101
uygulanan ters siyaseti	siyvernoviski öz. is. şehir ismi
s. 12/126	s. 11/60
sid - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak	siz siz
s.- sem 7/203	s. 11/100, 14/40, 19/99, 22/84,
sibed Rus. ışık	23/102, 4/109, 6/110, 6/140,
s. 7/25	6/152, 6/75, 6/76, 7/126, 7/127,

7/204, 8/282	15/84, 15/88, 15/92, 16/10,
s.+ di 6/48	16/30, 16/39, 17/22, 17/36,
s.+ diñ 2/37, 6/58	17/39, 17/49, 17/54, 17/59,
s.+ ge 11/176, 11/252, 23/20,	18/14, 19/10, 19/100, 19/103,
6/115, 6/137, 6/160, 6/161,	19/116, 19/31, 19/33, 19/41,
7/206	19/61, 19/8, 19/85, 19/95, 2/27,
s.+ i 21/21	2/65, 2/66, 20/12, 20/84, 20/9,
s.+ iñ 6/151, 8/41	21/109, 21/110, 21/111,
s.+ ki 8/282	21/112, 21/140, 21/142,
so o	21/143, 21/152, 21/154,
s. 1/100, 1/126, 1/15, 1/165,	21/155, 21/155, 21/69, 21/74,
1/18, 1/189, 1/191, 1/192, 1/96,	21/77, 21/78, 21/78, 21/88,
10/33, 10/40, 10/43, 10/44,	22/17, 22/2, 22/22, 22/23,
10/44, 10/46, 10/50, 10/57,	22/25, 22/29, 22/29, 22/44,
10/59, 10/7, 11/12, 11/140,	22/54, 22/56, 22/56, 22/63,
11/199, 11/220, 11/227,	22/65, 22/80, 22/81, 23/10,
11/246, 11/255, 11/35, 11/39,	23/17, 23/19, 23/22, 23/22,
11/70, 11/90, 11/90, 11/92,	23/23, 23/23, 23/24, 23/25,
11/93, 11/96, 12/121, 12/122,	23/26, 23/30, 23/33, 23/35,
12/129, 12/135, 12/137,	23/40, 23/48, 23/56, 23/61,
12/140, 12/148, 12/156,	23/65, 23/8, 23/80, 23/81,
12/156, 12/165, 12/179, 12/28,	23/87, 23/89, 24/142, 24/162,
12/3, 12/57, 12/61, 12/62,	24/88, 24/92, 25/11, 25/14,
12/63, 12/65, 12/66, 12/71,	25/16, 25/18, 25/19, 25/25,
12/73, 12/76, 12/90, 12/95,	25/25, 25/27, 25/35, 25/37,
13/19, 14/112, 14/114, 14/127,	25/39, 25/40, 25/42, 25/43,
14/20, 14/24, 14/45, 14/62,	25/49, 25/5, 25/55, 25/65,
14/95, 14/97, 14/97, 15/13,	25/66, 25/7, 25/78, 25/79,
15/21, 15/24, 15/3, 15/61,	25/81, 25/95, 26/37, 3/108,
15/62, 15/65, 15/65, 15/68,	3/15, 3/47, 3/76, 3/77, 4/101,
15/69, 15/70, 15/71, 15/72,	4/109, 4/11, 4/11, 4/111, 4/112,
15/72, 15/75, 15/79, 15/82,	4/122, 4/123, 4/125, 4/13,

4/135, 4/136, 4/14, 4/152,
4/156, 4/160, 4/161, 4/162,
4/164, 4/167, 4/179, 4/31, 4/33,
4/40, 4/41, 4/42, 4/42, 4/42,
4/46, 4/5, 4/51, 4/59, 4/59,
4/62, 4/72, 4/76, 4/81, 4/83,
4/96, 4/97, 4/99, 5/138, 5/139,
5/14, 5/15, 5/165, 5/165, 5/169,
5/170, 5/181, 5/181, 5/184,
5/186, 5/198, 5/207, 5/52, 5/67,
5/86, 6/101, 6/118, 6/118,
6/127, 6/130, 6/148, 6/158,
6/163, 6/169, 6/41, 6/42, 6/44,
6/48, 6/57, 6/63, 6/66, 6/69,
6/70, 6/95, 6/97, 6/99, 7/10,
7/106, 7/108, 7/110, 7/110,
7/125, 7/133, 7/149, 7/150,
7/211, 7/219, 7/220, 7/221,
7/222, 7/25, 7/28, 7/33, 7/37,
7/4, 7/46, 7/50, 7/64, 7/72,
7/79, 7/83, 8/139, 8/206, 8/234,
8/244, 8/254, 8/50, 8/54, 8/59,
8/64, 8/70, 8/75, 8/78, 9/60,
9/69, 9/74, 9/75

s.+ an14/30

s.+ añ 1/88

s.+ ben 11/115

s.+ da 11/110, 11/163, 11/199,
14/58, 18/26, 25/48

s.+ dağı 11/101

s.+ dam 1/34, 11/141, 11/148,
11/158, 12/115, 20/18, 21/14,

25/39, 4/122, 5/176, 7/16,
7/165, 8/168, 9/77

s.+ dam bergı 1/6

s.+ dan 1/131, 1/182, 11/101,
11/107, 11/138, 11/139,
11/145, 11/166, 11/168,
11/194, 11/213, 11/57, 11/58,
11/60, 11/64, 11/71, 11/79,
12/113, 12/138, 12/171,
12/174, 12/68, 14/3, 14/44,
14/91, 14/91, 14/92, 14/93,
14/94, 14/96, 14/97, 15/73,
15/75, 17/48, 19/103, 19/52,
2/49, 2/61, 20/8, 21/44, 21/50,
21/89, 22/35, 23/2, 24/5, 24/8,
25/47, 25/71, 25/78, 25/78,
25/81, 25/81, 25/83, 3/103,
3/19, 4/124, 5/187, 6/121,
6/144, 6/99, 7/109, 7/11, 7/16,
7/222, 7/49, 7/8, 9/62, 9/62

s.+ dañ 10/71, 10/72, 10/73,
11/235, 12/40, 15/28, 17/47,
25/12, 25/33, 26/29, 4/145,
4/150, 4/183, 4/47, 5/47, 8/58,
8/65

s.+ dar 11/117, 11/45

s.+ day 1/66, 8/248, 8/255

s.+ đın 18/4, 2/16

s.+ ğam 11/182, 11/19, 11/257,
11/40, 23/101, 23/75, 25/76,
25/87, 5/74

s.+ ğan 1/109, 11/179, 11/223,

11/223, 11/254, 11/257, 11/9,
14/18, 14/6, 14/60, 14/7, 15/26,
15/52, 15/69, 15/75, 18/8,
19/33, 19/52, 19/70, 21/146,
21/70, 21/78, 22/16, 22/37,
22/63, 23/86, 24/154, 24/161,
24/62, 25/83, 26/10, 4/16,
4/178, 4/28, 4/30, 4/6, 6/36,
7/185, 8/190, 8/209, 8/213,
8/64, 8/75, 9/53, 9/6
s.+ ġaň 11/41, 15/71, 25/45
s.+ ġan 19/53, 21/112
s.+ ġim 22/31
s.+ lar 1/153, 12/123, 19/14,
19/4, 23/78, 3/16, 5/134
s.+ lardı 3/4
s.+ lardın 4/165
s.+ lardıň 10/11, 10/9, 11/157,
11/250, 13/21, 4/153
s.+ larġa 20/56, 8/238
s.+ ların 8/123
s.+ larıň 5/205
s.+ lay 1/118, 1/183, 15/77,
24/125, 24/142, 3/68
s.+ m 1/25, 6/75, 7/138, 7/55,
8/47, 8/48
s.+ me 1/33, 15/68, 2/20
s.+ mem 3/49, 5/219, 8/42,
9/43
s.+ men 10/78, 12/197, 12/29,
14/25, 19/104, 19/42, 21/69,
3/100, 3/47, 4/135, 6/141,

6/154, 6/167, 6/76, 8/288, 8/38
s.+ meň 1/44, 22/22, 25/29, 4/6
s.+ meň 6/43
s.+ menem 24/95
s.+ menen 1/127, 11/95, 13/29,
4/140
s.+ miň 15/45
s.+ mmen 2/45
s.+ mmenen 7/191
s.+ n 1/119, 1/180, 1/206,
12/117, 12/119, 12/6, 14/101,
14/105, 14/11, 14/12, 14/22,
14/55, 14/74, 14/76, 14/90,
14/95, 15/77, 19/13, 19/27,
19/28, 19/35, 19/53, 19/58,
2/26, 2/54, 2/66, 20/42, 20/69,
21/10, 21/10, 21/19, 21/27,
21/42, 21/74, 21/88, 22/75,
23/103, 23/12, 23/86, 24/13,
24/60, 24/80, 25/31, 25/35,
25/37, 25/43, 25/60, 25/64,
26/4, 26/47, 26/49, 26/52,
4/126, 4/137, 4/183, 4/48,
4/56, 5/142, 6/106, 6/113,
6/132, 6/140, 7/153, 7/153,
7/184, 7/212, 7/48, 7/99, 8/139,
8/203, 8/210, 8/216, 8/251,
8/273, 8/278, 8/284, 8/33, 8/56,
8/60, 8/61, 8/61, 8/61, 8/69
s.- n 26/50
s.+ ñ 1/206, 10/20, 14/62,
20/85, 22/13, 26/39, 4/60, 6/26,

8/224
 s.+ na 22/74
 s.+ nadaymen 2/53
 s.+ nam 16/5, 21/17
 s.+ nan 21/28, 21/64, 21/84,
 21/86, 24/73, 7/30
 s.+ nañ 16/20, 21/25, 21/26,
 21/80, 22/42
 s.+ nay 24/62
 s.+ nda 1/154, 1/77, 5/117,
 11/133, 11/135, 11/140,
 11/192, 11/195, 11/201,
 11/204, 11/227, 11/241,
 11/253, 12/113, 12/31, 12/35,
 12/37, 12/58, 12/60, 12/64,
 12/67, 12/70, 12/71, 12/9,
 12/96, 15/23, 15/32, 15/65,
 15/77, 17/8, 21/11, 21/13,
 21/131, 21/136, 21/139,
 21/139, 21/14, 21/141, 21/147,
 21/151, 21/16, 21/18, 21/20,
 21/21, 21/22, 21/23, 21/25,
 21/29, 21/30, 21/31, 21/34,
 21/34, 21/36, 21/40, 21/40,
 21/41, 21/42, 21/43, 21/46,
 21/46, 21/59, 21/60, 21/61,
 21/63, 21/81, 21/83, 21/84,
 22/82, 23/102, 23/103, 23/21,
 23/24, 23/28, 23/33, 23/4,
 23/52, 23/58, 23/63, 23/66,
 23/68, 23/8, 23/89, 23/95,
 25/24, 25/27, 25/40, 25/68,
 3/40, 4/111, 4/116, 4/116, 4/12,
 4/146, 4/154, 4/155, 4/161,
 4/163, 4/163, 4/178, 4/40, 4/89,
 5/106, 5/117, 5/119, 5/124,
 5/173, 5/185, 5/8, 5/86, 5/93,
 6/107, 6/128, 6/156, 7/102,
 7/104, 7/108, 7/109, 7/112,
 7/113, 7/115, 7/117, 7/141,
 7/144, 7/150, 7/150, 7/161,
 7/163, 7/164, 7/165, 7/202,
 7/207, 7/209, 7/212, 7/216,
 7/224, 7/23, 7/47, 7/96, 7/97,
 7/98, 8/103, 8/132, 8/176, 8/21,
 8/24, 8/246, 8/262, 8/289, 8/43,
 8/62, 8/62, 8/75, 8/93,
 8/94, 9/78
 s.+ nday 1/108, 1/139, 1/172,
 1/19, 1/214, 1/65, 1/83, 10/12,
 10/85, 11/122, 11/170, 11/175,
 11/175, 11/187, 11/191,
 11/213, 11/213, 11/220,
 11/238, 11/24, 11/47, 11/52,
 12/108, 12/75, 12/79, 13/7,
 14/11, 16/43, 17/48, 18/24,
 18/26, 19/12, 19/36, 19/39,
 19/40, 19/68, 19/78, 2/45, 2/64,
 20/17, 21/124, 21/153, 21/154,
 21/59, 22/15, 22/16, 22/28,
 22/34, 22/77, 23/15, 23/44,
 23/45, 23/46, 23/62, 23/72,
 24/138, 24/63, 24/65, 26/12,
 3/106, 3/108, 3/98, 4/126,

4/129, 4/130, 4/131, 4/15,
4/162, 4/166, 4/18, 4/189, 4/25,
4/68, 4/76, 5/105, 5/111,
5/128, 5/141, 5/142, 5/146,
5/151, 5/155, 5/155, 5/161,
5/172, 5/181, 5/184, 5/187,
5/188, 5/200, 5/202, 5/206,
5/210, 5/48, 5/49, 5/65, 5/71,
5/96, 6/34, 7/101, 7/157, 7/177,
7/227, 7/227, 7/4, 7/59, 7/59,
7/85, 8/104, 8/109, 8/11, 8/116,
8/126, 8/151, 8/158, 8/164,
8/177, 8/19, 8/204, 8/225,
8/231, 8/241, 8/247, 8/248,
8/265, 8/281, 8/297, 8/302,
8/39, 8/67, 8/77, 8/77, 8/87,
8/90, 9/10, 9/11, 9/28, 9/28,
9/45, 9/46, 9/53, 9/55, 9/87,
9/90
s.+ ndáy 5/205
s.+ ndaydhan 23/59
s.+ ndaydı 15/38
s.+ ndayğa 1/71, 22/39
s.+ ndaylardiñ 20/58
s.+ nday tuğun 19/44
s.+ nddan 22/78
s.+ ndı 7/151
s.+ ndıy 8/210
s.+ ndıylardı 19/13
s.+ nı 1/169, 10/14, 10/26,
11/10, 11/119, 11/160, 11/193,
11/232, 11/38, 11/55, 12/111,

12/192, 15/55, 15/71, 15/82,
18/10, 19/11, 19/93, 2/49,
20/71, 21/10, 21/14, 21/26,
21/68, 21/82, 22/45, 24/19,
24/51, 25/76, 4/8, 5/106, 5/106,
5/107, 5/141, 5/15, 5/220, 5/34,
6/51, 6/57, 8/144, 8/303, 8/84,
8/94
s.+ ne 11/228
s.+ nim 1/11, 1/188, 11/38,
24/16, 25/47, 26/53, 5/14
s.+ nimen 7/148, 7/53, 7/74,
7/88, 9/88
s.+ nimeñ 9/52
s.+ nimen 7/122, 7/139, 7/68,
7/69
s.+ nimenen 11/92, 16/18
s.+ nimenen 7/119, 7/140
s.+ niñ 11/16, 11/180, 11/181,
11/212, 11/213, 11/234,
11/252, 12/48, 12/51, 14/11,
14/128, 14/70, 17/3, 20/83,
21/32, 24/29, 24/6, 3/93, 3/95,
5/104, 5/144, 5/162, 5/18,
5/218, 5/33, 7/138, 7/44, 7/83,
8/212, 8/265
s.+ nín 7/144
s.+ nmen 21/95, 7/117, 7/15,
7/153, 7/197, 7/215, 7/218, 7/6,
7/9, 7/92
s.+ nmeñ 7/93
s.+ nmene 7/220

s.+ nmenen 7/15, 7/20, 7/27, 7/41	soğtıǵıs - çarpışmak s.- ıb ǵalad 3/111
s.+ nu 12/158, 5/138, 5/211, 7/174, 9/74	soǵus (krş. soǵıs) s. 17/20
s.+ numen 7/199	soǵ (~ ÖK. sol jaq) o taraf
s.+ nuñ 22/6, 7/174, 7/219, 9/70	s.+ dan 19/22 s.+ ta 19/25
s.- ñ 12/135	sōh (krş. soh) s.+ a 3/43
s.+ rada 12/170	soǵur kör
s.+ sın 5/102	s. 11/164, 19/88
sō (krş. so)	s.+ ğıb 11/150
s. 26/11, 4/4, 6/53	s.+ vob 23/28
s.+ dan 19/8	soǵıs (krş. soǵıs)
s.+ menen 13/13	s.+ ğa 2/33
s.+ nı 11/230, 4/39	soǵs - (krş. soǵıs)
s.+ niñ 8/235	s.- ıb 11/248
sofi Ar. sufi	soǵur (krş. soǵur)
s. 6/170	s. 23/16
sofizim Ar. sofilik	sol (krş. so)
s. 12/121	s. 1/104, 1/127, 1/132, 1/16, 1/162, 1/165, 1/168, 1/169, 1/59, 1/62, 1/62, 1/94, 10/16, 10/42, 10/49, 10/59, 10/8, 10/86, 10/9, 11/118, 11/138, 11/14, 11/16, 11/167, 11/172, 11/185, 11/207, 11/21, 11/224, 11/226, 11/230, 11/236, 11/253, 11/42, 11/49, 11/51, 11/68, 11/69, 11/71, 11/94, 12/114, 12/12, 12/120, 12/123, 12/123, 12/124, 12/132,
soǵ - yapmak	
s.- ad 8/38	
soǵıs savaş	
s. 2/31, 2/32	
s.+ ğa 12/168, 14/57, 5/15	
s.+ ína 2/16	
s.+ siñ 5/12	
s.+ ta 12/168, 5/15	
s.+ tam 12/146	
s.+ tuñ 11/225	
soǵıs (krş. soǵıs)	
s.+ sa 1/125	

12/133, 12/140, 12/143,
12/143, 12/149, 12/149,
12/153, 12/159, 12/162,
12/167, 12/182, 12/187,
12/188, 12/201, 12/201, 12/22,
12/25, 12/27, 12/30, 12/34,
12/35, 12/37, 12/46, 12/51,
12/54, 12/55, 12/56, 12/58,
12/61, 12/75, 12/92, 12/93,
13/9, 14/114, 14/115, 14/139,
14/46, 14/48, 14/55, 14/60,
14/76, 14/79, 14/80, 15/24,
15/27, 15/27, 15/44, 15/60,
15/81, 15/83, 15/85, 15/89,
15/9, 15/91, 16/31, 17/31,
18/11, 18/12, 18/19, 18/26,
19/29, 19/37, 19/6, 19/95, 2/26,
2/5, 2/64, 2/8, 2/81, 2/87,
20/67, 20/67, 20/70, 20/86,
20/87, 21/111, 21/136, 21/141,
21/141, 21/142, 21/144,
21/144, 21/147, 21/147,
21/148, 21/153, 21/56, 21/69,
22/21, 22/22, 22/30, 22/45,
22/52, 22/53, 23/16, 23/31,
23/69, 24/103, 24/103, 24/114,
24/116, 24/122, 24/133,
24/143, 24/154, 24/155, 24/16,
24/17, 24/23, 24/29, 24/3,
24/35, 24/4, 24/57, 24/59,
24/60, 24/69, 24/8, 24/81,
24/83, 24/84, 24/86, 24/87,

24/9, 25/10, 25/16, 25/24,
25/73, 25/75, 25/94, 26/28,
26/49, 3/108, 3/21, 3/76, 3/79,
3/89, 3/91, 3/99, 4/102, 4/112,
4/14, 4/158, 4/165, 4/18, 4/182,
4/22, 4/28, 5/112, 5/12, 5/13,
5/131, 5/133, 5/134, 5/136,
5/144, 5/144, 5/146, 5/146,
5/147, 5/148, 5/153, 5/16,
5/180, 5/209, 5/210, 5/210,
5/65, 5/80, 6/159, 6/36, 6/36,
6/40, 6/51, 6/57, 6/61, 6/63,
6/67, 6/68, 6/73, 6/74, 7/125,
7/141, 7/158, 7/160, 7/165,
7/166, 7/199, 7/228, 7/31, 7/33,
7/34, 7/35, 7/38, 7/8, 7/84,
7/87, 8/110, 8/116, 8/13, 8/132,
8/141, 8/142, 8/143, 8/145,
8/153, 8/166, 8/168, 8/173,
8/174, 8/183, 8/188, 8/198,
8/201, 8/216, 8/230, 8/232,
8/232, 8/233, 8/237, 8/244,
8/247, 8/253, 8/263, 8/270,
8/298, 8/301, 8/36, 8/42, 8/87,
9/15, 9/22, 9/35, 9/4, 9/5, 9/6,
9/61, 9/61, 9/72, 9/86

s.+ ay 4/82

s.+ darga 11/195

s.+ larga 7/46

s.+ men 21/70

sol (krş. sol)

s. 22/17, 24/22, 4/7, 8/124

solay öyle	sonōw (krş. sonaw)
s. 1/147, 24/153	s. 1/109, 7/178
s.+ mes 21/80	sonşa o kadar
solay_ib boy - (~ ÖK. solay qılıp qoy-) öyle etmek	s. 12/67, 17/3, 23/96, 5/111, 8/88
s.- ğan 5/23	sōnşa (krş. sonşa)
som <i>Rus.</i> yüz kuruşa eşit para	s. 5/176
s. 15/41, 7/108, 9/77	sonşalıh o kadar
s.+ ğa 25/46	s.+ dı 4/119
soñ son	sonşalıq (krş. sonşalıh)
s. 4/103	s.+ tı 17/4, 4/33
s.+ ina 11/152	sonttan (krş. sonddam)
sona büve	s. 5/193, 5/38
s. 14/137, 14/139	sopiyzim (krş. sofizim)
sonaw şu, ta	s.+ di 12/123
s. 10/80	soq yok
sonddam onun için	s. 1/64
s. 5/78	sor - sorumak
sonddan (krş. sonddam)	s.- adın yed 1/82
s. 24/69, 5/20, 5/97	s.- ı 20/71
soñddan (krş. sonddam)	s.- ıb 20/69
s. 22/9	sor (~ ÖK. sol ara) o ara
sondıhdan (krş. sonddam)	s.+ da 14/13
s. 12/101, 24/131	sor felâket
sondıhdañ (krş. sonddam)	s.+ ımızğa 8/99
s. 2/85	sör (krş. sor)
sondıqtan (krş. sonddam)	s.+ de 18/27
s. 12/44	sora (krş. sor)
sonıddan (krş. sonddam)	s.+ da 12/123, 12/163, 14/19, 14/98, 26/10, 26/11, 3/51, 5/131,
sonımeñ öylece	5/209
s. 13/14	

s.+ dan 5/12, 5/45	19/72, 19/75, 19/94, 19/98,
s.+ ğa 14/18, 5/155	2/45, 2/78, 20/12, 20/67, 20/82,
sori (krş. sor)	21/108, 21/109, 21/148, 21/79,
s.+ da 5/130	23/78, 24/77, 25/65, 26/15,
sorpa çorba	26/37, 3/26, 3/32, 3/41, 3/72,
s. 4/62, 4/80	4/104, 4/105, 4/109, 4/133,
s.+ md 4/13	4/136, 4/166, 4/168, 4/172,
s.+ n 4/14, 4/9	4/183, 4/43, 4/5, 4/61, 4/66,
s.+ sı 4/10, 4/61	4/7, 4/72, 4/96, 5/108, 5/108,
s.+ sim 4/9	5/152, 5/220, 5/220, 5/77,
s.+ sına 4/80	6/112, 6/121, 6/145, 6/149,
sortöbe öz. is. tepe ismi	6/30, 6/32, 6/40, 6/83, 6/89,
s. 12/115, 12/125	7/131, 7/14, 8/126, 8/130,
s.+ de 12/125	8/242, 8/276, 8/45, 8/55, 8/57,
sos sonra	8/71, 8/78, 8/78
s. 14/31, 4/55, 6/104	sosiñ (krş. sos)
sosim (krş. sos)	s. 2/58, 2/58, 4/151, 4/174,
s. 1/103, 1/65, 11/24, 11/96,	4/55, 4/57, 7/10
17/22, 8/15, 8/17, 8/67, 8/82	sösın (krş. sos)
sosin (krş. sos)	s. 11/85
s. 1/143, 1/143, 1/172, 1/192,	sossiñ (krş. sos)
1/193, 1/63, 1/92, 10/10, 10/45,	s. 4/148
10/56, 10/86, 11/104, 11/106,	sosun (krş. sos)
11/153, 11/161, 11/161,	s. 1/165, 1/71, 11/172, 11/75,
11/182, 11/67, 11/68, 11/80,	11/81, 12/194, 14/38, 22/84,
11/82, 11/9, 11/99, 12/106,	3/51, 3/61, 4/19, 5/31, 5/64,
12/132, 12/206, 12/53, 13/25,	7/194
13/29, 14/110, 14/113, 14/14,	sotki (krş. sötke)
14/30, 14/4, 14/42, 14/50,	s.+ ler 23/88
14/68, 14/86, 15/32, 15/45,	sotta - (Rus. sot + T. ta) yargılamak
15/64, 15/67, 17/36, 17/48,	s.- dı 1/188
17/49, 19/11, 19/58, 19/68,	sottıq (Rus. sot + T. tıq) 100 m ² 'lik

- s. 9/52
- soy** - kesmek
- s.- aTın 4/4
- s.- ayıq 4/79
- s.- dıq 4/79
- s.- ğambıs 4/77
- s.- ğan 4/41
- s.- ib 21/137
- s.- ib tıstayd 19/116
- s.- ub 11/155
- s.- ub qoğan yègen 11/204
- soya** (< sol yaq) o taraf
- s.+ ta 5/182
- soyağ** (krş. **soya**)
- s.+ im 11/236
- soyağ** (krş. **soya**)
- s.+ a 10/60, 12/182, 21/131, 21/54, 5/118, 5/92
- s.+ da 21/68
- s.+ ta 10/60, 12/86, 18/2, 18/24
- soyer** (< sol yer) o yer
- s.+ de 11/111
- soyhan** çok
- s. 19/116
- soyıl** (< sol yaq) o taraf
- s.+ a 21/140
- s.+ da 11/67
- s.+ ta 18/23
- s.+ tan 19/16, 23/95
- soyl** - kesilmek
- s.- ad 4/29
- s.- may 4/29
- soyl** çomak
- s. 12/69
- söyt** - (krş. **söyt** -)
- s.- üb 17/59
- sozağ** öz. is. köy ismi
- s. 13/8, 25/86
- s.+ dıñ 4/123
- sozağ** (krş. **sozağ**)
- s. 24/3
- sozaq** (krş. **sozağ**)
- s.+ ta 4/129
- sö** (krş. **so**)
- s. 10/57, 10/6, 10/60, 19/3, 20/45, 25/32, 3/39, 4/100, 4/127, 4/83, 5/11, 5/13, 5/130, 6/67, 7/8
- sö** (krş. **so**)
- s. 3/39
- söbere gör** – torunun çocuğunu görmek
- s.- dük 15/99
- söşseñ** konuşkan
- s. 14/53
- söt** - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
- s.- üb 8/292
- sötke** Rus. 24 saat
- s.+ sinde 7/100
- sövöt** Rus. sovyet
- s.+ inde 11/117, 11/117
- söyd** - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
- s.- üb 1/130, 1/130, 8/90
- söyer** (krş. **soyer**)

- s. 8/185
s.+ de 21/61, 25/6, 25/94
s.+ diñ 13/9
s.+ ge 10/82
- söyer** (krş. soyer)
s.+ de 25/38
- söyir** (krş. soyer)
s.+ de 21/67, 21/97
s.+ den 11/124
s.+ ge 11/110
- söyis** - söyleşmek
s.- Ken 1/189
- söyle** - konuşmak
s.- b 12/9, 23/75
s.- b boldım 12/7
s.- dim 12/8
s.- me 8/55
s.- meñiz 8/47
s.- vatqan 7/152
- söyles** - (krş. söyis)
s.- ed 12/194
s.- edin 23/66
s.- ed yeKeñ 23/89
s.- ib 11/62
s.- iv jatamıs 1/177, 1/178
- söylesa** - (< söylese al-) konuşa almak
s.- maysın 1/176
- sölestiriw_şün** (< söylestiriw üşin)
konuşturmak için
s. 12/193
- söylet** - konuşturmak
s.- ib 7/183
- söylew** konuşmak
s.+ di 8/298
s.+ ge 8/44
- söylö** - konuşmak
s.- gende 12/10
s.- gön 12/11
s.- ysün 12/3
- söylös** - (krş. söyis)
s.- ed yeKen 8/12
s.- öd 6/58
s.- ödin 23/35
s.- üb görüb 11/80
- söylöw** (krş. söylew)
s.+ di 19/99
s.+ ge 15/72
- söyör** (krş. soyer)
s.+ de 11/116, 6/54
s.+ den 8/28
s.+ dö 11/227, 11/228, 8/105
s.+ dö 21/150
s.+ ge 8/234
- söyör** (krş. soyer)
s.+ dön 11/197
- söyör** (krş. soyer)
s.+ dem 11/232
- söyt** - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
s.- ibem 11/83
s.- ip 8/64
s.- ip jürgem 11/64
s.- üb 1/166, 11/231, 12/195,
12/73, 14/11, 14/101, 5/186,
7/27, 7/83, 7/9

s.- üp 7/170
söyür (krş. **soyer**)
s.+ de 11/227
s.+ den 21/155
s.+ dö 11/98
söz söz
s. 11/198, 12/12, 12/184,
4/108, 8/109, 8/146, 8/157,
8/297, 8/298, 8/299, 9/43
s.+ ayttım 11/152
s.+ de 6/157
s.+ derdi 12/13
s.+ derdiñ 12/47
s.+ deri 8/158, 8/79
s.+ derimiz 8/302
s.+ di 8/117, 8/45
s.+ diñ 1/89
s.+ dö 6/40
s.+ dön 23/3
s.+ dör 12/11
s.+ dörü 15/41, 8/81
s.+ dü 12/136
s.+ ge 23/49
s.+ i 25/68, 5/24, 8/293, 8/63
s.+ imizi 15/43
s.+ ü 15/65, 8/148, 8/297, 8/89,
8/90
s.+ ümüz 8/92
s.+ ümüzdü 8/93
s.+ ün 1/210
s.+ üni 8/300
s.+ üñüz 12/7

su (krş. **sol**)
s.+ nda 23/12
s.+ nday 24/123, 24/28
sultambeg qojanıb *öz. is. köy ismi*
s. 1/187
s.+ dın 1/61
sultambeg qojanıv (krş. **sultambeg qojanıb**)
s. 9/10
sultambeg qojanıw (krş. **sultambeg qojanıb**)
s. 1/9
sultambek qojanıb (krş. **sultambeg qojanıb**)
s. 1/3
sumKı *Rus. çanta*
s. 25/70
sunduq korkunç
s. 8/166
sur - sormak
s.- ab keldi 21/111
s.- ad 7/67
s.- ása 7/66
sura - sormak
s. 11/177, 15/41, 21/116
s.- b 3/40
s.- bdı 12/31, 8/278
s.- b geldi 21/111
s.- dım 21/96, 21/98
s.- gañ 19/30, 23/58, 4/169,
4/170, 6/59
s.- ganda 11/152

s.- ğan yèKen 19/31	12/140,	12/140,	12/146,
s.- ğa yèken 6/38	12/149,	12/150,	12/152,
s.- ğında 6/59	12/156,	12/156,	12/157,
s.- masa 7/67	12/157,	12/159,	12/174,
s.- p 8/282	12/175,	12/179,	13/13, 14/100,
s.- ptı 12/13	14/114,	14/92,	14/93, 14/96,
s.- vadğan 12/102	14/97,	16/39,	16/39, 19/10,
s.- yd 22/88, 6/104	19/29,	19/30,	19/37, 19/46,
s.- ydı 3/101	19/48,	19/49,	19/52, 19/56,
s.- ydıdar 24/81	19/56,	19/58,	19/58, 19/61,
s.- ydı yèken 6/55	19/61,	2/60,	2/61, 2/61, 20/77,
s.- yım 8/19	23/103,	23/103,	23/103,
s.- ysın 1/89	23/105,	3/104,	4/47, 4/59, 4/6,
suraw soru	4/60,	5/102,	5/103, 5/105,
s. 12/151	5/105,	5/126,	5/164, 5/168,
suşub kumaş	5/169,	5/171,	5/174, 5/175,
s.+ dan 25/15	5/176,	5/178,	5/179, 5/190,
susiñ sonra	5/194,	5/210,	5/210, 5/212,
s. 4/120	5/217,	5/53,	5/54, 5/84, 5/96,
susuñ (krş. susiñ)	6/104,	6/150,	6/151, 6/166,
s. 22/23	6/67,	6/69,	6/69, 8/137, 8/197,
suw su	8/203,	8/205,	8/206, 8/220,
s. 1/114, 1/114, 1/117, 1/118,	9/26,	9/34,	9/40, 9/40
1/15, 1/158, 1/158, 1/159,	s.+ aladın 5/177		
1/162, 1/169, 1/17, 1/19, 1/20,	s.+ aldı 5/181		
1/20, 1/200, 1/205, 1/206, 1/21,	s.+ alğañ 5/182		
1/25, 1/29, 1/29, 1/30, 1/32,	s.+ aştırı turad 5/194		
1/44, 1/44, 1/45, 1/45, 1/66,	s.+ d 12/141		
10/46, 10/48, 10/77, 10/78,	s.+ da 14/101		
10/78, 10/78, 10/80, 10/80,	s.+ dan 16/42, 2/49, 21/35		
10/84, 11/223, 12/111, 12/112,	s.+ dı 1/204, 1/34, 1/98,		
12/113, 12/135, 12/138,	12/159, 12/172, 12/178, 12/35,		

14/121, 16/41, 16/42, 19/32,
19/61, 4/6, 5/104, 5/106, 5/170,
5/198, 5/200, 5/210, 5/211,
6/65
s.+ dí 2/48
s.+ dın 1/112, 5/83
s.+ dıñ 1/118, 14/101, 14/110,
5/176, 5/183, 5/195, 5/200
s.+ duñ 1/21
s.+ ğa 11/29, 12/182, 23/105,
5/50, 6/102, 6/104, 6/139, 6/96,
6/97, 9/26
s.+ ğı 14/115
s.+ gölöd 11/114
s.+ ğa 1/22, 1/97
s.+ ı 1/159, 1/214, 1/27, 1/32,
1/37, 1/37, 1/66, 11/191, 5/213,
8/138
s.+ í 1/158
s.+ ımız 8/242
s.+ ın 1/208, 11/126, 12/34,
23/54, 5/197, 5/218, 5/220,
5/51, 5/51,
5/52, 8/275
s.+ ina 5/51
s.+ ínan 8/199
s.+ ın 20/80
s.+ işip 11/118
s.+ işşin 5/194
s.+ jiverib boymasa 5/191
s.+ jijnäyd 19/53
s.+ jürgen yèKen 19/42

s.+ köterilib 19/59
s.+ lar 5/212
s.+ mem 1/27, 5/196
s.+ men 5/137, 8/26
s.+ meñ 8/27
s.+ menen 10/50, 4/7
s.+ mız 10/49, 2/49, 9/51
s.+ şöd 11/115
s.+ vered 8/50

suwad hayvan suvaracak yer
s. 12/161, 12/164, 12/165

suwar - suvarmak
s.- amız 10/50, 2/61
s.- atın 9/35
s.- ğan 5/219
s.- ıb 2/60
s.- ıb tur eken 6/149
s.- ıb turğañ 6/146
s.- sağ 2/61

suwaruw_şün (< suwarıw üşin)
suvarmak için
s. 5/215

suwat (krş. **suwad**)
s.+ tam 12/164

suwğar – (krş. **suwar**)
s.- ayın 21/35
s.- ıb 16/27
s.- ıb tur eken 6/149

suwiğ soğuk
s.+ bob tur 23/104
s.+ ğa 20/24, 20/25

suwıhdığ soğukluk

s. 24/135	s. 24/134
suwıq (krş. suwıg)	suwsız susuz
s. 8/191, 8/192	s. 5/195
suwır - çıkarmak	suwşün (< suw üşin) su için
s. 2/67	s. 5/82
s.- ib alıb 12/72	suyt - (krş. süys -)
suwıt - soğutmak	s.- üf 8/31
s.- tıq 7/27	suyug sıvı
suwna ata qıyssamiydiyn öz. is. kişi ismi	s. 25/16, 25/18
s. 14/94	sü - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
suwnağ öz. is. boy ismi	s.- b 8/53
s. 19/38	sü - (< tüsin-) anlamak
s.+ dı 22/84	s.- ñ 21/32
suwnağ ata öz. is. kişi ismi	subad deve sütü
s. 14/90, 19/28, 19/28, 19/29, 19/33	s. 24/134
s.+ n 22/4	süd (krş. sötke)
suwnağ (krş. suwnağ)	s. 14/105
s.+ bız 19/62	süd süt
suwnaq (krş. suwnağ)	s.+ dü 15/72, 24/163
s. 14/94, 19/63	süffü baksıların, hocaların tedavi sırasında üflerken çıkardığı ses
suwnaq äbüwbäkr öz. is. kişi ismi	s. 11/164
s. 22/74	sün - (< tüsin-) anlamak
suwş - (< suw iş-) su içmek	s.- üz 21/50
s.- eyin 21/36	sünded sünnet
s.- ib 19/7, 19/9, 11/119	s.+ ge 24/77
s.- ed 6/68	sünded doy sünnet düğün
s.- etin 12/164	s. 24/74, 24/78, 24/79
suwsım içecek	s.+ dağı 24/75, 24/81
s. 11/247	s.+ dıñ 24/80
suwsım (krş. suwsım)	s.+ ın 24/78
	sünded toy (krş. sünded doy)

s. 26/14	15/69, 15/73, 15/73, 15/81
s.+ dıñ 24/76	s.+ ti 7/27
sündet (krş. sünded)	s.+ tü 15/74
s. 17/10, 17/10	s.+ tüñ 15/70
sündöd (krş. sünded)	s.+ ü 9/70
s.+ gö 24/74	s.+ ün 15/82, 24/118, 24/124, 24/127
süñed baraj	s.+ ünen 24/118
s. 12/140	süşt - (< süt iş-) süt içmek
sünnö (krş. sünded)	s.- ed yèKen 15/69
s.+ in 21/60	süttülüğ sütü bol olama
s.+ ün 21/56	s.+ ine 24/120
süpiyt (krş. süffü)	süwret Ar. resim
s. 11/174, 11/174	s. 11/111
sür - yaşamak	s.+ i 25/63
s. 12/54	s.+ im 11/94
s.- düğ 14/64, 5/50	s.+ ti 11/91
s.- gemiz 8/126	süy - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
s.- gen 5/49	s. 8/56
s.- genmiz 11/217	s.- b 1/79, 12/143, 12/202, 14/19, 14/22, 14/9, 21/124, 22/68, 22/79, 25/18, 4/4, 6/156, 7/107, 8/26, 8/290, 8/66
s.- güm geled 14/52	s.- b keled 23/36
süred Ar. resim	s.- b keted 6/130
s. 14/43	s.- b qoyıládın bosa 24/63
süret (krş. süred)	s.- b salad 24/29
s.+ in 11/111	s.- b tarab geled 21/95
sürüm - düşe yazmak	s.- di 8/64
s.- besin 24/53	s.- dü 21/34, 21/39
sürüw yaşamak	s.- edin 24/136
s.+ ge 11/76	s.- gön 21/31, 21/46
süt - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak	
s.- üb 11/231, 4/49	
süt (krş. süd)	
s. 11/13, 11/223, 11/224,	

- s.- ib 1/82
- s.- p jütetin 4/190
- s.- se 6/155, 6/85
- s.- üb ed 21/31
- s.- üb èd 21/30
- s.- ügen 21/39
- s.- ümüz 23/20
- s.- üp 5/92
- süyd** - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
- s. 19/85, 22/87
- s.- ed 5/171, 5/172
- s.- jib 5/201
- s.- im 4/47
- s.- qaqsab ketti 8/146
- s.- se 14/93, 3/20, 3/28, 3/30, 3/34, 3/36, 3/57, 4/34, 4/35, 6/25
- s.- seg 14/60, 14/61
- s.- sem 11/65, 11/71, 14/43, 14/62, 3/53, 7/13
- s.- üb 12/171, 5/122
- süyd** - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
- s.- ib 21/50
- s.- jib 23/27
- s.- se 15/71
- süye** - dayanmak
- s.- p kegen 6/102
- süyeg** kemik
- s.+ i 14/61
- süyen** – (krş. süye)
- s.- ib 19/34
- süyiktü** sevgili
- s. 22/40
- süyör** (< sol yer) o yer
- s.+ dö 21/65
- süyre** - sürümek
- s.- p 13/20
- süyredil** - düşe kalka yürümek
- s.- ib 14/51
- süyret** Ar. resim
- s.+ i 12/78, 25/64
- süys** - (~ ÖK. solay et-) öyle yapmak
- s.- se 15/75
- s.- sem 4/124
- süyt** - (krş. süys -)
- s. 12/131, 12/152, 12/179, 12/74, 13/30, 14/122, 19/113, 19/89, 2/60, 2/79, 23/24, 23/41, 23/43, 23/7, 23/85, 4/134, 4/60, 6/111, 8/247
- s.- ä 6/28
- s.- aydhan yèken 22/41
- s.- barb 22/85
- s.- ed 19/17, 23/29, 23/39, 23/42, 23/50, 23/61, 23/67, 3/27, 4/143, 7/68
- s.- em 4/58, 8/275
- s.- i 4/159
- s.- ib 12/2, 24/5, 5/48
- s.- jib 11/33, 2/43
- s.- im 4/49
- s.- ip 11/221, 7/19
- s.- jüretin 8/275

s.- ken 11/80
s.- se 12/14, 12/194, 12/197,
12/21, 12/97, 14/53, 4/170,
4/88, 6/56, 6/96, 8/278
s.- sem 7/38
s.- üb 1/129, 1/214, 11/109,
11/137, 11/203, 11/24, 12/120,
12/133, 12/148, 12/153,
12/158, 12/159, 12/170,
12/171, 12/174, 12/176,
12/178, 12/27, 12/29, 12/38,
12/95, 12/98, 13/25, 13/9,
14/58, 14/98, 19/109, 19/59,
19/96, 2/80, 21/123, 21/145,
21/37, 21/88, 21/9, 21/99,
22/18, 22/45, 22/64, 22/69,
22/90, 23/70, 24/9, 25/31,
25/34, 25/75, 25/84, 25/88,
3/107, 3/111, 3/18, 3/22, 3/23,
3/24, 3/44, 3/51, 3/55, 3/60,
3/62, 3/63, 3/77, 3/78, 3/82,
4/107, 4/119, 4/123, 4/135,
4/135, 4/139, 4/140, 4/141,
4/141, 4/142, 4/158, 4/165,
4/172, 4/172, 4/173, 4/177,
4/180, 4/181, 4/182, 4/184,
4/29, 4/34, 5/138, 5/221, 6/155,
6/42, 6/95, 7/124, 7/154, 7/163,
7/204, 7/21, 7/213, 7/30, 7/32,
7/40, 7/51, 7/58, 7/78, 8/189,
8/286, 8/39, 9/33, 9/36, 9/90
s.- üb barıb 12/91

s.- üb ed 4/132
s.- üb em 4/131
s.- üb ketti 1/153
s.- üb qalátın 4/188
s.- üf 4/157, 4/157
s.- üp 11/154, 11/192, 25/51,
4/80

s.- üw 7/133

süyüktü (krş. süyüktü)

s. 8/271

süz - süzmek

s.- j̄b 19/18

s.- üb 24/138

s.- üb aldım 4/58

s.- üb alıb 4/8

s.- üv aladı yeKen 19/19

süz söz

s. 12/164, 12/180

Ş

şa (~ ÖK. şıgar) belki

ş. 3/91

şab - atla dörtnala gitmek

ş.- ad 17/28, 17/28

ş.- amaym 11/102

ş.- amız 26/54

ş.- atın 19/82

ş.- atındarımın 7/113

ş.- dım 1/130, 26/54

şabğan atla koşturan

ş. da 16/28

şab	butların iç tarafı ş.+ m 12/73	şağan	hâcet ş.+ dımıza 9/19
şabandoz	at binicisi ş. 17/31 ş.+ ğa 26/24	şağdı	civarı ş. 25/13, 25/13
şabdır	- atla koşturmak ş.- ibatırımı 17/37	şağın	küçük, ufak ş. 22/90
şabıg	bitkilerin kök kısmındaki toprağı çapa ile çapalama, kabartma, yumşatma ş.+ ı 7/115	şağ	<i>Far.</i> hükümdar ş.+ ben 2/34 ş.+ dan 21/62 ş.+ ğa 21/80
şabil	- dörtnala koşmak ş.- a bered 17/6 ş.- ğanda 16/25	şağdı	civar ş. 21/90, 22/25, 5/124
şabındıg	çayırılık ş. 10/36	şağdı	<i>Rus.</i> maden ocağı ş.+ da 8/172, 8/172
şabtır	- biçirmek ş.- ib 14/89 ş.- ivadhan 26/53	şağır	- çağırarak ş.- ad 19/83, 19/83, 23/38 ş.- adı 4/88 ş.- dı 1/32, 4/33 ş.- ğaň 4/89 ş.- ğanda 24/103 ş.- ib 6/55, 7/106 ş.- ib göydıg 24/103 ş.- ıvatır 6/49 ş.- vatır 21/22
şabuwl	saldırı ş. 6/108	şağırım	kilometre ş. 14/81, 14/85, 14/88, 25/10, 25/10 ş.+ da 20/10 ş.+ dı 14/79 ş.+ ğa 14/80
şag	- ısırarak ş.- adın 14/137	şağırım	(krş. şağırım) ş.+ na 25/40
şağ	taraf ş.+ dağılar 3/84		
şağ	dönem ş.+ ında 6/54		
şağa	<i>öz. is.</i> köy ismi ş. 22/80		
şağal	çakal ş. 5/109, 5/109, 5/110, 5/110 ş.+ diň 5/110		

şahırıw çağırmaq

ş. 13/30, 24/97

şahırım (krş. **şahırım**)

ş. 14/75, 14/82, 14/82

ş.+ ğa 14/75

şal ihtiyar, yaşlı

ş. 11/211, 11/4, 11/67, 19/34,

19/99, 6/79, 7/106, 7/139,

7/148, 7/41, 7/64, 8/172

ş.+ dan 6/95, 6/95

ş.+ dar 12/181, 19/26, 19/27,

23/33

ş.+ dardan 8/20

ş.+ dardı 11/227

ş.+ dardıñ 15/62

ş.+ darı 23/47, 23/80

ş.+ darıñ 23/12

ş.+ dıñ 7/129

ş.+ ğa 6/101

ş.+ ımız 13/17

ş.+ ın 4/158, 4/158

ş.+ me 7/181

şāl ihtiyar, yaşlı

ş. 4/158

şala tam deĝil

ş. 11/240, 24/46, 7/204, 7/204

şalaw ot

ş. 7/217

şalbar *Far.* pantolon, şalvar

ş.+ ıñ 7/173

ş.+ lardı 25/14

ş.+ men 7/173

şalhar *öz. is.* radyoda kanalın ismi

ş. 12/3, 12/3

şallaw (krş. **şalaw**)

ş. 7/216

şama güç

ş. 7/115

ş.+ m 7/149

ş.+ ş 15/74, 23/64

ş.+ sı 1/86, 15/72

ş.+ sına 2/85

ş.+ sına 2/86

şamadan *Rus.* bavul

ş. 11/9

ş.+ dı 11/14

şamal azıcık

ş. 22/41, 25/87, 4/51, 9/51

şamala - azıcık

ş.- b 4/59

şamalı (krş. **şamal**)

ş. 10/33, 10/86, 24/15, 4/189,

4/50, 5/103, 5/168, 5/187,

5/191, 5/194

şamaşarlı güç

ş.+ ına 24/107

şan yan

ş.+ na 23/25

şañıraı ev

ş.+ da 24/71

şanşı - saplamak

ş.- ğañ 6/67

şap - (krş. **şab** -)

ş.- tı 15/85

ş.- tım 11/59, 11/59	şarwaşılığ çiftçilik
ş.- tıq 7/117	ş.+ a 20/33
şapan kaftan	ş.+ ı 15/8
ş. 21/41, 21/41, 23/23	şarwaşılı (krş. şarwaşılığ)
ş.+ ı 12/33	ş.+ men 15/12
şaporlığ Fr. şöförlük	ş.+ mız 15/45
ş.+ dı 1/131	şarwaşılı (krş. şarwaşılığ)
şaq - ısırmaq	ş.+ men 16/2
ş.- qañğı 20/24	şarwaşılığ (krş. şarwaşılığ)
şaqpaq öz. is. istasyon ismi	ş.+ da 11/116
ş. 8/176	ş.+ darme 3/3
şar balon	ş.+ darmen 24/112
ş. 19/27, 19/59, 23/79	ş.+ ğa 15/22
şarapat Ar. hayır, iyilik	ş.+ ı 13/7, 20/12, 24/110,
ş.+ ı 4/165	24/110, 5/158
şardara öz. is. köy ismi	ş.+ ime 9/5
ş. 19/53, 19/54	ş.+ imen 13/3
ş.+ n 1/19	şarwaşılığ (krş. şarwaşılığ)
şarşa - yorulmaq	ş.+ ı 15/32, 24/114
ş.- b qulayd 7/226	şarwaşılığ (krş. şarwaşılığ)
ş.- dıñdar 3/32, 3/33, 3/34	ş.+ ben 9/6
ş.- dıq 3/24	şarwaşılıq (krş. şarwaşılığ)
şarşaw yorulmaq	ş. 13/14
ş. 7/227	şarwaşılıq (krş. şarwaşılığ)
şarşuw çiftçilik	ş. 1/65
ş.+ ğa 9/4	şaş - saçmaq, dökmek
şart talep, şart	ş.- ad yêKen 19/10
ş.+ ım 21/73	ş.- han yêken 8/33
şarwa iş	ş.- ıb 21/154
ş.+ mızdıñ 15/5	ş.- şıverd 11/164
şarwaKojalığ küçük sınai birlik	şaş öz. is. şehir ismi
ş.+ ında 5/160	ş. 12/95, 12/95

şāş - saçmak, dökmek	ş.- 1w wadḥanda 17/3
ş.- 1v jiyd 8/34	ş.- ub 16/15, 16/24, 17/6
ş.- jivergen yéken 8/32	şay çay
şasar yaşındaki	ş. 8/50
ş. 11/95, 24/77, 7/137	şayḥa - sallamak
şat - yatmak	ş.- yvered 23/43
ş.- am 7/150	şaytan Ar. şeytan
şatis melez	ş. 14/112, 14/119
ş. 21/114	şābgi Rus. şapka
şatşah kumaşın bir türü	ş.+ sin 22/44
ş.+ ben 23/86	şādmān öz. is. kişi ismi
şav - (krş. şab -)	ş. 26/4
ş.- ad 16/28	şādmān öz. is. kişi ismi
ş.- adı 26/42	ş. 26/15
ş.- avered 26/18	şāğ - ısırma
şavıl - dörtnala koşulmak	ş.- 1b 7/26
ş.- ğanan 26/17	şāḥār Far. şehir, kent
ş.- vatır 26/5	ş. 12/108
şavıq bitkilerin kök kısmındaki	ş.+ i 12/103
toprağı çapa ile çapalama,	şāmāl (krş. şamal)
kabartma, yumşatma	ş. 16/39
şaw - kesmek, biçmek	şāmşi işān öz. is. kişi ismi
ş.- 1b 12/60, 16/21, 16/27,	ş. 12/125
16/29, 17/26, 17/7, 7/113,	şāmşi mağzım öz. is. kişi ismi
7/179	ş. 12/125, 5/130
ş.- 1b ākeb yertetin 25/18	şāpörlüğ (krş. şaporlığ)
ş.- 1b gelemis 26/3	ş. 1/130
ş.- 1b jür 17/27	şārniyet öz. is. kişi ismi
ş.- 1b jüreTin 19/108	ş. 6/7
ş.- 1b jürsem 7/181	şāw - (krş. şab -)
ş.- 1vadır 26/8	ş.- 1b 17/26
ş.- 1v jüred 8/194	ş.- 1b 17/8

şawildir <i>öz. is. köy ismi</i>	ş.+ da 2/27
ş.+ ge 21/97	şegben yünden dokunmuş dış giyim
şäy çay	olarak kullanılan bir çeşit
ş. 1/210, 1/88, 14/114, 7/142,	giyisi, cepken
7/142, 7/144, 7/150, 7/28	ş.+ di 24/133
ş.+ m 7/155	şegbeń (krş. şegben)
ş.+ işif 3/31	ş. 24/133
ş.+ işiñder 7/228	şegevayıva <i>öz. is. kişi soy ismi</i>
ş.+ şiv alıb 3/26	ş. 7/2, 7/5
şäydiş - (~ ÖK. şäydi iş-) çay içmek	şegñ - geri çekilmek
ş.- peymis 7/211	ş.- ib 23/42
şäyig ıbrayım <i>öz. is. kişi ismi</i>	şejire <i>Ar. seçere</i>
ş. 6/7	ş.+ sin 22/4
şäyneg çaydanlık	şekaralas - sınırdaş
ş. 7/150	ş.- adı 3/96
şäynek çaydanlık	şekarılas - (krş. şekaralas -)
ş. 7/141, 7/142	ş.- ad 3/96
ş.+ men 7/150	şekken çekmek (kıyma işi)
şäy päy çay may	ş. 4/100
ş. 7/146	şeleg kova
şäytän (krş. şaytan)	ş.+ di 5/125
ş. 6/91	şempiyon <i>Fr. şampiyon</i>
şe <i>edat. öyle mi</i>	ş.+ u 22/61
ş. 19/11, 19/117, 19/57, 19/9,	şen kadar
23/17, 4/151, 4/82	ş. 5/205
şe yer	şēn kadar
ş.+ de 6/131	ş. 5/133
şeber usta	şēnge yenge
ş. 25/83	ş.+ lerim 11/79
şed - ulaşmak	ş.+ m 11/74
ş.- beydin 8/162	şengel dikenli çalı
şegara sınır	ş. 25/17

şēngel (krş. şengel)	25/63, 7/218
ş. 25/42	ş.+ me 11/82, 7/220
ş.+ dem 8/23	ş.+ miz 12/82
ş.+ diñ 12/99, 8/121, 8/122	ş.+ simen 23/19
şēngelgöl dikenli çalıgöl	şēşen söz ustası
ş. 20/56	ş. 23/49
şer (krş. şe)	şēşen öz. is. millet ismi
ş.+ de 11/120, 2/13	ş. 5/186
ş.+ ge 6/96, 23/96	ş.+ der 5/186
ş.+ i 8/87	ş.+ niñ 5/185
ş.+ leden 1/109	şēşiwli çözülmüş
şer (krş. şe)	ş. 6/111
ş.+ de 2/42	şet kenar, uç
ş.+ ge 16/35	ş.+ i 11/35, 11/35, 12/182,
şer (krş. şe)	3/95, 3/95
ş. 10/30, 6/3	ş.+ i 7/122
ş.+ demin 2/17	ş.+ inde 2/48, 3/112
ş.+ den 2/17	ş.+ ine 12/76
şerñovil çernobil (nükler kaza)	şetel dış memleket
ş. 2/38	ş.+ derden 17/23
şēş - çözmek	şetne - çocukken ölmek
ş.- e 11/166	ş.- b getti 7/45
ş.- esin 22/50	şetşeb uzak, taşra
ş.- ib 11/166	ş.+ in 7/46
ş.- ib ket 11/165	şeyi kadar
ş.- ip 11/155	ş. 7/224
şēşe anne	şeyim (krş. şeyi)
ş.+ den 6/20	ş. 11/5, 14/134, 16/30, 7/201,
ş.+ le 22/76	7/43
ş.+ m 1/125, 1/126, 11/68,	şeyin (krş. şeyi)
11/73, 11/73, 11/87, 14/24,	ş. 11/158, 11/37, 16/28,
18/22, 21/68, 22/75, 25/62,	21/137, 5/111, 5/57, 6/106,

	7/48,		ş.- amayddığ 25/67
	7/73, 7/80		ş.- amıs 7/31
şeyin	(krş. şeyi)		ş.- amız 25/42
	ş. 7/19, 7/72		ş.- ard 5/69
şı -	çıkmaq		ş.- asın 12/89, 22/51
	ş.- b betti 23/2		ş.- asındar 3/39
	ş.- betkendden 5/118		ş.- asız 11/234
	ş.- b ğalad 15/63		ş.- a vere 12/62
	ş.- b getti 19/97		ş.- a vered 19/61
	ş.- b ketkem 6/99		ş.- a vergeñ 3/22
	ş.- vadğa 22/83		ş.- ib 11/166, 11/244, 12/30,
şiar	belki		12/59, 12/76, 12/78, 14/138,
	ş. 23/88, 3/88		3/26, 6/99, 7/110, 8/216
	ş.+ sındar 12/165		ş.- ibadğan 7/37
şıda -	dayanmaq		ş.- ibathān 10/45
	ş.- y 4/76		ş.- ibatı 11/244
	ş.- yamadı 4/75		ş.- ibatır 5/213, 8/137
	ş.- yamay ğalam 11/79		ş.- ib baradsa 19/68
şıdamdı	dayanıqlı		ş.- ib dur 14/47
	ş. 24/128		ş.- ib em 21/110
şıfa	Ar. şifa		ş.- ib getti 7/158
	ş. 15/75		ş.- ib ketti 7/187
	ş.+ sın 15/79, 15/79, 15/85		ş.- ib tırad 4/25
şığ -	çıkmaq		ş.- ib tur 8/136
	ş.- a 14/117, 16/42		ş.- ib turğan 8/136
	ş.- ad 19/71, 23/3, 23/57,		ş.- ip ketib baratır yeken 6/89
	24/113, 3/21, 3/21, 5/169, 7/37,		ş.- ıvadğan 25/56
	8/220, 8/220,		ş.- ıvaldığ 15/31
	8/240		ş.- ıyb ^w otıram 7/150
	ş.- adı 23/37	şığ -	(krş. şığ -)
	ş.- am 7/35		ş.- a 1/120
	ş.- amayd 1/85, 1/85		ş.- ad 23/13

ş.- adın 1/30	ş.- 1b saldığ 7/83
ş.- amayd 1/167	ş.- 1b saldıq 4/81
ş.- amız 1/167	ş.- 1v 7/148
ş.- arda 7/7	ş.- 1v jèrem 12/131
ş.- asındar 3/40	ş.- say 21/122
ş.- 1b ğaldıq 7/56	ş.- sını 16/22
ş.- 1b keteyin dèvadsa 23/97	şığar - (krş. şığa -)
şığa - çıkarmak	ş.- d 7/10
ş.- jvermedin 11/255	ş.- say 21/123
şığar (krş. şıar)	ş.- sını 16/21
ş. 1/33, 11/226, 12/50, 15/54,	şığar (krş. şıar)
19/40, 21/124, 3/93, 4/182,	ş. 22/60
4/22, 4/31, 7/207, 7/33	ş.+ sındar 10/76
ş.+ ad 5/219	şığar (krş. şıar)
ş.+ sındar 4/70	ş. 1/34, 15/60, 22/77
şığar - (krş. şığa -)	ş.+ sındar 10/8
ş.- a 20/45	şığar - (krş. şığa -)
ş.- ad 11/230, 5/204, 5/205,	ş.- dıq 7/27
7/163	şığaruw çıkarmak
ş.- adı 5/98	ş.+ ğa 20/42
ş.- adın 5/92	şığaruw_şün (~ ÖK. şığaruw üşin)
ş.- amız 7/224	çıkarmak için
ş.- asın 12/144	ş. 12/146
ş.- atın 10/12, 10/12	şığın masraf
ş.- dı 25/67, 7/222	ş. 1/85
ş.- dıq 7/26	şığır (krş. şığır)
ş.- ğan 10/11, 5/221	ş. 12/136, 12/138, 12/141,
ş.- 1b 10/78, 12/141, 12/178,	12/183, 5/196, 5/197
19/19, 20/47, 5/200	ş.+ dıñ 5/203
ş.- 1b geded 5/93	ş.+ me 5/207
ş.- 1b jatr 15/52	ş.+ men 12/141, 5/202, 5/206,
ş.- 1b kedgen yeKen 12/147	5/207, 5/208

	ş.+ yæggen 5/196	şıhpaydıKem (< şıqpaydı ekenmin)
şığıs	doğu	çıkmaq
	ş. 12/134	ş. 7/14
şigit	yiğit	şık - (krş. şih -)
	ş. 11/135, 11/144, 11/162	ş.- Kanañ 22/34
şıguw	çıkmaq	şıl
	ş.+ ğa 18/33	yıl
şih -	(krş. şih -)	ş. 1/157, 12/174, 13/10, 13/3,
	ş.- basañ 20/84	14/20, 14/29, 14/57, 14/59,
	ş.- basaq 7/162	15/27, 15/96, 16/34, 17/42,
	ş.- bay jatadı 19/56	17/44, 17/44, 17/45, 17/46,
	ş.- dı 1/9, 14/63	17/46, 17/47, 17/48, 17/49,
	ş.- dım 24/9, 5/56	18/23, 20/29, 20/5, 21/131,
	ş.- ğan 22/71	21/134, 22/61, 23/48, 25/84,
	ş.- ib 19/86	4/112, 4/156, 5/26, 5/56, 6/12,
	ş.- ib getedin 3/21	7/25, 8/95
	ş.- ib getetin 3/23	ş.+ da 15/87, 25/25
	ş.- ib getib 3/34	ş.+ dar 23/31, 23/41, 6/131,
	ş.- ib keted yekemiz 8/181	19/97
	ş.- ib ketkeñ 6/103	ş.+ dardan 15/22
	ş.- Kān 1/163	ş.+ darı 12/178, 6/144
	ş.- payd 16/35	ş.+ day 15/27
	ş.- paym 8/283, 8/283	ş.+ dıñ 19/119
	ş.- sam 21/111	ş.+ ğa 10/28, 21/144
	ş.- sañ 11/36	ş.+ ğı 1/5, 14/63
	ş.- saq 23/34, 6/85, 6/88	ş.+ ğımın 16/4
	ş.- sın 5/150	ş.+ ı 1/130, 1/31, 2/50, 10/18,
	ş.- tı 15/52, 3/6, 9/80	10/23, 10/32, 14/126, 14/14,
	ş.- tıh 25/51	14/23, 14/6, 14/7, 14/7, 14/7,
	ş.- tım 14/120, 17/49, 7/36	14/9, 14/9, 14/9, 16/4, 17/46,
	ş.- tıñdar 3/39	17/47, 20/17, 20/3, 20/6, 20/6,
	ş.- Tıñdar 3/39	20/8, 25/20, 25/4, 25/44, 5/164,
		5/181, 5/2, 6/14, 6/19, 6/20,

6/5, 6/5, 7/9, 8/15, 8/168, 8/171, 9/77	şiq - çıkmak ş. 12/43, 21/110 ş.- am 17/43 ş.- pay 16/42 ş.- qan 1/162, 12/112, 19/63, 22/71, 25/63, 3/112, 5/18, 5/209, 5/210, 5/212, 6/67 ş.- qañ 15/83 ş.- qañ 22/31, 6/68 ş.- qana 17/59 ş.- qanañ 17/50, 24/10, 9/81 ş.- qanda 22/88, 6/129, 6/129, 7/111 ş.- qañma 15/31
şılıbır yular ş.+ men 6/149	
şilde (krş. şilde) ş.+ si 26/27	
şılıjıra - suyun az akması ş.- v 1/26	
şımğend öz. is. şehir ismi ş. 26/10, 26/18 ş.+ de 17/35	
şımğent (krş. şımğend) ş.+ iñ 26/44 ş.+ te 7/59	
şımır öz. is. kişi ismi ş. 21/34, 21/34, 21/34, 21/36, 21/38, 21/40, 21/44 ş.+ dı 21/47	şır bebeğin dünyaya geldiğindeki sesi ş. 8/217
şımkend (krş. şımğend) ş. 26/5 ş.+ degi 24/6 ş.+ di 7/132	şıra yavrum ş.+ ım 1/147
şınar <i>Far.</i> çınar ş. 5/139	şırağ (krş. şıra) ş.+ ım 11/149, 11/180, 11/216, 8/66
şındığ gerçek ş. 11/201	şırağ (krş. şıra) ş.+ ım 15/100, 15/41, 17/61, 8/297
şındıñ (krş. şındığ) ş.+ da 15/61	şırāğım (krş. şıra) ş. 8/3
şındıq (krş. şındığ) ş.+ qa 3/85	şırañ (krş. şıra) ş.+ tarım 1/145, 15/66, 15/79
şıpa <i>Ar.</i> şifa ş.+ sın 15/66	şırañşı türbedar ş. 21/65

şıraşılığ türbedarlık	yerleştirilmiş olan özel yapı
ş. 6/14, 6/15, 6/74	ş.+ in 12/176
şıraşılıh (krş. şıraşılığ)	şir (krş. şe)
ş. 6/16, 6/3, 6/72	ş.+ de 2/13
ş.+ tñ 6/3	ş.+ den 6/48
şıraşılıh (krş. şıraşılığ)	şir (krş. şe)
ş. 6/4	ş.+ de 2/14
şıy - (krş. sıy)	şire şeker
ş.- ğadın 5/71	ş. 8/125
şıyhılda - cıvıdamak	şiri - çürümüş
ş.- ğan 15/49	ş.- gen 25/42
şıyPa Ar. şifa	şirkin-ay ünl. hey gidi!
ş.+ sın 1/100	ş. 1/52, 7/104
şıypalığ şifalı	şiyeli öz. is. şehir ismi
ş.+ ı 1/113	ş.+ ge 19/55
şıypālīg (krş. şıypalığ)	şiyim kadar
ş.+ ın 1/106	ş. 5/83
şığır çıkırık	şKür Ar. şükür
ş. 12/136	ş. 1/141, 1/172, 2/18, 2/48, 2/7,
şıh - çıkmak	2/70, 2/9, 4/185
ş.- bay turub 22/88	şo (krş. so)
şilde Far. temmuz	ş. 7/126
ş. 4/13	şofangöl öz. is. göl ismi
ş.+ si 26/27, 26/28	ş. 12/156
ş.+ sinde 26/28	şoğ yok
şildehana Far. doğan bebek için	ş. 15/74, 25/70, 8/215
düzenlenen eğlence	şoğbar ğañlı öz. is. boy ismi
ş. 24/21, 24/22, 24/22	ş. 11/133, 13/28
şiliy o kadar	şoğıl - yapılmak
ş. 20/21, 20/54, 23/3, 4/50	ş.- an 5/132
şilöz Alm. su seviyesini yükseltmek	şoğbar çomak, sopa
için ırmağa veya kanala	ş. 12/78

şoħbar ğaňlı (krş. şoğbar ğaňlı)

ş.+ m 11/3

şol (krş. sol)

ş. 12/100

şol yol

ş. 18/14

ş.+ ğa 6/83

şolağarığ öz. is. ark ismi

ş. 12/144, 12/145, 12/148

ş.+ tı 12/144

şoläğarığ (krş. şolağarığ)

ş. 12/145

şolağğorğan öz. is. köy ismi.

ş.+ iň 12/87

şolağğorğan (krş. şolağğorğan)

ş. 12/89

şoläq çolak

ş. 12/145

şoldas arkadaş

ş.+ imen 11/133

şolvarıs kaplan

ş. 12/48

şomıl - yıkanmak

ş.- adı 3/105

şomıldır - yıkandırmak

ş.- ad 20/80

şopan çoban

ş. 12/156

şopır Alm. sürücü

ş. 1/132, 18/4

şoq yok

ş. 1/17, 20/32, 23/65, 8/23

şoşaq sivri

ş.+ tar 20/70

şoşay - dik görünmek

ş.- 1b 20/70

şoşğagöl öz. is. göl ismi

ş.+ dön 1/159

şoşı - ürkmek

ş.- b^woyambayd 24/45

şoşıy öz. is. şehir ismi

s. 25/52

şot Rus. hesap

ş.+ ina 19/67

şöb ot

ş. 15/76, 15/77, 15/83, 19/79,

19/80, 19/82, 2/68, 24/162,

24/58, 3/42, 3/64, 5/124, 5/124,

7/26

ş.+ ben 24/55, 24/58

ş.+ der 24/149

ş.+ di 24/147, 24/148, 24/55,

3/46, 3/49, 3/51

ş.+ i 15/82, 15/85

ş.+ in 24/157

ş.+ salamız 7/223

ş.+ ti 19/81

ş.+ ün 1/133

ş.+ üň 3/52, 3/53

şöb (krş. şöb)

ş.+ ke 7/29

şöbere torunun çocuğu

ş. 6/65

ş.+ n 15/99

şöbere (krş. **şöbere**)

ş. 7/58

şöbereli torunun çocuğu olan

ş. 15/100

şöbörö (krş. **şöbere**)

ş. 11/121, 11/121

ş.+ nüñ 15/99

ş.+ sü 11/173

şöbşek torunun çocuğunun çocuğu

ş.+ piz 6/65

şöbşög (krş. **şöbşek**)

ş.+ ü 11/174

şölde - susamak

ş.- b 15/76

ş.- se 15/76

şöldö - (krş. **şölde**)

ş.- gönde 21/35

şöp (krş. **şöb**)

ş.+ tiñ 3/52, 3/52

ş.+ tör 24/149

şöp (krş. **şöb**)

ş. 1/129

şöş söz

ş. 23/3

şöt (krş. **şot**)

ş.+ üñdi 19/66

şöv (krş. **şöb**)

ş. 3/48, 7/106

ş.+ ge 5/123

şövöre (krş. **şöbere**)

ş. 7/56

ş.+ lerim 1/139

şövörö (krş. **şöbere**)

ş. 7/62, 7/63

şöl çöl

ş.+ de 14/98

ş.+ düñ 14/102

ş.+ ge 24/128

ş.+ i 21/33

ş.+ ünde 21/15, 21/33

şubad (krş. **subad**)

ş. 24/117, 24/125

ş.+ dı 24/120, 24/133

ş.+ dıñ 24/118, 24/125, 24/134,
24/136

şubar ala

ş. 21/53, 21/55, 21/58, 21/58,
21/59, 21/69, 21/83, 6/128

şul yıl

ş. 5/96, 6/85

ş.+ u 10/3

şuma cuma

ş.+ ğa 23/51

şuñöd (krş. **şümöd**)

ş. 12/141

şuvad deve sütü

ş. 24/138

şuvar (krş. **şubar**)

ş. 21/55, 6/133

şuw öz. is. köy ismi

ş.+ ğa 4/92

şuwlad - gürültü yapmak

ş.- ğan 19/98

şübörög kumaş

ş.+ gö 11/35	şür - yürüme
şükür Ar. şükür	ş.- ed 7/174
ş. 1/138, 11/123, 11/217,	ş.- ü 7/169
12/113, 13/11, 14/26, 16/43,	
22/79, 6/76, 7/198, 7/199, 9/66	T
şükür (krş. şükür)	
ş. 11/183	ta edat. ta
şükürşilik Allah' şükür etmek	t. 4/163, 5/63, 8/68
ş. 7/128	tā yine
şükürşülük (krş. şükürşilik)	t. 2/8
ş. 7/131	tab - bulmak
şükürük (krş. şükürşilik)	t.- almay 21/19
ş. 11/123	t.- ar 6/39
şüm için	t.- bay 3/22, 3/23
ş. 8/150	t.- han 15/43
şümöd ark	t.- imay 1/134
ş. 12/136	t.- Kanın 15/69
şün (krş. şüm)	tabağ tabak
ş. 12/186, 16/43, 20/60	t.+ ben 15/71
şüñ (krş. şüm)	taban ayak tabanı
ş. 3/80	t. 8/12, 8/146, 8/63, 21/91
şüñed (krş. şümöd)	tabıl - bulunmak
ş. 12/140, 12/142	t.- gan 14/69, 14/71
ş.+ derdi 12/143	t.- mağam 5/138
ş.+ di 12/142	tabıs - kavuşmak
ş.+ ge 12/140	t.- han 6/157
şüñöd (krş. şümöd)	tabıs gelir
ş. 12/136, 12/137, 12/137,	t. 15/97
12/142	t.+ iñ 20/87
ş.+ gö 12/140	tābıs - (krş. tabıs -)
şür (krş. şe)	t.- ib 13/24
ş.+ de 2/13	t.- ti 13/29

tabıstı geliri bol	t. 23/58, 6/115, 6/136, 6/139,
t. 15/56	6/141, 6/160, 6/161, 6/23, 6/29,
tabsır - teslim etmek	6/35, 6/37, 6/48, 8/16, 8/17,
t.- ıb 3/9	8/18, 8/18, 8/19, 8/20, 8/21,
tad pas, demir pası	8/21
t. 16/40	tahsır (krş. tahsır)
tafşı yetersiz	t. 8/282
t.+ mız 1/22	tāhsır (krş. tahsır)
tafsır - (krş. tabsır)	t. 8/17
t.- dıĝ 25/59	tahta tahta
taĝ yine	t. 11/35
t. 21/115, 6/37, 8/272	tahtay (krş. tahta)
tāĝ (krş. taĝ)	t. 6/97, 6/97
t. 12/78, 15/100, 3/26, 8/296,	t.+ dı 6/98
8/302	t.+ ĝa 6/103, 6/98
taĝı (krş. taĝ)	t.+ men 11/35
t. 11/111, 20/83, 21/140, 25/86,	taħwa Ar. takva
5/214, 5/37, 7/17, 8/285, 8/285	t. 22/10, 22/75, 22/9
tāĝı (krş. taĝ)	tāı (krş. taĝ)
t. 7/31	t. 22/87
tāĝı (krş. taĝ)	tal - bayılmak
t. 15/27	t.- may 16/28
tāĝı (krş. taĝ)	tal ağaç
t. 4/156	t. 16/33, 16/34
taħa - dayamak	t.+ darım 16/36
t.- p duruw 11/32	t.+ ĝa 21/82
taħħır çorak, verimsi yer	t.+ ĝa 21/82
t. 2/66	tāl (krş. tal)
taħım at sırtına oturduğunda ata	t. 5/135
deĝen dizin iç kısmı	t.+ ĝa 7/29
t.+ ın 17/3	talab öz. is. köy ismi
taħsır Ar. efendim	t. 6/127, 6/127

talap (krş. talab)	t.- ib turad 8/125
t.+ ta 23/16, 23/16	
Talas - tartışmak	tama yemek
T. 2/25	t.+ ina 4/101
t.- atım 15/36, 15/37	tamağ (krş. tama)
t.- ıb 17/55	t. 21/144, 24/161, 25/62, 4/104,
talaş öz. is. şehir ismi	4/165, 4/17, 8/239
t. 21/62	t.+ ı 20/70, 4/102, 7/32, 8/238,
talay <i>edat.</i> nice	8/239
t. 1/152, 11/28, 11/29, 11/29,	t.+ ina 15/73, 20/80
22/44, 7/84	tamağ (krş. tama)
talhan kavrulmuş buğday	t.+ ın 11/150
t. 11/15, 9/92	tamağdan - yemek yemek
t.+ dı 11/224	t.- sa 24/152
t.+ nan 11/196	tamağışün (< tamağın için) yemeğin
talhān (krş. talhan)	için
t. 11/10	t. 8/237
tal pal ağaç mağaç	tamağtan - (krş. tamağdan)
t.+ imen 21/83	t.- ad 24/153
tam ev	tamağ (krş. tama)
t. 11/120, 14/52, 14/65, 14/65,	t. 19/120, 3/30
14/65, 14/66, 15/68, 15/98,	t.+ dan 21/31
7/208, 8/190,	t.+ dı 4/89
8/201	t.+ işüw 21/66
t.+ da 14/64	t.+ tı 4/16
t.+ dar 5/185, 5/185	tamağdan - (krş. tamağdan)
t.+ ğa 7/149	t.- adı ned 21/143
t.+ niñ 14/67	tamağ (krş. tama)
t.+ saldı 5/187	t. 4/107
t.+ saldım 14/66	tamağ (krş. tama)
t.+ salıb 2/88, 2/89	t. 21/151, 24/134, 25/28, 3/29,
tam - damlamak	4/100, 4/18, 4/82, 8/133
	t.+ işiñdir 7/228

t.+ qa 4/98	tāms - (krş. tanıs)
tamaşa <i>Far.</i> harika	t.- ib bilisib süytüb qaytad
t. 20/25, 20/28, 20/28, 8/185	24/105
tamıq (krş. tama)	tañqal - (krş. tāñgal)
t.+ qa 4/106	t.- ib 3/35
tamır damar	tañla - seçmek
t. 8/68	t.- b 21/146, 21/146
t.+ ı 8/72	tap - bulmak
tāmır (krş. tamır)	t.- pa 21/10
t.+ in 8/68	t.- pay 12/132, 21/19
tamsan - imrenmek	t.- pay ^w otrım 21/28
t.- adı 15/77	t.- qanın 15/14
tan - tanımak	tapal kısa
t.- ip 11/45	t. 11/96
t.- mayd 23/55	tapşı yetersiz
t.- mayım 6/153	t.+ yēkeñ 9/70
tañ tan vakti	tapsır - teslim etmek
t. 6/114	t.- am 6/101
tañasır - atı yarışa hazırlama vaktinde	tapsırığ sipariş
sabaha kadar ayakta bekletmek	t.+ ı 8/151
t.- amız 26/30, 26/32	tapta - eğitmek
tañasıramız (krş. tañasır)	t. 16/24
t. 26/34	tar dar
tañasırıw (krş. tañasır)	t. 12/139, 12/172
t. 26/29	tār darı
tāñgal - hayret etmek	t. 2/56
t.- ıvatır 3/84	tara - dağılmak
tanı - tanımak	t.- b 17/23
t.- ymız 7/26	t.- dı 10/73
tanıs - tanışmak	t.- ğana 10/56
t.- ğan 4/184	t.- ğanañ 10/33, 10/79
t.- ib_ıladı 21/65	t.- ğanşa 18/5

t.- yd 21/17	tarḥa - dağılmak
t.- ym 21/50	t.- b 25/60, 9/4
t.- ymız 21/16	t.- dı 1/60, 15/28, 7/103, 9/23
tarad - yaymak	t.- ğan 17/13, 17/7
t.- ḥam 19/39	t.- ğana 7/50
t.- iñ 19/93	t.- ğanañ 1/61
tarap <i>Ar.</i> taraf	t.- sa 17/8
t.+ inan 2/19, 2/22	tarḥā - (krş. tarḥa)
t.+ inın 2/36	t.- b 1/52
tarat - (krş. tarad)	t.- dı 1/60
t.- ad 5/211, 8/265	tarḥat - dağıtmak
t.- ibatır 8/263	t.- ad 25/30
taratuwşı yayıcı	t.- atın 11/101
t. 19/39	t.- ib 15/29
tarawız <i>öz. is.</i> ark ismi	tarḥaw dağılmak
t. 12/173	t. 17/7
t.+ dñ 12/173	tarı darı
taraz <i>öz. is.</i> şehir ismi	t. 2/42, 2/42, 2/43, 2/43
t. 21/62	t.- sın 12/183
t.+ dı 12/86	t.+ yèggen 5/201
t.+ ğa 7/209	tārı (krş. tarı)
t.+ inı 20/86	t. 2/45, 2/65, 2/65
tard - çekmek	t.+ men 2/4
t.- ḥan 23/27	t.+ n 2/70
t.- ib 5/126	t.+ nı 2/56, 2/58, 2/59, 2/61
tárd - (krş. tard)	tārı (krş. tarı)
t.- ad 1/81	t.+ nı 2/65
tardba çekmece	tariḥ <i>Ar.</i> tarih
t.+ ları 24/41	t. 14/76, 19/36
t.+ sı 24/44	t.+ ı 14/68
tardıl - çekilmek	tarıld - daraltmak
t.- ib ğald 1/41	t.- ğan 12/176

tārilt - (krş. **tarıld**)

t.- ib 12/173

tarım - daralmak

t.- basañ 4/27

tarıq - darlık çekmek

t.- tı 7/109

tarıyħ (krş. **tarıh**)

t.+ da 5/11

t.+ ı 23/51

t.+ ın 19/26, 22/70

t.+ ta 11/114

tars iki sert nesnenin

vurulmasından çıkan ses

t. 12/176, 14/117

tart - çekmek

t.- basa 7/156

t.- ib 10/80, 12/62, 19/32,
19/33, 23/26, 5/80

t.- ibadħan 6/133

t.- ibağan 2/26

t.- ibağanday aldım 14/32

t.- ibald 7/173

t.- ib jüred 7/156

t.- ib kete bered 19/58

t.- ib qalad 23/25

t.- ip 19/45

t.- sa 7/156

t.- sam 7/105

taşt - (krş. **taşt**)

t.- ad 23/27

tāřt - (krş. **taşt**)

t.- ib 2/60, 9/72

tartıl - çekilmek

t.- adı 2/59

t.- ğanan 10/79

t.- ib jadır 1/41

tartım - çekinmek

t.- ba 23/26

tartıs - çekişmek

t.- ib 17/55

tartuw çekmek

t. 24/160

tas - taşımak

t.- ib 12/153, 12/153, 12/174,
12/175, 2/78, 20/85

t.- ibatqan 14/122

t.- ib işemiz 16/41, 16/42

t.- ıdı 5/164

tas taş

t. 19/93, 8/192

t.+ ben 23/99

taş (krş. **tas**)

t. 18/14

tās - (krş. **tas**)

t.- ib işedi 1/212

tasa - bırakmak

t.- b keddig 14/9

tasarıq taş ark

t.+ penen 10/80

t.+ tiñ 10/83

taşım taşkın

t. 14/78

t.+ da 12/150

tası - taşımak

t.- ğañ 12/135	t.- ydı 20/75
t.- vadħañ 20/56	t.- yın 20/78
t.- yd 20/71, 5/170	t.- ysın 20/80
t.- ydı 11/28, 11/28, 8/198	tastaĝ tabak
t.- yd yéken 12/153	t.+ ben 15/71
t.- ymız 1/133, 1/133	tastı - (krş. tasa)
t.- ytındar 20/83	t.- y bergen 23/12
taşken öz. is. şehir ismi	tasuw taşımak
t.+ de 11/241	t. 8/166, 8/197
taşkiñ (krş. taşken)	tatar öz. is. millet ismi
t.+ ge 8/46	t. 12/130, 23/13, 23/34, 23/35,
tassa - (krş. tasa)	23/42, 23/9
t.- yd 7/67	tatı pas
t.- ytın 20/59	t. 16/40
taşsa öz. is. boy ismi	tav - bulmak
t.+ ğa 7/133	t.- asız 6/153
taşşambay öz. is. kişi ismi	tavaldırıĝ kapı eşiĝi
t. 23/62, 23/66, 23/73	t.+ dıñ 6/28
taşşambay (krş. taşşambay)	t.+ ğa 6/27
t.+ dı 23/85	taw - bulmak
tasta - (krş. tasa)	t.- ib 6/150
t.- b 14/103, 23/103, 8/174,	t.- ib berer 6/148
8/223	t.- ib jeydin bosa 24/157
t.- batır 8/201	t.- ib keb 15/97
t.- b gettig 8/175	t.- ub aĝan yéken 3/98
t.- b ketemiz 3/27	t.- ub alayın 11/146
t.- dım 6/139	t.- ub dursa 1/88
t.- ğan 8/202, 8/216	taw daĝ
t.- mayd 20/79	t. 14/17, 3/11, 5/215, 5/216,
t.- sañ 4/50	5/221
t.- y berĝin 23/11	t.+ da 14/136, 14/137, 14/137,
t.- yd 11/36, 20/85	5/86, 8/176, 8/184

t.+ dañ 6/119	t. 2/24
t.+ dı 5/216, 8/202	taws - (krş. bitirmek)
t.+ dñ 11/160	t.- adın 23/54
t.+ duñ 1/158	tawsıl - tükenilmek
t.+ ğa 14/138, 5/118, 5/85,	t.- asın 19/73
6/109, 6/109	t.- d 19/80
t.+ ğo 5/85	t.- dı 20/59
tawĝay täwip öz. is. kişi ismi	t.- mayd yèKen 23/54
t. 15/87	tawsuw tükenmek
tawı tavuk	t.+ mız 19/116
t. 21/122	tay - kaymak
tawıĝ (krş. tawı)	t.- ib 6/103, 6/98
t. 20/12, 21/122	t.- ib betedi 11/33
t.+ soysay 21/123	t.- ib ketken 6/103
tawıĥ (krş. tawı)	tay tay
t.+ dan 21/121	t. 16/14, 16/44, 26/12, 26/23
tawıq (krş. tawı)	t.+ dam 24/102
t. 20/32, 21/123	tây - (krş. tay -)
tawıs - bitirmek	t.- ib 19/10
t.- ĥan 9/85	tayaĝ sopa
t.- ĥañ 9/92	t. 19/34, 6/96
t.- ib 24/4	t.+ ın 6/101
t.- qan 9/83	tayaĥ (krş. tayaĝ)
t.- tı 9/84	t.+ ben 6/96
tawkeĥan öz. is. kişi ismi	t.+ beñ 19/34
t. 14/69	t.+ sız 6/99
t.+ iñ 14/68	tayaw doğru
tawlı daĝlı	t. 4/13
t. 3/10	tayı - (krş. tay -)
tawlı garabaĥ öz. is. şehir ismi	t.- b getedi 11/32
t. 2/15	tayım öz. is. boy ismi
tawlı karabaĥ (krş. tawlı garabaĥ)	t. 22/4

taypa *Ar. tayfa*

t.+ sını 22/4

taz *Far. tazı*

t. 11/102, 3/113

t.+ ğa 3/113

taz temiz

t.+ ed 8/134

tāz (krş. **taz**)

t.+ ım 11/52

taza (krş. **taz**)

t. 1/178, 1/183, 19/85, 20/24,
20/27, 24/120, 24/136, 24/137,
3/68, 4/38, 4/39, 5/214, 5/53,
7/35, 7/37, 8/243

tazā (krş. **taz**)

t. 24/48

tazala - temizlemek

t.- b 2/67

t.- dıq 7/216, 7/216

t.- ymıs 7/217

tazalğ temizlik

t. 24/136

taza_mes (< temiz değil)

t. 5/54

tazı (krş. **taz**)

t. 11/53

tazıla - (krş. **tazala** -)

t.- yd 20/78

tazla - (krş. **tazala** -)

t.- yd 20/81

tāji *öz. is. millet ismi*

t. 11/195

tājigistan *öz. is. devlet ismi*

t. 14/16

t.+ da 6/144

tājiriybe *Ar. deneyim*

t. 25/81

tājistan (krş. **tājigistan**)

t.+ da 19/102, 19/103, 19/103

tālāb (krş. **talab**)

t.+ da 23/24, 23/48

tālim-tārbiye eğitim öğretim

t. 21/23

tālim-terbe (krş. **tālim-tārbiye**)

t. 21/20

tāmāğ (krş. **tama**)

t.+ ımızın 8/242

tāmāq (krş. **tama**)

t. 19/117

tān ait, has

t. 24/35

tārā - (krş. **tara**)

t.- yd 21/17

t.- ymız 21/14

t.- ytındar 21/92, 21/92

tārbiyele - eğitmek

t.- b 7/189

t.- ymız 22/68

tārbiy_emes (< tārbiye emes) terbiye

değil

t. 7/174

tārbiyeş eğitmen

t. 25/31

tārīḡ (krş. **tariḡ**)

t. 15/91	t.+ ge 15/78
täriyh (krş. tarih)	täwipkerşilig tabiplik
t.+ tä 12/103	t.+ i 8/68
tärtib <i>Ar.</i> tertip	täwir iyi
t. 7/174	t. 15/43
täsil yöntem	t.+ göred 24/149
t.+ men 25/76, 25/76	täyäg (krş. tayağ)
täşken (krş. taşken)	t.+ be 6/96
t. 12/95, 14/103	täyäg (krş. tayağ)
t.+ de 1/190	t.+ in 9/61
t.+ deg 14/132	t.+ in 9/81
t.+ inde 11/242	täyirlän <i>öz. is.</i> kişi ismi
täşkeñ (krş. taşken)	t. 23/31
t.+ e 12/89	te <i>edat.</i> te
täşşämbay (krş. taşşambay)	t. 1/130, 1/62, 9/76
t. 23/74, 23/76, 23/87, 6/162,	te - (< iste-) yapmak
6/164	t.- dig 18/4
täşşämbäy (krş. taşşambay)	t.- gen 18/27
t. 6/159, 6/161, 6/162, 6/163	t.- v jätımız 2/18
täşşen (krş. taşken)	tê - demek
t.+ nem 8/25	t.- ydi 1/10
täte ağabey	t.- ytin eg 1/10
t. 11/182, 11/37	teg sadece
t.+ ge 7/16	t. 1/53, 10/64, 10/83, 12/109,
täwib <i>Ar.</i> tabip	24/41,
t. 14/49	teg boş
täwbä <i>Ar.</i> tevbe	t. 8/13, 8/51
t. 12/113	t.+ emes 8/51
täwekel <i>Ar.</i> tevekkül	teg soy
t. 7/193	t.+ imen 22/72
täwib (krş. täwib)	t.+ imiz 8/18
t. 15/64	t.+ imizge 8/109

t.+ imizi 22/71	t. 1/12, 11/114, 11/114, 11/115,
t.+ in 22/91	11/123, 11/147, 11/148, 13/2,
tegin bedava	13/5
t. 8/188	t.+ ge 11/163
teğın (krş. tegin)	tekiniyka (krş. teğiniyka)
t. 1/16	t.+ n 1/85
tēgin (krş. tegin)	tekser - (krş. tegse)
t. 1/70	t.- etin 11/233
tegis düz	t.- ib 11/231, 11/232
t. 5/38	telebıyızır <i>Fr.</i> televizyon
tegse - kontrol etmek	t.+ den 1/140
t.- meyd 1/106	telefon <i>Fr.</i> telefon
tegser - (krş. tegse)	t. 23/63
t.- ed 7/36	teleşki <i>Rus.</i> büyük araba
t.- iv kördü 1/105	t. 19/80
teğser - (krş. tegse)	televişki <i>Rus.</i> televizyon kulesi
t.- edi 1/106	t. 14/132
teğiniyka <i>Fr.</i> teknik	televiyden (krş. telebıyızır)
t. 9/34	t.+ de 7/180
teğnoloğiya <i>Fr.</i> teknoloji	televiyızır (krş. telebıyızır)
t.+ n 25/84	t.+ den 16/11
teğniyka (krş. teğiniyka)	televizir (krş. telebıyızır)
t. 11/235	t.+ di 8/268
teğniyka (krş. teğiniyka)	telibizer (krş. telebıyızır)
t.+ nı 25/92	t.+ di 8/249
teğniykıwm teknik okul	tembole <i>Rus.</i> özellikle
t.+ ğa 25/48	t. 20/56
teğniykuwm (krş. teğniykıwm)	temir <i>öz. is.</i> boy ismi
t.+ ga 20/6	t. 10/65, 10/66,
tek (krş. teg)	temir demir
t. 4/153, 4/26	14/62, 9/22
teke <i>öz. is.</i> köy ismi	t.+ i 16/41

tege para	t. 10/49, 10/51, 15/42, 7/67	t.+ in 16/26
teñge (krş. tege)	t. 25/79, 25/80, 3/67	terbetil - sallanmak
t.+ dem 3/66		t.- etin 24/40
t.+ din 3/66		t.- gemmenen 24/40
t.+ ge 15/36		terē - (krş. ter -)
t.+ ğe 15/37		t.- b 7/202
t.+ mizi 25/80		tereñ derin
t.+ n 19/71		t. 12/138, 14/124, 14/133
teñiz deniz		tēreñ (krş. tereñ)
t. 5/210		t. 12/139
t.+ den 21/36		tereñdik derinlik
t.+ inde 17/45		t.+ te 12/139
tēñiz (krş. teñiz)		teri deri
t. 1/171		t.+ den 24/121
teñser - (krş. tege)		t.+ sinen 24/127
t. 14/105		teris ters
ter - toplamak		t. 11/144, 12/157, 19/57, 2/75
t.- dig 7/202		teriskey kuzey
t.- dik 7/43		t.+ de 12/87
t.- emiz 7/213		terlet - terletmek
t.- esin 7/210		t.- ib 16/26
t.- etin ğe 7/44		tesig delik
t.- ib 7/110, 7/204		t. 12/20, 14/60, 7/196, 7/196
t.- ib jerib jür 9/84		t.+ derin 20/66
t.- ib keled 7/204		tesik (krş. tesig)
t.- iv 25/41, 7/110		t.+ terin 20/66
t.- iv jiyd 23/83		t.+ ti 12/22
t.- iv jiyt 8/33		tez tez, çabuk
ter ter		t. 4/66, 4/72, 7/204, 7/204
t.+ imız 7/125		tıg - gizlemek
		t.- atın 7/68
		t.- ib 7/67

tığ - (krş. tig -)	t.- ib tigned 25/14	t.+ beñ 5/68	t.+ dı 5/69
tıgıl - saklanmak	t.- ib 1/135	tırşilig (krş. tırşilig)	t. 5/195
tın - bitmek	t.- ayın 11/243	tısaw köstek	t.+ diñ 24/66
tıñda - dinlemek	t.- ñız 12/7	tısawgeser henüz yürümeye başlayan	çocuğun düzgün yürümesi için
t.- v ^w otıramıs 23/12		ayaklarına bağlanan ipin	saygıdeğer biri tarafından
tınış huzurlu	t. 13/19	kesilme geleneği	t. 24/51, 24/70, 24/70, 24/72
tıñla - (krş. tıñda -)	t. 11/145, 11/199	t.+ diñ 24/51	
t.- b ^w otr 11/145		tısawgesiw (krş. tısawgeser)	t. 24/14
t.- mayd 17/51		t.+ de 24/63	
t.- y 11/211		t.+ diñ 24/59	
tıq - saklamak	t.- qan 7/146	tıştıma çocuğu ilk beşiğe koyma	geleneğindeki bir faaliyet
tır - durmak	t. 1/31	t.+ sım 24/30, 24/31	
t.- ad 6/54		tıyış (krş. tıyış)	t. 1/142
t.- mın 1/135		tıyıştıg sessizlik	t.+ ı 1/143
tırday çıplak	t. 8/165	t.+ ım 7/94	
tırğın bir yerleşim biriminin sakini	t.+ ımın 2/3	tıyıştıq (krş. tıyıştıg)	t. 16/11
tırhıy - yorulmak	t.- a Kıluydı 7/226	ti - dokunmak	t.- se 12/66
tırıs - gayret etmek	t.- ad 20/44	t.- yed 8/115	t.- ygen 4/165
tıros halat	t.+ ben 5/68	t.- ysin 20/34	

tifäy	tükürmek t. 4/185, 4/185		t.+ i 4/180, 4/182, 8/63
tig -	dikmek t.- gen 5/38		tiläg (krş. tileg) t.+ i 24/20
tig -	bahse girmek t.- ib 17/18		tilig dilinmiş t. 12/20
tiğ -	inşa etmek t.- ib 25/62		tirägdır <i>Fr.</i> traktör t.+ menen 2/60
tiğ -	(krş. tig -) t.- ib bërdi 25/14		tirägtir (krş. tirägdır) t.+ mem 2/67
tik -	(krş. tig -) t.- 4/38 t.- ken 14/11		tiräktir (krş. tirägdır) t. 10/29, 11/29
tikeley	doğrudan t. 22/21, 22/6, 22/76		tireniyrof <i>Rus.</i> antrenman t.+ kiñ 22/56
tiKen	diken t.+ di 24/148		tiri diri t. 14/116, 14/27, 23/22, 23/39, 4/120, 4/140 t.+ lege 11/68
tiKenegdi	dikenli t. 24/149		tiril - dirilmek t.- e 8/250
til	dil t.+ i 14/101 t.+ inde 5/8		TirKe - eklemek T.- b 2/60
til -	dilmek t.- gen yëkeñ 12/24 t.- ib 12/38 t.- ib tastaan 12/23		tirlig iş t. 11/157, 11/199, 11/42, 19/77, 3/82, 7/182, 8/206, 8/210, 8/266, 8/39 t.+ der 11/47, 21/118 t.+ derine 22/36 t.+ i 11/141 t.+ im 11/102, 11/148 t.+ im 11/156 t.+ in 8/267 t.+ iñdi 11/90, 3/68
tile -	dilemek t.- geníd 12/36 t.- sey 21/117 t.- ymis 7/94		
tileg	dilek t.+ benēn 24/27		

	t.+ ti 21/114		t.- ib b�remis 2/77
tirlik	(krş. tirlic)	tiy�iz	- değirmek
	t. 11/218, 11/221		t.- bey 12/65
	t.+ ke 4/147	tiyis	- saldırmak
	t.+ ter 11/218		t.- ken y�keñ 12/59
tirşilig	hayat, yaşam	tiyis	gerek
	t. 15/14, 15/29, 15/9, 15/9,		t. 24/50
	21/51, 5/196	tiyiş	sakin
	t.+ derin 13/18		t. 1/139, 17/21, 17/5, 18/19,
	t.+ imiz 10/42		18/19
	t.+ in 12/158	tiyissi	gerekli
tis	- anlamak		t. 2/39
	t.- �n 21/39	tiyisti	(krş. tiyissi)
tis	- bırakmak		t.+ miz 22/86
	t.- ayd 19/16	tiyr	- (krş. ter -)
tis	- kıstırmak		t.- emiz 7/115
	t.- ğan 20/43		t.- ib gele j�tib 7/211
tiss	diş	tiys	- dokunmak
	t.+ i 4/100		t.- fesin 2/27
	t.+ im 11/172		t.- ib 12/60
	t.+ ine 4/104	tiyş	(krş. tiyiş)
tiste	- dişlemek		t. 20/61, 20/61, 23/43
	t.- b 15/77, 7/212, 7/212	tiyşt�h	(krş. tiyşt�ğ)
	t.- y amay ğalad 12/67		t. 2/26
tis�	- anlamak	to	<i>Rus.</i> bazen
	t.- �n 21/74		t. 5/136
tiy	- değmek	tob	grup
	t.- ed 25/57		t. 11/200,
	t.- gin 25/57	tob	<i>Ar.</i> tevbe
	t.- ib 14/59		t. 12/114
	t.- mey 7/51		t.+ ba 14/59
tiy	- y�klemek	toba	(krş. tob)

- t. 1/155, 11/123, 12/112,
12/112, 12/113, 7/198
- toba arıq** *öz. is. ark ismi*
t. 12/63
- tobarıǵ** (krş. **toba arıq**)
t. 12/111, 12/113
- tobarıǵ** (krş. **toba arıq**)
t.+ dan 12/64
t.+ dıñ 12/160
- tobarıq** (krş. **toba arıq**)
t. 12/114, 12/63
- toǵan** baraj
t. 1/21, 12/184, 12/185, 12/187
t.+ d 8/204
t.+ dı 12/188
t.+ ı 12/173
t.+ tuǵun 12/185
- toǵay** çalılık
t. 10/35, 10/35, 19/3, 5/46,
5/46, 8/164, 8/202, 8/23
t.+ da 12/123, 7/106, 7/85
t.+ daǵ 25/46
t.+ daǵı 4/178
t.+ dın 5/47, 8/124, 8/124
t.+ dıñ 3/13
t.+ ğa 5/46
t.+ ı 10/35
t.+ ın 8/22
- toǵay täwib** *öz. is. kişi ismi*
t. 15/63
- toǵıj** dokuz
t. 12/71, 12/72, 12/73, 8/140
- tōǵıt** - küçükbaş hayvanları akarsudan geçirmek
t.- ıb jüzüb ^wödizedin 5/88
- toǵız** (krş. **toǵıj**)
t. 11/91, 26/11, 7/218, 7/219,
7/28
t.+ ın 6/10
- toǵız** (krş. **toǵıj**)
t. 12/55, 7/13
- toǵ_şeg** (< toq işek) kalın bağırsak
t. 24/56
t.+ ime 24/56
t.+ ben 24/56
- toǵuz cedfis virinş** dokuz yüz yetmiş
birinci
t. 6/12
- toǵ** *Rus. elektrik*
t. 19/17
- toǵırla** - yığılmak
t.- v 7/145
- toǵsam** doksan
t. 25/27, 25/27, 5/37
- toǵsam bès** doksan beş
t. 19/105
t.+ te 15/28, 7/36
- toǵsam bir** doksan bir
t.+ de 2/30
- toǵsan** (krş. **toǵsam**)
t. 19/97
t.+ ij 2/30
- toǵsañ** (krş. **toǵsam**)
t. 2/64, 2/65

t.+ ğa 6/95	tohta - durmak
tohsan ald doksan altı	t. 8/257
t.+ da 19/105	t.- ğan 19/118
tohsan bës doksan beş	t.- may gedgen yëken 12/95
t.+ se 19/106	t.- ymız 21/104
t.+ te 6/14	tohtañğıra - durağan olmak
tohsan bëşiş doksan beşinci	t.- b 19/119
t. 23/30	tohtat - durdurmak
tohsan segiş doksan sekizinci	t.- ib 11/177
t. 10/28	tohuw dokuma
tohsan segiz (krş. tohsan segiş)	t.+ ğa 24/130
t. 10/27	toje <i>Rus.</i> yine
tohsan toğızıñş doksan dokuzuncu	t. 4/54
t. 10/32	toki <i>Rus.</i> sadece
tohsan tört doksan dört	t. 20/79
t. 15/28	tōki (krş. toki)
tohsan üş doksan üç	t. 20/57
t. 19/107	tol - dolmak
t.+ tem 7/77	t.- adı 26/36
t.+ ten 6/73	t.- ğan 24/68
tohsañ üş (krş. tohsan üş)	t.- ğanañ 12/155
t.+ te 7/103, 7/49	t.- may 4/186
tohsan üşünş doksan üçüncü	t.- mıy ğalamız 25/30
t. 6/14	tolasta - azalmak
tohsan üşünş (krş. tohsan üşünş)	t.- mayd 17/6
t. 14/126	tolhı - dalgalanmak
tohsan yëki doksan iki	t.- vatqan 14/122
t. 19/107	tolğ tam
tohsan yëki (krş. tohsan yëki)	t. 20/13
t.+ de19/107	t. 5/214
tohşılığ tokluk	tolıq şişman
t. 7/49	t. 11/99

tolki (krş. toki)	t. 12/111
t. 11/242, 23/71	
tolkü (krş. toki)	topırağ toprak
t. 3/46	t. 11/164, 18/29
toltır - doldurmak	t.+ dı 5/13
t.- 1b 20/69, 4/138, 4/6	topırağ torğa vo- (< toprağı torqa bolsın) toprağı bol olsun
töltür - (krş. toltır -)	t.- sını 18/29
t.- 1b 4/6	toplıy <i>Rus.</i> iskarpın
toltırtañ - (< toltırıp al-) doldurup almak	t.+ ın 6/89
t.- b keted 1/213	toprağ (krş. topırağ)
toltur - (krş. toltır -)	t.+ ına 14/53
t.- 1b 7/213, 7/213	toprağ (krş. topırağ)
tomar kütük	t.+ dan 5/18
t. 25/8, 25/9	topraq (krş. topırağ)
tombuşkı <i>Rus.</i> çekmeceli dolap	t. 5/13
t.+ ge 11/10	toptal - bir araya gelmek
tona - soymak	t.- 1b 11/39
t.- yd eken 6/107	toq tok
tona <i>Fr.</i> ton	t. 15/15, 15/46, 8/239, 9/66, 9/73
t.+ dan 20/20	toq (krş. toğ)
tonna (krş. tona)	t.+ beñ 19/16
t. 20/22	toqsam bès doksan beş
t.+ ñ 20/22	t.+ terde 19/108
t.+ sı 25/74	toqsan doksan
top grup	t. 19/108
t. 8/105, 8/57, 8/57	toqtıq tokluk
topalañ kargaşa	t.+ tı 7/191
t. 16/11	torañgıl bir çeşit kavak ağacı
topan tufan	t. 12/163
t. 1/157, 1/158	tos - beklemek
toparıq (krş. toba arıq)	t.- ad eken 19/61

tosba	su deposu t. 19/58		t.+ ğılıb 13/30
tosfa	(krş. tosba) t. 19/53		toy dumalağ toy, şölen t.+ ğa 26/16
toshın	baraj t. 8/200		toyın - doyunmak t.- ğasın 8/130 t.- ıb 8/181
tospa	(krş. tosba) t. 19/53, 19/55		toyınşılığ tokluk t. 13/22
tova	Ar. tevbe t. 1/141, 13/11		toyıst Rus. yani t. 20/76
toy	düğün t. 11/139, 17/10, 17/10, 24/70, 24/79, 24/97 t.+ dı 24/70 t.+ dın 24/102 t.+ ğa 11/134, 17/12 t.+ ı 17/12, 24/22 t.+ ım 24/102 t.+ ın 24/72 t.+ ındağı 24/22 t.+ ların 24/79 t.+ u 24/21, 7/78 t.+ unda 11/44		töbe tepe t. 1/199 t.+ n 1/199 töbê (krş. töbe) t. 10/13 töbeşik tepecik t. 12/108, 12/110 töbesoyıq öz. is. kişi ismi t. 12/53 töbö (krş. töbe) t.+ m 22/41 t.+ n 1/157 töböles dövüş t.+ ge 19/98 töbölös (krş. töböles) t.+ gö 22/27 t.+ kö 22/33 töl hayvan yavrusu t.+ d 9/18 t.+ düñ 4/12 t.+ ine 9/18 tölde - doğmak (hayvan)
toy -	doymak t.- ğan 8/238 t.- ğanıñ 8/182 t.- ıb 15/72 t.- maydın 11/151 t.- saq 8/181		
tōy	(krş. toy) t. 13/25 t.+ ğıldı 13/30		

t.- b 18/26
töle - ödemek
t. 3/59
t.- b 3/57
t.- b dırad 1/68
t.- b dıradı 1/69
t.- b turad 10/49
t.- di 3/57
t.- dig 25/47
t.- miyd 25/7
t.- miyd yeKen 25/7
tölê - (krş. **töle** -)
t.- yd 1/97
töleg ata öz. is. kişi ismi
t. 14/86
tölêw (krş. **töle** -)
t. 1/97
tölki (krş. **toki**)
t. 2/52, 23/98
tölö - (krş. **töle** -)
t.- gönde 10/49
tölög öz. is. kişi ismi
t. 21/92
tömen aşağı
t. 15/42, 5/180, 8/274
tömên (krş. **tömen**)
t. 8/273
tömenah öz. is. ark ismi
t.+ dan 19/54
tömende - biraz aşağı olmak
t.- b 1/116, 1/204, 1/205
t.- yd yeKen 1/203

tömendew (krş. **tömende**)
t. 14/37
tömengi aşağı
t. 1/81
töñireg etraf
t.+ de 6/163
töñüreg (krş. **töñireg**)
t.+ den 3/39, 3/40
töñürög (krş. **töñireg**)
t.+ ündeği 12/86
töñürög (krş. **töñireg**)
t.+ ünde 3/14
tör tör, başköşe
t.+ ge 8/283
t.+ gö 8/273
t.+ üm 22/73
törb dört
t. 3/20, 8/230
törd (krş. **törb**)
t. 1/175, 12/139, 15/27, 15/91,
15/92, 15/92, 15/96, 17/46,
17/47, 21/25, 21/43, 21/46,
21/5, 24/119, 24/142, 3/63,
7/55, 8/272, 8/46
t.+ de 7/30
t.+ nikdiñ 24/115
törd (krş. **törb**)
t. 2/61, 9/13
tördgül öz. is. köy ismi
t. 1/77, 1/77, 9/25, 9/38
t.+ den 9/37
t.+ dö 9/36

törd mıñ dört bin	kısmı
t. 3/67	t.+ ğe 12/39
törd tülüg deve, at, sığır, koyun gibi hayvanların genel adı	tötense olağanüstü
t.+ diñ 24/150	t. 15/85
t.+ dün 24/114	tötkö Rus. 100 m ² 'lik bir alan
töre öz. is. boy ismi	t. 7/116
t.+ men 22/73	töve tepe
tört (krş. törb)	t. 25/35
t. 10/45, 15/44, 6/43, 6/43, 7/100, 7/119, 7/57	tövö (krş. töve)
t.+ ünem 25/92	t.+ de 10/13
törtinşi dördüncü	tövü (krş. töve)
t. 17/35, 8/60	t.+ leri 10/9
törtinşi (krş. törtinşi)	töwö (krş. töve)
t. 5/6	t.+ sü 5/145
törtkil (krş. tördgül)	tu - durmak
t.+ diñ 13/28	t.- ğın 1/36
törtöw dört tane	t.- ğum 7/2, 8/7
t.+ i 8/273, 8/280	t.- ğumuz 1/60
t.+ inen 8/280	t.- ğun 1/49, 17/45, 5/53, 6/169, 6/84
t.+ ü 20/12, 7/57	t.- ram 3/3
törüj (< tört jüz) dört yüz	tu - doğmak
t. 16/28, 8/245	t.- wad 6/32
törüj (krş. törüj)	t.- wib 6/86
t. 8/245	t.- wıb ^w öskem 18/22
töseğ döşek, yatak	t.- w ^w ösib 2/14
t.+ de 11/5	t.- w ^w öskemin 18/2
töseğ (krş. töseğ)	t.- w ^w öskenim 2/12
t. 7/154	tuman duman
t.+ te 11/21	t. 1/180
töskey dağın veya tepenin yamaç	tumsuğ burun
	t. 22/28

tupliy

t.+ dan 6/88

tuphy (krş. **tophy**)

t.+ inan 6/88, 6/88

tur - durmak

t. 1/172, 1/202, 11/112, 12/6,
12/72, 14/44, 14/46, 23/61,
5/133, 6/138, 7/169, 7/171,
8/176, 8/279, 8/281, 8/59, 8/60,
8/60

t.- ad 10/41, 10/64, 10/64,
10/65, 10/66, 12/138, 19/4,
23/42, 25/64, 7/49, 8/179, 9/14,
9/15, 9/26

t.- ad eken 6/128

t.- adı 1/193, 25/32

t.- adın duğun 5/67

t.- ad yègen 11/257

t.- ad yèKen 23/94

t.- am 18/21, 3/77

t.- amin 8/5

t.- amis 13/2, 9/16

t.- amız 6/3, 7/97

t.- an 1/208

t.- atın 10/64

t.- atın tuğun 10/78, 10/81

t.- a vered 1/203, 26/37

t.- a vered yèKen 19/94

t.- d 22/35

t.- dı 5/125, 25/67, 4/162

t.- dıg 25/5

t.- dım 17/47

t.- duğ 24/8

t.- gan 1/8, 11/104, 12/79,
14/74, 14/76, 15/77, 21/124,
6/6,

6/63, 8/163

t.- gana 21/126

t.- ganda 12/131, 5/87

t.- ganı 9/33

t.- ganımızziñ 8/225

t.- gasın 7/123

t.- ib 7/96

t.- im 4/177

t.- ivatır 24/95

t.- mağandard 11/171

t.- maw 14/112

t.- mız 26/55

t.- ököñ 12/194

t.- sağ 7/98

t.- say 3/50

t.- sını 6/29

t.- ub 11/201, 11/204, 12/207,
7/24, 7/26

t.- ub 5/93, 8/105

t.- ub ayttı 11/86

t.- um 3/57

t.- uvatırımız 18/3

t.- yèken 14/22

tuş - (krş. **tur -**)

t.- ib 6/27

tura - doğramak

t.- gana 4/138

turahtan - yerleşmek

t.- ıvadır 2/92	t.- ğan 18/16
turalı hakkında	turmışa ver- kocaya vermek
t. 4/167	t.- dim 16/6
turan <i>Far.</i> turan	turmışa şıgıb bet- (< türmişqa şıgıp ket-) kocaya çıkmak
t. 12/56, 12/57, 12/57	t.- ti 7/132
turğız - kaldırtmak	turmıstıĝ geçim
t.- dı 14/86	t. 24/162
t.- dıĝ 25/78	turmus hayat, yaşantı
t.- ğanañ 22/46	t.+ ğa 7/14, 7/57, 7/62, 7/9
t.- ıb ğoyamıs 22/46	tursuñhan öz. <i>is.</i> kişi ismi
t.- ıb jëmdeymiz 26/29	t. 6/13
turğız - (krş. turğız-)	turuw yaşamak
t.- ıb 11/110	t.+ ğa 11/93
turğum sakın	tus yan
t. 1/196	t.+ umuzda 5/62
turğun (krş. turğum)	t.+ unan 5/209
t.+ dar 10/31	t.+ unda 21/155, 5/67
t.+ u 1/7	tus - tutmak
t.+ um 1/4	t.- un 8/150
t.+ umın 2/13	tusa - köstek vurmak
turğuz - (krş. turğız-)	t.- dıq 5/107
t.- ğan 23/81	tusawgeser (krş. tısawgeser)
t.- ub 7/162	t. 24/49, 24/49
turı - ayakta yapmak	tusawgesiw (krş. tısawgeser)
t.- b 7/191	t. 24/62
turı doğru, düz	tusawkesiw (krş. tısawgeser)
t. 14/82	t.+ diñ 24/52
türig öz. <i>is.</i> millet ismi	tus yan
t. 6/77	t.+ unam 19/35
turlan öz. <i>is.</i> kişi ismi	t.+ ũnan 3/96
t. 11/106	tut yokluk
turmıs ğur - aile kurmak	

	t. 2/91	tuwäled <i>Fr.</i> tuvalet	
tuti -	etmek		t.+ ge 22/50
	t.- yb 7/194	tuwğan doğmuş	
tū	hiçbir şey		t.+ ımızğa 20/34
	t.+ ñ 21/122	tuwǵız - doğdurmak	
tuw -	doǵmak		t. 11/215
	t.- atın 20/78		t.- atined 11/171
	t.- b ğaladı 22/29	tuwıl - doğulmak	
	t.- dım 7/118, 7/22, 8/229		t.- dıq 9/76
	t.- ğamıs 15/18		t.- ğalı 14/10
	t.- ğāmıs 15/18		t.- ğam 18/24, 20/3, 9/77
	t.- ğamıza 21/131		t.- ğām 1/5
	t.- ğan 1/174, 22/2, 25/44,		t.- ğammın 5/3wosı
	4/111, 4/113, 4/14, 5/111		t.- ğāmmín 2/13
	t.- ğañ 7/84		t.- ğan 1/122, 10/22, 5/27, 5/40,
	t.- ğanan 11/52		5/40
	t.- ğandaǵı 4/114		t.- íb 1/6
	t.- ğandar 23/23		t.- sam 14/7
	t.- ğanín 4/111, 4/113	tuwır doğru (yön)	
	t.- ğanmın 21/129		t.+ dan 6/168
	t.- ğan yèken 12/36	tuwırdııya <i>öz. is.</i> devlet ismi	
	t.- ğan yèkeñ 12/36		t.+ da 22/14
	t.- ğasın 12/36	tuwırla - ayarlamak	
	t.- íb tastaǵan 7/137		t.- ğan 8/116
	t.- íb ^w öskeñim 21/128, 21/128	tuwıs akraba	
	t.- íb ^w ösTüg 25/33		t. 9/9
	t.- maǵan 11/215		t.+ tar 15/73
	t.- sa 4/13, 5/111	tuwıshān akraba kimseler	
	t.- ub 7/118		t. 10/38
	t.- vatr 7/133	tuwıshān (krş. tuwıshān)	
tuw	bayrak		t. 20/34
	t.+ in 5/38		t.+ ı 1/168

tuwma hısım, akraba

t. 9/9

t.+ sı 15/3

t.+ sımız 22/7

tuwma tuwıs (krş. **tuwıs**)

t.+ tarı 24/104

tuwra - doğramak

t.- b 4/138, 4/55, 4/56

t.- b eg 4/142

t.- diğ 4/141

t.- ydeken 4/138

tuwra (krş. **tuwır**)

t.+ sında 22/90

tuwra (krş. **tuwır**)

t. 19/79

tuwrala - yapmak

t.- vatı 8/234

tuwralı hakkında

t. 12/4, 22/3, 22/3, 4/167

tuwrı (krş. **tuwır**)

t. 4/15, 4/23, 5/116, 5/117,
5/119

tuwru (krş. **tuwır**)

t. 4/26

tuwuw ^wös - doğup büyümek

t.- gen 3/77

t.- kin 3/73

tuw ^wös - (krş. **tuwuw** ^wös -)

t.- kemis 15/4

tuyağ toynak

t.+ imen 6/123

tuyaq (krş. **tuyağ**)

t.+ tñ 6/123

tüye deve

t. 24/110, 24/116, 24/119,
24/134, 24/142, 24/148,
24/165, 26/11, 26/23, 5/159,
5/159, 5/159, 5/160, 5/63,
8/189, 8/190

t.+ bahtı 23/49

t.+ ge 26/11, 6/106

t.+ lerin 25/12

t.+ m 24/141

t.+ n 24/133

t.+ nen 24/116

t.+ ni 24/120, 3/7, 3/7

t.+ niñ 23/68, 24/116, 24/118,
24/126, 24/129

t.+ si 23/53

tuz tuz

t. 4/182, 7/176

t.+ u 4/51

t.+ un 4/51

tü *ünl.* tüh!

t. 1/171

tüb dip

t. 24/61

t.+ gü 24/53, 24/69

t.+ ünde 12/45

t.+ ündê 11/3

tübünarıq *öz. is.* ark ismi

t.+ qa 19/20

tüf tükürmek

t. 8/191

tüfliy (krş. **toply**)

t.+ in 6/85

tüg *edat.* o bir yana

t.+ ü 8/187

tüg - (krş. **tig -**)

t.- üb 17/18

tügbir dip

t.+ inde 24/69

tügbür (krş. **tügbir**)

t.+ ün 24/70

tügöl hepsi

t. 21/18

tügüsge *öz.is.* şehir ismi

t. 3/62

tügüsgen (krş. **tügüsge**)

t. 5/191

tügüsşen (krş. **tügüsge**)

t.+ de 8/5

tügüsgin (krş. **tügüsge**)

t. 3/80

tügüsken (krş. **tügüsge**)

t.+ in 3/63

tügüskēn (krş. **tügüsge**)

t. 8/6

tügüssen (krş. **tügüsge**)

t. 5/193

tuḥ (krş. **tü**)

t. 23/43

tuḥum yumurta

t. 20/76, 20/78, 26/50

t.+ darı 23/77

tüKbir dip

t.+ gi 24/84

tükistan *öz. is.* şehir ismi

t.+ ğa 6/152

tükrüg tükrük

t. 8/191

tükübas *öz. is.* şehir ismi

t. 8/176

tükür - tükürmek

t.- sem 11/174

tülkü tilki

t. 5/108

tülkübas (krş. **tükübas**)

t.+ ğa 8/171

t.+ ḥa 8/174

t.+ ta 8/171

t.+ tan 8/168

tülkübas (krş. **tükübas**)

t. 8/176

tülög sakın

t.+ üm 1/5

tülönşe falan

t.+ m 22/78

t.+ min 22/72

tüm tam

t. 8/92

tün gece

t. 7/94

t.+ de 21/19, 23/89, 23/93,

5/182, 5/184, 5/81, 7/212, 7/24,

7/32

t.+ ü 10/78

tünd_apar - (< tünde aparıw) gece

	götürmek	türkissan (krş. tükistan)
	t.- ib 5/81	t. 2/74
tüne -	gecelemek	türkistan (krş. tükistan)
	t.- b 23/23, 23/24	t. 12/128, 12/96, 16/5, 6/154
tünet -	geceletmek	t.+ añ 20/10
	t.- ib 20/51	t.+ da 13/9, 14/89, 20/40, 3/2
tuñğuş ilk		t.+ dağı 24/4
	t. 22/61	t.+ dar 5/199
tüñül -	umudunu kesmek	t.+ ğa 11/185
	t.- ed 1/141	t.+ iñ 13/6
	t.- esin 1/142	t.+ nañ 14/57
tüpkü temel		türkiyä öz. is. devlet ismi
	t. 14/94	t.+ däm 12/56
tür yüz, şekil		türkmenstan (krş. türkimestan)
	t. 7/164, 8/184	t. 14/127
	t.+ de 12/192	türkmestañ (krş. türkimestan)
	t.+ i 26/47	t.+ ğa 14/126
	t.+ ü 17/17, 26/51, 7/179	türKüstam (krş. tükistan)
	t.+ ün 12/75, 12/77, 15/64, 6/153	t. 11/142
	t.+ ün 26/34	türküstan (krş. tükistan)
	t.+ ünüñ 12/79, 23/44	t. 12/131, 14/58, 9/3
tür - (krş. tur -)		t.+ a 7/8
	t.- gene 19/9	t.+ an 11/125
türege - ayakta kılmak		t.+ ğa 11/192
	t.- b 7/202	t.+ iñ 4/124
türkimestan öz. is. devlet ismi		t.+ nan 4/127
	t. 14/15	türküstañ (krş. tükistan)
türKisan (krş. tükistan)		t.+ ğa 2/74
	t. 25/20, 25/64	türlü çeşitli
	t.+ a 25/9	t. 24/127
	t.+ iñ 25/79	türme hapishane
		t.+ de 23/8

t.+ den 23/36, 23/36	t.- ib geted 14/121
t.+ niñ 19/94	t.- ib kedken 19/85
t.+ sine 12/128, 12/128, 12/131	t.- ip 13/25
türmö (krş. türme)	t.- ke 11/110
t.+ dö 23/10	t.- ken 11/227, 11/94, 4/112, 6/104
t.+ ge 23/8	t.- keñ 6/102
t.+ ğe 23/10	t.- kendi 6/121
türsüy <i>Rus.</i> kilot	t.- ken yéken 12/55
t. 14/10	t.- kön 6/40
türül çeşitli	t.- Kön 23/10
t. 23/10	t.- köñ 21/78
türümbet <i>öz. is.</i> kişi ismi	t.- kön eken 6/140
t. 15/87	t.- ötün 14/139
türüssañ (krş. tükistan)	t.- pedi 7/75
t. 2/75	t.- pegem 4/125
tüs - inmek	t.- pegenne 6/137
t. 6/79	t.- peydi 1/92
t.- di 25/71, 5/180	t.- peym 6/80
t.- dim 25/50	t.- püyd 5/47
t.- ed 1/70, 1/93, 11/33, 19/15, 19/16, 21/78, 21/79	t.- püyd yèKen 21/137
t.- em 6/96	t.- se 11/234
t.- esiñ 23/105	t.- setin 4/163
t.- etin 12/31, 4/164	t.- tü 14/30
t.- e vered 5/48	t.- tüg 5/50
t.- eyn 6/98	t.- tüm 6/83
t.- feyd 8/192	t.- üb 1/131, 1/153, 11/203, 12/127, 14/115, 14/33, 14/8, 20/6
t.- geñ 24/141, 8/217	t.- üb aldığ 13/31
t.- gön 14/29	t.- üb atı 8/218
t.- gön yögön 11/207	t.- üb beted 11/33
t.- ib 14/121, 6/103	
t.- ib ğald 20/61	

t.- üb ket 12/33	t.+ bewi 12/187
t.- üb ketti 14/115	t.- em 4/82
t.- üb qoyğan 11/168	t.- esiñ 8/268
t.- übTü 4/119	t.- e ver 1/154
t.- üñ 21/30	t.- üm 21/84
t.- üp 20/6	t.- üñ 21/18
t.- üp kegen 11/167	t.- üz 21/71
t.- üv 5/105	tüsün - (krş. tüsin)
tüs rüya	t.- üz 21/52
t.+ üne 23/36	tüsündür - anlatmak
tüsin - anlamak	t.- ed 19/87, 19/89
t. 21/4	tüsür - düşürmek
tüşkürt - hapşirtmak	t.- dü 16/17
t.- üb 11/215	t.- ip aladı 8/49
tüsn - (krş. tüsin-)	t.- üb 19/37, 2/67
t.- üvodım 14/36	tütü duman
tüs - düşmek	t.+ men 20/60
t.- püyd 6/131	tütün (krş. tütü)
tüss - (krş. tüs -)	t. 1/180, 1/181, 1/182
t.- üb geldim 11/89	t.- dü 12/101
tüssür - düşürmek	tütündedgiş baca
t.- eyin 7/181	t. 20/60
t.- üv alıb kelib 7/183	tütündetkiş (krş. tütündedgiş)
tüsü- (krş. tüsin)	t. 20/62
t.+ ñ 21/9	tüy - düğümlmek
tüsü - rüya	t.- üb satamız 2/68
t.- m 21/17	t.- üp 11/35
t.- ñ 21/21, 21/60	tüyö (krş. tüye)
t.- ñiz 21/99	t. 17/18, 24/126, 24/128,
t.- ñüz 21/60	24/149
tüsün - (krş. tüsin)	t.+ ge 25/12
t. 15/42, 21/40	t.+ men 25/11

t.+ ni 24/165	u.+ ı 6/124, 6/158, 8/9, 21/103
t.+ niñ 24/128	u.+ u 6/43, 6/7, 6/125
t.+ nü 24/118	u.+ um 9/86
tüze - yapmak	u.+ un 6/55, 6/8
t.- eb jadır 15/97	u.+ ussına 23/15
t.- eb jadır 15/97	ulas - artarak devam etmek
tüzüw doğru	u.- sın 17/12
t. 14/99, 24/48	ulğ_aynaldır – (< ulğa aynaldır-)
	erkeğe dönüştürmek
	u.- ğan 23/15
U	ulsuz oğulsuz
ugrajayd - <i>Rus.</i> tehdit etmek	u.+ ğa 23/5
u. 14/43	ult millet
ugrajed- (krş. ugrajayd)	u.+ ina 22/8
u. 14/44	ultarahtay avuç içi kadar
uhsa - benzemek	u. 12/97
u.- ğan 20/66	ulttıq milli
uhsas benzer	u. 26/38
u. 4/80	uluğ ulu, büyük
uhsattır - benzettirmek	u. 22/78
u.- iv 4/16	ulu juz ulu yüz
ujum kollektif	u. 21/84
u. 1/93, 1/94, 1/96	ulu jüz (krş. ulu juz)
u.+ niñ 1/96	u. 21/84, 6/9, 7/133
u.+ tiki 1/93	uluq (krş. uluğ)
ul oğul, erkek	u. 12/203
u. 13/11, 14/26, 21/108,	um - unutmak
21/110, 21/111, 21/113,	u.- jib 21/91
21/115, 6/10, 6/125, 8/10,	umıt - unutmak
8/294, 8/39, 9/13	u.- asıñ 15/90
u.+ bergen 23/5	u.- ta 15/90
u.+ berib 23/15	umıt - (krş. umıt)

u.- ib ketippin 4/117

umti - (krş. **umit**)

u.- 4/114

umtıl - ileri atılmak

u.- adı 12/65

u.- amız 4/65

u.- íb 4/144

u.- ıvwotır 4/163

u.- maytım bold 4/145

umtul - (krş. **umtıl** -)

u.- maytım bold 4/150

u.- ub jatır 9/82

un un

u. 7/104, 7/107, 7/107, 7/108,
7/50

u.+ du 25/12

u.+ undı 11/240

una - hoşla gitmek

u.- mayd 22/27

unat - beğenmek

u.- tım 4/171

unt (krş. **un**)

u. 7/49

untağ kepek

u.+ ı 4/61

untağdawşı kırıcı

u. 25/82

upravlayşı Rus. yönetici

u. 5/55

ur - vurmak

u. 22/83, 22/83, 22/83, 22/84

u.- dı 8/56, 8/57

u.- ib 19/7

u.- masa 7/165

u.- may 20/55

u.- ub 14/108

u.- ub ciber 8/57

u.- ub jeven 14/108

u.- ub ketif 10/38

urla - çalmak

u.- yıq 3/17

urfağ -nesil

u.- ım 21/16

urhıya öz. is. kişi ismi

u. 21/6

urıh nesil

u.+ ımız 8/82

urıhsat Ar. ruhsat

u. 18/33, 18/34

urlan - çalınmak

u.- ad 3/9

u.- atın 3/11

u.- aTındarı 3/10

urlañ - (krş. **urlan**)

u.- ğan 3/9

urlaw çalmak

u.+ ğa 3/15, 3/17

urluq hırsızlık

u.+ qa 8/259, 8/260

u.+ tam 8/258, 8/259

urPağ nesil

u.+ ı 22/5, 22/6

u.+ ım 12/40, 22/74

u.+ iñmeñ 21/24

urpağ (krş. urPağ)	u. 20/76
u.+ ımız 22/15	u.+ tarı 8/294
urpäg (krş. urPağ)	urusad (krş. urıhsat)
u. 23/20	u.+ etpiyd 21/107
urpağ (krş. urPağ)	us avuç
u.+ tarı 14/103, 23/82	u. 9/72, 9/72
urpaq (krş. urPağ)	uş uç
u. 21/2	u.+ unda 6/138
ursı - kızmak	uş - uçmak
u.- vadır 11/109	u.- ad yèKen 21/59
uru hırsız	u.- ħanda 21/59
u. 21/78, 21/79	u.- ib barıb keled yègen 23/101
u. + sun 21/80	usa - tutmak
urû (krş. urı)	u.- b 22/90
u.+ lar 3/16	usloviya <i>Rus.</i> durum
uruğ (krş. urığ)	u. 20/79
u. 20/80, 8/82, 8/84	uşşod <i>Rus.</i> kayıt
uruğ (krş. urPağ)	u.+ ğa 11/93
u. 20/75	ust - yakalamak
uruhsad (krş. urıhsat)	u.- ab alıb 5/141
u. 6/59, 7/66	usta - tutmak, yakalamak
uruhsat (krş. urıhsat)	u. 11/162
u. 6/29	u.- b 4/143
uru_mespın (< urı emespin) hırsız	u.- b alad 21/79
değilim	u.- b gör 21/70
u. 21/81	u.- botırbıs 7/88
urun yengelerine hediye alarak	u.- bturım 6/136
gizlice nişanlı görmeye gitmek	u.- dı 20/30
u. 12/192, 12/192	u.- dığ 5/51
urun baruw (krş. urun)	u.- dım 17/50
u. 12/191	u.- dıq 5/102, 5/102
uruq (krş. urığ)	u.- ğam 9/62

u.- p 10/81	uwj <i>Rus.</i> zaten
u.- pturad 7/100	u. 3/95
u.- yamaymız 20/31	uwje (krş. uwj)
u.- yd 14/111	u. 25/40, 4/72
u.- yın 6/137	uwji (krş. uwj)
u.- ymız 20/31	u. 3/93
ustā - (krş. usta -)	uwjı (krş. uwj)
u.- b 15/66, 15/66	u. 23/65, 3/102
ustañ - tutmak	uwKrayına <i>öz. is.</i> devlet ismi
u.- ğanım 3/5	u.+ da 2/31
ustaw tutmak	uwlan - çalınmak
u.+ ğa 20/28	u.- 1b 8/227
ustaz <i>Ar.</i> hoca	uwniyversed (krş. ünivörset)
u. 22/12, 22/21	u. 20/4
u.+ ğılıb 23/13	uwprävläşiy <i>Rus.</i> müdür
u.+ ı 6/22, 6/26, 6/27	u. 25/43
u.+ ım 23/37	uwran <i>Fr.</i> uranyum
ustun <i>Far.</i> sütun	u. 8/134, 8/135, 8/221, 8/221,
u.+ u 5/134	8/221, 8/222, 8/222, 8/242,
usun - sunmak	8/243, 8/243
u.- ub qald 4/142	u.+ dı 8/233
utır - yaşamak	u.+ ın 8/136, 8/232
u.- ad êKen 11/195	uwrān (krş. uwran)
uw zehir	u.+ nın 8/220
u. 21/15, 21/31	uwran (krş. uwran)
u.+ êd 15/80	u. 8/225
u.+ ısını 15/80	uwsamadiyn <i>öz. is.</i> kişi ismi
u.+ verib ^w öltirivêd 21/32	u. 22/3
uwıs (krş. us)	uwşiyliş <i>Rus.</i> yüksek okul
u. 11/164	u. 20/9
uwısta - avuçlamak	uwşiylişe (krş. uwşiyliş)
u.- b 7/191	u. 22/20

uwşiyliyi (krş. uwşiyliş)	u.- ydı 24/35
u.+ ge 22/21	
uwşiyş (krş. uwşiyliş)	uyıhta - (krş. uyıhta -)
u.+ iğe 20/6	u.- b 6/111
uwşiyşe (krş. uwşiyliş)	u.- wdiñ 8/142
u.+ ni 20/17	uyımdas - organize etmek
uy ev	u.- ad 17/58
u.+ din 10/48	u.- addāımı 19/111
u.+ diñ 14/53	uyumdas - (krş. uyımdas -)
uya yuva	u.- ib 17/60
u.+ larına 13/4	u.- ib ap saladı 17/60
u.+ sına 13/11	uza - uzaklaşmak
uyā - utanmak	u.- b gedi 25/40
u.- p qalamız 4/93	u.- may 21/87
uyal - (krş. uyā -)	uzağ uzak
u.- am 19/74, 19/74	u. 17/64, 19/68
u.- ğannan 3/40	uzağ (krş. uzağ)
uyal - (krş. uyā -)	u. 3/33
u.- am 7/39	uzaq (krş. uzağ)
uyala - (krş. uyā -)	u. 3/31
u.- sın 17/64	u.+ tan 12/184, 12/188
uyat ayıp	uzaqtaw biraz uzak
u.+ ım 7/143	u. 4/69
u.+ ımıs 7/152	uzat - kızını isteyerek almak
uyhı uyku	u.- ip aldığ 13/26
u.+ nı 8/139	uzay - uzamak
u.+ sınıñ 24/46, 24/46	u.- at 8/88
uyhta - uyumak	uzun uzun
u.- batır 6/112	u. 4/126
u.- b qağan 6/113	uzunşa biraz uzun, uzunca
u.- ğımız 4/15	u. 12/23
uyhtā - (krş. uyıhta -)	

Ü

übây *ünl.* eyvah!

ü. 6/75

üff *ünl.* yorulduğunda çıkarılan ses

ü. 7/218

üfiyt süfiyt (krş. süffü)

ü. 11/182, 11/214

üken büyük

ü. 26/16

üKümed *Ar.* devlet

ü. 19/105, 8/97, 8/97

ü.+ iñ 5/22

ükümet (krş. **üKümed**)

ü.+ i 3/104

ülkem büyük

ü. 11/6, 14/124, 19/107, 24/78

ü.+ in 8/274

ülkēm (krş. **ülkem**)

ü. 24/64

ülken (krş. **ülkem**)

ü. 10/61, 12/108, 12/109,

14/133, 19/11, 19/4, 19/82,

24/121, 24/126, 24/29, 24/85,

3/103, 4/68, 5/130, 7/91, 8/283

ü.+ di 7/91

ü.+ digi 8/124

ü.+ ed 8/271

ü.+ i 12/85, 26/11

ülkeñ (krş. **ülkem**)

ü. 19/54, 24/28, 8/153

ülkēn (krş. **ülkem**)

ü. 12/14, 12/185, 12/188,

15/23, 24/7, 24/72, 24/72, 26/4,

5/71, 8/39

ülkēn (krş. **ülkem**)

ü. 6/158

ülkendew biraz büyük

ü. 22/82, 4/70

ülkey - büyümek

ü.- üb 14/97

ülKön (krş. **ülkem**)

ü. 1/7, 1/8, 11/175, 11/211,

11/69, 12/173, 14/28, 21/155,

22/83, 24/87, 25/21, 5/121,

5/122, 5/71, 7/140, 8/108,

8/273, 9/87

ü.+ derdin 8/301

ü.+ eken 8/270

ülköñ (krş. **ülkem**)

ü. 10/6, 4/164, 4/71, 4/78, 5/65

ülkōn (krş. **ülkem**)

ü. 12/125, 5/11

ülköndew biraz büyük

ü. 11/179

ülköyüw (krş. **ülkey**)

ü. 8/235

ülös miras

ü.+ üne 1/96

ülösge tiy- miras kalmak

ü.- gem 1/58

ümbäd *Ar.* ümmet

ü.+ mi 8/84

ümbed (krş. ümbäd)	ü.+ de 21/56
ü. 8/83	
ümmäd (krş. ümbäd)	ürgönüş (krş. ürgönüş)
ü. 8/83	ü. 21/88
ümmedäli öz. is. kişi ismi	ürle - üflemek
ü. 21/94	ü.- b 19/61
ümmet (krş. ümbäd)	ü.- yđin 19/59
ü.+ imem 8/295, 8/296	ü.- yd yeKen 19/59
ümmöt (krş. ümbäd)	ürüm-pıtaĥ soy, süläle
ü.+ imem 21/24	ü.+ tarña 8/291
ü.+ iñmem 21/24	ürüstem öz. is. kişi ismi
ümmü gülsüm öz. is. kişi ismi	ü. 8/247
ü. 21/6	üs - büyümek
ümüt umut	ü.- keñ 4/102
ü.+ etib gelib 6/94	üs - gelir gelmek
ü.+ süz 6/91	ü.- üb 1/91
ün gün	üs üst
ü. 1/95	ü.+ ne 6/98
ünem idareli kullanma	ü.+ üne 18/12
ü.+ mem 9/71	üş üç
ü.+ nem 9/71	ü. 1/11, 1/11, 1/136, 1/15, 1/16,
ünemi her zaman	1/16, 1/18, 10/43, 11/115,
ü. 24/159	11/117, 11/117, 11/120,
üniyvörset Fr. üniversite	11/120, 11/120, 11/120,
ü.+ in 9/84	11/120, 11/133, 11/174, 11/67,
ünörsted (krş. üniyvörset)	12/117, 12/174, 12/36, 12/48,
ü. 14/29	12/50, 12/84, 12/84, 12/9,
üred defa	14/130, 14/26, 14/44, 14/46,
ü. 24/30	15/100, 15/26, 15/44, 15/96,
üret (krş. üred)	16/26, 16/26, 16/7, 17/46,
ü. 12/10, 7/18	17/48, 19/119, 19/122, 2/83,
ürgönüş öz. is. bölge ismi	2/83, 2/86, 20/51, 20/86,
	23/60, 23/60, 24/119, 24/119,

24/17, 24/30, 24/7, 24/7, 25/24, 25/84, 25/88, 3/113, 4/53, 4/67, 5/10, 5/10, 5/218, 5/69, 5/70, 5/96, 6/166, 6/168, 6/85, 7/112, 7/137, 7/18, 7/97, 8/106, 8/46, 8/60 ü.+ te 7/24, 7/25 ü.+ ü 25/91 ü.+ ünde 14/102	24/17, 24/30, 24/7, 24/7, 25/24, 25/84, 25/88, 3/113, 4/53, 4/67, 5/10, 5/10, 5/218, 5/69, 5/70, 5/96, 6/166, 6/168, 6/85, 7/112, 7/137, 7/18, 7/97, 8/106, 8/46, 8/60 ü.+ te 7/24, 7/25 ü.+ ü 25/91 ü.+ ünde 14/102	ü. 9/14 ü.+ i 18/16
üşed (< üş ret) üç defa ü. 24/30	üşed (< üş ret) üç defa ü. 24/30	üss üst ü.+ üne 5/169 ü.+ üne 4/78 ü.- ünde 21/42
üşem üçüz ü. 12/36	üşem üçüz ü. 12/36	üssämhan öz. is. kişi ismi ü. 11/189
üsen öz. is. kişi ismi ü. 21/29	üsen öz. is. kişi ismi ü. 21/29	üş şüz üç yüz ü. 14/81, 6/9
üşew üç tane ü. 11/120, 7/129 ü.+ i 11/164, 12/52 ü.+ ine 11/164	üşew üç tane ü. 11/120, 7/129 ü.+ i 11/164, 12/52 ü.+ ine 11/164	üş şüz jirma toğız üç yüz yirmi dokuz ü. 14/132
üşhayıǵ öz. is. köy ismi ü. 1/10, 11/117	üşhayıǵ öz. is. köy ismi ü. 1/10, 11/117	üst (krş. üss) ü.+ e 23/104, 4/106 ü.+ inde 7/44 ü.+ ine 6/33 ü.+ ine 16/31 ü.+ jne 20/22, 24/132 ü.+ jnen 19/44, 6/151 ü.+ ü 1/199, 1/76, 17/13, 6/150 ü.+ üm 12/93 ü.+ ümen 5/137 ü.+ ümüzdön 14/8 ü.+ ün 12/95, 12/97, 12/97, 5/154 ü.+ ünde 1/157, 12/87, 2/8, 3/103, 3/49, 5/145, 6/97, 8/194 ü.+ ündeg 12/160 ü.+ üne 10/77, 21/151, 21/75, 21/77, 21/77, 25/31 ü.+ ünen 11/34, 12/150, 6/89 ü.+ ünön 5/87
üş jüz üç yüz ü.+ düñ 12/25	üş jüz üç yüz ü.+ düñ 12/25	
üş jüz mñ üç yüz bin ü. 16/17	üş jüz mñ üç yüz bin ü. 16/17	
üşkür sivri ü. 1/155, 22/24	üşkür sivri ü. 1/155, 22/24	
üşKür Ar. şükür ü. 2/87	üşKür Ar. şükür ü. 2/87	
üş mñ üç bin ü. 1/78	üş mñ üç bin ü. 1/78	
üşöw (krş. üşew)	üşöw (krş. üşew)	

üst - (< osılay et-) böyle yapmak	ü. 11/120, 11/195, 12/168,
ü.- üb 26/35	15/68, 16/31, 16/32, 21/142,
üst (krş. üss)	24/150, 24/150, 25/32, 25/32,
ü.+ ine 4/6, 4/7	25/32, 4/163, 4/164, 8/14, 9/51,
üstel <i>Rus.</i> sandalye	9/59
ü. 15/70	ü.+ d 17/3
üstem hâkim	ü.+ de 11/71, 14/53, 17/4, 2/42,
ü. 8/93	24/71, 4/21, 4/32, 4/41, 5/58,
üsti - (krş. üst -)	7/107, 7/126
ü.- yb 23/42	ü.+ dẽ 11/68
üşün için	ü.+ degi 24/23, 7/159
ü. 1/148, 11/22, 20/74, 5/217,	ü.+ degin 4/29
6/136	ü.+ den 12/59, 23/32, 24/105,
üşün (krş. üşün)	24/151, 25/42, 7/111
ü. 11/92	ü.+ din 15/32
üşünş üçüncü	ü.+ diñ 11/6, 11/83, 12/77,
ü. 14/65, 14/66	15/8, 2/83, 25/16
üşünşi (krş. üşünş)	ü.+ dö 18/10, 25/11, 4/102
ü. 14/58, 5/178	ü.+ ge 11/81, 14/78, 15/93,
üşünşsi (krş. üşünş)	25/88, 4/112, 4/121, 4/152,
ü. 14/132	4/168, 4/182, 4/185, 4/25, 4/93,
üşünşü (krş. üşünş)	4/95, 5/120, 7/228, 9/52
ü. 14/129	ü.+ ge gelip 11/106
ü.+ nde 6/60	ü.+ gi 15/45
üşünşü (krş. üşünş)	ü.+ gö 11/103, 11/136
ü. 14/6	ü.+ i 24/57, 7/82
ü.+ müñ 11/6	ü.+ in 25/45
üt - okumak	ü.+ inde 12/198, 17/11, 4/155
ü.- emiz 6/76	ü.+ iñe 19/88
üwçöbge <i>Rus.</i> okul kampı	ü.+ inen 25/67
ü. 25/50	ü.+ ne 1/32, 23/31, 3/24, 4/32
üy ev	ü.+ nen 25/67

ü.+ ümdegiler 6/81	ü.- di 16/7, 19/107
ü.+ ünde 12/195, 21/56, 21/57, 21/60, 23/38, 4/121	ü.- dig 14/23
ü.+ ündö 21/57	ü.- emin 11/83
ü.+ üne 2/38	ü.- emis 14/26
ü.+ üñe 4/24	ü.- everinder 11/86
ü.+ üñe 12/73	ü.- everiñder 11/87
üy - yığmak, bol bol	üyleñ - (krş. üylem)
ü.- üb qoyadı 4/92	ü.- se 11/85
ü.- üb tögüv 4/90, 4/96	üylendir - evlendirmek
üy (krş. üy)	u.- ib 14/55
ü.+ lörün 15/97	üylendir - (krş. üylendir)
üyä evet	ü.- b 14/54
ü. 1/44	ü.- dig 13/29
üyd - (< olay et-) öyle yapmak	ü.- dim 24/90
ü.- dü 11/255	ü.- ib 7/139
üydgön çünkü	üylön - (krş. üylem)
ü. 1/38	ü.- bögön 11/145
üydkeni (krş. üydgön)	ü.- dig 14/26
ü. 5/117	ü.- señder 11/86
üydkönü (krş. üydgön)	üylöñ - (krş. üylem)
ü. 1/128	ü.- gen 7/61
üyindi yığun	üylöndür - (krş. üylendir)
ü. 12/105	ü.- d 1/125
üyl - toplanmak	ü.- dük 13/12
ü.- üb qaladı 7/210	ü.- eyin 4/177
üylem - evlenmek	üylöndürüw evlendirmek
ü.- bey 11/84	ü. 7/21
ü.- bey ğetti 11/85	üylüg evli
ü.- bögön 11/135	ü. 12/100
üylen - (krş. üylem)	üylü-vorandı çoluk çocuğu olan
ü.- d 19/106, 19/107	ü. 9/87

üyren - öğrenmek

ü.- em 20/29

ü.- geneñ 25/85

ü.- ib qaan 3/11

ü.- ib qaldıq 4/97

ü.- amaysın 1/209

üyrenşig sıradan, alışılan

ü.+ di 24/15

üyret - öğretmek

ü.- em 20/29

ü.- esin 22/34

ü.- ib 26/53

ü.- ivatırm 21/22

üyröd - (krş. **üyret** -)

ü.- gen 22/39

üyröt - (krş. **üyret** -)

ü.- ösün 22/27, 22/28

ü.- übodħanda 21/21

ü.- üvadħanda 21/20

üyröt - (krş. **üyret** -)

ü.- ösüñ 22/33

üyst - (< osılay et-) böyle yapmak

ü.- üb turad 26/35

üyt - (krş. **üyst** -)

ü. 19/103

ü.- ed 19/77

ü.- öm 18/10

ü.- tün 7/143

ü.- üb 15/30

ü.- übatır 6/90

üytken (krş. **üydgön**)

ü. 1/205

üytkeni (krş. **üydgön**)

ü. 11/196, 11/211, 11/217,

21/5, 4/24

üytköni (krş. **üydgön**)

ü. 21/45

üytkönü (krş. **üydgön**)

ü. 21/39

üyül - yığılmak

ü.- e vered 5/170

üyür at sürüsü

ü. 3/19

üyürüm girdap

ü. 5/126

üzdük başarılı

ü. 15/52

üzül - koparılmak

ü.- medi 7/76

ü.- miydi 26/17

ü.- möydi 17/27

üzüñkürē - biraz üzme

ü.- b 15/67

V

va *edat.* ba

v. 20/13, 4/133, 4/95

vagon *Fr.* vagon

v. 14/126

vaħ - bakmak

v.- tı 14/4

val çocuk

v.+ dar 25/73, 3/62, 7/20

vala (krş. val)	16/37, 17/17, 18/10, 18/16, 19/25, 19/3, 19/35, 19/41, 2/42, 2/53, 2/6, 2/8, 20/24, 20/39, 20/40, 22/14, 22/15, 23/103, 24/165, 24/82, 25/29, 25/35, 25/37, 25/75, 26/43, 26/47, 26/48, 26/48, 26/51, 26/53, 26/54, 3/104, 3/37, 3/86, 3/86, 3/99, 4/173, 4/20, 5/103, 5/105, 5/11, 5/144, 5/159, 5/160, 5/193, 5/205, 5/206, 5/209, 5/210, 5/37, 5/37, 5/37, 5/41, 5/91, 5/91, 6/13, 6/156, 6/40, 6/55, 6/77, 7/114, 7/130, 7/130, 7/180, 7/32, 7/32, 7/52, 7/55, 8/104, 8/105, 8/151, 8/188, 8/24, 8/248, 8/29, 8/29, 8/293, 8/297, 8/302, 8/36, 8/67, 9/27, 9/28, 9/32, 9/45, 9/45, 9/5, 9/5, 9/5, 9/52, 9/70, 9/70
v. 13/4, 19/67, 19/83, 7/119, 7/145, 7/198, 8/294	
v.+ m 1/139, 1/150, 1/215, 16/6, 18/16, 7/227, 7/48, 8/104, 8/126, 8/302	
v.+ s1 6/78, 7/218	
v.+ sin 23/14, 11/72	
v.+ ss1 7/55	
vala-şaa çoluk-çocuk	
v. 1/167	
v.+ m 2/6	
vala şağa (krş. vala-şaa)	
v. 18/16	
valeybol İng. voleybol	
v.+ dan 17/36	
vaq - bakmak	
v.- qan 5/86, 9/64	
var var	
v. 1/113, 1/144, 1/157, 1/168, 1/168, 1/169, 1/174, 1/174, 1/182, 1/182, 1/183, 1/197, 1/197, 1/204, 1/207, 1/209, 1/37, 1/37, 1/37, 1/42, 1/53, 1/54, 1/63, 1/65, 1/66, 1/78, 1/78, 10/11, 10/16, 10/45, 11/106, 11/13, 11/13, 11/149, 11/191, 11/191, 11/197, 12/102, 12/134, 12/174, 12/45, 12/63, 12/89, 13/17, 14/132, 14/80, 14/99, 15/65, 15/9, 15/92, 15/95, 16/36, 16/36,	v.+ ed 21/19, 7/129, 7/218 v.+ edi 7/189 v.+ eken 4/137 v.+ èken 8/262 v.+ emes 8/135 v.+ lar 9/24 v.+ mes 8/223 v.+ mıs 9/59 v.+ tuğın 25/41 v.+ tuğum 8/164 v.+ tuğun 1/58, 10/6, 23/86, 5/175, 5/185

- v.+ tuğun 1/165
v.+ yéken 14/17, 22/82
v.+ yèKen 21/115, 21/41,
23/54
- var** - gitmek
v.- ad 12/182, 5/122, 5/169
v.- ad 5/92
v.- adın 3/105
v.- ad yéken 12/156
v.- ajat 12/170
v.- am 22/55
v.- amay 25/88
v.- amıs 7/212
v.- amız 4/181, 5/45, 7/224
v.- ayığ 3/24
v.- dım 11/89, 14/113, 25/39
v.- dıq 14/6, 12/2
v.- ğanda 15/78, 4/96
v.- ğan yéken 3/16
v.- ıb 12/157, 15/12, 19/60,
20/8
v.- ıb 7/178, 7/178
v.- ıbdı 3/17
v.- ıbed 7/133
v.- ıb keldim 7/88
v.- ıb tüstüg 14/19
v. ıd 19/27
v.- sa 3/55
v.- sam 1/174
v.- sañız 6/153
- vaş** - (krş. **var** -)
v. 1/135, 20/24
- vár** - (krş. **var** -)
v.- ad 12/169
- vār** - (krş. **var** -)
v.- dığ 2/14
- varlıg** tüm
v. 25/14
- varoy** (< bar ğoy) var işte
v. 1/193
- vas** - almak
v.- ıb geted 5/96
- vashar** - yönetmek
v.- sım 19/110
- vasta** - başlamak
v.- b 12/131
- vayağı** çok önceki
v. 1/107
- vayañkamad** *Rus.* askeri kayıt ofisi
v. 2/35
v.+ ğa 11/106
- vayañkamat** (krş. **vayañkamad**)
v.+ ta 11/98
- vayeniy** *Rus.* askeri
v.+ de 24/95
- vayeniy** (krş. **vayeniy**)
v. 25/53
- vayeniy marsgo avıyasıyasa** *Rus.*
deniz havacılığ
v. 25/53
- vaylanısdı** ilgili
v. 26/24
- vaylanıstı** (krş. **vaylanısdı**)
v. 20/10, 26/23, 9/26

vä	var v. 4/174		v. 14/92 v.- di 6/60
väle	<i>Ar.</i> bela v. 8/234		v.- dik 7/119 v.- ed yéken 8/10
vāri	(krş. vāri) v. 2/54		v.- gende 12/130 v.- ib 15/44
vār	(krş. var) v. 9/10	verhovny	<i>Rus.</i> üst v. 7/12
vāri	hepsi v. 26/21	veri	bu yana v. 1/104, 9/17
ved	taraf (yön) v.+ de 19/25, 23/49, 5/125 v.+ den 5/66	verüw	vermek v. 8/285
ver -	vermek v. 4/146, 8/257 v.- di 8/207 v.- ed 19/118, 26/14, 3/78, 6/129, 8/42 v.- edi 11/13 v.- emiz 26/37 v.- etin 10/10 v.- gen 22/2, 23/18, 23/19 v.- gende 4/92 v.- gesin 7/121 v.- iyg 3/74 v.- mey 7/109, 7/161 v.- meyatır 19/49, 19/49 v.- meyd 8/188 v.- meydin 4/108 v.- señ 4/22 v.- sin 7/177, 7/228	vesig	beşik v.+ in 24/34
		vet	üzeri v.+ inde 10/5, 11/139, 14/128, 14/128, 21/54, 21/56, 22/89 v.+ indegi 5/116 v.+ ine 21/88 v.+ ine 7/158
		vi	“v” sınıfı v. 25/22
		vil -	olmak v.- ad 24/132
		vır	var v. 2/49, 7/198
		vır -	gitmek v.- ad 16/27, 8/203 v.- arda 14/15, 8/174
vēr -	(krş. ver)	vil -	bilmek v.- ed 7/156, 7/76 v.- edi 2/80

	v.- esiñ 1/77		v.- b ğaldı 11/30
vir	bir		v.- b geddi 1/53
	v. 12/76, 14/8, 19/4, 24/20, 26/49, 3/15, 3/6, 3/60, 7/119		v.- b istedig 15/23
vir -	vermek		v.- b istedik 15/24
	v.- etin 11/12		v.- b istedim 1/124
virag	ama		v.- b jatırmız 15/100
	v. 4/44		v.- b keled 23/67
viraz	biraz		v.- b kelemiz 22/6
	v. 2/31		v.- b keted 4/23, 4/28
virtinde -	yavaş, yavaş		v.- b ketken 4/31
	v.- b 4/108		v.- b ketti 4/81, 8/179
viye	kısrak		v.- b qalad 4/59
	v. 11/206		v.- b qaldı 1/40
viz	biz		v.- b qayttıq 1/155
	v. 1/166		v.- b şawılıb 26/11
vo -	olmak		v.- bt ur 21/59
	v.- ad 1/173		v.- b turğan 8/234
	v.- adı 1/40		v.- b ^w odır 10/6
	v.- an 23/52		v.- dım 25/85
	v.- anda 4/19		v.- dıq 8/107
	v.- an yèKen 23/50		v.- ğam 8/171
	v.- b 10/54, 14/13, 15/21, 15/75, 18/4, 18/4, 23/16, 23/7, 25/59, 4/114, 5/114		v.- ğan 11/131, 12/156, 15/3, 25/68, 4/153, 5/11, 5/15, 5/15, 5/221, 5/9, 6/4, 6/7, 7/4, 7/96, 8/295, 9/22, 9/31, 9/32, 9/32
	v.- b atalatın 6/63		v.- ğan 10/12, 23/52
	v.- b ataldı 25/60		v.- ğanddan 5/24
	v.- b ataldı 5/30		v.- ğan eKen 5/147
	v.- b atalğan 10/6		v.- ğan yèKen 11/132, 11/133
	v.- b dur 1/45		v.- ğasın 8/198
	v.- b ğalasıñ 12/46		v.- mad 7/46
			v.- masa 19/58, 5/189, 8/110,

8/110, 8/110
v.- masaḥ 4/164
v.- masaq 4/163
v.- may 6/36
v.- mayd 1/145, 15/94, 3/13,
7/168, 7/170
v.- maydı 1/146, 10/38, 11/245,
8/181
v.- mayd yēken 4/122
v.- p 8/105
v.- q qald 15/31
v.- sa 1/28, 26/24, 4/134,
4/171, 4/68, 5/121, 7/110,
8/109
v.- saq 1/167, 24/18, 5/118,
9/18, 9/18
v.- sum 8/117
v.- vatr 26/23

vol - (krş. vo)

v. 14/16, 7/11
v.- a 1/192, 20/81, 7/190, 9/24
v.- ad 1/143, 1/154, 1/173,
1/71, 11/161, 2/39, 20/27,
20/39, 22/68, 22/68, 23/62,
23/62, 24/150, 24/152, 24/157,
3/14, 3/45, 3/72, 3/81, 3/82,
4/105, 4/20, 4/82, 5/109, 5/14,
5/180, 5/186, 5/19, 5/203,
7/146, 7/188, 8/125, 8/230,
8/236, 8/64
v.- adı 11/130, 15/70, 17/9,
23/100, 9/17

v.- adın 12/179, 23/29, 24/147,
25/38, 5/5
v.- ad yēken 14/124
v.- atın 4/106, 4/160
v.- atın ed 2/35
v.- a vergen 23/83
v.- d 1/204, 14/4, 15/78, 15/78,
16/36, 2/71, 2/71, 22/61, 3/46,
5/32, 7/204, 8/259
v.- dı 2/71, 21/67, 21/67,
25/43, 4/80, 4/80, 4/81, 5/101,
5/33, 5/6, 5/6, 5/81, 5/96,
7/101, 7/56, 7/73, 8/106, 8/116,
8/134, 8/135, 8/191, 8/209,
8/299
v.- dıg 25/35, 7/223
v.- dım 14/20, 4/115, 7/16, 7/6
v.- dıq 2/15, 4/163, 4/164,
5/44, 7/11, 7/118, 7/140, 7/6,
7/84
v.- ğan 5/214
v.- ğan yēken 3/14
v.- mäsä 12/45
v.+ maw 20/58
v.- mayd 8/44
v.- ub 11/164
v.- u gereg 18/34
vol (krş. vo)
v.+ ad 5/36
voí - (krş. vo)
v.- ad 15/81, 4/73, 5/19
v.- adın 25/38

	v.+ dım 25/54		w. 20/2
vosan	- doğum yapmak	wağ	Ar. zaman
	v.- dı 7/58		w.+ da 1/133, 12/121, 14/29,
vow	olmak		24/151, 24/68, 3/111, 8/229
	v.+ ş 8/229		w.+ ımız 14/76
voy	uzaklık		w.+ ımızdağı 7/177
	v.+ í 4/158, 19/12		w.+ ında 2/40, 7/101, 7/102,
voyanbet	Rus. askeri kart		8/269, 8/295
	v.+ im 11/100	wağ	(krş. wağ)
voyanı biylet	(krş. voyanbet)		w.+ ımızda 17/53
	v.+ imdi 11/109	wağaleykısalam	Ar. va aleyküm
voyomybiylet	(krş. voyanbet)		selâm
	v.+ ımız 11/97		w. 6/135
vö -	(krş. vo)	waği	Ar. vahi
	v.- dim 5/55		w. 21/27
völ -	(krş. vo)	wağıy	(krş. waği)
	v. 8/138		w. 21/23
	v.- äd 15/43	wağız	Ar. vaaz
völeg	ayrı		w. 22/30
	v. 26/49	wağızda -	vaaz etmek
völke nan	Rus. + T. dikdörtken		w.- ğan 6/42
	şeklinde yapılan ekmek	wağızdawşı	vaiz
	v. 7/96		w. 19/39, 8/160, 8/94
	v.+ dí 7/100, 7/99, 7/99	wağ	(krş. wağ)
vurun	evvel		w.+ da 14/99
	v.+ nan 2/14		w.+ ğa 24/37
vügün	bugün		w.+ sında 22/12
	v.+ de 7/76		w.+ ta 12/201, 12/61, 15/54,
			15/56, 18/33
			w.+ tarda 8/245
		wağal	kaftan türü
wa	ey!		w. 21/41

waḥīb Ar. vakit

w. 22/16

waḥīd (krş. wağ)

w. 18/31, 2/20, 2/31, 22/25

w.+ da 17/6

w.+ dan 6/151

waḥīf yanlış

w. 8/55

waḥīt (krş. wağ)

w. 15/84, 7/47, 7/53

w.+ ta 12/12, 17/24

waḥīy (krş. wağī)

w. 21/11

w.+ ı 21/8

waḥīyğa Ar. olay

w. 23/41, 8/129, 8/248

waḥt (krş. wağ)

w.+ a 11/28

w.+ ı 22/55

w.+ ım 19/82, 19/82, 19/87

w.+ ımj 3/30

w.+ ımız 20/33

w.+ ımızda 17/45

w.+ ısında 7/123, 7/46, 7/73

waḥtıl vaktinde

w. 18/12

waleykumasalam (krş. wağaleykım

salam)

w. 22/48

waleymsalam (krş. wağaleykım

salam)

w. 6/114

waq (krş. wağ)

w.+ da 14/55, 3/12, 8/23

w.+ qa 11/37, 7/72

w.+ ta 11/206, 14/122, 18/19,

3/113, 7/146, 7/163, 8/133,

8/134, 8/165, 8/173, 8/183,

8/198, 8/217, 8/230, 8/247

w.+ tağı 12/13, 8/167

waqıf (krş. waḥīf)

w. 8/47

waqt (krş. wağ)

w.+ ısında 11/47

wāde yemin

w. 11/255

wo - olmak

wo.- b 19/57, 22/10, 22/18,

9/33

w.- b dur 22/31

w.- b keted 4/62

w.- b qaldım 22/28

w.- b şabilbatır 26/5

w.- ğandıqdan 22/76

w.- ğan 22/36

w.- qağan yeKen 23/28

w.- w^wornadı 5/32

Y

ya ya!

y. 12/38, 21/152, 3/62, 5/153

ya evet

y. 12/8,

ya	veya y. 5/198, 5/92, 22/67		y. 25/52
yā	(krş. ya) y. 5/87		yanıy (krş. yağınıy) y. 24/115
yağınıy	<i>Ar.</i> yani y. 24/122, 24/124, 24/136		yanvar <i>Rus.</i> ocak y.+ da 14/21 y.+ diñ 25/91 y.+ ğa 26/17
yağız	ekin y.+ ğa 5/48		yat ayıp y.+ tı 4/79
yağni	(krş. yağınıy) y. 24/21, 24/31, 24/40		yä (krş. ya) y. 23/48
yagınıy	(krş. yağınıy) y. 24/111, 24/125, 24/52		yähüwdiy <i>hz.</i> Musanın dinine bağlı olan kimse y. 21/32, 21/49
yağniy	(krş. yağınıy) y. 24/14, 24/26, 24/34		yäşig <i>Rus.</i> kasa y. 20/87 y.+ ge 20/87
yağınıy	(krş. yağınıy) y. 24/102, 24/103, 24/115, 24/118, 24/118, 24/120, 24/121, 24/127, 24/129, 24/132, 24/135, 24/146, 24/151, 24/151, 24/151, 24/152, 24/155, 24/159, 24/19, 24/23, 24/36, 24/45, 24/51, 24/52, 24/53, 24/53, 24/56, 24/56, 24/65, 24/68, 24/70, 24/70, 24/75, 24/76, 24/84, 24/86		ye (krş. ya) y. 1/104, 1/29, 11/150, 12/12, 12/66, 16/41, 19/120, 21/108, 21/108, 21/122, 21/23, 22/88, 3/100, 3/35, 3/58, 3/62, 3/67, 3/68, 3/70, 3/81, 3/83, 7/127, 7/127, 8/185, 8/218, 8/285
yağniy	(krş. yağınıy) y. 24/36		ye - imek y.- d 6/144
yağınıy	(krş. yağınıy) y. 24/131, 24/139, 24/154, 24/27, 24/44, 24/49, 24/63		yè - (krş. ye -) y.- d 1/52, 24/93 y.- dig 1/155 y.- dim 1/124 y.- gen 12/26
yalta	<i>öz. is.</i> şehir ismi		

y.- ğen 1/113, 1/113, 5/13	y.- b tastaymıs 20/16
y.- kem 4/53, 8/284	yèd et
y.- Kem 11/80	y. 4/8, 4/97
y.- kemis 8/145	y.+ di 4/58
y.- kemiz 8/142, 8/143, 8/144,	y.+ dí 1/49
8/153, 8/156, 8/157, 8/254,	yèd - etmek
8/254	y.- gen 4/149
y.- ken 11/154, 12/112, 12/181,	yè - (krş. ye -)
12/61, 14/119, 14/129, 14/133,	y.- di 23/3
14/138, 14/139, 6/46, 7/138,	yèg - (krş. yē -)
8/206	y.- begen 5/136
y.- Ken 21/101	y.- beyd 5/208
y.- Kendigin 24/87	y.- ed 2/83, 2/84, 2/86, 2/86,
y.- Kenin 24/24, 24/60	2/86, 2/86, 9/37, 9/37, 9/37
y.- kes 25/90	y.- edi 1/83
y.- kesder 22/69	y.- edin 1/77
y.- mes 1/97, 12/81, 12/89,	y.- edin 1/76
13/22, 2/84, 20/76, 24/115,	y.- edin 1/80
25/78, 26/22, 3/75, 5/121,	y.- emayatqan 10/86
5/127, 5/214, 8/32, 8/33, 8/35,	y.- emis 2/61
8/97	y.- emiz 10/50, 11/253, 20/16
y.- mesbiz 7/23, 8/34	y.- esiñ 14/100, 19/56
y.- mepin 14/104	y.- evis 2/43
y.- messin 8/155	y.- gen 2/56, 5/202, 5/203,
y.- mesyeken 8/32	8/243
yē (krş. ya)	y.- geñ 9/30
y. 11/106, 11/47, 21/38, 3/45,	y.- genderdin 2/70
4/40, 8/27, 8/282,	y.- gene 2/84
8/32	y.- ib 12/136, 12/183, 16/33
yē (krş. ya)	y.- ib 12/183
y. 11/150	y.- ib jeymiz 9/53
yē - ekmek	y.- inge 5/47

y.- ivatı 2/53	y. 2/87
y.- ivatımız 20/14	yègemendig (krş. yègemendi)
y.- ivèm 15/84	y. 2/28, 5/8, 7/77
y.- se 10/82	yègemen qazağıstam egemen
y.- seň 2/85	kazakistan
y.- tig 15/30, 15/30	y. 14/46
y.- tiňiz 12/4	yègenmendig (krş. yègemendi)
yèg iki	y. 5/24
y. 1/207, 11/142, 11/79, 14/77,	yèger <i>Far.</i> eğer
18/16, 2/86, 20/3, 20/86,	y. 26/35, 4/167, 4/68, 4/68,
21/136, 21/143, 4/93, 4/94,	8/108, 8/84, 8/89
9/72	yègew iki tane
y.+ ge 8/138	y.+ miz 11/170
yèg - (krş. yē -)	yègi - (krş. yē -)
y.- edi 1/84	y.- b cadır 9/37
y.- emiz 1/79	y.- v jadır 9/25
yèg - (krş. yē -)	yègi iki
y.- edi 1/84	y. 22/82
y.- edin 1/24	yègil - egilmek
y.- edined 1/26	y.- ed 2/81
y.- emiz 1/79, 1/79	y.- ēd 24/113
y.- etuğun 1/25	y.- edin 5/159
yègbimde - hızlanmak	y.- gen 10/68
y.- b 23/64	y.- meydi 1/75
yège sahip	yègīl - egilmek
y.+ si 11/146, 3/54, 8/94	y.- gen 10/68
y.+ siń 11/146	yègimmendig (krş. yègemendi)
y.+ sine 3/52	y.+ in 7/70
y.+ sne 3/51	yègim pegim egin megin
yègemendi egemenlik	y.+ izi 9/36
y. 18/6, 7/103	yègin ekin
yegemendig (krş. yègemendi)	y. 14/100, 19/56, 5/103, 5/136,

5/217, 5/45, 9/21, 9/25, 9/36	y.+ ge 9/53, 9/54
y.+ di 5/214, 5/219, 5/47	yègıstıg (krş. yègıstıg)
y.+ iñ 8/243	y. 10/86
y.+ niñ 5/189	yègiw ekmek
y.+ yèggen 5/201, 5/207, 5/221	y. 5/217
y.+ yègib 5/207	y.+ mene 5/136
yègin (krş. yègin)	yègiz ikiz
y. 1/28, 13/6, 24/110, 5/158, 5/158	y. 14/123, 6/78, 6/90, 6/91, 6/91
yègin şarwaşılıg çiftlilik	yègw iki tane
y.+ ında 24/112	y.+ i 20/4
yèginşi ikinci	yègzema <i>Rus.</i> egzama
y. 5/178	y. 1/108
yèginşilik ekincilik	yèjel <i>Ar.</i> ezel
y. 13/13	y.+ den 12/82, 12/83
yègiped <i>öz. is.</i> devlet ismi	yèk iki
y.+ de 19/86	y. 1/210, 11/150, 11/174, 12/117, 12/143, 12/174, 16/26, 16/26, 19/119, 19/122, 2/26, 20/22, 20/51, 21/110, 21/134, 21/135, 21/148, 21/155, 25/32, 25/84, 3/19, 4/32, 4/53, 4/67, 7/111, 7/116
yègir (krş. yèger)	y.+ inşi 5/32
y. 4/59	y.+ ke 12/180
yègis tarla, ekin	yè - imek
y. 1/76, 1/77, 1/80, 10/82, 2/53, 2/71	y.- kemiz 8/84
y.+ fen 2/43	y.- ken 11/118
y.+ fèn 2/4	yèkanamiys <i>Rus.</i> muhasebeci
yègiş (krş. yègis)	y. 9/86
y. 2/70	yekew iki tane
yègis (krş. yègis)	y.+ i 6/112
y. 11/235	
yègis (krş. yègis)	
y. 1/26	
yègıstıg ekin biçmeye müsait yer	
y. 1/84	

yèkew iki tane

y. 12/127, 12/129, 12/64,
14/123, 17/58, 21/37, 22/86,
23/19, 24/95, 9/85

y.+ i 11/161, 12/194, 13/28,
3/109, 7/57, 9/14

y.+ im 14/23

y.+ in 13/30, 8/21

y.+ iniñ 12/203, 4/102

y.+ mi 7/97

y.+ miz 11/106, 11/107,
11/209, 11/3, 13/10

y.+ mizdiñ 7/64

yèkew iki tane

y.+ müz 7/41

yeKi (krş. yèk)

y. 1/95

yèKi (krş. yèk)

y. 1/204, 1/42, 1/93, 1/93, 1/94,
1/96, 10/40, 10/77, 10/81,
10/82, 11/235, 11/60, 11/61,
11/65, 11/72, 12/140, 12/147,
14/126, 14/19, 14/26, 15/100,
17/27, 17/36, 17/48, 18/26,
19/69, 19/77, 2/16, 2/18, 2/30,
21/134, 21/136, 21/143, 21/64,
21/64, 22/22, 22/84, 22/87,
22/89, 23/53, 23/55, 23/69,
24/119, 24/52, 24/98, 25/38,
25/61, 25/61, 26/39, 26/5, 26/5,
26/8, 4/42, 4/57, 4/57, 5/132,
5/197, 5/30, 5/31, 5/73, 6/116,

6/59, 7/100, 7/104, 7/108,
7/132, 7/139, 7/145, 7/147,
7/15, 7/23, 7/50, 7/56, 7/58,
7/6, 7/61, 7/62, 7/63, 7/96,
7/98, 7/99, 8/106, 8/294, 8/65

y.+ n 17/50

y.+ s 4/54

yèki (krş. yèk)

y. 11/185, 12/118, 5/96, 7/31

yèki (krş. yèk)

y. 8/174

yèki jüz iki yüz

y.+ e 20/76

yèKim biriñş iki bin birinci

y. 22/61

yèKim céd iki bin yedi

y.+ de 1/138

yèKi mñ iki bin

y. 12/100, 20/17, 24/5

y.+ na 1/72

y.+ nañ 1/72

yèKi mñş iki bininci

y. 16/4

yèki mñ segiz iki bin sekiz

y.+ de 5/72

yèki mñ törd iki bin dört

y.+ dem 6/72

yèki mñ törd (krş. yèki mñ törd)

y.+ ge 6/74

yèki mñ^w om bësiñşi iki bin on
beşinci

y. 24/8

yèKi mñ^w om bir iki bin on bir	13/19, 16/11, 17/5, 19/30,
y.+ iş 5/56	19/30, 19/31, 19/32, 2/91, 2/91,
yèki mñ^w on üşünji iki bin on	7/49, 7/74, 8/128, 8/128, 8/130,
üçüncü	8/204
y. 24/90	y.+ de 11/157
yèKiñş ikinci	y.+ den 11/156, 19/117, 2/91
y.+ sin 24/124	y.+ der 7/103
yèkinşi (krş. yèKiñş)	y.+ di 11/205, 11/207, 15/14,
y. 24/54, 5/117, 6/37, 6/89	8/200
yèkiñşi (krş. yèKiñş)	y.+ dı 15/55
y. 21/113, 23/8, 26/39, 8/296,	y.+ diñ 1/143, 11/254, 15/12,
8/60	15/51, 15/94, 7/94, 7/95, 8/236
y.+ sin 24/137	y.+ diñ 25/70, 7/122
yèkisiz ikisiz	y.+ ge 11/162, 19/117, 2/16,
y. 7/32	2/30, 2/91, 25/68, 8/237, 8/67
yèkki iki	y.+ imdi 24/85
y. 1/54	y.+ imiz 18/18, 18/19, 18/6
yèKorta iki orta	y.+ imiz 1/142
y. 12/124	y.+ imizdi 16/8
y.+ da 12/114, 12/120	y.+ in 3/80
y.+ n 12/115	y.+ iñ 7/46
yèkõw iki tane	y.+ iñd 1/146
y. 13/24, 13/24	y.+ inde 12/39
yèküj iki yüz	y.+ iñiz 22/85
y. 20/76, 3/66	yèlbas devlet başkanı
y.+ den 20/75, 7/210	y.+ ımız 18/18
y.+ diñ 7/43	yèldi meken yerleşik mekân
yèKüj jedpis mñ iki yüz yetmiş bin	y. 1/3, 12/81, 2/12
y.+ ğa 16/18	y.+ i 2/4
y.+ ğa 16/17	y.+ iñ 1/3
yèl halk, millet	y.+ inde 12/39
y. 1/139, 11/216, 11/234,	yèle - önem vermek

y.- b 7/124	yêlûw bêsińş elli beşinci
y.- yvermeydi 23/77	y. 18/23
yêlêwsiz dikkat çekmeyen	yêlûw mıń elli bin
y. 7/121	y. 19/71
yêlig ceylân	yêlûw segińş elli sekizinci
y. 3/86, 3/91	y. 16/3
y.+ bem 3/87	yêlûw seğız elli sekiz
yêliw elli	y.+ de 4/2
y. 7/108	yêlûw tórtińş elli dördüncü
y.+ ge 26/2, 26/43	y. 17/46
yêliw jetińşıl (< eliw jetińşi jıl) elli	yêlûw üş elli üç
yedinci yıl	y.+ fún 11/51
y.+ dar 5/181	yêm (< endi) şimdi
yêliw toğıńş (< eliw toğızıńşı jıl) elli	y. 1/106, 1/208, 11/125,
dokuzuncu yıl	yêm şifa
y. 14/7	y. 15/79
yeliw tórtüńş elli dördüncü	y.+ i 15/80, 15/81
y. 9/77	yemasa (< ye bolmasa) ya olmazsa
yêliw yekińş elli ikinci	y. 7/194
y. 14/7	yêmäsä (krş. yemasa)
yêluw elli	y. 1/105
y.+ den 19/12	yêmbeg emek
yêlûw elli tane	y. 1/123, 5/57
y. 12/107, 16/41, 18/22, 20/87,	y.+ in 15/52
21/145, 21/146, 21/51	yêmdede - tedavi etmek
y.+ de 21/63	y.- gen 15/64, 15/65
yêlûw ald elli altı	yêmded - tedavi ettirmek
y. 18/23	y.- se 15/66
yêlûw altıńş elli altıncı	yêmdel - tedavi almak
y. 17/47	y.- j̄b 1/111
yêlûw bês elli beş	yêmdig iyileştirme özelliği
y. 17/47, 18/23	y. 24/125, 24/133, 6/69

yèmes değil

y. 1/114, 1/151, 3/45

yèmin yèrKin serbestçe

y. 7/69

yèmisi (krş. **yemasa**)

y. 7/79

yèmiz - emizmek

y.- begen 23/91

y.- beyssim 4/118

yemosa (krş. **yemasa**)

y. 7/158

yèmşi okuyup üfleyerek, şifalı bitkiler kullanarak hastaları tedavi eden

kimse

y. 14/49

yen şimdi

y. 11/214

yèn şimdi

y. 1/157, 1/170, 1/35, 1/48,
1/70, 10/29, 10/30, 10/86,
11/211, 11/77, 12/107, 12/120,
12/124, 12/201, 12/56, 14/14,
14/33, 14/93, 16/35, 16/41,
16/43, 17/60, 19/62, 20/21,
21/42, 21/54, 21/66, 22/75,
24/133, 24/138, 24/142,
24/149, 24/34, 24/38,
24/44,24/58, 24/71, 24/92,
24/92, 24/96, 24/96, 26/47,
4/10, 4/112, 5/103, 5/8,6/5,
7/188, 7/41, 7/57, 8/106, 8/241,
8/90, 9/74, 9/75, 9/88

yènd şimdi

y. 1/102, 1/109, 1/179, 1/183,
1/39, 1/48, 1/53, 1/59, 1/7,
1/73, 1/76, 1/80, 1/82, 11/137,
11/18, 11/23, 11/237, 11/8,
11/83, 12/105, 12/106, 12/109,
12/110, 12/113, 12/158, 12/19,
12/206, 12/90, 13/19, 13/31,
14/116, 14/37, 14/50, 14/88,
15/73, 15/85, 15/86, 15/89,
15/89, 15/91, 17/31, 17/48,
18/28, 19/11, 19/95, 2/41, 2/54,
2/56, 21/112, 21/128, 21/137,
21/54, 21/59, 21/64, 21/72,
21/90, 23/10, 23/101, 23/12,
23/2, 23/2, 23/83, 23/88,
24/149, 24/165, 24/63, 24/91,
25/13, 26/42, 3/84, 4/14, 4/18,
4/39, 4/65, 5/113, 5/141, 5/153,
5/163, 5/170, 5/176, 5/221,
5/53, 5/54, 5/82, 6/31, 6/34,
7/103, 7/119, 7/131, 7/133,
7/140, 7/144, 7/164, 7/166,
7/168, 7/169, 7/175, 7/176,
7/200, 7/200, 7/220, 7/228,
7/35, 7/42, 7/51, 7/63, 7/72,
7/86, 7/92, 7/93, 8/109, 8/254,
8/28, 8/29, 8/92, 9/15, 9/18,
9/23, 9/27, 9/5, 9/51, 9/60,
9/62, 9/65, 9/70, 9/75, 9/76,
9/81, 9/91

yènd şimdi

y. 2/54	14/3, 14/4, 14/70, 14/91, 15/25,
yendi (krş. yénd)	15/36, 15/4, 15/41, 15/61,
y. 12/11	15/82, 15/89, 16/19, 16/20,
yéndi (krş. yénd)	16/40, 17/10, 17/16,
y. 1/100, 1/100, 1/113, 1/116,	17/17,17/24, 17/30, 17/31,
1/122, 1/123, 1/123, 1/132,	17/37, 17/37, 17/4, 17/55,
1/136, 1/136, 1/142, 1/150,	17/56, 17/9, 18/17, 18/6, 19/4,
1/166, 1/170, 1/183, 1/208,	19/54, 19/72, 19/84, 2/36, 2/41,
1/40, 1/41, 1/47, 1/6, 1/69, 1/8,	2/50, 2/90, 20/33, 20/59,
10/18, 10/33, 10/34, 10/36,	21/106, 21/107, 21/124,
11/100, 11/112, 11/119,	21/124, 21/125, 21/26, 21/28,
11/127, 11/128, 11/128,	21/29, 21/33, 21/42, 21/49,
11/141, 11/145, 11/145,	21/50, 21/51, 21/53, 21/76,
11/156, 11/157, 11/158,	21/94, 21/95, 22/15, 22/25,
11/161, 11/166, 11/167, 11/17,	22/59, 22/82, 23/32, 23/63,
11/171, 11/177, 11/182,	23/73, 23/77, 23/88, 23/91,
11/184, 11/188, 11/188,	23/92, 23/98, 24/100, 24/107,
11/188, 11/190, 11/193,	24/11, 24/110, 24/111, 24/114,
11/199, 11/207, 11/210,	24/116, 24/123, 24/127,
11/210, 11/213, 11/213,	24/134, 24/135, 24/137,
11/215, 11/216, 11/228, 11/23,	24/138, 24/146, 24/147,
11/239, 11/243, 11/243, 11/36,	24/147, 24/148, 24/150,
11/37, 11/40, 11/43, 11/47,	24/153, 24/156, 24/156,
11/49, 11/49, 11/49, 11/52,	24/157, 24/157, 24/157, 24/16,
11/57, 11/6, 11/62, 11/62,	24/161, 24/163, 24/165, 24/18,
11/72, 11/73, 11/76, 11/82,	24/20, 24/48, 24/48, 24/59,
11/87, 12/10, 12/112, 12/17,	24/66, 24/73, 24/73, 24/84,
12/201, 12/201, 12/203,	24/90, 24/93, 24/93, 24/95,
12/204, 12/21, 12/46, 12/47,	24/95, 26/22, 26/24, 26/24,
12/49, 12/7, 12/81, 12/83,	26/3, 26/43, 26/44, 26/55,
13/18, 13/20, 13/21, 13/29,	26/55, 3/103, 3/13, 3/18, 3/18,
14/104, 14/12, 14/14, 14/21,	3/24, 3/25, 3/42, 3/68, 3/79,

3/79, 3/8, 3/88, 3/88, 3/94,
4/118, 4/12, 4/12, 4/151, 4/172,
4/174, 4/18, 4/182, 4/31, 4/37,
4/43, 4/54, 4/65, 4/69, 4/74,
4/79, 4/9, 5/112, 5/112, 5/128,
5/146, 5/147, 5/152, 5/156,
5/160, 5/169, 5/171, 5/188,
5/192, 5/202, 5/203, 5/216,
5/23, 5/23, 5/24, 5/25, 5/26,
5/32, 5/33, 5/35, 5/36, 5/39,
5/49, 5/49, 5/49, 5/53, 5/53,
5/54, 5/54, 5/56, 5/57, 5/58,
5/61, 5/65, 5/67, 5/72, 5/75,
5/81, 5/85, 6/44, 6/68, 7/124,
7/130, 7/131, 7/135, 7/135,
7/143, 7/159, 7/168, 7/170,
7/173, 7/177, 7/189, 7/19,
7/199, 7/39, 7/44, 7/45, 7/51,
7/54, 7/59, 7/63, 7/66, 7/69,
7/69, 7/70, 7/73, 7/73, 7/85,
7/86, 7/95, 8/108, 8/112, 8/112,
8/117, 8/142, 8/147, 8/154,
8/159, 8/167, 8/19, 8/206,
8/207, 8/209, 8/222, 8/226,
8/248, 8/256, 8/276, 8/286,
8/287, 8/288, 8/290, 8/31, 8/78,
8/78, 9/16, 9/28, 9/30, 9/32,
9/41, 9/45, 9/54, 9/55, 9/57,
9/58, 9/60, 9/60, 9/64, 9/68,
9/71, 9/73, 9/73, 9/77, 9/82,
9/82, 9/82, 9/86, 9/9
y.+ gi 13/19, 7/76, 9/35

yèndi (krş. yènd')

y. 24/80, 8/27, 8/50

yèndi (krş. yènd')

y. 8/105, 8/95

yèndi (krş. yènd')

y. 23/5, 5/170, 5/38, 7/124,
7/87, 8/105

yèndi (krş. yènd')

y. 24/100, 24/75

yèndi (krş. yènd')

y. 1/41

yèndi (krş. yènd')

y. 11/29, 8/233

yèndigi sıradaki

y. 8/208, 8/211

yèndü (krş. yènd')

y. 11/37

yène kayın valide

y.+ ler 7/141

y.+ lerimizziñ 7/165

y.+ lerinen 7/165

y.+ lerimiz 7/164

y.+ lermis 7/160

y.+ m 24/142, 4/117, 7/136,
7/152

y.+ miziñ 7/141

y.+ mniñ 4/3

y.+ n 7/167, 7/167

y.+ si 4/148

y.+ sin 4/148

y.+ wiz 7/138

yeni (krş. yènd')

	y. 1/104, 24/30		y.- ib 12/101
yéni	(krş. yénd)	yéñkey	- eğilmek
	y. 1/86, 12/19, 14/133, 18/22, 21/76, 22/7, 24/76, 3/7, 5/155, 5/8, 6/97, 8/204		y.- ib alıb 17/58
yenni	(krş. yénd)		y.- ib alıb ketse 17/54
	y. 24/25	yéñmısa	(< eñ bolmasa) hiç olmazsa
yénzi	(krş. yénd)		y. 12/28
	y. 5/57	yéñbigde	- emeklemek
yéñ	en		y.- b 11/234
	y. 1/143, 1/7, 10/25, 10/61, 11/100, 11/105, 11/69, 13/12, 13/4, 14/130, 14/133, 14/28, 17/7, 19/83, 20/26, 20/28, 21/12, 21/4, 21/5, 21/6, 22/75, 22/9, 25/75, 26/11, 3/50, 4/11, 4/165, 5/5, 6/147, 7/137, 7/138, 7/140, 8/102, 8/172, 8/185, 8/270, 8/96, 9/22, 9/4, 9/86, 9/90	yêq qabad	hamile
	y.+ masa 21/121		y. 12/36
yéñbeg	emek	yer	yer
	y. 10/26, 18/25, 18/27		y.+ di 6/54
	y.+ imdi 24/11	yêr	er
	y.+ ime 7/35		y. 1/166, 15/51, 6/88, 8/295, 8/30, 8/30
	y.+ imis 7/34	yêr	eyer
	y.+ in 15/51, 7/197		y. + diñ 26/35
	y.+ terin 15/56	yêr -	erimek
yéñbek	(krş. yéñbeg)		y.- imey 5/87
	y. 15/56, 15/56		y.- iv 7/152
	y.+ tí 7/190		y.- ivatır 11/35
yéñgiz	- dahil etmek	yêrbala	erkek
			y.+ ğa 24/30
		yêrbeñde	- hoplaya zıplaya yürüme
			y.- vadĝan 24/46
		yêrbeñdemew	sallamak
			y. 24/45
		yêreĝşe	ayrıca
			y. 6/22
		yêrekşelig	ayrıcalık
			y.+ i 10/36
		yêrezen	öz. is. boy ismi

y. 11/132	yèrt - (krş. yèrit -)
y.+ der 11/162	y.- ib 6/38
y.+ iñ 11/159	y.- ib jivereyin 6/51
yèzezeñ (krş. yèzezen)	y.- ib jür 11/68
y.+ ge 11/133	y.- ib ketken yèKen 12/29
yèrgeş öz. is. kişi ismi	yèrte erken, eskiden
y. 14/2	y. 1/125, 8/203, 8/229
yèrgeşbay mirztayulı öz. is. kişi ismi	y.+ de 12/162, 12/48, 12/54
y. 14/2	y.+ degi 12/157
yèrig erk	y.+ sine 8/194
y. 8/152	yèrteg masal
yèriğ (krş. yèrig)	y. 11/17
y. 8/158	yèrtelew biraz erken
yèrik (krş. yèrig)	y. 11/225
y. 8/256	yèrteñ yarın
y.+ terimeñ 7/70	y. 10/84, 26/17, 4/78, 8/227,
yèrit - beraberinde götürmek	8/36
y. 6/38	y.+ i 4/141
yèrK (krş. yèrig)	yèrteñ (krş. yèrteñ)
y.+ i 7/135	y. 24/92
y.+ imenen 7/66	yèrterek önceden
yèrKeg erkek	y. 24/166
y. 1/166	yèrtohum eyer takımı
yèrkek (krş. yèrKeg)	y. 12/18
y. 7/146, 8/131	yèrtte - eyer vurmak
y.+ iñ 7/173, 8/131	y.- b 26/35
yèrKele - şımarmak, nazlanmak	yès akıl, hafıza
y.- b 19/100	y. 15/55
yèrkelet - şımartmak, nazlandırmak	y.+ im 1/6, 2/2, 3/2
y.- ib 19/100	y.+ imde 4/11, 4/150, 4/166
yèrkin erkin, serbest	y.+ imizden 15/63
y. 24/44, 24/84	y.+ imneñ 4/18

	y.+ sime 4/118		y. 11/200, 11/246
yès -	esmek		y.+ ben 25/41
	y.- ed 8/190		y.+ di 11/151
	y.- ib ^w ötetin duğun 5/63		y.+ ^đ iñ 12/7
	y.- iv ^w ödzed 5/65		y.+ ğıp 11/153
	y.- ken 12/118	yèşek (krş. yèşeg)	y. 11/143
	y.- ken yèken 12/120	yèşekli eşek sahibi olan	y. 11/247
yèş	hiç		
	y. 14/99, 17/24, 17/6		
yèşäggurd	solucan	yèsep (krş. yèseb)	y.+ te 14/6
	y. 1/153		
yèşän	Ar. şeyh	yèseptes - hesaplaşmak	y.- ip 15/38
	y. 8/98	yèşhanday hiçbir	y. 17/19
yèşän (krş. yèşän)		yèsi kapı	y.+ mni 9/49
	y.+ dıd 8/99	yèsid - (krş. yèsebde -)	y.- di 1/206
	y.+ miz 8/304	yèsid - duymak	y.- gem 5/142
yèşbir	hiçbir	yèsig (krş. yèsi)	y. 19/94
	y. 22/8		y.+ diñ 9/52
yèseb	Ar. hesap		y.+ imizin 9/48
	y.+ inde 1/91, 1/92		y.+ in 15/98
	y.+ indè 8/197		y.+ iniñ 10/48
	y.+ ine 1/206	yèsik (krş. yèsi)	y. 7/196
yèsebde - hesaplamak			y.+ ten 7/196
	y.- led 24/79		y.+ ti 6/87
yèsebdı - (krş. yèsebde -)		yèsim akıl, hafıza	
	y.- m 1/184		
	y.- yd 24/67		
	y.- ym 1/18		
yèsebşi	muhasibeci		
	y. 15/24		
	y.+ deñ 15/26		
yèşeg	eşek		

y. 24/60, 24/62, 24/63	y.+ niñ 12/166
y.+ di 24/61	yèşşeg (krş. yèşeg)
y.+ im 25/2	y. 11/193, 11/219, 7/215,
y.+ niñ 24/60	7/215, 7/216
yèsit - duymak	yèşşek (krş. yèşeg)
y.- kem 11/148	y.+ qılıb 11/149
y.- ken 11/156	yèssev (krş. yèseb)
y.- keñ 8/263	y.+ i 4/159
yèsKer - dikkate almak	yèst - (krş. yèsit -)
y.- ib 1/40	y.- eytinmiz 15/89
yèskerdgiş anıt, hatıra	y.- ib 15/90
y. 14/48	y.- igen 23/79
y.+ i 26/10	yèstelig hatıra
yèski eski	y. 14/35
y. 12/12, 14/8, 19/25, 19/41,	yèsti - duymak
3/93, 3/95, 5/185, 5/185	y.- b 6/46
yèşki keçi	y.- gen 19/27
y. 12/37, 5/160	y.- m 8/159
y.+ niñ 12/37	y.- ymiz 6/44
yèskilik eskiye ait	yèstiw duymak
y.+ ti 8/300	y.+ iñ 21/44
yèşkim hiç kimse	y.+ leriñ 12/50
y.+ ge 4/108	y.+ miz 15/61
yèskir - eskimek	yèstiwşek (< estiwşi edik) duyuyorduk
y.- miy 7/124	y. 15/62
yèşmuħammed öz. is. kişi ismi	yèstonıya öz. is. devlet ismi
y.+ den 21/91, 21/92	y.+ da 17/45
y.+ yeKen 21/55	yèstiw (krş. yèstiw)
yèşsa öz. is. kişi ismi	y. + imiz 12/47
y.+ niñ 12/150	yèşwah hiçbir zaman
yèşsan (krş. yèşsa)	y.+ da 22/77
y. 12/117, 12/121	yèt et

y. 19/116, 4/100, 4/137, 4/57,
4/81, 4/92, 4/94, 4/96
y.+ i 12/99, 26/37, 4/105,
4/120, 4/140, 4/53, 4/53, 4/64,
4/66, 4/68, 4/68, 4/69, 4/71,
4/72, 4/72, 4/77, 4/43
y.+ ı 4/71
y.+ in 24/126, 4/66, 4/75
y.+ ine 4/69
y.+ iniñ 4/64
y.+ ke 4/65
y.+ ti 4/47, 4/74, 4/87, 4/89,
4/92
y.+ tiñ 4/86
yét - etmek
y.- e 11/206
y.- señiz 6/29
y.- ti 4/76
yét asuw etli yemek yapmak
y. 4/46
yéteg etek
y.+ inen 21/70
yéteñ (krş. yérteñ)
y. 6/25
yétiğ çizme
y.+ bem 11/146
yétkiz - ettirmek
y.- ib 12/176
yétpeddé - yüzüstü yatmak
y.- vjat 7/202
yétüwşi edici
y. 21/97, 21/98, 21/99

yèvcrazya avrasya
y. 9/84
yomkıs *Rus.* kapasite
y. 20/68
yönd şimdi
y. 9/61
yöndi (krş. yönd)
y. 11/179, 11/57, 11/64
yöndü şimdi
y. 11/136, 11/140, 9/30, 9/34
yurudiyşskiy *Rus.* hukuk
y. 9/83

Z

za (krş. **da**)
z. 4/108
zabgoz depo müdürü
z. 1/52
zagazerno *Rus.* değirmen
z.+ sı 14/128
zahar *öz. is.* kişi ismi
z. 21/37, 21/43
zahıdhan *öz. is.* kişi ismi
z. 6/13
zam diyregdir *Rus.* müdür yardımcısı
z. 25/43
zām *Rus.* yardımcı
z.+ ı 8/58
zamam *Ar.* vakit
z. 7/102
zaman (krş. zamam)

z. 19/118, 19/97, 7/171, 7/85	z. 10/59, 25/78
z.+ da 1/189, 3/5	z.+ dı 25/85
z.+ dar 7/101, 7/227, 7/4	z.+ dñ 25/83
z.+ ın 7/95	zaw uwjäski <i>Rus.</i> bölge yöneticisi
z.+ ıñ 7/51	z. 1/165
z.+ na 24/72, 7/171	zawıt (krş. zavod)
z.+ nıñ 7/171	z.+ ı 10/12
zañ yasa	zawoşniy (krş. zaoşniy)
z.+ ımızdı 7/3	z. 25/69
zaoşniy açık okul	zägis <i>Rus.</i> nikâh
z. 20/8	z.+ ge 7/3
zaoşniy (krş. zaoşniy)	zähär (krş. zahar)
z. 20/9, 24/6	z. 21/50
zaparig <i>Rus.</i> hayvanat bahçesi	zävedüşşi (krş. zaved)
z.+ de 14/36	z. 9/15
zar muhtaç	ze - demek
z. 7/163	z.- gen 26/15
zat <i>Ar.</i> eşya	zeKed <i>Ar.</i> zekât
z.+ ın 6/109	z. 23/60
zateh <i>Rus.</i> hayvan teknisiyeni	z.+ ın 23/60
z. 25/59	zeket (<i>Ar.</i> zeKed)
zatehiyk (krş. zateh)	z.+ i 3/37
z. 10/54	zeräd <i>Ar.</i> ziyaret
zatehniyk (krş. zateh)	z. 6/17
z.+ tiñ 10/54	zeregdig <i>Far.</i> + <i>T.</i> akıllılık
zaved <i>Rus.</i> müdür	z.+ miz 14/14
z. 25/58, 25/69	zeyneb <i>öz. is.</i> kişi ismi
zaviskılad <i>Rus.</i> depo yöneticisi	z. 21/6
z. 4/160, 4/160	zeynedgerlig emeklilik
zāviskılad (krş. zaviskılad)	z.+ ge 24/10, 24/9
z. 4/168	zıgır öfke, kızgınlık
zavod <i>Rus.</i> fabrika	z. 7/151

ziyan *Far.* zarar

z. 8/135, 8/201

z.+ 1 1/106, 1/112

z.+ yèKen 8/241

ziyandıĝ *Far.* + *T.* zararlılık

z.+ 1 1/209

ziyarat etib getti ziyaret ederek gitti

z. 6/92

ziyarad (krş. **zerād**)

z.+ etip 6/77

z.+ ĝıb qaytad 6/70

zi - demek

z.- ymiz 4/39

zibäyrä *öz. is.* kişi ismi

z.+ niñ 11/65

zikir *Ar.* zikir

z. 12/129, 21/97, 21/98, 21/99

ziyl *Rus.* kamyon ismi

z. 5/70

zoq yok

z. 11/217, 15/10

zorĝa zar zor

z. 12/10, 6/102, 6/117, 6/137,
6/60

zörĝa_l – (< zorĝa al-) zar zor almak

z.- amız 7/99

zorlıĶ zorluk

z. 8/115

zulbĝar bazabegulı *öz. is.* kişi ismi

z. 25/2

zulubĝar *öz. is.* kişi ismi

z.+ dıñ 4/111

zulpĝar (krş. **zulıbbĝar**)

z. 4/188

z.+ dı 4/113

zulıpqar (krş. **zulıbbĝar**)

z.+ ĝa 4/186

zulıpqar (krş. **zulıbbĝar**)

z.+ ĝa 4/171

zulmad *Ar.* zorluk

z.+ dardı 9/64

zulubĝar (krş. **zulıbbĝar**)

z. 10/52

zulupĝar (krş. **zulıbbĝar**)

z. 4/171

zuwala açılmak için hazırlanan

hamurun kesilen parçalarından

her biri

z. 4/59, 7/145

z.+ day 4/58

züb dip

z.+ ümdem 8/135

zübayra *öz. is.* kişi ismi

z.+ n 11/104

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2005). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken.
- Akar, A. (2006). Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları. *Turkish Studies/Türkoloji Dergisi* 1. Sayı: 2. s. 41-53.
- Akar, A. (2009). Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunlar -I-. *Turkish Studies International Periodical Far The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4, Summer. p. 1-11.*
- Akar, A. (2009). Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunlar -II-. *Turkish Studies International Periodical Far The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8, Summer. p. 216-224.*
- Akar, A. (2013). *Muğla ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akar, A. (2016). Sosyal Bilimlerin Veri Kaynağı Olarak Ağızlar. *Gazi Akademik Bakış*, cilt 10, sayı 19. s. 169-182.
- Akar, A. (2018). Diyalektoloji Çalışmalarının Türk Dil Birliğine Katkıları Üzerine. *Yeni Türkiye*. Sayı 99. 610-614.
- Akar, A. (2018). *Oğuzların Dili*. İstanbul: Ötüken.
- Amanjolov, A. (1996). *Türkü Filologiyası Jane Jazu Tarihi*. Almatı: Sanat.
- Argunşah, M. ve Yüksekaya, S. G. (2014). *Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit.
- Asılbekov, M. (1994). *XX. Gasır Basındağı Kazakistan*. Almatı: Davir.
- Aşan, M. B. (2002). Yesi Çevresinde Sakalar. *Türkler Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara. C.I. s. 628-631.
- Atmaca, E. (2012). Kazak Türkçesinin Söz Varlığındaki Rusça Alıntılar ve Ses Değişmeler. *Turkish Studies International Periodical Far The Languages. Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer. p. 275-298.*
- Atmaca, E. (2016). Kazak Türkçesi Ağızlarının Tasnifi Çalışmalarına Bir Bakış. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), 589-625.

- Baltayev, Q., Sautbayeva, G. ve Aydarov, O. (2000) *Kızılorda Oblusınıñ Tabigatı*. Almatı: Kazak Bilim Akademisnin Yayınevi.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Başdaş, C. (2007). Türkiye Türkçesinde Aslı Uzunluk Belirtileri. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Volume 2/2 Spring*.
- Başdaş, C. ve Kutlu, A. (2016). *Kırgız Türkçesi*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Baypakov, K. ve Nurjanov, A. (1992). *Ulu Jibek Jolu Jane Ortasırlık Kazakistan*. Almatı: Kazakistan.
- Bayraktar, N. (2018). *Türkçede Fiilimsiler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Beysenbayeva, K. (1995). *Kazırgı Kazak Tili Fonetikası*. Almatı: Ana Tili.
- Beysenbayulu, J. (1994). *Kazak Şejiresi*. Almatı: Atamura.
- Biray, N. Ayan, E. ve Ercilasun, G. K. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Bozkurt, F. (2012). *Divan-ü Lûgat-it Türk*. Konya: Eğitim.
- Budak, F. (1999). *Kazakistan Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Ocak.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2013). *Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Cemil, Ö. (2011). *Türklerin Tarihi ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, V. M. (2008). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Çınar, S. (2016). Sirderya Boyundaki IX.-X. Yüzyıllarda Oğuz Şehirliği. (Yengi Kent ve Farab Örneğinde), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Çorum. s. 232.
- Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Demir, N. (2006a). *Tokat İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Gazi.
- Demir, N. ve Şen, Ü. (2006b). *Sivas İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Gazi.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2012). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker.

- Demircan, Ö. (2009). *Türkçenin Ses Dizimi*. İstanbul: Der.
- Demirci, K. ve Kuanyshbaeva, Z. (2016). Kazakçanın Ağzları ve Özbekçenin Çimkent Ağzına Etkisi Üzerine. *Dil Bilimleri Kültür ve Edebiyat*. Padam Yayınları. Ankara. 330-343.
- Doğan, O. (2015). *Kazak Türkçesi Fonetigi*, İstanbul: İleri.
- Doğusoy, A. (1998). *Kazakistan Ülke Raporu*. Ankara: Ersoy Ajans.
- Durmuş, İ. (2008). *İskitler (Sakalar)*. Ankara: Genelkurmay.
- Eckmann, J. (2014). *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. (Hazırlayan, O.F.Sertkaya). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eckmann, J. (2017). *Çağatayca El Kitabı*. (G.Karaağaç, Çev). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eker, S. (2015). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ercilasun, A. B. (1983). *Kars İli Ağzları, -Ses Bilgisi-*. Ankara. Gazi Üniversitesi.
- Ercilasun, A. B. (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ.
- Ercilasun, A. B. (2013a). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ.
- Ercilasun, A. B. (2014). *Kutadgu Bilig Grameri (Fiil)*. Ankara: Akçağ.
- Ercilasun, A. B. (Ed.). (2013b). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I -Fiil- Basit Çekim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Dîvânu Lugâti't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Gabain, A. Von. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, (çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gömeç, S. (2006). *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*. Ankara: Akçağ.
- Gömeç, Saadettin. (2006). *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*. Ankara: Akçağ.

- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ.
- Gülensoy, T. Ve Alkaya, E. (2011). *Türkiye Türkçesi Ağzaları Bibliyografyası*. Ankara: Akçağ.
- Gülsevin, G. (2017). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gülsevin, G. ve Erdoğan, B. (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi.
- Günay, U. T. (2012). *Türklerin Tarihi*. Ankara: Akçağ.
- Güzel, F. (2019). *Türkiye Türkçesi Ağzalarında Yapım Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İsabayev, A. (1973). *Kazak Tili Dıbıs Jüyesi Metodikasınıñ Negizderi*. Almatı: Mektep.
- İsayev, S. (2007). *Qazaq Tili*. Almatı: Öner.
- İsmail, Z. (2002). *Kazak Türkleri*. Ankara: Yeni Türkiye.
- Janpeisov, E. (2002). *Qazaq Grammatikası, Fonetika, Sözcasam, Marfologiya, Sintaksis*. Astana: Astana Poligrafiya.
- Januzakov, T. (1999). *Kazak Tilinin Sözdigi*. Almatı: Til Bilimi İnstitutı.
- Januzakov, T. ve Tileuberdi, N. (1999). *Qazaq Tiliniñ Sözdigi*. Almatı: Daik-Press.
- Jumadilov, K. (2000). *Kalın Elim Kazagım....* . Almatı: Kazakistan Yayınları.
- Junisbek, A. (2009). *Kazak Fonetikası*. Almatı: Arıs.
- Jurınbayeva, J. (2002). *Diyalekt Sözder*. Almatı: Daurı.
- Jusipova, B. (2013). *Türkistan Turgındarı Tiliniñ Ereşelikleri*. Türkistan: Turan.
- Jünisov, N. (1981). *Halık Tilinin Jergilikti Ereşelikleri*. Almatı: Mektep.
- Kafalı, M. (1993). Cengiz Han. *İslam Ansiklopedisi*. cilt 7, s. 367-369.
- Kaliyev, G. (1985). *Qazaq Govorlarındagı Diyalektlik Söz Tuwdırırw*. Almatı: Mektep.
- Kaliyev, G. ve Sarıbayev, Ş. (2002). *Kazak Diyalektologiyası*. Almatı. Gılım.

- Karaağaç, G. (2009). *Çağatayca El Kitabı*. İstanbul: Kesit.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ.
- Karahan, A. (2013). *Dīvānu Luğāti't-Türk'e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karamanlıoğlu, A. (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kaydar, A. ve Orazov, M. (2004). *Türkitanuwga Kirispe*. Almatı: Arıs.
- Kayyum, K. (2003). *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Kenesbayev, İ. ve Musabayev, G. (1962). *Kazirgi Kazak Tili. Fonetika, Leksika*. Almatı: Mektep.
- Kesici, K. (2003). *Dün Bugün ve Hedefteki Kazakistan*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Klyashtorny, S. G. ve Sultanov, T. İ. (2003) *Kazakistan Türkün Üç Bin Yılı*. İstanbul: Selenge.
- Kocasavaş, Y. (2004). *Türkçede Şahıs Zamirleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Koç, K. (2009). *Türükşe-Kazakşa Sözdik*. Almatı: IQ Kültür Sanat.
- Koç, K. (2014). *Türkistan Diyalektisiniñ Söz Korı*. Almatı: Yeltanım.
- Koç, K. ve Doğan, O. (2004). *Kazak Türkçesi Grameri*. Ankara: Gazi.
- Kordabayev, T. (1991). *Kazak Til Biliminin Maseleleri*. Almatı: Rauan.
- Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2013). *Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Koshenova, G., (2019). Kazakistan, Kızılorda İli Türk-İslam Yapıları (10.yy.-20.yy. başı), Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Ünivesitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s. 11.
- Küçük, C. (2002). Kazakistan Cumhuriyeti. *İslam Ansiklopedisi*. cilt 25, s. 130-131.

- Magavin, M. (1995). *Kazak Tarihünün Alıppesi*. Almatı: Kazakistan.
- Mahanbetov, K. (1998). *Sır Öniri Tarihi*. Almatı: Atamura.
- Mırzabekov, S. (1999). *Qazaq Tiliniñ Dıbıs Jüyesi*. Almatı: Sözdik-Slovar.
- Mırzahmetov, M. (1993). *Kazak Kalay Orıstandırılı?* Almatı: Atamura.
- Moldabayeva, D. (2000). Kazakların Zuhuru Ve Kazak Hanlığının Kuruluşu. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü*. Ankara. s. 5.
- Moldabayeva, D. (2005). “Sır Derya” Havzasının Türk Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Bilig Dergisi*. Ankara. Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- Nakısbekov, O. (1972). *Qazaq Tiliniñ Aıspalı Govorı*. Almatı: Gılım.
- Nakısbekov, O. (2010). *Qazaq Tiliniñ Öñtüstik Govorlar Tobı*. Almatı: Gılım.
- Nergis, B. Ayan, E. ve Erjilasun, G.K. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Omarbekov, S. (1965). *Kazaktın Awızeki Tilindegi Jergiliktı Ereşelikter*. Almatı: Gılım.
- Omarbekov, S. (1968). *Qazaqtıñ Awızeki Tilindegi Jergiliktı Ereşelikter*. Almatı: Gılım.
- Omarbekov, S. (1978). *Halıqtıq Tilimizdegi Tektes Tildermen Ortaq Qubılıstar*. Almatı: Gılım.
- Omarbekov, S. ve Junisov, N. (1985). *Awızeki Tilimidin Dıbıs Jüyesi*. Almatı: Mektep.
- Öner, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özkan, M. (1995). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz.
- Öztürk, C., (2011). *Türk Tarihi ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sagındıkulı, K. (1992). *Kazak Tili Leksikası Damıwının Etimologiyalık Negizderi*. Almatı: Sanat.

- Sakhipova, F., (2007) Kazak Türkçesinin Merkezî Kuzey ve Doğu (Orta Jüz) Ağızları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s. 1262.
- Saray, M. (1996). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Saray, M. (2002). Kazakistan. *İslam Ansiklopedisi*. 25. cilt. s. 121-125. Ankara, TDV.
- Saray, M. (2004). *Kazakların Uyanışı*. Ankara: Ekip Grafik.
- Saray, M. (2007). *Kazakistan Tarihi Makaleler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Serebrennikov, B. A. ve Gadjeva, N. Z. (2011). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri*. (T. Hacıyev, M. Öner, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Sümer, F. (1992). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihi Boy Teşkilatı-Destanları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. TDAV Yayınları. İstanbul.
- Şalbayev, A. (2000). IX-XI Yüzyıllarda Sır Derya Oğuzları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara. s. 137.
- Şçerbak, A. M. (2016). *Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Şekil Bilgisi Üzerinde Denemeler (Fiiil)*. (Y. Karasoy, N. Hacızade, M. Gülmez, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Şonanlı, T. (1995). *Jer Tağdıı-El Tağdıı*. Almatı: Sanat.
- Tasımov, A. (1995). *Tugan Tildin Bir Butağı. (Edil Boyı Kazaktardın Tili)*. Almatı: Sanat.
- Tatımov, M. (1993). *Kazak Alemi: Kazaktın Sanı Kańşa? Kazak Kaşan, Kaydan Kulğan jane Atılğan?* Almatı. Atamura.
- Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: Simurg.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kitap.
- Tekin, T. ve Ölmez, M. (1999). *Türk Dilleri. Giriş*. İstanbul: Simurg.
- Tenlesbayeva, J. (2013). Katatau Önrinin Su Koymalarının Ornitofaunası. Yayınlanmamış Lisans Tezi, *Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi*. Türkistan, s. 68.

Togan, Z. V. (1981). *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi, (Batı ve Kuzey Türkistan)*. İstanbul: Enderun.

Toğan, Z. V. (1981) *Umumî Türk Tarihine Giriş*. C. 1. İstanbul: Enderun.

Tolbayev, N. (2014). Otsenka Ekologiçeskogo Sostayaniya Vodnih İstoçnikov Karatauskogo Hrebta. *Lambert Academic Publishing*. s. 124.

Tomonov, M. (1988). *Qazaq Tiliniñ Tarihi Grammatikası*. Almatı: Mektep.

Uğurlu, M. (2011). Oğuzca ve “Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi”. *Turkish Studies-İnternational Periodical Far The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter*. p. 123-154.

Uğurlu, M. (2018). Türkiye’de Türk Lehçeleriyle İlgili Ağız Araştırmalarının Önemi. *Yeni Türkiye*. Sayı 99. 653-670.

Umerbekova, A. (2019). Türkistan İli (Kazakistan)’nın Yağmurkuşları (Aves: Charadriiformes) Faunası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü*, Niğde, s. 6-7.

Yalçın, S. M. (2013). *Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünlüler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yılmaz, H., (1998). Kuzey (Kıpçak) Grubu Türk Şivelerinde Zarf-Fiiller, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Kayseri, s. 95-96.

İNTERNET KAYNAKLARI

K.C. Büyükelçiliği., (2019, 01 Aralık) Kazakistan Hakkında, <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

Kızılorda Eyaletinin Valiliği., (2019, 05 Aralık) Kızılorda, <https://e-kyzylorda.gov.kz/?q=kk>

T.C. Dışişler Bakanlığı., (2019, 01 Aralık) Kazakistan, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?1e80d0ed-4933-4bbd-bd4b-7aa02fb37f35>

Türkistan Eyaletinin Valiliği., (2019, 01 Kasım) Türkistan, <http://turkistan.gov.kz/kk>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Zhumagali İBRAGİMOV

Doğum Yeri : Türkistan / Kazakistan

Doğum Tarihi : 26.09.1980

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans 2001-2005 : Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans 2005-2007 : Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doktora 2014- : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

MESLEKİ BİLGİLER

2009 - 2013 : Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Hazırlık Bölümü

Öğretim Üyesi